

દીબાચો.

હું કે વખતમાં બોલના ફેલાવા સાથે અજ્ઞાન જેવી રીતે મચી ગયલાં તે મોટી પ્રસિદ્ધી પામેલાં આ લોકપ્રિય અઠવાડીક 'કચસરે હિંદ' પત્ર તરફની વાંચનારી આલમને માહરાં ગરીબડાં વારતાનાં પુસ્તકો માંહેલી આ બીજી ભેટ છે, અને એવી એક મસ મોટી ખરચાણુ ભેટ ગાંઠના ગોપીચંદ કરીને ગ્રાહકોને બીલકુલ ખોદાખખશ આપવાનું એ પેષરના માલેકને પાલવવુંજ કેમ થતું હશે તે વાસ્તેની માહરી તો અજાણ્યોજ લાગતી નથી ! માહરી રચેલી વારતાની પેહેલી ભેટ " જીવાંની-દીવાની " કાંઈ નાથનું જેવું પુસ્તક નોહતું થયું, અને મને લાગ્યું હતું કે એવી એક ભેટ આપતાં કચસરવાલા માહરા મિત્ર બીચારા હીરજી બેહેદીનનો ખરડો એવો એવડ થઈ ગયો હશે કે એવણુ લામ હવે કાજરાજીની વારતાનું નામજ નથી લેવાના; પણ વચમાં એકજ વરસનો ખાંચો ખાઈ એચો સાહેબ પાછા પોતાની દીલા-વર તોરની માંગણી માહરી કને લાવ્યા છે ત્યારે મને માનવું કારણ અને ઉમેદ છે કે એમાં માહરાં, વાંચનારા વર્ગનું અને પુ. બીચારા હીરજી બેહેદીનનું પાણુ વધતું આણું કહ્યાણુ થતું હોવુંજ જોઈએ. એમ હોય નહીં ત્યાં સુધી આવી ધરફડી મારે કાણુ ને આવી હીંમત બાંકે કેમ ? આ માહરી વારતા તો મને લય છે કે " જીવાંની દીવાની " થી બી અધીક દીવાની હદ સુધીની મોટી ને લાંબી થઈ છે, ને એ કકડવલ ખરચાણુ ભેટ આપવાનું એ માહરા મિત્રને ધણું ગરમ થઈ પડેલું હોવું જોઈએ. એમ છતાં એ વારતા આગલાં વરસોમાં વંચાએલી ને વખણાયેલી એટલી લોકપ્રસંદ થઈ પડી હતી કે સાહ-સીક મી. હીરજીબેહેદીને નવેસરથી પુસ્તકરૂપે તે પ્રગટ કરવા પછવાડે ખરચેલું ધન એમને માથે પડ્યું નથી, અને એમનાં ગ્રાહકો એમની એ દીલાવર ભેટની તારીફલાયક દીલદારીની કદર કરતાં થશે ને, તેથી સંતોષ પામશે એમ માનવાની મને હીંમત છે.

હું પોતે, અજ્ઞતાં, એવી ભેટ સાંગાદોનો હીંમતી નથી. હું પોતે એમાં માનતો નથી, ને એવી ચામડુંઉતાર ભેટો કાઢ દાહડો આપતો નથી. કદાચ તેવી માહરી ચુંગશ નહીં હોય, કાં તો

વાસ્તે બેઠતી હીંમત માહરામાં નહીં હોયે ! એમ છતાં બેઠ સોગાં
આપવીજ હોયે તો ચીત્રોની ચામચાઈ જેવાં મનમનાઈ અને
સમજાઈ આરાધ્યાથી ઉલટી હાસમે સાહીત્યને જવાબ કરતી
કાસમનીજ ભોટો થતી ઘટે એવું માહરં પ્રમાણીકપણે માનવું છે,
અને ભાઈજીંધ “ કયસર ” ની તે વાસ્તેની ઉલટ અને ટેરટ, એટલા
માટે, હું ખરેખર ધણાં વખાણું છું. આવી એક બેઠ પાછલ એ
માહરા મિત્રને તેની હજારો નકલો પરવરતાવતાં હાલની મોંઘવારીના
અંધારામાં કેટલો મોટો ને જંગી ખરચ બેઠો હશે તે હું સમજી શકું
છું, અને ત્યારે આહકાની ખીદમત કરવાની એવી અસાધારણ ઉલટનો
ગુજરાતી આલમ જવાબ કરતી ને તેને દીલસોજ ટેકો આપતી થાયે
એવું આદવા વાસ્તે આપણે જાખીલાઈ કરી શકતાં નથી.

આ માહરી વારતા પારસી સંસારી છે, જે હંમેશ મુજબ ઇંગ્લેન્ડ
ઉપરથી ઉપજાવેલી છતાં તેમાં માહરી તરફનું નવું અને આરી-
જનલ એટલું બધું છે કે તે તમે એક ખરાં સંસારી ચિત્ર તરીકે
મોજથીજ વાંચશો. તેમાં સદરામતી, અકકલમાં બેસતું નહીં આવે કે
પારસી સંસારને અનુકૂલ નહીં થાયે એવું બેઠું તમે કશુંજ જાણો
નહીં, અને મને હિમેદ છે કે સીધા સરલ પ્લોટની એ વારતા
‘ કયસરે દિલ ’ ના હજારો વાંચનારાંઓનાં સંપૂર્ણ સંતોષ આપશે, કે
જેથી વળી આવતે વરસ પણ એ મોટાં માહરાજ દીલના એવચશાદ
હીરજબેદેદીન કાખરાજનુંજ ઘર પુછતા પાછા ચાલ્યા આવે-તયાસ્તુ !

ક્રીઅર રોડ, ટ્રાટ,
મુંબાઈ, તા. ૨૬-૧૨-૨૩.

બા. ન. કાખરાજ.

તનીજ અને કે

૧૬૫

તમારી પાસેથી
કામ લઈશું પણ
તમને તેની
FULL VALUE
આપીશું.

ખાત્રાપુવક ખા.

ફેશન ડેવાનું
મંદાર.

લગનનો વાગો
પસંદ કરો તે
આગમલ અમે
ને એક વીગીટ
આપશો.

સુધસની
તથા
ખાખાની
કોરો.

સદરા
હુલી પેટના.

ખાત્રાતની ફાંકડી ધરખમ
સાડીઓનું મનોહર પ્રદરશન
અમારે ત્યાં તમે જોશો.
ચીનાઈ પ્લેન તેમજ ફલાવર
ના ઝોજરીઓ, ફેનસી ચીર
મીનનાં સ્કર્ટનાં બરેલાં ગારા
ગાં ગાજની ફાંકડી સાડીઓ.

ગીપીઓર

સ્કર્ટ

સાડીઓ.

કર્ડા પુરીની

સાડીઓ.

કશબી

શીફાનની

સાડીઓ.

ખાખાનીજ ચુંદરીઓ વગેરે ફાંકડીશ કલરોમાં
હમેશાં સ્ટોકમાં રહે છે.

કસબ ખાતું.

લગનસરા યા તેવાજ કોઈ શુભ પ્રસંગે સાડીઓ, ઝબલાંઓ
વગેરે બરાવડું હોય તો અમારા હુશીયાર
કારીગરોના હાથનાં નમુનાઓ જોઈ જશો.

આ નામજ તમે
સે બરોસેદાર કામ
અને
ફાંકડાવ કામની
જેટલી મીઠાઈ
કરો.

કે. સી. મુસ્તાની કું.
બોની બીલડીંગ, વેસ્ટ
એન્ડ સીનેમા સામે, ન્યુ
અરવીરોડ, મુબાઈ.

ગંજાવર
રેશમી કાપડનો
ફાંકડો
શે. રૂ.મ.

શું તમારું

તે નકામા આવે

તમાને માલની "ટર્કી"માં કાંઈ ફરક
લાગે છે ?

જો તમારે ઉચું ટેસ્ટદાર પીણું પીવું હોય
તો પીવો

ટર્કી સોડા

તથા

લેમન

તથા ટર્કીના માઠા માલ

હમો કાંઈ બહેર ખબર કરીને કાંઈ બાંકાં ફુંકવા
માંગતા નથી તે તમો ખુબ ધ્યાનથી માનજો. હમો તે
ફક્ત હમારા ખરા માલની તારીફ કરવાની તમો
મેહરબાનો ઉપરજ છોડીએ છીએ.

"ટર્કી" સીવાય બીજો માલ લેવા ના પાડો.

બનાવનારાઓ:—

મેશર્સ નગરવાલા

એન્ડ કંપની

નં. ૬-૧૧, આરથર રોડ, તારદેવ.

ચોરયાસીનાં ચક્કરમાં.

પારસી સંસારની એક વાર્તા.

પ્રકરણ ૧ લું.

“કો મલે નહીં ! જોરખીતું કોષ કથે મલતું કે દેખાતું નહીં !” તે સારા દેખાદનો પણ દેખીતા શીક્ષા એકરનો પારસી જવાંન એકલો એકલો પોતાનાં મનસે પટપટયો. તે “ધવનીંગ દેસ” ના ઈંગ્રેજ પોશાકમાં ભપકાથી સજ્જ થયલો હતો, ને મુખાધ મહિલાં એપોલો બંદર ઉપરના ઉછાલા મારતા દરયાવને ફરતી બાંધી દીધેલી ઉંચી પથ્થરની દેવાલનો ટેકો લઇ, મેસર્સ થ્રીન અને રીડનાં જાણીતાં રેસ્ટોરાં સામે, અરધી બેઠેલી હાલતમાં અદ્ય વાલી ચીંતાતુર ને ગમખાર ઉભો હતો.

તે એકલોજ હતો. તેની બાજુમાં બધે રંગરાગ વ્યાપી રહેલો હતો, ને મોડી રાત થયલી છતાં શોકીન સેહલાણીઓ બે, ત્રણ, ચાર અને વધારેની ટોલકીમાં તે વિશાલ પુટપાથ પર ખુશાલ ફરતાં ને આપસઆપસમાં હસીહસીને હસીખુસીની દીલવગીભરી વાતચીત કરતાં નજરે આવતાં હતાં સામે રસ્તા ઉપર ગાડીઓની બીડભયડની થથ અને અલગાર બી તેટલીજ મોટી હતી, ને પોલીસ આશીસરો “ટ્રાફીક” અગવડભર્યો નહીં થઇ પડે તે વારતે લાઇનાબંધ ગાડીઓ જોડવાની જોદમતમાં હતા.

જે ઈંગ્રેજ નવાં વરસની એક આગલી રાત હતી, કે જ્યારે ને રીડને ત્યાં બેસવાની જગ્યા ન મલે એટલી બધી રાધમાત્ર વરસી રહી હતી, કેમજે એક સુંદર ને આખી અતરાફ ગાજી વાજી રહી હતી, ને એ રાતે શોકીન સેહલાણીઓ ગાડીઓમાં જોડવાયલાં તેમજ શ્રી મોટી સંખ્યામાં આજે આજે તરફ ઉતરી પડેલાં હતાં. ડીસેબરની તે એક ખરી દીલખુશ, ઠંડી મધુરી રાત્રી વળી અંદણી પુર બાહારમાં હોવાથી તે રજની વધારે

રમણુય લાગતી હતી. એ રાત્રે એ બંદર ઉપર શોકીન સેહલાંણીઓની અસાધારણુ ધમાલ હર વરસે વરસે છે, કેમકે જુનાં વરસને રૂબસદ આપી તવાં વરસને અનુસરતાં ગાયનો ને ડાન્સ સાથના આવકાર વચ્ચે મધરાત્રે દાખલ કરવાનો ઉમંગી ઇંગ્રેજોનો એ રાતનો એ તરફનો હાસ્યવીનોદ કેટલીક હદ સુધી જોવા જોગ થઇ પડે છે. ઘણી એક ધરખમ આવકની ઉમીદ ને ગણતરી પર મેસર્સ ત્રીન અને રીડવાલાઓ એ રાત્રે એક નામીયું બેન્ડ મંગાવે છે, અને તેથી જેમ તેમનાં રેસ્ટોરાંમાં તેમજ બંદરના તેની નજીકના સઘલા ભાગેમાં તમાશાખીન આલમ મોટી સંખ્યામાં ઉપર ડેહવા મુજબ કુકડી વકડી જાય છે.

અને રેસ્ટોરાંની બાહર ગાડીઓની થયમાર અલગારોની પાછલની યગથી પર, બેંડના શરોદો સાંભળતા હરેક સ્થાત ને હરેક વર્ગનાં સ્ત્રી પુરુષો જોઓ પગથી પર ફેરા લેતાં થાક્યાં હતાં અથવા એ જાતના ધરમધકેલાથી બચવા ચાહતાં હતાં તેઓ દરયાને માથેની તે ઉંચી દેવાલને અટકેલી ઉમેલાં હતાં, ને તે બધાંથી અદલગ, એક ખુણામાં દબાયલો, અમોએ ઉપર કહ્યો તે ઇંગ્રેજ ઇવનીંગ ટ્રેસમાં સજ્જ થયલો એક પારસી જવાંન ઉભો હતો. તે સોહામણો ને ભપકામાં સજ્જ થયલો હતો, પણ બીતરે દેખીતો દુખી ને કાહેલી હતો.

અને એ તેજ હતો કે જે અમો આ મંદરજીની શર્યાતમા લખી ગયા છીએ તે એકલો મનસે બખડનો સંભળાયો હતો. કે “કાઇ મલે નહી ! ઓરખીતું કાઇ કેથે મલતું કે દેખાતું નથી !” તે જરા વારે પાછું પટપટયો—અને પછી બીજો ખ્યાલ થતાં તરત મનસે વધારયું, “પણ તેજ એહતર છે મને લોક ઓરખતાં નથી કે હું પોતે કાઇ જાણીતા ચેહરા અત્રે પાછા જોઈને ઓરખી શકતો નથી તેજ એહતર છે. માહરો કાણુ પરાશ સાંધતે ? ઉલટાં જોઈને મોહનાં ફેરવતે કે નાકનાં ટીચકાં ચહરાવતે !

તે એક ઉંડી હાય બેચી જરા આગળ વધ્યો. ૨
શું કરવું તે કાંઇ તે જાણતો ન હતો. તે સુમારે ચાલીસ પર જોઇ ચુક્યો હોય એવું તેના તે શોકાતુર ચેહરા પરથી ઝટ ન શકતું હતું. અને હવે તે જવાંન થોડુંક આગલ વધીને તે પગથી તેજરવિ મુનિસીપલ ફાનસ આગલ થોખ્યો, બ્યારે સ્વભાવ

નજર ત્યાં પાંચરી મુકેલાં “રહાજ વર્તમાન” ના પ્લેકાર્ડ પર ખેંચાઈ તેમાં તે રહાજ ના “ધરતુ”માં આવેલી ખબરોના ચુંદીચુંદીને મળવેલાં ને ખેંચી ખેંચીને ઉભાં કરેલાં બીહીધરાવનારાં ને ચમકાવનારાં મથાલાં મારેલાં હતાં. પેપરવાલાઓને કાંઈ પુછવું પડે ? તે જવાંન તે પાંચરી મુકેલાં પ્લેકાર્ડનાં મથાળાં—કાંઈ બી બેહેતર રાકાંબુની ગેરહાજરીમાં—અરધાં બેધ્યાંતપણે ઉભો રહી વાંચતો હતો. તે માંહેલાં કેટલાંક અને ઉતારી લેવાં પડશે.

“આફ્રીકન કારટા પર જીટીશોની ચલકતી ને ઝલકતી ફતેહ !”

“રાજન થીઓની જન્મગાંઠ પર ચુંથણાં.”

“કામાટીપુરામાં કમકમાતબરેલું ખુન.”

“જાણીતા નાણાસાસ્ત્રી મી. એદેમ્સનો દુષ્પ્રદાયક આપઘાત.”

અને એ છેલ્લું “હેડીંગ” હતું કે જે વાંચવાથી તે વાંચનારને કાંઈક બી રસ ઉપજ્યો. પેહલ્લાં ત્રણ ચાર તો તેને કશોજ ઉમંગ આપી શક્યા નહીં. તે બધાં તે જાણે એક ચાવી આપેલાં પુતલાંની કીસમે અર્ધ બેકાનીમાંજ વાંચી ગયો, કે જ્યારે તે આપઘાતનું ચોંકાવનારું મથાલું આવ્યું ત્યારે તે ખરાં દીલથી ચોંક્યો, ને પછીથી એકદમ આગલ વધતાં તે અને તેજ ખ્યાલો તેનાં મનમાં ધોલાતા રહ્યા.

“આપઘાત !” તે પટપટ્યો; “ખચ્ચીત, માહરા જેવા દુષ્પ્રારણ જીવોએ આ દોરંગી દુન્યાથી બચવા વાસ્તે એ એકજ સેહલ ને સુતરો રસ્તો છે, અને ત્યારે માહરે ધીર શું કરવા કરવી જોઈએ ? તાજુબ કે મને આજ તક એ ખ્યાલ થયો નહીં ! હું ક્યાં સુધી આએ બટકવારો વેઠ્યા કરું ? માહરી પાસે ઝેર ખાવાની એક પૈ બી. હવે નથી તો હું કાંદાં સુધી ભુખમરો તે વેઠ્યા કરું ? ફક્ત એકજ મીનીટની હીંમત ને સધળું ખલાસ થશે આએ પથ્થરની દેવાલને અદેલીને ઉઠાવ જતાં કે તેની ઉપર ચઢીને દરયામાં નખાવી દેતાં કાંઈ રોડી શકવાનું નથી, અને કાલે પેપરવાલાઓ તડાક્કા મારશે. “ધવતીંગ દ્રેસના ઇંગ્રેજ પોશાકમાં એક પારસીએ કરેલો દુષ્પ્રદાયક આપઘાત” નાં બીહીધરાવનારાં ને ચોંકાવનારાં મથાલાં હેઠલ મારાં મોહતના સહરામતી હેવાલ પેપરે પેપર છપાશે.”—અને એ મોટાં દુખમાં વડીક તે એ ખ્યાલ થતાં કડવાસથી હર્યો.

એ વખતે પાછો તે ઉંચી દેવાલ કને બંદરનાં વીશાલ પાણીને ટીકતો દરયાંની આબુએ તે ઉભેલો હતો, અને તેવામાં કાંઈ એ પીડેથી

તેને આશ્વખીને તેના ડગલો ખેંચ્યો.

તે પારસીએ અભયખી વચ્ચે ચોકડીને પાછું ફરી ગયું. મોટી ઉંડી ઉંબી કસખી ચીલમવાડો લુચ્છા જેવા દેખાવનો તે એક કઠાવર મહોમદન હતો તે કાલો મસલોટા જેવો હતો, ને મોંઢામાં પાન સોપારીનો દુરો હતો. તેના હોઠ લાલ ને આંખો લોહીઆળ હતી.

તે બી ફરવા નિકળેલો હતો. તેણે એક મોટો જમાળ જેવો ગરમ ડગલો પેહેડેલો હતો, ઉંચો કાલર લટકાવેલો હતો, ને ચલકતી સીટીનનાં જાડાટમાં (ટોલ ચઢાવેલાં?) સુન્નાનો મોટો એક છોડ દેખીતો ઝુલતો રાખેલો હતો.

“કેમ, દોસ્ત, નરી, પુરાણા રશીકને છુલી ગયોજી શું? આરખેજ કેની?” પેલાને બીલધેલી આંખોથી કંઈ ગભરાત વચ્ચે પોતાને ટીકતો જોઈ તે મીયાં માણસે સવાલ કર્યો.

“નરી” એ જવાબ દીધો નહીં.

“મેં બી તુને તરત આરખ્યો નહીં. તેં દાદી દોલાવી નાંખી દેખું, ને વરી આપ્યે ઇમેજી કફનમાં જાટલીમેન થઈ ગયેલો છે, એટલે મેં બી તુને પાંચ વખત ધારી ધારીને જોયો ત્યારેજ આરખ્યો,” તે કસખી ચીલમ્યાએ હસીહસીને પોતાની “મોહબત” બતાવવાનું જારી રાખ્યું; “પણ કેમ, ધુવડની કાંતી ધુરડીને જોયા શું કરેજ?”—અને નરીએ જોયું કે તે બેલતો હતો ત્યારે તેની ફરકાર બધી બેહેક બેહેક થતી હતી.

અને હવે તે “પુરાણા રશીક” ને તેણે અલબત્ત આલખ્યો. પુનાની ઘરેલા જેલમાં તેઓ જાંને સાથે હતા. તે ત્યાં વરસો તક તેનો “સાથી” હતો.

તે મુસલમાન એક મશહુર ધંધાદારી ઘરકાડુ અને જાણીતો “જેલ બડ” હતો. તે એક મોટા બદમાશ તરીકે પોલીસમાં પુરકલ પંકાયેલો હતો, ને આખા પોલીસ રટાકુને તે જ્યાં બી હોય ને જ્યાં ત્યાં તેના પર કરડી નજર રાખવાનો કમીશનર સાહેબનો ખાસ હુકમ હતો. તેણે જેલખાની નામોશીમાં નામોશી કદી માની જ ન હતી.

અને એવા એકનો તે જરથોસ્તી—નરીમાન—આવી જાહેર જગ્યામાં હીંમતથી કેમ સ્વીકાર કરી શકે? તે કેમ તેના જોડે વાત કરવાની હાંમ બીડે? તેણે કશો જવાબ ક્યો નહીં. ને તે ત્યાંથી ચૂપચૂપ

આપણ આપ્યો, કે જ્યારે કરીમ કરમાલીએ તેના પીછા મુક્યો નહીં.

“શાંતો ખીદેછ ? શાંતો નહાસેછ, નરી ?” તે હજી બજીત થયો ;
“હવે ખી કંઈ કોઈના આપની ચોરી છે શું ? આપરે આપરી સગની
મુદત પુરી થતા પછી છુત્તી મેલવીને તાહેર પરયા છતાં પછી એમ
નહાસભાગ શાંતો હોએ ? તે ખી મને ચોરખ્યો નહીં શું ?”

“નહી,” નરીમાને ધીમે સ્હાદે દુકમાં પતાવ્યું; “તું રાજો છેની?”

“હા, તેજી !” અને “રાજો” ખુશમીજલ હસ્યો. તે પોલીસમાં
ને પોતાના સાથીઓમાં એજ માનવતા એવકામથી મદથુર હતો.
કરીમ કરમાલી તેનું ખરૂં નામ હતું ખરૂં, પણ તે નામે કોઈ તેને
જાણતું કે જોડાવતુંજ નહીં. તેની રાજી બાહાદુર જેવી પાક બેહ-
યામી તેનાં સરકલમાં તેને રાજીનો ખેતાજ ખાસ એનાયત કરવામાં
આવેલો હતો, ને વરસો થકી પોલીસમાં ને ખુદ જેઠમાં વરીક તેનું
એજ નામ ચાલતું હતું.

“હું તારી પછી નવમે દાહરે બાહાર પરયો, કાધર,” રાજીએ
ખુલાસો કર્યો—ને ધીમે સ્હાદે વધાર્યું, “અહીં કોઈનું ખીસું સાફ
કરવાનો કદાચ લાગ મલી ખી જાય કરીને એશકાટાટ થમને આએ
બાબુએ આજે હેરયું લેવા મન થયું. અમદુ ખી આવેલો છે.”

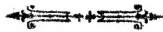
“સાફ થયું; પણ ચાલ સાહેબજી; મને જવા દે, આ મને જરા
કામ છે.”—અને આ “દોસ્ત”ની દોસ્તી ને પડખાથી કમકમીને
તે ઉતાવલે ચાલી જવાનું કરતો હતો.

“યે, એ એમ લાહેરી શાંતી લગાવે છે, ખચ્યા ?” રાજીએ
અરધા ગુસ્સાથી કહ્યું. “હું કંઈ અમસ્થો તુંને વાત કરાવતો થોરો
આયોય જે તેની વાત ?”—અને પછી તે પારસીના કાનપર પડી
વધતા ધીમા સ્હાદે કહ્યું, “એક સુના મોહોર જેવી તક છે. એક
ધેર ફારવાનું છે. જોખમ પાનપાવવાનો નહીં ને દલ્લો મોટો મારવાનો
છે. છે મરજી ? થવુંજ શામીલ ? એકથી બે લલા ! માહરી સાથે
એમ તો અમદુ તો છે, પણ મફતજે તુંને ખી ફાકાફાકી ચાલતી
હોય તો—”

પણ તે પુરૂં કરી શક્યો નહીં. આ બેશરમીબરી દરખાસ્તથી
નરીમાને તેના પર ધણી મોટા ગુસ્સાની આંખોએ બેધું, ને તે તેને
હડપુત કરીને હાંકી કાઢવા જેવું કંઈ કહેવા જતો હતો; પણ તેટલામાં

તો રાજાને પોતેજ ત્યાંથી દાંયખાંચ ખદલી ગયો. પાસેજ એક કુંડાલામ એક અંગ્રેજ શ્રદ્ધાળુ કેટલીક ખાંતુઓ સાથે હસીહસીને વાત કરતો ઉભો હતો, ને રાજાનું તેનાપર અચ્ચુચ્ચ ધ્યાન ખેંચાતાં તેણે તેને જોતાં સાથે આશ્ચર્ય કે તે કાંઈજ નહીં પણ ડીટકેટીવ પોલીસનો પંકાવલો ઇન્સપેક્ટર બેન્સ પોતે હતો. તે સાર્દા (ખાનગી હાંદગીના) કપડાંમાં હતો, ને જ્યારે કે તે કાંઈજ જાણતો ન હોય તેમ હસી હસીને વાત કરવા પડેલો દેખાતો હતો, ત્યારે ખરેખર તો રાજાને મજાણીથી લાગ્યું કે તે બાડી ને બારીક આંખે તેનીજ હીલચાલો તપાસતો હતો, અને તેથી જરા વાર આગમ્ય ગમે એવી હીમત ને બાહદુરીની લતરાજ ઢાંકતો છતાં તરત તરખાઇને નીચી ધુસે તે ત્યાંથી ચાલતોજ ગયો.

“કમજતે મને બરાબર નરીને કાંતમાં કહેતાં જોયો ને વેદમાયો” તે એકદમ તે તરફથી ખદલી જતાં મનસે પટપટયો; “પણ પેલો નરી શાંનો એટલો લારકો થયો? જાણે બાપ લાખ ચાલીસનો!—”

પ્રકરણ ૨ નું.

ને એ “નરી” અથવા નરીમાન પોતે કાણ હતો? તે સારે ધરના, ઉંચી ઇંગ્રેજ ઇજવણી પામેલો એક આસામી હતો. તે જાહંગીર નરીમાનને નામે આલખાતો હતો, અને પોતાની નેક જખત મોહારને એકના એક પુત્ર જેવા બચ્યાં—એક ચંદરે નમુન જોડીનાં સુખમાં એક વાર આગલ અતી ઘણા સુખી હતો. તે પાંચ પદસાનો ઘણો અચ્છો જીવ ધરાવતો હતો, ને પોતાના એક જોડયા ભાઈ જમશેદ નરીમાન સાથે પોતાની બાપીકી પેહડીમાં “મેસર્સ નરીમાન એન્ડ સન્સ” ને નામે ઘણું સારું “બીઝનેસ” કરતો હતો.

તે એક બાપીકી પેહડી હતી, અને જાહંગીર ને જમશેદ નરીમાનના બાપ મીઠાનાભાઈ નરીમાન હક થવા પછી જમશેદ જે જાહંગીરથી થોડાક કલાક વડો હતો તેની મુખ્યત્વારીમાં પેહડીનું કામકાજ હતું. જાહંગીર વિશ્વાસુ ને નબરવસ હતો, અને તેનું ધ્યાન કંધા કરતાં બી પોતાની બેરી છોકરીનાં સુખમાં કાલજવંત હેતથી અતીઘણું વધારે લપેતાયતું હતું, એટલે જમશેદ જે લોભી ને

એકલોએકલો હતો તેણે મોટા સતો હાથીને પાયામાલી કરવા માંડી, તે વાતનો હેમક જાહગીરને તો સ્વપ્નો એ ન થયો. પરીણામમાં, તે મોટી ધીકતી પેહડી લોકોનાં “હ; હ;” ને “ચટ—ચટ” વચ્ચે અચ્છુચ પડી ભાગીને ફના થઇ.

તેમાં બધાનું ધન હતું જમશેદ ને જાહગીરનોજ ફાલો માત્ર નહીં પણ તેઓની એકપુરી એક કુંવારી બેહેન નામે નાજાંમાયનો ફાલો બી એ ઓશીસમાંજ અનામત બ્યાજે મેલેલો હતો, ને હુમ્મ જમશેદે જ્યારે પેહડીતું ને પોતાનું અંગત સર્વસ્વ ગુમાવ્યું ત્યારે ગભરાતમાં પોતાનાં બંને ભાઇ બેહેનના ખાનગી અવેજી પર વટીક નજર બીગાડી. તેણે આપદા તે બી બધા ખરચી ખાધો, ને પછી પોતાને છેક પાયમાલીની છેલ્લી પાયરી પર ગમડી પડેલો જોયો ત્યારે ગભરાઇને મુજબ મુઝી એક રાત્રે કેથે પોખાર થઇ ગયો. જ્યારે તે ક્યાં ગયો ને તેડું શું થયું તે વરસો તક પછીથી કાઢ—ગમે એવી આંખની બુરતેજી કરવા ને કરાવા છતાં—જાણી શક્યું નહીં.

એ ઘણું બુરું થયું, ને જ્યારે એ ફનાફટયાતી વાત જાહગીર ને નાજાંમાયનાં જાણવામાં આવી ત્યારે તેઓ હુમ્મ પડ્યાં. જાહગીર હવે પોતે પોતાને પોતાની સીફ શરમભરેલી બેદાદી ને ધંધાપરનાં બેધ્યાંન માટે લખખો કડુવા દેવા લાગ્યો, પણ એ સુખના સ્વપ્નામાં થી જગ્યા પછી દુખના દરયાવમાં હવે કુમડી મારતો રહેવા વના તે બીચારાને વારો બીજો કાઢ જાણે ઉપાયજ ન હતો. હવે કરતું શું ? પોતાના માત્ર પામેલા આપના મોટાં નામને નરસ નહીં લાગવા દેવા જાહગીર પેહડીને નાદારીમાં લઇ જવા ખુશી ન હતો, અને જ્યારે ચોપડા સંભાલથી તપાસવામાં આવ્યા ત્યારે વગર વસુલ થયેલું લેહણું સારાં નસીબે એટલી મોટી રકમનું માલુમ પડ્યું કે તે જમા કરી કરજો ભરપાઇ કરવાનુંજ તેણે ઉદાર મનથી ચુકવ્યું—કે જ્યારે તેમ કરી તે પોતે સરયાંમ બીખારી હાલતે પોંદચ્યો.

નાજાં બીચારી, બીજા હાથપર, પોતાના ભાઇ જમશેદની એ બચંકર દગજબાજ—તેણીનો ફાલો ખરચી ખાવાની—ખખી શકી નહીં. તે ફાલો મોટો હતો, ને એ ફાજાની ખરકતે કાઢ સારે ધર પરણીને સુખમાં થર પડવાના તે શેખચઠ્ઠી ખ્યાલો કરતી રહી હતી, માટે આ આફત તે ખખી શકે તેથી તેણીને માટે જવાદા પુરવાર થઇ. તે બીમાર

અમને ગુજરી ગઇ, અને જ્યારે લેહણું દેવું આ। લે થતાં નરીમાન એન્ડ સન્સની પેહડી ફરજયાત ખર્ચ કરવી પડી ત્યારે જાહંગીરે પોતાને પોતાનાં લાઇ અહેનથી અચબુચ અલ્લય થયલો તદ્દન ફના ને તમાલ થઇ ગયલો જોયો ।

તેને દાવાનળા દુખ લાગ્યું. તે એકમો હતો તો પોતાની પરવાહ ન કરતો, ને જવાન ને મહેનત હોવાથી કંઈ ને કંઈ દલદેશરીથી પોતાનાં પેટ જોયું કેથેથી ખી કુડી કાઢાકને પશુ તેની ખેરી છોકરી તેવું સર્વરત હતું, ને તેમની પાયામાથી તે જોઈ તેમજ ખમી શક્યો નહીં. તેઓને અત્યાર તત્તક તેણે ગાડીચોડા ને નોકર નફરોના વૈભવ સાથે મોટાં સુખમાં રાખેલાં હતા—નાખવી કુમી જે તે વખતે ફક્ત આંઠ વરસની એક ન્હાની મીઠી મધુરી બાગડી હતી તેનાપર તે હજારો જનથી મરીત શીટતો હતો. માટે તેમનું તે સુખ એક ઘાટકા અછાનથી ધીજીવી લઇ તેમને ગરીબીમાં ગમડયાં ખાતાં નિર્ધનતામાં રાખવા તે પોતાનાં મનને કમે કરતાં સમજાવી શક્યો નહી. તેણે, તેથી, ચાત્રતું હતું તેમજ ચાલવા ને ગમડવા દીધું, ને ખરચોના જ્યારે જનમજન તમાલ થવા લાગ્યા ત્યારે ગભરાઇને તે નહીં કરવાનું કરવા લાગ્યો. તેણે અવગત તો જુરી સંગત વચ્ચે જુગારમાં ખચાવ સોહાધ્યો, ને ત્યાં વધતો હેરાંત ને પરેશાન થયો—તે એટલે મુઠ્ઠી કે જે નાનાયકોની ટોલકીમાં તે પાછો ધનવાન થવાની ઉમીદમાં પાછલથી ફર્યો ને ફરતો થયો હતો તે માંહેલા એક કોંપરઅરાસ નામે જનક અવેરીની સદલાહ માની એક હીજીભાગ્ય ચોધડ્યે એક જાણીતા આસામીની સહી હાથ આવવાથી તેની નકલ કરીને મુદતની એક હુડી લખી નાંખી, જે ઉપર તારદેઓ તરફ રેહતા એક લોભ્યા વ્યાજે નાણાં ફેરવનારે તેને તે મોટો અવેજ ધીર્યો.

એ પછી તે હુડી પાકતાં તુલક તો તે પાછો સુખી સુખ્યારો ને રાતો પીતો ફર્યો અને અધુ સમસમુ ગમડયા કીધું. જાલ અવેરીએ પોતે પશુ એ હેમકની નજલાઇનો લાલ અચ્છી રવેશ લીધો, ને ખીજાઓ જોડે પોતાનું ખી તડયાર ટાકું કર્યું. પશુ પછી અંતે ઘડાકો આવ્યો. તે ખોટી સહી (“ ફેરજરી ”) નું બચાંકર તરકલ પકડાયું. ને જાહંગીરને વોરંટથી પકડીને પહરેજ કરવામાં આવ્યો. તેને ત્યાર પછી મેહરવેટે સેશન કમીટી કર્યો, ને જુરીએ વાંક પુરવાર થયલો સર્વાનુમતે જાહેર કરવાથી જાહંગીર નરીમાનને અંતે સાત

વરસના મહીમ દેશતરીપારની સખ્તમાં સખ્ત સળ થઈ.

અને એ આશત તેની રાંક પરણેતર મેહરખાષ માટે સહન ન થઈ શકે એવી મોટી આશત હતી. તે એક ખરી ધર્મોવતાર હતી. ખાવંદ ને ખુદા વચ્ચે ફરજ નહીં જાણે એવાં આંધલા ઝનુનના હેતથી પોતાના પતીને ચાહનાર જે થોડીક નમુનેદાર ધર્મપત્નીઓ થઈ શકે છે તે માંહેલી જાંહગીરની મેહરાં ખરેખર એક હતી, ને જ્યારે તેણીએ સઘળું જાણ્યું ત્યારે તેણીના સંતાપની સીમા ન રહી શકી. તે મરી ન મઈ એમ એક મોજેજો હતો. જે નરીમાન એન્ડ સન્સની પેહડી ભાગવા પછીથી તેણીને ભરથાર પોતે છેક નાદારી પાંકતી પર પોહોંચ્યો હતો. એમ તેણી જાણતે તો આ છેલ્લામાં છેલ્લી આશતનો ધટો વાગી ચુકવાનો નાદ તેના કાનિ પોહોંચ્યો ત્યાં સુધી તે પોતાનાં અચ્ચાં જોડે જે પૈસા ટકાના મોટા વધભવ ને સુખમાં રહેલી હતી તે સુખમાં એક મિનીટ તક પણ રેહવા ને જીવવા તે જાંહાર એકમત થતે નહીં પણ અફસોસ કે લુલભરેલાં હેતની ભલાઈમાં લુલાવો ખાનાર હેમક જાંહગીરે તેમનું ભણું વાંચી તેઓને પોતા પરનું તે જ્યાંગર સંકટ જાણવા દીધુંજ નહિં હતું.

આ વખતે નાધવી કુમી દસ વરસની એક માંડી બાળકી થઈ હતી, અને તેઓએ તેણીના બાપની નામોશી જાણવા દીધીજ નહીં તે વારંટથી પકડાઈ ગયો એટલે તરતજ મેહરાં ન્હાંની કુમીને લઇને વેસાવામાં પોતાના એક ભાઈને બંગલે જઈ રહી. તે ભાઈ એક સરકારી પેનશનર હતો, અને ઘણો માલોતુખર નહીં તો પુરતો સુખી હતો. અરે, હેમક જાંહગીરે પોતાની મુશ્કેલી તે પોતાના સાલાને બી જાણવા દીધી હતે તો તે પણ ઘણી નહીં ને થોડી પોતાની નેકજખત જોહેનને ખાતર મદદ તેને જરૂર કરતે; પણ તે મેહરાં ને કુમીને એક દુખનો ચમટો બી નહીં તુટવા દેવા વાસ્તે તે આતુર હતો, એટલે તે બદખખતે અવલે રસ્તે કામ લીધું, ને આયદા તે બે બહાલાંઓને જનમનાજનમની નામોશીને નહીં ખમી શકાય એવાં મોટાં દુખના દરવાવમાં ગરકાવ કર્યાં !

તે બસ પકડાયો ને પકડાયો લોકોએ તેના બચવાની ને છુટવાની આશાં મેલી દીધી, અને સગાંવહલાં તેમજ દોસ્ત આસનાઓને મેંદું બતાવાની હીંમત ન રેડવાથી ગરીબ મેહરાં પોતાની કુમીને લઇને તાખરતોખજ પોતાના એક ભાઈ ખાનસાહેબ અરદેશર વીમાદલાકને બંગલે જતી રહી હતી. તેણે તેને તારીફલાયક દીલસોજીથી આશરો

આપ્યો. એ આકૃતની વાત જાણતા સાથે તે પોતેજ ખરી રીતે તો પોતાના બેટા રૂસ્તમ બેડે વેસાવાથી આવીને તે મા બેટીને લઈ ગયો હતો.

તેઓ વરસોથી ત્યાંજ (વેસાવામાં) રહેતા હતા. ખાનસાહેબ અરદેશરનાં ધણ્યાણી ત્યાંજ હક થયા હતા, ને ત્યાર પછી પોતાના ન્હાના રમકડાં જેવા દરયા આગલના બંગલામાં એ અદ્વચ અત્યાર તુલક થર પડેલા રહેલા હતા.

તેઓ બધાંએ એકમત થઈને ન્હાની કુમ્મીને તેના બાપની નામોશીની વાત જાણવાં દીધી નહીં, તેઓએ તે બચ્ચાંને એમજ સમજવા દીધું કે તેના પપા જરૂરના કામે બાહરગામ જતા રહ્યા હતા, ને પછીથી ત્યાંજ મરી જવાનું તે બાળકીને સમજાવવામાં આવ્યું. જે અજાણત તે બહાલાં બચ્ચાંએ કેટલાં આંસુપાત ને કેવી ઉંડી ગમખવારી વચ્ચે સાબલ્યું તેનું ખ્યાન કરવું બેળ છે. કેહવાની જરૂર છે કે તેની દુખી માવતર મેહરાંએ તે બચ્ચાંનાં આંસુમાં પોતાના બી બલતાં જીગરનાંજ આંસુઓ ભેલ્યાં ?

તે એ વાતને ધણીજ મુશ્કેલીથી એકમત થઈ હતી. તેણીના ખાવંદે પોતેજ તેણીને જેલમાંથી એ વિનંતી લખી વાલી હતી. તેણીએ પોતાના ભરથારને પોતાની ઉંડી દીવગીરીને અજ્ઞતાં જજ્ઞતાં જીગરની દીલસોહ જેલમાં લખી મોકલી અને કુમ્મીને એ નામોશીની વાતથી નાવકિદ રાખવામાં આવી હતી, તેની ધીરજ મનાવી હતી. તેણીએ લખી વાલ્યું હતું.

“ * * * * * અમે આંએ દુરના એકાંત ખુલામાં ખુદાને યાદ કરતાં મરી રહીશું, અહીં આપરી હમખત ધણીજ થોરાં છે, ને છે તે બીચારાં કનવારખોર નથી. અદુઆને ઘેર ડોષ આવતું જતું અસવથીજ નથી.—એ અમરાં વગરનું ધર હોવાથી ને અદુઆનો નેચર ધણો રીટાપરીજ હોવાથી અહીં અમેને વસતાં ડોષ જાણે જાણુનુંજ નથી. ને તેથી ખુદા તમારી સાથે પાછાં મેલવે ત્યાં મુધી હવે તમા વાહાલાને હર ઘડીએ યાદ કરતાં અમારાં માટાં દુખ વચ્ચે અમે અહીંજ મરી રહીશું.”

અને જેલમાંથી કમખખત જહાંગીરે મોટા હાથ અફસોસ સાધના પસ્તાવાનો એ કાગળનો એક દીવસોજ જવાબ કર્યો હતો. તે દીલ્-રીથી મુલો હતો. તેને તો મરવુંજ હતું એટલે પોતે મરીને બી તેણે

પોતાના નાલાયક સાથી જાલ ઝવેરી વિગેરેને બચાવ્યા, ને દાષનાં નામ સરકાર જાહેર નહી કરી દેવાનું મોટું દીલ દાખવ્યું. પરીણામમાં, તેથી, જ્યારે જાલ ઝવેરી જેવો બાંગડ બદમાશ વટીક બચી ગયો ત્યારે તે બધાંનાં પાપનો એકઠો બોજ હેમક જાહંગીર એકલાએ પોતાને શીર ઉકાળ્યો, ને, આપણે બેયું તેમ, તેને સાત વરસની સખત મજૂરીની ધૂણી જાલીમ સજા કરવામાં આવી.

એ સજા કરતાં જડજે બેંચપરથી કરેલા ટીકા પણ વળી વસ્તવીક તોપણ ઘણા સખત હતા. “અબણુ કે ઉતરતા વર્ગના આદ-મીએ આવા ધોર અપરાધ કરે તે કરતાં બી શીખેલાં ને ખાન્દાની જવાનોની એ તકસીર લખ્યો મરતબા વધારે ગંભીર સમજવી જોઈએ,” તેણે કહ્યું, “ને તેથી કાયદામાં જે એ મોટા ગુન્હા માટે મોટાનાં મોટી સજા ફરમાવવામાં આવી છે તે સજા બંધાને કરવાને વાસ્તે હું પોતાને ઘણો વાજખી માની લઉં છું.”

તેનો (જાહંગીરનો) બચાવ ઘણી જોરાવર કીસમે કરવામાં આવ્યો. તેને બચાવવા ખાનસાહેબ અદુઆએ “બાર” ના આગેવાન કાઉન્સેલ્સ વટીક રોક્યા, જેઓએ ઘણી બાહોશીથી બાથ ભીટી કે ફક્ત પોતાની ગરીબ બધરીને બચાવવાનું દુખ નહી ખમી શકવાની નબલાઈથીજ આવો કુલીન ને કેળવાયેલો જવાન એક લાગુત દીવાન્યત વચ્ચે એ ધોર અપરાધ કરવા લલચાયો હતો. પણ ફોર્ટે તે કશાંપર લક્ષ આપવા સાફ ના કહી. તેનો બદમાશ ભાષ જેમી જો તેને દુખને અંતે ઉતારી એમ નહાસી નહીં જતે તો આ જે બધું નહીં ધારેલું થવા પામ્યું તે અનર્થ કદી થતે નહીં એમ પણ ઘણી બલવતરી સાથે તકરારમાં ફેલવામાં આવ્યું, પણ બર્થ-સધગું બર્થ અને હરાંમ ગયું.

એ જે ભાષ્યો જોડ્યા ભાષ્યો હોવાથી ચેહરામાં અજબ જેવા એકમલતા હતા, પણ ખવાસમાં અંકથી તદનજ જુદા પડતા હતા. જેમી—જમશેદ—ઉડાઉ, ઉતાવલ્યો, એકલપેટો ને લુચ્છો હતો, જ્યારે જાહંગીર શાંત મગજનો, રાંક, હેતવતો ને ખીનસ્વાર્થી હતો, અને તે છતાં છેલ્લી હરોલમાં તે આ દારણુ તકસીર કરવા કેમ લલચાયો તે તેનાં સગાંવાહલાં ને જાણુપીછાણુનાં બોહલાં સરકલ માટે ગોયા એક ઉખ્યાણું જેવું જ હતું !

તેઓ—તે બન્ને ભાષ્યો—ચહેરામાં તો એટલા અકસર મલતા હતા કે પેહલ્લી હરોલમાં તો એકને બીજો જાણુવાની લોકો રમુજ સુધી વટીક કર્યા કરતાં હતાં, અને તેથી એ ઘોંટાલો અટકાવા જ્યારે

જમશેદ પોતાની દાદી સાથે યોગ્યવતો ને રક્ત એક જીવી કાતરેલી મુઠ હોઈ પર લપ્પ કરતો હતો, ત્યારે જાંઘીર થેળ્યા ને ફેંચ ખીચઈ સાથે એક સોદામના ફેંચમેન જેવોજ નજરે આવતો હતો; અને જ્યારે જેમી ન્હાસી ગયો ને કમખખત બાહીર જેલમાં ગયો ત્યારે લોકોએ તેમને છેલ્લામાં છેલ્લા એજ હાલે જોયલા ને યોગ્યજેલા હતા.

અને—આગલ કહી ચુક્યામાં આવ્યું તેમ—જેલમાં જવા પછી જાંઘીર નરીમાને પોતાની પવિત્ર પ્રિયા મહેરાનાં કાગળનો ધણી ગરમ દીલસોજ સાથે જેલમાંથી જવાખ કર્યો હતો, તે કાકલુદીથી માંગી લેતો હતો:—

“ * * * મારી પર દયાનત ના વરસાવતી, માહરી બહાલી મહેરાં, ખરે માનજે કે તહારે વાસ્તેના ને મારા જનથી ખી હગરો ધણી જયાદા વાહલી માહરી કુમીને વાસ્તેનાં માહરાં અણુહદ હેતેજ મને આએ પાપી ભુલાવે ખવાડ્યો છે, કે જેને વાસ્તે હું માહરી પલીદ જાંઘીની છેલ્લામાં છેલ્લી થડી સુધી પસ્તાવશ ને તોખા યોલશ. હવે હું તું જેવી પાકજાદ મોહરદારના ચેકરા સમી આંખ ઉડાવાને ખી નાલાયક છેઉં, ને તેથી આએ જાંઘીમાં કેદથી છુટવા જેટલું જ હું જીવશ તોખી છુટવા પછી પણ કદી તને કે બહાલી કુમીને પાછો રૂચર થવાનો ને મલવાનો નથી. તેં કુમીને જે કહ્યું છે તેજ બેહતર છે. ને તું ખી સત મનસનીથી એજ માનજે ને એજ જાંણજે. આંખણી એકનીએક એ છોકરી છે તે માહરાથી ભુલાતું નથી, ને તેથી આવી ગંબીર તકરીર કરનાર ને આવી જલીમ સગ્ગ ખમનારની તે બેટી છે એ કલંકથી માહરે એ બચ્ચાંની જવાંતીનો નાશ સોહોખવો સગ્ગવાર નથી. એને, તેથી, માહરી દીકરી તરીકે કોઈ યોગ્યજેજ નહીં ને જાણેજ નહીં તેમ ઉધારજે, ને હવે મને જયાદા કશું લખતી ના. મને મુવેલોજ માન. તેજ આપણા બધાનાં હકમાં હવે બેહતર છે. હવે મને ભુતીજ જજે, ને તાહરી રોજની જાંઘીમાં પાક પરવરદેગાર માહરો એ ગુન્હા મને બખરો એ દુઆ કરવાની દયા કરજે. ”

અરે, નેકજાદ મહેરાંએ પોતાના ભરથારનો એ કાગળ કેવા કડલાત ને કેવાં રદત વચ્ચે વાંચ્યો તે કેમ જ્યાન થઈ શકે? પણ તે કાગળ જેવા પછી ખાનસાહેબ અદુખા ખી એજ વાત અને એજ દરખાસ્તને ઠરાવથી એકમત થયા “એજ બેહતર છે, મહેરાં,” તેવણે

તકન ચોખાંબિના મોજાં
તથા ગજકરાક વીગેરે
ખોર વજર લેલના ફાળવ
ઉત્તમોચીજ બનાવેલો ખાત્રી
નો માલ નેહએ તો

નીચલું ઠેકાણું
નોંધી રાખજો.

તમારે ત્યાંનો નવજોત લગત
નો વાગો મોખી રહે તેમ
શીલકના તરફવાર ભાવનાવન
મોજાં તથા ઉચું આરટીચીક
કસળી ભસ્તકાસ બના-

વડું હોય તો
નીચલે ઠેકાણે
જરૂર પધારજો.

કાચક હોખીયરી વકર્સ.

શેઠના બીલહાંગ, ચીરાખજાર.

ફેશની સોકસ, સ્ટોકીંગ્સ,
ફેનસી મફલર, સ્કાર્ફ,
નેકટાઇ વીગેરે

વીલાયતીને ટકકર મારે તેવો
માલ મેળવવો હોય તો

ઉપલું નામ
ધ્યાનમાં રાખજો.

ખાનુઓ તથા ગ્રહસ્થો માટેની
દરેક જાતની હોખીયરી બનાવ
નાફ પાયોનીયર મથક.

સ્વદેશી અને પારસી સાહુસની
ખરીકકર ખીજાણવી હોય તો

ઉપલું નામ
ચીસરતા ના.

સુરત વિક્ટરી હોટલ એન્ડ બેકરી

આન્ય એન્ડ ફેક્ટરી.

ધોબીતળાવ, લોહાર ચાંદ.

સુરત વીક્ટરી બેકરીનું નામ અને કામ કોણને
અંગ્રાણ્ય છે ?

તેનું કારણ શું ?

તેનું કારણ એજ કે, સુરત વીક્ટરી બેકરીનો હરીફ કોઈ
નથી. સુરત વીક્ટરી બેકરીની

ફરમાણુ બીસ્કીટ, બદામી ખટાઈ, બદામી
બીસ્કીટ, સ્પેસીયાલીટી બગલાં કુમાસ, ખરફી,
પેંડા, કોપરા પાક, એસેન્સના હલવા, મેસુર,
દોધીના હલવા તથા જાતજાતના કેકસ,
નાતાલનાં કેક, આમંદ કેક, ફેનશી
કેક વગેરે

સરવે ચીજ હમારીજ બેકરીની
બનાવટ મલશે.

સુરત વિક્ટરી બેકરી.

આંખોમાં આંસુ સાથે કહ્યું: “તારાં બચ્ચાંની બહેતરી વાસ્તે ખરેખર એજ બહેતર છે.”—ને ઘણીના તાણેદારીનાં તુફાણુ છતાં ગરીબ મહેરનિ પોતાનાં ગલાંપર છરી ફેરવી એજ વાતને આપંદા ફરજયાત એકમત થવું પડ્યું. ગરીબ તે! ગરીબ તે છતાં ભરથારે ઉતાવસો રાંડપો પામી, ને પોતાનાં ચોસ પાડતાં હૃદયનાં કકલાત વચ્ચે છતી જવાનીએ બુઢાપામાં ધસડાઈ ગઈ.

પ્રકરણ ૩ બું.

હસા એકાદ મહીનાથી જાંહગીર, જેને એ સાત વરસના બુલમગાર અરસા દરમીઆન ધરોડા જેલમાં અધમ અપરાધીઓ ને કપાત્ર આસામીઓની સંઘમાં સખ્ત મજૂરીની જોડમત વચ્ચે, પગમાં બેડી સાથે, કદરખીદામણા પોસાકમાં રાખવામાં આવ્યો હતો તે, કેદથી છુટા થયેલો હતો. તેની જવાંની કચડાજ ગયલી હતી, ને તે દુઃખના બોળ તલે કંમરમાંથી વસી ગયેલો હતો. તે અસત્તા જાંહગીર નરીમાનનો એક આલો માત્ર હતો!

અને તેણે જેલમાંથી બાહર આવ્યા કેડે પોતાના પવિત્ર કરદ અને કસમ ચીવટાઈથી પાત્યા હતા. પોતાનાં પુત્ર બચ્ચાંને બાતર પોતાની પરણેતર કે તે બચ્ચાંને જોવા ને મત્રવાની તેની લખખો તલખગારી છતાં તેજ નેચાંને જોયા નહીં કે તેમને મરો નહીં. માફા મુશ્કીલથી તેણે પોતાનું મન વાલ્યું. તેઓ કેાઈને તો, અવગત, ખખર ખી ન હતી કે તે હાલમાં છુટા થયેલો હતો, કેમકે તેઓ તો પુરાં સાત વરસની બાંતીમાં હતાં, કે જ્યારે રવીચાર ને સારી ચાલ ચલણના દાહાડાઓ વિગેરે કપાયલા હોવાથી તે થોડાક મહીનાની વેહલી છુટી પામી જેલમાંથી બાહર પડ્યો હતો. તેને તે પકડાયો ત્યારે જે જુઝવી અવેજ તેના પાસે તેના ખીસામાં હતા તે સરકારે, કાયદા પ્રમાણે, પાછો છોડી મેત્રતાં સપુઈ કર્યો હતો, ને તે ઉપર તેણે પોતાની એક નરી જાંહગીનો અમતો ઉઠાવવાનો હતો.

તેણે પરેલનાં એક મજલાનાં એક એકાંત સસતા ધરમાં ઉપલો મજલો બાડે રાખ્યો. તે વસ્તીવાલા ભાગોથી અને અંદાજે દૂર થવા ને

દુર રહેવાજ આહતો હતો, અને ભાવખસા છોડવા પછીથી જુસ્તેજી કરતાં આ મજલો તેને ઘણો અનુકૂળ લાગ્યો. ભોંયતણે જે એક ગરીબ ન્હાતું કુટુંબ રહેતું હતું તેઓએ પોતાના પેટામા એ ઉપરનો મજલો લાડે આપવા કાઢ્યો હતો, અને આંગપર મહીનાનાં નવ રૂપ્યાનું લાડું ભરી દધને તેણે તે મકાન પોતે સ્વાધીન લીધું હતું. તે એક એકાંત ને ખરેખરો શાંત ઘરો હતો.

તેણે એ પછી પ્રમાણીકપણે ગરીબ સંસારે પોતાનું પેટનું પુરું કરવા કાંઈ ન્હાની નોકરીએ લાગવા અનિષ્ટ પછાડા મારવા, પણ કાંઈ વધ્યું ન હતું. તેને કાણ નોકરી આપે ? આલખીતાં સરકલોમાં તે જઈ શકતો ન હતો, અને દેસાવરોમાં કે આંચે તરફ જે અમળણાઓમાં તે “અપભાષ” થતો તેઓ આગલની નોકરીની સરટીસીકટો બેવા માંગતા ! એ રીતે તે કામનો કરવેયો—કળવામલો ને કાચેલ છતાં—પાછોજ પડતો હતો, અને હવે વખત આવ્યો હતો કે જ્યારે તેને લાડું ન ભરી શકાવાથી ધરખાર વના રખડતો થતું પડે, અને—લુખે મરતું પડે !

તે પોશાકની ડીસન્સીમાં માનવાવાલો હતો. બીતરેકામલા હોવા છતાં તે બાહારથી ઘણો સુખડ ફરતો હતો, કેમજે પોશાકની હાલહવાલી સાથે કાંઈજ તેને પુછવાનું કે નોકરીનો આશરો આપવાનું નથી એ તેની માન્યતા હતી. તેણે, તેથી, પોતાનો અવેજ એક પારસી ને એક ઇંગ્લેન્ડ ઇવનીંગ ટ્રેસ સુટ તૈયાર કરવા પાછલ ખરચી નાખ્યો હતો, જેથી આજ રાત્ર આપણે તેને તેજ સુખડ ઇવનીંગ ટ્રેસમાં એપોલો બંદર પર દમકયા કરતો જોઈએ છીએ. તે ભપકા બધો બાહરનોજ હતો, કેમજે ખરેખર તો પરેલ તક તેને પાછો આલીનેજ જવાનું હતું. તેના ખીસામાં ત્રામભાંડનો એક આનો વટીક હવે હાલ બાકી નહીં રહેલો હતો, ને તેની હાલત કટોકટ જેખમની હોવાથીજ તે બાપડાએ દરયામાં હોમાવી દઈ આપવાતથી પોતાની કુખી જીંદગીનો ફેસલો કરી નાખવાનો ઈરાદો કર્યો હતો.

તેણે જેલમાંથી બાહર આવતા સાથે પોતાની “ફૂલ બીયડ” વાલી હુમકી દાઢી ગાડાવી નાખી તેણે રખસદ આપી દીધી હતી, ને એક મોટી ભરેલી મુછ સાથે તે એક તરન નવોજ આસામી બની ગયો હતો. એટલે બનવાબેગ હતું કે તેને આલખનારાંની એકદમ તેમ જોઈને પીછાંપી શકવા ન હતાં. ખાસી વખારે તાજુબ કે આજે

તે કાષ્ટ જ્યાલખીતા ચેહરા અત્રે જોઇ કાઠવાની ઉલટમાંજ ખાસ ધસડાઇ આવ્યો. તે છતાં તેને તેવું કાષ્ટ દેખાયું નહીં તે ડરી ડરીને ત્યાં ફરતા લોકોને જોતો હતો. કેમજે તે આખો દહાડો તેને કથુંજ અન્ન મલ્યું ન હતું, અને તે કાષ્ટનીખી પાસે જે પાંચ રૂપ્યા આવજ રાત્રે માંગીને મેલવી લેવા અત્યંત ખાંતી ને ખાહેશમાં હતો. પણ કાષ્ટ તેને મલ્યું નહીં. જે મલ્યો તે ફક્ત પેલો બદમાશ ધરકાડુ અને પંકાયેલો ઉઠાઉગીર લુટારો “રાજ” હતો, ને તેણે તો વળી તેને દુન્યાથી જાસ્તી ઉઘેડી નાખવા જેવીજ કમાઈનો રસ્તો ખતાવ્યો, કે જ્યારે તેની સારી બુધ્ધીની કાવત થવાથી તે તેનાથી કમકમીને એકદમ હઠી ગયો.

મગર તેણે જમવું તો જોઇએ. તે લુખો હતો, અને લુખે પેટે તેને મરવા ગમ્યું નહીં. એ એક તેનો રમુજ ફાટો થઇ પડ્યો, પણ એવો એક ફાટો તેને થયો ખરો. એક વખત તો મરવા પેહેલાં તે એક સારાં સરકલમાં પાછો જમી લે ! તે આખો દહાડો તેને કગરસ અન્ન મલ્યું ન હતું.

અને એ એક ખી સહરાગત વગરની ખરી વાત હતી, વાહલાં પાંચનારાંઓ ! જ્યારે કે હજારો ધર હજારો મુશ્કેલીસ ધરમને ખાઇ શકે એટલું અન્ન બારેવાટ થતું બારણે પડે છે, ને જ્યારે કે ટેબલ ખુરસીએ બેસીને તરેહવાર તરનવાલા જમનારાં નસીબદારોને એક લુખી દુન્યાની કંગાલીયતને એક દુરનો પ્યાલ વટીક થઇ શકતો નથી ત્યારે ધણીએક ઇજ્જતદાર મુશ્કેલીસો, ખીચારાં શરમનાં મારયાં સરખસર લુખેજ મરે છે ! તેઓ ભીખ માંગી શકતાં નથી, અને એક કે બીજાં કારણને લીધે ખાવાનું તેઓને ધણીકવાર મુતલગ મક્કી શકતું નથી એ પીકચર સીદા હોય પણ સહરાગતભરેલું નથી. તે કેવળ ખરુંજ છે.

તેણે એક કાશેશ કરી ખી જોઇ હતી, તે પોતાની એક કલખમાં ગયો હતો, કે જ્યાં આ હાલતે પોતાના ધીકતા વખતમાં તે ધણો રાજ્યતપાએત ને વગદાર હતો, ત્યાં તેના દોસ્તો તે વખતે ધણા હાજર હતા, પણ તે જ્યાલખાતાં સાથે તે બધા “સાબ લોકો”ના જીવ ખાતા ખત મારી ગયા, ને બધાઓએ એવી ઉઘાડી રીતે તેનો તુચ્છકાર ને તીરસ્કાર કર્યો કે તે તમામ ટુટેલાં જગરનો ને બેવડો લજવાયનો હેરાંત, પરેશાંત, પશીમાન ત્યાંથી તરતજ પાછો ન્હારી આવ્યો !

તેણે વળી પેલા ખરાખી સોહોખનાર નેકનામેની થોડીક જુસ્તેને કરી-
તેઓ કે જેમણે તેને પેલી “ફોરજરી”ની નેહરત લાલચમાં ઉતાર્યો
હતો, અને જેઓને તે છતાં છેલ્લી ધડીતક અચાવાની તેણે અજબ જેવી
ઉદારતા દેખાડી હતી; પણ તેઓ કાષ્ટ કેથે મલ્યાજ નહીં.

અને હાલમાં હવે ત્યારે મરવા પહેલાં એકવાર ધરધને ગ્રીન
એન્ડ રીડને ત્યાં પેટપુરતું ખાધ લેવાનો તેને લોભ થયો ! કાંચે નહીં ?
તેનો પોશાક એવો હતો કે તે કાષ્ટ ખી તીરમારખામાં ચાલી જઈ
શકે તે ભોણું મંગાવી પેટ ભરતું જમી લીચે ત્યાં સુધી તો કાષ્ટ
જંગલ કે શીકર હતીજ નહીં. છેલ્લે ખીલ આવે ત્યારની વાત ત્યારે.
ત્યારે તે ટેબલ પર ટોપી મુકાને જાણે જરા પાસે કાષ્ટ સાથે વાન
કરવા જતો હોય તેમ જરા અલગ થશે, ને પછી લોકામાં ભેલાઈ જઈ
અત્રે નહારી આવીને તાજરતાજ દરયામાં નંગાવી દેશે. છેદું કેટલું
હવે તે તેની વાત ? એટલે તે જગણે ત્યારે ખી તેના જોડે જોડ તો
તેનાં માથા પર લમતુંજ રેહશે ?

અતે આ બધા નવાઈ જેવા ખ્યાલોથી કાંઈક હિંમત મેળવી
હવે લપકામાં તે આગલ વખ્યો. તેણે કંપાઉડમાંજ એક ન્હાની ખાલી
ટેબલ જે સારાં નસાળે મલી ગઈ તે પર જગ્યા લઈ લીધી. ઉપરકે નીચે
અંદરના વીલાગેમાં જવાની મુશ્કેલી તેણે માથે લીધી નહીં. ત્યાંથી
કદાપી જમ્યાબાદ ન્હાસવાની અગવડ થઈ પડે !

તે આખો કંપાઉડ ખીચોખીચ ચીકાર હતો. ટેબલો પાસે પાસે
ગોઠવેલી હતી, ને એકલડોકલ કે ટોલકીઓમાં ઘૂંચેને અને પારસાંચો
માગો એટલી મોટી સંખ્યામાં પેટની પુંજ કરવા ત્યાં ગોઠવાઈ ગયલાં હતા.
તે બધાં સુખનું—મોજતુંજ ખાતાં હતાં—તેની પેરે જુએ મરવાનું નહીં !
તેમનાં ધરમાં ખુદાનું આપેલું ખાવાનું ખીસ્વાર હતું, ને તે છતાં
મોઢાં દામે તેઓ બધાં અહીં પોતાનું દોજડું ભરવા એસી ગયાં હતાં.
દારૂઓની ખાટલીના ધરોધર જુય ખુલતા હતા, ને સોડા લેમનની
ખાટલીઓ ફટાફટ ખુલવાના અવાજને આવતા હતા. બધરાંઓનાં
ખુશમિગ્નજ મીઠાં હસવાનાં મુઝીક જેવા નાઠ ચાલુ સભળાતાં હતાં,
અને વરંડા પર બેન્ડ જે હાજર હતું તે પોતાના મધુરા શરોદે ત્યાં
જમા થયેલી ખુશાલ ખલકતને વિશેષતાની મજાહ પુરી પાડતું હતું.
સધતું ખુશાલ—સહી કાષ્ટ આનંદી, સર્વ સુખી હતાં—સિવાય એકલો
એક કમખખત જાંઠગીર નરીમાન, જે એક વખત “કિદી નંબર ૩૨૧”ની

ખીલમથી જોલખથી યરોડા જેલમાં જોલખાતો હતો. ત્યાં તો તેનું અસલ નામ વટીક હસ્તીમાંથી નીસ્તીમાં યુમ થઈ ગયું હતું ! “કેદી નંબર ૩૨૧” એજ કદરખીલામણું ત્યાં તેનું નામ હતું !

અને હાલ “ધવનીંગ ટ્રેસ”માં તે અત્રે રોખથી જમવા બેઠો હતો ! તેણે જઈને ટેબલ ફેને બેસીને અંગૂઠો ટેબલ પર અફલતાં સાથે એક “વેટર” હાજર થયો હતો, જેને એક ‘ફુલ ડીનર’ લાવવાનો તેણે હુકમ આપ્યો. એ ડીનર બહુ મોલું-બહુ ગરમ પડવાનું હતું, કેમજે તેના ખીસામાં ખરેખર હાલમાં તો હવે એક પુટી બદામ પણ ન હતી; પણ તેણે એટલું ખાઈ લઈને મરવાનોજ મુસ્તકીમ ઠરાવ કર્યો હતો-દરયામાં નખાવી દઈને પોતાની હીચપસ્ટી ને હાડમારીઓનું સેવટ લાવવાનોજ ખરી મનસનાથી તેનો એરાદો હતો, તો પછી તેણે બીહતું શા માટે જોઈએ ?

પ્રકરણ ૪ થું.

ટર ખાનું લઈ આવ્યો.

એક ચીકાર બોજનની ગરમાગરમ સુપથી અવલ શરૂઆત થઈ, અને જ્યારે કે ચમચે ચમચે તે સુપ સીપ કરતો હતો ત્યારે આસપાસની ટેબલો પર મોટી સંખ્યામાં ગોઠવાઈ ગયલા ઇંગ્લેન્ડ અને પારસી જમીલા ઉપર દુરસદથી તે એક પછી એક નજર ફેરવતો ચાલ્યો; મગર એમ કરતાં જરાજ વારમાં તે અચણચ અને એકદમ ચોકિયો. તે પોતે બેઠો હતો તે ટેબલથી થોડેક છેટે એક ટેબલ ઉપર ચાર પારસી નાજનીનો અને ત્રણ ગ્રહસ્થો મળી સાતનું એક મોટું કુંડાલું જમવા બેઠું હતું, અને તે ત્રણ જવાનો માહેલાં એકને તેણે અગત કરીને તાબરતોજ પીછાંપ્યો. તેની બાબુમાં એક ગોરી ગોરી મડમરી જેવી પારસણ બેઠેલી હતી, કે જેનાં તમામ ખુલ્લાં ગળામાં વિજલીક રોશણી વચ્ચે એક હીરાનો હાર ઝલઝલ થતો હતો, અને તે છોકરી સાથે પેલો જવાન જમતાં જમતાં ધરાંપરાં થઈને હસીહસીને વાત કરતો હતો, એ કાણુ હશે ?

જાંદગીરે તેને તરત જાણખ્યો, તે તેને ધણે વરણે પાછો જોવા પામ્યો. તે છતાં તેણે તેને જોતાં સાથે એકદમ પીછાડ્યો. તે પેલો લુચ્ચો જાલ ઝવેરી હતો, કે જેણે તેને “દારજરી” ના લખકાર દગામાં દોરવ્યો હતો, અને જોને તેણે પોતે ફસી ચુકેલો હોવાને લીધે પોતેજ બધા જાજ ઉપાડી તે છતાં મોઝી ઉદારતાથી સન્નામન જતો મેલ્યો હતો.

તે આજે હવે દેખીતી રીતે પછસાટકાથી પુરતો સુખી હતો. તેના પોશાકનો ઠાઠમાઠ રોગ્યવર્તો હતો. અને તેની સાથવાલાં બધાં સુખી સ્થિતીનાં અને ઇસ્કીટાટ નજરે આવતાં હતાં. તે તેને, એ ઉપરથી અજાણ્યેશીમાં દાન્યું વકાસી ટીકીટીકીને જોવા પડ્યો. સુપ તો એકાદ બે પલ સુપની જગ્યાએજ રહી ગયો. તેની આંખો લુલાવો ખાતી તો ન હતી.

“પેલો કાકા જોયો કે, જાલ, જાણે તું ધોરમાંથી ઉડી ગયો હોય તેમ કોરો જોખાંખોખીને તુંને જોયો તે ?” એવામાં જાલ ઝવેરીની બાબુમાં બેઠેલા એક દોસ્તનું જાંદગીર નરીમાનની એ ટગર પર ધ્યાન જેવ્યાતાં તેણે કાપરયું મારીને તેને કહ્યું; અને તરત બધાંએ દપોદપ પાનછેરયા ફેરવીને અજાણ્ય થતો નરીમાન જ્યાં બેઠો હતો તે તરફ જોયું, એટલે તેને (નરીમાનને) ફરજ્યાત નજર ફેરવી નાખવી પડી.

“એ કાકા પેપરમીટ છે કાણુ ?” જાલ સાચનાં બધાંઓએ એકે અધાજે જાલને સવાલ કર્યો, અને જાલ પોતે પણ અજાણ્ય થયો ખરો કે એ કાકા પેપરમીટ હતા કાણુ ?

“હું તો મુતલગ એને આરખતો નથી,” તેણે કાંઈક તાબુખીમાં જવાબ કર્યો. “કંઈ એ ચહેરો માહરો આગત જોયો હોય એમ રહેજરહાજર ધ્યાનમાં આવેછ તો ખરો, પણ હું કહી કે યાદ કરી નહીં શકતો કે એ કાણુ છે !”

“કાકા વરી તમારો બાકી રહી ગયેલો આગલનો માગનાર તો નહીં હોય, જાલ,” પેલી હીરાના હારવાલી પોટીએ હસીને પુછ્યું.

જાલ હસ્યો. “હું તો નહીં ધારતો, ડારલીંગ,” તેણે કહ્યું; “તારી સાચના માહરાં લગનની વાત જાહેર થતાં સાથે તે બધા બીધરાઓ તો માહરી પર ટુંટી પરચાતા, અને પોતાનો લાગો લાગલા લલ ગીયાતા !”

અધાં એ સાંભળીને રમુજ પામી હસ્યાં. અધાંને ખબર હતી કે જલ ઝવેરી આગે પંખેઈ પરણી લાગ્યો તે આગમય પોતે મલાં સુધી કરજનેમાં ગરક હોતો, અને મેહરજીભાઈ વફાલની આગે જવાંન વીધવાને તે પરણ્યો ત્યારથી તે જે દલો લેતી આવી તેનાં પુન પ્રતાપે તે કરજનાં દરદથી મુક્તિ પામી હાથ મોકલો થઈ ગયો હોતો.

પેલા હાથ પર જાંહગીર નરીમાન તુરતવેલા અખાડા કરી ગયો. તેણે જોયું કે તે આખી પારટીનું તેના ઉપર ધ્યાન એંચાયું હતું, જ્યાં તેણે નજર હાલ તરત ફેરવી નાંખી. તેણે સુપ ખતમ કરીને મચ્છીની ડીશ લીધી, અને પછી તે દરમ્યાન વેટરને આમલ બોલાવીને તેણે કામળ પેનસીલ લઈ આવવા હોકમ કર્યો.

તે લાગ્યો, કે જ્યારે નરીએ તે કામળના એક ચીરાપર ઉતાવલા હરફે લખ્યું —

“ માહરે જરની અને તાકીદની એક વાત તમોને કહેવી છે.

એક મિનીટ માહરી આગલ મેહરખાની કરીને આવી જાઓ. હું તમને ઘણા રોકથ નહીં—જાંહગીર નરીમાન. ”

તેણે તે કાપલીની તે પછી ઘણી સદ્ગતથી એક નાધતી ઘડી વાલી અને તે પેલાજ વેટર પાસે જલ ઝવેરી પર મોકલી આપી. તેણે ધધાણીઅંધ જલને દુરથી ખતાવીને તે વેટરને તેની આલખ આપી, ને તે ગયો.

તે ચીડી જલે વાંચી, અને તે એકદમ શીકો પડ્યો. તે એકાદ પલ ખીજવાયલો પણ દેખાયો, અને તેની સાથવાલાંઓ અધાંએ અજાજ થઈ પુછ્યું, “કેહની, કેહની એ કેણુ છે, જલ ?”

“ એક માહરો આગલનો જોળખાંલુનો છે, ” જલે તે કાપલી ફાડીને કરચ કરચ કરતાં અંતે કહ્યું; “ તમે ખેસજો—એક મિનીટમાં હું પાછો આયો. ”—અને તે ગભરાયલો જેવો ઉડીને નરીમાન આગલ દોડી ગયો.

તેણે (નરીમાને) શેકહેન્ડમાં હાથ લાંબો કીધો, પણ જલ ઝવેરીએ તે નહીં જોવાનાજ દોંગ કીધો.

“ ખોદા સાહેબ છે કે મેં કંઈ તુંને જોતાં સાથે આરખ્યો નહીં, ” તેણે કહ્યું; “ માહરી કહરાવી નાંખીછ શું ? તેથીજ મેં નહીં આરખ્યો ! ”

હવે નરીમાને પોતાની સામે એક ખીજી ખુરસી મુકાવી અને જલ બેઠો.

કેટલુંક થયું છુટ્ટો થયો ?” જાહે અવાજ એકદમ ધણોળ ધીમે કરીને પુછ્યું.

“ મહીના થઈ ગયો ” નરીમાને કડવાસથી જવાબ કર્યો.

“ ધણુંજ કમનસીબ થયું એ. ખરેખર તુંને ધણું ખમવું પર્યું, પણ ચાલ, હવે ખુનું વહીવીટી ગીયું, કારણ તું અહીં આજે જમવા બેઠાછ તેથી માહરી ખાત્રા થાએછ કે કોઈની રીતે તારો હાલ પાછો સુધર્યો હોશે.”

“ એક કગરાસ ખી નહી, ” જાંહગીરે અરધા ગુસ્સાથી જવાબ કર્યો; “ આર તાહરો હાલ હું ધણો સુધરેલો બેઠો છ.”

“ હા; મને એક ઘણો સારો ચાન્સ મળી ગયો. હું પેલા ધરડા મેહર વકીલની જુવાન “વીડો” શીરીન સાથે ખીજવર પરણ્યો.”

“ આઈ સી, ” જાંહગીરે બેદરકારીથી કહ્યું; “ મગર તુંને યાદ હોવું બેઠએ, જાલ કે પેલી હુંડીમાંના માહરા પાંચ હજાર તારીપર હજી માંગતા છે.”

“ આ યસ; બરાબર છે. હું નામુકર કેમ જઈ શકું ? ” જાહે એહરામાં લગાર લાલ થતાં કહ્યું—અને અચકા અચકીને વધાર્યું, “ હું—હું કાલ પરમ એ રકમ તુંને ભરી દેવશ.”

“ પણ હાલ માહરી પાસ ખાધાની ખાખ નથી. ” જાંહગીર નરીમાને અરધા ગુસ્સાથી તકાબે કર્યો. “ તું માનવાનો નથી પણ આજ રાતનાં આખે અત્રેનાં ડીનરના પૈસા આપવાનો એક દોકરો ખી મારા ખીસામાં નથી ! ”

“ ને ત્યારે તું જમેછ તે ? જમાને પૈસા કેમ આપવાનો હિતો ? ”

“ માહરા જાનનો દંડ ભરીને ! ” જાંહગીરે દુઃખથી વલ ખાતાં જીગરે જવાબ કર્યો; “ હું સાંબેના દરીઆમાં નખાવી દેવાનો હિતો; મગર તાહરી સાથે મલવાની સરજત હોશે તે ચોવીસ કલાકનો ભુખો હોવાથી મરવા પેહલ્લાં મને એકવાર ધરમને ખાઈ લેવાનું સુજ્યું. હવે ચાલ લાવ—હાલ તરત મને શું આપી શકેછ ? એક પચાસ રૂપીઆ ખી મને હાલ જીવારવા વાસ્તે તુરતવેલા તું આપી શકશે ? ”

જાહે તુરંત પોતાના ખીસામાં હાથ નાખ્યો, અને પોતાની પોકેટ-બુક ખેંચી કાઢીને તેમાંથી દસ દસાની નોટના પાંચ ટુકડા એક ખી તકશર વગર ગુપચુપ તેણે મરીખ જાંહગીરને સ્વાધીન કર્યો.

“ થેંકસ, ” જાંહગીરે તે અવેજ પોતાના ખીસામાં સેરવતાં કહ્યું; “ હવે હું તુંને રાહવા ચાહતો નથી. તાહરી કંપનીની નજર

અહીંની અહીં છે. તું જા; પણ મને તું જે અવેજ ભરવાનો છે તે કાલે કાંઠાં મોકલી આપશે ? ”

“ તું કેહે તાંઠાં હું ચેક મોકલશ તું મને તારું એદરેસ આપ. ”

નરીમાને એકાદ પલ વિચાર કીધો.

“ નહી, તું જેનરલ પોસ્ટમાસ્ટરની ફેરમાં રેજીસ્ટર્ડ ક્વરમાં ચેક મોકલજે. હું ત્યાંથી ડીલીવરી લઈ લેવશ, ” તેણે જરા વારે કહ્યું—અને જલ ક્વેરી એ ગોઠવણ બાહલ રાખીને તુરતવેળા તો ત્યાંથી ચાલતો થયો.

પેલા હાથ પર જાંઢગીર નરીમાને તે પછી તે રાત્રે સારી રીતે ધરાઈને ખાધું, અને તે ભોજન થણે વરસે પાછું પેહલ્લીજવાર થોડુંક સુખકારક તેને માલમ પડ્યું. તેણે વળી જમીને શેમપેન મંગાવ્યો, અને પછી નજદીક દસ રૂપીઆનાં બીલતું બીલાહું પગાર કરી ત્યાંથી દુન્યાનાં દોરગીપણા માટે હદ વગરનો મનથી અજબ થતો તે પોતાની ટોપી લઈને ગુપચુપ બાહાર પડ્યો.

જલ પર રૂપીઆ તેના પાંચ હજાર નીકળતા હતા, અને તેણે તાબરતોબ પોતાના મન સાથે ઠરાવ કીધો કે તે અવેજ હાથ આવે તો તે લઈને એકદમ તેણે કોઈ દુર દેશાવર અત્રેથી નીકળી જવું અને મુંઝાઈને સદાની છેલ્લી સલામ કરીને ત્યાંજ કંથે જઈ દુર પડી નવે-સરની એક ઇજ્જતદાર જાંઢગીનું મંડાણ કરવું. જલને તેણે બચાવીને જીવનદાન આપ્યું હતું અને તેની પૈસાટકા સંબંધી સ્થિતિ વળી સારાં નસીબે હાલમાં થણી સુધરેલી ને સુખી થયેલી હતી, તો થણું બનવાખોગ હતું—બલકે નક્કીજ હતું કે તે પોતાનાં આજ રાતના વચનને વફાદાર નીવડશે, અને જે ટુંક અવેજ તેણે તેના કને માગ્યો હતો તે અદા કરીજ આપશે.

અને એ થવાની હોમેદ વચ્ચે પ્રકૃત એકજ અરમાન તેણે દીલે વસાવ્યો, જે પોતાની નેકબસલત મોહરદાર અને વાહલાં ફરજદને અત્રેથી સદાનો જવા આગમ્ય પ્રકૃત એકજ વાર નજરબાર જોઈ લેવાનો હતો. તેણે પોતાની સીદા સુરત ફરીથી તેઓને કદી નહીં બતાવવાની મેહરાં જોગાં કાગળમાં જેલમાંથી એક પવિત્ર કળુલાત લખી મોકલી હતી ખરી, અને તે વચન પોતાનાં એકનાંએક બચ્ચાંતાં ભવિષ્ય અને ભલાંને ખાતર તે કોઈ બી જોખમે સાચવવા ચાહતો હતો. તે તેઓને એટલા વાસ્તે, છતો થઈને મલવાનો ન હતો. તે સુખની સરજતની તેણે પોતાની કરણીના બાંધેશથી જોદાને બારથી પોતેજ મના માંગી લીધી હતી. પણ તે છુપ્યો વેસાવે જઈને ભરાયલો

સંતાપલો તેઓને એકવાર નજરેનજર જોઈ આવવા તરસતો હતો. તે અદુખાનો ખંગલો જાણતો હતો. ત્યાંજ તેની મેહરાં અને કુમી વસતાં હતાં, અને ત્યાં તેમને એકજવાર જોઈ લેવા ભરાયલો સંતાપલો વળતે દિવસે તે ખાસ જવા ચાહતો હતો. તેની કુમી હવે તો અઢાર વરસની એક સન્તારી થઈ હશે. તે પોતાની માતા જેવીજ નેકચલણુ અને પાકબદ્ધ ઉધરી હશે, એમ માનવાને તે જરાએ વેહમ કરી શક્યો ન હતો, અને તેવી એક મા બેટીને પોતાનું કાલું કરીને અતરેથી જવા આગમ્ય એકજવાર અને છેલ્લીજવાર નજરે જોઈ આવવાના ખ્યાલના હર્ષથી કમઅખત જાંઘગીર નરીમાનનું બીતરે જલીને ડાયલો થયલું હત્ય ઉછલીને તેનાં ગલામાં આવી પ્લુંટી બેઠું ! તેની પાસ વેસાવે તદ્દ જામ આવવા જોગ હાલમાં ખરચના પુરતા પછંસા હતા, એટલે વલતેજ દિવસે જઈ આવવા તે ઉભટમંદ થયો. તે અંદરીથી એકાદ ટોંગો કરી લેશે, અને અદુખાના ખંગલાની પાછલી સાપડે-દરીઆની બાણુએ-જે કાંમરાની વાડ હતી તેને આથે ભરાઈ રહીને તેઓને એક વાર જોઈ લઈ તેમનાં દર્શન વણુ તેની તરસતી આંખોને ટાલક આપશે ! મેહરાં કાઢેલી બની ગયલી બાહેર નહી નીકળતી હોય તોખી દરીઆ બાણુએની બારી આગલ તો એકાદ વાર આપશે ? કુમી કદાચ દરીઆ કીનારે ફરવા તો આવશે ?

પ્રકરણ ૫ મું.

—:૦:—

સાવાના વિશાળ દરીઆ કીનારે બે પારસી જવાનો સેહલ કરતી કોચમે એ પછીના બીજે દિવસની રહાંજે ફેરા ફરતા નજરે આવતા હતાં. એક સામના કપડાંમાં સજ્જ થયેલો હતો, જ્યારે બીજે પારસી પોશાકમાં હતો.

“ મેં ખરખર તુંને ચારખ્યો નહી, દોમ, ” તે ઇંમેજ પોશાકવાલો જવાન કહેતો હતો. “ મેં ધણા લાંબા વખતે તુંને પાછો જોયો. તું થું હજી નાટકમાંજ નોકરીએ છે ? ”

“ દરજનો દીકરો જીવે ત્યાં સુધી સીવે, માહરા શીરાજ શેઠ, ” તે દોમ દોમ કે જેનું ખરં નામ તેહમુરરપ હતું, અને જેને તેની

નાટકી દુન્યામાં ટાંમનાં લાડકાં નામથીજ ઓલખવામાં આવતો હતો. તેણે હસીને જવાબ ક્યો; “શીખ્યા ભણ્યા કંઈ નહીં એટલે હવે નાટક સિવાયે અમો ગરીબનો છુટકોજ શું? હાલ મેં, મગર, એક મહીનાની છુટી લીધેલી છે, અને હું માહરાં છોકરાંઓ સાથે હવાફેર સાડે આપે તરફ આવેલો ને રહેલો છું. માહરી દીકરી ફૂનીની તખ્ત માહીજ ચાલ્યા કરેછ.”

“અરે પણ ત્યારે ભલ્લ આદમી કેથે અહીંનાં કરતાં મહાબલેશ્વર માર્થેરાન તેને લઈ જતે કેની?”

“માહરી ગરીબની મસ્કરી કરોછ. શીરોજ શેઠ,” ટાંમે કાંઈક ટપકાની ટપે કહ્યું; “તેના ખરચ માહરે કાંઠાંથી લાવવા? વરી તાંઠાં બધી ફેશનેબલ દુન્યા એકરી થાયે તેમાં માહરા જેવા એક ગરીબ-નાટકવાલાની કાણુ સાર સાંધે? આખીજ દીક છે. અહીં બધું ગરીબા ગરીબ અમારે ખરતું છે. બધાંજ કાંઈ તમારા જેવા મલતાવરા ને નમાના થતા નથી. વરસોની વાત છે, મુરખી, કે જ્યારે નાટકશાળામાં આપરી એક દાહરે ઓરખાણુ થતી. તમે પોતે આવા શીખેલા ભણેલાને યુનીવર્સિટીની મોટી ડીગ્રી પામેલાં છતાં તમે કેવી રીતે માહરાં ફેડ થયા, ને માહરો ને માહરાં ગરીબ કુટુંબનો હેતથી આદર સત્કાર કરતા રહ્યા તે તમારાં અત્રેથી મુંબાઈથી આદરગામ જવા પછીથી બી અમો તો હંમેશ હેતથીજ યાદ કરતાંતાં.”

શીરોજ શેઠના તે ગરીબ નાટકવાલાનાં મનની આ સઘળી સાદાઈ સાંભળી ખુશમિગ્નજ હસ્યો.

“તમો સાહેબને મુંબઈ છોરી જવાને વરણ બેએક તો થયાં તો હોશે?” ટાંમે યાદ કરાવી.

“હા, બે પુરાં થયાં ને આપે ત્રીણું ચાલેછ,” શીરોજે કહ્યું. “તું ઉંચી ઇંગરેજ કોળવણીને ઉંચડાને છેક આસ્માનમાં ચઢાવેછ, પણ ખીરાદર, એ અમારી કોળવણીનાં હવે બાર કાણુ રાખેછ? હવે તો બધાંજ કોળવણી લેછ એટલે એજ્યુકેશન એવું દોરયે દોર શેર જેવું સસ્તું થઈ પરચુંજ કે માહારા જેવાઓ તો કંઈક ધંધેલા ખાયા કરેછ! તુંજ ભેતી-એમ. એ. સુધી અભ્યાસ કરીને બી હું બડી મુશ્કેલીથી રૂપીયા સોના પગારે એક સ્કુલમાં માસ્તર થયો, ને તેમાં નહીં પોચાણું ત્યારેજ મેં એ સાહિત્યઆફીકાની નોકરીનો ચાન્સ લઈ લીધેતો. કેની?”

“વાઈ, ત્યારે હવે ત્યાંથી તો લખપતી થતનેજ પાછા આંચાછની!” ટાંમે હસ્યો.

“હું પોતે લખપતી થઈને પાછો ફર્યો નથી, ટોમ, પણ ખરેખર તો તે તરફના એક આપણા હમણત લખપતીને ત્યાં સારા દરમાયાથી હાલ મેં નવી નોકરી મેલવેલી છે. તેવણુ ખી ધણે વરસે સાઉથઆફ્રીકાથી હુમ દલ્લો મારીને મુંબઈ આવેછ, ને મને પોતાના પ્રાઇવેટ સેક્રેટરી તરીકે સાથે અત્રે પાછો લેતા આપાછ.”

“વાહ, એ ખી ખુદાના શુકર છે ત્યારે,” ટોમે પોતાના કેળવાયલા મિત્રનાં એ બલ્લાંથી ખુશ થઈને કહયું; “પણ એ શેઠયા કાણુ છે ? કેવા છે ?”

“કોઇ ખુરશેદજી લશકરી નામના છે. હું તો જ્ઞેઆન્સઅર્ગમાં એકજ વખત તેવણુને રૂબરૂ મલી શક્યો,” શીરાઝ શેઠનાંએ સમજાવ્યું. “લશકરમાંજ ફાન્ટાકટનાં કંઈ કામ મલી જવાથી મોટો દલ્લો મારીને ધનવાન થયલા છે, ને હાલ ત્યાંથી રીટાયર થઈને મુંબઈ પાછા આવેચ. ત્યાં બધા “મીં લશકરી” ને નામેજ એવણુને આજ્ઞતાતા. મને ખી એક ફેડે બજામણુની વીડી આપી ને હું જઈને મલ્યો, કેમજે મને ખી મુંબઈજ કાંઈ સારી નોકરી મલી જાએ તો અત્રે પાછા ફરવા ધણુંજ ગમતું.”

“ને તમોને તરતજ રાખી લીધા ?”

“હા; હું જરથોરતી છેઉં ને એમ. એ સુખીના માદરો અબ્યાસ છે એ જાણીને ધણુજ ખુશી થયા, ને રૂ. ૪૫૦ નો દરમાયો નક્કી કરીને તાબરતોખ મને પોતાના સેક્રેટરી તરીકે રાખા લીધા. પેદલો પગાર આંગપર આપ્યો, ને મુંબઈ આવવાનો ખરચ આપ્યો. પોતે તો ફરતા ફરતા પાછલથી આવવાના એટલે મને આગલથી રવાના કરી દીધો. મને કેહજે મને તો ફક્ત મુંબઈમાંજ માદરો ખામકાજમાં તમારી મદદ જોઈશે. પોતે ખી ઇંગ્લીશ ધણું સરસ બોલેછ. ધણા મજાહના માણસ લાગેછ.”

“ત્યારે હવે અહીં કયારે આવશ ?”

“કાલે અત્રે ડયુ છે. માદરૂં એદરેસ બીધેતું છે કે હું આવીને તમોને બોલાવસ ને ખચર આપસ,” શીરાઝ શેઠનાંએ કહયું; “હવે કાલે તેથી પાછું ખુસરીમાં જોરાવાનું, તેથી આજે આજે તરફ માદરો એક માસી રહેછ તેવણુને મલવા જરા હેરયું લીધું.”

“સાંજે થયું કેની, મુરખી ? એમ હેરયું લીધું ને આપરી મલવાની સરજત હોશે તે આપરે નહીં ધારેલા મલી ખીયા !” ટોમે ખુશ

થઇને કહ્યું; “પણ તમારા લખપતી સેડીઆ ત્યારે મુંબઈમાં હવે પોતાને વરે કોઈ બંગલો બાંધશે એમ કે !”

“નહીંરે; નેપ્યનસી રોડ પર એક ફરનીશઠ બંગલો ત્રણ વરસની બોલીએ આગમચથીજ લખાવી લીધોછ. ત્યાંજ ઉતરસે. બધું ત્યાં તૈયાર રખાવેલું છે. કાલે માલરે બી હવે ત્યાંજ જવાનું ને મલવાનું છે. કેહજે આએ તરફ એવણનાં સગાંવાહલાં કોઈજ નથી. વાંદે હવે એ બધી વાત જવા દે, ટોમ. તું કેહજ કે ત્હારી ફ્રેની બીમાર ચાલ્યા કરેછ તેથી હાલ તુંને ઘણો ખરચ હોશે, અને—” અને તેણે ગળવામાં હાથ નાખ્યો.

“નહીં મરબી,” ટોમે તેનો હાથ પકડી લઇ માંગી લીધું; “એમ મને શરમાવો ના—હું માંગી લેઉંછ. ખુદાવંદ પાકની દયાથી અમારી એવી કામ મોહતાછ નથી. હાલ મને ઘણાખરા ચીફ પાર્ટસ મલેછ, ને માલરો પગાર તેથી ઘણો સાગે છે.”

“વત્ર, ને સાંભલીને હું ઘણો ખુશી છેઉ, ટોમ,” શીરાએ કહ્યું; એમ છતાં પ્યાન રાખજે કે કોઈની તંગીને વખતે હું તાહરો દોસ્ત છેઉ. એક ઇજગતદાર ને મમાણીક ધંધાદારી તરીકે મેં તાહરામાં ઘણુંએક વખાણવા લાયક બેયુંછ, ને તેથીજ હું તાહરો અને તાહરાં કુટુંબનો દોસ્ત થયલો છેઉ: ને પેલો ઇનસ્પેક્ટર બેન્સ મલેછ કે ? તે બી ત્હારો નાટકનોજ દોસ્તદાર છેની ?”

“નાટકનોજ” ટોમે હશીને કહ્યું. “હાલ તો તેવણ પોલીસમાં સુપ્રીન્ટેન્ડન્ટની પાયરીએ પુગ્યાછ ને ડીટેકટીવ ખાતામાં છે, પણ તમારીજ પેટ માલરો જેવા ને તેવા મેહરબાન છે. હજી આપરે ઘેર બી કામ કામ વખત આવ્યા કરેછ ને ચાએ કાશીતું એક કપ કે એકાદ પેગ પીએછ. માલરો છોકરાંઓ સાથે બી એક બાપ જેવાજ પેરાટાઇ ગીએલા છે.”

“મને ખબર છે. ત્હારી ફ્રેની સાથે કેટલા દલી ગયલા તે માહરું નજરે જોયલું મને યાદ છે.” શીરાએ જવાબ કર્યો. “મેં તો એક વખત—એા, પણ આએ બામ કોણ ? એ બીચારી દોરતી કેમ આવેછ ? એ ત્હારી ફ્રેની તો નથી ?”

“નહીંજ, ફ્રેની કાંઠાંથી હોએ ? પણ એ તો આપરીજ તરફ આવેછ !”

અને તેટલાં તો તે એક કાષ્ટ જવાન પારસી છોકરી, દોડતી ને હાકતી, તેઓ ખંને વાત કરતા ધીમે ધીમે સંહેલ કરતા જતા હતા તેઓ તરફ ધસી આવી. તે વરસ અદારેકની એક ધણીજ દીલજીત સુંદરતા હતી. ચેહરામાં કાંઈ અજબ જેવી મીઠી ને મનોહર. તે એટલી અપાટમાં દોડી આવી હતી કે પેલા કદરબીદામના ને ખાલી અઘોષ પર વળગી રહેતા માથાખાંનાના સૂઈ જેજર પાટા વગરનાં તેનાં ઝલકતા કાલા લગ્નર ખાળવાલાં માથાપરથી સારીની સોડ સરી ગઈ હતી તે સમી કરવા પણુ તે થોળી નહીં હતી, અને જ્યારે તે પેલા બે જવાનોની રૂબરૂ આવી લાગી ત્યારે તરત તેનાથી હાંફને મારે ખોલાયું બી નહીં !

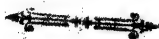
“શું છે, બેહન, શું છે ?” ટામે ગભરાઈને પુછ્યું.

“જરા માહરી સાથે જલદી આવશોજ ?” પેલી મનોહરતાએ મીઠા મ્યુઝીકલ અવાજે માંગી લીધું; “મારા જૈષ મામાજી ખીયારા એક રેતીના ઢગ ઉપરથી નીચે ઉતરતાં જરાય રીતે પરી ગીયાજ ને મને લાગેજ કે પગ મોરચાઓજ.”—અને તે ખાળકીની દયાલુ આંખમાં આંસુ ધસી આવ્યાં!—“ઉડીજ નથી શકતા.”

“કંઈ શીકર ના કરો, બાબ. કાંઠાં છે તેવણુ—ચાલો” શીરાએ ગરમ દીલસોજીથી તરત આગળ પડી કહ્યું; “કદાચ અમથો પગને ઝોકે લાગો હોશે—”

“નહીજ. નહી, પગ ખીયારાનો ઘણો દરદ કરેજ ને ધણી કર ખાએજ,” તે છોકરીએ આશકથી લાલ થતાં જવાબ કર્યો, “ને અમારૂં ઘેર ઘણું દુર છે. અમે જરા દરયે ફરવા નિકરયાંતાં, ને—”

“પણુ આપરે વાતમાં નાહક વખત ગુમાવ્યેજ, શીરાજ શેઠ,” હયાં ટામે તાપસી પુરી યાદ કરાવી, અને તે પછી તે ત્રણની ટોલકી બન્યું એટલી ઝડપે ચાલતાં બહુકે દોડતાં આગલ વધી. અધીરા જીવની તે દીલકસ છોકરી પોતે તો આગલ આગલજ દોડતી હતી. તેણીના ગભરાત ધણીજ ખરાં દીલનો હતો, ને તે પરાયાંઆના લેહાઝનો વટીક તે સુંદરીને હાલ તો કાષ્ટ ખ્યાલ રહ્યો ન હતો.

પ્રકરણ ૬ કું.

—:૦:—

આ પોંદચી ગયાં.

પેલા બેએ તે રેતીમાં પ્રસાદ પડેલા જૈં આસામીને જોયો. તે જુના જમાનાનો એક પારસી હતો. સફેદ બરફ જેવા ચુમ્મણ ને ગાલથી બી નીચે ઉતરેલા મોટા તેવાજ થેબ્યા અને બરાવદાર સફેદ મુંજ સાથે તે આગે જરા ભારી ને બરેલો હોવાથી દમામદાર દેખાતો હતો. તેને માથે એક મોટી ઉંડી કાનખાખની ટોપી હતી, ને દીલમાં કાળો મોટો, વચમાં લાલ કસનો, ડગલો તથા સફેદ ફલેનતું પાટલુન હતું.

“કુમી દીકરા, તું આવી ?” તે ડોસાણ તેઓને જોઈને જરતી ચીખા થયા. “આવો સાહેબો, જરા મને મદદ કરો ! તમે ખોદાના મોકલેલા માહરી કુમીને એટલા જલ્દી મલી ગીયા હોશે. આ—અરરર, કેવું ગુટલુ બાગું છે !”

“આ નહી, નહી, મામાજી, જો એમ ને એમ ના બોલ્યા કરો !” કુમીએ રડીને માંગી લીધું.

“કંઈ ગાવડી પોરી છે !” ડોસાણ ખીજવાયા. “ભાગે તાહરે બોલું નહીં જે બાગું ? હવે મોહકાન વરી જવાની છે ! હવે ઘેરજ કેમ જવાશે ! રાત ભર અહીં સરગીમાં પરી રેહવું પરશે, ને ન્યુમોન્યા થવાથી કાલે તો ચાલ ભાષ પોષસ !”

પેલા બે જવાનો જોયા એ દરમ્યાન ડોસાણને ધીરજ આપી તેમનું ગુંડલું તપાસતા હતા તેઓએ હવે જોઈ લીધું કે કાકા તો કેથા જ્યઅરરા કાટરયાંગેપ હતા ! દીરલી રીતે કાંગલા થવાની ને કાગનો વાધ કરવાની ડોસાણને તણેદ હતી. ટોમ તો ગાલમાં જીલ ખોસીને ઘણી મુશ્કેલીથી પોતાનું હસવાનું બોઆડી શકતો હતો. ડોસાણને તો એટલા વારમાં ન્યુમોન્યાખી થયો, ને ચાલ લાઇ પોષસ—વલી ગુજરી ખી ગીયા !!

પેલાઓએ જોયું કે ગુટલુ ન તો બાગ્યું હતું કે ન તો લચકાયું હતું. ફક્ત પગપર જરા ભાર આવી ગયો હતો, ને પેલા ડોસાએ અમરથી તે પોરકાને બીહીધરાવી મારી હતી !

“તમે આવો, મુરખી—જામે બેઠેનો ટેકા લખને ઉઠો,” શીરોએ હાંત નહીં નિકળી પડે તેની સંભાલ રાખીને ગંભીરતાથી સમજાવ્યું. “કંઈજ નથી, તમે અમથા બીહીધલા છેઓ.”

“અરે તહારા હીકરા છવેરે બેટીઆપના !” તે ડાસાજી હસી પડયા; “કેહજે કંઈજ નથી ! દેખવું હારકું ટરાર દેખને બાગુ ને કેહજે કંઈજ નથી ! મરી ગયો માહરા બાપ—મરીજ ગીયો ! હવે કાલે કાં સ્ત્રીટને બોલાવવો પરસે, પગ કલોરોફેરમમાંજ કાપી કાઢરાવવો પડશે, ને હાટ બધું નબલું છે તેથી મકું જે કલોરોફેરમમાંજ ઉંઘમાં ઉંઘઈ જવાનું થશે !”

વળી ટાંમે તો મોઢું ફેરવી કુમી કે તે ખુદો નહીં જુએ તેમ હસીને પેટ ખાલી કરી નાખ્યું, પણ શીરોઝ તાજુખીભરી સંભાલથી સાવધ ને ગંભીર રહ્યો.

“કંઈજ નથી, મુરખી અમારું માનો,” તેણે પાછો આમહ કર્યો. “તમારાં બાણેજ બીચારાં એમ તો અમથાં બીહી જાએદ. આવો, અમને બગલમાંથી ઉંચકવા દેઓ ટાંમ, પેલી બગલ તરફ.”—અને તેઓએ તે ચક્રમ ડાસાને એક બગલમાંથી પોતાની મજબુત બાથમાં પકડીને જેમ તેમ ઉભો કર્યો; પણ પેલો દહરાયતો પગ તે જમીનપર મુકે ત્યારેની ? તે તો એકજ પગ પર ખડો રહ્યો !

“અને હવે હું એમ પુછું તમે મીઠ—મીઠને કે નાટકના કલાકિનની કાંની એક પગપર દેહકા જેવો થેકરા લેતો ને કુદતો નાચતો હવે માહરે ઘેર તે હું કેમ જાઉં, હેં ?” તેણે તકાલે કર્યો. “કુમી, તું કંઈ કેહેની ? તું એ બેઠ સાહેબોને માહરી મુશ્કેલી સમજાવની ! હું શું કંઈ નાટકનો કળાકિન છેઉં ? હું શું કંઈ એક પગે દોરીને અટકમટક જોરી ચંપા રમવા નીકરેલો છેઉં ?”

“તમે આવો મુરખી, જરા જરા પગ જમીન પર ટેકવી અમારો ટેકા લખને ચાલો,” ટાંમે સમજાવ્યું.

“અરે પણ ચાલુ શું, માહરા બાપ, માહરું ને તમારું કપાર ?” ડાસો બજીદ થયો. “અહીંથી બે માઇલના ફાસલાપર જવાનું, તે એમ એક પગે ચાલસ તો અરધા માઇલમાંજ માહરે માંથે લોહી ચઢરી જશે—હું પદ દઈને જમીનપર પરશ ને ચટ દઈને માહરો પરાંણુ ધરી જશે; ને ત્યારે શું રાતભર માહરું રવાન તમે આંખે દરયેકીનારે રહરાવાના છેઓ ?”

“ઓ મામાજી એ શું બધું ઘેલુંગાંડુ બાધ્યા બધ્યા કરોજ ને ?” હવે કુમી ખીજવાઈ; “આએ સાહેબો ચલાવેજ ત્યારે જરા જરા એ લોકનો ટેકા લખને ચાલોની ?”

“ઘેર કેટલુંક દુર છે ને !” શીરોઝે કુમીને નરમાસથી પુછ્યું.

“જી અહીંથી હું ધાંજી ને બે માઇલ હોશે,” કુમીએ અરજ કરતી હવે કહ્યું, “એવણુ માંહરા મામાજી ચાએજ—ખાનસાહેબ અરદેસર વીમાલલાલ.”

“કાણુ—પેલા ખાનસાહેબ અદુબા કરીને આએ તરફ કેહવાએજ તે !” ટાંમે નામથી તરત જોલખીને પુછ્યું.

“જી હા.”

“અરે હા, બાવાજન, હા. ખાનસાહેબ અદુબા ખી હુંજ મુવોજ ને જોરસાહેબ અરદેસર ખી હુંજ; પણ હવે આએ પગનો શું રસ્તો કરશે ને ઘેર કેમ પોહોંએ તેજ બતાવોની !” જાંહગીર નરીમાનની એટી કુમીના મામાજી—જાંહગીરની અસીલ મોહરદાર મેહરાંના બાઈ અદુબાએ સવાલ નાખ્યો.

ત્યારે એવણુથી ચલાવાનું તો નથીજ,” શીરોઝે કુમાને ચીંતાથી કહ્યું.

“પણ એવણુ સાહેબ ચાલે તો ચલાયની ?” ટાંમે જરા ગુસ્સો કર્યો. “એવણુ સાહેબતો પગ જમીન પર મુકતાજ નહીં તે !”

“એમ તો માંહરા સાહેબ તમે ખી !” હવે ડોસાજી ખી જરા ખબડયા; “તમે તો કેહશે જે ખાનસાહેબ, તમે પગ તમારાં માથાં પર મુકીનેજ ચાલો તે કાંઈ ચલાવાનું છે ?”

હવે આવી મુશ્કેલીમાં કરવું શું ? ડોસાજીને તો જોહાજી—ઓ કરીને પાછા બેસાડવામાં આવ્યા, અને પછી તે ત્રણની કાઉન્સીલ વિચાર કરવા પડી.

“તમે એમ કરો,” ટાંમે સુચવ્યું; “આએ બાબુમાંની ગલીમાંથી આપરે પેહલાં સરક પરજ નીકરી જઇએ. એવણુને આપરે જરા ઉંચકી લઇશું, ને પછી સરક પર કોઇ ખી ગાદી મલી જશે તો તેમાં એવણુને ઘેર પુગારશે.”

“હાજી, હા, તેજ બહેતર છે,” કુમી તરત એકમત થઈ. “જરા જલ્દીથી ઘેર જઇએ તો હું ડાકટરને તેરાવી લેઉં. તમુને કાણી તરદી ચાએજ, પણ—”

“ઓ, ડાન્ટ મેનસન, માઇ લેડી,” તેહમુલજી નાટકવારએ ઇંગ્લેન્ડમાં ફેકફેક કરી; અને પછી ડોસાજીના તરફતરેહના ગાંડા બકવાત પર ખ્યાન

નહીં આપતાં તે એ ગ્રહસ્થાએ તેમને જખરીથી ઉંચકીને પાછા ઘસડવા-મદકે ઉંચક્યા. કુમી બી મદદે આવી. હવે ડોસાછ જરા જરા તે દલરાયલો પગ જમીન પર સુકવા બી જાએ ને પાછો ઉંચકી લઇને ચીસ પારતા બી જાએ. એમ દુએ પાપે તેઓ આખર સડક તક પોહોન્વાં, ને ત્યાં અદુઆ પાછો પથારો માંડીને ફસડાઇ પડ્યા.

મગર એટલા સુધીમાં તો તેવજ પોતાનાં શ્વાનપરનાં ઘેહેસારણાંની ક્રિયા સુધી બી પોહચી ગયત્રા! “મને અત્યારે તો દબમામાં દારવાટલો બી થઇ ગીએલા હોઇશું” હવે તેવજ કહેવા લાગ્યા; ચાલો, જે સરજત કરયે શું?”

ટોમ તો કાઇ દુરથી આવી ગાગતું ગાડું જોતો રેહવાને મસે માંદું ફરવીધુમ હસતો હતો. હજી તો ડોસાછ પોતાનાં ચાહરમ, માસીસો, ને વરસી તક જવાના હતા!

એટલામાં, તોપણ ત્રણાં સારાં નસીએ એક ભાત ભરવાનું કાષ શીરંગી કાલીનું ગાડું તે તરફથી પસાર થતું હાય લાગી ગયું, અને તે થોખાડી ને ત્રણની મદદનાં હવે એકડાં બન્ન વડે બી મુશ્કીલથી ડોસાછને ઉંચકીને તે ગાડાંમાં ગગડાવ્યા.

“અરે પણ બાપુ તમે કાષ મને ધરી પકરીને જરા અંદર આવીને બેસોતી!” અદુઆ ચીચવાયા; “નહીં” તો ગધેરમાં ગાફે ચહરી જશે ને હું જરૂર ચીબરાંની પખીન છંકાવશ. હું તો ખારસો મનનો બોજ છેઉં જો, તમ્મારા સમ! પરયો તો મુયો કદાચ ગારાનાં પેડાંજ માહરાં ગરાંપરથી ફરી જશે, ને તો પાધરો ઘેર લઇ જવાને બદલે માહરી લાશને કમખત પોલીસવાલા મુંબઇ કામાડીપુરાનાં જુરીહાઉસમાં લઇ જશે, અને”

“ટોમ, તું ખાનખાહદુર સાથે બેસી જ, ખીરાદર,” શીરાએ એ ઉપરથી હસતાં હસતાં માંગી લીધું; “તમે ઘેર પોહોંચી જાઓ—હું આજે બાઇ સાથ પાછલ ચાલી આઉંછ.”—અને એ ગોડવણ બધાંને અનુકુલ થવાથી હવે તે હાઉસનજઉસન એ મુજબ ઘર જવા રસ્તે પડ્યું. ગાડાંના બલદયા સારા હતા, ને મોટાં ધનામની લાલચે ગાડાંવાને ડોસાછના જુઠા બુમખરાડા પર ખ્યાંન નહીં આપતાં બેરથી તેમને મારી મેલ્યા, એટલે ગાડું એક ઝપાટે લાંબે નિકળી ગયું, કે જ્યારે કુમી અને શીરાઝ વાત કરતાં તેની પાછલ ઉતાવલે કદમે પગ ઉંચકી ચાલતાં જતાં હતાં.

પ્રકરણ ૭ મું.

—:૦:—

સમી રહાંજનો અમો હતો—અલ્લે દિવસ દુકા હોવાથી હવે ઝાઝપ થવા આંબુ હતું, કે જ્યારે પોતાની મોરદુમાં ચાલતી તે તેજસ્વિ સ્વરૂપની સુંદરી તરફ શીરોજ અચારનવાર ઘણી મોટી વખાણની આંખે જોતો ચાલતો હતો. તે એક સીધું સરવ સરખું બન હતું. તે સીધી, પતંગી ને હિચ્છી હતી, અને તેનો આ ગરગામડેના રેહવાસથી તનદરોસ્તી વચ્ચે લાલ બનેલો ગોરો ગુલાબી મુખડો જોવાનું અગત કરીને સુખકારક હતું. તે એક લાલ સાડીમાં પોતાના ખુશનુમા સુફેદ ચંદ્રમા જેવા ચિહ્ન સાથે આંખે ઉડીને વળગે ચિત્તી સુંદર અને મનોહર નજરે આવતી હતી !

તેણીએ આખે રસ્તે શીરોજને વાત કરાવી. તે અકસ્માત રેતીના એક ઢગપરથી ઉતરતાં ડાસાજનો પગ લપસી જવાથી થયો હતો, તેની તેણીએ વીગત કહી. તેણીએ જણાવ્યું કે તેઓ એ ખાનખહાદુર અદુબા જેવણ તેના મામા થતા હતા, તેઓ જોડે વરસોથી રહેતાં હતાં. તેણીના બાવા બીચારા બહાર ગામ ગુજરી જવા પછીનાં તે લોક મામાને આશરે આ તરફ રહેલાં હતાં, જેથી મામાજી સાથે રોજ રહાંજે ફરવા તેણીનેજ નિકળવું પડતું. તેને પોતાને એ કીનારાની સેહેલધાહ ઘણીજ પ્યારી લાગતી, અને અદુબાને બી રોજ બે ચાર માર્ઘલ એ મુજબ ચાલવા ગમતું હતું તેવણ જરા “એકસેનદ્રીક” (ચક્રમ) હતા ખરા પણ દીલના ઘણાજ મોટા ને ખરેખરા દયાલુ હતા.

“ત્યારે તમે પોતે કાણુ ફમીલીનાં ? તમારા બેહેસ્તી બાવાજીની અટક શું ?” શીરોજે તેણીની વાતમાં ઘણોજ ધનદરેસ્ટ લઇને પુછ્યું.

નરીમાન; હું મીસ કુમી નરીમાનનાં નામે ઓલખાઉં છું,”

કુમીએ જવાબ કર્યો, અને તરત ઉલટમંદ વધાર્યું, “તમે બી અત્રેનાજ રહીશ છેઓજ ?”

“નહી, મીસ, હું તો મુંબઈથી આયો. હું તો દુર દેસાવર ગયલો હતો,” શીરોજે ખુલાસો કર્યો, “ને મુંબઈ આંબ્યા બાદ આજે જરા પુરસદ મલવાથી આંખે તરફ માહરાં એક માસી રહે છે તેવણને મલવા આયો.”

“કોણ તમારા માસી ?”

“સુનાયાઈ વેદવધનાં. તેમ જોરખોઈ? ચોકી આગલ મહાન છે તે?”

“નહીલ, અમે અત્રે કાષ્ટને જોરખતાં તથી,” કુમીએ સાદાર્થથી કહ્યું; મામાજીને કાષ્ટની સુગ સોહવાતી નથી, ને અમે કાષ્ટને મલતાં બેટતાં નથી. કાષ્ટ અમારે તાંહાં આવતાં જતાં બી નથી. છનફેકલ મને તો જાણે માહરાં મમાજી ને મામાજી વતરોગ કાષ્ટની અત્રે કું પનીજ નથી !”—અને તે મીઠાસથી હસી. “એમ તો માહરા એક કઝીન મીં ફરામરોઝ છે.—”

“અદુબાના છોકરા ?”

“હાલ; પણ તેવણુ મીં પ્રાપ્ત એન્ડ પ્રાપ્ત સોલીસીટરોને ત્યાં મુજબમાં આરટીકલ કલાકે છે, ને તેથી મુજબજ રહે છે. અહીં તો મહીને બે મહીને એક ફેરો એક દાહરો આવી જાયે તેજ.”—જરા થોખીને—“ને હ તમે પોતે કોણ ?”

“આએ માહરો કાર્ડ છે, મીસ નરીમાન,” શીરોજે એ સવાલના જવાબમા પોતાનો કાર્ડ તરત કાઢી આપતાં કહ્યું, અને કુમીએ તે અસ્ત થતાં ઝઝકલામાં ચાલતા ચાલતાંજ મોટેથી વાંચ્યો—“મીં શીરોજ એમ. શેઠના. એમ. એ.”—અને કુમી દીસ્તી રીતે આ જવાનથી ધણી રાજ થયલી દેખાઈ. તે તેણીએ જોયું કે અતી ધણી સોહામણો, થસ્સાદાર, દેખીતા પ્રમાણીક આચારવિચારનો ને ઉંચી ફળવણી પામેલો એક સખ્ય મહસ્થ હતો.

તેણીએ પોતાના મામાજીને તે લલા જવાને કરેલી મદદ માટે તેનો ધણો ધણો ઉપકાર માન્યો, અને તેટલાં તેણે અદુબાની જંગલી આમલ આવી લાગ્યાં.

ટોમ હસતો હસતો બાહરજ ઉમેલો હતો.

“તમારા મામાજી તદ્દન સારી પેઠ છે, મીસ,” તેણે કહ્યું. “ડાક્ટર ગોમ્સને પાસેથી બોલાવ્યો. તેણે પગ ધણી સંભાલથી તપાસીને કહ્યું જે પગ પર ફક્ત નજીવો જેવો બાર આવી ગીયોઈ એટલુંજ; પણ એવણુ પોતે માનતા નથી. હજી ડાક્ટર અંદરજ છે. બસ એજ ધખારો હવે એવણુ સાહેબને લાગેચ કે પચ કાપવોજ પરશે. ને લાકરાંના પગ સાથે રેલ આલંગતાં લાકરૂં જે પાટાની વચ્ચે આવી જશે તો તેટલાં મુજસત મેલ આવી લાગવાનો, ને એવણુની બોટી બોટી થઈ જવાની!”

બધાં હસ્યાં. કુમી બી એસકથી લાલ મતાં એ સાંભળી ધણી મીઠાસથી હસી.

તેણીએ તે બેઠે મહરથાને તે પછી અંદર ધરમાં આવવા બધી બાહોસ કરી, પણ ત્રેનના વખત થયો હતો. ને શીરાજને જલ્દી મુંબાઈ પાછો ફરવું હતું એટલે તે બંનેએ એકમત થઈ નાજ કહી; અને ત્યારે કુમ્મી તે બેઠેને શેકહેન્ડ કરી, પાછો ને પાછો તે બેઠેના એટલી બધી બલાઈને તરફી માટે ઉપકાર માની, પોતાના મામાની ખખર લેવા અંદર દોડી ગઈ.

“કાંઈ બધી મહળની છોકરી છે,” તેણીના જવા પછી બી તે શોખીત આકારને પીઠથી ગુમ થતો જોતો શીરાજ કાંઈક બ્યાન બેધ્યાન ઉભેલો હતો તે જોતાં લગાર ગમત પાંખી ટોમે કહ્યું; અને ત્યારે શીરાજ ચમકીને જરા મહારાયલા જેવો કાંઈ જવાબ કરવા જતો હતો તેવામાં તેનું લક્ષ બેંચાયું કે એક કાંઈ સખ્સ ટીંગાઈને તેણે પોતે જોયું હતું તેથી બી હજારો બધી જ્યાંદા આતુરતાથી બંજલાની દેવાલની બાજુમાં સંતાયલો બંજલામાં ચાલી જતી કુમ્મીને ટીકાટીકાને જોતો હતો એ કાણુ ? એ શું ?

અને તેવામાં તે આદમી ફર્યો એટલે શીરાજ બેવડો ચોકચો.

“ઓ, તમે અહીં, ખરશેદજી શેઠ ?” તેણે મહારાતમાં આગલ ધરી જઈ પુકાર્યું, કે અમારે તે આદમીએ બીહીધેસી અદાથી એકાદ પલ શીરાજ બધી જોઈ કશું પણ કહ્યા કે જવાબ કર્યા વના એકદમ ત્યાંથી ચાલુજ મુક્યું, ને અળખેબીમાં ગરકાવ થયલા શીરાજ અને તેના દોસ્ત ટોમ આગલથી જરા વારમાં તે ગુમ થઈ ગયો !

“એ કાણુ હતો ?” ટોમે તે જતો રેહવા પછી અળખ થતાં પુછ્યું.

“ખુદા જાણે, હું કંઈ સમજી નહીં શકતો !” શીરાજે મસ મુંચવાતાં જવાબ કર્યો. “પેહલાં તો મને લાગ્યું કે પેલી જવાન ખાંતુને ટીકતો તે કાંઈ બેઅદબ બદધ્યાનતી આશામી છે, પણ પછી એ આપરી તરફ ફર્યો. ત્યારે તો મને લાગ્યું કે તે કાંઈ નહીં પણ માહરો લખપતી શેઠ ખરશેદજી બસકરી પોતે હતા !”

“પણ તે તો તમે કેહજો હજી કાલે મુંબાઈમાં ડયુ છે, ત્યારે બાજે અહીં કેમ આવી શકે ?”

“તેજ તો મુશ્કેલ છે ! વસી વધારે એ કે તેજ જો હોય તો મને જોતાં સાચે બીહીને એમ નહાસી જાનો જાણે ! મને તો જાણે કંઈ સમજી નહીં પરતી ! મેં “ખરશેદજી શેઠ” કરીને પુકાર્યું એટલે

મને જંગલીની અદાથી દીકાને પછી કંઈ નહાઈ આવી ગીયું હોએ તેમ એકદમ તે તીર થઈ ગીયો !”

“એનામાં લખપતીનો કાષ્ટ દાઢજ નહીં હતો,” ટામે સેવટનો ચુકાદો આપ્યો. “લખપતી કરતાં કાષ્ટ મારા જેવો કરકો મને તો વધારે લાગે—જે કે ઇંગરેજ ટોપસાનો લપકો કરી નિકર્યોછ તોખી શું થયું? વરી લખપતીઓ એમ રસ્તેસેઢકે પાંઉપ્યાદા ફરીને રસ્તે જતી કે ઘરમાં પાછી ફરતી કુમારીકાઓને દીકનારા થતા નથી. માફક તો મત છે કે આએ કાષ્ટ ખીન્નેજ ને લલતોજ કાષ્ટ હતો, ને અપ્રમાણીક નિષ્ઠાથી આએ આંખને જોતાં પકરઈ ગીયો તેથીજ ખીલીને આપરી આગલથી એમ એકદમ પોખાર થઈ ગીયો.”—અને શ્રીરોજને અનમન્યો પણ ફરજવાત એજ અનુમાનને એકમત થવું પડ્યું.

પ્રકરણ ૮ મું.

—:—

રેલના ભોમવાડા સ્ટીટમાંનાં તે એક એકાંત ગરીબ પાશરી ધરના ચોટલાના તરતના ધોયલા ઊંબર પર હીરાજ કાચમેનની દીકરી નજ પટકપટક ચોક પુરતી હતી. સહવારનું પ્રહર હતું, અને તે આખાં ધરનો કચરો વાલીને પરવારેલી હાલમાં હવે ચોક નાખતી હતી.

તે ખભડેલી હતી. વરસ પંદરથી સાલનું તે હજી તો એક કરચણ હતી, પણ તેને તુમાખ, તોર ને ગુરસો ખાર ખાંડીનો હતો, જે હાલ તે ચોકના દાખડાપર પોતાનો ખાર કાઢતી હતી ને ચોક નાખતાં હાથમાંના દાખડાને પટકપટક ઊંબર સાથ જોસથી અદાલી મુકતી હતી તે ઉપરથી સહજ જોઈ શકાતું હતું.

ખરી રીતે તો તે કાંઈ હીરાજ કાચમેનની પોતાની દીકરી નહીં હતી. આવાંબાઈ—મીસીસ હીરાજ—તેનાં માસી થતાં હતાં, અને તેઓએ તેને તેનાં (નજનાં) માએ આપનાંદલી મુકીને અંકેક પછવાડે ગુજરી જવા પછી કરી લીધી ને પોતાને આશરે પાલીને માટી કરી હતી, જેથી આસપાસનાંઓ તેને હીરાજની દીકરી જાણવાની જુલ કરતાં અથવા જાણીને એમજ આલખતાં હતાં.

તે આખો દાહડો હીરાળને ધરતું લડાઈ કરતી—એ નહ. સગાં માએ બાપનું મરી જવું એક એવી જલેમ કમનસીબી છે—અગતકરીને છોકરાઓએ નાહતી ઉંમરમાં એ મીઠો મેવો ખોહી એસવાનું એટલી હદ સુધીનું અફસોસકારક ને આફતભર્યું છે કે તે રખડી ગયલાં બચ્ચાંની ખીચારાં નમાયાં પક્ષીથી હીણતાં અફલાતાં ને ઘડેલા ખાતાં થાએજ તેમાં અજાયબી જરા એ નથી હોતી; અને તેજ હાલ આએ હીરાળ કાચમેનની નજીનો હતો. તેને તો મોટી ઉકમાઘ ને મોટી બલાઘ કરીને એ માસીએ પાલી હતી, પણ માએ તે માએ ને માસી તે માસી ને ગમે ફાંસી. નજીની માસી એ પોતાને ગમે ફાંસી પડવાથી જોઈએ તેવી ખુશી નહીં હતી, ને પોતે સ્વભાવની અતી ઘણી કડક, કજ્યાખોર ને જલદા હોવાથી બચ્ચાંને અતી ઘણું હાડમાર કરતી હતી. તે ખીચારી વાસણ હસણ ઉજાલી, મોરી ચોતરા ઘોઘને રાતે છેક દસ વાગ્યા પછી તો સુતી હતી, અને તે છતાં તેને રોજ ચારને ટકોરેજ ઉઠવાનો હુકમ, કે જેમાં આજે જરા ખામી આવવાથી આવડાસાંને કાંદો હદ વાહાર ખીલી ગયો હતો. તેવળે તે બચ્ચાંને ઘણું એક તાણું જાણીતું કઠી સંભળાવ્યું હતું, અને પરીણામમાં નહ ધણી ખભડેલી હતી, જે પોતાનાં દીક્રોનો ખાર ઝાડુની ઝાટક ને અછાડપછાડમાં ખાલી કરવા બાદ હાલમાં હવે તે ચેકના દાખડા પર બાકીનો ખાલી કરતી હતી.

તેણીને ઘણું નરસ લાગ્યું હતું. તે થું હવે નાખલી હતી ? અગતકરીને હમણાં “અસરજભ” ધરમાં હતો તેથી નજીને જરતી ખરમાણું લાગ્યું હતું. અસર હીરાળનો એકનોએક ગાદીવારસ દીકરો માડી પર જાય પછી તેની માસી તેને ગમે એવી ગુંગલાવે કે હડધુત કરે તેનો તેણીને ઝાઝો ગમ ન હતો; પણ “અસરજભ”ના દેખતાં તે એવી તોરછોડ ને ગાલખેલ થતી કેમ સાંખી શકે ?

તેને એ અસરજભ તેના ઘેલાગાંડા છોકરવાદી ખ્યાલોથી ઘણો ગમી ગયો હતો, ને તેના વેરે અદરાવા પરણવાની ઉમીદથી એ પોરી તે પોરયાને જોતાં ને ચાહતાં રીખી હતી, અસરજભ એશકા હતો, ને તેનામાં તેણી સ્વખની સંપુર્ણતાજ જોતી હતી. તેને મન (તે ખીચારી પોતે અભણ ઉધરેલી હોવાથી) એટલો હોશીઆર ને એવો ખુબસુરત જવાન આખી દુન્યાની વરતી પર બીજો કોઈ કદી થઈ શકે નહીં !

“પોહોર દાહરો મએરો તોખી અલ્લુ પારાની કાંતી લાખી ઘષ્ટને
ધોંટણ રેહી ! તું મરે પેદાની પરતી !” આવાં ડોસાં ૭ મોહલ્લા
સાંભળે તેમ મોટે મોટે જીવ કાઢતાં હતાં.

“હવે બહ રે બહ, આવાં, પોરીને જરા જપવા દે !” હીરાજી
જેવણુ ઘણા મીયાંમાણુસ હતા તેવણુ અંતે દયાથી વચ્ચે પડ્યા; પણ
આણી મેર આવાંડોસાં ! તેવણુ હવારીને હીરાજીને બી કાયા ને કાયા
ખાખજ ગયાં. “તમે તમારે અમોલા બેહજજો હો, હીરાજી, હા !
હું હાપ કેહું તમુને. વરી તમે વચ્ચે બોએલા ? મેં હજાર વાર ના
મએલી ની ? તમે તમારી ગારી હાંકી જવ્હો. ઘેરનાં કામમાં તમે
માતીદામાનીખ હું હમજો જે બોલો ?” — અને હીરાજીને આવાં
ડોસાંની એ “લોજક”નું વાસ્તવિકપણું મનથી કેટલીક હદ સુધી મંજુર
કરીને ફરજયાત ચુપ થયુંજ પડ્યું.

ખસરબાઇ કંઈ વચ્ચે બોલ્યો નહીં. પોતાની “કર્મીન” તરફથી
કંઈ બોલવાનું તેનું બી મન તો ધણું થયું; પણ તે પોતાની માએને
અચ્છી રવેસે બોલખતો હતો ધરીની વચમાં તે ડોશી પોતાના ધણીને
પાણી કરતાં પાતડો કરી મેલતી તો તેના શા આશરા ?

એમ ધીક પાપે નવ વાગ્યા, ને ત્યારે માતીદાએ ધધે ધાપે જવા
તૈયાર થયા, હીરાજી કાચમેન ગાડીએ બાડે ફેરવતા હતા. તેવણુ
પોતે એક પાલખીરોડી સીગરામ પર જતા, જ્યારે ખસરબાઇ એક
ફાંકડી વિક્ટોરયા પર; ને બંને જણુ દિવસની આખરે સાઈ પેદા કરી
લાવતા. ખસરબાઇ ચીલચલાકયો ને એકઠાટાટ યજને પોતાની ફાંકડી
વિક્ટોરયા પર બેસતો, ને ઝુલતાં પુમટાંની તેની કાલી ટરફીશ ટોપીમાં
સેંટાપાટલી પાડેલા બાલ સાથે નજીની આંખમાં તે “કંઈ ઘણોજ
અજબ જેવો ખુબસુરત” લાગતો. વળી “સાલલોક” બી મલી શકે
ત્યાં સુધી એ “છોટા પારસીકી ગાડી” ને વાસ્તેનોજ પોતાના હમાલોને
હુકમ આપતા. તેનું આણું “ટર્ન આઉટ” તે ધણું ફાંકું રાખતો.
ઘોડો બી ઘણો મજબૂતો હોવાથી તે થોડા કલાકમાં ધણું સાઈ પેદા
કરી લાવતો, કે જ્યારે વરી સ્હાંજે તો ધણું કરીને નેકટાઇ કાલર
સાથે સાલનાં કપડાંમાં વોઈગરટીક હાથનાં આંગલાંએ પર ધુમાવતો
તે બેંડસ્ટેંડ પર લદાર મારવા બી નિકળી પડતો !

હીરાજી પોતે બચારા, મગર, ઓભ્યા હતા. તેવણુ બી પાધર
અલુ પેહડીને તો સીગરામના કાચબોજ પર ગાડી હાંકવા ચઢી બેસતા,

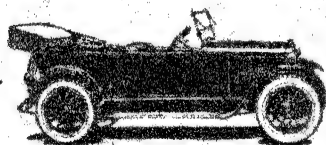
**New Beauty—New Comfort
:: Old Dependability ::**

COMFORTABLE and ATTRACTIVE beyond your expectations, it is also eminently gratifying to know that Dodge Brothers New Cars retain their fundamental identity—a chassis and engine matured and perfected through nine years of brilliant mechanical evolution.

**SOLD EITHER FOR CASH OR ON HIRE
PURCHASE SYSTEM.**

**Bombay Cycle & Motor
Agency, Ltd.**

16, New Queen's Road, :: BOMBAY.

**BRANCH:
THE MALL, LAHORE.**

**AGENCIES:
AT POONA, SECUNDERABAD, ETC.**

**TELEGRAMS—
"CYCLOMOTERS"
BOMBAY.**

Phon N

20483.

જાનુઓનું જાણીતું અને માનીતું ખાતું	તે વળા કયાં ?	સોલાકોટી ખીલ- ડીઝ માન્ટરોડ પલે હાઉસ.
--	------------------	--

એ વલા ગંજવર ધડાકે ધું છે

જાનુઓના ખરા સુખનું સાધન—
ભરત ગુહલુકામ.

તે લેવા કયાં પધારશે ?

તો જાવ, દોડો પેલા આદમજી મુસાજી બંધને ત્યાં કે જ્યાં
દરેક જાતનાં રંગીન તથા કાળા પટા, અસલ સુરતી પલીવતી
ગજ, દબલ તથા સાંગલ કેનવાસ, તે ઉપરાંત ઇંગલીસ પાયરસલ
રેશમ માંગિ તેવા કલરોમાં તથા ફ્રીઝિટ સીલક શાલમેનાં સીલક,
માલાડ ફ્લોસ, માંગિ તેવા કલરોમાં હંમેશા મ શો.

તે વતરોગ

લેશ ત્રીમીંગ, બરેલી કોરો, સ્લીપરસ, ટોપીઓ
તેમજ ભરત ગુહલુનો દરેક માલ કીફાવતે મલશે.

એકે વખત પધારી ધરાકોએ ખાતરી કરવી.

વહારમામતા મોરડોપર પુરતું ધ્યાન આપવામાં આવશે તથા
માલ વી. પી. વી. મોઢલી આપવામાં આવશે.

આદમજી મુસાજી

બંદા.

રૂખનસનાં બોલનો મોરડો
જથ્થો આવી
પુગોછછ.

સીકવનસ તથા છોક કસબ
નાં તથા રેશમના તથા
કેનવાસના નમુનાં જોવાનું
પ્રદર્શન પુલ્લું છે.

પણ કમલાનાં કે વાસ્કુતનાં બટન નાખવા વાસ્તે તો બાણે તેવણે આધાજ લઈ લીધેલી ! સો વસા તેવણના ડગલા ને વાસ્કુતનાં બટન છુટાંજ લખડે, ને કાચબોક્ષની સામેની સુપડી પર પગ ટેકવીને એ ગામડયા બોચને કચ-કચ-કચ કરતો શીગરામ હાંપી જતા બેવાનું લાગતાંવલગતાં સરકલમાં ધણું બણીતું હતું.

તેવણનું પરેલના બોધવાડામાં એ એક નાધલું થોભલું ઘેરનુંઘેર હતું, ને તેથી તેવણ ત્યાંજ ગમડી રહ્યા હતા. આસપાસ કાંઈ ઝાઝી વસ્તી ન હતી, ને હમગતના તો દુર દુર બંગલા હતા તેજ. બાણમાં ગરીબ બોટી માતના મીલમજુરોને લગતી એક મોટી ચાલી હતી, ને સામે એક બંડારીની ધીકતી ગામડી ને ઇંગ્રેજ દારૂની દુકાન હતી.

એ ઘરમાં નીચે (ભોંયતલ્લે) હીરાજી પોતે પોતાનાં કુટુંબ સાથે રહેતા હતા, ને ઉપલી એક બંગલી બાડે આપી દીધી હતી. તે ઘણું સુધીની ખાલી પડેલી હાલમાં થોડુંએક પરજ કાષ્ટ દેખીતા કડક બંગાલી પારસીએ આવીને બાડે રાખી હતી. તેના દાદર બાણમાંની ચાલના ચીપ્પાં પર થઇને બાહાર રસ્તા પર ઉતારેલો હતો, એટલે ઉપલા મજલાનાં બાકુત અઘાહિજાંજ રહી શકતાં, ને હીરાજીના પોતાના લાગમાં “પગમાં પગ” જેવું કશું એ હતું નહીં.

અને હાલમાં એ વર બૈયર-હીરાજી ને આવાડોસાં-વચ્ચે એ બાકુતને લગતીજ તનપાંચ ચાલી રહી હતી. ખસરૂલછ તે પોતાની ગાડી જોતરી બાકુ કરવા ચાલી ગયો હતો. હીરાજી પોતે પણ ગાડી પર જવા તર્ક્યાર થયલા હતા. તેવણે સુપડાં જેવું એક મોટું પાથોતું માથાં પર આઢો લીધું હતું, ને ડગલો પેહડવાનીજ ખોટી હતી. તેવણનો એજ રીવાજ હતો. પેહલે તે સુપડાં જેવું મોટું પાથોતું બચડીબચડીને કપાલ સુધી નીચે ઉતરતું પેહડી લેવું, ને પછીજ વાસ્કુત ને ડગલો દીલ પર ઓલવવાં. હાલમાં પાથોતાંનું પાનછેરયું પેહડી લઇને તેવણ પાનસોપારીનો મોઢાંમાં દુચો ચાવતાં, પોતાના લાંબા મોટા ગુચ્છાને ખેંચી ખેંચીને સફા કરી કરતા બેઠા હતા, કે જ્યારે તે ધણી ધણાંણી વચ્ચે મજદુર ટપાટપી ચાલતી હતી. નજ એ વખતે ચાંચમાં રોટલી ભાંજને લાહી જેવી કાપેલી બાણમાં બેસીને દયુસે દયુસે ખાતી હતી.

“હું કંઈ હમજવાની નથી,” આવાડોસાં જીવ છકાટતી હતી; “હાર મનીખ હોએ તે ઘેરનાં ભારાં હાનિં ચલરાવે ? એ આવેલે ને આવેલો મને તો જામેલો નહીં, હા !”

“આવાં, કાંએ તું તાહરે માથું પટકે ?” હીરાજી પોતાનાં મીસીસને નરમગરમ સહમજવતા હતા; “હવે આપરેરે ! આહમી છે. જરા ભીરમા આવી ગીયો જોહો.”

“જો વાય, આજે કોઇ પારહી છે !” આવાંડોસાંએ જાસ્તી ફેસતા કરયા; “ભીરમાં આવે ને ભચરમાં આવે તે માહરાં ઘેરમાં હું કરવા આવે ? આવેલો તીવારે હાથે ને પગે આવેલો તેજ જોખને માહરે તો માથું ટપનકેલું. હારો હારો દાહરો બાહાર બટકે ને રાત્રે ખદાએ જાણે કાહારે આવીને ઘોંટાએ !”

“તું તો ખદા દાહરાની એવી એંટાલ ને ગાવડી છે,” હીરાજીએ ખલલાતથી જવાબ કર્યો. “આહમી મોહરાંપરથીજ પરખાએ કેની ? ગરીબ ગાએ જેવો તો કોઇ છે !”

“નહી, નહી, નહીં, હું ના ફેહું હાં, હીરાજી; તમે માહરી વાતમાં વચ્ચે આવતા નાએ ! હું છેડે ને માહરે ઘેરખાર છે; તમે છેએ ને તમારી હીરામનું થોખલું ખરેલું છે !”—અને એ સેવટનો ચુકાદો આપીને નજ જે આ ટપાહપી સાંભળતી બેઠેલી ખામખા આજે પીવા પર વખત ગાલતી હતી તેનો તરફ પોતાનાં ભારી આંગે ફરીને આવાંડોસાંએ ચીસ મેલી, “એ હું થયું હું, દુકતી ? આજે પીએ કે તાહરાં રોચન ગારે ? જા, હારીનો છેરો ખારીને ઉપર જઈ આવ, ને પેલો હોએ તો તેને કેહ કે મારી માહી થતી કેહ જે તમારે આજે બી હવે ભાંડે ખારવુંછ કે હજી બી નથી ?”

“વારે, માસીમાએ.”

મગર નજને આ પેગામ લઇ જવાનું જરા થઇને ગમતું ન હતું. તેને બી એ ઉપરનો ભાડુત ઘણો ગમી ગયો હતો. ને તેની જીલમ-ગાર માસી કોઇ સારાં માણસને નાહકે સતાવતી હતી એમ તેને લાગ્યા કરતું હતું. એમ છતાં હુકમ થયો એટલે ઉપાય શું ? તેણીએ આજેના કાંર્યો ધોષને વાસણ મુકવાના રાંધણી માલિકા બાજટ પર ધારા મુજબ અખર કીધો, અને પછી સાડી પેહડી લઇ, સોડ કરી, જરા આરસીમાં ડોકાવી લઇ તે બાજુમાંના દાહરપરથી ઉપર ગઇ.

ત્યાં ખારણું બંધ હતું, જે નજએ નરમાશથી થોકયું પણ કરી જવાબ મલ્યો નહીં. તેણીએ ત્યારે તે ઉપરથી તે નરમ હાસેલાથી ઉંધાડી બેસું, અને તે તરત ઉંધાડી મથું, જ્યારે તેણે બેસું કે તે ભાડુત ખારી

આગલ પુરસી ખેંચી એકલો બેઠેલો હતો. તેના હાથમાં એક કાગળ હતું જે તે વાંચતો હતો, ને નજીએ દર્દમંદ હોલે બેસું કે તેની આંખમાં આંસુ હતાં!

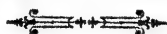
તેણે નજીને દાખલ થતી વટીક જોઈ નહીં હતી—એટલે તે પોતાના દુખી વિચારોમાં ગીરફતાર ગરક થઈ ગયેલો હતો, અને જ્યારે નજી છેકે નજીક આવી ઉભી ત્યારે તે ચોક્યો.

“હા, માફ કરજેજી,” નજીએ જરા ગભરાઈને કહ્યું. તેણીએ “આવા મોટા માતીદાને” આગલ કદી રડતાં પોતાની આખી જીંદગીમાં જોયો ન હતો! “હા મને માસીમાયે મોકલીયજી. કેહ કે જે જરા અમુને ખરચની તંગી છે તેથી એટલું ચઢેલું બાઈ આપી દેશે તો માસીમાયે કેહ જે બધી મરી જવશ તમારી પરથી.”

તે બાકુત-જાંઘગીર નરીમાન-તરત ઉઠ્યો, અને પોતાનાં ડગલાનાં ગજવામાંથી એક ગીની કાઢી લાવી નજીના હાથ પર મેલી.

“લે આએ, માહરી માએ; તહારાં માસીજીને કેહજે કે માફ કરજે,” તેણે ખુલાસો કર્યો. “હું ગેમ કાલેજ આપતે, પણ ગમ કાલે જરા માહરા જવતું ઠેકાણું નહીં ઉતું, આએ જે મહીનાનું સામઠું બાઈ છે.”

“વારંજી, કંઈ નહીંજી, કેહવશજી,” નજી થોડી થોડી થઈ, ને પેલી ગીની મુઠ્ઠીમાં મજબુત પકડી તરત તે ઓરડામાંથી બાહર પડી. તે બારણું પાછું પોતાની પાછલ ખેંચીને અદખથી વાંકું કરતી ગઈ.

પ્રકરણ ૯ મું.

—:o:—

ત્રણ ત્રણ શંક્યે કુદીને દાદર ઉતરી, તેને ને તેના માસાને આ બાકુત માટે સાઈ મત હતું—અસરભાઈને બી ધણું સાઈ મત હતું—અને તેની માસી એકલીજ હતી કે જે આવા દેખીતા સારા માણસ માટે માહું ધારતી હતી. એટલા માટે તે અહારી માસી ને આજે માહાત થયેલી જોઈ નજીથી બધું હસાઈ હસાઈ જવાતું હતું.

“લેઆ,” તેણીએ જઈને આવાડોઆના હાથમાં તે ગીની પકડતાં કહ્યું; “તમે તો નાજ રહેતાં ની? કેહ રાજ બેઠેલો તો પછી-

વારો છે ! હું તો ધારૂં છે જે કોઈ ગામનો રાજાજી હોશે. મેં કહ્યું ને કહ્યું ગજવામાંથી પદ દબને મુઠ્ઠો ભરીને બધી ગીની કાઢરી, ને એક તેમાંથી મને આપીને કહ્યું જે આએ બે મહીનાનું ભાઈ છે. કેલ જે કાલેજ આપતે, પણ કાલે માહરા જીવનું કંઈ ઠંકાણું નહીં ઉતરું.”

“ મુઠ્ઠો ભરીને ગીની ?” આવડિસાંએ પેલી ચલકતી ચાલ ચાલ લોભી અદાઓથી પકડી લઈ ઝોટીમાં ખોસતાં ને પોતે ઝોટી પડવાનાં અરથાણાંથી જરા જ અવાણી થતા બખાલ્યું; “લેઓ, હાંભરો કે હીરાજી, આએ દુકતી રેહતી આવેલી તે !”-અને અવાજ ધીમે કરીને-“કેલ જે મુઠ્ઠો મુઠ્ઠો ગીનીઓ કાઢરીલી, ને કેલ જે કાલે માહરા જીવનું ઠંકાણું નહીં ઉતરેલું !”

“યે, પણ તેમાં બી તાહરું હું ગીયું ? તાહરું ભાઈ તો તાહરા હાથમાં આવી ગીયુંતી ?”

“ભારાનેજ હેકા તાણુજે તમે તો ?” ડોસી બહડી. “જેવો કેની આએ પોરી કેહે તે ? કેલ જે મુઠ્ઠો ભરીને ગીનીઓ કાઢરીલી. ઉહું, મનીખ હાઈ નથી લાગતો. ગેલ રોતે કેથે ખી હાથ મારી આવેલો. હાપ કેહે કેની જે ગલ કાલે માહરા જીવનું ઠંકાણું નહીં ઉતરેલું ?”

“આ માસીમાય, તમે ખી !” હવે નજી ખીજવાઈ. તેણીએ જ્યું કે “મુઠ્ઠો ભરીને ગીનીઓ કાઢવા” નું નાલ્યું હાંકી તે તો ખીચારા ઉપરના બાડુતની પોતાની માસીની આંખમાં અગત ને ઇજજત વધારવા જતાં સાંમું તે ગરીબનું પાટીયુંજ કાઢી નાખવા પામી હતી !

“ચુપરે, બાપલા ખાધી ! તુંને તુર્યાને કોણ અમારી બેની વાતમાં વચ્ચે બોલાવે ?” આવડિસાં છેડાયાં “મગદુર હું તાહરી કે અમારી વચમાં નાલ્લી જીએ એમ ટેં ટેં કરે ? ફરીથી ને એમ કંઈ જાણું કેં કેં કીધું કેની તો હપાત મારીને-”

પણ તે આગલ બોલી નહીં શકી. સપાટ મારીને તેની માસી શું કરી નાખતે તે સાંભળવાથી નજી ખીચારી બેનસીબ રહી. આગલા ખારણાં પર તે માસી બોલતી હતી તેવામાં કોઈએ ધીમેથી ટપટપ કીધું, ને તે બધાંએ ચમકીને જ્યું તો તે કોઈ “ગેરા” હતો. સારા દેખાવનો ને ચારા પોશાકનો તે કોઈ “સાબ” હતો.

“ઓ જાહગીર નરીમાન ઇધર યે મકાનમે હજ્યે ?” તેણે મોટે સહારે અરધા અંદર આવી પુછ્યું.

“હા હા, હાહ; રહેતા હયે, હાહ,” અજબ યતા હીરાળ પોતે હવે ઉડીને સદરા ને પાવડીનાં અગરમ અગરમ સાથે આગલ દોડી ગયા. “આપકુ મલવાનાકા હયેજી ?”

“હા, અમ ઉનકુ મીલને મંગતા,” તે સાહેબે હસીને જવાબ કર્યો; “કાદર હયે ?”

“ઉપર હયે, હાહ; એ દાદર હયે હાહ; એ ઉપરકા ચારડા,” હીરાળએ ખાહેર નીકળી આવીને ખતાવ્યું.

“અખ ધરમેં હયે ?”

“હો હાહ, ધરમેજ હયે. ધરમાં નહીં હોય તો અત્યારે કુંહાં જાએગા ?” હીરાળએ ખાત્રી આપી; અને ત્યારે એક “થેંક યુ” કરતો તે “સાહ” પોતે તે દાદર ચઢી ઉપર ગયો.

* * * * *

નજ તેના કને બાડાંની ઉધરાંણી કરવા આવી ત્યારે તે બાહુત જાંહાંગીર નરીમાન—આપણે જોઇ આવ્યાં તેમ, પોતાના ચારડામાં એકલોજ હતો. તેના હાથમાં જે એક કાગળ હતું તે પાછું ને પાછું તે આંખોમાં આંસુ સાથે વાંચતો હતો. તે તેની કુમીનું તેના જોયું છેલ્લામાં છેલ્લું લખાયલું હતું, તે ન્હાની મધુરી કને તેની બહી માએ મેહરાંચે આગલ રહીને લખાવ્યું હતું, જ્યારે કે તે હજી પોલીસ ચોકીમાં કેદી હતો, ને સેસન કમીટ થવાના હતો તે વખતે કુમી એમજ જાણતી હતી કે તેના આપ કામેકાજે ખાહેરગામ કેથે ગયા હતા ને ત્યાં ખીમાર થયા હતા, અને તેથી તેની માતાનાં કહેવા મુજબ તેણીએ બેસીને પોતાના નિર્દોશ ખ્યાલોથી ધણું દેત ને ધણું રુબ્યારાનું એક કાગળ તેને લખ્યું હતું, જે મેહરાંચે તે પોતાનાં કાગળ જોડે તેને ખીડીને મોકલી આપ્યું હતું. “પુદા તમુને જલદી પાછા હસતારમતા કરે, ને આવીને મને ને મમા ડીપરને જલદી પાછા મલો, ન્હાલા પપા,” એવી તે મીઠી પોપટીએ તે કાગળમાં દુવાયુગ્ગરી લખી વાલેલી હતી !

અને હવે ગઇ કાલે જન્મને રૂબરૂ તે (જાંહાંગીર નરીમાન) નાધલી કુમીને એક બધરી થયલી જોઈ આવ્યો હતો ! તે એ વારતે તો ખાસ ધક્કો ખાતો વેસાવે ગયો હતો, ને પોતાની તરસતી આંખોને તાઢક આપવાના મજાડામાં પુરો થયો હતો. તેણે અદુબાની બંગલોને લગતી દીવાલને એથે ભરાઇને કુમીને ધરમાં આવતી છેક લગભગ નજીકથી જોઇ હતી, પણ કમનસીએ તેટલાં ધણું આજપ થવા આવ્યું

હવું. તે સડકપર થઇને કોઇ દેખીતા સભ્ય જવાન સાથ ઉતાવલે કદમે પટકપટક ચાલી આવી હતી તે તેણે જોયું હતું. ને તે જવાનની સાથે તેમજ એક બીજા જે બંગલી બાહર તેમની વાટ જોતો ઉભો હતો તેના જોડે વાત કરતી તે જરા થોભી હતી તેટલાં તે પ્રિય પુત્રીને ડાહ્યો ઝોભીઝોભીને જોવાની તેને અવકાશ ને મળાહ થઈ હતી. અરે, કેવું તેણે ચાહયું હતું કે એક ચીસ સમેત તે એકદમ બાહર થાચે, ને “ માહરી લાડકી ” કરીને તે પોતાનાં પુલ ફરજાંદને ગળે વલગે ! પથુ અશ્વસોસ તે હવે બનીજ કેમ શકે ?

તેના સાલા-ખાનસાહેબ અદુઆને ગાડાંમાં નાખી ધરમાં લાંબા તે જોઇને તે બીહી ગયો હતો, ને તેજ વખતે હાલતી ગયલી મેહરાં બાહર દોડી આવી હતી. જેથી તે પોતાની જાન જેવી વહાલી પર-જોતરને જોવાને બી તેને એક ઘણી અચ્છી તક મલી ગઇ હતી. તે કુદીને અદુઆને ઉતારવા હાથ આપવાબી જવા કરતો હતો, જ્યારે પોતાની વીપરીત અવસ્થાનું તેને સવેલા બાંન થયું ને તે રોકાયો. તેણે પોતાની દાદી કાદી નાખી હતી ને તેના એકરો ધણો બદલાઈ ગયો હતો ખરો, છતાં અદુઆ તેને ચાલખી કાઢે તો ? મેહરાં પોતે પોતાની તરસતા આંખોએ તેને ઝટ પીછાણીજ લે તો ?

તે છેક બપોર થકીનો અદુઆની બંગલીની પાછલી સાઇડે (દરવા બાજુ) મેહરાંનાં મીઠાં દર્શણાતુર કલાકો તક થોબ્યો હતો, ને મેહરાં કે કુમી નહીંજ નજરે આબ્યાથી ધણો નાઉમેદ થયો હતો, તેવામાં આગલી સાઇડે કાંઇ ગરબડ થતી સંભળાવાથી તે દીવાલને આથે આથે ભસતો છુપાતો એ બાજુ આબ્યો, ને ત્યારેજ તેને તે ચાહેલી તક મલી ગઇ.

અને જ્યારે કે તે કુમીને બંગલામાં ચાલી જતી જલતી આંખોએ જોતો હતો તેવામાં કુમી જોડે ચાલી આવેલા પેલા સભ્ય જવાને તેને કોઇ ભજતાંજ નામે પુકારવાની ભુત્ત કરી, અને તે એકદમ બીહીધા એ શું ? તે શું કેહવા માગતો હતો ને કાણુ હતો ?

તે એ પછી ત્યાં થોબ્યો નહીં, રાત થવા આવી હતી અને તેણે મુબાઇ પાછું ફરવાનું હતું. તે, એમ છતાં, તરતજ મુબાઇ વટીક આબ્યો નહી. વેસાવામાં તેને જાન વસતો હતો, અને તે એ અતરાફ તેથી એકદમ છોડી જઇ શક્યો નહીં. તે અંદેરી પાછો ફરીને તેજ તરફનાં એક ગરીબ પારસી હોટેલમાં ગયો, ને ત્યાંજ રાતનું

મુકબાચક તેણે ખાધ લીધું. તેનો જીવ અસ્વસ્થ હતો, ને તેના ફરક અત્યવેળા ધ્રુજતા હતા. સારાંશ, તે બ્યારે મુંબાઇ પાછો ફર્યો, ને પરેલ લેતારીને પાંડિખાદો ભોણવાડાનાં પોતાનાં ગરીબ મથક પર પોંદોડ્યો ત્યારે રાત ધણી ગુજરી ગયલી હતી.

તે રાત્રે ઉઠાયો વટીક નહી. તેનું કરભાગ કરયા કરવું મગ્ગ તેને નીરાંતની એક ક્ષણ પણ કલ્લ વધવા દેવું ન હતું. પાછું ને પાછું તેનું દીલ, તેનાં બહાલાંઆમાંજ જન્મ વસેલું, તેઓ બણી હેતથી ખેંચાયા કરવું હતું. તે એક ખરો હેતવંતો ભરથાર ને કાલજીવંત તેટલોજ મોહજત ભરયો બાપ હતો. એમ હતું ત્યારેજ તો તેણે બિચારાએ આ દુન્યાનાં બધાં દોળખો ઉઠાવ્યાં ને અનુભવ્યાં હતાંની ?

તે સહવારે સકાલે ઉઠ્યો, ને પોતાને હાથે આંખે કરીને પી લીધા પછી પાછું તેણે પેલું પેકેટ કાઢ્યું, કે જે તેની જોલજાત્રા ખતમ થતાં જોલના સત્તાવાલાઓએ તેને સ્વાધીન કર્યું હતું. ને જેમાં તેની પ્રિયા ને પુત્રીનાં ઉપર કેહલાં છેલાંમાં છેલાં કાગળો હતાં. નજીબ્યારે બાકું માંગવા આવી ત્યારે જે કાગળો પર તે આંસુ વરસાવતો જણાયો હતો તે એજ એ કાગળો હતાં.

અંતે તે ઉઠ્યો. તેણે હવે જીવ પર છરી ફેરવી અત્રેથી કાલું કરી સદા સુધી માટે મુંબાઇ છોડી જવાનું હતું. ફક્ત તે એકજ વાર તે બહાલાંએને વણે વરસે જોઇ લેવાનો તેનો અરમાન હતો, અને તે તો જોઇને તે પુરો કરી આવ્યો હતો. હવે તેણે ત્યારે અત્રે ખોટી થું કરવા થવું જોઇએ ? આજે જંનરલ પોસ્ટ આશીસમાંથી તેણે પેલું જાલ જવેરીનું રેજીસ્ટર્ડ છોડવી લેવાનું હતું. તેણે તે રૂ. ૫૦૦૦ નો અવેજ તેને મોકલેલો હોવાજ જોઇએ. તે જો હાથ આવે તો તેણે કોઇ દુર દેસાવર ખચ્ચીત કરીને હવે જતો રહેવું હતું.

તે ઉઠ્યો, ને તેણે પેલાં જો ખારાંમાંખારાં કાગળો સંભાલથી તે ન્હાનાં પેકેટને પાછાં સપુદ કર્યાં; અને હવે એજ બધી વાતના વિચારો કરતો તે ફર્યો એવામાં તેની બંગલીને લગતા દાદર પર કોમનાં ભારી પગલાં વાગ્યાં, ને ખીજ પલે બારણાં-પરનાં ટપ-ટપના જવાબમાં તેણે કહેલું “આવો” સાંભળી, તે બારણું ઉઘાડી, એક યુરોપીયન અંદર ચાલી આવ્યો.

જાંહગીર નરીમાને તેને જોતાં સાથે આલખ્યો. તે પોલીસનાં ડીટેક્ટીવ ખાતાંનો બણીતો સુપ્રીન્ટેન્ડેન્ટ મી. જી. સ. હતો. તે, અલખત, પોલીસના નહીં પણ સાદા પોતાકમાં હતો.

જાંઘીર નરીમાન તેને જોઈને અત્યંત આનંદ થયો.

“શુઝ મોરનીંગ, મીઠો નરીમાન,” મીઠો જોન્સે કહ્યું; “તમે અને અત્રે આવેલો જોઈ અજબ તો થશેજ, હું ડીટકરીવ ખાતરનો સુપ્રીનટેન્ડન્ટ મીઠો જોન્સ છેઉ. તમે બેશક અને આલખ્યો હશે.”—અને અજબ થતા જાંઘીરે તેને એક પુરસી આપવાની ઉતાવલ કરી, જે પર તે બેઠો. જાંઘીર નરીમાન તે પછી પોતે પણ તેની સામે બેઠો.

પ્રકરણ ૧૦ મું.

—:—

ઉથ આફરીકાથી મોટો દસો ભારીને પાછો ફરેલો પેલો લખ્ખો પતી શેઠ્યો મીઠો પુરશેદજી લશ્કરી મુંખામ આવી ચુક્યો હતો. તે લખ્ખોનો ધણી છતાં પેહરવેશમાં ને વર્તણૂમાં ધણો સાદો હતો. તેણે નેખ્યન સી રોડ પર મોટે ભાડે એક મોટો બંગલો ભાડે લઈ સુખ સગવડની કીસમે ને તેના ખીસ્વાર પધસાને જવાબ કરતી રવેસે જોઈતા ઠાઠમાઠ ને ટેસ્ટ સાથે વસાવ્યો હતો ખરો, પણ હાલમાં તે આવ્યોતેવો એક સાદા ને સાધારણ આદમી તરીકે પાધરો ભલતેજ નામે “વોટસન હોટેલ”માં જઈને ઉતર્યો, પોતાના મોટા બંગલામાં જઈને વસવા ને થર પડવા આગમ્ય પોતાની અત્રેની આમદ છુપી રાખીને તેણે પેહલ્લાં કેટલીક જુરતેજો કરવાની હતી, અને કેટલીક બદોખતીઓ પાકકી કરી લેવાની હતી. તેણે પોતાની મુજ સજા બોડાવી નાંખી હતી અને બોડાવતોજ રહ્યો હતો, એટલે તે અવતાર બેઅવતાર ખરમુજ્યો એવો બદસીકલ દેખાતો હતો કે એ તેના જનાના અવતારમાં તેને તેનાં આગલાં જાણપીછાંજાનાં છેક દસ વરસની મુદત બાદ પાછો જોતાં આજે આલખી કાઢી રાકે એ શકભરેલું થઈ પડતું હતું; પણ તેણે તે વાતનો નિર્ણય કર્યો ઘટે, અને એ વતરેજો ખીખાં ખી થોડાંક તાકીદની જરૂરનાં કામો પોતે જાહેર થવા ને જાહેર થઈને પોતાના બંગલામાં રહેવા જવા આગમ્ય તેણે આટોપી લેવાનાં હતાં.

દસ વરસ ! હા, તે એક સરદ હાયસાય બાદ કરતો-લખ્ખોપતી આ પુરશેદજી લશ્કરી—કે દસ વરસની વાત પર અવેજોની મોટી મંજવર રકમોની જાંબીર મેરબવરમા ને ઉચાપતથી અકળાયેલો તે આ

મુંબાઈ નગરી છોડી જવ લખને નહોતો હતો, અને વધારે માફું પરીણામ બરપા થાય તે આગમ્ય મુંબાઈના કીનારાથી તીર થઈ ગયો હતો. તે વાતને આજે દસ વરસ થયાં હતાં ! ત્યાર પછીથી તેણે છુપી તેહકીકથી ને અત્રેનાં પેપરો મંગાવી લઈ તેના અભ્યાસ કરી જાણ્યું હતું કે તેની બહાલી બેઠેન તેના છલકપટના ભોગ તરીકે ખીચારી વેહેલી બેઠેરત પામી હતી, જ્યારે બાઈ જાંઘગીર ખાપડો કેવળ દુન્યાપાર થઈ ગયો હતો; ને એક ખુનીની અદાથી તે દુરદેસાવરોનાં અંકાંતમાં આશુક પ્રહાર પેરે તેણે એ નેહરત સમાચાર જાણ્યા અને સાંભળ્યા હતાં.

અને પછી તેનો પાસો ખુદાની અજળ્ય જેવી દયા ને કરામતથી પાછો સીધો પડતાં તે આ મોટો દહલો મારી શક્યો હતો ! એ દસ વરસનાં દરમ્યાનમાં ધણીએક નવી આસમાની સુલતાની એવી આવી ગઈ કે તે પોતાની પાપી દારકીરદી વટીક પોતાની ખુશાલી ને અજળ્યખીમાં થોડુંક સુધી જાણે ભુલી જ ગયો, અને આજે હવે તે અતી ધનવાન થયેલો અત્રે પાછો ફર્યો હતો !

તે પાછો ફર્યો હતો. તેણે હવે કમળપત જાંઘગીરની બાલ મેલવી તેને મદદ કરી પાછો સુખી કરવાનો હતો, ને તેના જોડે મેલ મેલવી લેવાના હતા. એ ઉપરાંત ખીજાં એક બે એવાં જરૂરી કામ ખીજાં ખી તેણે કરી લેવાં હતાં કે જે સંઘળાને ખ્યાલ કરતો તે હાલમાં તે મોટાં કુશાદે હોટેલના એક મોટા ખરચે રોકી રાખેલા મોટા આરડામાં સીગારનો ધુવો ખેંચતો એક મોટી આરામખુરસીમાં ગોઠવણને બેઠેલો હતો. તેણે બીડીની બદીનું એ ચેટક પોતાના દેશવટા દરમ્યાન અખતાર કર્યું હતું, કે જ્યાં કાફરી લોકો વચ્ચે વસી તે પોતે પોતાના પવિત્ર મહજબ માટે હોસફરાંમેસ અરધો કાફરી બની ગયો હતો. ખુલદ જરથોસ્તી મહજબમાં બીડી પુકવાની મના છે, અને આતશ એક નુરી કેળલા તરીકે પવિત્ર ઠરાવી એ અજીઠવટાકને અધમી ઠરાવામાં આવ્યો છે, મગર એ એક બાઈનું આહુ ગમે તે હોય, પણ એ પાક ફરમાનનું વારતાવકપણ કાઈ ખી સહમજદાર જરથોસ્તી એક ઘડી પણ નામંજુર કરી શકનાર નથી. એ કસેળ કોહોવાડવાની એક બેજર બદી ખાલી ફેશન તરીકે જ પારસી જેવી કામના એક ભાગમાં પ્રવેશ પામી છે, ને તાજુબ કે પોતાને ધણી બણેલા ને ધણી કેળવાયેલા પુકારનારા વર્ગમાંજ એ ફેશન વિશેષ આશરો પામતી થઈ છે ! ધરમનાં શિક્ષણ કેવળ દાનાઈના પામાપરજ

એ માહાન પેગંબરો જેવા મોટા વિદ્વાનોએ રચેલાં હોય છે—એમાં ફક્ત તનહરોસ્તી ને દુદ્ધસુધ્ધીની શીલસુશી આવેજ છે, ને તેમ છતાં એ આપણા માહન સુધારકો દેખાદેખીથી એ હુમાડાની બુધી ગંધ મારતાં મોઢાંનાં ગંધારામાં ખેંચાઇ જાય એ અમારી પારસી અછલે અમે વખાણી શક્યે તેથી એશક ઘણી જવાદા દાનાઇ છે.

મગર આપણને આપણી વારતાથી વેગળા જવા કોઇ જરૂર નથી. ખુરશેદજી લશ્કરી—ખરી રીતે કહીએ તો જેમી નરીમાન—એ મુજબ ખીડીનો હુમાડો ખેંચતો ને સાબ્ય ભોડાની વાંદર નકલ કરતો પોતાની મોટી આરામખુરસીમાં અરડાઇ પડેલો હાલ તે બધી આગલી પાછલી પાછી ને પાછી યાદ કરતો હતો, એવામાં નાસ્તાનો ઘંટ થયો ને તે ઉઠ્યો, અને નીચે ડાઇનીંગ હોલમાં નાસ્તો કરી તે પાછો ફર્યો ત્યારે તેના કમરામાંની તેની ટેબલ પર એક તેને નામનું તરતનું પોસ્ટમાં આવેલું કાગળ પડેલું હતું.

તેણે તે વાંચ્યું. તે તેના સંકરેટરી શીરાઝ શેઠનાએ લખેલું હતું, ને તેનાં પોતાનાં કાગળના જવાબમાં હતું. તે મજેહના સુંદર હરફે ઘણી અચ્છી ઇંગ્લેજ એખારતમાં લખાયેલું હતું, ને હુકમ મલતાં સાથે નોકરી પર તાબરતોય હાજર થવાની તેમાં તેણે તેને ખાત્રી લખી વાલી હતી.

“મજેહનો પોરયો છે.” જેમી પટપટ્યો. “મને ગમ્યો. ખચ્ચીત મને એ માહરી આવે નવી જાંઘીમાં ઘણો કામનો થઇ પડશે. માહરે ભોડાને એકદમ ‘ઇમપ્રેસ’ કરવા છુટ્ટા હાથેજ કામ લેવું પડશે. ને બધાં પેપરોને હાથમાં લેવાં પડશે, જે બધામાં એ પોતો મને ફીમતી મદદ કરી શકશે.”—અને તે ખુશ મિનજી એકલો એકલો પોતાથી ઘણો સંતોષ પામીલો હરયો: પણ તરતજ એક ખીજી યાદ થતાં તે ચેહરો જરા જઈ થયો. “આનો નિકાલ પેહલ્લાં કાઢવો જોઇશે,” પોતાનાં ગળવામાંની પોકેટબુક ખેંચી કાઢી તેમાંથી એક કાગળ લઈ તે ઉપર લગાર ફકરમંદ નજર દોડાવતાં તે પટપટ્યો. “હમણાંજ કાંએ નહીં જાઉં? લંચનો બિલ થતાં સુધીમાં તો પાછું આવી શકાશે.”—અને એમ કહેતાં તે ઉઠીને તપ્પાર થયો ને નીચે ઉતર્યો.

તે પેહલ્લાં તો ચાલતોજ નિકળ્યો, પણ થોડુંએક જવા પછી ઘણે વરસે નવા નવા રસ્તા જોતો હોવાથી તેને બુલો પડવાની જરા શીકર થઇ, ને તેણે અસારતથી બોલાવતાં એક વિકટોરીયા પસી આવી, જેમાં તે ચાલવાયો.

“કાંઈર સાભા?” તે હાંકનારે પુછ્યું—અને જેમીએ અવાજથી ધાર્યું કે તે કાંઈ પારસી હોય છે.”

“તમે જરથોસ્તી છેઓ ?” તેણે એ ઉપરથી યુજરાતીમાં જ વણી મુરખીગીરીથી પુછ્યું.

“હા, મુરખી સાહેબ,” પોતાની ગાડીનો નવો બાકુત પોતે પણ પારસી જ હતો એમ જોતાં તે વિકતોરીયાવાલાએ પોતે પણ હવે લગાર અજળ થઈને ઉલટમંદ જવાબ કર્યો.

“સાહે; જવા દેઓ. હું અત્રે નવો છું. મને જરા બધે કોટમાં રાઉન્ડ મરાવીને પછી સરકલમાં લઈ જાઓ,” જેમીએ હુકમ આપ્યો—ને પેલાએ તરાર કરતો આશુક ફાડતાં તે ગાડીમાંનાં તેજ જનવરે તરત નહાસવા માંડ્યું.

તે આશુ “ટર્ન આઉટ” જેમીએ બેયું કે વણું ડીસન્ટ હતું, ને તેને ગમ્યું. ગાડી વણી સુગડ હતી એટલુંજ નહીં પણ ઘોડો બી સારો ને દેખાવસો હતો, ને તે હાંકવા બેઠેલો પારસી પોરયો પોતે તેની કુમટાંની કાલી તરફીશ ટોપી સાથે પોશાકમાં મજેહનો શોબીતો દેખાતો હતો; અને વાંચનારને કેહવું પડશે કે તે પેલા હીરાજ ક્રાઇમેનનો એકનોએક રાશન ચેરાગ ચીરણુથી ખશરલછ હતો.

મગર રસ્તે જતાં જેમી નરીમાનની અજળખી ભાગી નહીં. આ થું મુંબાઈ હતું કે લંડન ? દસ વરસ પર તે જે મુંબાઈ છોડી ગયો હતો તે આએ મુંબાઈ જાણે હોએજ નહીં એટલે બધો તેમાં ફેરફાર થયો હતો. વણાંખરાં પુરાણાં ઘરો તોડી પાડવામાં આંબાં હતાં, ને તેને અદલે નવી નવી મોટી ગંજવર ધમારતો. ને સુશોભીત બીઝીને બરપા થયલી સફ સમારી ઉભી હતી—વણેકે ટેકણે નહીં હતા તે નવા રસ્તા કાઢેલાં જોવામાં આવતા હતા, આગલની ગતીગુચીઓ નાણુદ થઈ ગયલી જણાતી હતી, વિગેરે ! ખચીત, ફકત છેલ્લા એકજ દાયકામાં મુંબાઈ નગરી જે એમ નવુંજ સ્વરૂપ ધારણ કરી બેઠી હતી તો એક સપ્તાહમાં ત્યારે ખુદ જાણે કેવા કેવા ગંજવર ફેરફારો તેમાં થશે તે વાસ્તે જેમી નરીમાન પોતાની તે બાકુતી ગાડીમાં અજળ કરતો ને અજળ થતો બેઠો હતો.

અંતે જુદા જુદા મોહલ્લાઓના અનેક રાઉન્ડ આપીને ખશર તે બાકુતને હુકમ મુજબ સરકલમાં હાંકી લાંબો, ને પછી જેમ જેમ

હુતે પોતે દારવતો ગયો તેમ હાંકીને તેણે ગાડી જેમનીની આસા પ્રમાણે એક ચોક્કસ લત્તા પર ઉભી કીધી.

જેમી ઉતર્યો. ને હેરત થતોજ ઉતર્યો, તે ચોક્કસ હતો કે દસ વરસ પર તે મુંબાઈ મુકી નાહડો હતો ત્યારે તેની ઓરીસ એજ મોહલ્લામાં એજ જગ્યા પર હતી, પણ તે આખું ઘરજ નાશુદગીની તારાણ પામ્યું હતું ! અસમત તેની જગ્યે એક બીજી મોટી બગ્ય બીચડીંગ ઉભી નીકળી હતી ખરી, પણ પેલું તેના પગ તળે આવી રહેલું બાપીડી ઓરીસવાલું અસમ મકાન ક્યાં ?

તેની ઓરીસની બાજુમાં પીકચર પોસ્ટકાડ ને પરચુટણ સામનની એક પથારી માંડી ઘરના એક ઓટલા પર એક મીયાં તેના વખતમાં દુકાંજુ માંડી બેસતો હતો, ને તે આજ પણ હૈયાત હતો ને હાલમાં જેમીએ જોયું કે હજી ત્યાંજ હતો ! તે દસ વરસ જયાદા ઘરડો થઈ ગયલો દેખાતો હતો ખરો, પણ જેમીને તેને જોતાં સાથે તેની યાદ થઈ ને તેણે તેને તરત આલખ્યો. હાલમાં તે એ નવી ઇમારતોને લગતી એક લાંબી પાલ પર તેજ મીસાલે-આગલ માફકજ-પથારી માંડી ત્યાંજ પોતાની દુકાંજુ ચલાવતો હતો. જેમી, તેથી તેની આમત્ર ગયો.

“અહીં તો મીયાંસાગ દસ બાર વરસ પર છુટકું ને એકલું એક મકાન હતુંની ? ” તેણે પોતાના હાથમાંની સોનેરી મુઠની લાકડી વડે તે ધામ ખતાવી પુછ્યું; “તમને કંઈ ખબર છે ? તમે વરસોના આંચે તરફનાં બેસવાવાલા હોવો તો તમને યાદ હશે ? ”

“ પચીસ વરસોથી માહરી આંચે તરફ આંચે દુકાંજુ હું રોજ માંડુછ, સાહેબ,” તે મીયાંએ હસીને કહ્યું; “ હા, આપનું કેહવું રાસ્ત છે, મુરખખી. અહીં પેલા નરીમાનવાલાઓની ઓફીસ હતી, મમર તે પેલી નાદાર થઈ. બધાઓ ઘરડા નાહનાબાઈ નરીમાન શેઠના મરવાથી અછોંવછો થયા, ને તેના છાંટા ખુદ મકાનને જી પચીથી લાગ્યા હોંચે તેમ સરકારે પાછલથી તે બીચડીંગ તોડાવી નાંખી. આપ આંચે તરફ નવા આવેલા છો ? ”

“હા, ને તેથીજ હું પુછુંછ,” જેમીએ કહ્યું “ આગલ હું અહીં આવ્યો હતો ને નરીમાનવાલાઓને મર્યો હતો ત્યારે મને લાંબું કે અત્રે આવીજ એક દુકાંજુ મેં જોયલી, તેથીજ મેં તમને તરફી આપી. માફ કરજો. સલામ અલેકુમ.”

“અલેકુમ સલામ,” તે મીયાંએ ઘણો નીચો નમીને પાછી સલામ કરતાં કહ્યું—ને જમશેદ ઘણો સતોષ પામેલો ખસી ગયો. સંતોષ પામેલો એટલાવાસ્તે કે આખેજ તે મીયાં હતો એમ ચોક્કસ પાયે તે નક્કી કરી શક્યો, કે જે તેની ઓશીસની પાલ પર વરસો, તક દુકાણુ માંડી બેઠેલો રોજ તેને જતો આવતો જતો ને આવતો હતો, ને રોજ તેને ટપલી ઝાડતો હતો. તે, એમ છતાં હાલ તેને દસ વરસ બાદ પાછો જતાં દીસ્તી રીતે જરા એ આવખી શક્યો હતો નહીં એ થું જેવું તેવું તેને માટે ધીરજ માની લેવાજેવું હતું?

તે પાછો ગાડીમાં બેઠા, અને હવે તેણે એક બીજા ચોક્કસ યુરોપિયન લતા પર પોતાને હાંકી જવાનો હુકમ આપ્યો. તે પેલાં કાગળ સંબંધી કાંઈ સંદ કરવા જતો હોય એમ તેનાં વર્તણુપરથી લાગતું હતું.

તેણે તે જ્યાં જતો હતો તે ઘર સુધી ગાડી લેવાડી નહીં. તે મોહલ્લામાં વટીક નહીં. તે એક ચોક્કસ ઠેકાણે તે મોહલ્લાને નાકે ઉતરી ગયો. ને ઘણી ઉદારતાથી મોટું બાકું આપીને ખસરની ગાડીને રખસદ કરી.

અને એ કલાકેક પછીની વાત છે કે જ્યારે ખસર રેડેડપર ઉમેલો ધુલનાં એક મોટા વતોસ્યા પછી ધારા મુજબ પોતાની ગાડી ઝાટકવા ને સાફ કરવા કોચબોક્ષપરથી ઉતર્યો ત્યારે ગાડીની બેઠકની નીચેના કુટરંગ (પગતલેના ગાલીચા) પર તેણે એક કાગળ દખાવ્યું પડેલું દીકું. તેણે તે ઉપાડ્યું. તે ઇંગરેજીમાં લખેલું હતું, ને ખસર જોઈ સ્કોલર નહીં હતો તોખી જે બાયુદુરું ઇંગરેજ તે લખી વાંચી જાણતો હતો તેથી તેણે એટલું તો જ્ઞેયું કે તે ઘણી મજબુત ધમકીતું જન લેવાનીજ બચબીત—ધમકીતું કોઈ પર લખાયલું હતું !! સહીમાં ફક્ત “કેથેરાઇન”નું નામ હતું, મગર જેની પર તે લખવામાં આવ્યું હતું તેવું નામ ભરેલું ન હતું, અને તેને લગતુ કવર ખી સાથે નહીં હતું.

એમ છતાં ખસરને અનુમાન કરવાને જરાએ મુશ્કેલ થયું નહીં કે એ તેનાં પેલાં છેલ્લાં બાકુતની પાકેટલુકમાંથીજ સરી પડેલું હોતું જોઈએ, ને તેનાજ જ્ઞેયું લખાયલું હતું. તેમાં તે અખળા પોતાના ખાવંદને ઢગો કરવાનો ને તેનો જન લેવાનો કોઇપર આરોપ લખતી હતી. ને છેલ્લે ઉમેર્યું હતું કે “મેં” તેથી તેના અલ્લામાં જ્યારે ખી

માહરા હાથમાં તું આવે ને મને તક મળે ત્યારે એક રીવોલ્વરથી ત્યાં જ બેભુનું ઉડારી નાખી માહરા મરનાર બધીનું, વેર લેવાના બોદાને ખાર કસમ નોંધાવેલા છે !”

આ દીસ્ટી રીતે એટલા માટે એક બહોળા ખાનગી ને બહોળા બચલીત દસ્તાવેજ હતો, ને તેજ કેથો પેલાનો પડી ગયો હતો; પણ આપણા ખસડાભાઈને વાસ્તે તો તે ઘી કેકાં હતો. તેણે સંભાલથી તે ઉંચો કર્યો. “કાઈ દાહરે ખી એ પારસીનો પતો મેલવશું,” તે પોરચો મનથી પટપટ્યો, “ને ત્યારે એ કાગલ તેને પાછું આપવાથી પાંચ પદસાનું ખચ્ચીત મોંઢનું જોવાનું થશે ! જમને પોલીશને એ આપવાથી શું ફાયદો ? પોલીશ ખી એ ચીથરાંને શું કરવાની ? તે કરતાં એ પારસીને પોતાનેજ મોઢે વેહલ્લે હાથોહાથ એ પાછો આપવાનું ઠીક પડશે. કાગલ મુંબાઈથીજ લખનારીએ લખેલો છે, ને એ પારસી પોતે ખી કેથેથી કાઢ નવોસવો અત્રે આવેલો હાલ મુંબાઈમાંજ છે, તો ખચ્ચીત કરીને કાગલ એનાં કામનુંજ થવાનું છે.”—

પ્રકરણ ૧૧ મું.

હગીર નરીમાન બહોળા અજમ ને બહોળા યુસ્સે થયો. સુપ્રોન્ટેન્ડેન્ટ જોન્સ તેને સાહેબનો વગો તેને મલવા તેનાં ઘર સુધી શું કરવા આવ્યો હતો? તેણે એવું તે શું કર્યું? તેણે તેને એમ છતાં, આગત કેહવામાં આવ્યું છે તેમ, ખુરશી આપવાને હિતા વલ કરી અને પછી પોતે તેની સાંભે બેઠો. તે જાંલુનો હતો કે વોરંટ વગર ગમે એવા અપરાધીનાં ઘરમાં વટીક એક પોલીશ આંશીસરને અણુચોલાવ્યો હુસવાનો હુલંદ ઇંગરેજ રાજ્યમાં કાયદોજ ન હતો.

“મને અત્રે આવેલો જોઈને તમો નારાજ થયલા લાગોછ, મી. નરીમાન,” તે મામલો જોતાં મી. જોન્સે કહ્યું, “પણ તમારી જીલ છે. હું પોલીશમેન છઉં એમ મેં કાઢને અત્રે કહ્યું નથી, ને માહરાં સાદાં કપડાંમાં મને પોલીશમેન તરીકે કાઢ જોલખી શકે એમ પણ નથી. હું હાલમાં એક સરકારી સતાધીશ તરીકે નહીં પણ

તમારું બહુ ચાહતા હોસ્ત તરીકે તમારાં ઘેરમાં તમોને મલવા આવ્યો છું.”

“મહેરબાની” જાંઘીરે એમ છતાં લગાર ટણકાથીજ કહ્યું; “મગર એવું તે શું છે?”

“તમારો ગુસ્સો હજી મટ્યો નથી,” તે બોલો પોલીશ અમલદાર ખુશ મિજાજ દર્શ્યો. તમો જાણો છું નહીં આવતું ને હું તમોને મલવાનું આગલ પડીને માંગી નહીં લેતે તો ઘણું માફુ થતે? એ કામ આએ તમારા જીવ્હાની પોલીસપર આવ્યું હતે તો તેઓ વોરંટથીજ તમોને એકદમ પકડી જતે!”

“પણ સખખ? એવું તે મેં શું કીધું?”—અને જાંઘીર ઘણી ઉશ્કેરણી વચ્ચે પોતાની બેઠકમાંથી ચમકી ઉઠ્યો.

“એસા—તમારું લાઇસન્સ ક્યાં છે? લાવો ને વાંચો તે,” સુપ્રીન્ટેન્ડેન્ટ જોસે નરમીથી સમજાવતાં કહ્યું,—ને નરી, જરા ગભરાયલો ને ફગલાયલો, તે લાઇસન્સ સોદોધવા પડ્યો.

તે તેણે પેલાંજ કાગળ્યાંઓનાં પેકેટમાં સંભાલથી સાચવા રાખેલું હતું. જેલમાંથી છુટી થતાં એ તેને આપવામાં આવ્યું હતું, ને તેમાં જાહેર કરેલા કાયદા મુજબ ચાલવાની તેની વહતી સહી લેવામાં આવી હતી.

“તમે એ ધ્યાનથી વાંચ્યુંજ નથી, મીઠા નરીમાન,” તે પોલીશ ઓફીસરે ઠપકાથી કહ્યું “વાંચો આએ ત્રીજી કલમ.”—ને નરીએ નિકળી પડતી આંખોએ તે આ મુજબ ઇંગ્લેન્ડમાં લખાયેલી વાંચી:—

“જે કેદીને તેની સજાની અવધ પુરી થતાં આએ લાઇસન્સ આપવામાં આવે છે તેણે “પ્રીવેનશન ઓફ ફ્રાઇમ્સ” ના સને ૧૮૭૧ ને ૧૮૮૧ ના છેલ્લામાં છેલ્લા કાયદાઓ મુજબ આજની તારીખથી બે વરસ સુધી હરેક મહીનાની આખેરીએ વડી પોલીશ ઓફીસમાં કે ફાઇબી જીવ્હાની પોલીશમાં જતે હાજર થઇ પોતે જ્યાંથી હોય ત્યાંનું ઠરેંકાણું નોંધાવ્યા જવું જોઇશે. તે ઇંગ્લેન્ડ સલતનતની સર-હદની બાહરે જાય ત્યાં સુધી એ કાયદાને ચીવટપણે માન આપવાને તે અંધાયસો છે. અગર તેમાં ખામી આવશે, અથવા પોતાનું રહેઠાણ તે છુપાવશે કે નોંધાવાના અખાડા કે ગફલતી કરશે તો તે એક ફાઇબરી ગુન્હા ગણાશે, ને ફાઇબી મેજિસ્ટ્રેટનાં વોરંટથી તેને તે વાસતે પકડીને પાછો પહરેજ કરવામાં આવશે, કે જ્યારે પછીથી

મેંડસનેટ જે સળ ફરમાવે તે નવેસરથી અમલમાં મુકવામાં આવશે.”

“હવે તમેજ કહો; જલમાંથી છુટવા પછી એક જી વખત તમે તમારું નામ ઠેકાણુ પોલીસમાં નોંધાવ્યું?” મી૦ જોન્સે નરમાસથી દેખીતી માયાથીજ પુછ્યું.

“હું બુલીજ ગયો ! મને ખ્યાલજ નહીં રહ્યો !” ધોઅેલી સફા આદર જેવો સફેદ ને શીકકો પડનાં કમખખત જાંદગીર નરીમાને અફસોસનાં અતવનથી ધીમે સ્હાદે કહ્યું. તે ઘણું દુખ પામિલો દેખાયો.

“ખર, ચીંતા નહીં; હવે આજે જરૂર બપોરે આર વાગને વડી પોલીસપર આવજો. હું ત્યાં હાજર રહેવશ ને બધું સેટ કરી આપશ,” તે ભત્રા અમરદારે ખરીજ મુરખીગીરીથી કહ્યું. તમોને સેસનમાં સળ થવા પછી ખુદરતી અતવત વચ્ચે મેં ઘણી ખારીક જુસ્તેજે કરી હતી, અને માહરી તેહરીકનાં પરીણામમાં હું જાણી શક્યો છું કે તમને ખુદારીમાં ઘસડનાર ને જાણીજુલને તમારી ખરાબી કરનારા ખરા બદમાસાં જ્યારે છટકી ગયા ત્યારે તમે એકલા નાહકમાં રહેસાં થયા; પણ બનવા કાચે બનવાની તે નહીં બનવી થવાની નથી. હવે તેથી માહરે તો ક્ષિયી તમને બની શકતી મદદ કરવી છે. હું આજે તેજ મક્કસદથી તમારી પાસે આવ્યોછ. બોલો, તમે કરશો ?”

“ફરમાવો !”

પેલા પ્રખ્યાત જોડબડ “રાજ”ને માહરે “રેડ હેન્ડ્સ” પકડવોછ,” મી૦ જોન્સે સમજાવ્યું. “એ મોટાંમાંમોટો ઘેરફાકુ છે ને એની એક આખખી ઝંઙ છે, ને માહરે મુંબાઇને એ તમામ પક્ષીદીથી પાક કરવાનું માન ખાટું છે. બોલો, તમે મને તે કામમાં મદદ કરશો ?”

“મગર કેમ રીતે મી૦ જોન્સ ?”

“હું ખાત્રીપુર્વક છેઉં કે ગઇ પરમની રાત્રે એ તમોને એપોલો પર મહેયેતો ત્યારે એણે તમોને એક એવાંજ કામમાં શામીલ થવા અરજ કરી હતી——”

“પણ મેં તો તેની ચુસ્તથી તરતજ ના પાડી હતી !”

“મને તે ખજર છે,” જોન્સે હસાને કહ્યું, “પણ હવે તમે તેને પાછા મલો ને તેની ટાયતા થઇ બધી બાતમીઓ મેલવો, ને પછીથી મને તે લાત્રી આપો. હું પોલીસ તરફથી તમોને તેના બદલામાં ઘણું મોટું ધનામ અપાવશ, અને——”

“મને માફ કરો,” જાંદગીરે દીરતી રીતે કમકમીને કહ્યું. “એ

માહરે બરતું એસોશીએશન કે એ માહરે લાવકતું કામજ નથી. તમે હાલમાં મને ખ્યાની સહ માહરા પર હેસાન કીધું છે તેથી હું ખરું કરીને—”

“તે વાતને આથે વાત સાથે કરીજ નીસજત નથી,” હાથની એસારતથી તેને બેલતો અટકાવીને ચુપ કરતાં તે સુપ્રીન્ટેન્ડેન્ટે બહુ બલાઈથી કહ્યું. “હું એ હેસાનના બદલામાં અથે માંચું છે એમ જરા બી ધારતા ના, ખરું કેહું તો એ એસોશીએશનથી કમકમવાનો તમારો હેતુ મને વખાણવા ગમેજ. અલગત તમો હા કેહતે તો માહરં વહું કામ થઈ જતે, પણ તમારી ના કેહવાથી હું ઓછો ખુશી નથી. એ બતાવે છે કે સંજ્ઞેગના મારયા એક વખત તમો એક જબરી ફસાવતમાં આવી ગયા ખરા, પણ તમો ખરાજ શુધ્ધા ગ્રહસ્થ છે, ને હું તે જોઈ તથા જાણીને હાલમાં અતી ઘણો ખુશી છું. શુક મોરનીંગ આજે હવે પોલીસ પર આવવાને સુલતા ના.”—અને તે ગયો.

જાહગીર નરીમાન તેની સાથે દાદર ઉતરીને—તે બંને દોસ્તો હોય તેમ—તેને નીચે છેક સીદી વેર મુકવા ગયો, તે તે બેલો પોલીસ-ઓફીસર તેને હસીને સલામ કરીને ચાલતો થયો.

તે પછી તે રસ્તાને બીજે નાકે તેને એક બીજા પોલીસ-ઓફીસર મળ્યો. તે તેની વાટ જોતોજ ત્યાં ખોટી થતો હતો. તે તેનીજ પાયરીનો—એક સુપ્રીન્ટેન્ડેન્ટ હતો. તે બી એજ (ડીટેક્ટીવ) ખાતામાં હતો, અને તેનું નામ સુપ્રીન્ટેન્ડેન્ટ મીઝ “અટર્સ” હતું.

“કુમ ?” તેણે જોન્સને પાછો ફરેલો જોતાં સાથે બહુ આતુરતા વચ્ચે પુછ્યું.

“મેં કહ્યું તેજ” જોન્સે શાંતિથી જવાબ કર્યો. “બિચારો બીલકુલ જુલોજ ગયો તદન ઇનનોસેન્ટ આદમી છે. તાહરી શીકરો બીલકુલ નાપાયદાર છે.”

“હું માનતોજ નથી,” અટર્સ બજીદ થયો. તે ઘણો નફી આસામી હતો. તેણે અને જોન્સે સાથે કામ કરી દરોને ઘણાએક મુશ્કેલ કેસો ઉકલાવ્યા ને પાર પાડ્યા હતા, અને હેતુતા અને એકસરખા પ્રમાણીક હતા, પણ વિચારોમાં એકમેકથી ઘણાજ જુદા પડતા હતા. એકવાર એક અપરાધી બનેલા ને સજા પામેલા ને જોન્સ સુધરવાનું “ચાન્સ” આપવા તત્પર રહેતો, જ્યારે અટર્સ

એક વાર કેદમાં જઈ આવ્યા પછી તે આદમી કદીબી પાછો સમો થાયે એ માનવાનેજ બજાઈથી ના પાડતો હતો !

અને આ જાંઘીર નરીના કસમાં પણ તેજ ગન્યું હતું. બટર્સ ધારતો હતો કે નરોમાન ખામુખા નહાસતો ફરેજ—જેન્સ ધારતો હતો કે તેણે પોતાનું સરનામું નહી નોંધાવ્યું એ સરતચુકનુંજ પરીણામ હતું. બટર્સ એકદમ વૉરન્ટ માંગવાજ હક લઈ બેઠો હતો, પણ જેન્સે તે લાઈસન્સવાદાને મક્કીને પોતાની ખાત્રી કરી આવવાનું તેની કનેથી માંગી લીધું હતું.

“હું માનતોજ નથી,” જૅક બટર્સે કહ્યું. “તું બધા દાહપ્રતો જલદીથી મનાઈ જાયે એવો મનનો પોચો છે, વીલ્યમ, ને તેમાં કાંઈ કેદીનાં બેરી છોકરાં વારતે તો ધણોજ !”

“હું એ માફરી નબલાઈને વારતે શરમાતો નથી જૅક,” વીલ્યમ જેન્સે હસીને કહ્યું. “એ બીચારાચ્ચા કેદ પકડાવા પછી છુટયા બાદ પ્રમાણીક પરસેવાથી કમાવા તો ઘણું બી ચાહે, પણ એવાચ્ચાને કામ આપેજ કાણુ, ને ત્યારે તે લોકનાં બચરવાલ સાથનું થાયે તે શું?”

“રાઈલ્ડો !” બટર્સે તુચ્છકારથી કહ્યું. “મારો તો સિધ્ધાંત કે એક જોલમાં જઈ આવેલો બદમાસ પ્રમાણીકપણાની પુરવારી રજુ કરી શકે ત્યાં સુધી તેને કદી માનવોજ નહીં.”

“માહરો તેથી ઉલટોજ સિધ્ધાંત છે,” જેન્સે જીદ પકડી; “હું તો કેહુંજ કે તે બદમાસ વધતાં અપ્રમાણીકપણાની બીજી પુરવારી રજુ કરે નહીં ત્યાં સુધી તેને બલોજ માનવો ને બલોજ થવાનું ચાન્સ આપવું. તું જાણેજ કેની—એને સગા થવા પછી મેં તો તુંને તરતજ કેહેલું કે આ ખરો ઇજ્જતદાર આદમી પોતાની બધરી છોકરીને વાસ્તેના ધણાં હેતથી નીપજેલી એક પલ્લી દીવાન્યતને લીધે રેંહસાઈ ગયો !”

તે હું જાણુંજ,” બટર્સે કહ્યું. “તું એની બેરીનો કક્ષાત નજરે જેમ આવ્યોતો ત્યારથીજ જાણનું પાણી થઈ ગયો હતો !” અને તે મોટે રહાદે તુચ્છકારનું હત્યો.

આ ખરી વાત હતી. જ્યારે જેન્સ જાંઘીરને પકડવાનું વૉરન્ટ બજાવ્યો ત્યારે દસ વરસની નહાની કુમ્મી કેવળ નિર્દોષતા વચ્ચે નીચે વરંદાપર એક કુતલ્યાં સાથે રમતી હતી. તે કુતલ્યાં તેના ખોલામાં બે આગલા પગ મુકી ખુશાલ પુછડી હીલવતું હતું.

હવે, ને કુમી તેને પસવારતી ને વાત કરાવતી હતી, કે જ્યારે તે સુખી બાળની એ સુખવાસી જીંદગી જલદીજ કચડાઈ જવાની હતી, એ વાતથી તે બન્ને આદમી ધણું દુખ પામ્યો હતો. વળી મીઠા દેખાવતી મેહરાંના કકલાત ભર્યા હાલે ખી તેને ધણીજ રંજ આપી હતી, ને ત્યારે જોકે વૉરંટ બજારીને તે જાંહગીરને પકડી તો ગયો, મગર ખરેખર તે બાતેનમાં તે એ ન્હાનાં કુટુંબનો દોસ્ત થયો હતો.

“એક રક્યત જે જૈરી છોકરાંને મારફાડ કરતો હોય તેવા દમાહીજી રાક્ષસને વૉરંટથી પકડી જવાની એક વાત છે, ને એક ચાહતા ભરથાર ને બાપને તેઓની મીઠી ગોદમાંથી છીણવી લાવવાની ખીલકુલ દીગર વાત છે,” તે દયાથી તે વખતે કહેતો હતો, “અને તેથી આયે ખીયારો જાંહગીર નરીમાન સગ્ન પામવાનો અશ્સોસ માહરી જીંદગીના છેલ્લા દહાડા સુધી હું યાદ કરયા કરશ.”—અને એજ કારણથી તેણે આયે વખત લગભગ માંગી લઈને જાંહગીર નરીને ખીજ મરતયા પાછો જેઝમાં જતો બચાવી લીધો હતો.

તે એ મતલબથી તેને સોદધનો આગ્યો હતો. એક તો “રાગ” ને તેની આખી ઝંગ સાથે ઝીલી લેવામાં મદદ થવા તેને જાંહગીર જેવા એક દેખીતાં ઇન્જતદાર આદમીની જરૂર હતી—એવો કે જે જેલમાં તે લુચ્છાઓ સાથ વસી આવેલો હોવાથી તે લુચ્છાઓ તેના એતયાર કરે, ને તેને પોતાનો મલત્યો માને ! એ વાત વાસ્તે મનાવા ખી તે જાંહગીરને ખાસ મલત્યા આવ્યો હતો; મગર તે આફર સાફ ના પાડવાનું જાંહગીરનું મક્કમ મન તેને આવંદા જરૂરી ગમ્યુ, ને તે વાત ખી બધી બટર્સને કહી સંભળાવીને તેણે તેને જાંહગીરીનાં બલાંમાં જીતવાની કોશિશ કરી.

મગર હજી તે હઠીલાયે માન્યુજ નહી ! તે દીલનો ધણો સખખત હતો, એટલે તે પુરવાર થયલા અપરાધીઓમાં કશી ખી બલાઈ હોવાની વાત મુતલબ માની શકતોજ ન હતો. એ રીતે જ્યારે તે બંને સોબતીઓ તે દિવસે પોતપોતાને કામે જવા એ વાતની બધી ઉપર કહેલી કીસમની તકરાર પછી છુટા પડયા ત્યારે ખી તે બે વચ્ચે જાણે એક મોગમ સરત લેવાઈ ચુકી હતી—એક તેને વધતો બદમાશ બનેલોજ પુરવાર કરવા ખાંતી હતો—ખીજે તેની બલાઈ ને નિર્દોશપણું પુરવાર કરવાને ! !

પ્રકરણ ૧૨ મું.

—:૦:—

લ ઝવેરી એકદો હતો. તે એક ધણો ટેસ્ટકુલ આસામી હતો. તેણે તસ્તીબુડતી ને લીલીસુકકી આટલી ન્હાની ઉમરમાં વટીક અત્યાર સુધીમાં પુરતી બેઠ હતી. તે એક અવલ નંબરનો બાંગડ ને લુચ્છો હતો. બાહેરથી સાજગ્ગસાજગ્ગ ને ધોત્તાધાતા હંમેશના મીઠા ને હસ્તા ચેહરાના મગર બીતરના જે થોડાક ખરા મેલા બદમાશો થાય છે તે માંહેલો આ જલ ઝવેરી એક હતો.

જાંહગીર નરીમાનને સીસામાં ઉતારી કંઠે ચઢાવનાર ખરેખર તો એજ લુચ્છો હતો, અને ધારાની ચુગાલથી તે પોતે એ કમલાગ્ય જવાનની ઉદારતાને લીધેજ ખચ્યો હતો. અસલમાં તે કોણ હતો તે કોઈ જાણતું ન હતું, અને તેના અસ્ત અને ઉદય એવા ઉપરાસાપરી થતા રહેતા હતા કે તેવાં જુગારી જીવતરનાં તત્ત્વ સાથે “રૂપારટીંગ સરકલ” — જુગારખાનાં ને રેસકોર્સના કોડાઓ — વચ્ચે તે જાણીતો ને માનીતો થયો હતો તેમાં અજાણમી ઝાઝી નથી. ને તેઓને ખરનો હતો. પૈસાદાર બાપોના બાધલાં બેટાઓને દોસ્તીનાં દરાંપરાંથી કલખમાં નોતરી ઉભે માખ વેતરીને જુગારતી રમતમાં ખાઈ જવાનો જેઓ દમલખાખ પેશો કરે છે તેવાઓને જલ એક હટ્યારૂપ ધણો કામનો થઈ પડ્યો હતો, અને તેથી તેવાઓનો તે એક આગેવાન દોસ્ત હતો.

તે જાંહગીર નરીમાનના સંબંધમાં એક ધણો હીંમતવાન ને જોખમી પ્રપંચ બેલી ગયો હતો, અને તે દેખતી આંખના અંધાપો પામેલા કમખખતને જ્યારે સાત વરસની જેલની જલેમ સગ થઈ ને તે પોતે ખચી ગયો ત્યારે થોડુંક સુધી તે બેઠી મારી ગયો. તે મુંબાઈમાંથી અલોપ થઈ ગયો. તે જાણી ગયો હતો કે પોલીસનો તેના પર કરડો ડોલો હતો, ને તે પોતે ફક્ત જાંહગીરની ઉદારતાના બાએસથી પોતાનાં મોટાં નસીબથીજ — ખચી ગયો હતો. એટલામાટે મુંબાઈની હવા તેને એ સંજોગમાં ધણી ગરમ લાગી, અને તે મુંબાઈમાંથી થોડુંક સુધી નાબુદ થઈ ગયો, જે પછી ધણીજ જ્યારે પાછો ફર્યો

ત્યારે પાછો પોતાની અસલ નેકનામી વચ્ચે કલ્લોમાં ને રેસ મીટીંગ્સમાં ખુસાલ હાજરી આપતો થયો હતો.

તે તારદેઓ તરફ રેહનાર મંચી ફકીરા નામના એક મખીયુસ પારસી મારવાડીનો ખાસ મલત્યો અને દલાલ હતો. આ પારસી પાસે પુશકલ નાણું હતું—ક્યાંથી આવ્યું ને તે તેણે કેમ જમાવ્યું તે કામ જાણતું ન હતું—અને જન પરજનત શેઠ્યાઓના દીકરાઓ જેઓ બાપ મરે જમણા લખી આપે તેમને તે ઘણાં મોટાં વ્યાજે આંગ ઉધાર એ નાણાં ધીરવાનો ધીકતો ધધો કરતો હતો. જલ તેને કુલ શોહધી ભારી આપતો હતો. તે જુરો એ જુરો ફકીરાને વારંતે સંધર ધરાકો ગોટી લાવતો, ને પોતે મોટી દલાલી અથવા હીસ્સો ખાટતો. જુમારી કલખસ ને ખીત્રયડસ, રેસ મીટીંગ્સ અને સત્તાખખરમાં જલ સોજાને સાજાને ને ધોતોધોતો થઇને એજ મકસદથી લમતો ને દોસ્તી કરતો ફરતો હતો, અને જાંહગીર નરીને એ કમીના ફકીરાની ચુંગાલમાં ફસાવનાર એ રીતે એજ કમીનો હતો.

તે એક ખરો દલદર આસામી હતો—એ મંચી ફકીરો સદવારે મોઢું નેઠએ તો રાજીજ ન મલે એવો ! તે કાલો મસલોતાં જેવો, ભારી આંગનો, મેલા પેદરવેશનો એક પુવડ અવરદશા હતો, ને લક્ષ્મી તેમ છતાં તેનાપર પ્રસન્ન થઇ હતી; મગર તે પુજુલ હતું. તે પૈસાનો અદઉધ્યોગ કરવા કે તેને જીવે ખાવાની તેને જાણે ખુદાનાં ધરની મના હતી ! તે ફક્ત પૈસાના સાંપ પેરે તે પોતાનાં ધનની જાતવણી કરવાજ સરખયો હતો, કે જ્યારે પોતે સરયાંમ દલીલતામાંજ જીવતો હતો.

અને આ કલજીગના જમાનામાં પાપીઓનીજ નાવ એહતર તરે છે. જલ ઝવેરી જાંહગીર નરીના સપડાવા પછી અલોપ થઇ ગયો ખરો, પણ જ્યારે તે પાછો જાહેરમાં આવ્યો ત્યારે એવડું માથું ઉંચું રાખી આવી શક્યો, કેમજે તે ધરડા મેહર વડીલની જવાંન વીધવા શીરીન સાથે પરણ્યો. તે છોકરી ખરેખર ઘણી સુંદર પણ સુંદર તેદલીજ અલણુ ને ખાન્દાનની હલકત એ હીરાને ચારેના ધન ધન ધોરીને જોઇને તેનાપર કુરમાન થઇ હતી ! ખરેખર તો એ બધાં નસીબનાં નખરાં હતાં. જલ જે એ બધા જીવતોડ કાવાદાવા છતાં અજવાનો તો ખાલી ને કરજીજ રેહતો હતો તેને આ એક ખરેખર ધરખમ ચાન્સ મલી ગયું. ધરડો મેહર વડીલ જે એક જાણીતો લક્ષાપતી હતો તે શીરીન-

ની હદ વગરની ખુબસુરતીથી અંગ્રહ ગયો, ને છેક પાંચઠ વરસની ઉંમરનો પોતે હોવા છતાં એ ચૌદ વરસની બાળકીને પરણી ગયો હતો. એ તેની ચોથી બૈરી હતી, ને પોતાના દીકરાની દીકરી જેવીને પરણવા માટે લોક તેને હસશે તેની પણ તેણે કોઈ પરવાહ કરી નહી. વિશેષતામાં—શીરીન પોતે વળી એક ગરીબ બખરચીની બેટી હતી તેની પણ તે ચડયલ બુદ્ધિએ કોઈ દરકાર ધરાવી નહીં. રાગને ગમતી રાણી ને છાણાં થાપતી આણી જેવાજ આ એક નાટક હતો, ને શીરીન—જે તે વખતે ઉપર કહ્યું તેમ ચૌદ વરસની એક કામળાંગી, કેવળ બચ્ચું હતી—તે હીરા મોતી મલવાના લોભથી એ કારણ માટે એકદમ ખુશ ખુશ થઈ ગઈ. મેહેર વફાલે તેને પૈસાના જલકાતથી મોહીત કરીને આંજીજ નાંખી. રૂપ્યા પેહડયા તે દાહડે પેહડલોજ ચાલીસ હજારનો તો એક હીરાનો હાર તેણે તે બચ્ચાને પેહડાવ્યો, ને એ રીતે એક સપાટામાં તેણીનો ને તેના બાપ કુમલા મધરડાનો દાહડોજ ફરી ગયો. કુમલો પોતે બાવરચીના તેના ધંધામાં “શેઠને ચાવલ” ને “બાઇને દાલ” કરતો સાંમો પોતે હવે પોતાની પુત્રીના પ્રતાપે શેઠ્યો થયો, ને એ રીતે તેના બી દાહડો ફરી ગયો.——

મગર તે મેહેર વફાલનો પૈસો એ લોકનાંજ નસીબનો હશે, કેમજે તે ડોસાએ પરણવા પછી ત્રીજે વરસે તો કાર મરડી ટાકા ધરી કરી નાખ્યો, ને ચચાર બૈરીનો એ માતી બાળ બચ્ચાના આશીરવાદથી બીલકુલ બેનસીબજ રહેલો હોવાનાં પરીણામમાં——તેનાં કોષ એવા અંગત સર્ગાવાહલાં વટીક ન હોવાથી સઘળું કુમલા મધરડાની શીરીનનેજ પચી ગયું, ને તે પોરીને લીલાં લેહેર થઈ ગઈ.

અને પછી એક ટૂંકાણે જાલ ઝવેરીને જોતાં તે પોરી જાલ પર મોહી પડી. તે એશકાટાટ હતો, દેખાવમાં બી સુંદર હતો, બોલીનો મીઠો હતો, અને શીરીન જેવી આંધી સમજ ને ટુંકી નજરની પોત્તીને, તેથી, એ એક ધણાં લાયક ભરથાર ભાસ્યો. પરીણામમાં એ લાકડે માકડું મજાહતું ગોઠવાઈ ગયું. જાલ એવો મુખ ન હતો કે લક્ષ્મી ચાંદલો કરવા આવે ત્યારે મોહું ધોવા જાય ! તે પૈસાનો તો હંમેશનો ભુખરી હતો, ને પૈસા પેદા કરવા વાસ્તે જે કાલાંધોલાં વટીક કરવાને ખંચાતો નહીં તેને એક બખરચીનો જમાઈ થવાનો ખેદ કેવો હોએ ને થાએ ? તેણે તે યાહોમ લખ્યો કર્યું, અને મેહેર વફાલના

ધનેતર-બંગલામાં પોતાની પરણેતર સાથે એ ધન ને ધણીથી બંને મેલવનાર ભાગ્યશાલી જવાં લોકોની હદ વગરની અભયબી વચ્ચે નસીબનાં એ અજબ જેવા નખરાંનાં કારણ તે પછીથી થર પડ્યો.

શીરીનને જલ ધણો ગમતો હતો. તે તેનામાં સવળી સંમપુર્ણતા જ નેતી. તે દુન્યાદારીથી ખીલકુલ ખીનમાહીતગાર ને અભણ ઉધરી હતી. એટલે તેવી એકને રમાડી લેતાં જલ જેવા એક પાપમાં પ્રતીજ્ઞને વાર શી થવી હતી? વળી તેણે ગણુત્રીથી જ કામ લીધું. મેહુર વડીલ કુમલા મધરડા સાથે ધણા તુચ્છકારથી વરતતો હતો. તેણે તો કુમલાને એક બેઠો મુસારો આપી જુદો જ રાખ્યો હતો, ને પોતાના બંગલામાં પગ મુકવાનો ખી હુકમ આપ્યો ન હતો.—ધણુ થાય તો શીરીન પોતાના બાપને ઘેર જઈને બે ચાર મહીને તેને એકાદ બે કલાક મલી આવે; પણ મેહુર વડીલે સદાની ચાલતી પકડવા પછી કુમલો મધરડો ધણી થઈને પોતાની દીકરીનાં ઘરમાં આવી રહ્યો હતો તેને કાંઈ ખી વાંધો કર્યા વગર જલે ત્યાં જ રહેવા દીધો, ને તે એક “લાડ” હોય તેમ પછીથી તે તેના જોડે હેતથી ને માનથી—ઢાંગથી—વરતતો, જેથી શીરીનને જલ જ્યાદા ગમતો ને જહાંલો લાગતો હતો. તે એટલું તો જાણતી હતી કે તેનો ખીજવર ખાવંદ રેસીંગ કરતો હતો ને તેથી ધણો તંગીમાં આવતો કરજી થઈ ગયલો હતો, પણ “એવી એમથી વરી જીવાં માતીદાઓ બાકાત કાઢારે હોએછ ?” —તે મન મનાવતી !

અને એ રવેસે જલ આ નવાં લગનના નહીં ધારેલાં યુન પ્રતાપે ગજબર થઈ પડવા પછી મંચી ફજીરાના ધંધામાં દલાલ કરતાં એક ભાગીદાર જ વધતો થઈ પડ્યો હતો. તે ખી હવે અવેજને બ્યાણુ ફેરવતો, અને હાલમાં એ બે બદમાશોએ એક નવાં બાધલાંતો શીકાર કરવાની જલ પાંચરી હતી. તે એક મોટા લખપતી અને ઇજતદાર ખોજ અહરથનો બેટો નામે પીરમહમદ હતો. તેના સંબંધમાં મંચી ફજીરાની સાથે મલાંને જલે એક મોટો ટાગડો રચ્યો હતો, પણ તે પાર ઉતારવા તેને કાંઈ ત્રાહીતની મદદ જોઈએ એમ હતું, ને તેવામાં જહીર નરીમાન તેને પાછો ખીન એન્ડ રીડને ત્યાં મલી ગયલો હોવાથી આપણે આ પ્રકરણની શરૂઆતમાં જોઈ આવ્યાં તેમ તે જ વાતનો વિચાર કરતો તે જુઓ પોતાના કુશાદે બંગલામાંના

હામદાર લાયબ્રેરીઝ્મમાં હાલમાં એકલો બેઠેલો હતો.

તે જાંહગીરનોજ ખ્યાલ કરતો હતો. એક વખત તેને કઠોરે ચઢાવી દીધેલો છતાં હજી જાણે તે ખસ નહીં હોય તેમ તેને એ લુચ્છો પોતાની પાપી મતલબ સર આ નવા પ્રપંચમાં પાછો શામીલ કરવા ચાહતો હતો, ને તેનોજ તે વિચાર કરતો બેઠો હતો. તેણે પોતાની કબુલાત મુજબ પેલું રેજીસ્ટર પોસ્ટમાસ્ટરની કૌરમાં મોકળ્યું ન હતું. તેણે ફક્ત એક કાગળ લખ્યું હતું, ને આવેજ તેમાં કશો ખીતો ન હતો. તે તેણે ખીડવોજ ન હતો. જાંહગીર હાલમાં ખાલી અને મોહતાજ હતો તેથી તે આ નવા પ્રપંચમાં જરૂરી મનાઇ જશે. જેલ જત્રાએ જઇ આવેલો હોવાથી હવે તો તેની છાતી ઘણી ઘાડી થઇ ગઇ હશે એ બધી લુચ્છા જલ કવેરીની ઉમીદ અને ગણતરી હતી.

અને તેણે, એ ઉપરથી, પોસ્ટમાસ્ટરની કૌરમાં પેલું એક કાગળ મોકળી તેને પોતાને જાંગલે મલવા બોલાવ્યો હતો, અને તેના આવવાની તે વાટ જોતો હાલમાં વિચારવાંત એકલો બેઠેલો હતો. એ કાગળમાં તેણે પોતાના જાંગલાની ચોક્કસ ઇલાજી લખી હતી, અને મીલાકાત વાસ્તે ચોક્કસ વખત પણ લખી મોકળ્યો હતો, જે વખત થઇ ગયેલો છતાં જાંહગીર નરીમાન હજી આવ્યો ન હતો તેની અકરવકરમાં પડેલો, તેજ વાતનું ગંભીર વમાસણુ કરતો હાલમાં તે એ પોતાના આરડામાં એકલો બેઠેલો હતો.

તેણે અંતે કંટાલીને નોકરને બોલાવા ચાંગ વગાડ્યો, ને જવાબમાં નોકરને બદલે તેનો રુસરો કુમલો મથરડો પોતે દોડી આવ્યો.

“રામજાને જરા મેં માફરે તમાણુ લાવવા મોકલેલો છે, બાપા,” તેણે ખુલાસો કર્યો; “કંઈ કામ છે ?”

“અરે, પણ તમે કાંઈ તેથી તરદી લીધી ” જલ તેની સરેસ્તાની રીત મુજબ ચીબો થયો; “ખીજ આદમીઓ આવતે ?”

“અરે પણ એમાં જરા જવાબ આપ્યો તો આપરે હું નીચાં માંચે બાપનાં થઇ ગયાં જો, માહરા દીકરા ?” કુમલો મથરડો સદરાની જાંચે પોતાની સજાની ખાસ્યેત મુજબ જગલઉપરથી ઉંચે ચઢાવતાં જસ્ટી ડાહ્યો થયો; “કેહાની—હું કામ છે ?”

“મકું જે જરા શીરીનને મોકલો. માફરે જરા એને કંઈ

પારસી હુંખા માટે કરકસરનું ઉપયોગી સાધણ.

એક પારસી જાનુના સાહસનું ફતેહમંદ પરીણામ.

દરેક જાતનાં લેટર ડેલિવરી, જાનુઆરી જેઓ રજાના પસંદ પડે તેના અથવા નમુના મુજબના પલાલિકો, બચ્ચાઓને ખરેખરે જાતજાતના હરેસો-તેવા ખાસ એક્સપર્ટો પાસે તબ્દાર કરાવી બજાર કરતાં થણા કીચાયત બાંધે પુરા પાડવાના એક પારસી જાનુના ફતેહમંદ સહાસનો જેઓએ પણ અતુલ્ય મેળ બોલે છે, તેઓ સર્વે તરફથી તેની ઉંચી સીલાઈની વાખવાખી અત્યંત વખાણના કામસો સુંબસ તેમજ દેશવરથી અમને મળ્યા બધ છે, એજ અમારા કાનની લાપકાત પાખાણુ અમે લેખ્યે છીએ.

એક પોસ્ટ કાર્ડ લખવે તમે ઉપર લેટર ડેલિવરી ચોખવા મોકલી આપીશું. જેમાનો જે નમુનો તમને પસંદ પડે તેની વીચતો ખરેખર લખી મોકલવે તે મુજબનું પ્રીટીંગ અને હમણા કામ કરી આપવાની ગેરંટી આપીએ છીએ.

એ ઉપરાંત કદીમનો હુન્નર શીખવા ચાહતા જાનુઓ માટે ખાસ કદીંગ કલસ અમારે ત્યાં ખોલવામાં આવ્યો છે. જ્યાં નીચલા દીવસ અને ટાઇમે જાનુઓ શીખવા આવી શકશે.

મહીને ફક્ત રૂ. ૩ ની ફી રાખવામાં આવી છે.

મંજલવાર અને શનીવારે (સવારના)

૧૧ થી ૧૨ સુધી.

બુધવાર અને શનીવારે (સાંજે)

૪૫ થી ૫૫ સુધી.

મહેરબાની કરી લખો આ મલો:—

પીરોબ ખેરામજી ખનાજી,

(૪) ખલેક, મોક્ષી બીહડીંગ, બોંચતલીયે,

ફારામ રોડ, સીંચરની દુકાનની પછવાડે.

દેશની પોતાની સંસ્થાઓને ટેકા આપી દેશની

આબાદીમાં વધારો કરો.

મુંબઈની સઉથી લોકપ્રિય
નાટક કંપની.

શ્રી આર્ય નૈતિક નાટક સમાજ.

જેના અઢેક પછી અઢેક લોકપ્રિય ખેલો ૧૦૦ થી
૨૦૦ નાઈટો સુધી તમાશાખીન આલમતું ચાલુ ખેંચાણ
જીતી લઈ, નાટકી ક્ષેત્રમાં અસાધારણ રેકર્ડો નોંધાવવાને
સામર્થ્યવાન થયાં છે.

ખાલાવાલા ગ્રાંડ થીએટર.

જેવા જાણીતા આજેવાન થીએટરમાં પારસી, હિંદુ,
ઈસ્લામી વીજેદે સર્વે કોમોમાં આ કંપનીના સર્વે ખેલો
એકસરખાં માનીતા અને મશહુર છે.

કુશળ મેનેજમેંટ હેઠળ આ કંપનીએ એકઅવાજે
ચોખ્ખાબુની વખાણ તથા પ્રસંશા મેળવી છે.

પ્રજાતું તે તરફતું કુદરતી ખેંચાણ-તેની ઉપરના
અચુક લોકપ્રીયતાસની કસોટી અને ફત્તેહમંદ જાવી છે.

હમારા સર્વે મહેરબાન પેત્રનો અમારા સહુસાની
ચાલુ પીછાણ કરતાં રહે એજ અમારી અરજ, એજ
અમારી દરમાશ છે.

નકુભાઈ કાલુભાઈ શાહ,

શ્રી આર્ય નૈતિક નાટક સમાજના માલિક.

કેહવાનું છે,” જાણે જવાબ કર્યો.

“તો તાહરે એમ કેહોની! હા, હમણું મોઢિયું!”—અને કુમલો મધરડો ખાહાર ગયો. તેના પગમાં પાવડી હતી. તેને તો જાંઘાડે પગેજ ફરવાનું જાસ્તી ગમતું ને અનુકુલ થતું હતું, પણ તેના દીકરી જમાઇએ ત્રણું તોડ તોડ કરવાથી તેણે ફક્ત પગનાં તળાંકાં જોવી આ પાવડી પેહડવાનું પસંદ કર્યું હતું, ને આખાં ઘરમાં પટક પટક પાવડી સાથે ફરવા કરતો હતો.

શીરીન જરા વારે અંદર અંદર આવી.

“આવાજ પાસ તમે મને બોલાવી, જાન?” તેણીએ પુછ્યું.

“હા, સ્વીટી.”

“શું છે?”

“માહરે પરમ દાહરે એ આર દોસ્તોને અત્રે જમવા નોતરવા જામશે,” તેણે કહ્યું. “પેલા માહરા નવા બોજ દોસ્ત પીરમહમદને વાસ્તે મેં વાત નહી કીધીતી તે દાહરે ત્હારી આગલ—”

“સરદાર કરીમખાનનો દીકરો?”

“તેજ. તે આપરે તાંહાં આજ વેર જમવા કદી આયોજ નથી તેથી તેને નોતરવા માહરો વિચાર છે, ને તેનાં માનમાં બીજા એક એ જાણુને બી હું તેરવા ધારુંછ. પેલો એક પુરાંણો દોસ્ત તે દાહરે મને ગ્રીનને ત્યાં આપરે જમતાંતાં ત્યારે મથ્યોતોની તેને બી.”

“પેલો મીંઠ જાંહગીરસાહના? તમે તેનું જાંહગીરસાહના કરીનેજ નામ અમેને કહ્યું તુંતી?”

“હા. તેજ. તું ચાહદોસ્તમાં અજાનજોવી તેજ છે, કલેજ. એક બી નામ એક વખત કહેલું કે એક બી આસામીને એક વખત આલખા-વેલો તું કદી ભુલી જતી નથી.”—અને શીરીન પોતાને આપવામા આવેલી આ પોતાના હરથાર તરફની “કાંપતીમેન્ટ”થી રાજી થયેલી મલકામને ઘણા મીઠાસથી હતી.

“ને એ તમારો નવો ફ્રેન્ડ જાંહગીરસાહના બી ચીકાસવારો છે કે?” તેણીએ પુછ્યું.

“નહીં; સો—સો. આપરા જેટલો નહીં; પણ માહરે તેને પીરમહમદ સાથ મેલવ્યો છે. હવે, તેથી, ડીઅર, એ તો બીજાકુલ

મરદાનીજ એક પારટી થશે—અમે જરા કામકાજને વાસ્તે ખી મલવાના છઈએ, તેથી તું તહારે ગમે તાંહાં એનજેય કરવા જજે. ગમે તો તાહરી સહીઆને આપરે તાંહાં નોતરજે.”

“માહરે ટેબલ પર નથી આવવાનું ?”

“બેટર નૉટ,” જાહે જરા ખસ્યાજી જેવું હસીને કહ્યું. “એ પીરમહમદ ધણે શરમાલ છે. એ લખખોપતીના પોરયાઓ એવાજ. ખીચારામાં મીઠાંની ખી તાણુ ધણી છે. આપ તો સરદાર ઉપરાંત સી. આઈ. ઇ. ખી થયલો છે, ને દીકરો તો આવો છે !”— ને જાલ હસ્યો.

“પૈસા વરે બધું વલુખ જાએ,” શીરીને હસીને પોતાનો અનુભવ કહ્યો—અને પછી વચારયું, “ઝોલ રાષ્ટ, જાલી, ત્યારે અમે એમ કરશું. તમારાં ખાંતાની વરલી આપશું, બધી દેખરેખ કરશું, ને પછી સ્કાંજ પછી એમો પોતે કાષ્ટ સહીને ત્યાં જમવા જતાં રહીશું, બસ ? ખીજી કંઈ ?”

“ખીજી કંઈ નહીં, ડીયરેસ્ટ; ઠંકસ.”—અને જાહે તેના મખમલ જેવા નરમ સુવાલા માલ પર હેતથી આંગળાં અપ્પાલ્યાં એટલે તે સંતોષ પામેલી હસતી હસતી પાછી ચાલી ગઈ, ને જાલ પાછો એકલો પડ્યો.

“એજ હીક પડશે” તે પટપટ્યો; “એ જેઉને એકઠા કરશું તો પીરમહમદ એને પોતાની નોકરીમાં લેવા તરત કબુલ થશે, ને જો એ જરા ગણત્રીથી કામ લેશે તો તણુ લાખ—”

એવામાં એક નોકર અંદર આવ્યો.

“કાષ્ટ શેઠ મલવા આયાછ, સાહાબ.”

“નામ શું કહ્યું ?”

“જાંહગીરશાહના.”

“બાહાવ !” જાહે ઉલટમંદ જવાબ કરતાં કહ્યું—ને તે નોકર બહાર જવા પછી જરા વારમાં જાંહગીર નરીમાન પોતે અંદર આવ્યો.

પ્રકરણ ૧૩ મું.

—:૦:—

નખાહાદુર અદુખાનો પગ ધારવા કરતાં જાસ્તી દબાયેા હતો. કાકટર ગોમ્મે પાટો બાંધી તે ટક્યાઓના ઢગ પર ઉંચે રખાવેા હતો, ને ખાનસાહેબને સુષ રેહવા ને ત્રણ ચાર દાહડા પગને પુરતી આસાએસ આપવાનો આગ્રહ કરેા હતો.

શીરોઝ શેઠના, એ દરમ્યાન, અદુખાની ખબર લેવાને મસે રોજ વેસાવા સુધી આવતો, મનોહર કુમીને મલતો રહ્યો હતો. તે પોરયાને દેખીતી રીતે એ મધુરીની એક મજબુત મોહીની લાગી ગઈ હતી.

કુમીની માતા મેહરાને ખી આ સાહલેસ જવાન ધણો ગમી ગયો હતો, અને તે તેને ધણી માયાથી આવકાર આપતી થઈ હતી. પેલા હાથ પર શીરોઝને પોતાને પણ મેહરાં ધણી ગમી ગઈ હતી. તે હતીજ તેવી કોમળું ખી દીવ હરી લીએ એવી એક નમુનેદાર અખળા. તે જવાને એમ છતાં, બેયું કે તે બાંનુંના એહરા પર કાંઈ અતી ધણી ઉંડી ગમીએ સદાનો ઘેરો ધાલ્યો હતો. તે નમ્ર સખ્ય ને ભલી હતી, પણ ખુશાલ જરા એ રેહતી નહીં, ને કશાંમાં ઉલટ લેતી લાગતી નહીં, જે વાત થકી શીરોઝ મનથી ધણો અજબ થતો. તે વીધવા હોય એમ ખી જાણે લાગતું ન હતું, કેમકે જોકે તે કાલી સાડીમાંજ હંમેશ ફરતી પણ તે સાડી કોરવાલીજ હતી ને વળી તેના હાથમાં ચીનલ હતો. શીરોઝ જાણતો હતો કે આજના સુધરેલા જમાનામાં એમ તો ધણીકાએ વીધવાપણીની એ શાહતો સદાની તરફ કરી છે પણ તે છતાં આ બાંનુંની ગમી તો કોમળે હેરત કરે તેવીજ હતી. તે કદી હસતી જણાતી નહીં, ને જે કોમ વાતચીતમાં તેને ફરજ્યાત ભાગ લેતી ને ઉમંગ પકડતી કરવામાં આવે ને તેમાં હસવું પડે તો તે શીકકું ને દેખીતું શોકાતુરજ હસતી !

તેની તખ્ત સારી ન ચાલતી હતી એ તો દીસ્તુંજ હતું, પણ તે ખાદલે અડેલી કે એવીજ કોમ ગંભીર ખીમારી ભોગવતી ન હતી, ને શીરોઝને મજબુતીથી લાગ્યું કે તે ભલી બાંનુંને તનનાં દરદ કરતાં ખી મનનુંજ કુખ વધારે હતું, જે ત્યારે તેના મરનારનાં મોહોલના મમતું નહીં તો ખીણું થું હોય ?

તેનો શેઠ ખરસેદજી લશકરી મુંબઈ આવી પુગવાના સમાચાર મળ્યા ને તેનો શીરોએ જવાબ કર્યો—કે જે જવાબ તે લખપતીને વોટસન હોટલના ફોનના રૂમમાં મલેલો હોવાની તપસીલ આપણે આમલ વાંચી આવ્યાં છીએ—તે સ્થાને (તે જવાબ કરવા પછી) શીરોએ જરા દીલગીર જેવો ખાનખાહાદુરને ઘર મલવા આવ્યો. તેણે બેયું કે હવે તેણે જુસરીમાં જલદીજ જોડાવાનું હતું, ને એક સેક્રેટરીની નોકરી તો સૌથી ઘણી રાક્ષાણુવાલી થાય છે. પુરસદ ગમે એટલી હોય પણ સેક્રેટરીથી શેઠનો પલ્લો પડતો મેલીને મનને ગમે એમ ખાહાર સસરાવું નથી, એટલે તે હવે વેસાવે ચાર પાંચ કલાકની ખરખાદી કરતો રોજ આવી શકે એ બીલકુલ અસંભવીત હતું. તેને, તેથી, ઘણી દલગીરી થતી હતી. કુમીની મોહીનીથી અલ્લગ થવાનું તેને વાસ્તે દેખીતું ઘણું મુશ્કેલ હતું, અને તેથી તે દીલગીર હતો.

ખાનખાહાદુર પોતે, વળી, તે દહાડે સરકમ થયેલો હોવાથી બેમથે એટલો ખુશમિજાજ નહીં હતો. અખતીને નખતી ને નકરીને સરકમ ? તેને જરા બી કાંઈ થતું તો તે બલો તેટલોજ ચક્રમ ડોસો એકદમ મરવાનોજ ડર ખાધ જતો, ને મોહતને લગતા સહરાગતી ખ્યાલો કરવા પડી જતો !

“હા, બા, છંધ્યે—હાઅઅઅત છી !” શીરોએ પુછેલી ખેર-આક્યતના જવાબમાં ખાનખાહાદુરે કહ્યું. “આયે જોયોની મારા જમ્મ જનપર સીતમ—હા—અઅઆત છી !—કંઈ નહી તાહરે હવે સખખત સરદી થમ આવી ! નાક બધું ઘસતાં ઘસતાં સુઝીને નકરં જણે તરેલાં સુરત જેવું થમ ગીયું ! તમુને દેખાયછની ?

“હાજ, જરા સરદી થયલી લાગેજ તો ખરી,” શીરોએ હસીને કહ્યું.

“જરા ? જો બેઝીખાપ માહરં પાકવેજ તે ! હજી તો એને જરા પરેજ ! છીકતાં છીકતાં બધાં આંતરડાં તણાઈ ખેંચાઈ ગીયાં ને માયું નીચે ને ટાંટયા ઉપર થમ જાએજ, ને હજી તો તુંને જરા પરતું દેખું ?” ઠોચાજીએ પરચારો કર્યો.

“પણ સરકમ શાએ થયો ?” શીરોએ વાત ફેરવાવી.

“અરે, કંઈ નહી રે બીરાદર, અસલ વાતમાં તો કંઈ દમ બી નહી ! ધેરાના ખાધા માહારા બોયે બતીનો કાકરો ખરાખર દ્રીમ નહી

કાલેલા ને હું સુવા ગીયો ત્યારે બધું જુલો પ ધુમરાઇને આખખા ઓરડામાં
ધુમાધાર થઇ ગીએલું, જેથી મેં કાલેલા કાગરાએ જઇને કપાટામાં બારી
ઉંધારી નાખી. હું જાણું જે ધુમારો જરા બાહાર નીકરી જાયે, પણ
બારીની બાહાર તો કેથે જમ બેઠેલો, ને હું થું જાણું જે હું માહરા
જમનેજ આગલ રહીને તેડું કરું? એ—આ—હાઅઅત છી !
હા—અ—અ—અત છી ! હા—અ—અત છી ?”

“જરા ગરમ પાણીમાં બાંડી સેએની, મોટા બાવા !”

“અરે બાવા, તો તો લીવર કંપેલેન્ટ થઇ આવે ! મને કંઇ એક
દુખ છે જે એક દુખને રરીને એસું ? એમ કરું તો તેમ થાય ને
તેમ કરું તો એમ થાય ! એ તો હવે વરતી વારી કેની ! વરસ ગીયાં
તેટલા કંઇ દાહરા નીકરવાના છે ? એ તો હવે જે દાહરા જાયે છે
તેમાં ચાલ બહ પોષસ !”

“તમુને કાશ્ટ લાગી ગીયો. તમારે પોતે બારી ઉંધારવા જવું
નહીં ઉતું,” શીરોઝ કાંગેલો થયો.

“તેજ જખ મારી તો ! હવે ફરીથી ગમે તે થાયેની, કાણુ
કાશ્ટો જઇને બારી ઉંધારે જે ? બલે આગ લાગે ને આખી બંગલી
સલગી જાયે ને અમે બધા બરીને કાલેલો થઇ જઇએની ! ઉંદું,
આએ સત્યાનાસગીયા સરકમની આફતથી હવે તો માહરે ચેતીનેજ
ચાલવું જોઇશે.”

શીરોઝ પોતાની ધણી દીલગીરી છતાં મોટે સ્ફાદે એ અટકાવ
હમી પડ્યો, ને ડોસાળ ખીજવાશે એવો મામલો જોઇ તરત લેણે
પોતાની નોકરીનીજ વાત કાઢી. હવે પોતે પોતાની નવી નોકરીની
મુસરીમાં જોતરાવાનો હતો તે કહ્યું.

“તાહારે તમારો શેઠ મુંબઇ આવી લાગો ખરો ?”

“હા, મુરખી.”

“તમે નામ થું કહ્યું તું તેનું ? કાણુ લખપતી ?”

“ખરશેહલ લશકરી. જોહાન્સબગમાં મોટો દલો મરેલો છે.”

“એ બધા ત્યારે પેહલ્લાં નંબરના ચોરો અને લુચ્છા ! ખાનખા-
હાફરે પોતાનો અબીપ્રાય જહેર કર્યો. “એ આફરીકન પોર્ટમાં
જઇને જે હાથ મારે તે સારા માણસ હોયજ નહીં. કેવો છે
એ તમારો શેઠ ?”

“મેં બી પુરાપાધરા જોયા નથી, ખાનખાહાદુર સાહેબ,” ફીરાઝ શેઠનાએ જવાબ કર્યો. “હું પોતે જોહાન-મખર્ગ હતો ત્યારે એક યુરોપીયન દોસ્તે મને લલામણુની ચીઠી આપી ને હું ઘડીચપકા જઈને મળી આવ્યો હતો તેજ. મને તરતજ રાખી લીધો, ને પગાર ત્યારથીજ ચાલુ કરેલો છે. મને મુંબાઈ આવવાનો ખરચ વટીક આપ્યો, ને મને મુંબાઈ આવતો રહેવા મને ગમતુંજ એટલે મેં એ તકનો તરત લાભ લીધો.”

“ને અહીં તો ત્યારે અત્યાર સુધી તમે સાહેબો મસ્થાજ નથી?”

“નહીજી મને અત્રે મુંબાઈ આવીને એવણે એટલુંજ લખ્યું કે માહરે તખવારીમાં રહેવું, ને મેં તેનો ઘટારત જવાબ તરતજ લખી નાખ્યો,” શેઠનાએ સમગ્લવ્યું; “હવે કાલ પરમમાં નોકરી પર ગોલાવી લેશે ખરા.”

“હેશે, પણ મને એ નસીબના નખરાંથી લખપતી થઇ પરેલા અપસ્તાઈસ વાસ્તે કદી સાર મત નથી,” ખાનખાહાદુરે કહ્યું. “પછી તે જરથેક્તી હોય તો શું થયું? એવી કીસમના લોક ધણા ઇનસીન-સીયર થાએછ. હું એ માહરાં મતમાં ભુલતો બી હોઈ, પણ—”

મગર કુમી તેવામાં તખવાર થઇને તે આરડામાં આવી એટલે ડાસાજીએ પુર કર્યું નહો. તેણીએ સાંભળ્યું હતું કે ફીરાઝ આવ્યા હતા, અને તે મોહક મુખડો ઓશકના રતાશથી તે ધારા મુજબ તખવાર થઇને અંદર આવી ત્યારે દીલકશ હૃદ સુધી જ્યાદા મનમોહન બનેલો નજરે આવ્યો.

“લે, તાહરા ફ્રેન્ડ તો હવે આપુને છોરી જવાના છે, કુમી બેટા,” તે મામાએ તેણીને જોતાં સાથે કહ્યું, ને તે ગોલાબી એહરે એ સાંભળતાં જોતાં જોતાંમાં રીક્કા પડ્યો.

“કાંએ, મામાજી?” તેણીએ પોતાના સરેસ્તાના મોઠા સ્વરે પુછ્યું.

“માહરા શેઠ મુંબાઈ આવી ચુક્યાછ જી,” ફીરાઝે પોતે તેણીના સવાલનો પાધરો જવાબ કર્યો, ને તેના પોતાના સાદમાં પણ હાડી દીલગીરી હતી.

“ઓ, માં લશકરી મુંબાઈ આવી ચુકા?” કુમીએ વધતા ફીકકા પડતા હોહોથી કહ્યું.

“હા, ને તેથી હું તમે મેહરઆનોને આજે ગુડબાય કરવા આવ્યોછ,”

ફીરોએ રજા લેતી કીસમે ઉડીને ઉભો થતાં કહ્યું, ને કુમ્મીએ પોતાના નરમ ન્હાનો નાભુક હાથ શેકહેન્ડમાં તેના હાથમાં મેલ્યો, જે તેણે ઘટે એ કરતાં એકાદ પલ જ્યાદા પોતાના હાથમાં કેદ કરી રાખ્યો.

તેને ખરેખર એ છોકરી ઘણી ગમી ગઈ હતી. આજ વેર મોટા દરયા દોહવી આવેલો એ જવાન છોકરો. ઓરતોનાં મોહ બાણ બાથે બીલકુલ બેઅસર ને બેખબર હતો. કુમ્મી એકજ ને પેહલ્લીજ હતી કે જેણે તેનાં જીવનનાં ઉંડાણમાં એમ જાપ માર્યો હતો. તે એકજ ને પેહલ્લીજ હતી કે જેની સખી તેની છાતીમાં જપાઈ રહી હતી, જેનો મધુરો હલક આખો દાહડો તે જ્યાંબી હોય ત્યાં તેના કાનમાં વાગ્યા કરતો હતો, અને ઉંઘમાં બી જે મીઠી મુરતના દીલપુશ મુખડાના મોહક સ્વપ્નાઓ તે જોતો રહ્યો હતો !

“તમારા જવાથી માહરા મામાજીને સોહવાશે નહીં,” કુમ્મીએ જરા ગદગદ કંઠે ફીકકું હસીને ધીમે રહાદે કહ્યું અને અરે, કેવું ફીરોજીનું મન થયું કે તે તેને પાધર પુછી લે કે તેણીને પોતાને તેના વના ગમશે અથવા સોહવાશે ખરું કે ?

મગર તે એવું કાંઈ બી કહી કે પુછી શક્યો નહીં. તેને હીમતજ થઈ નહીં. હજી તો તેમની પીછાંજી-ધણાજ રમુજી ને અજબ જેવા સંજ્ઞો વચ્ચે બરપા થયલી-હતીજ કેટલી ટુંક !

તેઓ વાત કરતાં બારી આગલ ગયાં.

કુમ્મીએ દરયા સાંપડતી એક બારી ખોલી ને બંને સાંમેના ઘોંઘાત કરતા દરયા પર નજર રાખી એલારપેલાર વાત કરતાં બિઝાં. તે, તેમ છતાં, મોટા સુખનીજ પલો હતી, અને ફીરોજ ને કુમ્મીને પોતપોતાનાં મનમાં લાગતું હતું કે એ તેમનું સુખ જલ્દીજ એક ઘાટકી અજાત સમેત હવે વેરવાર થનાર હતું !

છેલ્લે તે રજા ચાહતો જવા નિકલ્યો.

“જ્યારે બી વેસાવા આવવું થાય ત્યારે ચાહીને અમારે ઘેર આવજો, મીઠ શેકના,” કુમ્મી કેહતી હતી-કે જ્યારે તે જવાનને લાગ્યું કે તેણીના અવાજમાં દીલગીરી અને કાંકલુદી હતી.

“હું વેસાવે આવશ તો તમારે ત્યાં મલવા આવવાની ઉમેદ ને હેલટીજ આવશ,” ફીરોએ ખાત્રી આપતી રવેશે જવાબ ક્યો-ને

કુમ્મી તેને ઓટલા સુધી વસાવા ગઈ. તે હાલમાં ફરવા જતી ન હતી. તેના મામાજીનું યુઠણ દબરાવા પછીનાં તેઓ બાહર નિકળ્યાંજ ન હતાં, ને તેથી તેઓ નિચેજ છુટાં પડ્યાં.

કુમ્મીએ પાછો શેકહેન્ડમાં હાથ આપ્યો, જે વળી શીરોએ ભેઠએ તે કરતાં એકાદ પલ જવાદા પકડી રાખ્યો, ને તેને લાગ્યું કે તેણીની તે શેકહેન્ડમાં ઉલટ અને દીવશોજનો એક વળતો પડ્યા હતો.

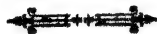
તેઓ છુટાં પડ્યાં.

શીરોએ ઘણો ખુશાલ આવેલો હવે ખરી દીવગીરીથીજ મુંબાઈ જવા પાછો ફર્યો. તે બેદીલ ખની ગયો હતો, અને તે ઘર આવ્યો ત્યારે તેને નામનો તરતનો આવેલો એક તાર હતો. તે તેના શેઠ તરફનો હતો. તે તારથીજ મધી વાત કરતો હતો. કાગળ કદી લખતોજ ન હતો તે શીરોજની અજાયબી હતી.

“હું હજી આંઠેક દિવસ તક રોકાંબુમાં છું, ને બંગલાનું પત્રે-શન લેનાર નથી,” તે તારમાં લખ્યું હતું. “તમોને હાલ હજી નોકરી પર આવવાનું નથી. આંઠેક દિવસ માદ હું તમને પાછી ખબર આપશ.”

શીરોએ આ તાર મોટા છુટકારાથી વાંચ્યો. તેને આંઠ દાહડાની વધતી મેહતલ મહી ગઈ હતી ! એ આંઠ દાહડા તે વેસાવા જમ શકશે. તે જતો આવતો રહેશે, ને બનવા ભેગ હતું કે તે ઉમીદ કરતો હતો તેમ મધુરી કુમ્મીનું જીવન બી તે જીવલતા જવાબમાં હતી શકે તો એ આંઠ દિવસનાં દરમ્યાનમાં—

અજાયબી ઓટલીજ હતી કે મુંબાઈ આવેલો છતાં તેનો શેઠ પાંધરા પોતાને બંગલે જતો ને જાહેર થતો ન હતો. તે તેને કામે વઢીક બોલાવતો ન હતો. તે બરાતો છુપાતો હાટેશમાં એકલોજ રહેલો હતો. સખખ ? શું પોહિંચેલથુતી ને જમાને ખાધેલ ખાનખાહાદુર અડુખાએ ફકર દરસાવી હતી તેમ તે કાંઈ ખરેખરા લુચ્છોજ હતો ?

મકરણ મું.

—:૦:—

રોઝ શેઠના જવા પછી મેઢરાં પોતાના બીમાર બાપવાલા ઓરડામાં તેને મલવા આવી. તે તેના બેડે કાંઈ થોડીક વાત કરવા માંગતી હતી. બેડલા કેટલાક દીવસોથી તે એ વાત કરવા આહતી હતી, પણ તેણીની હીમત નહીં થતી કે અફુખા “કુહરી પરશે,” ને તેવામાં તો, વળી, તેવણુના પગને લગતું કાંટાનું કટેશર નીકળી આવવાથી તેણીને આટલા દીવસ જરતી ચુપ મરી રહેવું પડ્યું.

હાલમાં ડોસાજી પુરતા શાંત હતા. કાંઈની બી આગલ પોતાની અસંખ્ય બીમારીઓ ને તેનાં તેવણે ધારી મુકેલાં પરીણામોનાં રક્ષણ રડવા પછીથી તેવણુની જાતી ધણી ખલાસી પામતી ને તેવણુ ધીરજ પામેલા ખુશાલ બની જતા, ને હાલ તેમજ હતું. ફીરોઝ શેઠના તેવણે તેને હેતથી પોતાની પાસે બોલાવીને ઘોઘ્યા પર પોતે હડી જમને પોતાનાં પાસાંમાંજ તે પલંગ પર બેસાડી. તેઓનું એ કમનસીબ બેઠેન પર ખરેખર ધણું હેત હતું.

“કેટલો ગમ કરયા કરશે, મેહલ્લી ?” તેઓએ તેના બરડો પસવારી ખરાં જમરના બલાપાથી કહ્યું. “ગમ તે તું કાંઈ સુધીનો કરયા કરશે? બધી અવતાર બેઅવતાર થઈને એ ગમમાં ને ગમમાં તું ગરાતી આલીજ તેનો તો કંઈ ખ્યાલ કર ? તું પોતે મરી જમને અમોને બધાંને મારી નાખવા બેઠીજ ? માહરી ગાય દીકરી કુમીનો તો કંઈ ખ્યાલ રાખ ?”

ફુખી મેઢરાં કાંઈ બોલી શકી નહીં. તેની જાતી વધતી બરાબ આવી, અને પોતાના હેતવંતા ને દીલસોઝ બાપની બગલમાં માથું બોસી તે આંસુઓનો એક દરયાવ રડી. તેનું ફુખ કાંઈ જોવું તેણે હતું ? જાંઢગીર મરીજ મયો હતે તો બનવાબેગ હતું કે ખુદાવંદ પાકના અજબજેવા કાયદા ને જોઈવણુ મુજબ અત્યારે તે એ જુદાઈનો ગમ ધણો લુલી ગઈ હતે; પણ આ તો તેમ કયાં હતું ? જાંઢગીર જીવતો હતો પણ એક ધજજતદાર આલમને માટે જીવતો જતાં મુવેલા એવી નામેશી ને માહા સંકટમાં જીવતો હતો. તે એ બીમારી જુલીજ કેમ જમ શકે ?

“મને માફ કરજો, અદુબા,” અતે તેણીએ આંસુ નુછતાં કહ્યું; “હું તમારી પાસરરવા નહીં પણ તમારી સાથ કંઈ વાત કરવા આવી. હું વરસો, મહીનાઓ ને દાહરાઓ ગણતી રહીજ, બઈ, ને મને લાગેજ કે હવે તો એવણુ જલમાંથી છુત્તા થયલા હોવા જોઈએ.”

અદુબાએ તેણીનો ધુજતો હાથ પોતાના હાથમાં લઈ હેતથી દાખ્યો.

“તું જુલો જાએજ, દીકરા, કે સજ સાત વરસની ખરી ગયલી છે.”

“હું જુલો નથી એમ, બઈ,” મેહરાંએ સમજાવ્યું, “પણ તમેજ ખબર કાઢારીને મને કહ્યું તું કે જે જલમાં સારી ચાલ ચલાવે તો દર વરસે આતવાર ને રજના દહારાઓ મહીને ત્રણ મહીના કમતી ગણાતા આવેજ, ને તેમ હોય તો અત્યારે તો એવણુ છુત્તા થયલા હોવાજ જોઈએ.”

“હા,” અદુબાએ કપાલ પર કરચલીઓ ચઢાવી યાદ કરતાં જરા વારે કહ્યું; “હું બી ધાંજ કે હવે છુત્તો થયો હોશે. ત્હારી ગણતરી ખરી છે; પણ તે શું કામનું? દર મહીને એને પોલીસમાં ઠેકાણું નોંધાવવા તો જવુંજ પરતું હોશે.”

“એમ?” મેહરાંએ વધતી શીકડી પડતાં કહ્યું.

“હા; એ કાયદોજ છે, મેહર,” તે બાઈએ સમજાવ્યું. “મોટી સજવાલાઓને જે વરસ સુધી એમ જાથુક દર મહીને કરવું પડેજ. તે લોકની તે વાસ્તે સહી લખનેજ ઊરેજ. મુવો એ ! મુવો એ !”

“ઓ, એમ ના બોલો રે, બઈ !” મેહરાંએ હાથ જોડીને માંગી લીધું. “બિચારાએ કીધું તેની સજમાં કંઈ થોડું ખમ્યું? હાલ છુત્તા હોશે તોબી ખુદા જાંજે કાઢાં એખલા એખલા બીચારા બટકતા હોશે. પાસે અરધી બી હોશે નહીં ને ધરખાર વગરના જુખા પેઆસા કાઢાં હોશે ને શું કરતા હોસે? જો, જરા કંઈ સોહોખખોર કરવો? મરી જવશ તમારી પરથી—કંઈ મદદ કરો ! અરે, માહરી તો દરજ છે કે હું દોરી જઈને પેટમાં આંખુ ને દીલાસો આપું ! હું રાજ ખાઈ મશં ને તેવણુ અજપાણી વગર દવલતા હોશે ! હું કેમ ખમું? હું કેમ ખમું ?”—અને તે ખરી સજાત ને નેકખખત પરજોતર તરાર દેતી માથાં પર છાપટ મારી ઉસ્કેરણીની મારી પાછી રડી પડી.

અદુબા ગંભીર—લગભગ ગુસ્સે—થયો.

“એ બધું તું અતેડે કરેછ, મેહલી,” તેણે જરા ચસ્સાથી કહ્યું.
 “આપરે તો એજ ઠરાવ પર આયાંતાં કેની ? તે પોતે પોતાની
 ખુશીનું જ તમે ઉપરથી દરેક હક ઉઠાવી લેવાનું પ્રાપ્ત કરી ચુક્યોય
 કેની ? તે ખરી સમજદારીના તારીફલાયક સ્વભોગથી વસ્ત્રોછ, ન
 તેજ ખરહક છે. તાહરા નહીં તો તાહરાં એકનાંએક બચ્ચાંના હકમાં
 એ ધણું ખરહક ને વાજબી છે. તું શું તે બચ્ચાંની જવાન જાદગી
 કચરી નાંખવા ચાહેછ ? એક વખત જો તે મથ્યા તો પાછો કદી
 આપરાથી અસ્લગ થઈ શકવાનો નથી તે ખુબ યાદ રાખજે, ને કુમી
 એનીજ દીકરી છે એમ જાણીને કોઈ એ છોકરીને પનવા કદી કબુલ
 થનાર નથી. માહરું માન ને હવે એ વાત ભુલીજ જા ! આટલાં વરસો
 ગળ્યરાં કેની ? આટલું સુધી આપરે મન એ ખીચારો મરીજ
 ગીએલો છે કેની ?”

મેહરાંએ એક સરદ હાથ ખેંચી.

“હું તમારી સાથ જીવ કરતી નથી, ભઈ,” તેણીએ નાખતીથી ને
 નાચારીથી કહ્યું ; “તમે જો કરશો તે અમારાં બહાનુંજ કરશો,
 પણ માહરીથી એ ખમાતું નથી. માહરીથી જરા વીસરાતા
 નથી. રાતે ઉંઘમાંથી બી હું ચમકી ચમકીને ઉઠુંછ. ઉંઘ આવતીજ
 નથી પણ જરા આંખ લાગેછ તો “મેહરાં ! મેહરાં !” કરીને એવળુનો
 હાંક મારવાનો અવાજ માહરા કાન પર આગાદ પડેય, ને હું ભરકી
 ભરકીને જાગી ઉઠુંછ. ખોદા માહરું મોહોત કાંએ નથી મોકલતો ?
 તે કાંહાં સંતાપ રહ્યુંય ?”

“એ બધો કુચુલ સંતાપ છે, મેહર,” અડુબાએ પાછું અરધા
 ચસ્સાથી કહ્યું—“સિવાએ કે તું પોતે એકલી તેની સાથે જઈ રહેવા
 માંગતી હોય, ને કુમીને વાસ્તે તું પોતે બી સદાની સુવેલી થવા કબુલ
 થતી હોએ ?”

“ને પછી માહરી કુમીને નહીં મલું ?”

“કદીજ નહીં. તોજ બને. માહરે એ છોકરીને તો એના આપની
 નામોશીની વાત અચ્ચીતકરીને જાણવા દેવીજ નથી. તું ધીરજથી
 વિચાર કરજે. કેટલી બધી નવેસરની ખરાબીઓ થાએ તેનો ખ્યાલ

કરજે. એ મરીખ બચ્ચાનું સુખ કેટલું સુમધ જાય ને બવિશનું કેવું નખખોદ નિકરી જાયે ! થું હું તુને રોજ બરોજ તે સમજાવ્યાજ કરે ? હવે તો બા હું કંટાલી ગીયો ! ”

“મને માંક કરો, માહરા ભઇ,” મેહરાં પગે લાગી. “હું તેથીજ તો તમારું મત કરવા આવી. અરે, કોઇ આવીને એટલુંજ કહે કેની કે ફલાણે ટુકાણે મગ્ગહના રહેલા છે, ને બીયારા પેતે પોતાનું ફેરી લઇ શકેછ ! કોઇ જઇને જરા એટલીજ ખાત્રી આપેની કે તમારી મેહરાંએ તો તમુને દીલોજનથી માફ કીધુંછ, ને તમારે વરે જરા બી છું માનતીજ નથી ? ”

“એ બધા ત્હારા બચ્ચાં જેવા એવકુફ ખ્યાલો છે,” અડુબા ખલખલા—અને ત્યારે તેમને “બીગડતા” જોઇ મેહરાં ફેરી એક વાર માંક માંગી, પેતાની આંખ ને ગાલ પરનો બીનાસ નુછતી ને તોબી હજી રડ્યાજ કરતી, પોતાના એરડાનાં એકાંતમાં પાછી જતી રહી.

પ્રકરણ ૧૫ મું.

હગીર નરીમાન વડી પોલીસ ઓફીસમાં પોતાનું ઠામ ટુકાણું નોંધાવી આવ્યો હતો. તેને પોલીસ કમીશનર આગલ ઉભો કરવામાં આવ્યો હતો, જેણે તેને બે મહીના એમજ મળડાવા માટે ઘણો સખખત ખખડાવ્યો, ને “કોસ એકઝામીનેશન” ના ઘણાએક સવાલોથી પોતાની તેંકડીક દરમ્યાન ઘણો ગખડાવ્યો ને ઘણો ગભરાવ્યો. ભલે સુપ્રીન્ટેન્ડેન્ટ જ્વેન્સ સારાં નસીબે એ વખતે ત્યાં હાજર હતો. તે હાજર હતો તેથીજ તે બચ્યો. તેણે તેના ઘણો બચાવ કર્યો.

ઘણોજ મનથી ઓશકાતો શરમાતો પોલીસ ઓફીસમાં ઠામટુકાણું નોંધાવા દાખલ થયો હતો. તેની સજા જાંણે હજી પુરી થઇજ ન હોય એમજ તેને લાગતું હતું. ત્યાં પોહરાપર એક પોલીસનો સીપાર્ક હતો તેણે તેને આરા ઇંગ્રેજ પોશાકના તાપમાં કોઇ મોટો માણસ ભાંક્યો ને ઘણાં માનથી નીચો નખી દપથી ઝાડી કામ પુછ્યું. જાંહ-

ગીર, મગર, જવાબમાં તોતરોમોરો થયો. તે થું કેહે? તે કેમ કેહે? ને જેવું સિપાઇદાદાએ જાણ્યું કે તે કોણ ને ક્યાં આવ્યો હતો તેવું તેવું સ્વરૂપ જ બધું ઉલટાઇ ગયું. તે એકદમ તુમાખી ને તુંદ થયો- જાણે પોતાની સભ્યતાની બુદ્ધ માટે તે પસ્તાતો હોય ! !

“જા, તીથે તો તીસરી કોથરી. તીથે સીપઇ હાય તો ગેઉન ઝાસીલ ગોરા ઝવલ,” તેણે કહ્યું, અને જાણે આ મોટી સજ્જ પામેલા આસામી સાથે વાત કરવાનું બી પોતાના ઉંચ દરજ્જાથી તે ઉતરતું માનતો હોય તેમ તે પીલી પાલડી—દસ રૂપરડીના પમારનો તુચ્છ નોકર—રાજ-વંશી દમામથી પીઠ ફેરવી ફરી ગયો. એ રીતે ઠંકડેકાંણે હાડમાર થયતો તે સેવટે કમીશનર કને જઇ આવ્યો, ને ઉપર કેહવા મુજબ ખોખરો થઇ જ્યારે પાછો તે પોલીસ ઓફીસમાંથી બાહર પડ્યો ત્યારેજ તે બાપડાએ ખરા છુટકારાનો એક દમ ખેંચ્યો.

ગજબ તો એ હતો કે તે જ્યાં સુધી મુંબાઈમાં હોય ત્યાં સુધી દર મહીને તેને આએ રીતે આએ જ્યાંગાર નામોશીમાંથી પસાર થવાનું હતું, અને એજ બધા દર્દમંદ ખ્યાલો દરમ્યાન પોલીસ ઓફીસથી નિકળેલો ચાલતો મોટી પોસ્ટઓફીસપર આવ્યો. તેણે પેલું પોસ્ટ માસ્ટરની ફરમાં મોકલેલું જલ્લ ઝવેરીનું રેજીસ્ટર સ્વાધીન લેવાનું હતું. જલ્લને તેણે બચાવી લીધો હતો, અને તે બદમાશ ઉપર તેના રૂપીઆ પાંચ હજાર નિકળતા હતા, જે એ મુજબ રેજીસ્ટર કવરથી મોકલવાને તે ગ્રીનને ત્યાં તેને પ્રામીસ થઇ ચુક્યો હતો, અને તે લેવા તે હાલમાં પોસ્ટ ઓફીસમાં ગયો. તે અવેજ મલી જાણે તો મુંબાઈથી પોતાનું કાલું કરી તે જતો રેહવાજ ચાહતો હતો.

પણ તે નાહિમેદ થયો. રેજીસ્ટર કોઇ આવ્યું ન હતું. તેને નામતું એક સાદું અરધા આનાની ટીકીટ મારેલું કાગળ હતું, જે પોસ્ટવાલાએ પોસ્ટ માસ્ટરની ફરમાં આવેલું તેને સ્વાધીન કર્યું.

તેણે બાહર જઇને તે ઉખેડ્યું ને વાંચ્યું. તે ડુંક હતું. આ મુજબ:—

“હુલા નરી,

મેં ચેક મોકલ્યો નથી કેમજે પાછલથી મારો વીચાર ફર્યો છે.

માહરે તને મલવું છે. કંઈ બધી જરૂરની ત્હારા સાથ માહરે વાત કરવાની છે, વાસ્તે ઉપર જે એટ્રેસ માહરા બંગલાનું છાપેલું છે તે મુજબ તું ઑલ્ટામાઉન્ટ રોડના માહરા બંગલામાં મને આવી મલજે. આચ્છે કાગલ મને તેજ દહાડે આવજે. હું વાટ જોવશ—હું જે વાત કહેવાનો છેક તે ત્હારા લાગની ને ત્હારાં ભલાંની છે એ ખાત્રી માનજે.

માહરી સલ્વાહ છે કે જાંહગીર નરીમાનનાં નામે તું આવતો ને મલતો ના. આપણા સંબંધીઓ કોઈ મને મલવા આવેલા હોય તો લામટ થશે. એ નામ તો તું હવે બદલીજ નાખ. મને માહરે ઘેર મલવા આવે ત્યારે “જાંહગીરશાહનાં” એ નામ મને મોકલજે ને હું તરત જાંણુસ કે તુંજ આવેલો છે. હવે બધી આપરા વચ્ચે તાહરું એજ નામ ચલાવશું.

જાલ.”

જાંહગીર આ વાંચીને મનથી બહો નાસીપાસ, નારાજ ને ગુસ્સે થયો. આવા એક નેહુસ્ત લુચ્છો કે જેણે તેની ખરાબી કરી હતી ને જે પોતે તે છતાં બચી ગયો હતો તે વળી હાલમાં તેને તેનું નામ વટીક બદલી નાખવાની સલ્વાહ આપવાની ચોરપર ચપતી કરતો હતો ! એ સરકસી કેમ ખમી શકાયે ? પણ વળી તેને લાગ્યું કે તે લુચ્છાની એ સલ્વાહમાં વજુદ પણ હતું ખરું. જાંહગીર નરીમાનનું નામ બધાજ કાંઈ બુલી ગયાં નહીં હોયે ! તેણે ચેહરામાં ફેરફાર કરેલો હોવાથી તે તરત ચેહરાથી ઓલખાઈ નહીં આવે એ બનવા જોગ હતું, પણ નામથી તો ઓલખાઈ આવે ખરોતી ? અને તેણે, તેથી, જાહે સુચવેલાં મીઠા જાંહગીરશાહનાં નામેજ તેને મલવા જવામાં શાણપત જોઈ. તે પેલાં કાગળમાં આપવામાં આવેલાં ઠેકાણાં મુજબ ઑલ્ટામાઉન્ટ રોડ પર તે ભુરાને બંગલે તેને મલવા ગયો.

પ્રકરણ ૧૬ મું.

—:—:—

લે બધી સંભાલથી ને ગણતરીથી કામ લીધું. જેઓ પાપમાં પ્રવીણ હોય છે તેઓ શુધ્ધીના તેજ અને બાહોસ થાય છે. તેઓ બનતાં સુધી કાચે પાયે કામ કરતાજ નથી. તે જાણુતો હતો કે જાંહગીર તો એક શુધ્ધો ચહરથ હતો, ને ફક્ત પોતાનાં

બેરી છોકરાંને પૈસા ટકાથી સુખી રાખવાના એક અતી લુલ બારેલા ધખરાથીજ તેણે જે લયંકાર લુલ કરી હતી તે કરવાને તે લલચાથે હતો. એટલા માટે તેણે હાલમાં બી તેના જોડે બાજી સમાવીનેજ કામ લેવાનું હતું.

પેહલ્લાં તો તે રડીકુટીજ પડ્યો. પૈલા પાંચ હજાર નહીં આપી શકવા માટે પોતાની તંગી ને લાચારીનું આયુ બાહાણું તેણે બતાવ્યું. “તાહરો હાલ જોઈને માહરો જાન જલી જાયછ,” તેણે કહ્યું, “ને તાહરા હકના માહરા પર માંગતા છે તે આપવાને હું કાયાં સુતરથી બંધાયેલો છઉં, દોસ્ત, પણ સીફ નાચારીજ છે. એમ તો એ શું—તેં ઉદારતાથી અમોને બચાવી લીધા તે જોતાં તો જે બી તુંને આમે તારા બતંગ વખતમાં આપીને અમો પમે લાગ્યે તે આણું છે, પણ ખરૂંજ માનજે કે હાલ હું પાછો બીકમાં ધણો આવી ગયેલો છઉં. માહરી બેરી સાથે બી મને હવે હાલમાં કંઈ સારું નથી. માહરાં દેવાં તેણે ધણાં આખ્યાં ને પોતાના આગલા માતીના પૈસાની એમ ધુર વરી ગેમ તેથી તે ધણી માહરાપર છેરાયલી છે. હું શું વાત કરું ત્હારી આગલ, માહરા દોસ્ત, માહરા ઘેરના કુથલાની? એ તો ઘેરઘેર માટીના ચુલા!”

જાંહગીર, અલબત્ત, આ બધી લક્ષાંસમાંનો એક બોલ બી સામ્યો માન્યો નહીં. તે એ લુચ્છાને હવે નસેનસ આલખી ચુક્યો હતો. તેણે તરત જોયું કે રૂપ્યા પાંચ હજારની રૂમરીમાંથી બચવાનાં તે બાંગડનાં એ બધાં જુઠાં હીલ્લાંઆહણાં હતાં.

“તોબી તાહરે કંઈબી કરવું જોઈશે, જાલ,” તે અરધા ગુસ્સાથી બજીદ થયો. “હું હાથ પગનો આખો બીબ માંગીને માહરો ગુજરો કેરી શકતો નથી, ને નોકરી મને કામ આપતું નથી.

“હું ધણોજ દીલગીર છેડે તાહરે વાસ્તે, નરી, માહરા દોસ્ત,” જાલ ચીમો થયો. “મેં કહ્યું તેમ માહરો જીવ બધો જલી જાયેછ; પણ હું કંઈ કરી શકું તેહલા ત્હારાં સગાંઆહલાં કંઈ તાહરે વાસ્તે નહીં કરે? કેહ જે તાહરાં વામક પૈલા તેવણુના જામ ખાનઆહાદુર અદુબા સાથે રહેલાં છે, ને એ અદુબા પાસે તો પાંચ પૈસાનો જીવ સારો છે તો તે શું આવા તારા વખતમાં તુંને મદદ નહીં કરે? તાહરાં વામકને કેહની?”

જાંહગીર હદ વનાનો ગુસ્સે થયો, પણ પોતાનો રોષ સમાવી તેણે જુસ્સાથી કહ્યું, “તે લોકોની પાસેથી એક પાઇ બી મેલવવા કરતાં મરવાનું હું લખ્યો વાર વધારે પસંદ કરશ. માહરાં પોતાનાં બહાલાંઓને તે નેકબખ્ત પોતાને આશરે પાલેછ ને સુખમાં રાખેછ તે બસ નથી કે હું બી આપ્યાલો થઇ તે બહા આદમીને માથે પડે ? શું તું મને એટલી બધી હદ સુધીનો શરમ વગરનો બની ગયેલો ધારેછ ? આટલીજ માહરી નામોશી માહરે ને માહરાં બહાલાંઓને વાસ્તે બસ નથી ? મને એવી સલ્લાહ આપવાને વાસ્તે તું પોતેજ ખરેખરો શરમ વગરનો હોવો જોઇએ !”

“મને માફ કર. એમ તરડાઇ ના પર,” જલે ધણો ખચ્યાણો બનીને માંગી લીધું, કેમજે તેણે જોયું કે તેણે જરા કાચું કાચું હતું. “મને તો જે સાઈ લાગ્યું તે મેં સુચવ્યું.”

તે પોતે, એમ છતાં, પોતાના મનથી તો એ પુછી લખને રાજીજ થયો. જાંહગીરને એ તરફથી મદદ મેલવાની કશીજ આશા ન હતી એ તો તેણે જોયું કે આર બી તેના પોતાના લાભનીજ વાત હતી, કેમજે જાંહગીર જે બધી બાબતથી નાચાર થયેલો ખરેખર તંબ હોય તોજ તેણે જે કામમાં તેને લેવો હતો તે કામમાં મદદ થવાને પૈસાને ખાતર લલચાય ને કબુલ થાય કેની ? તેને તો જાંહગીર જેવા એક ખરા ભુખરી ને કેળવાયેલા આદમીનીજ જરૂર હતી કે જે તેને તેની ધારણા મુજબનો પેલો મોટો હાથ મારવા મદદ થઈ શકે !

“વાઈ પણ હું જે જેહમતથી મેલવીને તાહરા એ પાંચ હજાર તુને આપું તો તું શું કરવા ધારેછ ?” તેણે જરા વારની સુપડી પછી જાંહગીરને પુછ્યું.

“હું મુબઘથી જતો રેહવા માંગુછ,” જાંહગીરે હજી ફકડાતથી કહ્યું.

“લે, ત્યારે તો માહરા હાથમાં ત્હારે વાસ્તે એક સુન્ના મોહોર જેવી તક છે !” જલે હવે એકદમ પોતાની મતલબપર આવી જતાં સમજાવ્યું. “બહો મોટો ને અચ્છો મુસારો મલશે, ને મુબઘથી બાહાર જતો રેહવાનો તાહરો એરાદો બી વાર ઉતરશે !”

“આ, એવું કંઈ થતું હોય તો જરૂર કર માહરે વાસ્તે,”

જાંહગીરે હેસાનમંદ ઉલટથી કહ્યું; “જા, ત્યારે તો હું તાહરી; પરના માહરા માંગતા પાંચ હજારનો ખી દાવો છોરી દેઉં.”

“જોકસ; મગર વાતમાં જરા જોખમ છે હો!”

“જોખમ?” જાંહગીર ચોકચો. “વરી પાછો જોખમ? વરી જોખમની એ શું વાત છે?”

“વેલ, હું તુંને બધું ખરેખર કહી દેઉં. હું તુંને જોની સાથે મોકલવા માંગુય તે એક જોખમ જાતનો જવાં છે. પુશકલ પૈસાવાલા બાપનો દીકરો છે ને પોતે ખી માલામાલ છે, પણ જરા બુધવારના વાંધા છે. બધી ચાલજ એવી ચાલેય કે ઝાઝા દાહરા કાહારે તેમ મને લાગતું નથી, ને તાહરે તેની સાથે જવાતું છે, કેમજે જેમ વેહલો તે મરે તેમ તેમાં આપુને બધાંને લાલ છે.”

જાંહગીર ચમકી ઉઠ્યો. “બધાંને લાલ એટલે? ખીજા ખી કામ એ વાતમાં શામીલ છે? કંઈ કાવત્રુ છે—એમ?”

“કંઈ બધું નથી,” જાહે ફજેત જેવું હસતાં સમજાવ્યું; “ફકત હું ને પેલો તારદેઓવાલો મંચી ફકીરો.”

જાંહગીર પેટમાં ખુબ ખરમાયો.

“એટલે આપરે ત્રણ જણે કંઈ ભાગ હીસ્સામાં કામ લેવું છે?”

“હા.”

“ને નફો થાય તે આપરે ત્રણ જણે વેંહચી લેવાનો છે?”

“અંકઝેકટલી.”

“પણ ત્યારે માહરે કામ શું કરવાનું તે તો તેં હજી મને સમજાવ્યું નથી?” એક શરૂ થતા શક સાથે જાંહગીરે બન્યું એટલો શાંત રહી સવાલ કર્યો.

“વેલ, કામ ખરેખર તો બધું સહેલ છે,” જાહે ઉલટમંદ સમજાવ્યું. “એ સરદાર કરીમખાન નામનો શેઠયો જે સી. આઇ. ઇ. ને લખોપતી છે તેનો છોકરો નામે પીરમહમદ છે. તેણે બાપની હરસે ફકીરા પાસ વખતો વખત રકમો ઘણી કહરાવેલી છે, અને સંધર જમીનમીરીઓની ચીડીઓ પાસ કરવા ઉપરાંત વરી પોતાની જાંહગીના બીમાની પાલીસી ત્રણ લાખની ઉતરાવી વરસનું પ્રામ્યમ ભરીને ફકીરાને હવાલે કરેલી છે. હવે સાફ સાફ કેહું તો, ખીરાદર, એ પાલીસી પર અમારો બજનો ડાલો છે.”

“આઈ સી,” જાંહંગીરે હુંકારો આપ્યો,

“તું સમજ્યો ખરોતી?” જાહે એ ઉપરથી વધતી ઉલટથી કહ્યું. “પોરયો તદ્દન ખાઉ છે, ને રોજના ઉગ્ગરા ને દારૂના ધીમારા તેમજ બધી રીતના જંદમાં યાહોમ ગરક ગયલો હોવાથી અરધો પોણો તો આવી રહેલોજ છે! હવે એનો અરમાન યુરપ અમેરીકા ફરવા જવાનો થયલો છે, પણ ઇંગ્રેજ પોતાને પાકડે ચાકતું ન હોવાથી સાથે કોઈ અચ્છા બોલીદારને પોતાની નોકરીમાં લઈ જવા માંગેછ, ને માહરો ને ફકીરાનો વિચાર તુંને તેને સોંપવાનો છે. તું કયુલ છે? હું તારી ભલામણ કરશ તો એ તો જરૂર કયુલ થશે. એને તો તું ઘણોજ પસંદ આવશે. મેં એમ ધાર્યુંછ કે પરમ દાહરે રાત્રે અહીં માહરેજ તાંહાં એને ને તુંને જમવા બોલાવવા, ને તમોને બેઠેને અહીંજ એકઠા કરી આપવા.”

“હું હજી કલીઅર સમજ્યો નથી, દોરત,” જાંહંગીરે જોકે અરધું સમજી ગયલો છતાં પેલા પાસે બધા એકરાર સાંભળી લેવા તેનીજ ટાંપનો થવાના ઢોંગ કરવા લાગ્યો. “ડાન્ટ ખીટ અખાઉટ ધી બુશ. બધું સાફ સાફ કહેતી કે મને સમજ પરે. હું તેની નોકરીમાં યુરપ જાઉં તે વાત સાથ પેલી પોલીસીને તીરપત શું છે?”

“તીસપતતી બધી વાત તહારે હાથજ રેહશે,” જાહે તહારે હાથ એ બોલોપર વજન નાખીને આંખ મારતાં કહ્યું. “તું સ્ટ્રીમર પર ખી તો સાથે ને સાથેજ રેહશે ને જાંહાં જાંહાં ઉતરશે તાંહાં તાંહાં ખી તો એ તાહરી સાથે એખલોજ હોશે? હવે ધારો કે કોઈ પાહાર પર જવું પરયું, ને જાણે કોઈ ખીજુને મથાલેથી ડોકાતીને જોતાં એનો પગ લપસ્યો. તું તો એમજ કેહેકે એ પીધેલો હતો તેથી ખીયારાનો પગ લપસ્યો ને હું બચાવી શકું તે આગમય પરીને મરી ગીયો, ઇત્યાદી. હું યુ સી કલીઅરલી!”

“આઈ સી. સાફ સાફ બોલોમાં એમજ કેતી કે માહરે જેમ બને એમ જલ્દી એનું કાટલું કાહારવું બંદકે ખુન કરવું?” પોતાની છાતીમાં ઉભરાઈ આવતો હદ વગરનો ખુનખાર જુસ્સો બેહદ જોહ-મતથી સમાતી હજી બન્યું એટલા શાંત દેખાવથી જાંહંગીરે સવલ કર્યો.

“નાંદ અંકએકલ્લી. એ તો તાહરી મરજનો સવાલ રહેશે ને” થશે. તુંને એવું કંઈ નહીં કરવા ગમે તો તેની કંઈ ધણી જરૂર બી નથીજ. માહરી મતલબ કે એ મરે ત્યારે તું હાજર હોય તો આપરે અકસ્માતથી મરણ નીપજેલું હોવાનું પુગ્વાર કરી શક્યે, ને પોલી સીના ત્રણ લાખ જે અમો એ ભાગે વેહેંચી લઈશું—”

“પોલીસીમાં તહારો ભાગ કાંએ?”

“ફકીરા સાથે એ ધીરધારના ધંધામાં હું બી શામીલ છેઉં ને માહરા બી અવેએ રોકાયલા છે,” તે હુચ્છા લગાડે જરા બી અચકાયા વગર એક ધસારાથી કહ્યું.

“હું, એમ?”

“હા; ને તેથી એ અમારા ત્રણ લાખમાંથી તુંને તાબરતોબ પચીસ હજાર રોકરા અમે આપી દઈશું. અલબત્ત, તાહરો અધો ઉભેમાપ ખરચ ને એક ધરખમ પગાર ઉપરાંત એ રકમ તુંને મલશે. બ્યાનમાં આયુંની?”

જાંહગીરે વિચાર કરવાને થોડો વખત લીધો. તેને જુસ્સો તો એજ થયો કે એ તેના નેહુસ્ત, પાપી, પલીદ ને ખરેખરા ખુની ઓરાદાની સગ્નમાં તેણે જલને ટોટામાંથી પકડીને તેનું મનું ત્યાંજ હુંટી નાખવું, કેમકે હિસ્તી રીતે તેની મતલબ—જે કે તે ખુદલેખુલ્લા બોલોમાં કેહવાની હીંમત ન કરી શકતો હતો તોપણ—એજ હતી કે તેણે પીર મહમદનું તેની સાથે જઈને ખુત કરવું. પણ તેણે પોતાપર પુરતો કાબુ રાખ્યો, ને પોતાના ચવડસવડ થતા હાથ રોક્યા. હવે એવા એકને તેની પોતાની આટલી ખરાબી કરવા છતાં તેણે જતો મેલ્યો ને ધારાની ચુંગાલથી બચાવ્યો તે વાસ્તે તેને ખરા દીલનો અફસોસ થયો. તે થોડાંમાં ફાવેલો હવે જરૂરી પગલાં ભરવાની હીંમત કરતો હતો, અને હવે તો નીચ પૈસાને ખાતર તે ખવીસ એક નિર્દોશ જવાનના જીવ પરજ સરખસર ટાપતો હતો.

મમર હજી શું મોડું થયું હતું? હજી તે હાલ તો એ હુચ્છાની મતલબનો થઇ તેને કાંએ સપડાવી દઇ નહીં શકે? તેણે, તેથી, એ ટાગડામાં શામીલ થઇ એ બેઉ જુરાઓ-જનક ને ફકીરાને લોહીયાળ હાથો સમેતજ સપડાવી દેવાના હતા. તેજ તેણે પોતે એકવાર કરેલી ખતાનું પુરતું પ્રાયશ્ચીત કેહવાશે. તેથી તે એક નિર્દોશ જવાન જન

ઉગારશે ને એ જુરાઓને તેમની ધટતી ફેળે પુગાડવાનું પુન હાસલ કરશે. અત્યારે તેમ કરવામાં ફાવત કાષ્ટ ન હતી. હાલ જે પોલીસને જળને તે ખચર આપે તો કાષ્ટથી ખુંતી કરફ તે જુરાઓ હીંમતથી ને આસાનીથી નામુકકર જઈ શકે! એટલા માટે એહેતર તો એજ હતું કે એ પ્લોટમાં શામીલ થવાના ઢોંગ કરવા, ને પેલા ગરીબ પોરયા પીરમહમદનો જન લેવાને અહલે તેનો જન ઉગારવાનીજ બધી યોજના કરવી ને સંભાલ લેવી.

“માહરે જવું પરે તો ક્યારે જવું જોઈએ?” એ મુજબ થોડોક વખત વિચાર કરી લેખ જાંહંગીરે ચુપકીદી તોડીને સવાલ કર્યો.

“એકાદ અડવાડયામાંજ,” જાહે ઉલટમંદ જવાબ કર્યો. “હું ધારુંજ જે એ પોરયાની પુઠ કાષ્ટ લક્ષરં છે તેથી બચવા એ જોમ બને એમ જલ્દીજ મુખથી ન્હાસવા માંગેજ.”

“ને મને શર્યાતનો બધો ખરચ જોઈશે તે?”

“ઓ. તેની શું ફકર છે? તે તો એજ બધો આપશે,” જાહે સમજાવ્યું. “એ જાણુંજ કે કાઈ બી એની નોકરીમાં સાથે જાય તો પુરતાં કપડાંચપડાં વિગેરે લેવા તેને ખરચ તો જોઈએ. હું રૂ. ૩૦૦ તો દરમાયો એક તુને આંગપર અપાવશ, ને એ બધા ખરચના ઉપલબ્ધ પાતસો રૂપ્યા જુદા અપાવશ. તું કયુલ તો છેતી?”

“હા, કયુલ છેડે,” જાંહંગીરે કહ્યું. “તું માહરા રૂપ્યા તો હાલ આપી શકતો નથી એટલે એ કયુલ કરવા વગર ખીજે માહરો કાષ્ટ ઉપાયજ નથી.”

“વેલ સેડ! વેલ ડન! આવો,” જાહે ખુસાલીથી પુકાર્યું. “હવે ત્યારે સઘળું આસાન જાંબુ! પરમ દહારે રાતે ૮ વાગતે અહીં જશર તું પાછો આવજો. આપરે શાયે જમશું. મેં માહરી વાતક શાયે જોડવજી બી કરેલી છે, આપરે એખલાજ હોઈશું. હું તે વખતે એ પોરયાને બી જમવા બોલાવશ, ને તાહરી સાથે મેલવશ. તે તો તરતજ લખે કરશે. તે તો એવો કાષ્ટ સોહોબાજ કરેજ, ને લે, હાલ પુરત ખરચપાણીને વારતે તાહરી પાસે આવે પચાસ રૂપ્યા રહવા દે.”—અને, એમ કેહતાં, તેણે પોતાની પોકેટબુકમાંથી પચાસની એક કરન્સી નોટ એવી કાઢીને જાંહંગીરને સ્વાધીન કરી, ને

ત્રીજે દિવસે રાત્રે આંહિ વાગતે પાછો મજવાનું પોખીસ કરી જાંહંગીર નરીમાન તુરત વેલા તો તે પેહલ્લાં નંખરના બદમાશથી છુટો પડ્યો.

પ્રકરણ ૧૭ મું.

—:૦:—

રજામ મધેની એક જાણીતી અને મચેલી યુરોપીયન કૉનવેન્ટ સ્કૂલની બાહર એક જવાનને આપણે એક સાંજે સાડા ચારને અમલે ખોટી થતો જોઈએ છીએ. તે દેખીતી રીતે કોઈ ચોક્કસ છોકરી છુટી થતાં સ્કૂલમાંથી બાહર આવવાની વાટ જોતો ખોટી

હતો. એ જવાન કોણ હતો ?

તે પેલા વેસાવેવાલા ખાનસાહેબ અદુઆ વીમાદલાલ—જાંહંગીર નરીમાનની અસીલ પરણેતર મેહરાંના ચક્રમ બાપ—નો એકપુરો રોજનચેરાગ બેટો ફરાંમરોઝ હતો. તે મુંબઈમાં મેસર્સ પ્રાઇસ એન્ડ પ્રાઇમર સોલીસીતરોને ત્યાં આરટીકલ કલારક હતો, ને મુંબાઈ ને વેસાવા વચ્ચે રોજનું ઘડેલાપછાડા ખાતો આવવા જવાનું ખરચાણ ને કંટાલાબરણું થઈ પડેલું હોવાને લીધે તે મુંબાઈમાંજ રહેતો હતો; અને તે હાલમાં મજકુર કૉનવેન્ટમાંથી કોઈ છોકરીને બાહર આવતી જોવા ને મલવા વાસ્તે ખોટી થતો હતો. મગર ત્યારે તે છોકરી પોતે કોણ હતી ?

તે પેલા નાટકવાલા ટૉમ (તેહમુરસ) ની દીકરી ફ્રેની હતી. પણ ખાનસાહેબ અદુઆના એ ગ્રેડ્યુએટ બેટા ફલીને મજકુર નાટક વાલા ટૉમની બેટી ફ્રેની સાથે ચોલખાણુ કીયા સંજોગમાં પડી કે તે હાલમાં પોતાનો કામઘંઘી મુકી મુકી તે છોકરીને સ્કૂલમાંથી બાહર આવવાની વાટ જોતો એ કૉનવેન્ટ કને એક પેહરેગીર સંત્રીની અદાથી એ મુજબ ખોટી થતો ઉભો હતો ?

તે એક અજબ સંજોગમાં ખરપા થયેલી પીછાણનું પરીણામ હતું. એક દિવસ સાંઢજે સ્કૂલમાં છુટી થતાં ફ્રેની પોતાની સ્કૂલની સહીમીતીઓ જોડે ધીરે ધીરે ચાલતી, હસતી બોલતી ને વાતચીત કરતી, ધરે પાછી ફરતી હતી. એ દરમ્યાન તેણીએ જોયું નહીં કે

એક બાકુતી વિક્ટોરિયાનો ઘોડો ગાડી લઇને કોચમેન વગર ચાહોમ ધસ્તો આવતો હતો. હાંકનાર ગાડી બાજુમાં ખડી કરી પોતાના ફાનસના દબ્બામાં તેલ નમાવા એક તેલીની દુકાંણુપર ગયો તેટલાં લગભગ સરીને તે જનવરના પાછલા પગ પર પડવાથી તે લડક્યો, ને ગાડી લઇને એકદમ નાહાડો! તેણે, એમ કરતાં, અલગત ખરાબી ઘણીક કરી. તે ગાડી ફેની રકુલથી પાછી ફરતી હતી ત્યાં સુધી આવી તેટલામાં તો ત્રણેક જણાં તેની અડફ્ટમાં આવી ચુક્યાં હતાં, ફેની ખી, ખચ્ચીતકરીને, તે દીવાના થપલા ઘોડાના ઝતુની પગો તલે છુંદાઈજ મરતે! તેણે ને તેની સહીઆએ પોતાનો જોખમ જોયો, ને જ્યારે તે ખીજી છોકરીઓ લયની ચીસ સાથે સમયસુચકતા સાચવી બાજુ થમ ગઇ, ને પોતાની આંખે તેઓએ ફરેનીના જીવસતોસત જોખમ જોઇ હાથ હાંકી દીધા—એક એવકુશી કે જે કાંઇ તેમની ફરેનીને મદદ કરી શકતેજ નહીં!—ત્યારે ફરેની પોતે સુતી સાવજ જેવી ગભરાતની મારી તે જોખમમાંજ ખડી થઈ રહી! એ દરમ્યાન ખુદાનો મોકજેલો ખુદાનો પ્યારો એક જવાન તે બાળાની મદદે એક કુદકે ધસી આવ્યો, ને તે એ અદુબાનો સાહસીક ખેટો ફરાંમરોજ હતો. તે એ રસ્તેથી જતો હતો કે જ્યારે તેનું ફેનીના જોખમપર ને તેની સહીઆનાં ગાવદીપણાં પર ધ્યાન ખેંચતાંજ તે એક કુદકે ફેની તરફ ધસી ગયો, ને તે કુદક જેવી હજકી ને નોમન સુંદર છોકરીને પોતાની જોરાવર બાથમાં અરવી કોચકરીને ફતેહમંદી સાથે બાજુએ પગથીપર લાવ્યો.

એ ઘણુંજ કટોકટ થયું. જે એકજ પત્ર જ્યાદા મોકું થતે તો ફરેની જરૂર છુંદાઈ મરતે, અથવા તો બનવાભેગ હતું કે ફરેની ને તેનો બાહાદુર બચાવનાર પોતે પણ ને ઘોડા ગાડીની અડફ્ટમાં જરૂર જખમી થઈ પડતે. તેણે (ફલીએ) ખચ્ચીત કરીને પોતાના જીવના જોખમેજ ફરેનીને બચાવી હતી એ તો એક લેહજમાં જોઇ શકાતું હતું, અને એ સાહસેસ જવાનની એ બાહાદુરી ને સમયસુચકતાની ત્યાં ભેગી થઇ ગયલી લોકોની મેદનીએ જખખ મોટી વખાણ કરી.

ફરેની તો તદન ઉજલી વાખ બની ગઇ હતી! તે ઘણીજ ખીલીધી હતી, અને લય મટવા પછીથી છેક ઘણે વારે પોતાના બાહદુર બચાવનારનો ઘણો ત્રણો ઉપકાર માનવા વાસ્તે, તે પોતાની સહીઆએ આમલ કરવા ને ખ્યાન ખેંચાથી, સુદી પાંખી, અને

ત્યારે હવે ત્યાં જ્યાં થોળવાનું નામનાસેય થઇ પડે એમ જોઇ ફલી ધણી મજાતદાર રવેસે તુરત ત્યાંથી બધાને સલામઅલેકુમ કરી ચાલતો થયો.

પણ એ બનાવે ને એ મીલાકાતે તેનાં મનપર ધણી ઉંડી અસર કરી મેલી. તેણે તેને બચાવી લાવવા પછીની ટુંક તેહકીક ને પરપુ-છમાં તે સહીઓથી જાણી લીધું હતું કે તે છોકરીનું નામ મીસ ફ્રેની મેહેતા હતું, અને તે એ તરફની કૉન્વેન્ટમાં મેટ્રીકના સ્ટેન્ડર્ડમાં અભ્યાસ કરતી હતી. તે હતીજ દીરતી રીતે અતી ધણી ચંચળ ને સીધી, પતળી ને ઉંચી હતી, અને ચામડીમાં અતી ધણી સુંદર ને ચેહરામાં જોષ્ઠએ એવા ઘટમદાર હતી. પરીણામમાં, તેણીની ખજર લેવાનાં નીમીતથી ફલી બીજી સ્થાંજે રકુત છુટવાને અવસરે પાછો તે તરફ આવીને હાજર થયો ને થોળ્યો, ને એમ અવારનવાર સ્થાંજ સ્થાંજે તે આવતો ને તેણીને મલતો રહ્યો. દેખીતી રીતે તે છોકરાને એ પોતીની એક અજબજેવા મોહની લાગી ગઇ હતી. ફ્રેની, એમ છતાં, સમજી ને ડાહી હતી, ને તેણે તેને ઘટે એ કરતાં જાસ્તી ઉ-તેજન કથુંજ આપ્યું નહીં. અલબત્ત, તે તેની ધણી આભારી હતી એટલે તેના જોડે કરીજ અસમ્ય તો થઇ શકી નહીં, પણ તેના તેણીની તબ્યત વિગેરેના સંબંધના પુછેલા સવાલોના તે પુરતા અદા ને હેસાનથી ટુંકમાંજ જવાબો કરીને પોતાની સહીઓ સાથે ચાલી જતી, કે જોઓ પવન કઇ દિશાએ પુકતો હતો તે પાંખી ગયલીઓ ફ્રેનીને ખુબ પજવતી પોતપોતામાં હસવાનું કરતી હતી. તેઓ ફલીને દીવાદાંડી પેટે ઉભેલો કે ઉલટમંદ તેઓ તરફ ગમડી આવતો જોતી કે તરત કોઇ ને કોઇ ફ્રેનીને કોપરયું મારીને કેહતી કે “લેઓ ફ્રેનીબધ, તમારો બાહદુર બચાવનાર તમે કેમ છેઓ તેની ખજર લેવા આજે બી પાછો આવેજ ! હવે અમુને ખરતી ! અમે શું કરવા નાહક કવાબમાં હાડકું થઇએ રેઓ ? ચાલો છોકરીઓ, ચાલો. હવે આપરી કંપનીનું ફ્રેનીને કામ નથી.”—વિગેરે.

અને એમ એ પીછાંજી વધતી ચાલી. ફ્રેનીને બી આસ્તે આસ્તે તે જવાન ગમવા લાગ્યો, ને તે તેને જોતી એટલે છોકરીઓ આગળ ઓશકાતી, ને તરત ઓસકથી તેના મુલાખી ગાલો પર એકદમ રતાસ ધસી આવતો, કે જ્યારે તે સખીઓ “પેલો ત્હારો

બાહુર બમાવનાર !” એમ બોલી બોલીને તેણીને ખુશમિજાજ ખુશ પજવતી ને તેને છોડીને ચાલી જતી.

ફક્તી, અલબત્ત, તરત તે તકનો લાભ લેતો. તે ફરેનીની બેડેબેડ ચાલતો, ને તેને વાત કરાવતો; અને આસતે આસતે એમ ચાલવાના તફાવતો કે જે અવગ્રમાં થોડાંજ કદમના થતા હતા તે પશુ આસ્તે આસ્તે વધતાજ ચાલ્યા. વાતચીતમાં તો બેશક પુરતો અદબ હતો. બંને છોકરાંઓ સારી રીતે ઉધરેલાં અને ઇજ્જત ને વિવેકમાં ધણું માનવાવાલાં હતાં એટલે એ તેમની રોજાંદી મીલાકાતોમાં દોષપાત્ર કાં અમરયાદશીલ કશું એ ન હતું. એ વખતે ફક્તીની ઉંમર ત્રેવીસ વરસની ને ફરેનીની ઉંમર ૧૮ વરસની આસપાસની હતી.

એમ છતાં, ફરેની ડાહી હોવાથી, આ મીલાકાતોનો મર્મ જલ્દીજ પાંખી ગઈ, અને ત્યારે એ અયોગ્ય થતું હતું કે નહીં તે વાસ્તે મનથી છુપી ધણી ગુંચવાતી રહી. તે પોતાનાં મનને સવાલ કરતી કે તેના પીતા તેહેમુલજ કે માતા ધન્યામજા જે એ મીલાકાતની વાત જાણવા પામે તો ગુસ્સે થાય કે નહીં ? તેણીએ અત્યાર સુધી તેઓને આ અજાણ્યા અને સોહામણા જવાંનની નવી બરખા થયલી દોસ્તી બાબે કશુંજ કહ્યું ન હતું. તેમ કરવામાં ને તેઓની જાણબુજ વગર તે એ જવાંનને મલતી રહેવાને ત્યારે શું વાજખી હતી ? હજી તો તે પોતે એ જવાંન વિશે જે જાણવા પાંખી હતી તે ફક્ત એટલુંજ હતું કે તેનું નામ ફરાંમરોઝ હતું. તે વેસાવે રહેતા એક વચગાલેના શેકયા નામે અદુઆ વીમાદલાલનો બેટો થતો હતો, અને હાલમાં સોલીસીટરનું કામ શીખતો હોવાથી કાષ્ટ ઇંગ્લેન્ડ સોલીસીટરની ઑફીસમાં આરટીકલ કલાકે હતો. વળી તે જાણતી હતી કે તેનાં પોતાનાં માઆપ ગરીબ હતાં. તેના પીતાએ નાટકી ધંધામાં જાંદગી ગુજારી હતી, અને નાટકનો હુન્નર વણે વગોવાયવો ને ઉતરતી પંકતીનો માનવામાં આવતો હોવાથી તે બાપડાની ઇજ્જત કે કમાઈ કંઈ ધણી મોટી ન હતી. એ છતાં તે ગરીબ માઆપ પોતાની બેટીની શીખવાની ઉલટ ને ખત બેઠ તેણીને પોતાને પેટ પાટો બાંધી આ કોન્વેન્ટમાં ઇંગ્લેન્ડ કેળવણી આપતાં હતાં. ને હાલમાં છેક મેટ્રીકના સ્ટેન્ડમાં તે ધણી આગળી હરાલમાં હતી. વળી યુરોપીયન સ્કુલના સહવાસને લીધે તે ઇંગ્લેન્ડ બી ધણું અચ્છું બોલતી હતી, ને તેના

જરૂરથી ખાતુઓ અને ગ્રહસ્થા,
જરા આ એડરેસ તમારી હાથરીમાં
નોંધી લેજો.

જે. ફીલીઝ એન્ડ કું.,

ડીસપેનસારીંગ કંપાસ્ટસ
એન્ડ ડરગાસ્ટસ.

યુસુફ બીલ્ડીંગ, ચર્ચગેટ સ્ટ્રીટ,
કોટ, મુંબઈ.

મોનજીની લીમિટેડની બાબુમાં.

પ્રીસક્રીપશનો કાગળપુવક તકવાર કરનારાઓ.

પેટન્ટ મેડીસીન્સ પરફ્યુમરી અને ટેકલેટ
ગ્રેડીઝીસ વેચનારાઓ.

આવો ઘણાજ હીફાયત.

એક વખત પધારી ખાત્રા કરો.

“કચસરે હીંદ”ના લવાજમના દરો.

મુંબઈ (વાપીક)	૧૨-૦-૦
મુંબઈ (છ માસીક)	૭-૦-૦
દેશાવર (વાપીક)	૧૪-૦-૦
દેશાવર (છ માસીક)	૮-૦-૦
પરદેશ (ફીરન)	૧૮-૦-૦

ઉચ્ચાર ઘણા શુદ્ધ હતા, એટલે તે સૌને ઘણી વધારે ઠંડાલી લાગતી હતી. પોલીસ સુપ્રીન્ટેન્ડન્ટ જોન્સ જેને નાટકમાં જ ટોમ સાથે આલખ પડી હતી તે બંને આદમી ફરેનીનાં ઇંગ્લીશથીજ ઘણા મોંઘા પામ્યો હતો, અને બાપીકાં હેતથી, આપણે આગળ વાંચ્યું છે તેમ, તે પછીથી એ ટોમનાં કુટુંબમાં મજતો ભેટતો ને આવતો જતો થયો હતો તેનાં બાતેનમાં એ ફરેનીજ હતી.

અને તે છોકરી હાલમાં એ મુજબ મનથી શુંચવાતી હતી. ફક્ત અવારનવાર પોતાનું કામકાજ ચુકીને વટીક સ્કુલ છુટવાના વખતે તેને એ મુજબ સોહોધતો મજવા આવતો હતો તે એક છોકરીના સ્વભાવિક પ્રેમ ને ઉમંગથી તેણીને પોતાને 'ગમતું' હતું' તો ખરું, પણ તોખી તે પોતાનાં મનથી ગભરાતી ને શુંચવાતી હતી કે તેણીનાં ઠંડાણાં માત પીતાની મંજુરયાત કે વાકેરી વગરની આ મીલાકાતો, ગમે એવા નિર્દોશ પ્રકારની હોવા છતાં, જોઈએ એટલી શુદ્ધ નજ કહવાએ. તે અસલ ઘણી રમત્યાલ, ખુશાલ, આનંદી ને મસ્તાન હતી તે હવે પોતાની સહીમીતીઓ વચ્ચે પણ ઘણી ચુપ ને ગંભીર થતી ચાલી, અને એ ફરફાર તેણીનામાં થયેલો ને થતો તેઓ પણ જોવાને કેટલોક ખેદ પામતી હતી.

પ્રકરણ ૧૮ મું.

—:૦:—

કે દહાડો એવી એક ટુંક મીલાકાતમાં વાત પરથી વાત નિકળતાં ફક્ત પોતાનાં ઘરની ને પોતાના પીતા અદુબાની વાત કરતો હતો, કે જેની લગોલગ પોતાની પુછ મેહેરાં ને કઝીન કુમીની વાત નીકળી.

“તે માએ દીકરી ખી માહરા ખાવાજીને ત્યાંજ

રહેજ,” તેણે કહ્યું.

“કાંએ—તમારા પુવાજી શું ખીચારા મ—મરી ગયમા છે ?”

ફરેનીએ લગાર તાજુખ થતાં પુછ્યું.

ફક્ત જવાબમાં જરા ખંચાયો, ને પછી તેણે લગાર ઉતાવજથી

જવાબ કરતાં કહ્યું, “હા; ત્યારથી એ માય દીકરી અમારે ઘેરજ છે.”

“ને એ તમારી કઝીન કુમ્મી ફટલાંક વરસની છે જુનું?”

“તમારીજ ઉંમરની હોશે,” ફલીએ હસીને જવાબ કર્યો.

“તમારાજ જેવી દેખાવણી ને સુંદર.”

ફરેનીના ચેહેરા એ સાંભળતાં એકદમ કરમાઇ ગયો. તેણીની છાતીમાં એક ચમટો તુટ્યો. શું તે અદેખાઇ હતી ?

તેણીને, મગર, એ પછી વધતી મજબુતીથી લાગ્યું કે પેલી બાળુએ એવી એક સુંદર કાંઠ કુમ્મી હસતી ધરાવતી હતી ત્યારે તો તેણીને ખેશક આવી મીલાકાતોની પ્રતીતિ રજા આપવાને કાંઈ કારણુજ ન હતું. તેણીએ, તેથી, તેને ખેરવવાજ માંડ્યો. ખીજે દહાડે ફલી આવ્યો ત્યારે “મને જરા ઉનાવળથી ઘેર જવાનું છે” એમ કહી ફરેની પોતાની સહીએ સાથ ચાલતી થઇ, અને ત્રીજે દહાડે ખી એમજ કરવા લાગી, જ્યારે અજબ થયેલો ફલી એટલી સહેલથી તેની સોડ છોડી ગયો નહીં તેણે ધણે તાણુજ થતાં એ તોરછોડને બચ્છ થઇ તેણીને બાએસ પુછ્યો, કેમજે નિર્દોશતામાં કુમ્મીને ભગતા તેણે કરેલા એસારાથી તે ફરેનીની આંખમાં ઉતરી ગયો હતો એવો તો તેને કશો સંદેહજ થઇ શક્યો ન હતો.

નહીં, મી. વીમાદલાલ, મને માફ કરો,” ફરેનીએ નીચી નજરે આગ્રહભૂતક જવાબ કર્યો. “આપરે એમ રોજ મલ્યેછ તેથી મને ધણું નરસ લાગેછ, ને છોકરીએ મારી મશ્કરી કરેછ !”

“નાનસેનસ;” ફલી ખમડ્યો; “એમાં ખોટું શું છે ? આપુને જાણખાણુ થઇ ને આપરે મલ્યેછ ને ઘડી ચપકા વાત કર્યેછ ! એમાં ભુરું છેજ શું ?”

“તમુને ખોટું નહીં લાગતું હોય તોખી મને તો બા લાગેચ,” ફરેનીએ હોઠ ચઢાવી કહ્યું. “કદાચ તમારા ને માહરા ખાવાછને ખી એ નહીંજ ગમે ?

ફલીએ ખીજવાતથી હોઠ કરડ્યો. આ ખરી વાત હતી. તેને તેના ખાપનો ખ્યાલ તો કદી અત્યાર સુધી થયોજ ન હતો !

ફરેનીએ તે મામલો જોયો, ને હવે ત્યારે અલ્લભ થઇ જવા તે એવડી તલબગાર થઇ. તેણીએ તેને ચેકહેન્ડમાં હાથ આપ્યો.

“આલો સાહેબજી,” તેણીએ નરમાસથી કહ્યું. “હું માહરીપરનું તમારું મોઢું હેસાંન હંમેશા હેતથી યાદ કરશ, પણ તમો એક ગ્રહસ્થ હોઓ તો તમારાં ગ્રહસ્થપણાને અપીલ કરીને હું માંગી લેઉં છ કે હવે પછી અત્યાર સુધી આપરે મહ્યાંજ તેમ મહેરબાની કરીને મને પાછા મલતા ના.”

“પણ માહરીથી તે નહીં ખમાશે, ફરેની,” ફલી જીસ્સા સમેત બોલી ઉઠ્યો; “મને જરા થઇને તમારા વગર ગમવાતુ નથી.”

“તમારે એમ નહીં બોલવું બેઠાએ,” ફરેનીએ લગાર ઠપકાથી કહ્યું. “હું તમોને પાછી મલવા માંગતીજ નથી, સિવાય કે— સિવાય કે—”

હા, સિવાયકે ! ફલીએ મોટી આતુરતાથી પુછ્યું.

“સિવાય કે તમો માહરા બાવાજીને મલો ને તેવણને બધી ખરી હકીકત કહી તેવણની એ બાએ રાખ લેઓ,” ફરેનીએ અંકે કરાવ્યું.

અલબત્ત, આ ફલીને ઝાઝું ગમ્યું નહીં. તેની વાસનામાં અન્ન-માણીક કશું ન હતું, પણ તે આ મીલાકાતોનાં સુખમાંજ સંતોષી થતો હતો, ને તેથી વાત વધારવા જેવાં એ આસપાસનાં લોકોની તેને કદી અત્યાર સુધી ફકર થઇજ ન હતી; મગર હવે ઉપાય શો ? ફરેની માથું ફેરવી બેઠી હતી ! તેને મલવા સાથે નાજ કેહતી હતી, અને ત્યારે તેણે તેણીના બાપને મલવાનો બેખમ બી પણ, તેને લાગ્યું કે, હવે તો કરવોજ બેઠાએ !

“હું ક્યારે આઉં” તેણે તે ઉપરથી પુછ્યું.

“કાઠ બી દાહરો બપોર પછી.”

“સહવારે નહીં ?”

“નહીં, સહવારે તો મારા બાવાજીને રોજ રીહીઅરસલમાં જવાનું તે મલી નહીં શકશે.”

“રીહીઅરસલ ?” ફલીએ ધણોજ અજબ થતાં પુછ્યું, “શાંનું રીહીઅરસલ ?”

“નાટકાનું. મારા પપા બીચારા એક નાટક કુંપનીમાં એક્ટર છે,” તે છોકરીએ જરા આશ્ચર્યતાં પુરતી નિરદોષતા સાથે પ્રમાણીક એકરાર કર્યો—અને ફલી બની શકે તો જાસ્તી જખવાણો થયો ! એક્ટર ? તેનો ભવિષ્યનો સસરો એક એક્ટર ? અને તેવા એકને વેહવા

કરવા અદુઆ એકમત થાય એ શું જરા એ માનવાળેગ હતું ?

ફરેનીએ ફરીના એ ગભરાત પ્રગટ બોલે, ને તેણીનાં મનમાં તેથી વધતું આપું આવ્યું.

ચાલો સાહેબજી,” તેણીએ તે ઉપરથી હેઠ ચઢાવી પાછું કહ્યું, “તમને ગમે ને સારું લાગે તોજ માહરા બાવાજીને મલવા આવલે, પણ તેવણને મલો નહીં ત્યાં સુધી મને ફરીથી મળવાની મેહરબાની કરીને કરીજ કાશેશ કરતા ના.”—અને તે રીસાયલી જોવી પોતાનાં ઘર તરફ ધસારાખંધ ચાલી ગઇ.

એમ છતાં, તેણીની પોતાની નાકમેદી કંઈ કમ ન હતી, તેને પણ આ જવાંન ગમી ગયો હતો માટે તેણે જોકે નીતીથી ચાલવા ભેગી એટલી પોતાના જીવ પર જખરી કરી, તોપણ સામટી રીતે પોતે એ તોરછોડ માટે દીક્ષથી ઘણી દક્ષગીર ને દર્દમંદ બની. તે દહાડે તે પોતાના આંરડામાં જઈ બરાબ રહી ને રડ્યા કાંધી. રાત્રે જમવા વાસ્તે તેની માથે બોલાવી પણ તેણીએ માથું દુખવાનું આંહણું આપ્યું અને તે જમવા ગઈ નહી.

તેના આપ ટોમ તેણીની એ બીમારીની કુદૃષ્ટ સાંભળી પછીથી ઘણો ખીજવાયો. “મેટરીક થવાની હું પ્રમાં એ પોરી રાતના બાર બાર વાગતા વેર લેસન કરેછે તેથી હું હંમશાં તુને કહતો રેહ્યોય કે એ પોરી પટકષ પરશે,” તે ગુસ્સાથી પોતાની પરણેતરને—ફરેનીની માતાને—કહતો સંભળાયો. “માહરે એને મેટરીક કરવીજ નથી. એમ ને એમ ચાલશે તો એને હું સ્કુલમાંથી ઉઠારી લેવશ.”

એ પછી ફલી કાંઈ આવ્યો નહીં. તે ન તો તેના આપને મલવા આવ્યો, કે ન તો તેણીએ સખ્ત મના ફરમાવેલી હોવાથી તે તેણીને સ્કુલ પર સોહોધતો આવ્યો, ને તે વાતના ગમમાં ફરેની એટલી જલદી સુકાતી ને એના પ્રેહલ્લી ગળાતી ચાલી કે ટોમ થથરી ગયો. અંતે પછીથી તો તેણી ખરેખરી બીમાર થઈને સ્કુલમાં બી નહીં જઈ શકી, એટલે ડાકટરને ઘરમાં તેડવો પડ્યો, જેણે પુખ્ત તલાશ કરીને મત આપ્યું કે છોકરીને તનનું નહીં પણ કાંઈ મનનું દુખ છે. તેઓએ, તે પરથી, તે અબ્યાસના બોગનુંજ પરીણામ મનથી નક્કી કર્યું; ને ડાકટરે એજ પર જવાની બલામણુ કરેલી હોવાથી

પોતે એક મહીનાની નોકરીપરથી છુતી લઇ તે કાલજીવંત પીતા (ટોમ) તેણીને પોતાનાં કુટુંબ સહીત વેસાવે ચેન્ન પર લાગ્યો.

અલખત, ધણીએક જંગલ ને ધણીએક તકરાર પછીજ વેસાવા જવાનું નક્કી કરી શકાયું હતું, એમજ થાય છે. એક ફેમીલી જ્યારે ચેન્ન પર જવા ઠરાવે છે ત્યારે ક્યાં જવું તે એકદમ મુકરર થઇ શકતું નથી. પોતાની સ્થિતી ને સાંધણેને અનુકુલ આવે એવી કોસમે કામ લેવા અમુક જગ્યા નક્કી કરતાં કંટલીક જંગલ ને જોહમત થાય છે. તેમજ ટોમ નાટકવાલાને ત્યાં પણ થયું; અને દરયામાં કિનારો ને ધણું નજીકમાં હોવાથી જ્યારે વેસાવે જવાનુંજ એ ફેમીલીએ ઠરાવ્યું ત્યારે તે ફૂનીને પોતાને પણ થોડુંક ગમ્યું. ઐરાંચો હંમેશ અગતકરીને જીજ્ઞાસ થાય છે, અને તેથી ફૂલીની કઝીન કુમી ફવી હતી તે એ મસે તેને નજરે જોવાનું બનશે એમ જાણી તે મનથી જરા રાજી થઇ. તે જાણતી હતી—ફૂલીએ તેને કહેલું હતું—કે તેનો પીતા અદુઆ વીમાદલાલ વેસાવેજ જથકનું મુકામ કરી પોતાની જોહેન ને એ લાણેજ સાથ રહેતો હતો, અને તેથી કુમીને નજરોબાર જોવાનો આ નહીં ધારેતો પ્રસંગ થવા સાર તે રાજી થઇ.

અને ત્યાં જવા પછી છુપી તેહકીકથી એ વીમાદલાલવાલાંચીને લગતું સઘળું જાણી લેવાને ફરેનીને કથું મુકીલ થયું નહીં. તેણીએ ખબર મેલવવા મુંજળ જેઠ લીધું કે ખાનસાદાદુર અદુઆની પૈસા-ટકાની સ્થિતી તેના આપની સ્થિતી કરતાં સંહેંકડો દરજ્જા જોહેતર હતી, અને વળી કુમીનાં પરીસુરત હોંસાનને લગતું પણ તેણીએ ધણુંક સાંભળ્યું. તે લોક બીજકુલ એકાંત સાંધી રહેતાં હતાં ને કોઇને પણ મજતાં ભેટતાં ન હતાં. અદુઆનો સ્વભાવ તેજ કોસમનો હતો, ને તેણે એજ કાયદો રાખેતો હતો. પરીણામમાં, કુમીને જોવાને ધણી દહાડાઓ સુધી સુંદર ફરેનાંએ વ્યર્થ પછાડા માર્યા, તે અવાર-નવાર આપની સાથે દરથે જવા નિકળતી ત્યારે અદુઆની અંગડીની બાજુમાંની ગલીમાંથી થઇનેજ જતી, ને ટીંગાઇ ટીંગાઇને અગીયામાં અથવા આગલી પાછલી ચારીઓપર જતી, પણ કુમીનાં દર્શન થયાં હતાં નહીં. એ તો શીરોડ શેડના જોડ અદુઆને લગતા અકસ્માતથી ટોમની તે ચક્રમ ડોસાજી સાથ આજખાણ થવા પામી પછી ત્રીજે

દાહડે તે બાપ બેટી અદુઆતી બંગલી પરથી જતાં હતાં ત્યારે કુમ્મી દરવાજા પર એકલી ઉભેલી જણાંઈ. તેણે ટોમને તરત આજ્ઞાઓ ને હશીને ડોકું કાઢું, જેના ટોમે ધણું માનથી નમીને જવાબ કર્યો, ને ત્યારેજ ફરેતી એ છોકરીને જોવા ને ઓળખવા પામી. ટોમે અકસ્માત થયો તે દાહડે ઘર આપીને બંધી વાત કરેલી હતી એટલે કુમ્મીને તેના પીતા સાથે ઓળખાણ થવા પામી હતી તે ફરેતીને ખબર હતું. વાસ્તે તે બંગલી મુકાને આગલ આશ્વાં ત્યારે તેણીએ પોતાના પીતાને જરા ઉલટમંદ પુછ્યું, “એજ તમે કેહતાતા તે કુમ્મી કે? એજ અદુઆતી ભાણેજ કે. બાવાજી?”

“હા, દીકરી. એજ; ઘણીજ મજાહતી છોકરી છે.” ટોમે કુમ્મીના લાભમાં દીવસોજી ભર્યો જવાબ કર્યો, અને ફરેતીને ફરજયાત મનથી કબુલ કરવું પડ્યું કે તે “ખરેખર ઘણી મજાહતી છોકરી” હતી, તે સુંદર ને દીવકસ હતી, અને વળી દેખીતી મીઠી ને નમાની હતી, ત્યારે એવી એક ફલીને વાસ્તે તેના પ્યારમાં તેની હરીફ થાએ બન્ને એવી એક સાથેજ અદુઆ પોતાના એકપુરા બેટાવું કારણ ગોઠવે એમાં સંદેહ શો હતો?

તે પાછી બીમાર થઇ ગઇ. તેણીને હવે મુંબાઈ પાછું ફરવા ગમતું હતું. વેસાવેને લગતી તેણીની સધળી ઉલટ સમી મઠ હતી; પણ તેણીના બાપે માન્યું નહીં. “હું પાછી સ્કુલમાં જતી થવશ તો તદન સારી થઇ જવશ, બાવાજી,” તે કેહતી હતી, પણ તેના બાપને મહીનો પુરો કરીનેજ જવું હતું, અને તેથી જ્યારે તે અત્રેજ હતી ત્યારે ફલી પેલી તરફ એ પોતાના નવા પ્યારને લગતી વીરહ વેદનામાં બલી જલીને પુરો થતો હતો. તે જો જાણતે કે ફરેતી વેસાવે રહેલી છે તો હર બાહણથી તે પોતાના બાપને ઘર થોડા દહાડા રેહવા આવવા વેસાવે જરૂર તાબરતોબ ધસડાઇ આવતે, પણ તેને તો કોઈબી કીસમે ફરેતી એ તરફ હોવાની વાતની ખબરજ પડી નહીં.

અંતે જીવ નહીંજ માનવાથી એક દાહડો કાનવેન્ડમાં છુત્તી થવાને ટાઇમે તે પાછો પોતાની મીલાકાતની જગાએ એક મીઠી મીલાકાતની આરજીમાં આવી ઉભો, કે જે રીતે ઉભેલો આપણે તેને બા.

મકરણની શરૂઆતમાં જોઈ આવ્યા હોય,

પણ નહીં. તે એમ આવ્યો ખરો, પણ તેની હીંમતની પછીથી જલદીજ પાછી ઓટ થતી ચાલી. ફરેનીએ તેનાં ગ્રહસ્થપણાંની તેને યાદ કરાવી તેના આંખને મલ્યા વગર તેણીને પાછો મજવાની એક ખી કાશેશ વાસ્તે સફા મના ફરમાવી હતી, અને ત્યારે તે કેમ આ સર-કશી કરી શકે? તેણીના આંખને મજવાની તો તે હીંમત અત્યાર સુધી કરી શક્યોજ ન હોય. તે તો વહુ ખાતું થાય ! તે ટોમને મલીને એકવાર તેની બેટીના હાથની ઉમીદવારી જાહેર કરે તો પછી પાછું ના કેમ કહી શકે ! ટોમને પોતાનો વાંધો નહીં હોય, પણ તેના પીતા અદુબા કેમ એવાં એક લગન વાસ્તે બાહાલી આપી શકે ?

અંતે, તેથી, હીંમત હારી સ્ફુલ્લ ખરખાસ્ત થાય તે આગમચ તે નાકિમેદ ત્યાંથી પાછો ખસીજ જવાનું કરતો હતો, જેવામાં તેને તેના એક દોસ્ત મલી ગયો.

“હોલ્લો, પેસી, આજે એટલો જલદી ? કાઠાં ચાલ્યો !” તેણે ઉલટમંદ પુછ્યું. તેને ફરેનીને લગતી નાકિમેદી જુલવા એવાંજ કોષ સાધણુની તલબ થતી હતી.

“કલ્યામાં,” તે પેસીએ જવાબમાં કહ્યું; “ચાલતી, તું બી આવેછ કેની ?”

“નહીં બા, હું તો ધરખ ગીયો,” ફલીએ જવાબ કર્યો. “હું જેમ રાત્રે મારી ગુળસ ઉપરાંત ખેડીને હેરાન થયેલો છું.”

“અરે ધધિડા; તેજ તો તાહરે તાહરી જુલ છે !” તે કોષ અચ્ચરાફ-જલ્દાએ તે ઉલ્લુને ઉસ્કેર્યો. “ખોટ કરીને કોષ ખસી જાયે બી ખરો કે ? જીતીને અલગા થઈએ, ચાલ, ચાલ, હું બી કાલે ધણું હાર્યો તેથી તો આજે જલ્દી જાઉંછ. આજે તો એક વળી નવું સધ્ધર બીલ્લુ બી જલ્દા ઝવેરી ત્યાં આવવાનો છે.”

“તે કોણ ?”

“પીરમહમદ નામનો એક કોષ લખપતી જોળ આપનો બેટો છે,” પેસીએ સમજાવ્યું. “આપ ધણો માનદાર છે.”

ફલીએ, એમ છતાં, હજી આનાકાની કરી, તેને ના કહેવા બી

મમતું ન હતું. તે પૈસા ટકાને લખતાં એક મજબુત સંકડામણમાં હતો તેમાંથી બચવા એક બે બીજા બીજા ખેલવા ચાહતો હતો તો બધું, પણ રખે જાસ્તી ખોદારી થાયે તેથી ડરતો હતો. વળી તેને શરેનીને લખતા પોતાના મમખવાર વિચારો સાથે એકલો પડવા બી નજ મમતું હતું, અને તેથી અંતે સ્કુલ છુટવાની રાહ જોવા ખોટી થવાને બદલે તેણે પેસી સાથે કલગમાં નસીબ અજમાવા જતો રહેવાનું જ જ્યાદા પસંદ કર્યું.

પ્રકરણ ૧૯ મું.

—:—

એક ખડખડપાંચમ ખડયા હોજરી પારટી હતી. હીરાળ કાચમેનનાં આવાં ડોસાં આજે લેહેરમાં આવ્યાં હતાં. તેવણુને આજે ખડયા હોજરીનું તપીલું ચુલે ચઢાવાનું બાવ્યું હતું, અને એમ હોય ત્યારે ખસર બાંધે બી જલ્દીજ ઘેર પાછો ફરવાનો હુકમ મલતો હતો. એમ તો સારી ને પુરતી કમઘ થતી ત્યારે ખસર ગાડી લાંબને અવારનવાર પોતાને ઘર જલ્દી સાંઢજે પાછો ફરતો, પણ તેમ વળી જરૂર પડે ત્યારે રાત્રે નાટકો ખલાસ થાય ત્યાં વેર બી લોડો બદલીને પોતાની ફેરો ફરવાનું તે બાંધે વખત ચાલુ રાખતો, આજે, મગર, ખડયાહોજરીનું ખાસ તપીલું કરેલું હોવાથી આવાં ડોસાંએ ખસરને જલ્દી ઘર પાછો ફરવાની વરડી કરી હતી, અને તે જલ્દી આવ્યો હતો.

આજે, તેથી, નજ બી ખાસ તજુમલથી તરીમતરાક ધરાકી ટાટ તૈયાર થઈ હતી. તેણે બાલ સફા હોશ્યા રતા, મગજહોતો મોટો પોલી જેવો અમોડો માથાંખાનાનાં ઘોરસ્તાનમાં છુપાવ્યો હતો, ને માથાંખાનું બી આવાં ડોસાંના ડર વગર જરા જાસ્તી હંચે સેરવ્યું હતું તે તેની જુની ખખ લાલ ચટક જેવી ચટની કલર સાડીમાં આજે ધણી મગજહની દેખાતી હતી, ને ખસરબાંધ રાજ થતો હોય તેમ હસીહસીને આંખના પત્રકારા અવારનવાર તેણીને આંખે જતો હતો, જે તે બોલીબોલી છોકરીને વાસ્તે આ કુન્યાનું જુલંદ બેઠે-

સ્ત હું.

તેઓ જમવા બેઠાં હતાં, અને રાજની ફેરી ફેરીને ખસડભાઈ વેહેલો ઘેર આવતો ત્યારે કંઈ ને કંઈ તે દિવસના પોતાના અનુભવની વાત કહીને બંધાને હસાવી હસાવીને મારી નાંખતો તેમ આજ બી તેની હસવાનું કરવાની વારણ ને વડી હતી. નજી તો કેહતી જે “મરે, આપરા ખસડભાઈ તો એટલું હસાવે એટલું હસાવે કે બીજારી સાંભલે તો તે બી મુઠ હસ્તાં હસ્તાં ખુશાલીની મારી તફરીને મરી જાય !” પણ આજે ખસડભાઈ તેમ કાહેલું કાહેલું હસાવાના હયુમરમાં હોયે એમ લાગ્યું નહીં. આજે તે ખડયાહોજરી પર સડપ સડપ હાથ ચલાવતો પુરતો ગંભીર દેખાયો.

“એ કાંએ રે, ચોમરા, આજે કંઈ તું બોલતો નથી ? છે હું !” અંતે ખડયાની એક ગુર પોતાના બોખા બોખા દાંતે કડવાની મિથ્યા કોશેશ કરવા પછી હીરાણએ ખબડીને પુછ્યું.

“હું કંઈ વિચારમાં હતો, બાવાજી,” ખસડએ જવાબ કર્યો.

“વિચાર ! હાંતો—પયણુવા અદરાવાનો ?”—અને નજી એ સાંભળતા ચેહરામાં લાલ થઈ, અને જમવાનાં પાથરણાં પર જ્યાં તે બેઠેલી હતી ત્યાંથી મોઢું ફેરવી બીજી તરફ જોવા લાગી.

“અરે પણુવાને કાંહાં અત્યારે સેકે તાંણાએ ?” ખસડએ કહ્યું.

“ઓ વાય, પણ તાહરે જે હોય તે ખરી ખખારીને બોલી પરની ?” હવે આવાં ડાસાં છેડાયાં.

“જોવો, આજે એમ થયું કે સહવારે રાજબાઈ ટાવર આગળથી એક પારસી સામે માહરી ગારી લીધીતી. તે તો ચાલી જતોયો; પણ મેં આંખુક ઉંચો કરીને “ગેરી, સાભા” પુકાર્યું, ને તરત તેણે એસારતથી બોલાવ્યો ને બેઠો ને પછી——”

“ગારીમાંથી ઉતરી ગીયો ને ગારીમાં કંઈ વીહરી ગીયો, એમજ કેની ?” અનુભવી હીરાણએ આખાદ નિર્માણ ટાંકી.

“એમજ. બાપા, તમે જખરા હો ! આખાદ પઠરી આપ્યું,” ખસડ પોતાના દોહયતુર બાપની હુસ્વારીથી મલકાકને ખુશમીળજી દર્શ્યો.

“પણ મરે, હું કુલી ગીયો ? લાવની ? ખતાવની ?” આવાં

ડાહ્યા ઉલટમંદ થયાં.

“ ને બુલી બી ગીયો, ખસરબઈ, તો તે તમારે ધારા પ્રમાણે તો પોલીસને જ લખ જઈને આપણું પરસે કેની ?” નજીએ નરમાસથી યાદ કરાવ્યું.

“ તમે અધાં ધીરાં પરાં,” ખસરબઈએ સમજાવ્યું. “ તે પોલીસને આપણું પરે તેવું કંઈ નથી.”—અને અવાજ ધીમે કરીને— “ તે તો એક ખાનગી કામલ છે.”

“ કામલ ?” હીરાજીએ નાકમેદીથી ધુરડીને કહ્યું.

“ જોરે, ખહર દીકરા, માહર માંને તો તાહરા બાપ કને તે કંઈ ખાન ધીની વાત હોય તો કરતોજ રખે,” તે માતાએ તાકીદ કરી. એવણનાં પેટમાં કાષ્ટ ખાનધીની વાત રેહવાની નહીં. એવણુ તો જઈને અરધી મંબાઈને ફેલી આવવાના !”

“ હવે એહે કે અમોલી, વાતની વચ્ચે જુહું જુહું વલોર પારતી !” હીરાજી હેડાયા; અને પછી ખસર તરફ ફરી વધાર્યું, “ આગલા હાંકો. કામલ હાંતું ? તેં વાંચ્યું ? તેમાં હું લખેલું છે ?”

ખસરએ એ પછી વીસ્તારીને ખુલાસાથી અધી વાત કહી. પેલો ખરશેજી લશ્કરી (જાંઠગીર નરીમાનનો દગલખાજ ભાઈ જમશેદ નરીમાન) સાઉથ આફ્રીકાથી મોટો દલો મારી, પોતાનું રંગ રોમાણુ બદલી, અત્રે નવેજ નામે લખપતી થયેલો પાછો ફર્યો હતો, તે જેનું ઠામઠોકણું ખસર મુતલમ જાણતો ન હતો તે પારસીએ તેની ગાડી સહવારે ભાડે કરી લીધી હતી, ને સરકલમાં એક ઠેકાણે જઈ બીજે ઠેકાણે રસ્તામાંજ તે પાછી છોડી દીધી હતી, તે ગાડીમાંથી ઉતરી જવા પછી તેનું એક કામળ જે પડી ગયલું મલી આવ્યું હતું તે વાત તેણે કરી, અને ઇંગ્લેજ બાશ્ચાનાં પોતાના બાગાંતુદાં જાન છતાં પોતે જે વાંચીને સમજ્યો હતો તે હવે હાલમાં તેણે પોતાના ધરકા બાપને વાંચી સંભળાવ્યું. તેને એ ડાહ્યાની બુધ્ધી ને સમ્માદને વાસ્તે લખ્યું માન હતું. ડાહ્યા હતો તો એક સીમરામ ભાડે ફેરવનાર અબાણુ આદમી, પણ ખસરને લાગતું હતું કે તેના જેવો દુરઅદેશ જમાનેખાધલ બાહોશ માણસ તો આખી દુન્યામાં બીજે કોઈ થયો નહીં હશે.

હીરાજી કાચમેને તે ઉપર, તે સંમળી, મંબીરાષ્ઠી થોડાક દરયાઈત ચલાવ્યો. “કથેરાષ્ઠન”ની સહીનો તે એક કાગળ હતો, ને તેમાં કાઈ મીઠા અરશેદજી લશકરી નામના જે આસામીને તે લખ્યું હતું તેમાં જન લેવાની મજબુત ને બચબીત ધમકી આપેલી હતી, એટલે દીસ્તુંજ હતું કે ખસરનાં કેહવા મુજબ આ જો પેલા કાષ્ઠ ઇંગ્લેજ દેખાતા પારસીની પાકીટમાંથી પડી ગયું હોય તો તેનેજ વારતે તે લખાયેલું હોતું જોઈએ. તે પરદેશમાં કાષ્ઠને દગો કરીને અત્રે ચાલી આવ્યો હોય તથા તેની પરજેતર તેનીપર કીનો લેવા તેની પછવાડે અત્રે ધસડાઈ આવી હોય એવી કાંઈ તે કાગળની લખાવત વંચાતી હતી, અને તે ધરડો બાપ ખસરનાં અનુમાનને બીલકુલ એકમત થયો કે એ કાગળ પોલીસને સપુર્દ કરવાં કરતાં સાચવી રાખેલો ને જો તે પારસીનો કદીને પત્તો મલી જાય તો તેને હાથોહાથ સપુર્દ કરેલોજ બલો હતો. તેમાંજ ખાટવાનું હતું. તે જેટલો બચકાર તેટલોજ કીંમતી દસ્તાવેજ પેલોજ પાછો મોટાં દામ ખદલ ખરીદી લેવાને ખુશી થાય એમ સહજ સમજાતું હતું.

“હવે તમોને નહીં લાગતું, બાપા, કે જો આપરે હાથોહાથ એ કાગલ તે પારસીને પુઘારી દેખ્યું તો એ કાષ્ઠ અરશેદજી લશકરી સારી જેવી ધરખમ રકમ એની આપુને તોલી આપશે ?”

“એ, પણ ગાંડો પોયરો છે! અવવલ તો એ ખરેદજી લશકરી કાંઠાં રીએ ને કાણુ મુવોજ તેજ તું જણતો નથી. વારં, ને તે કદી જાણ્યું તોની તેના પાહે ખાવાની ખાખ નહીં હાંહે તો તુંને હારી જેવી ધરખમ રકમ તે આપફે કીયા ચુલામાંથી ને બરતાંમાંથી ?”

ખસર કાચેદ્યતથી હસ્યો.

“આપરં નસીબ ખીલેલું. બાપા, નસીબ ખીલેલું !” તેણે કહ્યું. “હું બી પહેલાં તો એમજ મુંચવાતોતો, પણ પછી આજ સાંહજ નવરો ઉતો ને એ પછસાનું “સાંહજ વરતમાન” લઈને કાચ—બાકસપર બેઠો બેઠો બીંબે કલબ આગલ વાંચતોથો, તેવામાં એ મારા બાપ! તેમાં લખેલું કે” નધ્યેન સી રોડ પરનો અસલ વારેનો સાસુનવાલો મોટો બંગલો કાષ્ઠ સાઉથ આફ્રીકા તરફથી અત્રે આવેલા લખપતી પારસી ગ્રહસ્થ નામે શેઠ અરશેદજી લશકરીએ મોટે દામે ખરીદ્યો છે, ને મોટી તળુમલથી હાત્રમાં અપ-ડુ-ડેટ કીંમતી રાસરચીલાં સાથે તે તેને વારતે ખાસ તૈયાર કરવામાં આવે છે.”

ધરડો હીરાળ આ સાંભળી ઓછો ખુશી થયો નહીં. આ તો સંજોગોળ ઉપરાસાપરી એવો બન્યા ને બનતા હતા કે જાણે લક્ષ્મી તેના "પોરયા"ને ચાહતો કરવાજ આવી હોય, કેમજે કશા બી સંદેહની વાત નહીંજ હતી કે જ્યારે આ પાસી કાંઈ એવો મોટો લખપતી હતો, અને આ કાગલ ઘણાજ કામનું ને મોટા બેદનું તેનુંજ પડી મથલું હતું ત્યારે તો જરૂરકરીને તે એક ઘણું મોટાં ધનામ બદલ ખસર પાસેથી પાછું સ્વાધીન લેવાને ખુશી થવાનો.

અને એ રીતે તે ખડ્યામુડી કાઢિનસીલ તે રાત્રે મોડેથી બરખાસ્ત થઇ. અલબત્ત એ બાપ બેટાની લાંબી મસલત ને કોનસલકુનસલમાં પછીથી બેરાંઓએ ઝાઝો ભાગ લીધો ન હતો—બેરાંઓની બીચારાં-ઓની અક્કલ કેટલી ?—તેઓએ વાત અગતની ને ગંભીર ચચલી જોઇ એટલે દાનાઇથી ચુપ થઈ ગયાં હતાં; અને જોકે પોતાના રીત રીવાજ મુજબ ઘણીમુખ્યાં આવાંડોસાંએ વચ્ચે વચ્ચે કાંઈ કાંઈ ટાહુકા દુચકાના ચપકા મુકયા હતા ખરા, પણ હીરાળ ને ખસરભાઇએ તે પોતાનાં કામની વાત વચ્ચે નો કોથાં કરેલાં હોવાથી અમે બી—હીરાળ કેહે તેમ વાતમાં વલોડ નહીં પડવા દેવાની મતલબથી—તે ઉતારવાના અખાડાજ કર્યા છે.

અને અત્રે આ ખડ્યામુડી પ્રકરણ ખતમ કરવા પેહલાં હજી એક બીજી વાતપર વાંચનારનું ધ્યાન ખેંચેલું યથાર્થ થશે. એ ખરશેદજી લશકરી—જેમી નરીમાન—જાંહગીરનો જોડભાઇ હોવાને લીધે ચેહેરામાં ઘણી હલ સુધી જાંહગીરને મલતો આવતો હતો, જોકે જ્યારે જાંહગીરનાં મોંહપર એક મોટી ભરાવદાર મુછ હતી ત્યારે તે (જેમી) સક્ષા મુછ બોડાવેલો ખરમુછયો હતો. એટલા માટે એ સાફજી થયું કે ખસરજી ઉપલા મજલાના પોતાના બાપના બાકુત જાંહગીરને આજ તક કદી જોયોજ ન હતો. ખસર જલ્દી ગાડી પર જનાર હતો ને જાંહગીર તો ઘણો મોટો ઘર પાછો ફરનાર હતો. વળી દાદર બાહરથીજ હોવાને લીધે બી આજ તક તે બાકુત ખસરના જોવામાં આવ્યો ન હતો. આવતે તો બનવાજોગ હતું કે જેમ એક વખત શીરાઝ શેહના જાંહગીરને જોઇને તેને ખરશેદજી લશકરી (જમશેદ) સમજવાની મુજવનની થાપ ખાઈ ગયો હતો—ન્યારે કે જાંહગીર

વેસાવામાં કુમ્મીને છુપ્યો જોવા ગયો હતો તેમ આ પોરયોળી જરા એવા
એકમલતા ચેહેરાનાં કાચ્છથી અજબ થતે ને ગુંચવાતે.

પ્રકરણ ૨૦ મું.

—:૦:—

સુ સરકારી બજાર થઇને ફલી વીમાદલાલને કલ-
બમાં ધસડી ગયો. તેઓ બંને એ ચોરાંત્યા
કલબના મેમ્બર હતા, કે જ્યાં સાંઢજને છેડે
ફેશનેબલ જુગારીઓ રોજ એકઠા થતા, ને એ
ખોહારીના અધાપામાં છતી આંખે પામાલ થતા.

પેસુના કહેવા મુજબ જાલ ઝવેરી (જે અરધીક દળન એવી નામાંકીત
કલબોનો મેમ્બર હતો તે) એ “રાષ્ટ્રઝોંગ સ્ટાર” કલબમાં તે દહાડે
પીરમહમદ નામના એક લખપતી ખોળ જવાંનને લાવીને નવેસરથી
છંદોડયુસ કરનાર હતો, એટલે એ બધી ઉપરાસાપરી લાલચોથી ફલી
પેસુની સાથે પોતાની મરજી ઉપરાંત તે રાત્રે ત્યાં જવાને લલચાવો,
અને તેઓ ગયા.

પરીણામમાં. મોડી રાત્રે ખોહારીમાં ગલાં સુધી ગરક જવા
પછી ફલી પોતે પોતા સાથે ખીજવાયલો કાર્ડ ટેબલ પરથી ઉઠ્યો.
ને બ્લીસકી સોડાનો પેગ મંગાવી તે ગ્લાસ સાથે બાળુમાંના એક
સોફા પર પછડાઇ પડ્યો, કે જ્યાં જરા વારે પેલો પીરમહમદ,
નવરો પડેલો, આવીને તેને વાત કરાવતો બેઠો. તેઓની અરસપરસ
તેજ સ્હાંજે ત્યાં ઓળખાણ થઇ ચુકી હતી.

એ પીરમહમદને જાલ ઝવેરી આજે પેહલ્લોજ એ “રાષ્ટ્રઝોંગ
સ્ટારમાં” લાબ્યો હતો—જોકે ત્યાંના વણખરા મેમ્બરો પીરમહમદ-
વાલી કલબના બી જાલની ગાફક મેમ્બર હોવાથી તેઓ બધા એ
ખોળ જવાંનને ઓળખતા હતા. સૌ તેથી તેને દોસ્તીના અખલાસથી
મથ્યા, કે જ્યારે બે ચાર વધારે ઘરોબો ધરાવનારામાંથી એકે તો
પુછ્યું વટીક, “પછી ત્હાં અમેરીકા જવાનું શું થયું? ક્યારે
પાવડો ઉંચકવોજ ?”

હવે તેજ તૈયારી છે," પીરમહમદે હસીને જવાબમાં કહ્યું. "મને એક કંપેન્-પન જોઈતોતો, ને મીં જવેરીએ એક જલ્લુને તૈયાર કર્યોછ તેને મલવાનીજ ખાટી છે. કાલે જાલને ત્યાં ડીનર છે ને ત્યાં મને તેની સાથ એવજુ મેલવવાના છે."

તે થસસામાં હતો—એ પીરમહમદ લખપતી આપના એકના-એક ખેટા તરીકે તેનો તાપ ધણો હતો, તે ઇંગ્લેન્ડ પોશાકમાં, ઉંચી કીમતનાં મોતીની એક ટાઇપીન સાથે, એક પારસી જેવોજ લાગતો હતો, કેમકે એકે જરા કરેલાં આંગનો ને બેડી બાંધણીનો હતો ને મોઢાંપર સહીયડનાં ચાથાં ધણાં હતાં, તોપણ ચામડીમાં ઉધડતો હતો ને બાલ બી સફા હોવાને બાળુમાંથી સેટા પાડેલો હતો.

"અને પેલા મંચી ફકીરા સાથ પછી ત્હાં કેમ પડ્યું, પીર?" એક બીજા જીવેળનના દોસ્તે તેવામાં પુછ્યું.

"ઓ, નો શીઅર," તે બોલ્યો તુચ્છકારથી કહ્યું. "વરસ દહારાતું પ્રાંચ્યમ બરી દક્ષને તેને ૩) લાખની મોટી લાઇફ પોલીસી મેં માહરે નામની તેની ફેવરની ઉતારી આપી તેથી તેનું કલેજું તો આપસ જેવું હવે ઠંડું થઇ ગયેલું છે!"

અને એ સઘળી વાત જેમ બીજાઓએ તેમજ ફક્તીએ બી સાંભળેલી હતી, જેથી હાલમાં હારેલો મારેલો કાડ ટેન્ડવથી અલગ થઇ જ્યારે તે સોફાપર લાંચી થઇ પોતાનાં સુકકાં પાત્રાં જેવાં ગલાંને બ્હીસકી સોડા સીપ કરીને બીજબ્યા કરતો હતો તેવામાં પીરમહમદ તે સોફાની પાસેનીજ ખાલી ચક્રારામ ચેરમાં આવીને તેને વાત કરાવતો ગેઠવઇ ગયો તેથી તે (ફક્તી) રાજ થયો. તેને કાંઈ પુછવાનું પેટમાં ઉભાયાજ કરતું હતું.

"તમે આજે અહીં આયા, મીં પીરમહમદ, ત્યારે મંચી ફકીરાની વાત કરતા હતા," તેણે તેને અલારપેલાર થોડીક વાત થઇ રહ્યા પછી ધીમે રહાદે પુછ્યું. "મેં આપ આસ્ક એ ધીરવારનાં બીઝનેસમાં એ ફકીરા કેવો આદમી છે તે? આપનો શું અનુભવ છે?"

પીરમહમદ મોટા તુચ્છકારનું હસ્યો.

"મોટા પીંઢારો," તેણે કહ્યું, "એક લોહીતરસ્યું વફેજ! તમારા પારસીઓમાં એક બ્યાજખાઉ ને નીચમાંનીચ લોભ્યો મારવાડી જેવો

હોય તો એ મંગલ મુરત છે ! તમે બી કંઈ એ મુજને હાથ વેચા-
યલા છેઓ શું ? ”

“હા,” ફલીએ ચેહરામાં લાલ ચતાં આશ્ચર્યને કહ્યું. “હું
કંઈ ઘણો ફસેલો નથી કેમજે હું કંઈ તમારા જેવા પૈસાવાલા ને
લખપતી બાપનો બેટો નથી, પણ એ લુચ્છાની ધીરધારમાં થોડુંક
ફસેલો છેઉં, ને હમણાં હું અવેજ પાછો ભરી નથી શકતો તે માહરી
લાચારીનો લાલ લપ મને એ ઘણો સતાવેછ.”

“શું કેહછ જે ?”

“મેં એક હુંડી લખીને અવેજ લીધેછ તે ગણ પરમની પાકી
ચુકીછ,” ફલીએ ઘણી ઉદાસી સાથે જવાબ કર્યો. “ને મને કેહેછ
જે જે જલદી ભરી નહીં આપશે તો તાહરી પર ફેજદારી ચલાવશ.”

“ફેજદારી ?”

“હા.”

“વેલ, તે તો ઘણું નરસી છે,” પીરમહમદે જરા શંકાશીલ
રવેસે તે નવી આલખાણવાલા જવાંત બાણી બેતાં કહ્યું. “કાંઈ
એવી ફસાવત છે ખરી ?”

“હું તો કંઈ જાણતો બી નથી !” ફલીએ નિર્દોશતાથી ખાત્રી
આપી. “મેં તો પ્રકત અંગત જમીનગીરીપર એની પાસ પૈસા ઉછીના
લીધાથી કાંઈ જયાદા કીધુંજ નથી.”

“ત્યારે તો અમથો દબરાવતો હોશે” પીરમહમદે મત આપ્યું;
“અલખત, આદમી પૈસાનો ગુલામ ને ખરોજ નીચ છે. તમારું નામશું
કહ્યુંતું તમે ?”

ફલીએ પોતાનાં નામનો કાડ આપ્યો, જે ઉપર નીચે મુજબ હતું:-

ફરાંમરોઝ અરદેસર વીમાદલાલ, વેસાવા

અને તે વાંચીને પીરમહમદે પોતાના ખીસામાં મુક્યો.

“હું ધારંછ જે જે અમથી હુંડીજ લખી આપી હોય તો એવું
કરવા જેવું કંઈજ નથી,” પીરમહમદે તે કાડ સ્વાધીન લેતાં નરમા-
સથી સંબારે આપ્યો, અને તેવામાં તેને જલ સોહોધતો આવ્યો. એટલે
તે તેના બેડે વાત કરતો ઉડી ગયો, અને ફલી એ પછી ઘણું મોડું
થયણું હોવાથી રડમસ પોતાને ઘેર પાછો ફર્યો. તે મંચીનું દેવું અદા
કરવાની ઉમીદથી આજબી અત્રે આવ્યાને ઘણું રંગ્યો ને ઘણું હાર્યો.

હતો. હારયો જુગારી ખમણું રમે. જુગારમાં ને સરામાં કાઠળી જુગારી કે કાઠળી સટોલ્યો આયંદા ફાવીને તરીપાર ઉતરેલો કાઠળે જી સાંભળ્યો છે ?

‘મુવો હું કમખત!’ તે મન સાથ એકલો એકલો પટપટયો; હું છતી આંખે આંધલો થયો. માહરા લલા આપ! તેવણુ કેટલા ખદા થશે! તેવણુ કેમ મને માફ કરશે! જે બને તે બને, પણ હવે તો કાલે તેવણુ આગલ જઈ પછી માહરી મુશ્કેલી કબુલ કરી દઉં ને તેવણુની માંશી ને મદદ માંગી લઉં. માહરે અત્યાર આગમચળ તેમ કરવું હતું. એક વખત એ મદદ થઈ જાય તો પછી આંખે જાહનમના ગારમાં માહરે કદી ફરીથી પગ મુકવો નથી. ને મંચી જેવા મુજનો પલીદ આશરો ગમે એ સંજોગમાં કદી સોહોધવો નથી.’

તે આ હરાવથી થોડોક સધ્યારો પામ્યો, ને તેવામાં ફરેનીની મીઠી મનોહર સુરત તેના ખ્યાલોના ખાખમાં ખડી થઈ એટલે થોડીક જાસ્તી નિરાંત પામેલો, હજી બીનાયલી આંખો સાથ જ્યારે તે ધર પાછો ફર્યો ત્યારે તેણે પોતાની રામટીંગ ડેસ્ક પર એક પોસ્ટમાં આવેલો કાગળ પડેલો જોયો. તેણે તે ખુલ્લો, તે ટુંકમાં લખાયેલો હતો, પણ તે વાંચતાં તેનો દમ અંધાઈ ગયો, તે આ મુજબ હતો:—

“શેઠ ફરામરોઝ અરદેશર વીમાદલાલ, મુંબઈ

“જત તમારી હુંડી પરમ દિવસની પાકી ચુકેલી છતાં તમે તે હજી ભરી આપી નથી, એટલે મેં આજે તમારા આવાજી શેઠ અદુબાને વેસાવે તે આખે પરબાહું લખ્યું છે. હુંડીની પછવાડે તમારા આવાજીનાં એડાસર્મેન્ટ (જામીનગીરી)ની સહી છે એટલે તેવણુ એ અવેજને વાસ્તે તમારા જેટલાજ જવાબદાર છે. મેં તેથી તેવણુને લખ્યું છે કે તેવણુ એ અવેજ ભરી આપે તો ઠીક છે, નહીં તો પછી તરત કાયદા પ્રમાણે પગલાં લેવામા આવશે.

લી૦ તમારો તાબેદાર,

મતચેરશાહ ફકીરા.

ફલી ધોએલી સહા ચાદર જેવો શીકડો પડ્યો. આ કેવી બચ-કાર દયાજાળ! તેના આપનું હુંડીની પછવાડે એડાસર્મેન્ટ શું ને વાત શું? ‘કમખતે મને કહ્યું’ જે હુંડીની પછવાડે તમારા આવાજીનું

નામ ને ઠેકાણું માફરી પતીજને વારતે લખી આપો, તેમ મેં માહરે પોતાને હાથે લખી આપ્યું, માહરી પાસ તારીખ બરાબરી તે બરી, ને હવે શું એ મુજબ એમ કેહવા માંગતો હોશે કે મેં બાવાજીનાં નામની ફેરજરી કરી? ઓ ખુદા! ઓ ખુદા! બાવાજી માહર હવે તો માનશે બી નહીં! મેં આજે શું ભુલ કીધી! મેં આજે શું જખ મારી!”—અને તે ટેબલપર માથું પટકા બણી ગમખારી વચ્ચે એકલો એકલો બેઅખતયાર રડી પડ્યો.

પ્રકરણ ૨૧ મું

—:૦:—

દે બંડારી એક તેના વર્ગમાં મોટો, શ્રીમંત જાણીતો આદમી છે. તે મોટો માણસ લેખાય છે. માહાલક્ષ્મીમાં પીઠાખાનાં મંદીરવાલી ગલીમાં તેનું પીઠું મુ'બાઇમાં સાથી અસલવારેનું ને પુરાણું ગણાય છે, ને પીઠાના મુરખીઓ બધા

જલખાનાનાં સાહુકારોજ હોય છે. ઇઠકુ પોતે બી તેજ વર્ગના એક નામદાર છે, મગર તે બણી સંબાલથી કામ લેવાવાલો છે એટલે પોલીસના સપાટામાં આવતોજ નથી, જોકે પોલીસનો તેના પર વર-સોનો કરડો ડોલો છે. તેનું લાઇસન્સ છીનવી લેવાની ધમકીઓ અપાય છે ને વાતો થાય છે ખરી. પણ તેમ કદી થયું નથી, કેમજે તે પોંહોંચેલખુત્તી બધાને છુદટે હાથે વરતાવીને રાજી રાખે છે, ને વળી પોતે બધા લુચ્છા લોકરોપર મજબુત દાદાગીરી કરી જાણે છે.

તે પીઠાંવાલી ગલીજ એ ગલીય વર્ગના અધમ લોકોના ગીય વસવાટની છે. કોઇને કીલી લેવો હોય ત્યારે પોલીસ વડીક એક બેની સંખ્યામાં તે તરફ જવાની હીમત કરતી નથી, કેમજે પોલીસપર તુડી પડીને તેમને કોહરી કીલાવાની એ મીયાં માણસોની એ તરફની બલાઈ મહશુર છે. વળી એ મીયાં માણસોમાં બી કાંઈ બધા એકજ જાતના આસાંમીઓ નથી ત્યાં એકઠા થતા, કે જે એ ઇઠકુ બંડારીના પીઠાના ધરાક અને મુરખીઓ છે. દરેક જાત ને દરેક જાતનાં ધરાકો બરાબર એ બંડારીને માન છે, અને તેમાં કાલી, કુખરા, હિંદુ, બોખ,

મુસલમાન ને પારસીઓ વચ્ચે શામીલ છે. એ મુસ્લીમોમાં મીત્ર મળુરો, ચારો, ધરફાડુઓ વિગેરે નેકનામે લખ્યા છે, ને ઇશ્કુઆ પોતે તેઓનો ખાસ મુસ્લી છે. ચોરીનો માલ રાખી લેનાર, ગીરવી મુકાવનાર, ચાંદી સુન્ન સજ્જાથી ગલાવી નખાવનાર તેના જેવો એકકો આખા મુ'બાઇમાં બીજો એકકે નથી, ને તે છતાં બાહરથી તો તે એક ઇજ્જતદાર ને પ્રમાણીક ધંધાદારી બંડારીનોજ દેખાવ કરી બાંધે છે, કે જે બાંધે ગરીબ વર્ગને પુલ્યું એ પુલ્યાં રોજ ડાફ વચ્ચેને પોતાનો ગુજરા ચલાવતો હોય !

આજે રાત્રે જ્યારે કે ખાસકરીને અમે વાંચનારાં સાહેબોને આ બુખીનાં બોવાં સાથે મેત્રએ ને ચોલખાંણ કરાગ્યે છીએ ત્યારે મોડીજ્ઞાત થવા છતાં પોઠાતું બારણું વાંકું કરી, બતીઓ ધીમી કરી નાંખી, હજી તે બોરડુમાંનાં એક સ્ટેંડપર બીડી ચોરતો બેઠેલો હતો. તેની બાજુમાં એક મુસલમાન પોરયો, વરસ ચોરીસેકનો, પણ બીડી બેંચતો ઉભો હતો. “કાંઈ દાદરે નહી ને આજે એને મોર કમ થયું ?” ઇશ્કુ તેને કહતો ને પુછતો હતો. “તુંને કેટલે વાગે અહીં આવવાતું તે રાજએ બરોબર કહ્યુંતું કેની, અમદુ ?”

“બીલકુલ બગબર. રાત્રે દસ વાગા સુધીમાં પોતે અત્રે આવી જાગવાતું કહીને મને દસની આગમચ અહીં હાજર થવા તેણે વરદી આપોતી, ઇઠાળા,” અમદુએ જવાબ કર્યો.

“ત્યારે તો આવતોજ હોરો,” ઇશ્કુએ ચુકાદો આપ્યો. “એ વાચદો ચુકે તેવો સુમારો નથી તો. હજી તો દસ હમણાંજ વાગ્યા. એનો ધંધોજ એવી કીસમનો છે કે—”

અત્રે પીઠાંના બાહરના નાંધલા દાદરપર બારી બુટનાં પગલાં વાગ્યાં, ને ઇશ્કુ કાંઈ બી આગમ કહે કે બોલે તે પહેલાં તો રાજે અંદર આવ્યો.

એ રાજ બાહુરને અને અમદુ નામદારને અમારાં વાંચનારાઓ જુલો નહીં ગયાં હોય ? એ બંને કાચીના સાહુકારોની અમે આ અમારી વારતાનાં પહેલાંજ પ્રકરણમાં પુરતી ચોલખ આપી ચુક્યા છીએ. કદાવર, કાલો, મજબુત આંધાનો ને બેરાવર હતો. તે લણી મોટી મોટી નામદારીઓ આ આગમચ કરી ચુક્યા હતા, પણ તે

સઘળી ઐટલી સીકતથી કે તેના જમના હાથનું કરેલું દાખા હાથને તેણે ખમર પડવા દીધું ન હતું, તો પોલીસના શા ભાર ? તે પાંચ સાત વખત એમ નો જોલખાનાંની હવા ખાઈ આવ્યો હતો ખરો, પણ તે ધણું તો ઘર ફાડવા કે ચોરી કરવાના વાંક સારું; ને તે બીજ્યારે તેના તારા સીતારા થોડીક આસાએસ કરવા સુધ ગયલા હોય ત્યારેજ બાકી ધણું કરીને તો તેનો પાસો સવલોજ પડતો, ને તે આ અમદુ ને છઠ્ઠું ભંડારીની મદદથી આયંદા પકડાયા વગર શવીજ જતો !

હાલ બી તેમજ હતું. હાલ બી પેડર રોડ પર એક ઘરખમ ઘર ફાડવાની તેની યોજના હતી, કે જે શુભ કારજમાં શરીક થવા, આપણે યાદ કરશું કે, એ બલો માફ ચાહીને પોતાના જોલનાં સાથી જાંહગીર નરીમાનને આંદર કરતો ગયો હતો. જાંહગીર ગરીબ બીચારો—તેના કરપીણ ભાઈની દગાબાજનો ભોગ—એક ભયંકાર લુચની સળમાં આની મોટી જોલ ભોગવી આવ્યો હતો, ઐટલે તે તેને પોતાનીજ પંકતીનો માની લેવાની થાપ ખાઈ ગયો. અને જાંહગીરે તેને મજબુતીથી નો કોઠાં કર્યા ત્યારેજ તેને પોતાના ધીકતા ધંધામો ભાગીદાર બનાવવાનો નેક એરાદો એ મારતેમીયાંએ પડતો મેચ્યો હતો.

તે, ખુશ મિજાજ, પોતાના સાથીઓને સલામ કરતાં હત્યો, અને પછી છઠ્ઠીની નજદીકમાં એક ખાલી સ્ટેંડ ખેંચી વાન કરતો બેઠો. અમદુ ઉભોજ રહ્યો.

“મેં આજેજ રાતને વાસ્તે તકકી ફાંધું છે,” તેણે તે બેઠક લેતાં અવાજ ધીમો કરી નાંખી કહ્યું.

“આજેજ ?” અમદુ ને છઠ્ઠીએ એક અવાજ પુછ્યું.

“હા. એમ તો પછી નાહોક વાત દીલમાં પડ્યાજ કરેછ તે મામલો છટકી જશે,” રાજાએ શીકર બતાવી. “અલખત. દલ્લો મોટો છે તેમ જોખમ બીજીવણો મોટો છે. ને આપુને લણી સંભાળ-થીજ કામ કરવાતું છે.”

“જોખમ શું જે ?”

“જોખમ એ શેઠીયાના એક દીકરાને લગતો છે,” રાજાએ સમજ આપી. “એમ તો અંદરને વાસ્તે મેં બધું પાકેલાં અંદર

જેવું પકડું કરી મેલેલું છે. તીજરી કીયા ચોરડામાં કંઈ તરફ છે, ને ત્યાં કીયે રસ્તે ને કીયે બારણે જવાનું તે વટીક મેં એવું પકડું કરેલું છે કે કીધ્યાણુ અંધારામાં આંખે પાટાં બાંધીને તમે મને લઈ જાઓ તોખી હું આખાદ ત્યાંજ તમેને લઈ જઈ શકું, પણ—”

“હા, પણ?”

“પણ એનો એક પોરમહમદ નામનો પોરયો બડો રખડેલ છે, ને તે કમળત સમેસમા વખતે ઘેર આવીને ઘોંટાઈ મરતો નથી,” રાજાએ ચીંતા જાહેર કરી. “કોઈ વખત દસ અગ્યાર વાગતાંમાંજ આવી જાયેછ, ને કોઈ વખત બારતો કોઈ વખત એ ને ચાર ખી વાગી જાયેછ! એના ઘેર પાછો ફરવાના વખતનો કંઈ મેરજ નથી. હવે આપણે રોકાયલા હોઈએ તેવામાં જો એ આવી લાગે તો લેહણના દેવા થઈ જાયેની? ન તો કાંઈ હાથમાં આવે ને બેફાયદા હાથમાં સોનાની જાંઘર પડે! તમારાં ધ્યાનમાં આવ્યું કેની?”

પણ અવેજ મોટો છે એ તો ખરું કેની?

“ખીલકુલ ખરું, કમમાંકમ ચાલીસ લાખનો આસામી છે, ને રાંડયાંઓનું ઝવેરાતજ કાંઈ પાંચથી સાત લાખનું કેહવાયછ! ડાસો ખોળા જાતનો છે, ને સરકારી ખેતાખનો ખીલો ધરાવેછ. એના નોકર કાસમેજ બધી ખાતમી લાવી આપી!”

“પણ તું તો કેહજે એ કાસમને તો એને ધરથી પાણીયું મેલેલું છે?” અમદુએ યાદ કરાવી.

“હા, પણ એ લોકના ઘરમાં અમીના કરીને એક આયાની પોતી છે તેના જોડે એ કાસમને ઘણું સારું છે, જેથી અવારનવાર છુપેા હજી ખી એ ત્યાં જતો આવતો છે, ને આજે ખી જઈને તેણેજ મને એ બધી ખાતમી લાવી આપી,” રાજાએ ખુલાસો કર્યો. “બધું બરાબર છે—સિવાય કે આજે દુકતો મોટો અને અચોક્કસ વખતે ઘેર પાછો ફરી મરેછ તે. તેજ એક રસ્તામાં બડી મુશ્કીલ છે!”

“મુશ્કીલ તો ખરીજ,” અમદુ એકમત થયો.

“મગર તેથી કાંઈ દગમગ્યા કરતા પાલવે નહીં,” રાજાએ ઠરાવથી ચુકદો કહી સંજળાવ્યો. “કમમાંકમ એક મહીનો થયો હું એ સોદાને સાર વામાંડામાં કરવા કરતો ટીંગાઈ રહેલો છું!”

“પણ તેને તે આવે એવો માથાં પર એકાદ મજબુત હાથે આપીજ દીધો હોય તો ?” ઈઠ્ઠુએ સુચવ્યું.

“તેમાં તે શું મોટી વાત ?” રાજાએ નરકરો જવાબ દીધો. “એમ તો માહરા હાથમાંના લોખંડી સદ્યાનો એક ફટકો, ને તે માહરા મુવા બાપને મલવા ચાલતોજ થાય; પણ કમજત હાથમાં આવે ત્યારેની ? મેં ફેટલીક રાત તક જથુક થોળીને માંજણું તપાસ્યું. ભાડેની કે પોતાની ગાડીમાં આવેછ, ને આવેછ તેવો ગરબ દબને ઘરમાં ઘુસી જતેએછ. ગાડી પાછી ચાલી જાય તેટલાં જરા થોળતો હોય તો આપદાજ શાંતી ? તમારાં ધ્યાનમાં આવ્યું કેની ?”

“ત્યારે રસ્તો શું ?”

“મને ખ્યાલ થવાથી મેં બીજા એક રસ્તાની બી તરફીય કીધીતી,” રાજાએ સમજાવ્યું. “એક મારી સાથે જેલમાં પારસો હતો. મજાહનો હતો. દરેક બી એવો કરેછ કે જેલનું પાણી પી આવેલો હોવાનો કાઠને કદી સ્વપ્ના બી નહીં થાય. મેં તેને સીસામાં ઉતારવાનું કીધું. મેં અચ્છો લાલ બી બતાવ્યો. મેં જોયું કે તે જ દોસ્તી પારે ને કલ્લમમાંકે કેથે રોકી રાખે તો આપરે તેટલાં કામ થામ પારી સરંજામ કરી લખએ, પણ તે હેમક ધધેરાએ માન્યું નહી. હવે તેથી જે બને તે ખરી. આજ રાત પરજ મેં ઠરાવ નક્કી રાખ્યો.”

“ફતલ કરો ! વીઠાબાની મદદ !” ઇઠ્ઠુએ દુઆ આપી. “તું દાગીના મને લાવી આપ ને હું તુંને વાજબી વાજબી કીમત તરત ચુકવી આપશ, ને દાગીના તો તે ને તે રાત્રે એવા થામ પારી આપું, માહરા દોસ્ત, કે પોલીસનો દાદો બી વેહેમ ખાત શકે નહીં !”

“તે વાતમાં તું એકલો ખરો,” રાજાએ પોતાનો આગલો અનુભવ યાદ કરી કહ્યું. “એમાં તુંને કાષ્ટ નહીં પુજે. એમ છે ત્યારેજ તો હું તુંને વલગી રેહ્યોછતી ! પણ આએ તો દરદાગીનો એટલે તરત કીલખ જઈએ હું—જે હુશ્યારી નહીં રાખી તો ! હીરા મોતી વધારે કરીને, એટલે તે કંઈ ગળાવાનું નથી.”

“તું બેશીકર રહે. ગામમાં કાષ્ટ નહીં આપે એવો ભાવ તે જોતાંની સાથે નહી કરીને હું તુંને આપશ,” ઇઠ્ઠુએ ધીરજ આપી,

“અને સહવારે જુસ્તેજોમાં બાહર પડશે તે આગમય તો દુર દેસાવર વગે લાગી જવા અરધે રરતે ઉતરી બી ગયલાં સમજ.”

“પણ બધાં તે આગમય બેઠકમાંથી છુટાં કરવાં પડશે.” અમદુએ સુચના આપી.

“રેજેરેજ. માલાઓ તોડીને મોતી બધું છુટકું કરી નાખશું, ને હીરાઓ ઉખેડી નાખીને કાટલાં ગાત્રી નાખશું,” ઇઠ્ઠુએ ખુલાસો કર્યો; “પણ રોકડ બી બડી ધરખમ હોશે?”

“તે કંઈ બધું ઘેરમાં નહીં હોશે,” રાજાએ ઉઠાવ્યું; “છતાં જો હોશે તે કંઈ સાફ થયા વગર રેહવાનું છે? અમો બેથી બનશે એટલું કરશું. તું તો આએ વખત બી સાથે નથીજ આવતોની?”

“અચ્ચીતજ નહીં, રાજા,” ઇઠ્ઠુએ કહ્યું. “તેમાંજ સલામતી છે. ત્હારો ભાગીદાર હોવાનો આજવેર કોઈ ભોંચિયાને એક સ્વપ્ના વટીક કહી થયો નથી તે એટલાથીજ કે હું કોઈ બી વખત ત્હારી સાથે કેથે બી જણાયો કે પકેડાયો નથી; ને એમાંજ આપુને બેઠને લાભ છે.”

“એહેતર છે ત્પારે, હું બજાદ થતો નથી,” રાજાએ નાખતી કરી. “ચાલ, અમદુ, હજી તો ઘેર જમને બધાં હથ્થાર લેવાં જોઈશે.”

“તીજેરીની કુપલીકેટ ચાવી તો હું લેતોજ આયોજ,” અમદુએ કહ્યું—ને તે બતાવી. ઇઠ્ઠુએ પણ તે તપાસી ને તે ઘણો છક થયો.

“આએ ખરીજ ચાવી છે?” તેણે અજબ થતાં પુછ્યું.

“બીજકુલ શીટ. અસલ મેં મીનપર છાપ ઉતરાવી મંગાવ્યો. જો પરથી એ કરાવી લીધી,” રાજાએ હસીને કહ્યું. “એ બધી મુસ્કેલ કાંઈ નથી. એક વખત ઘરમાં ધુસ્મા તો બાકાની તો બધી બચ્ચાની રમત છે. પેસો પોરયો ઘેરમાં આવી જાય ને ઘોંટાઈ જાય એટલીજ વચમાં મુસ્કેલ છે.”

“પણ કંપાઉંમાં કોઈ ચોકીદાર હોશેની?”

“હું નથી ધારતો, ને એકાદ હોય તો તેનો કાંઈ ભાર નથી,” રાજાએ કહ્યું. “તેને તો મેલતી લેવાનો એટલે તે દાંપમાંય થઈ જશે, અને નહીં મેલતી લઈ શકાય તોબી તે એક એકજાને ચુપ કરતાં કંઈ વાર લાગતી નથી.”

એ પછી ઇંદુએ ધણી બલમનસાઇબરી રવેસે રાજની ઘોડીક મેહમાનદારી કરી. તેણે બેવડો રજુ કર્યો, ને આંગમાં ગરમી ને હુસ્મારી લાવવા રાજએ તેમજ અમદુએ નવટાંક નવટાંક નાખી લીધા; જે પછી મોહું મચમચાવતા ને મુઠો સફા કરતાં ઇંદુની રજા લઇ તેઓ તે પીઠામાંથી બાહર પડ્યા. તેઓએ હજી તો રાજને ધરથી હથારો લેવાનાં હતાં.

તે બે ધર રાખતો હતો—એ રાજે એક પોતાની બેરી સાથે રેહવાનું પોલીસને બતાવાનું ને બીજું છુપું અને પોતાનાં હથારો-છરી કુહાડો, હથોડો, કુંચીના મુરા વિગેરે વિગેરે તે પોતાનાં એ છુપાં ધરમાંજ રાખતો હતો, કે જ્યાંથી તે સઘણું સ્વાધીન લઇને સરદાર કરીમખાન સી. આઇ. ઇ. ના પેડર રોડ પરના બંગલા પર ધાડ પાડવા તે બે બદમાશો મજકુર રાત્રીએ નીડર ચાલતા થયા.

એ તો તેમનો ધંધોજ હતો, ને તેથી તેમને જરા એ વસ્તુ લાગતું ન હતું. તેઓએ અત્યાર આગમચ અનેક એવી મોટી મોટી ચોરીઓ કરી હતી, ને મોટા મોટા દફલા માર્યા હતા; પણ ચોરની માનું મોંઢ કોથીમાં. તેઓએ એમ છતાં દલીલ ને કંગાલ રેહતા, ને પોતાનો ઉદ્ય કરપીણ રાજએ વટીક કદી જોયો કે જાણ્યો ન હતો. એવાઓને સ્વચ્છ સુખની પાક ખુદાને બારની મનાજ હોય છે, ને એ હરાંમ ઇસ્લતલી કમાઇ હરાંમ રસ્તે જોતાં જોતાંમાં પાછી ઉડી જાય છે !

“મને તેં એ ડાસાના આંખે પોરયા પીરમહમદને વાસ્તે બોલ્યો બીહીધરાવ્યો છે,” અમદુ રસ્તે જતાં દેહતો હતો. તેઓ પોલીસની નજર છટકાવવા લાંબો ચકરાવો લઇને મામા અરમનીને રસ્તે પેડર રોડમાં દાખલ થયા હતા.

“આપલો છે ? ચીતળ ચુડા પેહરયાછ ?” રાજએ તે સાંભળીને બખાહ્યું. “આંખે જોરાવર હથોડાનો આસ્તવાર હાથે મારેલો એકજ ફટકો જો આપણે તેના હાથ પર ફસી જઇએ તો તેની જગ્યા સદાની સીવી લેવા શું બસ નથી થવાનો ? તું શું જાણ્યો નથી કે એવા ફટકો આંખે આગમચ આપણે કય કંઈ મારી ચુકયાછ ?”

અમદુએ જવાબ ઠીસો નહીં તે ચોરીમાં શ્રીક થવા ખુશી

હતો, ખુનમાં નહીં મગર તે મક્કસદત્ત બોલીને રાજને ખીજવવા તે અત્યારે ખુશ ન હતો માટે ખામોશ રહ્યો, અને તેઓ બરકત ચાહતા, ધંધાની મતલબથી, સરદાર કરીમખાનના બંગલાની બાજુમાં આવી લાગ્યા.

મકરણ રર મું.

અપતી ખરશેદજી લશ્કરી (જેમી નરીમાન) જ્યારે ખસરની ગાડીમાંથી ઉતરી પોતે જે તરફ જવા ધાર્યું હતું ત્યાં જઈને પોતાનાં હોટેલમાં એક ખીજી ગાડીમાં પાછો ફર્યો ત્યારે તે પુરતો ખુશાલ હતો. પેલો ભયભીત દસ્તાવેજ

તેની પાકીટથુકમાંથી સરી પડેલો હોવાને તો તેને અત્યાર તક કશો ભય થયોજ ન હતો, કે જે એ રીતે ગાડીમાં પડી ગયેલો હીરાજી કાચમેનના દીકરો ખસરને હાથ ચઢ્યો હતો, ને જે બાપે પોતાના તે દુરઅદેશ બાપ સાથે એક આગળાં મકરણમાં તેને મત કરતો આપણે જોઈ આવ્યાં છીએ.

તે હોટેલ પર ખુશાલ પાછો ફર્યો. “લન્ય” ને હજી પા કલાકનો વાર હતો. તે જેનરલ ટેબલ પર ન જતાં “લન્ય” પોતાના ચોરડામાં એકલોજ લેનાર હતો.

તેનો વેટર ચોરડામાં આવ્યો, ને કશા ખી ઘોંઘાટ વગર ટેબલ માંડવા લાગ્યો. તે કામ ધણી અદ્યવતો ગોઆનીઝ લાગતો હતો, અને ખરશેદજી લશ્કરીને ગમી ગયો તે પોતે પેહલી નજરની પસંદગી કે અધિયપણામાં માનવાવાલો આસામી હતો. લોકને જોતાં સાથે તેમના પર ભાવ કે અભાવ મેલવી શકે એવી ખાસ પ્રકૃતિનાં જે થોડાંક નમુનેદાર નુકતેચીન આદમીઓ થઈ શકે છે તે માંહેલો આ લખપતી લશ્કરી એક હતો. તેને આજે ગોવાનીસ વેટર મારડીન ખાસકરીને ગમી ગયો હતો. તે ઇંગ્રેજી ધણું અચ્છું બોલતો હતો તેથી ખી તે લખેશરીને કદાપી જ્યાદા ગમ્યો હોય ?

લન્ય પછી તે એકલો પડ્યો. તેને એકાંત સહવાસજ ન્યાદા ગમવા લાગ્યો હતો. તે એકલો પડેલો જાળ પોતાની તુષાંણી જીંદગીની આમલી પાછલી યાદ કરતો બેસતો હતો તેમજ હાલમાં બી તેનું મગ્ગ એ “રીન્યુ”માં દોડતું પાછુ થયું હતું. પોતાનાં બાઇબેહેનને પાયમાલ કરી નહોડેલો તે જોઆનસઅર્ગ ગયો ત્યાં બી દગા ફટકાથીજ તે અંતે આપાદ ને લખપતી થયો હતો. તેણે તે તરફ એક જરમન નામે મેક્સ ફેલીઆથની ત્યાં જવા પછી જલદીજ પીછાંણુ કરી હતી. ઘણો મળતો માણસ હતો—એ મેક્સ. પ્રમાણીક નિષ્ઠાનો ને જોરાવર બાંધાનો. તે જરમનીથી મુંબાઇ અને મુંબાઇથી જોઆનસઅર્ગ આવ્યો હતો. ગરીબ આદમી હતો, ને તે તરફ ધંધા સારૂ ગયલો પાછતથી ઘણું અચ્છું ખાટતો હતો. તેણે નેવામાં જોમી જોડે પીછાંણુ કરી, ને અરસ પરસ એકમેકને ગમી જવા ગઈ તેણે તેને પોતાનો બાગીદાર કર્યો, કે જ્યાં તે પોતાનાં નવાં વારણુ કીધેલાં ખોટાં નામ ખુરશેદજી લશ્કરી તરીકેજ જણાયલો ને આવખાયલો હતો.

પછી તેની (જોમીની) બુધ્ધી પાછી દગજાજ થઇ. કીમતી હીરાનાં પડીકાં સંબંધી એ એક તેનો અતી ઘણો નજસ દગો હતો, કે જેથી તે દલ્લો મારી શક્યો, એટલુંજ નહીં પણ જ્યારે દગજાજ પકડાઇ ત્યારે ઘણી બાહોસી ને ચીઝઝડપ સીફતથી બધા અપરાધનો ટોપલો તે આસાની સાથે નિર્દોશ મેક્સને ગલે આગવીને પોતે તમામ અલગ થઇ શક્યો. એ બધાથી થતું નથી. એવા નેહેસત છતાં તેજરવી બુધ્ધી-માન બધાનેજ થતાં આવડતું નથી. ખરસેદજી લશ્કરી એક તે અસાધારણ રકમનો ગણુત્રીયાજ લુચ્છો હતો, ને તેથી તે ફાવ્યો. તે હીરાનાં પડીકાં નિર્દોશ મેક્સને ત્યાંની જડતીમાં તેનેજ ત્યાંથી પકડાયાં, ને તે બાપડો માર્યો ગયો. તેણે પોતાની નિર્દોશતા પ્રદરશીત કરવા ઘણું એ કર્યું, પણ લુચ્છા લશ્કરીએ તેને સપડાવાની જાલ એવી તો કામેશ્વરથી વણી હતી કે સવળી જુમાનીઓ તેની વિરુધ્ધમાંજ પડી, અને અંતે તેને લાંગી મુદ્દતની જેલની સજા થઇ, જ્યાં તે નિર્દોશ જરમન, તુટેલાં દીલે, કેદમાં પડ્યા પછી થોડું એકમાંજ મરીને બિચારો માર્ગે લાગી ગયો.

તે પછી એ વરસે—જ્યારે કે ખરસેદજી લશ્કરી લગભગ આપાદ અને લખપતી થઇ ચુક્યો હતો ત્યારે—તેને મુંબાઇથી “કેથેરાઇન”

ની સહીમા પેલો કાગળ આવ્યો, તે લખનારી એ મરનાર મૅક્સની અદરાયલી મોહરદાર તરીકે પોતાને ઓળખાવતી હતી. તેણીએ લખ્યું હતું કે મૅક્સે બાંદીખાનેથી ખરા ખુલાસાનો એક કકલાતબરયો કાગળ તેણીને લખી એ લુચ્છની દગાયાજી આવના પેરે ખોલવી કરી આપી હતી, જેથી પોતાના લવિષ્ણના સરથારનાં ખુનનું તે વેર લેવા ચાહતી હતી. તેણીએ રૂઢુ છોડેલા હોવાથી તે ખચર મેલવી ચુકી હતી કે ખુરશેદજી લશ્કરી લખોપતી થયેલો હાલમાં હવે મુંબાઇ પાછો ફરવાની તૈયારી કરતો હતો. ને તેની તે પોતે તેની આગમ્ય ખચ ખાતી જરમનીથી મુંબાઇ આવી હતી. તે એક વફાદાર બહાલી હતી. મૅક્સને તે ખરાં જીગરથી ચાહતી હતી, ને અદરાયા પછી પુરતું પેદા કરીને પાછો જરમની આવી પરજીવાની ઉમીદથી તે મુંબાઇ ને નેઆન્સબર્ગ ગયેલો બહાલો જેલમાંજ ખતમ થઇ ગયો તેનું તેણીને ઝેર ધણું જખુન લાગ્યું હતું. તેણીએ, તેથી, પોતે મરવાં પેહલાં પોતાના બહાલા ધણીની ખરાખી સોહોધનાર તે દગલખાજ ભાગીદારને જાનથી મારવાના કસમ લીધા હતા, ને તે મક્સદનો પોતે મુંબાઇ આવ્યા પછી તરત લુચ્છા જેમને તેણીએ પેલો ચાદગાર કાગળ લખી વાળ્યો હતો.

તે કાગળ છેક બે વરસે આવ્યો હતો, કેમજે મરનારને કાગળ લખવાની ને મોકળવાની જેલમાંથી તકજ નહીં મળી હતી. એ તે નગદીક દોઢ વરસ પછી એક જેલનો સાથી જેની મુદત ખતમ થવાથી છુટી પામનાર હતો તેની આદ્યતાથી તેણે એ પોતાની મોહરદાર નેજો ખુલાસો લખ્યો, ને જેલમાંથી તે છુપાવીને બાહર પડ્યા પછી તે સાથીએ તે ફથેરાઇનને પુગાડ્યા, ને તેથીજ એ દગાયાજી પછી વાતમાં બે વરસ એ મુજબ વહી ગયાં હતાં.

તે કાગળ વાંચીને પેહલી હરોલમાં ખરશેદજી ધણો તરખાયો, પણ પછી ધંધાની ધમાલ ને પૈસો જમા કરવાના લોભમાં તે ધમકીની વાત સમુલગી તેનાં ધ્યાનમાંથી નિકળી ગઇ. તેણે તે કાગળ સાચવી રાખ્યો હતો. જો તે જાણે કે તે અખળા મુખમાં આવેલી ક્યાં હતી તો તે એવી એક ધમકી લખવા માટે તેણીના કદાપી ધુરા હાલ કરાવી પણ શક, પણ તેણીની ભાવ મેલવવી મુશ્કેલ હતી. તે એ કાગળ પોતાની પાકટજીમાં સાચવી રાખેલો લખને તે કાગળ મલવા પછી તો છેક ધણું એ મુંબાઇ પાછો ફરી શક્યો.

તેણે મુ'બઇ આવીને હવે એ બાલ મેલવતી હતી, અને જેના પાસે જરતું જોર તેને કાંઇ વાતની મુશ્કેલ થતી નથી. એક તો તેના બાપ જે જેલમાંથી અત્યારે છુટી પામેલો હોવો જોઇએ તેને મલીને તેણે મેલવી લેવાનો હતો, ને બીજી આ કેથેરાઇનને કેથેરાઇનના કરતાં બી પોતાના ભાઇના સંબંધમાં એ નાલાયક આસામીને પુશકલ રંજ થઈ, કેમજે તે માયબુલુયાની પડતી ને પછીની તમામ પાયામાલીનો એકલો જવાબદાર તે મનથી જાણતો ને કશુંલ કરતો હતો કે તે પોતે હતો. એ જવાબદારી તે પોતાનાં ગમે એવાં અશુદ્ધ અંતકરણને ના પાડી શક્યો નહીં. તે જાંગીરને, એટલા માટે, પોતાની મોટી દોલતમાંથી એક મોટો હીસ્સો ધણી—એક મારીનાં પગપાણી સાથે એનાયત કરવાનો ને તેને સુખી કરવાનોજ રૂડો ઠરાવ કરી ચુક્યો હતો.

તેને પોતાનામાં વિસ્વાસ ન હતો. પોતે કરેલી કરણીનાં પરીણામમાં તે “શોક” ના સળગતી તેનું હૃદય બીગડી ગયું હતું, ને ડાકટરો તેને “હાર્ટ ડીઝીઝ”ની ખુદલી ધમકીઓ આપી ચુક્યા હતા. તે ધણીએક માલ ચઢે કે જસ્ટી કાંઇ જેલમત કરે અથવા ગુસ્સાથી ઉત્કેરાઇને કાંઇ સાથે બી બોલે તો ઝટ હાંફી આવતો ને બીમાર થતો, ને એવે કાંઇ તબક્કે અચયુચ ઉંઘમાં ઉંઘી રહેવાની તેને ધણી ફકર થતી હતી. તેણે પોતાના પછસાને બળે નામાંકીત ડાકટરોની દવાઓ લીધી હતી, પણ એ તે થોડાંક જલ્દીમ દરદો માંહેલું એક છે કે જે લાયુ પડવા પછી પોતાના શીકારનો પીછો મુકતુંજ નથી, ને જેનો નામાંકીત વધક વિદ્યામાં ખાસ કાંઇ ઉપાયજ હોતો નથી.

પ્રકરણ ૨૩ મું.

—:૦:—

લ ઝવેરીને ત્યાંનું ન્હાનું ડીનર બહી ધામધુમથી પાર ઉતર્યું. મંડળી કાંઇ મોટી ન હતી. ફક્ત જલ, પીરમહમદ ને જાંહગીર નરીમાન એ ત્રણજ એકઠા મળ્યા હતા. પીરમહમદને જાંહગીર જોડે મેલવવાનીજ એ બધી ધધુખર હતી ને વાત

જોખમની એટલે લુચ્છા જાસે બીજા કાંઇને નોતરવાજ નહીં હતા.

ખીજીઓની તો દરકાર નહીં પણ ખુદ પોતાની મોહરદાર શીરીનને વટીક તેણે સહીમીતાને લાં જમવા ધક્કેલી આપી હતી. તે એક તાબેદાર ધર ધણ્યાણીની અદાથી એ ડીનરને લગતી દરેક બદોબસતી પાકડી કરી રહ્યાંજથી જતી રહી હતી. તે જાલમાં અખંડ વિશ્વાસ ધરાવતી હતી, ને તેને ઘણો અદરથ માણસ જાણતી હોવાથી તેનાં કામકાજમાં કદી કશુંજ માથું મારતી નહીં, ને આ ડીનર-તેણીએ તેને રમાડી લીધી હતી તેમ—કાંઈ કામકાજની ગોઠવણને લગતું જાણી તે સતોશ માનેલી ધરધણ્યાણી ધણી ખુશીની સાથે પોતે સહીમીતાં જોડે જમવા જતી રહી હતી.

જાંદગીર નરીએ ઘણી ગણત્રીથી કામ લીધું. તે મદ્યો ને મદ્યો પીરમહમદને ગમતો થયો. ગમતો થાએ તેજ રીતે જાંદગીર નરી વરત્યો. તેની દયાનત જાલ ઝવેરીને આ તેના ખુતી પ્રપંચ માટે મજબુત સંકળમાં લઇને જાલીમ કટકો મારવાની હતી, અને જાલને પોતાને તો પુરતાં લીન્ડેલાં થઈ પડ્યાં જે આ અધું તે સાહે તેવીજ કીસમે પાર ઉતરતું હતું. જાલ તો પ્રમાણીકપણે એમજ માનતો હતો કે ૨૫ હજારનો મોટો તડકો પોતે મારવા જાંદગીર એ પીરમહમદનું જરૂર કાટલું કાઢી નાખશે. એ ખુરાને હવે એમ ખાત્રી આવતી હતી. જાંદગીરે પોતેજ તેને એ ખાત્રી આપી હતી. “માહરા ૫૨ ફાકાફાકી ચાલેજ, ને કાંઈ બી રસ્તે વધતો ઓછો જોખમ કરતાં બી એવી એક ધરખમ રકમ હાથ આવી જાય તો હું પાછો સુખી થઈ શકું,” તેણે ઘણી નિર્દોશતાના દેખાવથી જાલને કહ્યું હતું.

તેની મક્કસદ પીરમહમદ સાથે મુંબઈની બાહર અવલ તો જતોજ રહેવાની હતી. તેની મેહરાં ને કુમી—તે ધર્માવતાર પત્ની ને પાકબદ પુત્રી—તેને ઘણાંજ હૈયે ચઢતાં હતાં, ને તેમની જુદાઈ વિરહ વેદના તે ખમી શકે તેથી જ્યાદા હતી. વળી તેને ઘણી તંગી સેહવવી પડતી હતી, ને તે બધાંનો સામટો વિચાર કરી હાલ તો તે મુંબઈથી જતોજ રહેવાનો હતો. તેની મતલબ કાંઈ તરફીબથી અત્રેથી જવા પછીથી કમીના મંચી અને જાલ પાસે એ ખોજ જવાનનો ખુનનો એક ખુલ્લો એકરાર લખાવી મંગાવવાનો હતો, કે જેથી પાછળથી તે તેમને નખપર નચાવી શકે, ને તે મુજબાને લાયક ફેજે પુગાડી શકે એ તેનો અરમાન હતો.

“તમે બેઠા સાહેબો એકમેકને ગમ્યા એટલે હું ખુશી—માહરો ખોદા ખુશી,” છેવટે જ્યારે તે મંડળી વિસરજન થવાની તૈયારી થતી હતી ત્યારે જાણે હસીને કહ્યું “મેં માહરી ફરજ અદા કરી—હવે તમે લોહાર લોહું ફાડ્યા કરજો. અલખત, પીર, મીઠા જાંઘીરશાના મેં તને કહ્યું તેમ થયું. ઇજ્જતદાર પણ ગરીબ આસામી છે, ને તેવળુને એવી મોટી મુસાફરીની તૈયારી કરવા બને તેથી તારે આંગપર ખરચ જોશું, મેં કહ્યું છ તેમ, આપવું જ જોઈશે.”

“ઓ પસ, તે કાણ કાફર ના કહેછ?” પીરમહમદે સીંગારનો ધ્રુવો ખેંચતાં ઘણી દીલદારીથી કહ્યું. “એવળુની સાથે મેં પુરતી વાત કીધીછ, ને હવે એવળુ હા કેહે તો હું આજે રાત્રેજ એવળુને તેડલો અવેજ સ્વાધીન કરી દેવા ચાહું છ.”

“માહરે કબુલ છે, શેઠ,” જાંઘીરે જોઈતી નમનતાથી જવાબ કર્યો. “હું કોઈ એવીજ તક સોડોધતો હતો. પ્લેઝરની પ્લેઝર ને નોકરીની નોકરી—”

“હું તે જાણતો હતો તેથીજ તો મેં શેઠને તમારી બલામણુ કરી,” જાલ જવેરી વચ્ચે કુદી પડ્યો.

અને એ રીતે તે પારટી ખતમ થઈ, જ્યારે પીરમહમદ અને જાંઘીર લુચ્છા જાલ સાથે શેઠહેન્ડ કરી બહાર પડ્યા.

“માહરો ખંગલો પેડર રોડ પર છે; પાસેજ છે,” પીરમહમદે કહ્યું—અને હસીને વધાર્યું, “મેં એવી રખડેલ જાંઘી ગુજારેલી છે જે ૧૧ વાગતામાં ઘેર જવાનું માહરે મન તો ઘણું સફાર્ લેખાએ મને તો અત્યારથી ઉંઘ બી નહીં આવશે ! ચાલશો ? આવો માહરી સાથે માહરે ઘેર, ને હું હમણાંજ તમને એક પગાર ને ખરચના રૂ. ૩૦૦ આંગપર આપી દઉં. સારાં નસીબે એટલો અવેજ હાલમાં માહરે ઘર માહરી પાસ મોજુદ છે તમને કંઈ અડચણ તો નથી ?”

“લેશ માત્ર નહીં,” જાંઘીરે સંખ્યારો આપ્યો. તે બી કામ રાતોરાત પાકકું થઈ જાય તે બેહેતર જાણતો હતો.

“વેરી વેલ થત. હવે મને કેહો, મીઠા જાંઘીરશાહ, તમે જલ્દીમાં જલ્દી માહરી સાથે અત્રેથી ઉઠાંત્રી કરીને ક્યારે આવી શકો ?” પીરમહમદે રસ્તે ચાલતાં પુછ્યું. હું પોતે તો તદત તૈયાર છું. હું તો તમારાં એક્સેન્ડ મુંબઈથી ઘણો વીચરીડ છેલ્લે ને જેમ જલ્દી

અત્રથી નહાસવા માંગું છું. મેં તો માહરા પોતાના ગાડી ઘોડા ખી લેવી નાખ્યાં છું, ને અસખાખ ખી પેક કરી લીધાં છું. ખોટી ફક્ત તમારીજ છે. તમે જહદીમાં જહદી ક્યારે નિકલી શકશો? હું, અલખત, કાંઈ અયોગ્ય ઉતાવલનું દબાણ કરવા કે તમને અગવડમાં મુકવા આહતો નથી.”

“હું ફક્ત જરૂર જોગી ખરીદીઓ કરી લેઉં એટલીજ માહરી તરફની ખોટી જાણવી, પીરમહમદ શેઠ,” જાંહગીરે જવાબ કર્યો; “હું ઉમીદ કરું છું કે ફક્ત ત્રણ દિવસમાં હું આપ સાહેબ સાથે ચાલી શકશ.”

“ત્યારે ખી. ઓ. ના આવતા મેલેમાં પેસેજ મલી શકે તો હું બે બર્થ બુક કરશ,” પીરમહમદે કહ્યું. “હું નથી ધારતો જે એટલી શોર્ટ નોટીસમાં પેસેજ મલે—સિવાય કે કોઈ એનજેક કરેલી છોડી દેવા આહતાં હોય. તેમ નજ થશે તો કોઈ મોટી ફાલતુમાં હું લખાવી લેવશ.”

તેઓ ખુશાલ વાતચીત કરતા પાંઉપ્યાદા જતા હતા, અને પીરમહમદ તે બાબુએ ધણો જાણીતો હોવાથી એક લખપતી મોટા માણસના બેટા તરીકે તેને જોઈ પેદરા પર ઉભેલા રાતપાલીના સીપાઈદારો અદબથી સમા થતા ને માનથી ટપલી ઝાડતા હતા. તે યુરોપિયન લેબાશમાં એક છત્રેજ કે પારસી જેવોજ લાગતો હતો, ને મોંઢામાં પકડેલી એક મોટી સવગાવેલી સીગારનો ધુમાડો આસપાસ ઉડારતો ખુશાલ આગત વધતો હતો. ઘડીની પછી શું થવાનું છે તેની તે અભાગ્યાને શી માહિતી હોય ?

જાંહગીર તેની બાબુમાં મનથી ધણો અજબ થતો ચાલતો હતો. એ આખે દોરંગી દુન્યાનો ખેલ હતો કે જ્યારે તેને ખાશ કરીને તે જોડેજોડ ચાલતા આસામીનું ખુંન કરવા રોકવામાં આવ્યો હતો ત્યારે તે બે દોરતો વાત કરતા જતા હોય તેમ તે રસ્તાપર બેબોઈ આગલ વધતા હતા ! એ રીતે આ દુન્યા દોરંગી કેહવાયલી છે. મસાણીક અને ગુન્હેગાર, ખુંની અને તેનો ભોગ, લુચ્છો અને મુખો એ બધા જોડેજોડ બાજે વખતે રહે છે, છતાં એકમેકની ઉલટી સુલટી પ્રકૃતી અને મતલબોથી આગાહ હોતા નથી. તેઓ કાણ છે તે રસ્તેથી જતાં આપણે જાણતાં નથી. તેઓ ખાતેનમાં ગમે તે ખી હોય પણ

આપણી ચોરવાની આજીવન આવી પાડી છે. પણ જાણ છે, ને આપણે તેમનું હૃદય વાંચવા એક મિનીટ માત્ર પણ ફાળવવાની દરકાર ધરાવતાં નથી? આખી દુન્યા એવા એ જાતનાં ચોરવા સીનાં ચક્કરમાં છે, અને જાગીર નરીમાન એવા એવા એક ચોરવા સીનાં ચક્કરમાં અવલથી આખર ટક શી રીતે ધકેલા ખાતે થયેલા છે તે આ આખી વારવાનાં દરખાસ્તમાં આજીવન જેમ વારવાં છે.

તેઓ આવી પુઝ્યા પેડર રોડના ફેરને નિયંત્રિતમાં સરદાર કરી મ ખાનનો તે કુશાદે ને દમામદાર બંગલો મહયુર છે. તેને લગતો એક મોટો કંપાઉંડ હતો, અને “આએ માહરો બંગલો” એમ કહેતો પીરમહમદ કંપાઉંડને લગતો મોટો દરવાજો જે અલંગોળ બંધ કરેલો હતો તે એક હડશેત્રાથી પુત્રી નાખી જાંઢીર સાથે અંદર દાખલ થયો.

“આએ માહરો બંગલો” તેણે કહ્યું. “માહરાં માતપીતા બડી ફજજર ઉઠવાનાં છે તેથી ત્રણ મિનિટ સુધી જાગર રાખી છે. વળી માહરો ઘેર આવવાને વખત એટલે ધરરંગુર કે માહરા પોતાના પીરમતગારને બી બંગાંસાં ખાતો જાગરો એવી માહરી વાટ જોવાનો હુકમ નથી. બંગાં સુધી જાય છે. કાંઈ વખત તો બીરાદર, અને ઘેર પાછો આવતાં પાછત્રી રાતના ચાર બી વાગે, ત્યારે કેમ આપરે ગરીબ આદમીઓને નાહકે સતાવ્યે? આ વરંડાપરનું મોટું ફાલ્ગુસ આખી રાત ધમધમ બલતું રાખવાનો અમારા ધારો છે, ને માહરી પાસે આએબાબુમાંનાં બારણાની કુપત્રીકેટ ચાલી છે તે પુત્રીને હું અંદર જઈ શકું છું.”

તેણે હાલમાં બી એમ કહેતાં તેજ રીતે બારણું ખોલ્યું ને તેઓ અંદર ગયા, એટલે બાબુમાં એક મોટાં ઝાડની એથી છુપાયેલો એક આસામી તરત બાહેર દોડ્યો. ત્યાં એક બીજો એક અંધારા ખુંભામાં છુપાયેલો હતો તેને તે જાગે મકચો.

“કેમ?” ત્યાં ઉભેલાએ પુછ્યું.

“આવી ગીથોહ, રાખ, સરદાર કરીમખાનના બંગલાના કંપાઉંડમાં છુપીને એકી રાખનાર પેલા પેલલા (અમદુ)એ જવાબ કર્યો.

“ત્યારે આજે તો વેહજલો આવી ગીથો ખરો; ચાલ સારું, આપણું

પણ અટકું આણું થઈ.”

“હા, પણ એકલો નથી! સાથે કોઈ દોસ્ત બી વાત કરતો આવેલો છે. બેઉ સાથેજ અંદર બુસ્યા.”

“તે કાંઈ અચ્છી બાત નથી,” રાજાએ જરા ખીજવાઈને કહ્યું; “મગ તે તો જે બી હોશે તે એને ઘર પોહાંચતો કરીને હાલ્યો જશે. તું જા પાછો, અમદુ, ને ખરાખર ચોકી રાખ. જેવો તે પાછો ચાલી જાય કે તરત દોડતો આવી મને ખબર કરજે.”

“તું અહીંજ છે?”

“હું અહીંજ છેઉં. જાઓ, જલ્દી કરો. તે જલ્દીજ જશે. તે જાય કે આપરે અંદર બુસવાનું હવે આસાન થશે.”

પ્રકરણ ૨૪ મું.

—:—:—

રોઝ શેઠના પાછો વેસાવે આવ્યો.

તે છેલ્લો અંત્રે આવી ગયો હતો ત્યારે તે ધારતો હતો તેમ નોકરીની બુસરીમાં બેઠાવાનું હોવાથી છેલ્લોજ આવ્યો હતો એ જાંતીમાં આવ્યો, ને એજ મક્સદનું કુમીને અને

તેને ઘેરનાંચિને કહી ગયો હતો; પણ તે મુંબાઈ પોતાને ત્યાં પાછો ફર્યો ત્યારે વેના શેઠનો તેને તાર મલ્યો હતો, જેમાં તો જણાવેલું હતું કે તેઓને હજી આઠેક દિવસ અગતની રોકાણ હોવાથી તેઓ પોતાના બંબલાનું પકેશન લેનાર નથી, જેથી તેણે હાલમાં તરત નોકરી પર આવવાનું ન હતું. તે, તેથી, ઘણું ખુશી થયો હતો, અને હાલમાં પાછો અદુબાને બંગલે “તેઓની ખબર લેવા” આવ્યો હતો.

તે અદુબાને અવલમાં મલ્યો. “માહરા શેઠે હજી બંબલાનું પકેશન લીધું નથી, મુરખી,” તે સમજાવતો હતો “તેવણુ અંત્રે પોતાની ગાઈવણો કરતા ખીલકુલ ખાનગી આસામી તરીકે રહેલા છે, અને તેથી મને આઠેક દિવસની હજી છુટી છે. હું તેથી માહરાં માસીમાયને ત્યાં રાજ આહિંજ તે મકુ જરા આપ શેઠજને ત્યાં બી—”

“એવા કાષ્ઠ ખુલાસાની જરૂર નથી, બેટા શીરોજ, “અદુબાચી ધણી મમતા ને મુરખીગીરીથી કહ્યું. “તું સુષેથી આવ.” તું આવેછ તે મને ને માહરાં ધરનાંચોને ગમેછ, હું ખી આચ્છે પગની મોહકાનમાં સખરદખર કેદ પરચોછ એટલે તું રોજ ખી આવશે તો મને ખી થારો લવો કવો થશે ને તે મને જ્યદા ગમશે. મને લાગેચ કે આચ્છે બધરાંચોનાં સોસાયટીમાં પરી રહેલો હું ખી નહીં તો જલદી ખાયલો ખની જવશ.”

“પણ હવે પગમાં આરામ તો છેની, મુરખખી ?” તેણે પુછ્યું.

“આરામ તો છે જરા તરા, પણ યાદ આવેછ કે તરત કર લાગેછ,” અદુબાચે સુધ્યાણો જવાબ કર્યો; “યાદ નથી આવતીની ત્યાં વેર તો જરા જરા હવે મળહતું લાગેછ.”

“ત્યારે યાદ કરોજ ના,” ફીરોજે હસીને કહ્યું,” “બુલીજ જાઓ કે એ અકસ્માત થયોતો. હવે જરા જરા બાહાર ખી નિકલો. કેહો તો રોજ સ્થાંજ સ્થાંજે હું આઉં, ને આપ સાહેબને બાહાર દરયે કાંઠે જરા ફરવી લાઉં ?”

“ચાલ, કે કાલે મરતો હોઉં, તો આજેજ ચાલ બાધ પોષસ !” અદુબાચે ફકર કરી. “તું ખી કેથો માહરાં આંધરાંમાં દેખું ! ઘેરમાં તો હેલ વાંદરની કાંતી ચેકરા મારી મારીને ફરૂંછ ને તેવામાં બેટીબાપ ઉઠ્યું તું મને બાહાર ફરવા લાધ જવાની નરમ લી જેવી વાત કરેછ !”

“છટ, છટ, એ બધી તમારી ફીકરો બેવભુદ છે, સાહેબ” ફીરોજે નરમાસથી સમજાવ્યું.

“તું પોતે તો કેથો ત્યારે પોણ્યોજ દેખું !” ડોસાલએ અરધા ખીજવાઇને કહ્યું.

“હવે એ તો એજ. પગની મોહકાનમાં પાળ્યાની પછે બેસીને ખીચરો ખાતાં આંગ બધું ફેલક જશે, ને મોહકાનપર મોહકાન વરી જવાની! એ અમારે એધ ઉતરેલું છે— મરતી વખતે ફેલાઇ જવાનું ને જરા થવાનું. રખે માહારાં રવાનની ગેમાન કાહારતી વખતે તકલીફ થાચ્છે, ને નસેસાલારે બાનણ્યાંમાંથી મેમાન બાહાર કાહરતી વખતે કંઈ વાંકી સુકી કરે ને હું બાહાર ઉછરી પર તેની ખી ધણી વખત મને ધણી ફકર થાચ્છે! આંચે તો રવાન રજરી જવાની વાત થવાની તો મારા બાપ !—પણ જાની બાપુ, તું પેલાંચોને મલની—મને કાંઈ

સેકા તાણ્યા કરશે?”—અને એ છુટ્ટી મલવાથી સજી થયેલો ફીરોઝ શેઠના “કંઈ નહીં સાહેબ —નહિં છ મુરખી” કરતો તરત ત્યાથી ખસી જ ગયો. તેને એ વાર કેહવું પડ્યું નહીં. એ તો દરદીને ભેટવું હતું તેવુંજ વેદે ફરમાવ્યું !

તે ડાસો સમજી ગયો હતો. ફીરોઝ ને કુમી એકમેકને ગમી ગયાં હતાં તે એ પોહિંચેલબુત્તી બુદ્ધો પાંખી ગયો હતો, ને તેને પોતાને એ લાયક અને મોટી ફળવણી પામેલો જવાન ગમેલો હોવાથી તે આગળ રહીને છોકરાંઓને એ મુજબ ઉમીદ ને ઉત્તેજન આપતો હતો.

કુમીએ, એ દરમ્યાન, ફીરોઝ આવેલો હોવાનું જાણ્યું હતું, ને તે સુધડતાભરી તૈયાર થઈને નીચેના ન્હાના બગીચામાં ઉતરી હતી, જ્યાં ફીરોઝ ઉલટમંદ તેણીને પછીથી જઈ મળ્યો, ને તે એ પ્યારાંઓને એમ મલતાં ને સેહેલ કરતાં બારીમાંથી ચીમાઈને જોતી અસીલ મેહરાં, ઉપરના પોતાના આરડામાં ઉભી હતી.

તેણીએ એક સરદ હાથ ખેંચી. તેની કુમી હવે દાહડે વારેની થઈ હતી, ને પરજુવા લાયકની ઉમરના સ્ત્રી વેશમાં પોહિંચી હતી. તે અજબ જેવી દીલકસ ઉધરી હતી, અને છતાં બાપે બાપ વગરની થયેલી તે હીણનસીબ બાળા આ જંગલનાં એકાંતમાં પોતાનું સૌદર્ય દરાંમ ગુમાવતી હતી, કે જ્યારે તે માહાન માલીકે અજબજેવી દયાળુ દસ્તગીરી કરી એક આવા લાયક જવાનને તેણીને રસ્તે પ્રેર્યો હતો.

પણ અરે, આમંદા શું એ બેકું એક થઈ શકશે ? મોટા શકની વાત હતી ! હાલ તો ફીરોઝ તેને અદુબાની ભાણેજજ જાણતો હતો, ને તેનો બાપ મરી ગયેલો માનતો હતો; પણ જો તે કુમીના હાથની બાહર કરે તો ખરી હકીકત તેને બહાર કરવા પના કાંઈ ચાહે ? અને ત્યારે શું એવા એક અધમ આદમી—સાત વરસની જલ્દમ જેલની સજા પામેલા મોટી સહી કરનાર અપરાધીની દીકરી વેરે વરવા એ શુભ આચારવીચારનો અને પ્રમાણીક હેતુઓનો જવાન કદી બી એકમત થઈ શકે ?

અને હમણાં પણ એજ વિચાર કરતી તે એ પ્યારાંઓને જરા વાર નીચે બગીચામાં સેહેલ કરતાં અખંડ હેતની ખેદયુક્ત લાગણી-આથી જોઈને તે મમતાળુ માવીતર હકી ગઈ, ને પછી પાધરી પોતાના બીમાર લાકના આરડામાં ગઈ.

તે ડાસો વાઘટવે લેડલોનાં એક કેટલગનાં પાણી ફેરવતો પડેલો હતો. અશ્વકત ખીમારોને ઘેરમાં ફરવા હરવાની મદદ કરનારી લાઘટ (હલકી) પૈડાંવાલી ખુરસીઓનાં તેમાં ડાબેઆમ્સ હતાં, જે તે ધણી ધ્યાનથી જોતો હતો. તે ચક્રમ ધાંખરાને હવે એજ ધખારો લાગ્યો કે તેને જલદીજ એ જાતની ખુરસીની જરૂર પડવાની ! તેની કીમતો વિગેરે તપાસતો હતો.

“તું આવી કે, મેહરાં? સાઈ થયું. હું તુને હમણાં હાંક મારવાનોજ હતો,” તેણે પોતાની બેઠેનને બેઠેને કહ્યું, “જોની, મકુજે માહરે વરે આમાની કેઈ ખુરસી મંગાવ્યે ? ”

મેહરાંએ તાંબુખીમાં તે ડાબેઆમ્સ બેયાં

“ખુરસી? ખુરસી શાંની, ભાઈ ! કેણુને વરે?” તેણીએ અન્યથા વચ્ચે પૂછ્યું; “એ તો ખીચારાં પગ વગરનાં કમનસીબોને વાસ્તેની ખુરસીઓ છે ! ”

“ત્યારે વરી હું કેણુ છેઉં ?” અદુખાએ ધુરકીને પૂછ્યું. “માહરા તે કાંહાં પગ ખરયાય જે? એક પગે તે હું કયાંક વેર ચાલી શકવાનો હતો ? હવે મરતે દાહરે આએ માહરા ધરડા છવપર એ સીતમ-”

“એવાઈ રે, ના એમ વખત બેવખત અવર વાંણી બોલ્યા કરો!” મેહરાં કહ્યો. “તમોને બધા અમારા જી. જરા અમારોતો ખ્યાલ કરો! તમારા પછી અમારે માથે વાંસે કાઠ છે? અમારા થું હાલ થશે તેનો કંઈ તમો ભાઈજીને વિચાર બી છે ?”

“એ કાંચે—એમ કાંચે બોલેછ, મેહરાં?” અદુખાએ ગુસ્સો ખતાવ્યો. “માહરી પછી માહરો ફલી છે કેની? તે થોરો તુને ને કુમીને ઘેરની બાહાર હાંકી કાહારવાનો છે જે તેની વાત? આવો માહારો અસીલ, નેકચલણુ ને કહયાસાર બેટો, તે હવે સોલીસીટર થશે, ને એને કાઠ મોટી જાણીતી ને ધીકતી પેહેડીમાં હું બાગ્યો કરી આપશ એટલે તુને પછી બોલીવાનુંજ શું છે ? ”

“હા, ભંઈ, હું તે સમજુંછ, પણ બોદાએ તમોનેજ અમો નાવારેસોને માથે એક બીજાં દસ વરસ છવારે તો ખસ. હું તો હમણાં તમારી સાથ એ નહાં ને કંઈ બીજી વાત કરવા આવીતી. મકુજે કુમી જીભઈ દાહરે વારેની થયછ, ને કાઠ તમોને અખખમ રહયાને મામાજી તરીકે કે મને એની અભાગની માથે તરીકે

એને વરે પુછતો આવશે તો આપરે શું કરશું ?”

તે ડોસો એકદમ મંભીર થયો તેનું ચક્રમંપણ હાલ એ બધી મંભીર વાતચીતમાં બીજાનું નાનુંદ થઈ ગયું હતું, ને તે પુરતો મંભીર હતો.

“મને બી તે ખ્યાલ હમણાં હમણાં થયો થતો રહ્યોછ, મેહર.”
અદુબાએ જવાબ કર્યો.

“હમણાં હમણાં કેમ, ભાઈ ?”

“આએ પોરયો ફીરોઝ આએ તરફના ધકેલા પછારામાં થયો પરમેશ તે એ કેહેછ તેમ માહરી ખખર લેવા નહીં પણ ખરેખર તો એ ત્હારી પ્યારી પોરફીની ખખર લેવા વધારે છે. એ બેઉને એકમેકની મોહીની લાગેલી જણાયછ, ને ખરેખર થયો લાયક છોકરો છે.”

“મને બી એ ખ્યાલ થયો ને તેથીજ હું તમારું મત પુછવા અને દોડી આવી, ભાઈ,” મેહરાંએ શાંતીથી કહ્યું. “હવે જો એ વાતને વરે આપરે આપરી બાહલી એ છોકરો માંગે તો તમે વાહલા ભાઈએ શું જવાબ આપવા ધાર્યોછે?”

“શું કર્યે બેટા બધી ખરી વાત કેહવીજ પરશે !”
ડોસાજીએ ફકરમંદ કહ્યું.

“તારે માહરાં બચ્ચાંનો ઉઠાવ તો ડાઘ કાલે થવાનો નથી !”

મેહરાંએ અરધું રડી દઈને કહ્યું.

“નાચારી, મેહર ! આપરો એમાં બીજે ઉપાયજ શું ચાલવાનો હતો વાઈ ? અત્યાર સુધી તો ખુદ કુમીને બી આપરે અધારામાં પણ રાખી, હવે એ બચ્ચું બી બધું જાણશે, ને બાપનાં પાપનાં પરીણામમાં એ નિર્દોશ નાહક જનમેજનમ દુખી થવાની !” — અને તે જોઈ આંદમીએ ખરાં દીલથી ધણોગમ ખાધો.

મેહરાં રડી પડી. તે બાપ—જે આવો ખરો હેતવંતો બાપ હોવાનું તેણીને માલમ હતું તે—જે કહી જાણુવા પામે કે તેના બાએસથી તે ઢાલાં ફરજંદનું એક સુખી જીવિશ કચડાઈ જતું હતું તો તે શું કંઈ કમ દુખ પામે ?

“ચાલ હવે અત્યારથી એ વાતનો ગમ કરવા કંઈ જરૂર નથી,”
પોતાની બેહેનને આંસુપાત કરતી જોઈ, ખરાં દીલથી મદદ પામી, તે ડોસાજીએ તેને પેટમાં દાખી કહ્યું. તે જ પલંગ પર લેટેલો હતો તેની બાજુમાં મેહરાં હંમેશા મુજબ આવીને બેસી મઠ હતી.

“ખુદાપર ભરસો રાખેલ તે માલીક હજી ખી સૌ સારું કરશે. હવે તો માહરી તુંને બલામણુ છે, મેહલ્લી, કે—”

એજ વખતે એક નોકર એક પોરટમાં તરતનું આવેલું કાગળ લઈ આવ્યો. તે રેછસ્તર આવ્યું હતું. નોકરના કેહવા મુજબ કુમીયા-ઇએ સહી કરી આપી હતી.

અફુખાએ તે લીધું—અશ્વમે તે: પેલાં ખુરસીનાં ડાએઆમ્સ જેવા મહાવેલોજ હતો—તે ફેરવીને ન્નેથું અને કહ્યું, “કાણું હોશે ? પોસ્ટમાર્ક તો ઉપર મુંબઈને છે, પણ દસ્તક તો પહેરા જેવાજ ને ખીલકુલ અન્નણુયા છે. કાઠએ કંઈ છોકરીઓકરી પરણાવી આપવાની વરી અરજીઅરજી લખી હોશે, બાવની નેમએ !”

તેવણે એનવેલપ બાણુમાંથી એક ચીરો કાઢીને ફાડ્યું, તે કાગળ કાઢ્યું ને વાંચ્યું; પણ તે પુરું કરતાં તેવણે ગુસ્સાની એક બરાડ મારી, કે ન્યારે મેહરાં લય પામેલી ચમકી ઉઠી.

“ઓ શું છે, ભાઈ ?”

“શું છે ? મરકી છે ! કાલારો છે ! મોહોત છે !” તેણે પોતાના ઇજ પામેલા પગની ખરાખી વટીક ભૂટી જઈ એક કુદકે ને એક ઝૂટકે ગુસ્સા સમેત ઉઠીને ઉભો થતાં બખાડ્યું. “વાંચ આએ !” — અને મેહરાંએ ઉતાવલી આંખોથી તે વાંચ્યું, તેટલાં ખાનખલાદુર ગુસ્સાની દીવાન્યત વચ્ચે, પીઠ પછવાડે હાથ કરી, એક પાંજરામાં પુરેલાં જંગલી અનુની જનવરની અદાથી તે મોટા ઓરડામાં ઉપર નીચે ફેરા લેતો હતો તે કાગળ આ મુજબ હતો:—

તારદેઓ, એસલાઇટ વીલા,

મુંબાઇ, તા. ૫ મી જુન ૧૮૭૫

“તમારા દીકરા મી. ફરામરોએ રૂ. ૧૭૫૦ ની જે હુંડી માહરી ફેરવીને લખી આપી છે તે ત્રણ દિવસો થયા પાકી ચુકી છે, પણ તેવણુ નાણાં ભરતા નથી, ને હુંડીપર પછવાડે આપ સાહેબનું એડ્રેસમેંટ છે, વાસ્તે એ નાણાંના આપ સાહેબ જમીન ને જ્ઞેખમદાર છેઓ. એટલા વાસ્તે આ લખીને અરજ કરવાની કે આ કાગલ મલતાં પછીના ૨૪ કલાકમાં એ દેવું આપને ભરપાઇ

કરવું પડશે, અમર નહીં તો તાબરતોય તમારી સામે કાયદા મુજબ પગલાં લેવામાં આવશે.

હા. હું છું, ખાનખાહાદુર સાહેબ,
આપનો નમતઘ બરથો સેવક,

મનચેરશાહ ફકીરો.

મેહરાં પણ હબતી ગઇ. “ઓ ભાઇ, એ વરી મુતું શું હોશે?” તેણીએ અત્યંત શીકરમંદ પુછ્યું. હુડીઓ ને ફારજરીના એ ડાઘાંમે-ટનો શું તે હીજુનસીય અળગાને કંઈ અત્યાર આગમય થોડો કડવો અનુભવ થયો હતો?

“મારી નાખું! તોતો પીસી નાખું?” ડાસાણએ બખાદ્યું. “કાણુ એ એમ બીખ માગતો ફકીર ફકીરો મુવોજ? તું સમજ કેતી મેહરાં? જ્યાં છે ત્યાં ફલી દુકતો કંઈ સકળમાં આવી ગીયોય, ને માહરી પાસ નાણું માંગતાં બીહીયો હોશે તે કાંઈ લુચ્છા બ્યાજ-ખાઉ પારસી મારવારીને હાથ વેચાયોજ, જે હવે અમો ખાપ બેટાને દખરાવીને પૈસા કહરાવાની આએ વેતરણમાં પરચેાજ. લીધા હોશે તે કરતાં ત્રણ ઘણા લખાવી લીધા હોશે, આપનું ખાપ બ્યાજ ને કચર-ધાણુ દલાલી આંગપર કાપી લીધાં હોશે, ને હવે વળી ફલીએ માહરી સહીની ફારજરી કરીજ એમ આપુને દખરાવીને ઝમરી મુકાવાનું કરેજ! અરે પણ હું તો મારી નાખશ, હું તો જીવથી મારીજ નાંખશ. એ એનાં મનમાં સમજતો શું હોશે? એ આએ શું પીતો હોશે? એ માણસ ભુલ્યો!”

અને ડાસાણ તો એવા ઉરકરાયા ને એટલા બધા ખીજવાયા કે ઘણા લોહીઆલ હોવાથી રંધે મથિ લોહીનો જુરસો ચઢી જાય ને ડાસો પટ દબને મુવેલો હતી પડે તે શીકરથી ગરીબ મેહરાં તો બીલ-કુલ હુજીજ પડી.

તે મોટે મોટે બખાલતો હતો—એવે મોટે ને એવા ગુરસાથી કે અદુબ. એટલો બધો ખીજવાયલો ને ગુરસે થયલો કોઈ દાહડો સાંજળાયો ન હતો; અને કુમી બી તેના મોટે મોટે દહવારો પારતો સાદ સાંજળી ઘણા ગભરાતમાં એ તરફ દોડી આવી. સારાં નસીબે શીરાજ તરતનોજ ગયલો હતો.

“ચાલો, મારાં બે ભેરી કપરાં બાધા, છોકરાંઓ,” તેણે ગળ-ડાત કર્યો. “માહરો પોરચો ગભરાયા કરતો હોશે. માહરે મુંબઈ

જવું જોઈએ. એકદમ જવું જોઈએ. રામલા-રામલો કીયાં મસાનમાં મરી ગીયો? પેદરો, કાષ્ઠળી દોરીને જઘને એક ટાંગો લાવો. ઘોરા સારા જોઈને લાવજો. હું જાઉં ને તે ફકીરો જે મુવો હોય તેની ગલચી ધરીને લચરીજ મેલું! હા, બસ, એતો એજ. લચરીજ મેલું. કુમી દીકરા તુંબી તૈયાર થાની? ત્હારી માથે બીચારી ઘોરી માહરી સાથે આવી શકવાની છે?—તું ચાલ. માહરી સાથ તુંને મુંબઈ આવવું પડશે. ચાલ માહરી સાથે. જલદી કર. જલદી-જલદી કરો ! હમણું ચાર ને ચોવીસની ત્રેન માહરે પકરવી છે.”

કુમી તો ગભરાઈજ ગઈ. તેણીને પેહલાં તો કંઈ એ બધો ગરબડ જોતાલો સમજ બી પડે નહીં! અંતે માથે પાસામાં લઈ પેલું કાગળ તેને વંચાવ્યું ને ટુંકમાં બધું સમજ પારખું, ને તે ત્યારે મામાપર ઘણો છવ આપતી હોવાથી એકકે બોલે તે ડોસાજ સાથે મુંબઈ જવા વાસ્તે તૈયાર થવા પોતાના ઝોરડામાં દોડી.

પ્રકરણ ૨૫ મું.

—:૦:—

મ નાટકવાલાને સ્થાંજે હંમેશ થોડીક પુરસદ રેહતી, અને તે ઘણું કરીને એ વખતે ઘરમાંજ મજાતો હોવાથી ડીટેકટીવ ખાતાંતો સુપરીન્ટેન્ડન્ટ વીલીઅમ જોન્સ, કે જેને એ ફેમીલી સાથે ઘણું ધરવટ જેવું થઈ ગયું હતું તે અવારનવાર એક આ કે કોશીનાં કપતો તલબગાર, પોતાને પુરસદ હોય ત્યારે, ટોમનાં ઘરમાં આવતો તેમ આજ પણ મલવા આવ્યો હતો. તે, આપણે આગળ વાંચી આવ્યાં છીએ તેમ, માયનાં પેટજેવો એક ખરો ભલો, સીનેદરાખ અને લાયકીવાલો પોલીસ ઓફીસર તો, તે પોતાની લાયકી, સાલેસાઈ અને કુશળતાથી પાયરી પાયરી પોતાના ઓધ્યામાં વધ્યો અને એ રીતે આજાદ થયો હતો. તે ઇંગ્રેજ ઉપરાંત હિંદુસ્તાની મરાઠી અને ગુજરાતી વટીક ઘણું આસાનીથી બોલી શકતો હતો, અને સમ્બાધના એક સાથી તરીકે લોકોમાં ઘણો જાણીતો અને માનીતો થઈ પડ્યો હતો.

તેને ખરેખર તો વધારે કરીને ટોમ નાટકવાલાની દીકરી ફ્રેનીનીજ એક બા પીકાં હેતની મોહીની ભાગી ગઈ હતી. ફ્રેની તેની

સાથે અચ્છી કીસમે અને ચતુરાઈથી ઇંગ્લેન્ડમાં વાત કરી શકતી હતી, જે સુપ્રીન્ટેન્ડન્ટ જોન્સને ધણું ગમતું, અને તે અવારનવાર, તેથી તે જ્યારે બી પુરસદે પડતો ને એ રસ્તે જવું થતું ત્યારે એ કુટુંબમાં તાહેલાં મારવા આવતો તેમ આજે પણ આવ્યો હતો.

તે એ ગરીબાને કશીજ તરફી આપતો કે ભારી પડતો હતો નહીં. એક બ્રૅન્ડી કે હીરકીનું ખરચાણ ગ્લાસ વટીક તે બજારમાંથી નાજ પાડતો. ધણું તો તે એક ચા અથવા કોફીનું કપ માત્ર કબુલ કરતો, અને તે સીપ કરતાં થોડોક વાર નાટકોનાં અને એવા એવારપેવાર તેઓ જોડે તાહેલાં મારતો બેસતો.

“આ ફ્રેની બેટા, તું કેટલી બધી શીક્ષી પડેલી છે !” તેણે, મગર, આવતાં સાથે આજે તો ફ્રેનીના હાલ અવતાર જોધનો ધણો અજબ થતાં કહ્યું. “તુંને શું છે ? તું શું સારી પેઠે નથી ?”

ફ્રેની એ પાધરા સવાલથી ચેહરામાં લાલ થઇ. તેને તો ફ્રી તાબરતોય યાદ આવી ગયો, અને તેણીએ શરમાઇને કહ્યું, “શું છે, મીં જોન્સ ? હું તો ધણી સારી પેઠે છેઉં !”

“હમણાં હમણાં એ સારી પેઠે નથીજ, મીં જોન્સ,” તેના બાપે, એમ છતાં, બગાવો કાઢ્યો. “મેત્રોકને વાસ્તે એ છોકરી ધણીજ મેહનત કરેજ, અને હવે માહફ માથું ફરી જશે તો હું એને સ્કુલમાંથી સખરદખર ઉઠારીજ લેવાનો છેઉં. હું એની તખી-અતના સુધારાની ઉમેદથી તો કેટલો ખરચ ખાતો એક મહીનો વેસાવે વટીક જઇ રહ્યો, પણ એની તખીઅત સુધરવાને બદલે જાસ્તી ખીગડતીજ જાએજ !”

મીસીસ તેહમુરસ્પ (ટામ) એ દરમ્યાન મીં જોન્સને વાસ્તે કોશીનું એક કપ ખાસ તજુમલથી તપ્યાર કરી લઇ આવી, જે “ઠંકસ વેરી મચ” કેહતાં તે સુપ્રીન્ટેન્ડે હાથમાં લીધું, અને પછી કોશી સીપ કરતાં પાછી વાત આગલ ગળાડાવી.

“આએ વખને તમે અમે ગરીબને ધર કંઇ ધણું ધણું આપ્યા, મીં જોન્સ ?” મીસીસ તેહમુરસ્પે થોડોક પહરપારો કર્યો; કાંઇ નવો કેસએસ હાથ ધર્યોજ કે શું ? કંઇ ધણા રોકાયલા રેહોજ ?”

“કાંઇ ખાસકરીને ધણી રોકાય જવું તો નહીજ,” મીં જોન્સે જવાબ કર્યો, “પણ હું એક આદમીને વાસ્તે થોડોક “વરીડ” છેઉં ખરો.”

“કાણે આદમી ?”

“મેં તમારી પાસે આગળ વાત કીધીતીના, ટોમ ? પેલો છ વરસની કેદ પછી પાછો ફરેલો સારે ઘેરનો પારસી ?” મીં જોન્સે યાદ કરાવ્યું.

“ઓ પેલો જાંઢગીર નરીમાન ?” ટોમે તરત યાદ કરીને કહ્યું ; “જે બીચારાને એક મોટા ફોડ વાસ્તે છ વરસ જવું પર્યુતું તે ?”

“હા,” જોન્સે જવાબ કર્યો. “મને લાગેછ કે એ માણસ ઘણો સારો છે, અને તેને સુધારવાનો ચાન્સ મલવો જોઈએ. ખવાસે ને ખાસીઅતે જે ખરા અપરાધી ને જુરાચો થાય છે તે માંહેલો એ એક માણસજ નથી. અસલ ઘણે સારે ઘેરનો છે. પણ ફક્ત સંજોગનો ભોગ થઈને જેલમાં જઈ આવ્યોછ. પોતાની બધરી ને એકની-એક છોકરીપર ઘણો હદ બાહર પ્યાર રાખતો હોવાથી પોતાને જ્યારે અચબુચ એક ભાઈનાં પાપની અરકતે એણે બીખારી થયેલો જોયો ત્યારે તે બીચારાં બેને દુઃખનો ચમટો નહીં તુલવા દેવાની નેક મકસદથી તે એક નેહસ્ત યોગડયે એવો એક ફોડ કરવાને લલચાયો અને તેથી હજી માહરી ખાતી થતી નથી કે તે બાતેનમાં જુરો છે !”

“ત્યારે જુરો કાણુ માનેછ ?”

“માહરો જોડીદાર સુપ્રીન્ટેન્ડન્ટ જેક અટર્સ,” જોન્સે જવાબ કર્યો, “તે બધામાં જુરંજ જોયજ અને કેદીઓમાં સારું કથું બી હોવાની વાત કદી માની શકતોજ નથી ! મેં, તેથી, તેની સાથે સરત લીધીછ. હું જાંઢગીર નરીમાનને આપંદા બલો આદમી પુરવાર કરવા માગુંછ, ને અટર્સ તેને નાલાયક પુરવાર કરવાનો છે. હવે, તેથી, આખરમાં કાણુ જીતેછ તે જોવાનું છે !”

“ને હાલમાં જીત પર કાણુ છે ?” ટોમે વાતમાં રસ લઈને પુછ્યું.

“મને ભય છે કે અટર્સ જીતપર છે !” જોન્સે શીકરમંદ કહ્યું. “કોઈ એક મોટે ખાંચરેનું ઘેર ફાડવાની હીલચાલ એક જોલ-બર્ડ બદમાશ હાલ કરતો સંભળાયોછ તેમાં એ નરીમાન શામીલ છે એવો કોઈ સુબેદ અટર્સ ધરાવતો જણાયેછ !”

“તેમ હોય તો ઘણી મોટી દીલગીરીની વાત છે,” ટોમે ગરમ દીલસોજીથી કહ્યું.

“ખરેખર ઘણી મોટી દીલગીરીની વાત છે,” જોન્સે એકમત થયો. “મને તો ખાસકરીને તેની બીચારી કમનસીબ બધરી ને એક

શુભાખ જેવી દીકરીની ધણી કદર લાગેછ. આપરી ફરેનીનીજ ઉમરની એક ગાય ગોલાખ જેવી તે એક છોકરી છે.”

“ઓ ખુદા, એવી દાદરેવારેની દીકરી બી છે શું?” ટામે વધતી દીલગીરીથી કહ્યું; “દેશપારની એવી મોટી સજા પામેલા એક કેદીની બધરી ને દીકરી કેહવાવાની સરજત બી કેટલી બધી કમનસીબ ને ખુરી લેખાવી જોઇએ?”—અને જરા થોળીને વધાર્યું, “તે મા દીકરી હમણું કાંઠાં છે? એ જાંઘગીર નરીમાનની સાથેજ છે કે?”

“નહી; તેઓ તો કાંઈ અફુઆ નામના પોતાના સગા સાથે રહેલાં છે”

“અફુઆ?” ટામે વાદ કરીને પોઠાર્યું; “ખાનખારદુર અરદેશર વીમાદલાલ તો નહી, જેવણુ વેસાવે રહે છે?”

“હા, તેજ,” મીં જોન્સે જવાબ કર્યો. “તમે કોઠાં તેને જોળખોછ શું?”

“હા, માહરી તો અચલુચ વેસાવેને દરીએ એ ચક્રમ ડોસાજ સાથ એક દાદરો મીલાકત ને આરખાણુ થયલી!” ટામે તે ચક્રમ ડોસાજનું પેલું “ચાલ ભઈ પોઈસ” વાલું ઘેલાપણું વાદ કરી રમુજ પામતા કહ્યું;—અને પછી પોતાની દીકરી તરફ ફરીને વધાર્યું, “તુને વાદ છેતી, ફરે? તુંને મેં તે અંગલો બતાવ્યો તો તે? ત્યારે આપણે જે શુભાખ જેની છોકરીને બગીચામાં ફરતી જોઈ હતી તે: પણ અરે. તુને એ શું થયું?” તે બાપે ભયથી પોઠાર્યું, કેમકે તેણે જ્યું કે તે ઉજલી વાખ થઈ ગઈ હતી, અને તેના અવયવો દીસતી રીતે ધુજતા હતા!

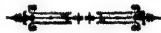
તે ઉઠીને ઉભી થઈ.

“મને કંઈ નથી, પપા,” તેણીએ ધુજતે સાદે કહ્યું; “માહરં માથું જરા સખખત દુઃખી આયુંચ. મહને માહરા આરડામાં જવા દેઓ.”—અને પછી સુપ્રીટંડંટ જોન્સ તરફ ફરીને વધાર્યું, “વીલ યુ એક્સક્યુઝ મી, મીં જોન્સ?”—અને તે ઉતાવલે પોતાના આરડામાં જતી રહી.

“માહરં ગરીબ બચ્ચુ ! ખુદા જાણે એને શું થયુંછ !” તે બાપે તેના જવા પછી બળાપાળી તેણી તરફ ડીકીને કહ્યું. “ખુદા જાણે એ કેમ એટલી સુકાતી ને નખાતી જાણેછ. ડાકટરો તો કહેજી

કે એને તનનું નહીં પણ મનનુંજ દુઃખ છે, પણ એ માહરાં રમતાં જમતાં બચ્યાંને મનનું દુઃખ હોયજ શાનું ?”

મીં જોન્સ જવાબમાં કંઈ બોલ્યો નહીં. તે એક પાકડો ને બાહોથ ડીટેકટીવ હતો, અને જીણી જીણી બાતમીઓ પરથી મોટા અપરાધોનો પકડવાવાલો હતો, એટલે તે પોતાના મનથી મામલો વધતો જોઈ પામીજ ગયો. તેણે જ્યેનું કે જાંઘીર નરીમાનની છોકરીની વાત નીકળતાં સાથે એ છોકરી શીકકી પડી ગઈ અને માથું દુઃખવાનું બાહજી દેખાડી અંદર ચાલી ગઈ, એટલે એ બીમારીનાં બાતેનમાં એ કુટુંબને લગતીજ ઢાઢ વાતનો ભેદ હોય એમ તે તો તરત પામી ગયો. એમ છતાં તે કંઈ બોલ્યો નહીં, અને પછી થોડીક બીજી ત્રીજી વાતચીત કરી તે મીં ને મીસીસ ટોમની રૂબરૂ લઈ તે ઘરમાંથી બાહર પડ્યો.

પ્રકરણ ૨૬ મું.

—:૦:—

રદાર કરીમખાન સી. આઈ. ઇ. ના પેડર રોડ ઉપરના બંગલામાં મોડી રાત્રે બારને સુમારે જાંઘીર નરીમાન તે બંગલાને લગતા કુશાદે અને આરાસ્તા દરોહાંજ રૂમમાં સરદારના બેઠા પીરમહમદ સાથે વાત કરતો બેઠો હતો. તેઓ

બંને જલ ઝવેરીને ત્યાં જમીને પાષરા આપ્યે તરફ ચાલી આવ્યા હતા. જાંઘીરે આ નોકરી રૂપીઆ ત્રણસોના માસીક દરમાયા બદલ કચુલ કરી હતી, અને પીરમહમદ, હાલમાં મોડી રાત થયેલી હોવા છતાં, તેને એક પેહલો પગાર આંગપર આપી દેવાની મતલબથી જાતને ઘરથી પોતાને બંગલે લઈ આવ્યો હતો.

તેને મન રાત તે દીસ હતી ! તે પાછલી રાત્રે ત્રણ ને ચાર વાગ્યા વગર જુગારખાનાંઓમાંથી ઘેર જવલેજ બનારો એક આસામી હતો, એટલે આજે રાત્રે અગ્યાર વાગામા તે ઘેર આવ્યો તે તેને મન ધણુંજ જલદી હતું. તે જેમ બને એમ જલદી મુંબાઈની બહાર નાહસવા ચાહતો હતો, અને જાંઘીર નરીમાનની મતલબ બી તેજ

હતી, વાસ્તે કુટ્યાં હાથમાં આવી જાયે તો મુસાફરીએ નીકળી પડવા વાસ્તે બેઠનો અસખ્યાળ બીજે દિવસે ખરીદવા સમવડ થાય તે હેતુથી તે પણ રાતોરાત પીરમહમદ સાથે, ઘર જવા આગમ્ય, તેને બંગલે આવવાને એકમત થયો હતો.

પણ હવે પસ્તાવા ને પાછું હઠવાને વાસ્તે બી ઘણું મોડું થયું હતું.

પીરમહમદે હવે ઈચ્છી સીગારનો એક બોક્સ તેની આગળ ધર્યો, પણ જાંહગીર નરીમાને તે બોક્સ માનથી નામંજુર કરી ત્યારે પીરમહમદે તેને વડીલ્કી સોડા આપવા માંગ્યો, અને તે તેને લીધા વના ચાલ્યું નહીં. તે પીનાર ન હતો, અને ખાસકરીને આવા કવખતે તેને છાંટો લેવાની તબેહ હતીજ નહી, પણ તેણે બેયું કે પીરમહમદ ખાનાર પીનાર હતો તેને બધુંજ ના કહેવાનું ઘણું નામુનાસેબ થઇ પડશે, ને તેથી તેણે એક પેગ લીધો.

“ધેટસ રાઇટ,” પીરમહમદે રાજ થઇ કહ્યું. “હું જાણું કે તમે એ બી ના પારશે તો તમારો ને માહરો પાટલો કેમ ફાવશે !”—અને તે ખુશમિનજી હત્યો. વળી તેણે એક મોડું ટમ્બલર ભરીને, એમ કહેતાં, પોતાનાં હોજરામાં હોમાવ્યું, અને પછી તે હોઠ મચમચાવતો ઉઠ્યો.

જાંહગીર એ દરમ્યાન પુરતી અકરવકરમાં પડ્યો હતો. રાત ધણી ગુજરી હતી, અને અટલું અસુઈ ઘેર બાહર રહેવાની તેને તબેહ ન હતી.

“મને રજા હોય તો હવે હું જવા માંગુછ.” તેણે અંતે તે મોટા હોલમાંનાં એક સુંદર નકસીદાર કાચના કેસમાં મેલેબાં ધડયાલ પર નજર ઠેરવી કહ્યું.

“હા, પણ મને કાંઇ હેતાવર નથી,” પીરમહમદે હસીને જવાબ કહ્યો; “મારે લીધે જવાની ઉતાવર કરતા નાની હજી તો બાર વાગવાના છે, અને મને સુચા જવા વાસ્તે તો એ ઘણું જલ્દી કહેવાય !”

“નહી, મીઠ પીરમહમદ, મને ઘણા લાંબા ટમ્બો જવાનો, અને તેથી હું પોતેજ જરા ઉતાવલમાં છેઉ,” જાંહગીરે જવાબ કર્યો. “તમે કહેશે તો હું કાલે પાછો તમોને બીજી બંદોબસ્તીઓ વાસ્તે અત્રે આવીને મળી જવશ.”

“નહીં,” પીરમહમદે જવાબ કર્યો; “આવતી કાલે હું તમોને મળી શકશ નહીં. આવતી કાલે તો પુનામાં મોસમની છેલ્લી રેસ છે, અને ત્યાં હું છેલ્લીજ વાર નસીમ અજમાવવા જનાર છેઉ.”—અને તે જરા ખસ્યાણ્ણ હસ્યો.

“ત્યારે કાલે રાત્રે આવી જાઉં?”

“રાત્રે બી હું મલું કે નહીં મલું. હું તો રમતા પંચી! ભુતનો લાઇ!” પીરમહમદ હસ્યો; “પરમ દહારે બપોરે. પાર વાગે તમો અહીં આવજો. હું ઘેરમાંજ રહેવશ, તમોને તે સુટ થશે?”

“ઘણુંજ સારી રીતે,” જાંહંગીરે તાબેદારીથી જવાબ કર્યો.

“ત્યારે સાઈ,” પીરમહમદે કહ્યું. “હવે ત્યારે તમે તમારા પેહેલા પંથારના રૂપીઆ આંગપર લઇ જાઓ, અને કાલે બધી તક્યારીઆ કરીજ નાખજો. મારે જેમ અને તેમ જલ્દીજ અત્રેથી નહાસવું છે. જે પેસેજ મલે તો આવતાં વિકમાંજ આપણે ઉપડી જઇએ. હવે તમે થોભો—હું એક મિનીટમા રૂપીઆ લેઇ આઉં રૂપીયા ત્રણસો બસ થશે કેની? વધારે જોઇએ તો વધારે લેઓ?”

“નહીજ, ત્રણસો તુરત વેલાના ખરચ વારતે ધણા પુરતા થશે,” જાંહંગીર નરીમાને શાંતીથી કહ્યું—અને ત્યારે પીરમહમદ પાસેના લાઇબ્રેરી રૂમમાં તે અવેજ લેવા ગયો, ને એજ મિનીટમાં પાછો ફર્યો ત્યારે તેના હાથમાં સો સોની નોટના ત્રણ ટુકડા હતા.

“લેઓ આએ,” તેણે તે જાંહંગીરને પાસ કરતાં કહ્યું. “હવે પરમ દહારે મલીને આપરે બીજી ડીટેલ્સ નક્કી કરી નાખશું.”

જાંહંગીરે તે નોટો લીધી, અને તેનું ધ્યાન ખેંચાયું કે નોટોની પછવાડે પીરમહમદે પોતાનાં નામની સહી કરેલી હતી.

પીરમહમદ હસ્યો.

“નોટોની પછવાડેની માહરી સહી જોઇને તમો અજબ થયા?” તેણે ખુલાસો કર્યો. “આજે એ નોટો કેશ કરાવીને મારે નાધલી નોટો જોઇતીથી તે લેવા મેં મારા હેમક રીપાઇને મોકલ્યો, અને કોઈ વાંધા નહીં કરે તેથી પછવાડે માહરાં નામનું એન્ડોર્સમેન્ટ આગલથી કરીજ આપ્યું; પણ તે ગાવડી રખડીને પાછો આવ્યો કે નાધલા ટુકડા કોઇ આપી શકતું નથી. મને લાગેછ કે તે કમપખત ફેટ ગીઓજ નહીં હશે,—બાકી વટાવ લઇને કોઇ બી તે કેશ કરતે!”—અને તે પાછો હસ્યો, ત્યારે જાંહંગીર નરીમાને એ

ખુલાસા સાંભળી સંતોષ પામતાં તે નોટો ધડી વાળી ગજવામાં મુકી, અને પછી પીરમહમદને “થે’ક” કરી તે તેની રૂખસદ આહતો ઉઠયો.

પીરમહ તેને આરણ્યું વેર વળાવા ગયો, અને ત્યાં તેણે શેકહેન્ડ કરી છુટા પડયા, કે જ્યારે તે પછી પણ જવાંન પીરમહમદ, હજી ઉંધ નહીં આવતી હોવાથી બીડીનો ખુશાળ ધુમાડો ખેંચતો આગલું આરણ્યું બંધ કરી આગલાજ આરડામાં ધડીચેર પર પડી રહ્યો !

પ્રકરણ ૨૭ મું.

—:—:—

જ વખતે તે અધારા કમખાઉન્ડમાંથી એક આહાર બાહાર નીકળ્યો. અને જાંહગીર નરીમાન જે બાણુએ ગયો હતો તેથી ઉલટીજ દીશાએ ઝડપી કદમે આગળ વધ્યો. તે પેસે અમદુ હતો.

“કાંય, અમદુ ?” તેને જોતા સાથે “રાજા”

જે તે બાણુએ એક અધારા આથામાં તેની હજી વાટ જોતો ખોટી ને છુપાયેલો હતો તેણે ઉલટમંદ પુછ્યું.

“પેલો ગીયો !” અમદુએ ધીમે સ્હાદે જવાબ કયો. “એ હમણાંજ તે બંગલામાંથી બહાર નીકળ્યો, અને હું તરત તમોને ચેતાવા આવ્યે તરફ દોડી આવ્યો.”

“ત્યારે ધણું બેહેતર છે,” રાજાએ ખુશી થતાં કહ્યું. “હવે એક અરધો કલાક આપુને જાસતી થોભવું પરશે. એ પોરયાને વગેસગે થવાનો અને ગોંટાઈ જવાનો વખત આપવો જોઈએ. એનાં માથાપાપ તો ઉપર માળ પરજ ઘોંટલો લેજ, પણ એ પોરયો નીચે સુવેજ એટલે એને વાસ્તે આપુને સાવચેતીમાં રહેવાની ધણી જરૂર છે.”

ટુંકમાં, તે અરધો કલાક વાતચીતમાં ગજડાવી નાંખતાં તે બે ભુચ્છા બદમાશોને કશો વીલંબ થયો નહીં, અને પછી જુદે જુદે રસ્તે તેઓ બંને સરદાર કરીમખાનના બંગલા તરફ વળ્યા. તેઓને, એમ છતાં, રસ્તામાં સાઠાં કપડામાં રોણુ ફરવા નીકળેલો એક જમાદાર મળ્યો. ખરો, કે જેના હાથમાં “ખુલ્હ આધ”, રાજાની

ફેંકનારે એક તેજસ્વિ કાણુસ હતું; પણ સારાં નસીબે તેણે તેઓને જોયા નહીં. તે રોશની સાંભી બાળુઓનાં બંગલાઓના કમ્પાઉન્ડમાં ફેંકતો એવાજ કોઇ રાતના પરાણા નેક નામદારોની જુસ્તેજીમાં આગળ વધતો હતો, કે જ્યારે આ બન્ને કોચ્છીના સાહુકારો સામી બાળુની દેવાલમાં સંભાળથી દબાઈ રહ્યા અને બચી ગયા, જે પછી તેઓ પાછા આગળ વધ્યા.

તે બંગલામાં ધુસવું કેવળ સેહેલ હતું. સરદાર કરીમખાન વરસોથી એ બંગલામાં એવા કોઇ ચોરાંટયા હુમલાની ફકર વગર નીડર રહેતો હતો, અને તેને ત્યાં રાતપાલીની ચોકી જેવું કશું હતુંજ નહીં.

પણ તેઓ કૃત્યા ! જેવા તેઓ ઘણી સંભાલથી ઓટલા પર અઢયા કે તરતજ પીરમહમદ જે હજી અંદર, ઉપર કહેવા મુજબ, તદ્દન જાગતોજ બેઠો હતો તે તેઓનો સંસારો સાંભળતાં સાથે ઘણો અજબ થઈને બારણું ખોલી બહાર આવ્યો, અને તે બે હુમલાઓને જોઈને દધાયત્રો પોકાર કરે અથવા હીંમતથી સાંમે થાય તે આગમય તો જે કાંઈ બન્યું તે ફક્ત એકજ સેકન્ડનું કામ હતું ! રાત્રે જે એ જાતની ચોરી ચપ્પારીમાં ઘણા બહાદર અને પ્રવીણ હતા, અને સમે સમાલી ક્યાં ન કેમ કામ ભેવું તે બરોબર જાણતો હતો તેણે પીરમહમદને જોતાં સાથે પોતાનો મોટો ભય અને જોખમ જોયો, અને ત્યારે જરા પણ અચકાયા કે થોળ્યા વગર, એક વીકાળ વાલનીજ અદાથી ઉછલીને, તેણે તે જોગ જવાંનને તેની ગળચીમાંથી પકડી નીચે નાંખ્યો, અને તેને એકદમ—એક અવાજ વટીક કરવાને વખતજ નહીં મળે તે કીસમે—તેનું ગળું તે કરપીને ઘુંટીને પીસી નાખ્યું ! !

તે એક ખુનખાર ખરો ભયભીત બનાવ અને દેખાવ હતો ! ગરીબ પીરમહમદ તે બે ખુનીઓના હીચકારા બસથી બચવા ઘણી અફડાતફડી કરવા માહતો હતો, પણ તે “એક કરતાં બે ભલા” હોવાથી કશા બી ઘોંઘાટ કે ગરબડ વગર સઘળું એક ઘડીમાં સરંજામ પાર ઉતર્યું, અને તેઓ તેને પુરતી રીતે બેહોશ થયેલો જોઈ, હવે ત્યાંજ પડતો મેલી, બેખોફ તીજેરીવાળા ઓરડામાં ધુસ્યા. તેઓને માટે સઘળું તદ્દનજ સેહેલ અને આસાન હતું.

તેઓ તીજેરીવાળા ઓરડામાં ધુસ્યા. તે એક મોટી, વજનમાં ઘણી ભારી, લોખંડી તીજેરી હતી, કે જે ખરી ચાવી વના ઉખડીજ

સુશિક્ષિત હતી; પણ રાજ્યે ઘડઠું બંદારી આગળ ખુલાસો કર્યો હતો તેમ તેણે તો મીણ પર ખરી ચાવીનો છાપ મંગાવીને ખરી જેવીજ કુપલીકટ ચાવી બનવાવી લીધી હતી. એટલે તેઓને તે મોટી તીબેરી ખોલવાનું જરા એ મુશ્કેલ થયું નહીં.

એમ તો તે તીબેરીમાં આગવજ કીંમતી કાગળમાંનો વિગેરે વણું હતું, પણ તેનો પોંદ્યેલબુમી રાજ્યે કશોજ લોભ કર્યો નહીં. તેની દયાન્ત તો ફક્ત સરદાર કરીમખાનને ત્યાંનું ઝવેરાત (જે કમર્મા-કમ પાંચથી છ લાખનું અંકાયતું કહેવાતું હતું તે) હાથ કરી લેવાની હતી. તેણે, તેથી, તેજ દુડવા માંડ્યું, અને અંતે એક મોટા ચોર વકોરામાંથી એક મોટી શાલીતી ઇસકોત્રી તેણે ખેંચી કાઢી, કે જેની ચાવી પોતાની પાસનાં હથ્યાર વડે ખુલી નાખવાનું તેને વાસ્તે એકજ મિનીટનું કામ હતું !

અને તે જાણ્યો. તે ઇસકોત્રી ખુસતાં સાથે એવું એ કીંમતી જર જરયાંન—હીરા, મોતી, માણેક, પાણાં વિગેરે—તેની નજરે આવ્યું કે તે ભેતાં સાથે તે બેઠે પોંદારાઓની આંખ મોટી ખુશીમાં ચમકી રહી !

અને એટલુંજ બસ હતું. તેણે તે બધું ઝવેરાત પોતાના મોટા ખીસામાં ઉતાર્યું, અને પછી ખાલી ઓકમ જેમને તેમ પાછો બંધ કરીને અસલ જગ્યામાં થેસવી દીધો. વળી તીબેરીમાં કામને પેહલ્લી નજરે કશો વેહેમ નહીં જાય તેમ બધું પાછું ગોઠીને તેઓએ ઠીક ઠીક કરી નાખ્યું. તે એક, ઉપર કહ્યું તેમ, ઘણી મોટી અને ઉંડી તીબેરી હતી—એવી કે એક માણસ અંદર આસાનીથી ઉતરીને સીધો ઉભો રહી શકે; અને, તેથી, તેમા પાછું બધું દુરસ્ત કરી નાખવાનું તેમને વાસ્તે ઘણુંજ સહેલ થઈ પડ્યું.

તેઓ ઉતાવળમાં હતા. પીરમહમદ જેનું ગળું ઘુંટી નાખીને રાજ્યે બેહોસ કર્યો હતો તે પાછો સુધીમાં આવે તે આગમચ તેઓએ ત્યાંથી ખલ્લી જવાનું હતું, જેથી એક ઝપાટામાં પોતાના એ મોટા ચોરાંચા કારોબારથી પરવારી, તીબેરી બંધ કરી, બધાં આરણા પાછાં હતાં તેમ આરતેથી ને સંભાળથી બંધ કરતા તેઓ પીરમહમદ જે ખુણામાં બેહોસ પડ્યો હતો ત્યાં આવ્યા.

તે હજી ત્યાંજ પડેલો હતો, તેથી તીરી જવા આગમ્ય અને બદમાશોએ એક વધારાનું પુતનું કામ કર્યું. તેઓ અને ખુદ તેનાં બદન ઉપર વાંકા વળ્યા, અને તેનાં ખીસાંનો ભાર તેઓએ તદ્દન હલકો કરી નાખ્યો. તેઓએ તેનાં ગજવામાં ગીની અને રૂપાં નાંખીં વિગેરે જે વેરવાર પડેલું હતું તે કાઢી લીધું, અને થોડીક એક નોટસ તથા સુનાનો ઘડીઆળા છેડો પણ પોતાના ખીસામાં થેસવી દેવાને તેઓ જરા થમને ચુક્યા નહીં.

અને પછીજ વેહેન પડ્યો ! પારમહમદ લાકડું થઇને પડેલો હતો, અને હાથ ત્યાં હાથ અને પગ ત્યાં પગ જેવો મામલો હતો જે ભેઇને રાત્રે એક અચ્ચુચ ખ્યાલ થતાં એકદમ તરખાયો અને ચોક્યો. તેણે તરત ભેઇ લીધું તે બેહોસ થયેલો નહીં પણ ખચ્ચીત કરીને મરણ પામેલો હતો ! બેશક. ખુન કરવાની અને તેને જનથી મારો નાખવાની તેની મક્કસદ નહીજ હતી, પણ દેખીતું હતું કે ઉરકેરણીના આવેશમાં તેણે તેના ગત્રામાં ભેઇએ તે કરતાં વગારે આંગત્રાં ભોંકી દીધાં હતાં, અને અમદુએ મરનારના હાથ પગ દાખી દઇ તેને તકડવાને ખી તક નહીં આપેલા હોવાથી તે આપડો ભેઇએ તે કરતાં ઘણો વધારે જલ્દી-એક બે દયકાંમાંજ આખર થઇ ગયો હતો !

એ ઘણું ખુરં થયું, અને તે મરણ પામ્યો હતો એમ માહીતી અને ખાત્રી થતાં તે અને ખુની બદમાશો તમામ થથરી ગયા. રાત્રીએ તરત પોતાના ખીસામાંનું ચોર ફાણુસ કાઢીને કાંડી વડે સળગાવ્યું અને બહાર વિગ્લસ નહીં જાય તેમ બંધે હાથના ઝોથાઓથી સંધળું અજવાળું તે લાસનાં મોંહ ઉપર નાખ્યું, કે જ્યારે ખાત્રી થવાની કશીજ આકી રહી નહીં. તે મોહોતનાં “કનવલજ્જ-સ” સાથેનો ચેહરો, મોહોત જેવોજ શીકો પડેલો, ઘણો ભયભીત દેખાતો હતો, અને આંખના ઢોળા ખીલકુલ ફાટી ગયલા હતા ! !

“શું મરી ગયો ?” અમદુએ થરથર ધુજતાં પુછ્યું,—કેમકે ચોરીમાં ફાવીને નેહાલ થવાની અથવા પકડાઇને જેલમાં ચાંચરા મારવા જવાની એક વાત હતી. જ્યારે ખુનમાં સપડાઇને ત્રણ લાકડે હીંચકા ખાવાની તદ્દન ભુદીજ અને દીગર વાત હતી !

“હવે કરવું શું ?” રાત્રીએ વિચારવંત અદાએ ગભરાતથી કહ્યું; “સહવારે આ લાશ પકડાઇ આવતાં આપુને આંખે ખીસા-

માનું વગેસગે કરવા અથવા કેટલાંયે દરે તરી જવા જોડેલો
ખી વખત રેહવાનો નથી !”

અમદુને એવામાં અચણ્ય એક નાદર વિચાર સુઝ્યો.

“એને આપણે પેલી મોટી તીજેરી ઉંઘાડીને તેમાં ફેંકી
દઈએ તો કેમ !” તેણે સુચવ્યું, “ગડબડ થતાં આસપાસના રૂમમાંથી
કદાપી કાંઈ જાગી ઉઠવાનો જોખમ તો થશે, પણ એ પોતે રાજ
એમ મોટા આવવાથી એ જાતની ગડબડ વાસ્તે તેઓ તો નમરવસ
થયતાં હોય એટલે આપણું ફાવશું, અને જો ફાવશું તો રાજ તો
કંઈ તીજેરી ઉંઘાડતાં નહીં હોશે તેથી કમમાંકમ એક એ દાહરાની
આપરા હાથમાં છુટી રેહશે !”

રાજાએ, એ સાંભળતાં, ખુશી થઈને અમદુનો બરદો થોક્યો.

“ત્રણે નાદર ખ્યાલ છે એ તાહરો !” તેણે રાજ થતાં કહ્યું.
“તું હવે માહરી તાલીમ ને તરખીઅત હેઠલ માહરા કરતાં ખી
જરતી પાહવરડો બનતો જાએજ !”

તે પછી તે બંનેએ સંભાલથી તે લાશને ઉપાડી, અને પોતાની
વચ્ચે સંધળું મેનેજ કરીને બન્યું એટલી ચુપકાડી વચ્ચે તે મોટી
ઉંડી તીજેરીમાં તે છુપાવી. તેઓએ કાચે પાચે કથુંજ કામ કીધું
નહીં. તીજેરીવાલા આરકામાંજ મરનારે પોતાનો કાટ, ટોપી ને
લાકડી મુક્યાં હતાં તે વડીક જોતાં સાથે તેઓએ તીજેરીમાંજ
છુપાવ્યું, કેમકે, આપણે જોયું તેમ, પોતાને ઉધ ન આવતીજ
હોવાથી હજી તેણે છુટ વડીક ઉતાર્યાં નહીં હતાં, અને આગલા
હોલમાં સીગારનો ધુવો ખેંચતો તે એ નામદારો એ મકાંતપર
હુમલો લાવ્યા ત્યારે હજી જાગતો પડેલો હતો. તેથીજ તો બાહરનો
સંસારો સાંભળી અજબ થતો તે એકદમ બાહર ધસી આવ્યો હતો—
તેનું મોહોત તેને સીતાખીથી ખેંચી લાવ્યું હતું !

ગરીબ તે ! તેનાં મોહને એ ધારેલી સીતાખી કરી હતી. જ્યારે
જાંદગીર નહીં એક પગાર આંગપર આપીને યુરોપ જેમ બને તેમ
જલદી તે ઉપડી જવાનું કહેતો હતો ત્યારે ખીજ પા કલાકમાં
જાત્રીમ જમ તેને એમ ઉતાવસે ઉપાડી જવા આવનાર હતો તેનો
તેને એકે બચ અથવા ખટકો થયો ન હતો; અને તે આદમીની
જાંદગીની નાપાયદારીનું ધણુંજ અસરકારક મહત્વ ખેતકરાર પુરવાર

કરે છે. તેના પર મંચી ફટીરો અને જલ ઝવેરી પેલી પોલીસીના પાપી લોભ થકી ખુંની અદ્વાઓથી ટાંપતા હતા, અને તે યુરોપ જાએ ત્યારે તેને જાનથી મારવા તેઓએ જાંહગીરની નેકરી એક મોટી લાકડાએ બાંધે વટીક લીધી હતી, અને તે છતાં તે ખીચારો તો ધરતેજ આંગણેથી આટલી બધી સીતાબી સાથે પેલી જેદાન પુગી ગયો, અને તે પાપીઓને ત્રણ લાખ નહીં ધારેલા પચી જમીનો એ એક અતી અજબ પ્રસંગ થયો !

રાત્રે અને અમદુ તે પછી પણ સઘળું ડીકઠાક કરવા ત્યાં થોડાક જરતી થોખ્યા. પીરમહમદ રાત્રે ઘેર આંગ્યોજ ન હોય તેવું તેઓ ખતાવવા માંગતા હતા. કોઈ બી કોસમે પેલું બેટીમરી ઝવેરાત વગેસંગે કરી નાખવા અને આ માંથે ચઢી આવેલું મેટું વાદલ આસાંનીથી વીખરાઈ જાએ ત્યાં સુધી સલામતીની કોઈ જગ્યાએ જઈને છુપાઈ રહેવા જેટલો વખત હાથ કરવા તે બંને ખુંનીઓ આતુર હતા, અને તેથી સઘળું બરાબર હતું એ વાતની ખાત્રી કરીને, તે ખુંન થઈ ગયલું હોવા વાસ્તે કાંઈક કરાર છવે તેઓ પોતાનાં પત્નીદ પગલાં સાથે નાણુદ થતા તે મોટા બંગલામાંથી બહાર પડ્યા.

પ્રકરણ ૨૮ મું.

—:0:—

મશેદ નરીમાનના જીવને કશી કળ વલતી ન હતી. તેણે હજી પોતાના બંગલાનો કબ્જો લીધો ન હતો, અને હજી તે હોટલમાંજ પડી રહેતો હતો, પોતે એક લખોપતી શેઠીઆ તરીકે બહાર થઈને પોતાનાં બંગલામાં થર પડ્યા આગમ્ય

તે બે વાતની બચસ્થા કરી લેવા વાસ્તે ઘણું ખતી હતો. એક તો પેલી જરમન ચોરત, જેણે તેને જાનથી મારવા વાસ્તેના કસમ લખી વાલ્યા તેનો પતો મેલવી તેને શાંત કરવા, અને બીજું તો પોતાનો હીણભાગ્ય બાઈ, જે તેનાં પોતાનાંજ કરપીણપણાના એક નિરદોશ ભોગ તરીકે જેલની ઘણી જલ્મ

સગ ભોગવી જેલમાંથી હવે છુટો થયો હોયો. ભેષ્ય તે જ અત્રે જ કેટલો હોય તો તેની ભાલ મેળવીને તેને મનાવી લેવાં; અને તે સંબંધ પોતાના પૈસાની મદદથી ધણું આસાન ને સહેલ થઈ પડવાની તેને ખાતરજમા હતી.

દીલના ડાંખનું દુઃખ ધણું જણુન છે, અને તે જો જો મોટામાં-મોટાં પાપોનો જવાબદાર હતો તે પાપોની યાદ તેને હાલમાં ધણો સંતાપતી હતી. તે દીલનો ધણો પોચો હતો. તેનું હાર્ટ ધણું નખલું હતું, અને યુરસાથી બોલવા—ભેરથી દોડવા અથવા ઉંચાઈએ ચઢવાની તેને મોટા ડોક્ટરોની ધણી સખત મના હતી, તે એવું કાંઈ કરવા જતાં પટ દધને માણુ મુઠી દેશે એમ તેને ઉપરાસાપરી એતવણીઓ વડીક મળી હતી, અને, તેથી, પોતાનાં દીલનો ચમટો જેમ અને એમ દુર કરવા, અને પછી સુખથી ને આરામથી પોતાની દોલત ભોગવવા વાસ્તે પોતાને બંગલે જઈને થર પડવાનો તેનો અરમાન હતો.

તે હોટેલમાં પડ્યો પડ્યો અવારનવાર એ ને એ જો પાતનોજ વિચાર કર્યા કરતો હતો. ધારો કે તે જરમન ચોરત હમણાં મુઆઇમાં હોય બી તો તે શું કરી શકે? ધણું તો તે આવીને તેને દબાવે, અને તે તેને એક મોટી રકમથી ચુપ કરી શકે; અથવા તો પોલીસના હાથમાં આપી હોય તો ટાઇ તેની એ ઘેડીગાંડી વાત માનેજ નહી. વરસો તે વાતને વહી ગયા પછી તે બેહુદો એવા એક દાવો રજુ કરતી આવે તે સામું તેણીને પોતાનેજ મુશ્કેલીમાં ઉતારી દે! જેઆ-સખરગ ખાતે તેના ભરથારની ધારાથી તપાસ થઈ હતી, અને કાયદાએ તેને અપરાધી ઠેરવ્યો હતો એટલે લોકો સરખસર તેને ઘેડીજ માને: મગર, એમ છતાં, તેના દીલનો ડાંખ તેને મુકતો ન હતો એ વચમાં મુશ્કોલ મોટી હતી !

તે ઉઠ્યો અને તૈવાર થયો. તે જરમન અજાણતી શીકર કરતાં બી તેને તેના નિરુદ્દેશ ભાઈની કાલજ અને શીકર હાલમાં વિશેષ હતી, વાસ્તે તેની બાળ મેળવવા તે એક “પ્રાઇવેટ ઍનકવાયરી ઍશીસ”માં ગયો. તે કોટમાં બેન્ક સ્ટ્રીટમાં એક ખાસી મોટી ઍશીસ હતી, અને તે યુરપની ઍનકવાયરી ઍશીસોનાં ધોરણુપરજ મુઆઇમાં કામ કરતી હતી, પોલીસનું એક ડીટેક્ટીવ ખાતું કરો તેજ

૯૫ ને દારણું અ એક ખાનગી ખાતું હતું, અને ઘણી અચ્છી જુસ્તેજીથી કાઢને કાંઠ ખખર અથવા ભાળ જોઈએ તે ઘણાં વાજખી કમીસનથી તે મેળવી આપતી હતી.

તેનો મેનેજર મી૦ વેસ્ટન નામનો એક ધરડો સારા દેખાવનો યુરોપીયન ગ્રહસ્થ હતો, અને એક કલાકે જમશેદ નરીમાને લઈ જઈને તેના રૂમમાં દાખલ કર્યો, એટલે તેણે સંબંધિતાથી તેને ખુરસી ખતાવી પુછ્યું, “કાંઠ હુકમ છે, સાહેબ ?”

“હું સાઉથ આફ્રિકાથી આવેલો છું,” જમશેદ નરીમાને કહ્યું, “અને માહર નામ ખરશેદજી લશ્કરી છે. આજે માહરાં હાલનાં ઠેકાણાં સાથનો કાર્ડ છે. માહરે ઘણી તાકીદથી કાંઠક ખખર મેળવવી છે, અને મને એક ફૂટે તમારી આંશીસની લલામણ કરેલી છે.”

“ઠંકયુ,” તે યુરોપીયને ઉપકાર માનતાં કહ્યું; “મને વીગત નોંધાવશો ?” અને તેણે જમશેદ નોંધાવે તેની નોટસ લખી લેવાની તૈયારી કરી.

જમશેદ નરીમાને હવે તે ઉપરથી જાંહગીરને સજ થવાની તારીખ નોંધાવી, અને તે હાલમાં જેલથી છુટો થયોછ કે નહીં, અને છુટો થયો હોય તો તે મુઆઇમાં છે કે નહીં અને ક્યાં રહેલો છે તે સંબંધી તલાસ કરવાનું તે આંશીસને સોંપ્યું.

“ઘણી સહેલ વાત છે,” મી૦ વેસ્ટને કહ્યું. “સજ થવાની તારીખ અને સજની અવધ જોતાં એ આદમી જો જીવતો હોય તો હાલમાં જેલમાંથી છુટેલો હોવાજ જોઈએ; અને જો તેમ હશે તો એક “ટીકેટ-ઓફ-લીવ” કેદી તરીકે તેને હર મહીને પોતાનું ઠેકાણું પોલીસમાં જઈને નોંધાવવું પડતુંજ હશે.”

“અને તમે પોલીસ તરફથી ત્યારે એ ખાતમી મેળવી શકશો ?”

“ખચ્ચીતજ,” મી૦ વેસ્ટને ખાત્રી આપી. “અમારું ખાતું રજીસ્ટર કરેલું છે, અને પોલીસ અમોને મદદ આપવા અને અમોથી ખનતી મદદ મેળવવા હંમેશ ખાંતી રહે છે.”

“સારું, તાહરે તો ઘણું સારું,” જમશેદ નરીમાને સજ થઈને કહ્યું. “તમે ધારોછ કે ચોવીસ કલાકમાં તમે એ ખખર મેળવી શકશો ? હું કાલે અત્રે આજેજ વખતે જવાબ લેવા પાછો આઉં ?”

“જી, હા, હું ધારુંછ કે હું કાલે અત્યારે આજેજ વખતે સંબંધી ખાતમીથી તૈયાર થઈ શકશ,” તે યુરોપીયને જવાબ દર્યો.

“ધણી મહેરબાની,” જમશેદ ઉઠતાં કહ્યું. “હું” કાલે અત્યારે ત્યારે આચ્છેજ વખતે માહરા જવાખને વાસ્તે અત્રે પાછો આવશ. તમો તે દરમ્યાનમાં તમારું બનતું કરજો. ખરચ જે કાંઈ કરવો પડે તો કશીજ વાણુ કરતા ના. એકને ઠેકાણે જરૂર હોય તો, દશ ખરચજો. હું ધણાં લીઅરજ કમીશન સાથે તમારું ખરચતું જે બી બીજ હશે તે તાજરતોજ કાલે પગાર કરશ.”

મીં વેસ્ટને એ સાંભળી ધણું હેસાન જાહેર કરતાં પોતાની બેઠક પરથી ઉઠીને તેને શેકહેન્ડ કીધી, ને તે વગી ચારણાં વેર તેને વલાવા ગયો.

એવીસ કલાક વધી જવા પછી બીજે દહાડે તે આગલેજ દાહડેના વખતસર તે “એનકવાયરી ઓરીસ”માં પાછો હાજર થયો, કે જ્યારે મીં વેસ્ટને બધી વીગતવાર ખજારોનો ટાઇપ કરાવેલા કાગળનો એક કતીન તાર તેના હાથમાં મેલ્યો.

જમશેદ નરીમાને તે ઉપર નજર દોડાવી. તેણે જોયું કે તેનો ભાષ દાહમાં કેદથી રીદાષ પામ્યો હતો એટલુંજ નહી પણ સારાં નસીયે મુન્નાઇમાંજ હતો, અને પરેજના મોષવાડા ઓટમાં લીશજ કાચમેનનાં ઘરમાં રહેતો હતો.

તેણે, એ ઉપરથી, મીં વેસ્ટનનો ધણો ધણો ઉપકાર માન્યો, અને ખરચનાં બીજ અને કમીશન તરીકે ઘટે એ કરતાં એક વધારે મોટી રકમની રીની એક નોટ તેની ટેબલ પર મુકી, જ્યાર કેડે મીં વેસ્ટનના ધણા ધણા વળતા ઉપકારો વચ્ચે તે એ ઓરીસ છોડી ગયો.

“માહરે તાતે ખાચેજ ફટકા મારવો જોઇશે,” તે દાદર ઉતરતાં મનથી પટપટ્યો. “હું” આજેજ જાઉં ને જાહગીરને મહું. હાંમ ઠેકાણું એવી અચ્છી રીતે મેલવેલું છે કે એનું ઘર સોહોધી કાહડતાં મને કથુંજ મુથકેલ થવાનું નથી.”

તે મનથી ધણો સજ થયો. આખો દાહડો પુરસદ હોવાથી અવાસ્તનવાર કોટના મોહલાઓમાં જુની યાદો તાજ કરવા તે રખડવા નીકળતો, અને ત્યારે તેણે આજે “એનકવાયરી ઓરીસ”નું પાટયું વાંચી લીધું તેને બર વખત યાદ આબ્યું, જે તેને ધણુંજ કામતું થઇ પડ્યું હતું.

તેણે હવે પોતાની પાકટ-બુક ખેંચી કાઢી. અને મીઠ વેરટનવાલો પેલો કાગળનો તાવ તેમાં મુકતા તે ખોલી, જ્યારે ઘણી અજબબી અને ઘણા ગભરાત વચ્ચે તેણે જોયું કે પેલી જરમન અજબ કથેરીન વેજરનો કાગળ તેમાં હતો નહીં ! તે ક્યાં ગયો ? તે ક્યારે પડી ગયો ? તે તેનો જન લેવાની ખુફી ધમકીનો એક કાગળ હતો, અને તે એમ જેવદે જવાથી તે પાણી પાણી થઈ ગયો. તે કોણના હાથમાં ગયો હશે ? રખે કોઈનાં વાંચવામાં આવ્યો હોય ? તેને ક્યાંથી યાદ થઈ શકે કે હીરાજી કોચમેનના દીકરા ખસરૂમની વીકટોરીયામાં પડી ગયો હોય તે ખુદ ખસરૂના સ્વાધીનમાં હતો ?

પણ તેણે મન મોટું કર્યું. કદી તે કાગળ કોઈનાં વાંચવામાં આવ્યો બી હોય તોબી પણ શું થઈ ગયું ? ઘણું તો તે પૈસા કદ-ડાવવાને વાસ્તે ધમકી આપનારો કાગળ કોઈએ લખ્યો હતો એમ તે કદી શકે, અને તે વાત કોઈને નહીં માનવાને ખરેખર કાંઈજ કારણ નહીં હતું. હાલ તો તેણે, તેથી, જે વાત હાથ ધરી હતી તે પરજ તાડીદનું જ ધ્યાન આપવાનું હતું, અને તે વાત પોતાના જોડાઈ જાંહગીરને મલીને પોતાની પક્ષમાં જોમ અને એમ મનાવીને પાછો છતી લેવાની હતી.

તેને, એમ છતાં, દીસાદીસ પોતાના ભાઈને સોહોધતો જવાનું ગમ્યું નહીં. હાલ તો તે ઘરમાં મલે કે નહીં બી મલે, અને ઘણે કાંઈ ટપેનો નાહકનો એક ફેરો ને જગલ થાય ! તેણે, તેથી, તેજ રાત્રે સાત વાગતા પછી પોતાના ભાઈને રૂબરૂ મલવા જવાનું મનમાં કરાવ્યું.

પ્રકરણ ૨૯ મું.

—:૦:—

રાજી કોચમેનનો એટો ખસરૂ એસકોટાટ થઈને એ લખપતી ખરશેજી લશ્કરીને બંગલે પોતાની ધમકી વીકટોરીયા ફડકાવતો ગયો તે પેશું પડી ગયું કાગળ તે શેઠયાને પાછું સ્વાધીન કરવા જતો હતો. તે બાપ બેટા એકમત થયા હતા કે

ખસરૂ જઈને જો તે ધમકી—પત્ર તે શેઠયાને પોતાનેજ હાથેહાથ

પાછો આપે તો તે ઇનામમાં તે ઊકરાને એક મોટી સારી ધરખમ રકમ આપ્યા વગર રહેજ નહીં.

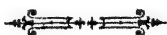
ખુદ ખુદરત ખસરને જણે નેહાવ કરવા માંગતી હતી ! સારાં નસીબે તે કાગળ તેની ગાડીમાં પડી ગયો. ખસરને હાથ લાગ્યો. અને વધારે સારાં નસીબે ખસરએ સ્હાંજના એક ન્યુસપેપરમાં તેજ શેકવાનું નામ અને તેણે મત્તાખાર હીલ પર એક મોટો કુશાદે બંગલો ખરીદ્યો અને પોતાને વારતે ખાસ આરાસ્તા કરાવ્યો હતો તે સંવળા શુભ વર્તમાન વાંચ્યા. ત્યારેજ તેણે જાણ્યું. તે કાંઈ જાણુકતો ન્યુસપેપર વાંચવાવાલો નહીં હતો, પણ, આપણે આગળ જોઈ આવ્યાં તેમ, તે કોઈ ભાડાંની વાટ જોતો કોટમાં બોમ્બે કલ્પ આગળ ઉમેલો હતો તેવામાં જો પૈસા કડવા કરીને તેને જરા ન્યુસપેપરમાં માથું ખોસવાનું અચમુચ મન થયું, અને પરીણામ આટલું બધું લાલકારક આવ્યું ! જો એ નહીં થવા પામતે તો એ કાગળ મલવા છતાં, તેમાં ઠામઠોકાણું કથું દર્શાવેલું નહીં હોવાથી, તે તેને કશાજ કામનો થઈ પડતે નહીં.

અને એ મુજબ હાલમાં ખસર એક મોટાં ઇનામની લાલચ પર આસકોટાટ થઈને પોતાનીજ રિક્ટોરીયા ફકવાનો નેપ્પતસી રોડ પર મીંડ લશકરી ને બંગલે પેલું કાગળ આપવા જતો હતો. તેને આજે કોઈ ભાડું મેળવવા બી પરવાહ નહીં હતી. તે ઘણીજ તાતુમલથી તૈયાર થયો હતો, અને ઘણું સારું ખાતીને પાછો ફરવાની ઉમેદમાં હતો.

પણ તેને સખ્ત નાઉમેડી થઈ. મીંડ લશકરીનો ઘણો નામીયો બંગલો તેને મળ્યો ખરો, પણ તેને કહેવામાં આવ્યું કે શેક હજી બંગલાનું પરેશન લેવા આવ્યાજ ન હતા, અને ક્યારે આવશે તે તેનાં માનમાં બાગમચથી ત્યાં એકઠા થયલા તે નોકર નફરોના રસાળા-મસાળામાંથી કોઈ કંઈ જાણુતું પણ ન હતું.

ખસર, તેથી, ઘણોજ નાઉમેદ પાછો ફર્યો. તેને ઘણુંજ અજબ લાગ્યું. તે એક લખપતી મુજબમાં છતાં કેડે બહાર રહેતો હતો, અને પોતાના ખાસ તૈયાર કરાવેલા બંગલાનું પરેશન નહીં લેતો હતો તેનું કારણ શું ? તેના તમેજામાં તેના ગાડી ઘોડા તૈયાર હતા, અને તે છતાં તે ભાડુતી રિક્ટોરીયામાં દમક્યા કરે એ શું ?

તે રાત્રે તે ભાડું કરીને પરવારેલા જ્યારે ઘેર પાછો ફર્યો ત્યારે તેણે પોતાના બાપ સાથે એકાંતમાં તે બાળે પાછી મત્રલત કરી, અને તે બાપ પણ તેટલેજ અજાણ થયો. છેલ્લે તેઓ એકમત થયા કે કાગળ હાલ તરત તો થાવો. ઉંચોજ મેળવો, અને શ્રેડા દહાડા ગયા પછી પાછી પેટા શેડયાની તેને બંગલે જઈને જરા ખચર લેવી.

પ્રકરણ ૩૦ મું

—:૦:—

જી એકલી હતી. હીરાજી કાચમેનના કાકાના છોકરાના છોકરાનું વરસ હતું, અને વરસ આવ્યા હીરાજી, આવાં ડોસાં અને ખસરભાષ સ્દાંજથી ભપકોસપકો કરીને ગયાં હતાં. નજીને તેઓ સાથે લઈ ગયાં નહીં હતાં. આપણે આગળ વાચી આવ્યાં તેમ તે ગરીબ માથાપ વનાની છોકરી

જારાજીને ત્યાં પોતાની વાડે માસી હસ્તક એક ટુકડાખેર જીંદગીએ જીવતી હતી. આ નાકદર દુન્યામાં મુફ્ફીસ અને વળી માથાપ વગરના થવું એના જેવી જાડીમ કમનસીબી બીજી કઈ થઈ શકતી હશે ? તેઓ તેને ઘર તપાસવા એકલી બેઠકક ઘરમાંજ છોડી ગયાં હતાં.

પણ નજી બી પોતે કાંઈ કાચીચોચી નહીં હતી. તેઓની પીઠ ફરી એટલે, સાલ્લો આવવી, નજી આગલાં બારણાંને તાળું મારીને બેઠકક ગલીને નાકે હોરમજીજી દુઆસ કરીને એક બીજી પારસી રહેતો હતો તેને ત્યાં વખત ગુજરવા ચાલી ગઈ. તે પારસીની દીના કરીને નજીનીજ ઉંમરની એક છોકરી હતી તે બી સાથે નજીને ઘણાં સારાં સહીઆરાં હતાં, અને આવાં ડોસાં નજીને કંઈ કામેકાજે (ખજારમાં કાંઈ લેવા મુકવા) મોકળે ત્યારે બી દસ મિનીટ દીનાને ત્યાં આવ્યાં ડોસાંની હરસે ડોકું ખોરવા વના ઘેર પાછી જવાનો તેનો ધારોજ ન હતો. એટલા વારતે હાલ પણ નજીએ ત્યાંજ હેરધું લીધું, અને તે બેઠે સમ વયની સહીઓ આગલાની નાંધલી, આટલી પર, જાડી બહારથી બંધ કરીને, ખુરસીઓ મુઠી વાતે બેઠી.

એ મુજબ વીસેક મિનીટ એવારપેવાર વાતચીત કીધી હતી તેવામાં નજીએ દીનાને અચાનુચ કાપરયું મારયું.

“પેલો જયછ તે જયો કે ?” તેણીએ કહયું.

“એ કાણ છે જે ?” દીનાએ આસ્તેથી પુછયું,—કમજે તેણીએ જયું કે ઇંગ્રેજ લેઆસમાં ઇંગ્રેજ જેવાજ કાઠ જવાંત, નીચી મુંડીએ, રસ્તાંની સાંખી સાઇડેથી ચાલી જતો હતો. “એ ઇંગ્રેજ છે કે પારસી ?”

“નહીરે મરે, પારસી છેને !” નજીએ કહયું. “એ અમારાં ઘરમાં પહેલે મારે પેલો ભારત રહેલો છે ને બહાર જયેછ ત્યારે તો સાબનાં કપડામાં ભપકો કરીને ઘણા તાપમાં જયછ, પણ છે ત્યારે તો ખીયારો ઘણો ગરીબ. સાત રૂપીઆ માસીને ભારાંતાં આપેય, અને એરડામાં ફર ફરનીચરની તો કંઈ જાત ખી નથી.”

“તે તું કાંઠાં જોવા ગેઈ ?”

“મને માસી અવારનવાર કામેકાજે એની આગળ ઉપર મોકલેય,” નજીએ સમજાવ્યું. “ભાઈ ચઢરી ગયલું તે માસીએ મને તે ડાહરે તકાળે કરવા મોકલી, પણ આપરે તો જઈને એવી સાલેસાઈથી વાત કીધી કે ખીયાગએ તર ને ફર તરત ભાઈ ફેંકી દીધું !”

જાંઘીર નરીમાને, અલગત, તેને વિષે થતી તે વાતચીત કશી સાંભળી નહો. તે તો નીચી મુંડીએ ચાલ્યોજ ગયો. તે તેનાં ધકમાં હતો. તેણે તો તે છોકરીએને તે ઘરની ઓટલી પર ખુરસી માંડીને વાતચીત કરતી જોઈલી વરીક જોઈ ન હતી. તે તો પીરમહમદે આપેલા પેલા સો સોની નોટના ત્રણ ટુકડા કરતમી જેકમાં વટાવીને પાધરો ખરીદીએ ગયો હતો, અને ત્યાંથી હાથમાં ઘર પાછો ફરતો હતો. તે તો પીરમહમદ સાથે યુરોપની મુસાફરીએ જવાની તૈયારી કરવા પડેલો હતો. તેને શું ખબર હોય કે પીરમહમદને આગલી રાત્રે તે છોકરી આજ્યો તે પછી એકજ કલાકમાં તે ખીયારો જાનથી એળગ થયો. દુન્યાપર થઈ ગયો હતો, અને દોજખી રાજનાં તે નહેસ્ત પાપનો બોજ મોડે, વહેલે તે ચોરપાસીનાં ચકકરમાં ફસેલાનાં નિરદોશ શીર પર આવીને ચોંટવાનો હતો ?

તે પોતાનાં ઘરમાં દાખલ થયો. નજી નીચેનું ખૂણું તો અંધ કરી ગઇ હતી. પણ તે પોતાના દાદર પરથી પોતાના માલ પર જઇ શક્યો, જેવામાં પેલા હાથ પર તે એ છોકરીઓની વાતચીતે એ પછી એક નવીજ વક્તાંણ લીધી.

તે એક દીવજીવ શયન રાત હતી, અને દીરાલ પાસાં જમવા ગયલાં રાત્રે છેક અગીઆર વાગા પેહેલાં ઘેર પાંછાં નહીં કરી શકે એમ હતું, એટલે દીનાએ દરખાસ્ત કરી કે આજે નાનગંજ રાત્રે તેની સાથેજ તેને ઘેર જમવું, અને પછી તેના બાઇ હોમીને લઇને તેઓએ ત્રામમાં કાલાખા સુધીની એક સહેલ કરી આવવું.

“ઓ માય, માસી જાણે તો માફ ડોકુંજ મરડી મુકે તે હું કેમ આઉં?” નજીએ શીકર ખતાવી—જોકે તેને જવા તો ધણુંજ ગમતું હતું.

“હવે માસી કાંઈ જાણવા આવવાનાં છે?” દીનાએ ટણકો કર્યો. “સારા નવથી દસ વાગામાં તો આપરે ઘેર પાંછાં આવતાં રહીશું.”

“પણ તારાં માય બાવા કહ્યો નહીં કરશે?”

“નહીં રે, તે લોક જાનો કહ્યો કરે?” દીનાએ જવાબ કર્યો.

“સાથે માટીડા જેવો મારો હોમી બધ આવશે કેની?”

“પણ મુખું તારે ઘેર જમતાં મને ધણું ખરાબ લાગશે!”

“હવે તું બી અમથી એમ ચીબી ના થયા કરની, નજી?”

દીનાએ ખરાં દીવથી ગુસ્સો કાઢ્યો; “મારાં માય બાવા કાંઈ તારી બધી વાત નથી જાણતાં જે તેની વાત? તારાં માસીનો તારી પરનો જીવમ જાણીને એ લોક તો બીચારાં કેવી તારી કદર ખાયય! તું મારી સાથે જમશે તે એ લોકને તો સાંચું ધણુંજ ગમશે.”

અંતે થોડી વધુ તકરાર પછી એજ નક્કી થયું—અને ત્યારે દીનાની રજા લઇ ઘેરમાં દીવો લોખાંણ કરી આવવા ને સાડી બદીઆન બદલી આવવા નજી પોતાને ઘેર બીચપડો પાછી કરી.

તેને ધણી વાર લાગી નહીં. તેણે દીવા કાઢ્યા, ઓટલા પરનું મોટું ફાનસ સલગાવ્યું, લોખાંણ ફેરવ્યું અને યુક્તો પાછો બારી દબાવે બીજાણાં કાઢ્યાં. તે પછી એક ઝપાટામાં તેણે એક સોજા સાડી અને એક ચટાપટાલું વાસકુટ પેહેલી લીધું. સાથે દીનાનો બાઇ હોમી

ખી તો આવવાનો, ત્યારે “કંઈ મરે, જરા લપકો કર્યા વગર ચાલે?”

અને તે એમ તૈયાર થઈને ગુપચુપ સડકી જવા અલકસે તાલુ, મારતી હતી. તેનાં મનમાં કે ઘેરમાં મોડી રાત સુધી તે નહીં હતી તે ઉપરવાસો બાકુત ખી નહીં જાણે તો વધારે સારું, કેમકે તે જુલે-ચુકે ખીજે દહાડે જો માસા મારી આગળ એ વાત વારી દીએ. તો કાલનો દુકાળ આજેજ પડે! તે પોતાની જીવતી દાકણ જેવી માસીથી ઘણી થથરેલી ને ખીલીધેલી રહેતી હતી.

પણ અરે, મોહકાન પર મોહકાન! તે હજી તો તાળાંમાં ચાલી ફેરવે તેટલાંમાં આજુમાંના દાદર પર પગલાં વાગ્યાં, અને નજીની ઘણી હબતધસક વચ્ચે તે બાકુત પોતેજ લુન જેવો નીચે ઉતરી આવ્યો.

“કથે જાઓજ, માય?” તેણે નજીને આરજું બંધ કરતી જોધને નરમાસથી પુછ્યું.

“હા હા,” નજી ગભરાઈ ગઈ; “કંઈ કામ છે?”

“હા જી, જરા મને મેચ-મોક્સ જોધએજ, ” જાંહગીર નરી-માને કહ્યું. “મને યાદ નહીં રહ્યું, નહીં તો હું લેતોજ આવતે. મારે ત્યાંની દખખી પુરી થઈ ગઈ.”

“કંઈ નહીજ, હું આપું,” નજીએ પાછું આરજું ઉંધાડી નાખતાં કહ્યું—અને તે અંદર મેચમોક્સ લેવા ગઈ. તેટલાં તેને એક અજાણેવો વિચાર આવ્યો. આ કોઈ દેખીતો ઘણો બડો માલુસ હતો, અને તે તેને ખરી વાત કહી દઈને પોતાના વિશ્વાસમાંજ લઈ લે તો કેમ? તે સૌથી બેહેતર થઈ જાય.

“લેવાજી,” અંદરથી મેચમોક્સ લાવીને જાંહગીરને આપતાં તે બોલી;—અને પછી એકાકી એકાકીને વધાર્યું, “જી, એક વાત કેહું?”

“હા, બેલાસક બોલો,” જાંહગીરે જરા મનથી અજાજ થતાં કહ્યું.

“મકુજે હું જરા મારી એક સડી સાથે ત્રામવેટમાં કોલાખા સુધી ચાંદરનાંમાં ફરવા જઈએ તે વાત કાલે મારાં માસાંમાસીને મેહરખાની કરી ને નાં કહેતા,” તેણીએ માંગી લીધું.

જાંહગીર હસ્યો. વાહ, હું નહીં કહેવશ, ” તેણે કહ્યું—અને હસીને ઘણી મુરખીગીરીથી વધાર્યું, “ત્યારે તો તમોને ખરચ જોડું કંઈ જોધશે. આએ લેશો?”—અને અજાજ થતી નજીના હાથમાં ત્રણ રૂપીઆ સેરવી દઈ, તેના જવાબને વારતે જરા ખી થોડા વગર મેચમોક્સ લઈ તે ઉપર ચાલી ગઈ.

નહી તેા અજબ અજબ થઈ ગઈ. તેના તેા જાણે માન્યામાં
થી નહીં આરે ? તેની જ તે રૂપીઆ ખરંગ ખરંગ ઓટલા પર બગાડી
જેયા, અને ત્યારેજ તેની પકકી ખાત્રી થઈ કે રૂપીઆ ખરા હતા !
“મરે, આખે તેા કાંઈ ખરેખરા નાંદશાદજ છે !” તે હરખાતાં તે
જગરે રૂપીઆ ગજવામાં સાચવાને ઉઠા કરતાં મનથી પટપટી, અને તે
ઉપરના ભાટુને નજી પોતાનાં વીશ્વાસમાં લીધા હતા તેથી તે હવે
નીરાંતના છવે દીવાને ઘેર જવા પોતાનાં ઘેરથી બહાર પડી.

તેણીએ વળી ધણી ધણી લેવડી છવે રસ્તેથી જતાં એ આનાની
લેવડી લીધી ! આજે મન આવતી મોજ કરી લેવાનાજ રંગમાં તે
આવી ગઈ હતી, અને પાસે ત્રણ રૂપીઆની ખાદશાદી દોલત,
ખોદાની મોડજોડી, તેનાં ગજવામાં આવી ગઈ હતી તેા પછી પરેલથી
કોલાઆ જતાં અને કોલાઆથી પરેલ પાછાં આવતાં ત્રામમાં કચર
કચર આવા એ આનાની લેવડી તેા લેવી જોઈએ કેની ?

તે ગઈ, અને તેને જવાને અરધા કલાક ભાગ્યેજ થયો હશે
કે જ્યારે હીનાજ કાચમેનનું આરણું કાંઈએ આવીને જોસથી થોકયું
અને જાંદગીર ઉપર ધણે અજબ થયો. એ કાણુ ? હીરાજને ત્યાં
તેા કાંઈ હતું નહીં, આણું તાણું હતું, તે છતાં તે જોયા વગર એ
ધપરધપર આરણું કાણુ થોકતો હતો ?

તે આરણું થોકતાર, વાંચતાર પામી ગયાં હશે તેમ, કાંઈજ નહીં
પણુ જમશેદ નરીમાન હતો, જે પોતાના બાપને સોહોધતો, ઠરાવ
મુજબ, અત્રે હાલમાં તેને મલકા આવ્યો હતો. રખે જાંદગીર ધરમાં
નહીં મલે તેની તેને આખે રસ્તે બહી શીકર થતી રહી હતી, પણુ
તે છતાં તે આવ્યો હતો.

તેને હીરાજ કાચમેનનું ઘેર સોહોધી કાઢતાં કશીજ મુશ્કેલ
થઈ નહીં હતી. ફક્ત તેણે એ ગલીમાં ગાડી આવ્યા પછી એક એ
ફુકાનો પરજ પુછી લીધું હતું, અને ધધાણીખંધ હીરાજનાં ઘેર
આગળ વિકટોરીયામાંથી ઉતરી પડી તેણે હીરાજનું આગણું આરણું
ઉપર મુજબ જોસથી ગળડાવ્યું હતું. જે સાંબળી જાંદગીર ઉપર એ
મુજબ થોકયો ને અજબ થયો હતો. છેલ્લે, તે કાણુ હતું તે જોવા
અને નજીની તરફથી નજીની કદર ખાત્રી જવાબ કરવા તે પોતે સર

સર દાદર ઉતરી નીચે આળ્યો.

“અહીં કોઈ મીઠા જાંઘીર નરીમાન નામના પારસી—” તેને દાદર પરથી આવતો જોઈ જમશેદ નરીમાન પુછવા જતો હતો, પણ તે એકદમ અચકી ગયો ! બંને બાંધઓએ એકમેકને જોયા અને તાબરતોય પીછાંપ્યા, જ્યારે જાંઘીર નરીમાનનું હૃદયું ઉછાળો મારી તેનાં ગળામાં આવી ખુટ્યું.

“મારા ખુદા—તું અહીં ?” તેણે ચુસ્સાનાં યુગવાટથી પુછ્યું— જ્યારે જમશેદ નરીમાન, શરમીદો અને ખરયાનો, પોતાના ધર્મથી મજબૂતો તેની સામે ઉભો હતો !

અને, એ મુજબ, તે બે જોડબાંધઓ—એક દેવાદાર અને બીજો દાવાદાર—સામસામા, રૂબરૂ, વરસો પછી મળ્યા અને એકઠા થયા ! !

મકરણ ૩૧ મું.

રનાર પીરમહમદનું ખુન થયા પછીની બીજી સહવારે પોતાના શેઠને જમાડના મરનારનો ખાસ ખીદમતગાર અને હજુરો અલી તેના ઓરડામાં ગરબડ કર્યા વગર આસપોસ દાખલ થયા. બારણું અળગું જ હતું. તેણે તે બાહરથી પહેલ થોક્યું, ને જ્યારે જવાબ અંદરથી નહિજ મળ્યો ત્યારે તે અજબ થયો તે ઓરડામાં દાખલ થયો, કેમ જે પોહર દાહડો ચઢ્યો હતો, ને તે ગમે એટલો મોડો સુવા જાય તો પણ ઉડવાને એટલું મોડું કદી કરતો ન હતો.

ઓરડો ખાલી હતો, અને ત્યાં કોઈ હતું નહિ ! તે સમજ્યો કે ધણી વખત બનતું હતું તેમ તેનો શેઠ આગલી રાત્રે બહારજ કેટ સુતો હશે, અથવા કલગમાંજ છાકટો થઈ પડ્યો હશે ! એમ આગળ ધણીક વાર બન્યું હતું. પીરમહમદ જુગારની ટેબલ પરજ રોકાઈ રહેલો ધણીએક વખત રાત ત્યાંજ ગુમરી છેક બીજી સહવારે કે બપોરે પાછો ફરતો હતો, અને તેથી તે નબરવસ થયો.

સરદાર કરીમખાન પણ તે રાત્રે તેનો દીકરો ધર નહિ આવ્યો હતો તે બાંધીને કશીજ રીતે અજબ થયો નહિ. તે હવે એ

રખડેલ અને નાલાયક દીકરાને વાસ્તે સદંતર એપરવાહ બની ગયો હતો. ખરી રીતે તો તેણે યુરપની મુસાફરીએ નિકળવાનો પોતાનો ધરદોઢ જાહેર કર્યો ત્યારે તે ઘરડો આપ મનમાં ને મનમાં સૌથી ઘણો રાજી થયો. તેને એમજ લાગ્યું કે જો કાંઈ બી તે છોકરાનું તેની છુરી સંગતો અને રાજની ખરાબીઓથી તેને બચાવીને તારણ કરી શકે તો તે એજ હતું, અને તેથી તેને જવાની તૈયારી કરતો તે એક વારનો કાવજીવંત પીતા ઘણી આતુરતાથીજ છુરી તપાસથી જોતો હતો. કાંઈ નહિ તો તેની તખીયત જે અનિયમીત રખડેલપણાંથી રાજ બીગડનીજ આવતી તેમાં તો સુધારો થશે ?

તે આપ દીકરાઓ વચ્ચે આ આગમચ અનેક કળ્યાઓ થઈ ચુક્યા હતા. જવાન પીરમહમદ મોટાં મોટાં કરજો કરીને આપની મદદ સોદધતો પાછો ને પાછો આવતો, અને તેને જે મોટી રકમનો દરમાયો દર મહીને ને ડોસા તજ્જી મૂકતો હતો. તે ઉપરાંતની એ રકમો તોલવી પડવાને લીધે તે ઘરડો આપ હરહંમેશ ઘણો ગુસ્સે થતો હતો. તે ખખડી બહાડીનેજ આપતો, ને આપતો ત્યારે તે છેલ્લુંજ હોવાની તાકીદો પર તાકીદો કહીને આપતો, અને તે છતાં વળી પાછું ને પાછું તે આપતો રહેલો હોવાથી તે છોકરો જાસ્તી બીગડતો ગયો હતો.

એમ છતાં દુન્યામાં દરેક સ્ત્રીજની હદ હોય છે, અને તે મુજબ સરદાર કરીમખાનની એ જોતની પોતાના બેટા જોગી બહાઈ અને ધીરજની પણ હદ આવી ચુકી; અને ત્યારે મુખે પીર-મહમદ મોટાં બ્યાજે “આપ મરે ખમણા” લખાવી લેનારા માર-વાડીઓનો અથવા મારવાડી જેવા લોભ્યા સાહુકારોનો આસરો સોદધતો ગયો. તેની મોટી ખોટ હર પ્રકારના જુમાર અથવા સરતોમાંજ થતી હતી, અને એજ સંલેગોમાં તે જાલ ઝવેરી અને મંચુ ફકીરાના કરપીણ કપસમાં ફસી ગયો. તે લોકોએ તેને નાણું ધીરજું ખરું, પણ તે રકમ માટે ત્રણ લાખની એક મોટી પાદશાહી પોલીસી તેની જીંદગીના વીમાની તેના કને ઉતરાવી લીધી, અને તેનું પ્રીમીયમ, એક વરસનું, તેને ધીરેલા અવેજ-માંથી તેના પાસે બરાબી દઈને તેણે તેની જીંદગીની આખેરીનીજ પાપબરી ગણત્રીઓ ન ચોજના કરતા બિદા. ।

હવે ખુન થયું તે રાતની ખીજ બપોરે સરદાર કરીમ-ખાન પોતાના કોમતી રાયચીત્રાંથી સળવેલાં દ્રોણગૃહમાં એકલો હતો. તે એક ઘણો સુસ્તી પેદા કરનારો ડાક દેડો હતો. તેણે તે દિવસનું “ટાઇમ્સ” ખોલ્યું અને જાણે વખત સોવાડવા વાંચતો હોય તેમ એક છેડેથી ખીજ છેડે સુધી તે વાંચવા માંડ્યું, જેવામાં પીરમહમદનો ખાસ નોકર અંદર આવ્યો. તેણે ખ્યાવીને ખચર આપતાં કહ્યું કે કોઈ આસાળી પીરમહમદ શેઠને તાકીદનાં કામસર મગવા આવેલો બહાર ખોટી હતો.

“તેનું અડીં શું ભેજું ખાવા આવ્યો?” સરદારે ગુસ્સાથી બખાલ્યું; “તેનેજ જમને કાંચ નથી કેહતો?”

“છ હા, મુરખી, પણ પીરમહમદ શેઠ ઘરમાં નથી,” તે નોકરે માનખી જવાબ કર્યો.

“ત્યારે જમને તે જે મગવા આવ્યો તેને એમ કેહે !”

“તે કંઈ લઈ આવ્યોછ, મુરખી; હું ધારૂં કે પીરમહમદ શેઠની પોતાનીજ કંઈ મતા છે,” તે ખીદમતગારે ખીહીતાં ખીહીતાં સમજાવ્યું.

“અચ્છ ત્યારે, જે હોય તે લઈ લે, અને ત્હારો શેઠ આવે ત્યારે તેને સ્વાધીન કરજે ! મને કંટાળો ના આપ !”

તે નોકર બહાર ગયો, અને જરા વારમાં વળી પાછો ફર્યો.

“તે એમ કહેછ, સાહેબ, કે જે પીરમહમદ શેઠ ઘરમાં નહિ હોય તો આપ મુરખીને પોતાનેજ મગવા તેને ધણી જરૂર છે,” તેણે કહ્યું;—અને સરદાર કરીમખાન જરૂરી ગુસ્સે થયો. તેને તેના છુંડા દીકરાને લીધે એ જાતનો ખીનહાંસલ કંટાળો ખમવાનું જરા થઇને પસંદ નહીં હતું.

“તે કેહેવા શું માંગેછ?” તેણે ખીજવાઇને પુછ્યું; “તેનું નામ શું છે? એમ કરીને કોઈ એનો માંગનાર ઘરમાં ધુલવા મંગતો હોશે !”—અને પછી જરા વારે દરજાતના ગુસ્સાથી વધાર્યું, “બોલાવ !”

તે નોકર બહાર ગયો, ને તે મલવા આવનાર અંદર આવ્યો. તે એક મોટાં પેટના લીલાધર નામનો વાણ્યો ઝવેરી હતો. તેની બાહારફેટમાં ઝવેરાત વેચવાની એક ધીકતી દુકાણ હતી, અને મારગીજ દાગીનાપર ન્હાની મોટી રકમોની ધીરધારનું

પણ તેને ત્યાં ખાતું હતું. તે હાથમાં એકોટાટ થઇને આવ્યો હતો. હાથપર મોટા રાજવંશી હીરાઓની વીંટીઓ અલગલગ થતી હતી, ને બનાતના ડગલાપર મશીન પેલીય સુન્નાનો એક જડો (ધડ્યાબનો) છેડો લટકાવેલો હતો. માથાંપર સાઇકલ કેપ હતી.

“માફ કરજો, મુરખી સાહેબ,” તે ફીકકું હસતો અંદર દાખલ થતાં કેહવા લાગ્યો; “હું આપને તસ્દી આપતે નહી—”

સરદાર કરીમખાન પોતે જે સીદા પર અવેટાયેલો હતો તેની બાજુમાંની તેણે તેને ગંભીરતાથી એક ખુસી ખતાવી. શેકહેન્ડમાં તેને હાથ આપવાની તેણે કશા દરકાર દેખાડી નહીં.

“થું છે આ ?” સરદારે તેને માફ માંગવાનાં તાઝીમતવાઝવાલા તેનાં તાહેલામાં રોકી નાખી પુછ્યું.

તે ઝવેરીએ પોતાની અને પોતાની ઝવેરાતની મોટી ધીકતી દુકાણની એક જવંદખખરરની ઓગળ આપી, અને વધાર્યું, “આજે સહવારે હું માહરી દુકાણુપર નહીં હતો તે વખત કોઇ આજે એક ધડીઆલ છેડો માહર ત્યાં મારગીજ મુકી ગયો, મુરખી.”—અને તેણે ઝવેરીઆને ત્યાં હોય છે તે જાતનાં પતલાં સુફેદ-અલુ કાગળમાં તે જે ધડ્યાલ છેડો પોતાની સાથે ખાંધી લાગ્યો હતો તે પેકેટ મજવામાંથી કાઢીને છોડવા માંડ્યું.

“તમારી ઠંઠ ભુલ છે, મીઠ જવંદર,” સરદારે ઠંટાલાથી કહ્યું; “એ વાત સાથે મને થું નીસપત હોય ?”

“આપ સાહેબ એક મિનિટ ધીરજ રાખશો ?” તે ઝવેરીએ માંગી લીધું;—અને તરત આગલ ચલાવ્યું, “હું દુકાણુમાં હોતે તો એ મારગીજ લેતેજ નહીં, કેમજે ચોરીના માલ પીછાણુવાની ખુદાએ મને ધણી અજમ જેરી જેણુ આપેલી છે—”

“ત્યારે એ કોઇ ચોરીના માલ તમારે ત્યાં મારગીજ કરી મુકું ?”

“જી હા, મુરખી; ને તે માહરા મુરખા જેવા મદદગીસે આપજી કરીને લીધો, કેમજે દેખીતી ૫૦૦ ની મતા પર ફક્ત ૨૦૦જ ધીરવાનો હતો.”

“ને મારગીજ કરવા કોણુ આગ્યો હતો ?”

“કાઈ મરતા જોવા હતો એમ કહવામાં આવેલ.” લીલાધરે સમજાવ્યું. “ચોપડામાં સહી આગેશના ગોળીને નામની કરેલી છે, ને કરીરાડનું ઠેકાણું નોંધવું છે. કહ્યું કે તદ્દન ગ્રહસ્થ દેખાવનો ડર સ કરેલો હતો. કાંઈ થોડાક અવેજની તાકીદની જરૂર પડી હતી તેથી ફક્ત આંઠ દહાડાને વારતે પોતાની મતા મારગીજ કરતો હતો એમ સમજાવી ગયો, ને મહીનાનું પુરું વ્યાજ ટકા લેખે આપતાની યોજી હતી.”

“વાર પછી ?”

“પછી મેં આનીને ઘડયાલ જોયું એટલે મેં તો તરતજ ઓલાખું,” લીલાધરે હુશ્ચારી મારી; “આએ જોવા, સાહેબ, અંદર નામ છે. મલખાર હીલપરના રીડજ રોડપર મીં બકલી બાઉન નામના ઇંગ્રેજની ધરપકડ થઇ હતી તે નાદાર થયા પછી તેની બધી કીંમતી મનાવું લીલાંડિ થયું ત્યારે હું ત્યાં હાજર હતો, ને એ ઘડયાલ પોતાને ઘણું ગમવાથી આપ સાહેબના સાહેબમદા જોવાણને હું સારી પેઠે ઓલાખું છું તેવણે તે મોટી બીડથી વધીને પોતે ખરીદ્યું હતું તે મેં નજરે જોયું હતું. જોત જોતની બરસેદાર મશીનનું એ ઘડયાલ છે, ને પીરમહમદ શેઠ તે રૂ. ૩૫૦ નાં દામે ખરીદ્યું હતું.”

“અને તેજ એ ઘડયાલ છે ?”

“તેજ એ ઘડયાલ છે, મહેરબાન,” લીલાધરે જવાબ કર્યો. “આ અંદર “પ્રીકાન્ટેડ ટુ મીં બકલી બાઉન”નું જે ઇનરક્રીપ્શન છે તે મેં ત્યાં બરાબર જોયું હતું તેથી એ બધી હકીકતની મને યાદ થઇ.”

“અને તમો ધારો છ કે એ માહગ બેટા પાસથી ચોરાયણું કોઇ તમારે ત્યાં તદ્દન બચતું નામ ઠેકાણું આપીને મારગીજ કરી ગયો છ ?”

“એકએકટલી, સરદાર સાહેબ ?”

“જો ?”

લીલાધરે તે ઘડયાલ છોડા સરદારને જોવા આપ્યાં, જે તે સી. આર્થ. ઇ. સરદારે થોડાક વાર ધ્યાનથી જોયાં.

“મને ધ્યાનમાં નથી,” તેણે અરધું મોટે—અરધું મનસે કહ્યું; “એ જાતનું ઘડયાલ એ પહેડેછ ખરો, પણ મેં હાથમાં

લખને ચોકાઈથી તે આગત કાઈ દહાડે જોયું નથી, પણ સમર કરા—એનો ખાસ ખીદમતમાર મઆદા એ એલખશે.”—
જાને તેણે ચંચળ વગાડ્યો જેના જવાબમાં પીરમદમદનો તેજ હજુરથી દોડી આવ્યો, કે જેણે લગાર અજમ થના લીલાધરને તે કોસા આગત ફાખત કર્યો હતો, ને જે પછીથી આરણું આગત એ શું કમોસો હશે તે માટે તાબુન થતો ખોટી થઇ રહ્યો હતો.

“અલી, આએ ધડીઆળ જોની; તું એ એલખેછ?”

અલીએ તે એકજ મિનીટ હાથમાં લીધું, ને જોતાંની સાથે તે પોતાના માલીકની મતા હોવાનું જાહેર કર્યું.

“એ શેઠ પાસ તેં છેલ્લું ક્યારે જોયું?”

“ગઇ રહ્યો તેવણ ખાહેર સીંચારયા ત્યારે, મુરખીજી”

“તારી પક્કી ખાત્રી છે?”

“તદ્દત પક્કી ખાત્રી,” અલીએ જોશથી કહ્યું; “એવણુને દરેક વેસ્ટકોટ તૈયાર કરી આપ્યો ત્યારે તેમાં એ પોરવનાર હુંજ હતોની, મુરખીજી? ધડીઆળ વેસ્ટકોટમાં નાખીનેજ એવણુને વેસ્ટકોટ હું પેહડાવેંછ, શેઠજી.”

“વાર, ને આજે તારો શેઠ કંઈ જોઈયોતો? ધડીઆળ પડી ગયું કે ચોંધ જવાની કંઈ વાત કાઢી હશેની?”

આજે રાત પછીથી શેઠ આત્યાર તક ધર આવ્યાજ નથી, શેઠજી.”

“હજી સુધી નહીં?”

“ખીલકુલ નહીં,” અલીએ જવાબ કર્યો. “કદાચ મોડી રાત્રે આવ્યા હશે ને મોડે સુધી પોહોડી રહ્યા હશે કરી સહવારે છેક નવ વાગતે હું એવણુને જગાડવા ગયો ત્યારે ઘરમાં ન હતા, ને હજીખી આવ્યાજ નથી.”

લીલાધર ગંભીર થયો.

“હું આપને ખીડીધરાવા નથી કેહતો, સરદાર સાહેબ,” તેણે કહ્યું, “પણ મામલો રસ્તાસર લાગતો નથી. મને લાગેછ કે કાંઈ ખદમાશીએ ગઇ રાત્રે તમારા સાહેબજાને હુટ્યા હોય, અને—”

“અને માહરો છોકરો કંઈ કેથે હેરાંન હોશે—એમ?” તે સરદારે હવે જરા લગાર આંકાશીલ ને પ્રકરમંદ થતાં કહ્યું; “હું ધારતો નથી.”

“મને બી હવે થોડો ડર માલુમ થાય છે, મુરખી,” હવે જાણી અલી વચ્ચે પુરાયો; “એવણુ રાત્રે નહીં આવવાના હોયછ ત્યારે હમેશ મને કહી જાયછ, ને કપડાંની હેન્ડલેગ બી સાથે લઈ જાયછ. આજને વારતે તો, ઉલટું, મને કહી ગયલા કે મને જલદી ઉઠાડજો ને ધણો મોડે સુધી સુવા ના દેતો; ને ત્યારે હજી ધેર આવ્યા

કેમ નહીં હોય?”

હું ધારૂછ જે પોલીસના હાથમાં આપવા જેવોજ આ એક કેસ છે,” લીલાધરે કેદશને સુચવવાની હીંમત કરી.

તે સરદાર ચીતાંતુર ઉડીને ઉમો થયો,

“કાંઈ બી ગંભીર બુરં થયું હોય એ હજી બી માહરાં માન્યામાં આવતું નથી,” તેણે કહ્યું; “પણ થોડીક તલ્લાશ કરવી જોઈએ.”

“રાત્રે પીરમદમદ શેઠ કાંઈ જમ્યા હતા તે મને રોશન છે, મુરખીજી,” અલાએ કહ્યું. “અહીં નંજીકમાંજ જલ્લ જવેરી નામનો એવણુનો એક પારસી દોરત છે તેને ત્યાં એવણુને જમવાનું હતું એમ કેહતાતા. આપનો હુકમ હોય તો હું ત્યાં પગ મારીને—”

સરદાર કરીમખાન ગંભીરતાથી લીલાધર બણી શર્યો.

“મને માફ કરજો—મેં તમોને પેહલ્લી હરોલમાં ઉતાવળથી કાંઈ માફું લગાડ્યું હોય તો,” તે ડાસાએ પ્રમાણીક સાદાઈથી કહ્યું; “તમે મને ખબર આપતા તરદી લઈ અહીં સુધી તરત આવ્યા તે ધણી મેહબાની થઈ, હું હવે તલ્લાશ કરશ.”

“તમોને નહીં લાગતું, મુરખી, કે પોલીસને એકદમ ખબર આપવા જેવોજ આ કેસ થયો છે?” લીલાધરે પાછી સુચના કરી.

સરદાર આનાકાની કરવા લાગ્યો. અસલી જમાતાના આસા-મીઆ પોતાને લગતી કોઈબી વાતના જાહેરમાં ચુનોચેરા થતા સાંભળી કે સાંખી શકે નહીં તે માંહેલો તે એક માન પામેલો ધજ્જતદાર આસામી હતો, અને પોતાના કપાત્ર દીકરાને લગતી નાલેશીઓ જાહેર માં આવવાથી પોતાને ધણું નરસ લાગશે તેની તે વૃધ્ધ આસામીને ધણી ગંભીર ફીકર થઈ. તેના બેટાને કોઈ હોનારત થઈ હોએ એવી દેહસ્ત તો હજી બી તેને થઈજ નહીં. ઉલટો તેને એમ વેહેમ થયો કે તે પોતેજ કાંઈ સખ્ત તંબીમાં આવી ગયો હોય, ને તેથી તેણેજ

કાં ન એ મારગીજ સારગીજની પરભાડા હાથેએ ત્રેવડ કરી હોય ?
તે રાતથી ઘર ન આવ્યો હતો એ એક લગાર ચીંતાતુર સવાલ હતો.
ખરો, પણ તોખી તે એકદમ એ અનુમાન પર કુદી પડવા તૈયાર ન
હતો કે તેના દીકરાનો જન કોઈ ફસાવનમાં હોય. તે દુન્યાથી ઓખત્રી
ગયત્રો હતો ને નહીં ધારેલું કોઈ ખી મારમસ્તીમાં રોકાઈ ગયો હોય,
એજ તે ઘરડા આપને વિશેષ સંભેલીન લાગતું હતું. તે સામે, ખતી
શકે તો, ખોહારી ને ખરાખી સોહોધનાર પીરમહમદ પર મનમાં
થાકુંક જાસ્તી ઘીંચવાયો ને ખીજવાયો !

“તમે એ ઘડયાલ માફરે જોખમે મુદી જાઓ, મીઠ જવેલર,”
તેણે માંગી લીધું : “ મને જરા તદ્દાસ કરવા દેઓ, ને પછી જરૂર
જણાશે તો હું પોતેજ પોત્રીસને ખમર આપશ. તમે જોખમથી
હુટયા !”

“જે મરજી આપ સાહેબની,” લીલાધરે તે મોટા માણસના
સુખનતું માન રાખી સખખત તામેદારીથી જવાબ કર્યો-અને તે
નખીને ખાહુર જતો હતો ત્યારે તે સી. આઈ. ઇ. એ તેને શેકહેન્ડમાં
હાથ આપ્યો, કે જ્યારે તેના જવા પછી સરદાર પેન્ના ખીદમતગાર
અલી સાથ એકત્રો પડ્યો.

“હું એ વાતની કાચે પાચે કશી ધરમાં ગરખડ થવા દેવા
ચાહતો નથી, અત્રી,” શેકે તેને તકીદ ફરમાવી; “ એત્રી માએ
નાહક ખીંડી જશે, જ્યારે ખરેખર તો ખીડગ જેવું કંઈ ખી હોય
એ હું ધારતોજ નથી. એ વાસ્તે આપણને કોઈ ખી ગરખડ થવા
દીવા વગરજ તેહતીક કરવાની છે, ને તું હમણું ત્હારા કોઈ ખીરાદરો
આગલ ખી અત્રે એ વિશે કશીજ વાત કરતો ના.”

“જે હુકમ, મુરખી સાહેબ,” અત્રીએ સખખત તામેદારીના
મારથી ઝુતીને સજામ કરતા કહ્યું.

“અને હવે તું એમ કર,” જરા વારે વિચાર કરી લઇને તે
શેકયાએ ફરમાવ્યું; “આએ માફરો કાડ લે ને અહીંનાં પોત્રીસ
સ્ટેશન પર જા, ને જે ખી ઇસ્પેક્ટર ઇન ચાર્જ હાજર હોય તેને
મને અત્રે મલવા બોલાવી લાવ.”

અલી કાડ લઇને દોડ્યો.

પ્રકરણ ૩૨ મું.

—:૦:—

પછી એકલો પડતાં તે ધનાઢય ગ્રહસ્થ જેમ જાસ્તી વિચાર કરતો ગયો તેમ જે બન્યું હતું તેથી થોડોક જ્યાંના ને જ્યાંના ફકરમંદ થતો ગયો. પીર ધર નહીં આવ્યો હતો એ તો દમ વગરની ખીના હતી, પણ ગઈ સાંજે છેક મોડેથી તે જે ધડીયાલ છેડો પેહડીને આહુર ગયો તે આજ સહવારે આ લીલાધર ઝવેરીને ત્યાં કાંઈ લુચ્છો મારગીજ કરી ગયો એ શું અતાવતું હતું? એ વાત પીર ધર ન આવ્યો તે બાબદ સાથ નીકટ તાલુકા ધરાવતી હોતી જોઈએ કે નહીં? એમ કાંઈ નહીં બન્યું હોય કે મોડી રાત્રે પીર ઉપર કાંઈ લુચ્છાઓએ હુમલો કર્યો હોય, તે બહોસ થયો હોય, ને પોલીસ તેને બાલખ્યા વગર પરભાડી કાંઈ ચોરપોટાલમાં લઈ જઈ નાખી આવી હોય ?

પણ તે બી કમ બને ? તેના બેટાને બાલખવાલા તો કદમ કદમ હોય ને હોયજ. ખુદ પોલીસ બી તેને બાલખતી, ને સરદારના એકનાએક ગાદીવારસ બેટા તરીકે માન આપતી હતી તે કમ જુલો જવાય ?—અને તેવામાં અલી તે બાબુની પોલીસના ગોરા (વડા) સાથે બાકુતી વિકટોરયામાં ત્યાં પાછો આવી લાગ્યો.

તે પોલીસમેનના પુછવાથી અલીએ અત્રે આવ્યા આગમચ તેની આગળ ઉપરટપકેનો ખુલાસો કરી દીધો હતો, જેથી થોડીક તલ્લાસ ઘણી હુશ્ચારીથી તે કરતોજ આવ્યો હતો. તેણે તે તરફના પોલીસ સીપાઇઓને ત્યાં આવ્યા પહેલાં જમા કરીને તેહકીક કરી હતી, અને ત્યારે પેદર રોડના નાકા પર (ખંખાલા હીલ પર) આગલી રાત્રે પાહરા પર રહેલા સીપાઇ અદમદ બીમજીએ પત્તો આપ્યો કે અગ્યારેકને શુમારે તેણે પીરમદમદને ખુલાસા રમોક કરતો એક બીજો જે પણ ઇંગ્રેજ દરેસમાંજ હતો તેના જોડે વાત કરતો પોતાના બંગલા તરફ પેદર રોડ પર પાંખ્યાદો જતો જોયો હતો. તેઓ બંને દોરતો હોય. તેમ હસીહસીને વાત કરતા રસ્તે જતા હતા,

ને એકમ? પીરમહમદને ટપકી ઝાડી તે સત્તામનો તે જવાને સરસ્તાની નમ્રતા ને સખ્યાથી હાથ ઉંચકીને વલતો જવાખ પશુ કર્યો હતો.

આ ઘણી ચોંકાવતારી ખીના થઇ પડી ?

“ત્યજે એ તો પુરવાર કરેછ, ” સરદારે જરા દવાતાં સવાંજ કર્યા, “કે રાત્રે માહરો એટો ઘર આગ્યો હતો ?”

“જેશક, ” તે ઇનસ્પેક્ટર — ઇનસ્પેક્ટર મીંડ કોલીન્સે જવાખ કર્યો. “સીપાઇએ તે લોકને પેદર રોડ પર વલાંણુ લેતા જોયા, ને બેડે પાંડિપ્પાદ વાતચીત કરતા આવતા હતા ત્યારે એટલું તો નક્કી થાયછ કે રાત્રે તેઓ અહીં તમારા બંગલામાં આવેલા હોવાજ જોઇએ. ”

“બડી તાબુખ ! ” સરદાર પટપટ્યો. “અલી તો કેહેછ કે તે સહવારથી અત્રે જણુયોજ નથી, ને હમણું તો” — ઘડયાળ જોઇને — “રહાજતા પાચ વાગવા આવ્યા ! તે ગઇ કાલે રહાંજે અત્રેથી ઇવનીંગ દરેસમાં ગયેલો સારો દહાડો ઇવનીંગ દરેસમાંજ દમકયા કરે એવો તો આણુધડ છેજ નહી, ને બદલવા જોગાં કપડાંની જોડ ખી કેહેજો સાથે લઇ ગયો નથી, કે પાછળથી મંગાવી નથી !”

“વાત મંજીર તો છે, સરદાર સાહેબ, ” મીંડ કોલીન્સે એ સાબળીને કહ્યું; “હું ધાર્છ કે એકદમ વાત જાહેર થવી જોઇએ કે જે લોકો એ સંબંધમાં કાંઇ ખી જાણતાં હોય તે પત્તો આપે.”

“મને લોકોમાં વગર અગતે ચકચાર થઇ પડે તે ગમતું નથી, મીંડ ઇનસ્પેક્ટર, ” તે શેઠ્યાએ માંગી લેતી હપે કહ્યું.

“ત્યારે તમો કહો તો હજી બે ચાર કલાક કાઠી નાખ્યે, ને અમો ખાનગીજ પરપુછ ને જુસ્તેજે ચલાવ્યે ?” તે ઇનસ્પેક્ટર તે મોટા આદમીની લાગણી તપાસીને કામ લેલા (એક મોટાં ઘરખમ ઇનામની ઉમીદ પર) તરત નાખતીથી એકમત થયો. “અવલ તો આપુને ખાત્રીપુર્વક જાણવું અને નક્કી કરવું જોઇએ કે મીંડ મહમદ અત્રે બંગલામાં ગઇ રાત્રે આવી ગયા યા નહીં ? તેઓ પેદરરોડ પર વલાંણુ લઇ અંદર આવ્યા. અને પછી બંગલામાં આવ્યા કે સીધા બાહરોબાહર કેથે નિકળીજ ગયા તે સમજવું જોઇએ, ને તમારો કુકમ હોય તો હું નોકરોને તેડીને એ વાતની તસ્લાશ કરવા માગું છું.”

સરદારે રમ્યા આપી.

તે ઇનસ્પેક્ટરે તે ઉપરથી એક પછી એક બધા નામોને બોલાવ્યા, પણ કોઈ નવું અજવાબું કશુંજ નાખી શક્યું નહીં. તેનો રાત્રે ઘર પાછો ફરવાનો વખત એટલો બધો અનિયમીત ને અચોક્કસ હતો કે તેની વાર બેતો બેસવાને કાંઈને હુકમજ નહીં હતો. અલીને વરીક નહીં.

ફક્ત જે બાતમી મલી શકે તે અત્રીનીજ તરફથી મલે એમ દેખાયું. તેણે કહ્યું કે આગલી રહાજે તૈયાર થઈને તેનો શેઠ ઘરમાંથી જવા પછી તેણે ઓરડો સાફ કર્યો, તેનો પતંગ પાથર્યો ને બતી સજાગીને ધીમી કરી જે પછી ધારા મુજબ પોતા પાસની કુપલીકેટ આવીથી તેણે ફરવાબે બધ કર્યો હતો.

“ને આજે સહવારે તે બતી સજાગી હતી કે ખુજવેતી ?”

“હું” સહવારે શેઠને ઉઠાડવા ગયો ત્યારે ગેસ લાઇટ બળતી હતી, ને વળી રહાજે મેં રાખી હતી, તેથી બહુી બસતી તેજ બગતી હતી,” અત્રીએ યાદ આવતાં કહ્યું—અને વળી તરત બીજી એક અગતની યાદ થતાં બેશથી વધાર્યું, “એક બીજી વાત છે, સાહાબ. દારૂની બાટલીઓ ને ગત્રાસો પતંગની બાબુનાં ખુણામાં એક ટીપાઇ છે તે પર રોજ કાઢી મુકવાને મને હુકમ છે તેમ તે ગઇ સાંજે બી ત્યાંજ મુકેલાં હતાં, પણ આજે સહવારે તે બધું વચમાંની રાઉંડ ટેબલ પર હતું. એક ટાંબલરમાં પાણી હતું, ને બે બીજાં ટાંબલર આગલી રાત્રે ઉપેયોગમાં આવ્યાં હોય તેમ પડેલાં હતાં !”

હવે કાકુ કાઢનાર માધુ વચ્ચે પુરાયો. તે સહવાર પછી ઓરડાની કાકુ કાઢવા ગયો ત્યારે ત્યાં બીડી પીધી હોય ને રાખ ખંખેરી હોય તેમ ગત્રીયા પર તાજી રાખ પડેલી હતી, ને “અંશ-ત્રે” (બીડી રાખવાની રકાબી)માં અરધી પીધેલી બીડીતુ હુંકું વરીક હતું !

“ત્યારે એ તો હવે નક્કી થઇ ગયું કે રાત્રે મીઠ મહમદ પોતાના કોઇ દોસ્ત સાથે પોતાના ઓરડામાં આવી ગયા છે,” તે ઇનસ્પેક્ટરે તરક ચલાવી, “ને પછીથી તે દોસ્ત જે બી હોય તેની બેડે પાછા બાહરે ગયલા હોવા બેઠાએ.”

“પણ ત્યારે તો ધારા પ્રમાણે બારણું બંધ કરી આવી હઇને બેઠા,” અલીએ સુચના કરી, “ત્યારે આજે સહવારે તો બારણું

અલગુજ બંધ હતું?”

તે ઇનસ્પેક્ટર જરા ગુચવાયલો દેખાયો. અલીની તકરારમાં ધણું વળુદ હતું.

“કાઈ બી સુરતે એ સાથે આવનાર ફેન્ડ કોણુ હતો તે ખાતમી આપણને તરત મલવી જોઈએ,” તે પોલીસના સામે કહ્યું; “તેથી ધણા ખુશાસા પકડાશે.”

“અલી જાણેછ,” સરદારે હવે વધતાં દર્દમંદ દીલે ને કબાતે સાહદે કહ્યું; “ગઈ રાત્રે એ છોકરો કાંઠાં જમવા જનાર હતો તે તેણે એને કહેવું હતું.”

“તે એણે મને ચોડીપરજ જણાવ્યું,” તે ઇનસ્પેક્ટરે જવાબ કર્યો, “ને તેથી મીઠા જાત્ર ઝવેરીને બંગલે એ બધી વાતની તલલાજી કરવા હું એક કાનસ્તેબલને મોકળીનેજ અત્રે આવેલો છું. તેની સાથે ત્યાં કોણુ કોણુ જમ્યા ને એ કોણુ સાથે પછીથી ઘેર આવવા નિકળ્યો તે ખાતમી મલી જશે તો ધણી પોષ્ટ-તસ એકદમ ક્લીઅર કરી શકાશે.”

“મને તો લાગેછ કે આ એ ફક્ત ચોરીનોજ એક મુકરદ્દમે છે, ને માહરો દીકરો કેયે બી સલામત છે,” તે સરદાર બાપ મન મનાવતાં કેહતો હતો.

“હા, પણ આ એ કાઈ સાધારણ ચોરી નથી લાગતી,” તે ઇન-સ્પેક્ટરે જવાબ સમજ આપી. “ચોર લીકો એટલો જલ્દી એક ઢાંગીનો ગીરવી મુકવા કે વેચી નાખવા જાએજ નહીં, ને ખાસકરીને આ એ ઘડ્યાત્રમાં માલિકનાં નામનું ઇનરફીપશન છે એટલે તો ખચ્ચીતજ નહીં, જેથી મને બીહીક લાગેછ કે આ કોઈ સાધારણ ચોરી નથી, ને ખાતેનમાં કાંઈ વધારે ગંભીર છે.”

“પણુ ત્યારે એ ઘડ્યાલ ગીરવી મુકનારના હાથમાં આવેજ કેમ?”

“તે કદાપી ચોરનારના હાથમાંથી પડી ગયું હોય, ને નાણાંના કોઈ ગરજાને હાથ લાગ્યું હોય જેણે તે તકનો તાબરતોબનો લાભ લઈ લીધો હોય એ ધણું બનવા જોગ છે,” તે પોલીસવાલાએ મત હિચાર્યું. —“વાર, પણ ખીદમતગાર,”—અને હયાં તે અત્રી તરફ પાછો ફર્યો, “એ ઘડ્યાલ ઉપરાંત મહમદ શેઠ પાસે બીજો કંઈ કીમતી અવેજ તેણે રહાજે આહરે ગયા ત્યારે હશેની?”

“છહા, સાહબ; હીરાનું એક કોલર બટન, સુનાનાં સર્ટિફિકેટ અને સ્વીવર્લીકસ બી મોટી કીમતનાં હતાં.”

“રોકક ખીસામાં થણું હશે ?”

“તે હું નથી ધારતો, સાહાબ.”

“શા ઉપરથી નથી ધારતો ?”

“એવણુ પાસે અધી સોસોની અધી નોટ હતી, ને તે વટાવીને નાખલા દુકડા લાવવા મને દુકમ કર્યો હતો,” અલીએ ખુલાસો કર્યો. “વળી કોઇ નોટ લેવાનો વાંધો ન કરે તેથી મને આપેલા ત્રણ દુકડાની પછવાડે પોતાનાં નામની પોતે સહી ખી કરીનેજ આપી, પણ આએ તરફની કોઇ દુકાણુ પર વટાવ આપવા કેહવા છતાં ખી મને નાખલા દુકડા નહીંજ મળ્યા, ને મેં તે અનામત તેવણુને પાછી લાવી આપી, જ્યારે તેવણે તે નોટ પોતાના કેશગોક્સમાં પાછી નાખીને લાઇબ્રેરીરૂમમાંની પોતાની કબૂત અંધ કીધી તે મેં પોતે જોયું હતું. તે વખતે હું આગલજ ઉભેલો હતો. કબૂત અંધ કરીને ચાવી દીધી તોખી કાંઇ વેહમ પડ્યો તે તૈયાર થઈને સીદી પરથી ઉતરી જતાં જતાં પાછા આવ્યા હતા કે “મેં કબૂતને ચાવી ખરાબર મારી વાર, અલી ?”—ને જોકે મેં હા કહી તોખી પોતે આવી કબૂત ખેંચી જોઇ આંત્રી કરીને પછીજ બાહર ગીયા.”

“હવે ત્યારે એ ખી એક ખુલાસો મલેં છે,” ઇનસ્પેક્ટરે અનુમાન કર્યું. “તેવણુ કોઇ જેમમાં હારવા હોય તેથી અથવા તો રમવાની મતલબથી કલબમાં જવા આગમ્ય તે અવેજ સ્વાધીન લેવાજ પેલા કોઇ દોરત સાથે રાત્રે ઘેર પાછા આવી ગયા હોય ?”

“હા, એ સંજ્ઞાં અનવા જોમ છે,” છુટકારાનો એક દમ ખેંચી સરદાર કરીમખાન એકમત થયો.

“હું એ મહમદ શેઠનો ચોરડો તપાસવા માંગુછ,” તે ઇનસ્પેક્ટરે અતે હરાવ પર આવતાં કહ્યું—અને તે ધરડો બાપ તે પેલીસવાલાને સાથે તેડી ગયો. અલી પુઠે ચાલ્યો. પેલા લાઇબ્રેરીરૂમમાં તેણે પેહલાં મરનારના ચોરડાની બાબુમાંની પેલી કબૂત તપાસી; જે તેણે ખેંચી જોઇ તો તે ખુલ્લી હતી !

“મસ ખચ્ચીતજ ત્યારે તો શેઠ આવી ગયલા,” તે નોઠરે એ જોતાં વિચવાસના બારથી કહ્યું. “હું તમો સાહેબોને તદ્દન ખાતરજમા આપું છું કે એવણુ ગઇ સ્થાંજે બાહાર સિધારવા ત્યારે કબૂતને ખરાબર આવી દઇનેજ ગયા હતા.”

“નોટનાં નંબર એ તને કાંઈ ખબર નહીં જ હશે ?”

“નહીં સાહીબ; તે હું શાંનાં જાણું ?”

“પણ તું કહેછ કે ત્રણે નોટસ પર તેવણે પોતાનાં નામની સહી તો કરીજ હતી ?”

“એશક.”

“ત્યારે તો જો એમને છુટનારાઓએ ધડીયાત્ત ઉપરાંત નોટ બી સ્વાધીન લીધી ને વતાવી હશે, તો તેમનો પતો આસાનીથી મલીજ જવાનો. કોઈ બી સુરતે મહમદ શેઠનો મને એક ફોટો મલવો જોઈએ.”

સરદારે તરતજ આવજમ મંગાવી મરનારની છેલ્લામાંછેલ્લી સખી તે પોલીસવાલાને સ્વાધીન કરી, ને તે બે ચાર કલાકમાં અને એટલી આતમી મેલવી પાછો આવવાનું કહી તુરતવેગ તો રૂખસદ લઈ ચાલતો થયો.

એ બધો વખત—એટલે બપોર પછીની—પીરમહમદની માતા સારાં નસીએ ઘરમાં તે દહાડે ન હતી. તે પોતાના કોઈ બેટાને ઘર બપોરની ગાડી જોડાવી ગયલી તે પોલીસ મેન જવા પછીજ પાછી આવી, ને જ્યારે તેની દાયાથી ઘરમાં એમ કાંઈ મરજડ સરજડ થયતી હોવાની કેફત તેણીએ સાંભળી ત્યારે ગભરાતમાં તે પોતાના ખાવંદને સોહોવતી કરોઈગરમમાં દેડી ગઇ.

“પોરયાનું ધડયાળ કોઈ ચોરી મધુંજ તેની ફક્ત મરજડ છે.” સરદાર કરીમખાન જે માંહલે ભેદ વધતો જોઈ તરખાયલો હતો તેણે પોતાની મોહરદારને ધીરજ આપવાની મતલબથી સધળું તદ્દન દમ વગરનું હોય એવોજ દેખાવ કર્યો.

“પણ પીર કાંઈ છે ?”

“તે હું શું જાણું ? તે ઘરમાં વળી હોયછજ કે દાહડે જ ? વળી કેથે એની રીત પ્રમાણે રોકાયો હોશે. ગઇ રાતનો ઘેર આવેજ નથી. જા, તું તહાઈ કામ કર. બધી દમ વગરની વાત છે.”—અને ત્યારે તે મોટા માણસની મોહરદાર ધીરજ પાંમેલી પાછી પોતાના આરકામાં ગઇ.

તે રાત્રે તે એક નાટકમાં જનાર હતી, પોતાનાં સહીમીતાં સાથે તે ખાતની બદોબસ્તી તે કરતાજ આવી હતી, અને તેથી તેણીએ પોતાની વીશ્વાસુ ઘરડી દાયા મરજમ (જે વરસોની તેની નોકરીમાં હતી) તેને જોડાવી મોટી ત્રીજેરીની આવી આપી. તેમાં

પોતાનું ઝવેરાત જે એક ન્હાની સેફમાં તે રાખતી હતી તે કાઢી લાવવા તેણીએ તેને ફરમાવ્યું. રાત્રે કંઈ જાણેસું પેહડવી તે અધી જાણેસો બેઠનેજ તે નકકી કરવા આહતી હતી.

તે ધરડી દાયા એ ઉપરથી તે મોટી ત્રીજેરીવાળા ચારડામાં ગઇ. ત્યાં અલી કાંઈ કામ કરતો હતો, તેની સાથ વાત કરતા કરતાં તેણીએ ત્રીજેરીને આવી લગાડી, ને તે મોટી બારી ત્રીજેરી અરધી ઉંઘાડી.

“પછી કંઈ નવું જણાયું કે, અલી ?” તેણીએ તેમ કરતાં અલી ગમજ મોહું રાખીને પુછ્યું.

“હજી તો કંઈજ નથી જણાયું,” અલીએ જવાબ કર્યો; “રખે કાંઈ કમનતે પીર શેઠને માર્યો હોય !”

તે દાયા હતી.

“એમ મારવા અંગ્રેજ રાજ્યમાં સહેલ નથી તો !” તેણે કહ્યું. “એ માહરો બેટો હાલ કોણ જણે કાંદાં મોજ્યાં ઉરાવતો હશે, ને અહીં આપણે નાહક શીકરથી—”

અને એમ કેહતાં તે અત્યાર સુધીમાં અરધું ઉંઘાડેલું ખારણું પોરપખાલ ખુલ્લી નાખી વાત કરતી કરતીજ તે દાયા ત્રીજેરીમાંથી પેલી ઇસ્કાતરી લેવા તે તરફ ફરી, કે જ્યારે પીરની લાશને અંદર ટેકવીને બેસાડેલી બેતાંજ તેણીએ આખું ધર ધમધમી રહે એવી બીડીક ને ગભરાનની “આ માહરા અલ્લાહરે ?” એમ એક અતી મોટેથી યુમ મારી !

અલી ત્રીજેરી કને દોડી ગયો, અને તેણે બી શું બોલ્યું ? એક બી લોહીના છાંટા વગરને તેનો શેઠ—દેખીતો મુવેલો—ત્રીજેરીમાં બેઠેલો ડોલા ફાડીને તેઓને બેતો હતો !

હવે ગભરાત ને આખા બંગલામાં શોરબકાર થવામાં આડીજ શું રહે ? આખું ધર એક મિનીટમાં તલે ઉપર થઇ ગયું, ને નાકાપરનો ચોલીસ સીવાઇ બી દોડી આવ્યો, કે જ્યારે ધરડા સરદાર કરીમખાન સી. આર્મ. ઇ. નાં આપડાનાં હાડેહાડ ધ્રુજતા ખુલ્લાં દેખાતાં હતાં ! મરનારની માતા તો ચારડામાં ઘીવાની અદાથી ધસી આવતાં ને તે કમકમાતભર્યો લયકર દેખાઈ બેતાં એક હીસટેરીક ચીસ સમેત બેહોસજ થઇ ગઇ હતી.

ડાક્ટરો આળ્યા અને ગયા. તેઓએ તે કમખખત મરનારને નજીક વીસ કલાકોથી મુવેલો જાહેર કર્યો. “કાષ્ટ એ તે ગરીબ ખીયારાનો ટોટો પીસી નાંખી તેને મારી નાખ્યો હતો” એ તેમનો દીલ ધુમ્મવનારો અભિપ્રાય હતો !

પ્રકરણ ૩૩ મું.

—:૦:—

લોજ પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટર હવે તેને ખબર થતાં સાથે પાછો દોડી આવ્યો. તેને મન હવે સમજું દીવા જેવું દીસું હતું. પીરનું ખુન તેના આંખીમાં અંગલામાં જ કાઢ કરપીણ અથવા કરપીણાએ કર્યું હતું. ત્રીજેરીની ચાવી અંગ-

લામાંથીજ તેઓએ મેલવેલી હોવી જોઈએ, અથવા તે ચાવીની કુપલાકેટ બનાવી લાવેલા હોય, કેમજે ત્રીજેરી બાંજી તોડીને ઉંધા ડવામાં ચાવી ન હતી ને કળ પાછી દષ્ટ દીવેલી જેમની તેમ અખંડ હતી. ત્રીજેરીમાંથી ઝવેરાત તમામ ઉપડી ગયું હતું, જે એ અનુમાનને મોટો ટેકા આપતું હતું. ઝવેરાતની નાધલી સેફ તમામ ખાલી હતી. એમ લાગતું હતું કે તે બદમાશો એ હીમત-ભરેલી ચોરીમાં મધરાત્રે રોકાયા હોય તેટલાં પીરમહમદ ઘરમાં જઈ આવેલો હોવાથી સજીસારો સાંજળી ત્યાં દોડી આવી લાગ્યો હોય, ને તે કરપીણ પકડાઈ જવાની દેહેસ્તથી તેને ત્યાંજ પુરો કરી નાંખી એ ત્રીજેરીમાંજ પુરીને ચાલતા થયા હોય ! તેઓ લાશ બાહર છોડી જાય તો પોતાની છુટ વગેસગે કરીને તીર થઈ જવા જેવો ઝાઝો વખત તેમને ન ગલે, અને તેથી ખાખ-સુશ તેઓ લાશને ત્રીજેરીમાં સંતાડી ગયલા હોવા જોઈએ.

પણ ત્રીજેરીની ચાવી આગલી રાત્રે તે બદમાશોને હાથ આવેજ કેમ ? પીરની માતાએ પોલીસની પરપુછના જવાબમાં તદ્દન ખાત્રીપૂર્વક જણાવ્યું કે છેલ્લી તે તેણીએજ ખોલી હતી, અને તે ત્રણ ચાર દીવસની વાતપર બન્યું હતું. તે પછી તેણીએ ત્રીજેરીની ચાવી પોતાની કમટના ચોરવકોરામાં પોતાને હાથે સાંતી હતી, ને આજે

ઝવેરાતની ઇસ્કોત્રી લાવવા તેણે ધરડી મરથમને તે તેજ વકારામાંથી પાછી કાઢી આપી હતી. તેણે કહ્યું કે “આગલ હું એ ચાવી એટલી સમાવતી ન હતી, પણ થોડાક દિવસોની વાતપર બે દાહડા તક તે ગુમાઇ ગઈ હતી, ને પછીથી માહરાજ્ય ઓરડાના મંત્રીયાની તસ્બેથી તે મત્રી આવી હતી. એ ઉપરથી મને લાગ્યું કે માહરી બેદાદીથી તે પડી મઇ હશે, ને ત્રીજેરીમાં જાપમ મોટા હતો ને શેઠ ધણા ગુસ્સે થયા ત્યારથી મેં તે સાચવીને ચોરવકારામાં ઉંચી રાખવાનું કીધું હતું.”

હવે ત્યારે સાર ખેંચવાનું મુસ્કીલ શું હોય? કાંઈ ધરના ધોધા-એજ આંખ ફેડેલી હોવી જાણ્યે, જે બે દિવસ તે ચાવી ગુમ થઇ ગઈ હતી તે દરમ્યાન કાંઈએ લઇ જઇને તે ચોરાને સ્વાધીન કરેલી હોય, ને તેઓએ તેના મીનપર છાપ લઇને પછીથી ધીરજથી તેની કુપલીકેટ કરાવી લીધી હોય !

મરનારને—ફક્ત રાખવામાં આવી હતી તેમ—તમામ લુટી લેવામાં આવ્યો હતો. પેલું ધડ્યાત્ર છોડાજ માત્ર નહીં પણ સ્ટડસ ને સ્વીવ તેમજે કોતર ખટત રિગેરે સવળું કાઢી લઇ જવામાં આવ્યું હતું. તેનાં વેસ્ટકોટનાં ગળવાં ઉલટાવીને બાહર ખેંચી કાઢવામાં આવ્યાં હતાં જે તે લુટ કેવી હીંમતવાન તે ગરતીભરી હતી તે સવળું પ્રત્યક્ષ પુરવાર કરતું હતું

ફક્ત મુંજવણ એકજ હતી. પેલું ધડ્યાત્ર ગીરવી રાખનાર કોણ હોવો જાણ્યે ? ચોર પોને તો કદી હોયજ નહીં. પોતાની ધરપકડની શીકરથી કાંઈ બી ચોર ખીલજ સહવારે ચોરેલો માલ ગીરવી રાખવા જાયજ નહીં, ત્યારે એ ગીરવી ધડ્યાત્રમાં શો ભેદ સમાવલો હતો ?

હવે ફક્ત મરનારની સાથે મોટી રાત્રે ધર કોણ આવ્યો હતો તેજ જાણવું જરૂરનું હતું. જાત્ર ઝવેરીને ત્યાં તદલાશ કરવા પોલીસ બે વાર જઇ આવી હતી, પણ તે ધરમાં ન હતો, ને ક્યાં ગયો હતો તે કાંઈ જાણવું નહતું. એવું જાણવું હતું કે તે સાથે આવનાર આદમીનેજ કદાપી ત્રયુ નોટો મરનારે આપી હોય, ને તે આપવાજ તેને ધર લાવ્યો હોય. કદાપી આ ચોરીમાં, તેથી, તે સાથે આવનાર શરીક હોય ? તેણે બીજાએને આસપાસ રાખ્યા હોય, ને પછી ભાગ જઇ સવળું ધારણું કયું હોય—કેમજે એકજ આસામીની એ હીંમતભરી ચોરી હોય એ તો બનવા ને માનવા જોગ હતુંજ નહીં, ત્યારે તે મરનાર જેડે ધર આવનાર તેનો મજકુર “દોસ્ત” કોણ હતો ?

હવે આ ચોરી ને ખુનના ડબલ અપરાધની ખબર મુંબઈનાં દરેક પોલીસસ્ટેશન પર તાબરતોબ કરવામાં આવી, કે જેથી ગુન્હેગારોને પકડી કાઢવામાં કશીજ દેરી ન થવા પામે; અને તેમ થતાં તે પેલા ડીટેક્ટીવ ફોર્સના સુપ્રાન્ટેન્ડેન્ટે વીલ્યમ જોન્સ ને જેક બટર્સને કાને પોંહોંચી, કે જેઓની વચ્ચે જાંહગીર નરીમાન માટે એક ખાસ હરીફાઈ ચાલતી હતી. જોન્સ જાંહગીરને સુધરતો ને સારી રાહે ચાલનાર એક આસામી પુરવાર કરવા માંગતો હતો, જ્યારે બટર્સ તેને વધારે ગુન્હેગારીમાં ગરક જતો પકડી આપવા માંગતો હતો; અને મરનાર જલ્લ જવેરીને ત્યાં ખુનની રાત્રે પીરમહમદ સાથે તે જમ્યો હતો એટલુંજ તે બંનેને કાન ફફડાવા માટે બસ હતું. ખુનનો તે રીપોર્ટ ઓફીસમાં આવ્યો ત્યારે નસીબજીએ બંને પોલીસસ્ટેશન પરજા હાજર હતા.

ખાતમી એમ આવી હતી કે જલ્લ જવેરીની મીલાકાત હજી સુધી થઈ શકી ન હતી. તે ઉપર કેહવા મુજબ ઘરમાં ન હતો ને ક્યાં ગયો હતો તે ઘરમાં કોઈ જાણતું ન હતું. શીરીન (મીસીસ જવેરી) ને પુછતાં તેણીએ જણાવ્યું કે માર્ક કાલે તે પોતે બી બાહર જમી હતી, ને તેના વર સાથે કોણ કોણ જમ્યું તે કાંઈ તે જાણતી ન હતી, કેમજે પોતાનાં ખાનગી કામકાજની વાત જલ્લ કદી તેની આમથ કરતો ન હતો, ને તેને માથું મારતી સઘળું પુછતી જવાની મુતલક તથેહ ન હતી.

ફક્ત કુમલા મધરડા (શીરીનના બાપ) તરફથી થોડીક ખાતમી મલી. તે સદરાની બાંહે ઉચે ચઢાવતો વગર પુછવે પોતે જે જાણતો હતો તે પોલીસને કેહેવા ને કાંગળો થવા બાહર દોડા આવ્યો. તેણે કહ્યું કે તેના જમાઈની કંપનીમાં તેને માથું ખોસતો જવાનો હુકમ ન હતો, પણ તે જાણતો હતો કે તે (જલ્લ) સુધ્ધાં ત્રણનીજ તે એક ન્હાની પાર્ટી હતી. તે બાયઝાએ તે આસામીઓને જમવા આવતા ને જતા પોતાના ઓરડાનાં બારણાંમાંથી ચીમાઈને બહારંઓની માફક જોયા હતા. તેઓમાં એક એ બોલે હતો, ને બીજો જાંહગીરશાના નામનો કોઈ પારસી હતો. તે આગલે દહડે બી જાત્રને મઝવા આવ્યો ત્યારે તેણે તેને જોયો હતો, ને તેણે જલ્લ પાસ લઈ જવાનું નોકરને એજ નામ (જાંહગીરશાના) આપ્યું હતું.

અલબત્ત એ “જાંહગીરશાના” કોણ તે પોલીસમાં બધાજ કાંઈ સહમજબા નહીં, પણ બટર્સને જોન્સ તરત પાંખી ગયા, ને બટર્સ

તરત પોતાના જોડયાને આંખ મારી, જે પછી તે તેને બાબુમાંથી પકડી બાહરે ઓટલાપર ધસડી ગયો.

“સાંભળ્યું કે, જોન્સ ?” તેણે કહ્યું. “જલ ઝવેરી એ ખુનમાં સામીલ છે કે નહીં તે અત્યારે હું કહી શકતો નથી, પણ તાહરો માનીતો નરીમાન કોઈજ નહીં પણ એ જાંહગીરશાના નામે આ કેસમાં જે દેખાવ કરે છે તે છે, ને એ ખુનમાં તે હુમ્મનો હાથ છે એમ પુરવાર કરવાને હું હવે તાહરી સાથે પાંચ હજાર સુધીની શરત લેવા તૈયાર છું ! આએ હું તો આદ્યો ભારતી વિકટોરિયાએ પરેલ બોમ્બવાડામાં એ નેક નામદારની ધરપકડ વાસ્તે—જેકે માહુરી તો સોએ સો ટકા ખાતરી છે કે હવે તે કાંઈ ત્યાં મલવાનો નથી, ને હાથ મારીને તે પોલીસને મળ્યુત હાથતાળી આપતો અત્યાર આગમ્ય કેથે તીરી ગયેજોજ હોવો જોઈએ !”

સુપ્રીન્ટેન્ડેન્ટ જોન્સે નાહિમેદીનો એક નીસાસો નાખ્યા, ને જાંહગીર નરીમાન એટલી હદ સુધીનો અધમ, પાપી ને અદ્વયાનતી ખુરો અજ શકે એમ તેનાં ધ્યાનમાં ઉતરતું નહીં હોય તેમ તેણે હજી બી ગંબીરાઈથી ધણું શંકાથીત્ર માથું ધુણાવ્યું.

અને એ રીતે વાંચનારાં સહેજો જોશે કે કમઅખત જાંહગીર નરીમાનની આ ખાલી શક પરથી નવેસરની ધરપકડની પાછી ત્રેવડ ચાલતી હતી, અને ત્યારે તે વખતે જાંહગીર પોતે શાં દોહરાં ડોહોવતો હતો ? જોહાન્સઅર્ગથી નસીઅસંજોગે લખખોપતી થઈને પાછો ફરેલો જમશેદ નરીમાન (તેની ખુદારી કરનાર તેનો બદમાશ જોડયો સાથ) તેને ખાસ સોહધતો મલત્ર ગયો, ને તે બંને બાઈઓ ત્યારે વરસો બાદ જાંહગીમાં પાછા એકવાર રૂબરૂ થયા; અને પછી ?

પ્રકરણ ૩૪ મું.

—::—

એક ધણો અજબજોવો દેખાવ હતો—તે દેવાદાર ને દાવાદારનો વરસો પછી પાછા એક વાર એ મુજબ એકઠા થવાનો ! તેઓ વરસોની એ મોટી જલેમ જુદાઈ દરમ્યાન પોતપોતાની યાદમાં તો, બેશક, હજારો વાર મલત્ર ને એકઠા થયા હતા. વધારે ખરી

રીતે બોલ્યે તો જાંહગીર જમશેદને વાસ્તે કેવળ અજાણ્ય ને અધારમાં રહેતો હતો, પણ જમશેદ તો અત્રેનાં પેપરો મારફતે જાંહગીરની પડતીપર પચાશની તમામ કેફયતથી આગાહ થઈ શક્યો હતો. તે જાંહગીર શક્યો હતો કે પોતાની એકનીએક સકુમારી બાળકબેટી અને પુત્ર્ય પરણેતરને દુખનો ચમટો નહીંજ તુટવા દેવાની હદ બાહર હેતવંતી પણ જીવબરેલી કાલજમાં તેણે નહીં કરવી ઘટતી દીવાન્યતો કરી દીધી, ને પરીણામમાં, તે આપડો ખુરામાંખુરી ફેજે પોંહેંચ્યો; અને, તેથી, ત્યાર કેડે એ બાઈઓ પોતાનાં એકલાં એકાંતમાં ખ્યાલો કે ખ્યામમાં જ્યારે બી મલતા ત્યારે એક બીજવાયલો અને બીજને પરેશાન ને પરેમાનજ રૂપર થતો હતો !

અને હાલમાં હવે આજે તેઓ જીવતી જાંહગીમાં ખરેખરા પાછા મળ્યા ! જમશેદ તો પશ્ચાતાપ ને દીલના દુખારાનો મારયો તેને આસ સોહોધતોજ ઠેક પરેલ તક આગ્યો હતો, જ્યારે જાંહગીર તેને પાટા-બનાં પેટાંમાં ગરક ગયલો પાછો એકદમ અને અચખ્યો એમ પુટી નિકળેલો અથવા આબના ગાલમાંથી નિચે ધરતીપર તુટી પડેલો પોતાની સાંમે આવેલો જોષ હેરત, હંગ, બેજબાન બની ગયો !

અંતે જાંહગીરજ જ્યાંન બોલી. તે ખુરા બાઇને આમુદ્દત બેતાં તેની છાતીમાં તો ગુસ્સાના છોલમાર દરય વ બધા ધસી આગ્યા, પણ અત્યારે દાદર પર તે શું બોલે ? તે દાદર લગલગ રસ્તા પર પડતો હતો, ને ત્યાંન્સ્તા પર-મરાઇ પડરાનો “સીન” કરવા તેને ગમ્યું નહીં, તેણે, તેથી, લોહીનો ગોટ ગળી એટલુંજ કહ્યું, “હું” અહીં ઉપર રેહુંછ. ઉપર આવ મહારી પુઠે”——અને એમ કહી તે પોતે પીઠ ફેરવી દાદર ચઢી ગયો, એટલે શણગત તામેદારી સાથે, એક કીનાં કુત્રાં કોહલાંની અદાથી, તે લખખોપતી શેઠયો પણ તે ખુદારી પામેલા બાઈની પુઠેપુઠ ઉપર ગયો.

“હું” માફ માંગવા આવ્યોછ, જાંહગીર,” ઓરડામાં પોંહેંચતાંજ-રમે જાંહગીર એકદમ ઉધરો લે તે શીકરથી વીહીલો પડેલો—તે ખતાવાર દેવાદાર બાઇ એકદમ બોલી પડ્યો; “હું” લખખોપતી થઇને મુંબઇ મઠ કાલેજ પાછો ફરેલો છઉં, અને અત્રે હજી કાઇને બી મલ્યો નથી. સૌથી પેહલેલો હારીજ સોહોધખોલ કરીને તુંનેજ મલવા આવ્યોછ. તું

મને માફ કરશે? તું માંગશે તે કીસમે માફરા પૈસાથી હું ત્હારી તરફનાં માફરાં કીધાં કરતુકાની તોજેશ કરવા ચાહું છું!”

જાહંગીરે જવાબ દીધો નહીં. તે આખાં ઘરમાં જોકે તે બે બાપ્તો એકલા હતા, તો પણ સંભાલના વિચારથી તેણે પોતાના ઓરડાનું દાદર આગવનું મોટું બારણું પેહલમાં બંધ કર્યું અને અંદરથી અલડરાપ ચલાવ્યા.

જમશેદ હયા ને શરમથી પાણી પાણી થયો. તેણે પોતાની આંખો દોડારી તે ઓરડાની અકસર કંગાળ્યત જોઈ, ને તેનું જીમર બીતરે આકચક થતું જુમી પડ્યું. તેણે—તે તકસીરવારે પોતે—આ જાતની કંગાળ્યત કદી જાણી ન હતી. બાગ્યદેવી તે અત્રેથી ન્હાસતાં સાથેજ તેનાપર પ્રસન્ન થયેલી હોવાથી તેણે તો એક મોટાં સુખનેજ દાયકો ગુજાર્યો હતો, જ્યારે આ બેગુન્હા બીરાદર બીચારો છેક આ હાલની મુશ્કેલી ને મોહતાજીને કાળીલ થયો હતો.

“મને—મને કાણું દુખ લાગે છે, જાહંગીર, આજે તાહરો હાલ જોમને, ”જમશેદે માથું નીચું નમાવી કહ્યું; “હું તુંને મદદ મોકળવા ચાહતોતો, પણ તું—પણ તું જેલમાં ગયેલો હોવાનું હું જાણતો હતો એટલે નાચાર થયો.”

“એ ત્હારી લલાંસ છોડી દે!” જાહંગીરે ગુસ્સાથી કહ્યું; “એસ”—અને તેણે તેને તે ઓરડામાં જે એકપુરી ખુરસી હતી તે પલંગની પાસે બેચીને પટકી આપી, કે જ્યારે તે જે બાબાભુલા પલંગપર સુતો હતો—તે બધુંજ ફરનીચર, કંગાલ જેવું, તેણે માસીક બાડાથી રાખ્યું હતું—તે પલંગની કીનારી પર તે પોતે જોઠવાયો.

“એ તાહરી લલાંસ બંધી જવા દે,” તેણે બંને એ મુજબ જોઠવાયા પછી જાહંગીરે પાછું કહ્યું; “તું લખખોપતી થઇને પાછો ફર્યો હોય કે કરોડપતી તે માફરે મન હવે બધું ઝેર જેવું ને તુચ્છ છે. હું ફક્ત માફરા ફાલાની પેહડીમાંની માફરી પાદશાહી રકમ જે તું ફનાફાટયો કરીને ન્હાસી જઇ મુવોતો તેજ પાછી લેવશ—જોકે મારી ગરીબ મેહરાં ને કુમી—” અને તે આગલ બોલી શક્યો નહીં. તેની આંખો તે બ્હાલી મીઠી યાદથી પાછી આંસુઓથી ભરાઈ, મન ને સરદ દુખનું એક દયકું, એ અદકાવ, તેની મરણ ઉપરાંત તેનાં મુખમાંથી બાહર પડ્યું.

“ કાંઠાં છે તે માય દીકરી?” જમશેદે આતુરતાથી પૂછ્યું.

તે ખીચારાં પરાયે આશરે પલાય છે.” જાંઢગીરે ગમ ખાતાં કહ્યું. “મેહરાં વેસાવે પોતાના બાપ અદુઆને આશરે રહેલી છે, ન હું સાત વરસે જેલમાંથી આવ્યા ને છુટવા પછી કદી તે લોકોને મળ્યો નથી.”

“નહીં?”

“નહીં જ મારી કુખી પોતાના આપની નામોશીની વાત જાણતી નથી,” જાંઢગીરે મોટી સખ્તીથી કહ્યું—અને તેનો અવાજ દયાયોગી હતો. “આજે તો તે દાહરેવારેની મોટી બપોરી થયલી છે, પણ અલાર તક તે જે પોતાનાં બચપણુમા જાણતી હતી તેજ જાણેછ ને માનેછ કે હું પરદેશ કામેકાજે ગયેલા ત્યાંજ મરણુ પામ્યો ને તે મા બેટી સ્વડી પડ્યાં એટલાવારે હવે તેઓને મળીને તેનું બવિશ્વ મહારે કચડી નાખવું નથી, ને મેં સદા એઓથી અલ્લગજ રહેવાના ખુદને આર કસમ લીધા છે, જે માહરે સેવટ સુધી પહોંચવાના છે. માહરે, તેથી, હવે તું જોઈ તું કેહેછ તેમ, લખખોપતી થઈને અત્રે પાછો ફર્યોછ તો ત્હારી મારફતે માહરા પૈસા પાછા મેલવી તેઓને તેમની આગલી સુખી ને સ્વતંત્ર સ્થિતી પાછી સપુર્ણ કરાવાની છે.—અસ એટલું જ !”

“તું રાજ થાય તેમ કરશું,” જમશેદે માયાથી ને નાખ્તીથી કહ્યું. “તેજ મતલબથી તો મુંબાઈ પાછો ફરવા પછી તરતજ હું તને મોહોવતો અત્રે આવેલો છેઉ.”

“મને બધી વીગત ખરેખરી માંડી મેળી ને કેહે,” જાંઢગીરે એક હકદારના હકની રાહે તકાજે કર્યો. “તું ક્યાંથી એટલું ધન મારી આવ્યો?”

“સાઉથ આફ્રીકાથી; હું જેઆન્સબર્ગમાં રેતોહતો.”

“પ્રમાણીકપણુ તો હોયજ નહીં,” જાંઢગીરે અપડા મુક્યો, “તું ત્યાં જમશેદ નરીમાનને નામે ગયો ને રહ્યો, ને તું જમશેદ નરીમાનનાંજ નામે હાલમાં તું કેહેછ તેમ લખખોપતી થઈને અત્રે પાછો ફર્યોછ? તેમ હોય તો પોલીસ એક દહાડો બી તુંને—”
જમશેદે હસ્યો.

“હું તું ધારેછ તે કીસમનો ઉલ્લુ ધધેરા નથી,” તેણે કહ્યું.

“મેં અત્રેથી નાહસવા પછી માહરાં અસલ નામને તો સદાનીજ રૂપસદ આપી દીધેલી છે.”

“ત્યારે તું શું નામે ઝાલ્યાએછ ?”

“હું ખુરશેદજી દીનશાહ લ શકરીનાં નામે અત્રે પાછો આવેલો છેઉ.”

“અને ત્હારી કને આજે અવેજ કેટલોક મણાપ ?”

“છત્રીસ લાખ.”

જાંહંગીર એ તેનાં ધારવા કરતાં બી અતી ઘણી મોટી રકમનો તેનો હીમતવાન એકરાર સંભળી દીરતી રીતે ચોંક્યો. નસીબ કેવું દગાબાજ ને ફાંટાબાજ બાળે વખત થઇ શકે તેના આ એક પ્રત્યક્ષ પુરાવાથી તે સખ્ત હચરત થયો. તે કપડીણુ ન હતો, છતાં પોતાના માગ્યાને આ વેલાતે કપટ વના જોઇ શક્યો નહી. અરે, તેજ તો તેની બધી પડતીને ખરાબીનું મુળ હતો, ને તે જયારે પૈસાની રેલછેલમાં મોજ્યાં મારતો હતો ત્યારે તે (જાંહંગીર) પોતે પથ્થર ફાડવાની જાલીમ મજુરી કરી આવ્યો હતો, અને ગરીબ મેહરાં ને કુમી ગમે એવા બલા, હેનવંતા ને ફ્યાલુ ભાઇ અને મામાને આશરે તોપણ ઝોશ્યાલી રોટલીએ મોહતાજ પળાંયા જતાં હતાં! આ, તે કેમ એ બધું માફ કરીને ભુલી જઇ શકે?

તેનું ધણું મન થયું કે તે તેના જોડે એક સખ્ત વીજેકુ લીએ, ને તેને બાઝી પડી તે ભુરાની ગલચી દાખી દીએ, પણ તે દાનવા દુશમન હતો, ને એ બીન હાસલ જાસ્તીથી એકાદ પલની જ્ઞાતીનો મનશે વિચાર કરી લઈ તુરત બાઝ આવ્યો. હવે તો તેણે પોતાના અનાથ બહાલાઓને—પૈસા જો સુખ આપી શકતોજ હોય તો—સુખી કરવાં હતાં!

“મને ધીરજથી બધું બરાબર સહમજવા દે,” તેણે મુશ્કેલીથી પાછો શાંત થતાં કહ્યું; “તું કેહેછ કે તું સાઉથ આફ્રીકાથી ધનવાન થઇને અત્રે પાછો ફરેલો છે?”

હા.”

“ને હવે અહીંથી પાછો જવાનો છે કે અહીંજ રહેવાનો છે?” જમશેદ હત્યો.

“ધેલો છે! હવે પાછો ફાંચે જઈ! પાછો જવાનો હોઉં તો અહીં ધોકલા ખાતો આઉંજ શું કરવા?”

“હું જાણું જે ચાલીચીતીને ફક્ત મને મલવા ને માહરી સાથેના હીસાબ ચોખ્ખો કરવાજ આવ્યો હોશે,” જાંઘીરે થોડીક નાઉમેટીથી કહ્યું.

“નહીં; ત્યાં તો બધું વેચી સાડી, સઘળું રોકડ બનાવી, તે અત્રેની બોબિ બેંકમાં મેં માહરાં નવાં નામે પરભાડું તે તરફની બેંકે મારફતે જમા કરાવ્યું, અને પછીજ હું અત્રે આવેલો છું. મેં બધું તારથી ને કાગલપત્રોથીજ કામ લીધું. માહરાં સોલીસીટરે વટીક મેં ત્યાં બેઠા બેઠાએ નમ્યા, ને તે લોકની મારફતે નેપ્થનસી રોડ પર અત્રેના માહરાં જથુકના વસવાટ વાસ્તે મેં એક નવો અંધાયણો મોટો કુશાદે બંધવો ખરીદ્યોજ. જે આગલ અત્રે “રતી વીલા” ને નામે જાણીતો હતો.”

જાંઘીર તે હુસ્સાનાં એ ઠંડાં કમ્પેનથી વશો હેરન રહ્યો.

“પણ તું અહીં આવશે ને ધરાઈ પકડાઈ જશે એવો કર શું તને થયોજ નહીં?” તેણે કચવાતથી પુછ્યું; “તું કાણ કોણને ત્હારી બચકર હજલખાણથી ભોંય કરીને અત્રેથી ગીથોતો તે કાંઈ યાદ બી છે? ત્હારી પછવાડે પોલીસનાં વારંદો ને હાઇકોર્ટની ડીકીઓ—”

મને કોઈ અત્રે હવે આવબી શકવાનું નથી,” જમશેદે ખાનકુલ નફકરાઈનાં નબરવસપણાંથી કહ્યું. “હું અત્રેથી ગયો ત્યારે માહરાં મોઢાંપર ભરાવદાર મુછ હતી તે કાઢી નાખ્યા પછીથીના હું નવોજ આસામી બની ગયેલો છું. તુને યાદ નથી, આપરે બેઉ ઘેરમાં બી બેરઈ જતાતા વાસ્તે તેં મુછ ઉપરાંત દાહરી રાખવાનું ને મેં અમથી મુછ રાખવાનું આપરા વચ્ચે નક્કી કર્યું હતું? હવે તે વાતની તું ફકર ના કર. એ માહરાં જોખમ ને માહરાં કામ છે, ને માહરી નાડ ઠેકાણે છે. તું ત્હારીજ વાત કર, કે જે મતલબથી આજે રાતરે હું અહીં સુધી આવેલો છું. મને બને એટલું ત્હારં બલું કરી માહરી છાતીપરનો બોજ ઉતારવા દે!”

“આલ રાષ્ટ, કહે ત્યારે, તું માહરાં બેરી છોકરાંને શું આપવા માંજીછ?”

“પહેલાં તો મેં વાપરી ખાધેલી ત્હારી પોતાની દોહોર લા” મુદલ સુડી,” જમશેદે ખરાં દીલનાં જોશથી કહ્યું; “અને તે માહારી તરફના એક લાખ રોકડા. બોલ, હાલને કાળ ?

“હાલે કાજ એટલે ?”

“એટલે એમ કે માહરી પછી માહરો વારસ તું જ છે,” જમ-
શેદે જવાબ કર્યો; “હવે હું પનતો અદરાતો મુવો, ને માહરું તારા
સિવાય ખીનું કાણુ છે? સાંભળ : હું કાપદાપુર્વક માહરું વીલ કરી
ચુક્યોછ, ને તેમાં મેં તને માહરો વારસ બનાવેલો છે, એટલે માહરાં
મુવા પછી માહરું જે ખી છે તે બધું તારું છે ને તું જો માહરી
આગમચ મરે યા પછી, તો તારા પછી મેહરાં આપરી એ બધી
અસકયામત ને દોલતની માલીક થાએ !”

“અને એ બધું તું તારાં વીલમાં એજ મુજબ પ્રોવાઇડ કરી
ચુક્યોછ ?”

“ત્યારે હું તુંને જુહું કેહવા આવ્યોછ ?” જમશેદે લગાર તર-
ડાયો; “અલબત્ત, મને જીવવા ગમેછ, ને જે ખીચાર દોલત માહરા
જેવા નાલાયકને ખુદાએ આપેલી હું ગાંઠે બાંધી લાવ્યોછ તે શાંતીથી
થોરાં વ્રસ ભોગવવાનો મને અરમાન છે ખરો, પણ હવે માહરી
તખ્તતનું કંઈજ ઠેકાણું નથી. મોટા મોટા ડાકટરોનો અભિપ્રાય છે
કે માહરું હાટી થણું વાક થઇ બીધુંછ, ને કોઇ ખી દાહરો હું ચાલતાં
ચાલતાં ટપ દધને મરી જવશ. મને જોરથી દોરવા, માળો ચઢરવા કે
તપીને બોલવાના ડાકટરોની સખ્ખત મના છે. એટલા વાસ્તે જે
માહરું છે. તે આવંદા બધું તમે ત્રણતુંજ જાણો !”

“તે વીલ કહાં છે? મને જરા જોવા દેશે ?”

“માહરો બધો અસખાખ જે જોહાન્નાખર્ગથી આવેલો પરભાડો
માહરા સોલીસીટરોએ માહરે બંગલે ગોઠવાવ્યો તેમાં એ માહરાં જરૂરી
કરકાગબ્યાંની ઇસ્કોમી ખી છે,” તેણે સાદાઇથી જવાબ કર્યો.

“અને તેં હવે તે બંગલાનું પહેશન લીધુંજ નથી ?” જાંહગીરે
જાસ્તી અજબ થતાં પુછ્યું.

“આજે રાતરે હવે અહીંથી પરભાડો હું તાંહાંજ જવાનો છેઉ,”
જાનીએ હસીને કહ્યું, અને ખીસામાંથી કુચીનો ઝુમખો કાઢી બતાવ્યો.
“આજેજ મેં આવીંઓ સોલીસીટરોને ત્યાંથી મંગાવી લીધી. બધા
નોકરનફરોને ખી ખખર મરી ચુકીછ. આજે ફક્ત હવે માહરે
જમને પહેશન લેવાનીજ ખોટી છે.”

પ્રકરણ ૩૫ મું.

—:૦:—

હજીર વિચારોના વમળમાં એકાદ પલ ઉતરી ગયો. યા પરવરદેગાર, આ કેવી બધી નહીં ધારેલી નવા-જશ તેને પાછી ધરખેટમાં અચ્ચુચ સાંભાધતી આવી હતી! જો એ બધી વાત ખરીજ હોય. જો તેનો ભાષ બધું ખરુંજ કહતા હોય, જો તે લખપતીજ થઈ આવ્યો હોય, અને તે પ્રીમીસ

કરતો હતો તેમ તેને રા. લાખ રૂપ્યા એક તડાકે સ્વાધીન આપવા ઉપરાંત તેને ને તેનાં બહાલાંચિને તેનાં વીલમાં નેણે વાગસ કર્યાંજ હોય તો તેનું બવિશજ બધું એક સ્વપ્ના મીસાલે પાછું સુખમાં બદલાઈ જાય! તો પછી તેણે પીર સાથ જવાની શું કરવા જ જાણ કરવી જોઈએ? તો તે કાંચે નહીં હુમ્મજા મંચી ફરીરા અને જાન જવેરીને ખુંની કશ્દથી તાંપનારા કરપીણો નરીકે હીંમતથી ઉંઘાડા પાડે? તે કાંચે નહીં બધી ખરી હકીકત પીરમહમદને જાહેર કરી દે કે તે તો તેની સંભાલ કરવાની રીડી મક્કસથીજ તેની નોકરી ઉપાડી તેની જોડે જવા તૈયાર થયો હતો? તે મુંબઈમાં પોતે હવે રહેજ શું કરવા? એવી મોટી દોલતની સગવડે કાંચે નહીં બહાલી મેહરાં ને મીડી કુમીને લઈ તે કામ દુર દેશાવર જતો રહે, કે જ્યાં તે કુમીને ધીરજ આપી સવળી ખરી હકીકત કહી સંભાળાવી શકે, ને પછી તે ત્રણ સંપમેલનાં સુખમાં પુરતાં અમનચમન સાથે સુખી રહી શકે? અચ્ચીત, એ બધા ખ્યાલો વિજળીને વેગે તે કમનસીબ ને પુરતા દુખી જવાંનનાં મગ્ગમાંથી પસાર થઈ ગયા, ને તેણે ત્યારે મોટા છુટકારાનોજ એક દમ ખેંચ્યો.

“તું કેહેજ, જસી, કે તું અતરેથી પરભાડો ત્હારે અંગસે જાયજ; વેલ, ત્હારી સાથે હું આઉં તો તુંને કંઈ ચરચણ છે?” અંહગીરે જરા વારે પુછ્યું.

જમશેદ આનાકાની કરતો દેખાયો.

“તે ઠીક નહીં થશે,” તેણે કહ્યું. “તું આજ રા. ને રાત આવે તે

મને ઠીક પરવાનું નથી. મુળમાં હજી મનેજ કોઈ ત્યાં મૌલીક તરીકે જાણપવાનું નથી! વળી રાતોરાત હું કાંઈ માહરો લગેજ જોઈ લેવા ને તને વીલ બતાવા બેસું? આવડું હોય તો કાલે આવજો.”

“ઓલ રાઇટ, કાલે,” જાંહગીરે નાખતી કરી; “મને બરાબર ત્યારે બંગલાનું ઠેકાણું લખી આપ. લે આજે કવર. લખ!”

જેમણે તે લખ્યું. પોતાના ઘડયાલના છેડામાં જે સોનાની પેન-સીલ હતી તે વડે તે શેડ્યાએ પોતાના નેપ્પનસી રોડપરના નવા બંગલાનું શરનામું લખી આપ્યું, જે જાંહગીરે સંભાલથી વાંચી લીધું. એમ કરતાં તે કડવાસથી હસ્યો. તે પીરમહમદના બંગલાવાલા લતાપરનોજ એક બંગલો હતો! જ્યારે કે ગઈ રાતરે પીરમહમદને ત્યાં તે ત્રણસો રૂપરડીને વાસ્તે મોહતાજી બેઠલો હતો ત્યારે તેને સ્વપ્નને ખી ન હતું કે તેના લખપતી માજબયા ખીરાદરનો બંગલો એટલો નજીકમાં હતો, ને તેને રૂ. ૨૫ લાખ પોતાને થોડાજ કલાકમાં મલવાના હતા!

“વેરી વેલ, હું કાલે આવશ,” તેણે તે શીરનામાંવાસો કવર ખીસામાં સેરવતાં કહ્યું; “ક્યારે આઉં? કેટલે તાગે?”

“હું ધાઈજ જે રહાંજ પછી. તેજ ઠીક પડશે. કાલનો આખો દાહરો તો હું ઘણો કામકાજની રોકાણોમાં રહેવશ તેથી તું રાત્રે ૭ પછીજ આવજો. આપરે સાથેજ જમણું ને ધીરજથી બધી વાતચીત કરશું. કાલે તો બેંકમાં જઈને મેં જે ત્યાંની બેંક મારફતે માહરો મોટો અવેજ અત્રે ત્રાન્સફર કરેલો છે. તેની માલેકી માટે માહરી આપડેનરી માહરે પુરવાર કરવી જોઈશે. હજી તો હું મારા સાલીસી-ટરોને વરીક મથ્યો નથી હવે કાલેજ હું ખરશેજી લશકરી તરીકે બધાંને જાહેર થવશ ને બધે મલશ. હું યુ સી?”

“આઈ સી,” જાંહગીરે જવાબ કર્યો. “એ જરૂરનું છે. ત્યારે ખાત્રી કરવી જોઈએ કે જમશેદ નરીમાન તરીકે તુંને કોઈ લોકો જાણખી શકેછ કે નહીં.”

“નહીં; તે વાતની તો મને ફકરજ નથી,” જમશેદે સમજાવ્યું. “એમ તો અત્રે બે દાહડા થયા હાલમાં રહેલો છેડો તેટલાં હું આપરી આગલી પીછાંચુવાલા થોડાકાને ખાખસુસ મથ્યો. પણ કાંઈએ ખી મને જાણખ્યો નથી; મગર હવે આપુને હાલ તો ત્યારે લગતીજ બધી

મોઠવણો કરવાની છે. હું બી-તેટલાં વિચાર કરી મેલશ. ત્યારે હરી
લાખનો અવેજી લખને જાંઘી કેમ ને ક્યાં નવેસરથી શરૂ કરવી તે વિશે”-

“તે વિશે હું પોતે બી ધીરજથી વિચાર કરી મેલશ,” જાંઘીગીરે
ઉતાવળે કહ્યું, “ને તું કહેછ તેમ કાલે રાતરે સાત વાગે હું તુંને મળવા
ત્યારે બંગલે આવશ.”

જમશેદ હવે, એમ સંવળું સંતોષકારક રવેસે નક્કી
થઈ ચુકેલું હોવાથી, રૂબરૂ ચાલતો ઉઠ્યો. તે પુણ્યકલ ધીરજ પામ્યો
હતો. તે તો ધારતો હતો કે જાંઘીગીરે તેને જોતાં ને મળતાં સ્થિતિ
તેના પર ચુસ્તનાં ઝાડ ને ઝાડ તોડી પાડશે, પણ તેવું કાંઈજ ન થતાં
આ સુધીનું વિગ્ન કાંટું ગયું તેથી તેને મનમાં છુપી ઘણીજ ખુશાલી
ઉપજી.

“લે ચાલ, સાહેબજી, હું જાઉં છું,” તેણે હવે ઉડીને ઉભો થતાં
કહ્યું-ને શેકહેન્ડમાં હાથ લખાવ્યો.

પણ જાંઘીગીરે તે લીધો નહીં. તેણે તે બાહ્ય રાખવા સાદું
ના કહી.

“હું હમણાં તુંને શેકહેન્ડમાં માહરો હાથ આપી શકતો નથી,
જસી,” તેણે મજામુતીથી કહ્યું; “કાલે આપરે પાછા મળ્યે, ને તું
તાહરી મને બહો વાલી આપવાની ખરખરી નેક દ્યાતતતી પુરતી
પુરવારીઓ બતાવી આપી મહારી ખાત્રી કર પછી વાત.”

જસી તુચ્છકારનું હસ્યો.

“વેરી વેલ,” અને તે જવા કર્યો, બ્યારે સ્ટેજ યાદ થતાં પાછો
થોબી જઈ તેણે કહ્યું, “બાઈ ધી બાઈ, તું મને મળવા આવે ત્યારે
ચપરાસી નામ માંગશે, ને તુંને નામ કહવારવું પરશે. તું શું નામ
મોકલશે? ત્યારે પોતાનું ખરું નામ તો નહીં જતી?”

“નહીં કાંઈ?”

“તે ઠીક પરવાનું નથી,” જસીએ દૃઢપણે કહ્યું. “તું જોતો નહીં?
ત્યારે કંઈ જોવો તેવો કેસ થયેલો? કાંઈનાં બી મનમાં તે તાજે હોય,
ને આવી મોટી સજ્જ થયેલી તેજ નામ મોકલીને મને તું માહરાં
નવાં મકાનમાં એટલો જાણી મળવા આવે તે ચાલેજ કેમ?”-અને
એમ કહેતાં તે જરા ઉચ્છેદાઈને ગરમ થયો, એટલે જાંઘીગીરે પછી
એટલે ચઢી જઈને બેઠો ગરમ થયો.

“માંદરે ખોટું નામ કંઈ આપવુંજ નથી,” તેણે ગુસ્સાથી કહ્યું.
 “જે માંદરે માયજાણ્યો ભણ ને જોણે દેખીતી આંખના અંધાપાથી
 જાણીશુછને માંદરી ખરાબી કીધેલી તેનેજ હું મલવા આઉં તે ચોરી-
 છુપીથી કે સાહુકારીયા ! હું તો માંદરું ખરું નામજ મોકલજા !”

પણ જમશેદ દમી ગયા નહીં. તેણે બી. જોયું કે એમ છેકજ
 જાંદગીરને હાથ ડરી ગયલો ને કચડાયલો રહેવાનું આપદા કદાપી
 ગરમ પડશે. એમ બી હોય કે તે ખીહીતો આવ્યો હતો તે મુજબ
 જાંદગીર તેનો કંધરે લીધો નહીં તેથી હવે તેને એકદમ ધસી હીંમત આવી
 ગઈ હોય! એમ બી તેને કદાપી ઘાગ્યું હોય કે જાંદગીર ઠાથી દમ
 કસતો હતો, ને આવી રાત્રી પાદશાહો રકમ જે તે આવવા તૈયાર
 થયો હતો તે પોતાની બેરી છોકરીના ભલાને વાસ્તે હવે તે કળ્યો
 કરીને કંડી હાથથી જરા દેજ નહીં? ગમે તે હોય, પણ સેહતાન
 અચમુચ તેને માથે ચડ્યો એ તો ખરું, અને તેણે, તેથી, મસ મોટા
 તુમાખાથી કંઈરમન કહ્યું. “જેરે એમ, તું એમ દમસમથી બધીજ
 વાતમાં મને નજ પકડીને ચલાવવાની ઉનીદમાં હોશે તો સુજમાં
 રોજ ખોવશે. તે કંઈ આવવાનું નથી આવે મેં કહ્યું તે બધું
 કરવા હું કશું ચલાવું. જે પોલીસના ફોલોઓની શુકમાં રેહસતર
 ચલાવું નામે તું કાઢી તો માંદરે માર મને નહીં મલવા આવવા કશું
 થાય ત્યારેજ! ખ્યાલમાં આવું ?”

“જરા બી નહીં,” જાંદગીરે ગસ્તી ગુસ્સાથી જવાબ કર્યો;
 “હું તાંદરાં જુઠા નામે તુને પુછતો ને મલતો આઉં તેજ હીણ-
 પસ્તી માંદરે વરે પુરતી કે માંદરું પોતાનું તો હું સચ્ચાઈની હદમાં
 રહીને તાંદરાં દરવાજા પર ખરુંજ નામ આપશું !”

“ત્યારે આવતોજ ના ! જાહનમમાં જા !” જમશેદ, જે
 કમજબત ગુસ્સાનો હંમેશ આક્રોહ હતો ને જરા જરામાં તપી જનાર
 હતો તેણે ગુસ્સાથી ખરાડ મારીને છવ છકાવ્યો; “જે તું માંદરી
 મના છતાં મને એ રીતે મલવા આવશે તો હું સહા ના કહેવશ જે
 હું તુને ઓવખતો નથી ને મલવા માંગતોજ નથી, ને માંદરા નોકરો
 તુને હાંકી કાઢે તે ત્હારા જોખમો”

“તું હાંકી કહરાવજે તો ખરો ! પછીની વાત પછી થઈ રહેશે !”
 જાંદગીરે હજી જવાદા ઉકેરાઈને વધતો તેજ જવાબ કર્યો.

“ એટલે, તું શું કરી મરવાનો છે જ ? ”

“ શું કરશ ? હું તેજ ધરીએ ત્હારાં ખરાં નામે ત્હારાં બધાં તરકટો સાથે તુંને હિંદારો પારશ ને પકરાવશ ! હવે સમજ્યો ? ”

તે આ ફક્ત ઉસ્કેરણીનું—દમ ભરાવાજ બોલતો હતો. તે ખારીલો મુતલગ હતો નહીં. તેનાથી એવું અધમ કદી થાયેજ નહીં. તે એવો આસામીજ ન હતો. તે તો પોતાના આ ખતાવાર બાઇને માફ કરીજ ચુક્યો હતો, પણ હેમક તે ! તેનાથી ગુસ્સાના આવેશમાં એ બોલતાં બોલાઇ ગયું, અને પરીણામ ? જમશેદે તે કેવી રીતે સાંભળયું ? તે શું તે સાંખી ગયો ? તે શું ડરીને દબી ગયો ? નહીંજ. તેણે એટલુંજ જોયું કે ડાહ્યો થઇને તે આ બાઇ પાસ નમતો આવ્યો, ને પોતાના ભેદ તેણે જાહેર કર્યો તેમ કરી તેણે પોતે ઘણી ગંભીર લુલ કરી ને પોતાના પગપરજ કાઢાડી મારી ! તે તેથી પરતાયો, એકદમ ઉસ્કેરાઇ ગયો, ને અત્યંત ગુસ્સે થયો.

“ તીચ કમીના ! હું તુંને નમતો આવ્યો તેથી ? હું ત્હારી પાસ માફ માંગતો ને ત્હારા કપાલમાં એકદમ રાા લાખતો હાહામ દેતો આવ્યો તેથી ? ” તેણે ખરાડા પાડ્યા; “ તું મને પકરાવશે ? તું ? તું ? ”—અને એમ કહેતાં તે એટલી ઉંચી હદ સુધીના ખીજવયો ને ઉસ્કેરાયો કે તેણે તરત હાટ પર દાખીને એકદમ હાથ મુકી દીધા, એક જોરથી કપોડો ખાધા, ને ખીજજ પલે ધોલ્યા પર ટુટી પડ્યો !

જાંહગીર ધ્રુજ પડ્યો ? તે બાઇએ થોડીજ મિતીટ આગમચ તેનું હાટ ધણું નમળું હોવાની તેના કને વાત કરી હતી, ને હાટ પર હાથ દાખી હાલ તે ધોલ્યા પર ટુટી પડ્યો હતો તેથી તે તમામ થથરી ગયો.

“ જસી, જસી ! ” તેણે પોકાર્યું; “ મને માફ કર ! હું તો અમથું બોલ્યો. I never meant it. ગુસ્સો ના કર. કંડો પર. માહરા હાથ પગ ધ્રુજ આવેજ. બોલની, તું સારી પેઠે છે કેની ? મને જવાબ દેની, જસી ? ”

પણ જસી શું જવાબ દે ? એ તો બધું તદ્દન નહીં ધારેલું નખખોલ વડી જતું હતું ! તે પોતાના બાઇપર ખીજવાતાં અને ઉસ્કેરાતાં હદમાંજ ન રહ્યો હતો. તે પોતે પોતાને ગુસ્સાના આવેશમાં લુલીજ ગયો હતો. જાંહગીરે જોયું કે તે પસીનો પસીનો થઇને ખરફ જેવો

હો! થતો જતો હતો ! યા ખુદા, એ શી આફત ! એ શું નહોં
ધારેલું કાંટાનું કોસર ! !

તે જાંઘીરની કાકલુદીના જવાબમાં જેહેમતથી એટલું જ બોલી
શક્યો, “આન્ડી ! જરા જલ્દી મને થોરો આન્ડી પીવાર !”

આન્ડી ! અફસોસ, આન્ડી ઘરમાં ક્યાં હતો ? આન્ડી રાખવા
ને પીવાની હીણનસીબ જાંઘીરની સ્થિતિજ ક્યાં હતી ?

તે છલાંગ મારી, બારણું એક ઝટકે ઉઘાડી નાંખી, બાહર
નિકળ્યો, તે દાદર પરથી ગળડીજ ગયો. ચાર ચાર ફાંડયે સોલ
વરસના છોકરાનાં જ્વરથી તે કુદી ગયો. તે દોડ્યો નહોં પણ ઉડ્યો.

સારાં નસીબે તેને તરત યાદ થઇ કે હીરાજી કોચમેનનાં (તે
રહતો હતો તે) ઘરની સાંમેજ એક શ્રીમંત બાંડારીની દુકાંણ હતી,
જે ગામડી તેમજ મધ્યેજ બને દારૂ છુટક તેમજ હકબંધ વેચવાનું
વરસોથી લાઇસન્સ ધરાવતો હતો. વરસોથી તે ત્યાંજ રહતો હતો,
ને ત્યાંજ દુકાંણનો થરીઠામ પથારો માંડી પડેલો હતો, કેમજે એવડાં
લાઇસન્સના પ્રતાપે, તે તરફ લતતો ગરીબ છતાં, તેનો ધંધો
ધીકતોજ ચાલતો હતો.

જાંઘીરે, તેથી, ત્યાં દોડી જઇને હેનીસી બાંડીની એક પેંટ
માંગી, ને તે દુકાંણવાલાઓ તેનો ગભરાત ને બીહીધેલો ચહેરો
એક દૃષ્ટાંત ગયાં.

“કાઇ બીમાર થયુંછ, શેકલ ?” તે દારૂવાલાએ તે બાદલી
પાસ કરતાં નમનતાઈથી પુછ્યું; પણ જાંઘીરને તે જવાબ કરવા
જેટલી હોશ કે ધીરજ હતીજ ક્યાં ? તે એન્જ લેવા વરીક થોળ્યો
નહોં. રૂપિયા પાંચની એક નોટ પેલાને આપી તુરતવેલા તો તે પાછો
ઉતાવલે ઘરપરજ દોડ્યો.

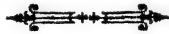
તેવામાં ન્યુસપેપરનો “વધારો” (એક્સ્ટ્રા) વેચનાર એક પોર-
યાની ચીસપર તેનું ધ્યાન ખેંચાયું. “આએ વધારો ! સાંઢાંજનો
વધારો ! પેદર રોડપર સરદાર કરીમખાન સી. આઇ. ઇ. ના
દીકરાનું કમકમાતબરયું ખુન !”

યા ચઝદાં, આ વળી શી નવી આફત ! ગરીબ જાંઘીર તે
વખતે મનની ઉપરાસાપરી એવી ચાલુ ઉરકેરણીઓ વચ્ચે ઘેલો ન
થઇ ગયો તેજ એક અજબબી હતી. તે એક સેકન્ડ થોળ્યો, ને
ઉંઘમાં કામ કરતો હોય તેમ એક ઢબ્બુ પેલા પોરયાના હાથમાં

સિરવી હાથ વધારાનું એક પાણું—તે ફક્ત છ સાત લીટીને એક ન્હાનકડો વધારો હતો!—તેણે જુલવી લીધું, ને પછી ખાન્ડી ને તે વધારાનું કાગળનું લાઇ તે એકદમ ચાર ચાર ફાંડયે કુદીને ઉપર દોડયો.

પણ તે ધણો મોડો થયો. તે આવ્યો ત્યારે જમશેદને ધીમે ધરતલો ચાલુ થઇ ચુક્યો હતો, અને જાંહગીર ખાન્ડીની ફ્લારક ઉખેડી તેને પાછ શકે તે પેહલાં તો સઘળું તમામ થઇ ગયું!! કમબખત જમશેદ નરીમાન આખર થઇ ગયો. હજારો મોજ કરવાની ઉમીદોની મિથ્યા હસ્તીમાંથી તે એકદમ નાણુદગીની નીસ્તીમાં સદાખરો પસાર થઇ ગયો. જમશેદ નરીમાન તેના કક્ષાત ને વીલાપ કરતા તે બાઇના બોલામાંજ, તે કશી બી મદદ કરી શકે તે પેહલાં, ગુજરી ગયો. અરે, કેવા સંપમેલથી બધી વાતચીત ને સુલેહબરી ગોઠવણો કરી તેઓ બંને છુટા પડતા હતા તેટલાં નછવી બોલાચાલીનું આ કેવું નેહસ્ત, કેવું નહીં વકી રાખેલું, કેવું ભયંકાર પરીણામ!!

જાંહગીર નરીમાન પોતાનાં માથાંમાં એક બેસથી મુક્કી મારી, દુખનાં એક મોટાં દયકાં સાથ, તે અકાળ મોહોતથી મરણ પામેલા પોતાના એકપુરા બાઇની લોથ પર તુડી પડ્યો!

પ્રકરણ ૩૬ મું.

—:૦:—

ચી ફકીરો—મંચી મારવાડી—તેની આશીસમાં એકલો હતો. તે એક ન્હાનો કંગાલ ચોરડો હતો, જેને આશીસનું બપઠાભરેલું નામ જાળે એ પણ શક ભરેલું હતું. તે ત્યાંજ રહેતો હતો. તેનું ઘર (ગેસલાઇટ વીલા) અને આશીસ સાથેજ હતાં. ખડકીની એક પાસે તે એક નાધલો કેદખાનાં જેવો ચોરડો હતો, જેની બારીઓને સદા જડેલા હતા, ને જે બારીઓ ગીલડર સીટ પર ઉઘડતી હતી. તે ચોરડામાં તેની બેઠક —આશીસ!—હતી. બારીઓને વળી લાલ બનાતના પરડા કરેલા હતા, ને ચોરડામાં હવા ઉભસની જેટલી બેઠકે એટલી મારામાર હતી!

તે એક પારસી મારવાડી હતો—એ મંચી લુચ્છો બધે લુચ્છાનો પીર તે “ પારસી ” નાં માન પામેલાં નામને શરમાવતો હતો. ઠેક ઠેકાણે ન્હાની દુકાણાનાં ખોપટાં માડી એટલા ગરમકે ઘેલાઓનાં લોહી પીનારા કાળમુખા મારવાડીઓ આવે છે તેથી આ પારસી કાઈ કીસમે ચઢ્યાતો આસામી ન હતો, ચઢ્યાતો જો હોય તો તે ફક્ત બદમાશીમાંજ હતો. ધણીખરા મારવાડીઓ એકનું બમણું વસુલ કરનારા, વ્યાજનાં એથાંથી ને લખાંમણીનાં નામથી મોટી રકમે જમી જનારા લુચ્છાઓ થાય છે, પણ આ મંચી ફકીરો હતો તે કીસમના તેઓ ખુંતી થતા નથી!

તે મોટાં પેટનો, કાળો મસલોતાં જેવો, મોટા લુચ્છાનો એક હસાવાલો આસામી હતો, જેનો લોભ માત્ર રૂપ્યા એકમાં બીજો ઉમેરી બે રૂમ ને કપારે કરવા તેજ હતો ! તે તેનો લોભ નહીં પણ દીવાન્યત હતી—એક ખુદાવદતાલાને ધરતો શ્રાપ ! પૈસો પેદા કરવાનો હવસ ધરાવનારા દુબેડા પૈસો કદી ભોગવી જાણતાજ નથી. તેઓનું કરતબ્ય તે પેદા ને જમા કરવામાંજ પુરું થાય છે, ને તે જાતનાં નીચ નેહરતપણાંનો એક નાદર નમુનો આપણી આ વારતા માંહેલો મંચી ફકીરો હતો, તેનું આખું નામ મનચેરણ પ્રકીરણ માખણા હતું, પણ તે તેનાં કુલ ને ધરાકો વચ્ચે તેમજ અડોશપડોશમાં તો એ “મંચી ફકીરો”નાં ન્હાનાં, તોચ્છડાં, સગવડભરયાં નામેજ જાસ્તી જણાયલો હતો.

તેણે પોતાનાં ધરની અરધી ખડકી બી આશીસમાંજ ઘેરી લીધી હતી, ને તેમાં પાટયાનું પારદીશન કરી એક વાણ્યા કલાર્કને તેણે બેસાડ્યો હતો. તે ચોપડા રાખતો, હીસાબો તપાસતો, પાકતી તેરીઓ સોહોધી કાઢતો, કાગળપત્રો લખતો, ધરાકો આવે તેને બાહર બેસાડીને શેઠને ખખર આપતો, ઇત્યાદી. તે એક પૌરયો નામે મનસુખરામ હતો. મનચેરણ્યા જેમ ધરમાં તેમજ આશીસમાં જમો પીછોડી સુધ્ધાં—એટલે સદરા લેંધા પર સપોતે ને દપોતે—બેસતા, પણ મનસુખ આવીને કાષ્ઠ ધપધપ્યો કુલ આવેલો હોવાની જો ખખર આપે તો સદરાને તરત બોરથું પોતા, પેટની છેક હેઠે ઉતરી ગયલી જાડાં દોરડાં જેવી કરતી ઢિંચકીને પેટ પર સરખી કરતા, અને એક માલમાટાનો ખબ્બર જેવો ડગલો હીલપર ઓસવી દેતા. તે ડગલાનાં

બટન પોવાની કડાકુટ તો તેવણુ કહી કરતાજ નહીં. હવાની આવજ તેવણુનાં ભેસ જેવા મોટાં જડાં બદનને માટે અનિવાર્ય જરૂરની હોય તેમ બટન તો, અલ્પબત, ઉપરગી હેકલ સુધી ખુલ્લાજ રહેતાં.

મનસુખને પક્ષીમાં પારડીસન બરીને જે ન્હાનકંડા ઓરડો બરી આપવામાં આવ્યો હતો. ત્યાં તેની ટેબલ ખુરસી ઉપરાંત બીજી બે ત્રણ ખુરસા ને બે બાંક પણ આપેલા હતા. તે એક દવાખાનાને મલતો આવતો ઓરડો બનાવવામાં આવ્યો હતો.

તેના (મંચીનો) આપ ગણુ એક “મોટા માણસ” થઇ ગયો હતો. તે ખેતવાડીમાં તાડી વેચવાનો ધંધો કરતો હતો, ને તેમાં તેણે સારું કમાવ્યું ને જમાવ્યું એટલે તે બી પછીથી એ મંચીવાલોજ—ગરજ ઉ શ્રીમંતોને આંગ ઉધાર ન્હાની મોટી રકમો ધીરવાનો—ધીકતો ધંધો ચલાવતો હતો. તે તાંડીના ધંધાની ઉપરાંતનો તેનો એક વધારાનો ધંધો હતો, ને પોતે માણસ સાફ, દીવાની જોત જેવું, તે એ ધંધામાં કાર્ડ એવી નામદારી કરી નાંખી કે તેને સરકારની હાઇ કોર્ટના એક જજ સાથે વાતચીતનો પ્રસંગ પડ્યો, ને તે સામે તેને સરકારને ખરચે એક મોટી ઉંચી દીવાલના કીલ્લા જેવાં મકાનમાં મુકત રહેવા ને ખાવા પીવાની સગવડ કરી આપવાની નવાજીશ ફરમાવી, કે જ્યારે મંચી ફક્ત ૧૫ વરસની કુમળી વયનો એક પોરયો હતો. સરકાર તો ધણી મહંરયાંન હતી. પેલા જજ સામે તો તેને એકદમ પાંચ વરસ સુધી એમ સરકારને ખરચે હવા ખવાડવાનો હુકમ આપ્યો હતો, પણ ફકીરાને તે બોલ્યું નહીં, સરકાર તેના કને ખાધા પીધાનો ખરચ વટીક ન લીએ તેથી તેનાં મનમાં ધણું આછું આવ્યું કે કેમ તે એ દીલગીરીનો મારયો ખુરપંજર પડીને એ મોટાં ઘરમાં જવા પછીનાં જેજ વરસમાં તેણે તાકો ધડી ધડી કરી નાખ્યો ને માર્ગે લાગી ગયો !

એ પછી મંચીએ તેના મરનાર આપનું નામ ને નોક રાખ્યાં. “તે કાંઇ થોડો કાફર હતો? તેણે થોડા વરસ જવા દહને એ આપીકાજ ધંધામાં ઝોકાવ્યું, ને છેલ્લો ધણુંક વરસોથી તારદેઓ પરનું આ ન્હાનું બેકું ઘર—“ગેસલાઇટ વીલા”—વેચાતું લઇ તે આ ખુણામાં હંમેશને માટે થર પડ્યો હતો. પરીણામમાં, તે પણ જલ્દીજ મંડાઇ ગયો. ગરજુઓ હંમેશ ગરજના મરાયા ઘેલા અને આંધલાજ થાએ

છે, ને તેઓ આગલ કે પાછલનું જોવા માંગતાજ નથી ને જોવા ચોખતાજ નથી. એટલામાટે મંચીને સધલર શિકારો માટે કાંઈ ઝાઝુ ટપવું કે ચોખવું પડ્યું નહીં. તેણે આંગઉધાર અવેજે ધીરવાની અને લોકોની ઇજ્જત સચવાય તેમ કામ લેવાની ખાત્રીઓ એકાદ બે આજેવાન પેપરોની પોતાની જાહેરખબરોમાં જાહેર કરી, એટલે પછી જ્યાંદા શું જોઈએ ?

તેણે પછીથી “ ટાઉટસ ” (દલાલો) રાખ્યા. જલ્દી જોવા બાહેરથી ઘોતાઘાતા બદમાશો જેઓ ઉંચી સોસાયટીમાં ફરતા હોય તેઓ પીરમહમદ અને ખાનખાદુર અફઘાના દીકરા ફત્તી જેવાં બોલલાં ઢુંડી લાવે, ને તેને ઘણું અચ્છું કમીશન આપે. એ રીતે બી આ ફકીરાનું કામ ઘણું જામ્યું ગયું. તે જરુ ગથેડાઓ પાસે હાથ પેગ બાંધી લઈને લખાણ એવું તરફીયથી કરાવી લેતો કે તે વ્યાજી આપેલી રકમો ટાઇમસર ન ભરી શકે તો ને માંગતાં લેહણીની દીવાનીની કોર્ટમાંજ નહીં પણ પોલીસમાં ફાજલારી બી માંડી શકે; ને તે નાણાં કરજી લેનારા જવાન્યાંઓના ઇજ્જતદાર વડીલો પોલીસનાં લફડાંથી ધુજી પડીને તે હુચ્ચાને તે બધી બનાવતી રકમો કાઢી આપતા એટલે તેનો બેહરો પાર થઈ જતો !

અને એવોજ એક તાગડો તેણે ખાનખાદાદુર અફઘાના દીકરા ફત્તીના સંબંધમાં કર્યો હતો તે આપણે આગલ વાંચી આવ્યાં. પીરમહમદને ત્રણ લાખની જાંદગીની વરખમ પોતીસી પર એક અવેજ તેણે ધીર્યો હતો, અને તે અને જલ્દી તે આપડાના જાન પર ટાંપતા એકા હતા તે વાત આપણને રોશન છે, અને તેઉપરાંત તે દગલખાજ પેલા ફત્તી વીમાદલાલ સાથે જોડોરમ્બો હતો તેની પણ આપણે પુરતી માહિતી મેલવી ચુક્યાં છીએ. તે છોકરાએ જ મહીનાની ઢુંડી પર ફક્ત રૂ. ૭૦૦ લઈને ૧૭૫૦ લખી આપ્યા હતા ! તેન એમજ હસીને સમજવામાં આવ્યું હતું કે એ તો ડબલ પેનલ્ટી બોડ એ જાતનાં બીજનેસમાં હંમેશ લખી લેવાય; બાકી ૭૦૦ ની ઉપર જાસ્તી એક બી રૂબો હરામ !! અને ઓટ્ટોબોટ ફત્તીએ તે બધું ખરું માન્યું હતું. !

પણ એટલેથીજ ક્યાં પાવું ? “ હવે પછવારે તમારા બાવાજીનું નામ ઠેકાણું બી લખો. તમો માહરો અવેજ મને પાછો નહોંજ ભરી શકો તો હું ગરીબ મતીખ માર્યો જાઉં કેની ? ” તે હુચ્ચાએ હઠ લીધી.

“પણ તમે માહરા બાવાને તો નહીં લખે. કેની?”

“અરે કંઈ બોલા થયા? હું થું જામ મારવા લખતોતો!” મંચી સતો થયો. “એમ લખી શકાય બી ખર? એ તો એમ અમ-સથું લખી લેવાય.”—અને પોતે પોતાના બાપની સહીની ફેરજરી કરતો હતો એવા એક બી બય કે બાંતી વગર હેમક ફલીએ પછવાડે તેના બાપનું નામ ને ઠામઠેકાણું ચીત્રી આપ્યું હતું!

અને મંચી પ્રકીરણે એટલુંજ લખ્યું હતું. તે એ ગરબડ ગણેડાએની નાડ ભેતાં સાથે પારખતાં શીખી ગયો હતો, ને તેને સાચે સો ટકા ખાત્રી હતી કે જો મહીના પછીની પાકતી તેરીએ ફલી કદી એ અવેજ પાછે; ભરી શકવાનોજ ન હતો. વળી ફલીને તેણે હીંમત આપવાની સરકશી કરી હતી કે “પાકતી તેરીએ નજ ભરી શકશે તો મુદત ફેરવીને વધારી આપવામાં આવશે;” પણ પાકતી તેરીએ તેવું કર્યું ન કરતાં, “મને હાલમાં નાણાંની ઘણી ખરકત છે ને તેથી ઘણીજ જરૂર છે” એ આથું વચ્ચે લાવી તેણે તે ગરીબ પોરયાને નાટીસથી યુગલાયો ને જરા બી થોખ્યા વગર તેજ વખતે અદુબાને પણ વેસાવે તેણે એક રેજસ્ટર્ડ નાટીસ મોકળી આપી તે આપણે વાંચી ચુક્યાં છીએ. તે તો હજી એ પોરયાને જાસ્તીજ વેતરતે. એ મુદત લાંબાવી આપી સો ખસો જાસ્તી આપી ત્રણેક હજારનું જોડ લખાવી લેતે, ને તેમાં બી પછવાડે બાપનું નામ ચીતરાવી લેતે, પણ ફલી પુરતો ધુણ પડ્યો હતો એટલે તેણે ફક્ત પેમેન્ટ કરવા થોડોક જાસ્તી વખતજ માંગી લીધી, ને હુડી ફેરવવા કે બીજા અવેજ સ્વિકારવા થોખ્યા નાજ કહી. આથી મંચીની ધીરજ ખુટી. તેણે ભેયું કે એવું એક બોધલું તેને કામનુંજ ત્યારે નહીં, ને તેથી વધારે ટાકમ આપવા સાફ ના કહી તેણે વસુલાતનાંજ તકીદનાં પગલાં લીધાં. તેણે ભેયું કે અદુબા જેવો સરકાર દરબારમાં માન પામેલો ખાનખા-હદુર શેઠયો પોતાના પુત્રો કામળી રીતે પોલીસનાં ફોજદારી લફડામાં પડવા દેવાનો નથી, અને ગલે ગાંઠ ને મોઢે કુચો મારીને રૂ. ૧૭૫૦ ચુકવીજ આપવાનો! તેણે, એ ઉપરથી, એક હાથ પર ફલીને ધધરાવીને લખ્યું, ને બીજા હાથ પર તેણે તેજ વખતે વેસાવે ખુદ તેના બાપને પણ લખીને ફફડાવ્યા.

અને તે અંકમ ડાસો એ લુચ્છાની તે નાટીસ વાંચી કેટલો ઉરેકરાયો તે વાંચનારને યાદ કરાવતું બેઠશે? તે પણ હજારવા કે લચ-

કાવાની વાતજ વીસરી ગયો, ને તાજરોજ તજવાર થઈ એ વાત ની તદ્વાશ કરવા તે મુખર્ષિ આવતો રહ્યો, અને કુમી તેની સાથે આવી.

પ્રકરણ ૩૭ મું.

—:—

ને હાલમાં મંચી ફકીરો પોતાની ‘ઓશીસમાં’ એકલો હતો તેવામાં મનસુખ અંદર આવ્યો. તે વરસ અદારેકનો, દેખીતી ચંચલ હેલુનો ને સોહા-મણા દેખાવનો ગરીબ મા બાપનો છોકરો હતો.

“કમ, મનસુખ ?” મંચીએ પુછ્યું;

“હ, ખાનખાહદુર આવેલા છે.”

“હ; આયો ખરો કે ? એખસોજ પૂછે કે ?”

“નહીં. સાથે કાષ્ટ જવાંત ખાઈ છે. વરસ વીસતી અંદરની છે, અંદર બોલાઈ ?” મનસુખે પુછ્યું;

“નહીં, થોડુંક બાહાર ટપવાળું દે; તરત અંદર શાનું બોલાવે? કેહ કે શેઠ વણાં કામમાં છે. આજનું ‘જનમે’ ડોસાને વાંચવા આપ. કીયું પાણું ગોઠવીને હાથમાં આપવું તે માહરું શીખવેલું બાદ તો છેતી ?”

“હ હા, સાહેબ; પોલીસ કોર્ટ કેસીજનું.”

“જરાબર; જાઓ, હું ચંચ વાનરું ત્યારે અંદર મોકળી આપજો.”—અને મનસુખ તામેદારીથી ખાહેર ગયો.

“મજાહનો પોરયો છે. વીસ રૂપરદીમાં મોઢા નહીંજ,” મનસુખ ખાહેર જવા પછી મંચી એકલો એકલો મનસે પટપટયો, દેખાવલો ને નમાનો છે તે મોટી વાત છે. વળી હીસાજ કીતાબમાં આટલી ઉમરે પાહવરદો છે. મેહવાનો દીકરો મેહતોજ થાય. એતી જગે પારસો કદી પાલવતે નહીં પેહદવાં તો રૂ. ૨૦ માં ઓચી ખજવાલીને સહવારના આંકથી રાતના નવ સુઘી એમ નોકરી કરતેજ નહી. પાંચ વાગતે કે એશકોઠાટ થમ. ટાઇકોઢર ખાંધી, બેડરટાડ કે ચોપાટીની લટાર વાસ્તેજ જવાનું મન થતે ! ઉંદું આએજ ઠીક છે. હું ધરાકોને કેહું કે દીકરાઓ માહરા, એમ મનથી મુજબા ના

કરો; માહરે ત્યાં તમારી વીપતમાં મને સોહોધતા બેધરક આસ્થા આવો, ને માહરા ઉંચરમા પેસતાંજ તમને મનસુખ મલશે!”—
અને તે ધુતારો હાથ મમલીને એ પોતાની મળક ઉપર પોતે એકલો એકલોજ ગમત પામી હસ્યો.

એ મનસુખને બાપ પણ એ લુચ્છા મંચીને હાથ પુરતો વેતરાયો કતરાયો હતો, અને તે બાપડો તેના ચક્રવર્ધી બ્યાજ સાથનાં મોટાં દેવાંમાંનો એક ન્હાનો હીરસો અદા કર્યા વગર સ્મશાન સિંધારયો ત્યારે મંચીએ તેના બેટાને આ નજવા પગાર બદલ વેઠ પકડ્યો હતો. મતલબની મતલબ ને ધરમનો ધરમ! લોકમાં તો એમજ બોલાવતી કે “મરનાર બીયારો મંચીના પૈસા દાખીને મરી ગયો તોખી મંચી એવો મીયાં માણસ કે મરનારના દીકરાને બીયારાએ સામો પોતાને ત્યાં નોકરી રાખ્યો?”

પેલા હાથ પર ધરડા અડુબા ને કુમીનો ખુબ તહરીસે-
નજદીક પા કલાક!—ટપાતી ટપાવીને પછી તે ગણત્રીબાજ લુચ્છાએ પોતાની ટેગલપરના કાલબેલ પર આંગલી મારી, ને દીંગ કરતી કે એક ટકારી બાહર સંબળાતાં મનસુખે પેલાંઓને રજા આપતી ઢપે કહ્યું. “અંદર જાઓજ.”

તે મામા બાણેજ, તે ઉપરથી, વચમાનું સ્પોગનું અરધું બારણું ઉઘાડી અંદર ગયાં, કે જ્યારે મંચી પલમાટાનો પીલો પચક ને ગડો ખબ્બર ડગલો ચાલતી, શાંત સોગતનો થઈ, નાક પર ચસ્મો ટેકવી, કાગળ્યાંઓના ઢગમાં માંથું ખોસી ધણેજ કામમાં પડ્યો હોએ તેમ બેઠેલા હતા.

મંચી ઉઠ્યો. “આવો ખાનબાહાદુર સાહેબ; આવો માએ, બેસોજ,” તે બલો થયો.

તેઓ બેઠાં. ખાનબાહાદુર સુંદર કુમીના હાથનો ટેકા લઈને ચાલતો અંદર આવ્યો હતો. તેનાં કદમનાં સાણતી કમ દેખાતી હતી.

મંચી તે છોકરીની સુંદરતાથી મોહીત થયો. તેને! આખી જીંદગીનો એકજ મોહ પપ્પસામાં વસેલો હતો, અને તેમ છતાં તે—એ કાલો લેવટો!—કુમીની છક કરનારી મીઠી મોહકતાથી હેરત થયેલો તે મધુરા મુખડા પરથી એકાદ બે પગ આંખજ ઉપાડી શક્યો નહીં.!

“આપ સાહેબ માહરાં કાગળ બાએ વાત કરવા આયાજ, ખાન-

માહદુરુભ ?” તે ચીઘો થયો; “તેમ હોય તો તે નાબુક વાત છે, અને આજે બેઠેન—”

“ફકર નહીં,” ડોસાજીએ ધુખરાયલા રહાદે જવાબ કર્યો; “એ માહરી બાણેજ છે. એ માહરી દીકરી છે. બહે એ બધું જાણે. એમાં એવું ખાનગી છેજ શું જ ?”

તે ડોસાનું ભરાઇ રહ્યું હતું. તે જમાનેઆધિલ બુદ્ધે પામીજ ગયો હતો કે કાંઇ બી કામ નહીં હોવા છતાં ખાલી લખડા કરવા તે અંદરના આરડાવાલો. હુચ્છો તેઓને એમ બાહેર તપાવતો ને ખોટી કરતો હતો; પણ હાલ અને ત્યાં સુધી તે કળેવળે કામ લેવા રહતો હતો.

“સારું ત્યારે, હવે આપરે કામનીજ વાત કર્યે,” મંચીએ તેનાં કદરબીહામણાં કદરૂપાં મોઢાંથી શીકકું હસતાં કહ્યું. “આપ સાહેબના સાહેબજાદા ફરાંમરોએ માહરી પાસે હુંડી લખીને રૂ. ૧૭૫૦ લીધેલા છે, ને હુંડી છ દાહરા થયા પાકી ગયેલી છતાં અવેજ ભરતા નથી, એટલે આપને તરદી આપવા મને ફરજ થઇ પરી. આપની ગેરંદીની બીલની પછવારે સહી છે, એટલે માહરે આપ સાહેબને ચેતાવવા તો જોઇએની—કેમ બેઠેન ?”—અને વળી તે બુતારાએ તાપસીમાં કુમીને બોલાવવાની બેઅદબી કરી !

ખાનબહાદુરે પેતાની જોડે છાતીમાં ઉકળતો રોષ માહા મુસ્કેલથી સમાવ્યો.

“હું માહરા ફલીને મલીનેજ અને આવેલો છું,” તે ડોસાજીએ બન્યું એટલો શાંત સ્વભાવ રાખીને જવાબ કર્યો; “તે મને જણાવે છે કે તમે રૂ. ૧૭૫૦ નો તદ્દન બુદ્ધે દાવો કરોછ, કેમજે ખર્ચ પેમેન્ટ ફક્ત ૭૦૦ છે, ને તેમાંથી બી બ્યાજ વટાવ ને ધુલધમારાના મલીને તમે ૧૫૦ રૂ. આંગપર કાપી લીધેલા છે !”

“તમારા દીકરાએ પુરા રૂ. ૧૭૫૦ ની હુંડી પર પોતાની મને સહી આપેલી છે, ને તે પર વરી તમારું પોતાનું એડોર્સ મેન્ટ છે,” ફકીરાએ પાક બેહયાઇ ને હંડાં કલેજથી રોકડો જવાબ આપ્યો.

“માહરું એડોર્સમેન્ટ હું ફેફડા જ—” અને ખાનબહાદુરનો પીતો ઉછળી આવ્યો.

“હં, ખબરદાર ! ખાનખાહાદુર શેઠ, એમ કહેવાની જાણ કરતાજ ના કે એ “એડોર્સ” તમારું નથી, કેમજે એમ જો તમે કહ્યું તો ખરાબી થયી ને થયી ગંભીર થશે ! ”—અને તેણે મોટા દયામણા દેખાવના ઢોંગથી સુંદર કુમીના ચેહેરા સમ જોયું. “તમારું પોતાનું એડોર્સ નહીં હોય તો જી હાજ કહેજો, નહીં તો તમારો પોરયો દુન્યાથી ઉખરી જશે ! આવો ગુલાબ જેવો છોકરો ! કંઈ જેવો તેવો છોકરો ? આપ સમજ્યાની ? આપ સાહેબ તો સહમણુ છેઓ. ”

ખાનખાહાદુર તે કેમ ખમે ? તે સ્વભાવમાં દારૂગોળો હતો, ને ઉછળીને કાંઈ નવું જીવું કરી નાખશે એમ ફક્ત થતાં કુમીએ તે ધરડા મામાનો સાથ લઈ હેતથી પસવારયો “મામાજી ! ” તેણીએ કાકજીદીથી યાદ આપતાં કહ્યું, ને તે મીઠી સમજાવતથી તરત સુદ્ધ ઠંકણે લાવી તે ડોસો પાછો શાંત ને સાવચ થયો. તેણે યાદ કર્યું કે આ દગલખાજ પુતારાને હાથ ફલી મજબુત વેચાયતો હતો.

“લાવો, હુંડી કાઢારો, ” તેવણે તેથી સમો સમાલી જોમ તેમ જોહમતથી કસ્યું; “હું તમારા પૈસા બરી દેવા માગુંચ.”—અને ગુસ્સાની રીસાયલી બદાથી તેવણે પોતાના મોટા ડગલાનાં કુશાદે ગજવામાંથી રખરનાં બેન્ડે બાંધેલું નોટાનું એક બંડલ ખેંચી કાઢ્યું.

“ઠંક યુ—આપ દાનાવ છેઓ, ” લુચ્છા મંચીએ કહ્યું; “બધા મંચીને હવે ૧૮૧૧-૧-૬ થશેજી ”—અને તેણે એક કામ-જથી કાપલી બાળુમાંનાં કાગળોમાંથી ઉચ્છ્રીને ખાનખાહાદુર બેઠો હતો તેની નજીકમાં ટેબલ પર મુકી.

“એ વરી હજુર વધતો સાચે જાણેછ ?” અદુબાએ એ સાંભળી મોટા ગુસ્સાનાં નેણુ જમાવી પુછ્યું.

“એ તો બીકનેશ છે, મુરંબી, હે—હે—હે ! બખરમાં બાજી તરકારી લેવાનું નથી, ” મંચીએ મોટે રહાદે હસીને સહમજ આપી. “હુંડી પાકીને છ દિવસ ઉપર થયા તેડું બ્યાજ, હુંડીનો સિકાર નહીં થયો તેથી મેં તે “નાટરી પમલીકને ત્યા કાચેદાં મુજબ નોટ કરાવી તેની શી, માહરી આપીસનો ખરચ વિગેરે—”

હવે ગનપાઉડર અળથો ને ફાટયો !

“હુઆ, લખાડ, કમીના!” ખાનખાહાદુરે પોતાની રૂપાની મુઠની ખડી દાંગ તેનાં માથાંમાં ધુમાવીને કહ્યું, કે જ્યારે કુમી એક ચીસ સમેત ચમકી ઉઠી તેવણુને શાંત કરવાની વ્યર્થ કાશેશ કરતી હતી; “તું શું તારાં મનમાં ચાહે પીએછ? તું ઓલખેછ તું કોણુને એમ છેડેછ તે? અરે હું તો તારી ઇતપીલને ઉમેરી નાખી શકશ! બચ્ચા, જન્મ-લમાં નહી પરવા જેમ હું નમતો આહિંચ તેમ તું છેકજ દાસ્ત જાય છે? બેહયા, માહરા દીકરાએ કબુલ કીધુંછ કે તારી પાસે ફક્ત રૂ. ૭૦૦ લીલાછ, ને તારી આબરમાં નિર્દોશ ભોલાઇથી તેં કહ્યું તેમ હુંડીની પછવારે તેણે માહરૂં નામ ઠોકાણું લખ્યુંતું!”

“શું એમ કહ્યું?” મંચી જે આટલા વાર તે ખાનખાહાદુરના ધુમરા ને ધસારાથી જરા બી ડરયા કે દબ્બા વના રીકકું હસતો એક કાચના પેપરવેટ સાથ નફરાઇથી ને ઠંડ કલેજે રમતો બેની રહ્યો હતો તે હવે ઉછલી ઉઠ્યો. તેને એ જાતના “સીન”ની કોઈ નવાઇ નહીં હતી. એવા અખેડ તો તેની આશીસમાં રોજના હતા! તેને લાગણી જેવું કાંઇ હતુંજ નહીં, ને ભેસનાં ચામડાં જેવું તેવું ખડું કાલું ચામડું તદ્દન સુન મારી ગયું સતું.

“શું એમ કહ્યું?” તે ઉછલી ઉઠ્યો. “વેલ, ત્યારે તો હવે માંદ્ર કરો! ત્યારે તો હવે એ ફક્ત પોલીસનાજ હાથમાં સોંપાશે. માહરીથી આએ તમારો અવેજ કબુલ રખાશેજ નહીં, તમે વધારાનાં બાજ ને ખરચ સાથે આપો તોબી નહીંજ. આએ તો “ફારજરી”નો ધણોજ મંબીરને કલીઅર કેસ છે. એવો નાપાક પોરયો! એટલો જુઠ્ઠો! મેં તમારી સહી વગર આપવા ના કહ્યું, ત્યારે કેહજે લેઓની, હું માહરા આપની સહી લાવી આપું કરીને હુંડી રાતરે લઇ ગીયો ને બીજી સહવારે પાછી લાયો, જે આએ પપાજીએ સહી કરી આપીછ! આપરે શું જણ્યે રે બા! હું તો બધા દાહરાનોજ એવો ભોલોભ-ટાક! હું પોતે ચોર નહી એટલે ચોરને પીછાંણું બી નહી. આપરે જણ્યે જે હોશે, ને એવા મોટા માણસ-સરકાર દરબારમાં માન પામેલા ખાનખાહાદુર જેવા શેઠ્યાએ જ્યારે પોતે એડોર્સની સહી કરેલી છે તો—”

“અરે બેશરમ લખાડ, જરા શરમા! તું જરથોસ્તી છે કે દેર? જરથોસ્તીનાં નામને બી તું એબ પોહોંચારેછ!” તે ડાસો

જાસ્તી ગરમ થયો.

“જે મામાજી ડીઅર !” વળી કુમી, અરધી” રહેલી, કાકડુદી-ભરી વચ્ચે પુરાણ.

“હું ડી આપીને તારે પર્ષસા લેવાજ કે નહીં ?” ખાતખા-હાદુરે પાછો ગગડાત સાથે તકાળે કર્યો,

“તમારી આવી ગાલગમેય પછી તો નહીંજ; પણ શું કરું જે આએ બચ્ચાંની દયા આવેજ,” મંચીએ મોટી દીક્સોજના દેખાવથી કુમી બાણી જેમને કહ્યું. “હું તો અત્યારે જમને તાપરતોય વોરંટ કહરાઉં, ને તમારા જુઠાલુતરા દુકતાને ઝીલાવી દેઉં, પણ આએ ગાય-ગોલાય જેવા ચેહેરાની શરમ કરંજ. જાઓ, તમે કાલે આવજો. મને માહરા સોલીસીટરનું મત લેવું જેમજ. કાલે આવજો, તેટલાં હું જે તે નકકો ઠરાવ કરી રાખશ. કાલે આએજ વખતે અહીંજ; પણ હવેના આવો ત્યારે એખત્રા આવજો. આએ ખામને સાથે લાવતા ના. લેવદેવતાં કામમાં ખેરાં મનીખતું કામ નહીં; ને કાલે આવો ત્યારે જરા જખાંનાં નખ લેવારીનેજ આવજો, કેમજે આજે જે ગાળગમેય લોહીના ગોટથી હું ગરી ગીયોજ તે કાલે થવાનું નથી. જાએ !”——અને તેણે તેઓને રૂપસદ કરવા આગળ આગળ ચાલી તે સ્પ્રીમ પર ઉંઘાડ ખંધ થતું બારણું પોતેજ ઉંઘાડી આપ્યું; “કાલે આપરે પાછા મલશું ત્યાં સુધી પોલીસનું કંઈખી વ્રકડું નહીં કરવા હું તમોને દયાને ખાતર પ્રીમીસ કરંજ.”

અને ખાતખાદુર, કુમીના હાથના ટેકા લઈ, ધણું, દુખ પામેલો તે ઘર—દોજખ-માંથી બાહર પડ્યો. તેણે જેવું કે તેણે અતેરું કર્યું હતું, ને તેના તીખખા સ્વભાવે વળી ધણો ધાણુ બમાડ્યો હતો. હુંડીતું ડોક્યુમેન્ટ મોજુદ હતું, જે રૂ. ૧૭૫૦ નું હતું, ને તેપર તેના દુકતાની સહી હતી. વળી પછવાડે તેણેજ આપનાં નામની એડીસ બરી હતી, ને કોર્ટમાં મંચીનું કાવતું પુરવાર કરવાનું ખરેખરજ મુશ-કીલ થઈ પડે! કોર્ટે તેની સામે રજુ થયલા અંજોગો વચ્ચે તે ફલીએ કરેલી ફેરજરીજ જાસ્તી માને, અને તે મુજબનોજ ચુકદો આપે એ દીગ જેવું દીક્તું હતું ? તે, તેથી, નાચાર થયો. તે ગમ ખાઈ ગયો, ને તુરત વેગા હરે કાંઈ ખી જ્યાં કહયા યોધ્યા વગર કુમીને લઈને ત્યાંથી જતો રહ્યો.

અને તેના ગયાગયી મંચી ખુશાલીથી હાથ પર હાથ મારતો ને હાથ મસલતો પોતાની ટેબલ કને પાછો આવ્યો.

“અચ્છી બનવી, મંચી દીકરા !” તે એકલો એકલો મનસે પટપટ્યો; “હવે કાલ છે ને સાહેબ છે ! કાલે એજ હુડોના એજ ગનપાઉંડર રૂપીઆ ત્રણ હજાર આપવાનો ? હવે સતરસો ને અઠારસોની તો વાતજ નહીં હવે કાલે તો “આપો ત્રણ હજાર—એક પાન પાવલો બી ઝોછો નહીં, નહીં તો આજે તમારા દીકરાની ફારજરી—”

એવામાં તેની નજર એક ન્હાના રેશમી રમાલ પર પડી. તે કુમીની ખુરસી પર રહી ગયો હતો. કુમી કેથી તે વીસરી ગઈ હતી.

તેણે તે મધમધતો રમાલ પોતાના નજીક રાથેડી હાથમાં લીધો ને ધ્યાનથી તપાસ્યો.

તે ઉપર તેનાં એક ખુંખામાં સુંદર મંચેલ દાણાદાર હસ્તનું એક નામ ગુથેલું હતું જે તેણે વાંચ્યું:—

“કુમી નરીમાન.”

“નરીમાન ? નરીમાન ?” તે યાદ કરતી હપે પાછું પટપટ્યો; “નરીમાન તો પેલો ફારજરીને વાતે જેલમાં જઈ આવેલો પારસી, જેને જલ્લ ઝવેરીએ માહરી સંમીથી પીરનું કાટનું કાઢારવા હાલ રોક્યોછ ! તેજ તો નહીં હોય ? તેજ હોય તો વાહ વાહ ! તેજ હોય તો નવુંજ અજવાડું થશે !” —અને મંચીનું એકાનાં માથાં જેવું કદરૂપું મોંહનું એ નવી ઉમીદની ખુશાલીમાં હસ્તનું—બની શકે તો—જ્યાદા કદરૂપું બન્યું !

મગર તે જ્યારે એમ તેની ઓશીસના આરડાનાં એકાંતમાં જાંહગીર નરીમાનની યાદ કરતો હતો ત્યારે તેની—જાંહગીર નરીમાનની પોતાની શી ફેજ હતી ? તે ક્યાં હતો ? તે શું કરતો હતો ? તેના જોડયા બાપ જમશેદનાં મરણથી છેકજ હારી પાવેલો ને હડબડી ગયેલો તે તેની લોથ પર પછડાપ પડ્યો ત્યાં આપણે તેને છેલ્લો છોડી આવ્યાં છીએ. તે અત્યારે એક નહીં પણ બધે મોહોત વચ્ચે ગજાયેલો ને ઘેરાયેલો હતો ! જમશેદનું જ માત્ર નહીં પણ પીરમહમદનું મોહોત થયલું બી એજ બચકાર વખતના અજબ સંજોગ વચ્ચે તે જખુતો થયો હતો. એક સાહસીક પેરવાલાએ એવા એક

મોટા સી, આઇ. ઇ. શેઠયાના બેટાનું એ બેઠબરમો માં વીંટલાયલું ખુન થયલું જેઠ તાબરતોય વધારો બાહર પાડ્યો હતો. તે પોતાની રોટલી તળે અંગાર ખેંચવા વાસ્તે પુરતો સાહસીક ને શુરો હતો. ફક્ત છ લાઈનનો એક નજીવો તે “વધારો” હતો, અને “પેદર રોડ પર સી. આઇ. ઇ. શેઠયાના દીકરાનું ખુન !” એવાં બુમરાંણુ સાથે છોડી મુકેલા ધાટી પોરયાઓ દોઢયે દોઢયે બી હબરોની સંખ્યામાં તે કાગળ્યાં વેચી મોટી વકરી કરતા હતા, જે માંહેલી એક નકલ અનાયસે તેના (જાંહગીરના) હાથમાં પણ આવી હતી; અને ત્યારે ? અને હવે ?

મકરણુ ઝડ મું

—:૦:—

જાંહગીર નરીમાન, પોતાનાં માથાંમાં જેસથી એક સુક્કી મારી, તે અકાળ મોહતથી મરણુ પામેલા પોતાના બાઈ જમશેદ નરીમાનની લોથ પર તુકી પડ્યો હતો. તે બીલકુલ બેચુન્દા કમખખત, સંજોગોનો ભોગ, એક નાહ પણ એકકડી વારે બંબે જવાંન બુલમગાર મોહતેખુનો !- વચ્ચે ગભરાયલો ને ઘેરાયલો હતો. એક બાજુએ પીરમહમદનું ખુન, ને બીજી બાજુએ તેના જેડયા બાઈનું મરણુ ! એ બંને મોહોતો એવા બુલમગાર સંજોગો વચ્ચે થયાં હતાં કે તે બંનેની જવાબદારી તેને શીર આવી ગઈ હતી એ તે પોતે આપના પેરે જેઠ શક્યો, ને તેથી અર્ધ બેફાંમીની બેખુદી વચ્ચે તે જસીની લોથપર પછડાઈ પડ્યો.

આખર પોતાના જીવસતોસત જેખમોનો ખ્યાલ થતાં તે ઉઠ્યો. તેણે પોતાનું માથું જેસથી દાબ્યું, ને પોતાના વેરાયલા વીખરાયલા વિચારો થોડીક શાંતી સાથે એકઠા કરવાનો પ્રયાસ કર્યો. હવે તેણે શું કરવું હવે તેણે કેમ કામ લેવું ?

તે પીરમહમદનાં ખુનને લગતો ન્યુસ પેપરવાલાનો “વધારો” ને આન્ડીની ફ્લાશક લઈને જ્યારે પોતાના ઓરડામાં હિતાવલે પાછો ફર્યો ત્યારે જમશેદને ધીમો ધરતલો ચાલુ થઈ ચુક્યો હતો, જે વાતનાં ગભરાત વચ્ચે “વધારા”નું તે કાગળ્યું તેના ધૂબતા હાથોમાંથી જમીન પર સદી પડ્યું હતું તે ઉપર હવે, જરા શાંત થતાં, તેનું પાછું ધ્યાન ખેંચાયું. તેણે તરત તે વાતનું બાન થતાં ધૂબતા હાથોએ

તે જમીન પરથી ઉચક્યું, ને છુમતાં મગજે તે દીવા આગલ પકડી નિચે મુજબ વાંચ્યું:—

‘સરદાર કરીમખાન સી. આઇ. ઇ. ના ખેટાનું કમકમાત
ભરયું ખુન.’

“જણાવાને બારે ખેદ ઉપજે છે કે આપણાં શેહેરના માનવંત અને જાણીતા ખોળાં ચહસ્થ સરદાર કરીમખાન સી. આઇ. ઇ. ના એક પુત્ર ટા. મી. ૦ પીરમહમદનું ઘણી કમકમાત ભરી રીતે ગઈ રાત્રે ખુન થયલું જાહેર થયું છે, ખુનીઓ લાશ ખુન કરવા બાદ સરદાર સાહેબની મોટી તીન્નરીમાં જ છુપાવી ગયા હતા. બીજી વીગતો હજી મલી નથી, પણ એટલું ચોક્કસ છે કે ખુની હજી પકડાયા નથી, ને પોલીસ ચાંપતી જુરતેજે ચલાવે છે.”

અને—તેણે ફાટ ફાટ થતી છાતીએ તે હરીદાક ઓરડાનાં એકાંતમાં એકલા એકલાએ વિચારયું કે—એટલું જ શું બસ ન હતું? તે એક જલજ્વરાએ જઈ આવેલો આદમી હતો, કે જેને પોતાનું ઠામ ઠેકાણું હર મહીને પોલીસ ચોડી પર જઈ ને નોંધાવી આવતું પડતું હતું. —તે એક ખોટાં નામે જાલ ઝવેરીના હિસ્સેવાથી આગલી રાત્રે તેને ધર ગયો ને પીરમહમદ સાથે જમ્યો હતો.—તે પીરમહમદ જોડે મોટી રાત્રે તેને બંધાવે ગયો, ને પીરે સો—સોની ત્રણ નોટસ તેને આપી હતી, કે જે બધી પછવાડે કમબાગ્યે મરનારે પોતાનાં નામની પોતાના દરકતે સહીઓ કરી હતી. હવે પોલીસ એ બધી જાલ તો મેલવવાનીજ, અને ત્યારે ખુની તે હતો અથવા ખુનમાં તે શરીક હતો એમ નહીં માનવાને કાઠિને બી કારણજી શું રહેશે? તે પોતે તો તેને લગતું ખોટાં ઘણું એ કહે ને ઘણું એ કહેશે, પણ તેનું માનવાનું કાણુ છે? તે થયરી ગયો. નવેસરથી તેનાં આગલાં પાપના પોથા પેપરવાલાઓ ખુલ્લા કરવાનાં!—પેપરવાલાઓને કાંઈ પુછવું પડે?—અને તે ગરીબ મેહરાં ને બહાલી કુમીનાં વાંચવામાં આવશે! હવે?

તે બધો પાણીપાણી થઈ ગયો. પરસેવાથી તે નિર્દોશ જવાંનનું કપાલ બધું તર થઈ ગયું. બીલકુલ એચન્હા છતાં આ કેવું બધું તેને આ દોરગી દુન્યામાં સોસવું પડતું હતું તે વાતની માહિતીથી એ ગરબનસાદના ગજબ તબે તે છેકળ હડમડી ગયો. જાણે ખુદાજ તેની

સામે રહ્યો હતો ! જાણે ખુદાની ખુદાઈ વરીક તે દુખથી પુકારીને સાવ ના પાડે એવુંજ બધું આ અધમ ઉપરા સાપરી બનતું ને તેનાપર યુજરતું આબુનું હતું !

તેને ન્હાસી જવા મન થયું. દરેક મિનીટે બાહેરના દાદરપર પગલાં વાગવાના બહુકારા તેને કાંને આવતા, ને પોલીસ તેની ઘરપકડમાં આવી લાગવાની શીકરથી તેની છાતીનાં પાટ્યેપાટ્યાં બેસી જતાં હતાં; પણ તે ન્હાસી બી કેમ જાય ? ક્યાં જાય ? તેના બાઇનાં સ્વાંનને તે કેમ ત્યાં એકલું છોડે ? કદી છોડે પણ, તો બી ન્હાસી જવાથી તેની સલામતી શી હતી ? ગામેગામે પોલીસ તાર છોડીને શું તેને જલ્દીજ પાછો પકડી ન લીએ ? ન્હાસી જવાથી તો આરોપોની ગંભીરતા વધારે તે પોતાના ગલામાં નહીં લઇ લીએ ?

અંતે એક અજબ વિચાર તેને એકદમ સુઝ્યો. જોખમી અને ધણેજ અજમ વિચાર ! તેના બાઇ તેન મલવા આવ્યો તે કાઢજ જાણતું ન હતું. સારા નસીબે નીચેવાલાં (હીરાજ કાચમેનનાં ત્યાંનાં) પણ બધાં બારણાંને તાલું મારી જતાં રહ્યાં હતાં. રહી સહી નજી બી ત્રામેમાં ફરવા ગયલી હતી પાછી ફરી ન હતી, અને ત્યારે કાંય નહીં તે એ ચાન્સને લાભ લીએ ? તેઓ બંને બેડયા બાઇઓ હતા—તેમના ચેહરામાં એક અજબજેવું મલતાપણું હતું, ને તેથીજ તો જ્યારે આગળ જમશેદ ફક્ત એક ભરાવદાર મોટી મુછ રાખતો હતો ત્યારે તેને પોતાને દાઢી રાખતી પડી હતી. હવે હાલમાં જમશેદ પાછો ફર્યો હતો ત્યારે લખપતી ખરશેદજી લશકરી તરીકે તે મુછ બોડાવીને બોડોબોડો મુંબા પાકા ફર્યો હતો તો કાં નહીં તે પોતે બી મુછ કાઢી નાખી તરત ખરશેદજી લશકરી બની જાય ? ખુદાની બક્ષેશથી સંજોગો તેને અજબજેવી યારી આપતા હતા. તેના બાઇએ હતી પોતાના બંગલાનો ચાજ લીધો ન હતો, ને તેને કાઢ્યે તે તરફ ખરશેદજી લશકરી તરીકે જોયો ને જાણ્યો વરીક ન હતો, બધું તેણે કાગળપત્રોથીજ કામ લીધું હતું, ને જો કદી એકમલતા ચેહરાનાં કારણથી પોલીસ તરફથી ટપલ થાય તો ખરશેદજી લશકરીને ન મે જોઆન્સબર્ગથી તેણે સોલીસીટરો મારફતે કરેલો ગોઠવણો તેને મજબુત યારી આપે એમ હતું, તો શું કરવા તે એ નાદર ચાન્સ આવા બચીત સંજોગો વચ્ચે હાથથી જવા દે ?

આદમીપર આવીજ અને છે ત્યારે તેની બુધ્ધી એકદમ અસા-
ધારણ તેજ થઈ પડે છે, અને તેજ હાલ હાલમાં જાંહગીર નરીમા-
નનો હતો. તેણે હવે તાજરતોજનું કામ લીધું. તે થોભ્યો નહીં એક
પલ સોનાને તોલની હતી. તે પોતેજ પોતાને રોજ “શેવ” કરતો
હતો એટલે હજમતની તમામ સામગ્રી ઘરમાં મોબુદ હતી, જેની
મદદ વડે તેણે તરતજ પોતાની મોટી ભરાવદાર મુજ સફા
નાખી, એ પછી સાણુ, પીંછી, અસ્ત્રો, મુજના બોડેલા બાલ સહ
વિગેરે સઘળું તેણે તે ટેજવપરજ ખાખમુસ પડતું નાખ્યું, અને પછી
તેણે તે બેડેસત પામેલા લાઝનાં ગજવાં સંભાલથી તપાસ્યાં, એ ઘણું
અપવિત્ર એક લેખે હતું ખરું, પણ તેણે પોતાનું મન વાળ્યું.
જમશેદ ખીયારો મરણ પાળી ચુક્યો હતો, ને તેણે જીવતાએ પોતાનો
ખચાવ કરવાની જરૂર હતી. વળી જમશેદનાં મરણથી જીમશેદનાં કેહવા
મુજબ તેનાં છોલામાંછેલાં વીંડવી રાહે તેજ હવે તેની તમામ દોલત ને
અસકયામતનો વારસ થતો હતો, તો તે બધું એ મુજબ વગર ગરબડે
સ્વાધીન લેવામાં તે ખુશ થી કરતો હતો ? બનવાજોગ હતું કે હવે
પોલીસનાં લફડાંથી તે ખચશે, ને પૈસે પુર થવાથી સુખથી અને
શાંતીથી પોતાની બાકીની જીંદગી જીવી શકશે તેને તે વાતની શું કાંઈ
થોડી જરૂર હતી ? હદ વગરની હાડમારીએ. ને બેથુમાર હાંદેસાએ
ખમવા પડીથી એવી થોડીક શાંતીની તેના જેટલી જરૂર બીજા
કોણને હોએ ? તે (મરનાર) બધાં બેંકમાં પોતાની મોટી દોલત
જમા આપી ચુક્યો હતો ત્યાં વડીક હજી ગયો ન હતો તે શું થોડું
નસીબદાર હતું ? તે આવતી કાલે હજી તો ત્યાં જનાર હતો, ને તે
આગમય તે ગરીબ કમખખત આ શરૂએ કાંતીથી ફારેગ થઈ
ચાલતો થયો હતો, તો તેની જગ્યે તે પોતેજ કાંએ નહીં આવતી
કાલે જઈ શકે ? થોડી હીમત ને હીકમતથી મા ત્રકામ લેવાવાનીજ
ખોટી હતી !

મરનારનાં ગજવાંમાંથી તેને તેની ખાનગી ચાવીઓનો જુમખો
ને બંગલાને લગતી ચાવીઓ મળી કે જે બંગલાનું પકેશન લેવા તે
તેજ રાતરે ત્યાંથી પરભાડો જનાર હતો. વળી એક નોંધપોથી ને
કાગળોનું રબર બેન્ડથી બાંધેલું એક બડળ બી તેને મળ્યું. તેમાં ઉપરજ

તેના સોલીસીટરોનું કાગળ હતું, કે જેમાંથી અંગતે તેની ખીદમતમાં નોકરનરો સુધમાં તબયાર થપસો હોવાની તેને વીગતો લખી વાલી હતી. એ સંબંધું તેણે કબજે કર્યું, ને પછી મરનારનાં કપડાં બધાં ઉતારી લઈ પોતે પેડડયાં, જ્યારે પોતાનાં તે બેહસ્ત પામેલા ખીરાદરને પેડડા-વ્યાં. એ કારણ રહેલું ન હતું, ને તે કામ કરતાં કરતાં તેની આંખ-માંથી આંસુઓ ઉપરાસાપરી ટપકતાં રહ્યાં હતાં; પણ જે પડ્યું તે હવે તો પંજેરવાનું હતું !

તે એક ખી બારીકી ચુક્યો નહીં. તેણે ઘણાંજ શાંત મગજે અસાધારણ સંભાલથી કામ લીધું, કેમજે જેખમ ખરેખર ઘણો મોટો ને જીવસતોસતજ હતો, અને બધું પરીપૂર્ણ કરતાં તેને ખાસ્સો એક કલાક થયો; મગર તે થઈ રહેતાં તે હોંમત હારી હડબડી ગયો, ને થાકેલો-મુશ્કડીલથી દમ લેતો-ખુરસી પર ફસડાઈ પડી બેસી ગયો.

પણ હવે એમ બેસીને વખત બોહવાનો ન હતો, અને તે શીકકો, ખીલીધેલો, કાયર, દુખી પણ તુરત પાછો બે ચાર મિનીટમાં ઉઠીને ખડો થયો. મરનાર હુબહુ તેણે પોતાના પેડડાંમાં પોશાકમાં હવે તે પોતે હોય તેમજ જાણે દેખાતું હતું, ને તેણે પેલી પીરનાં નામની સહીતી જે સો-સોની બે બેંક નોટ ને ત્રીજી નોટનું આકી બચેલું પરચુટણ હતું તે બધું એમનું એમ અનામત તે રવાનાના આંગ પરનાં કપડાંનાં ગજવામાંજ રહેવા દીધું. વળી તે જેલમાંથી છુટયો ત્યારે તેને જે ટીકીટ આપવામાં આવી હતી (કે જે પર ખીટીશ હદમાં તે જ્યાં ખી હોય ત્યાં દર મહીને પોતાનું રેહઠાંણું પોલીસમાં જઈને નોંધાવી આવવાનું તેના બેચું ફરમાન હતું) તે પણ તેણે તે ગજવામાં હતી તેમ રેહવાજ દીધી. ટુંકમાં, તે મરનાર કોઈજ નહીં પણ જાંહગીર નરીમાન હતો એમ બતાવા ને પુરવાર કરવા બેગી એક ખી બારીકી પાછલ છોડી જવા તે લુલ્યો હતો નહીં.

અને એ રીતે તૈયાર થઈ તેણે પોતાની એકપુરી આરસીમાં ડોકાબું, જ્યારે ખુદ પોતે પોતાને બેઠને ચોક્યો. આખાદ તેના મરનાર બાઈ ! તે મળવા આવેલો ઘણે વરસે જેવામાં આવેલો જેવા તેણે બેચો હતો, ને જેવો તેને બાપતો છાપ તેના મગજમાં છપાઈ રહ્યો હતો તેજ તે આપનામાં નજરે આવતું હતું !!

તેણે હવે તે કંગાલ આરડામાં એકજ છેલ્લી નજર નાંખી.

ખાત્રી હતી કે પોલીસજ પેહલથી તે ચારડામાં દાખલ થવાની, ને તે અતાવવા માંગતો હતો કે પોતે ચાલ્યાપણ ન આવે તેથી મુછ બોડી નાંખી તે નાસવાની તૈયારીમાં હતો તેટલાં જણે મોઢોતે તેને પકડી પાડ્યો હતો, તે ગભરાત ને શીકરમાં પરીણામનાં હાટની ગતી અંધ થનાથી તે જનથી જતો રહ્યો હતો.

તેણે પોતાની કનેના પૈસા, ઉપર કેહવા મુજબ, કશાજ લીધા નહી. હવે તેનું તેને કામજ શું હતું? જમશેદનો વાગો જે તેણે દીલ પર ચોલવી લીધો હતો તેનાં વેસ્ટનાં ગળવામાં એક પર્સ ખચખચ ભરેલી હતી, જેમાં નોટસ, ગીની ને રૂપાં તેમજ ત્રાંચાનાણું બ્રેઈએ તે કરતાં જ્યાદા ખીસ્વાર મોળુદ હતું.

તેણે હવે, તેથી, ત્યાંથી રૂપસદ લીધી. તેણે તે માગ્યાની લાસ જે આવા સંજોગો વચ્ચે તે ફરજયાત છોડી જતો તેનો સેવડનો સંજોગ કીધો. તે જાતી જે ઘણો વારની ધપકતી સદાની અંધ થઈ હતી તે પર પોતાનું ગમીથી ધુમતું માથું નમાવી તેણે માંસી અને મદદની આરજીની એક ટુંક અંદગી કરી, અને પછી રડતી આંખોએ તે એ ઘરમાંથી સદાનો બાહર પડ્યો.

તેને એકજ શીકર હતી કે રખે પોલીસ અથવા તો પેલી ત્રામમાં પરેલથી કાલાખા સુધીની સેહેલ કરવા ગયલી છાકરી તેને સાંભી મલે; પણ નહી. સધણું નીચે રમશાંત જેવું શાંત ને સુપ હતું, ને તે સંભાલથી રસ્તા ઉપર ઉતરી ગયો.

એ રસ્તો—પરેલનો બોધવાડા ઓટ—રાતને એ વખતે અસાધારણ સુપ થઈ જાય છે, ને તે તેના લાભનું હતું. તે અંધારા આચાઓમાંથી ચાલતો પરેલના સરયામ રસ્તા પર નીકળી ગયો, ને ત્યાં પછી જે પેહલથી વીકટોરયા મલી ગઈ તેમાં બેસીને નેપ્પનસી રોડ પર એકદમ હંકારી ગયો.

પ્રકરણ ૩૯ મું.

રાજ કોચમેનની સાલીની ઊકરી નજીકે પોતાની સહી દીના દુઆથ નેકુતેના બાઇ જોડે, રાત્રે તેઓ-નેજ ધર જમીને, 'હોક પરલથી કાલાબા' સુધીની "ત્રામ રાઇડ"ની ચાંદણીમાં મોજ મોગવવા ગઇ હતી અને જાંઠાંગીર નરીમાને એક રાજનાં દીલ જેવાં

દુલ્લાં દીલથી તે ગરીબ બાળકીને રૂ. ૩ ની નવાજશથી હરખાતી મેલી હતી-કે જેમાંથી બે આનાની તો તેણીએ ત્રામમાં કુરકુર કરવા કરવા રસ્તામાં બેઠેલા લાલાજી પાસેથી કડક લેવડી વટીક લઇ લીધી હતી—મગર એ સઘળી મોજ છતાં નજીક જવને જોઇએ એવી નીરાંત કે રાહત ન હતી. તેની જીવનમાર માસી જે કદી જોણવા પામે કે તેણીને ધર તપાસવા બેસાડેલી નેકુધરમાં રાખેલી ને બારણાંને તાલુ મારી એમ મોડી રાત તક ધરની બાહેર બાટકવા ચાલી ગઈ હતી તો બનવા જોગ કરતાં ખી વધારે બનવા જોગ હતું કે તે ડોસીને માથે તે જોણતાંજ લોહી ચઢી જાય, ને તડ ને ફડ તફડીને તે ત્યાં ને ત્યાં મરી જ જાય! તે, એટલાવાસ્તે, પોતાની એ આખી સહેલમાદમાં જોઇએ એવી શાંત, ખુશી કે સુખી ન દેખાતી હતી, ને દીના તેની એ ઠાલી શીકરો સાંભળી સાંભળીને ધણી ગુસ્સે થતી ને તેને ચીડવીને ધણી પગવતી હતી—એટલે સુધી કે એકાદ બે વાર તો તે બે સહીમીતાંની કચેરીમાં કચરો વટીક પડ્યો, ને જેઉ ત્રામમાંજ લડી પડવાથી ધરે આબ્યાં ત્યારે વધતાં ઓછાં એકમેકથી કચવાયલાંજ પાછાં ફર્યાં ને છુટ્ટાં પડ્યાં.

"મરે, એ તે વરી શું?" દીના ફફડત કરતી હતી; "એટલી બધી તે શાંતી બીહાકરેછ? ને એમ બીહવાતી ને આખે રસ્તે ધુન્ધ્યા ધપક્યા કરવાનીજ ઉતી તાહરે ફરવાં આવીજ શું ધુર મુકવા?"

"એ તું શાંતી ઉચકાઇ ઉપજાઈ જ્યા કરતી હોશે, દીના?" નજી બબડી. "મુઝાં શીરે બેઠેલાંજીને મરી ગીયાં તરકાંમાં કામ કરવાવાલાંઓની અપખરની શું ખખર હોય?"—અને તેણીએ મોઢું ચઢાવ્યું, જે પછી તે વધતી બેકરાર થઇ. એમજ છે. આપણે માથે બાટકતી એક આપણ

જ્યારે આપણે લુલી જઈએ ત્યારેજ તેના અસથી આપણે બચેછે મગર જો આપણે બીહીકનાં માર્યાં તે ને તે વાતનો ખ્યાલ કર્યા કર્યેછે તો તે આપણને જરૂર જ્યાદા સતાવેછે, ને જરૂરી મંજીર રૂપ અખત્યાર કરી તે આપણને વધુ નાસખર બનાવી મેલેછે !

ગરીબ નજીનો તેજ અવતાર હતો. “મરે યુલો મેં બરાબર વધરયો હોશે કે ? ઉતાવલમાં એકુ અરદીએસ્ત બાદશાહ બાહર રહી ગયા હોશે, ને પાસે, મરે, પોતું રખેને પરેલું હોય ?” તે એકલી એકલી ત્રામમાં બેઠેલી બીહીધેલી મનથી દરયાફત કરતી. “રખે આગ લાગે ને કોઇ માકાનાં માગતાનાં ઘેરમાં બધું સાતરેસાત થઈ જાય ! એમ તો ઉપરવાલો છે, પણ ભારવટયા સહજે નહી ને દાદર આખો બરી નહી રહે તાંહાં વેર તેને ઉપર બંધ આરણે ખબર બી શું પડવાની જે તેની વાત ?”

વળી પછી તેને તે “ઉપરવાલો”નો વીચાર થયો. “મરે લાગેછે તો કોઇ રાજ કે બાદશાહ !” તે વમાસન કરતી ત્રામની બાહર ડોક કાઢી ઘીના સાથ અરધી રીસાવતી બેઠી હતી. “રાજ કે બાદશાહજ હોશેતી ? રાજ કે બાદશાહ નહી હોય તો ટપ દધને ગળવામાં હાથ નાખીને કચકરાં જેવા આખા ત્રણ રૂપીઆ મને કાદરીજ કેમ આપતે ? પણ એ માય, માસી ધારેછે તેમ કોઇ લુચ્ચો હોશે તો ? લુચ્ચો હોશે તો અત્યાર સુધીમાં માહરં તાઈ બાંજ્યુંબી હોશે, ને કબટ ખાણું ફારયાં બી હોશે, ને હીરાજ માસાનાં મોહોતલાકરાં જે કાંઈ એકઠાં કીધેલાં હોશે તે લધને મરીગીયો મુવો કેથે નહાસી બી જઇ મુવોજ હોશે !”

ટુંકમાં, જ્યારે નજી ઘેર ધુજતી ધપકતી પાછી ફરી ત્યારે સાડા દસ થવા આવેલા હતા. ઓટલા પરતું ફાનસ ધમધમ બધ્યા કરતું હતું, ને ઉપલા મજલાતું દાદર પરતું આરણું જે અલગ અંધ કરેલું હતું તેની ફાટમાંથી અંદર બતી તરપર જેવી હજી બલતી દેખાતી હતી, જેથી નજીએ અનુમાન કર્યું કે “ઉપરવાલો” હજી જગતો હતો. એ સાઈજ થયું. એથી તેને નીચે એકલીને જરા હીમત આવી, ને તેણીએ ચાવી લગાડીને પોતાનું આરણું ખુલ્લું.

ત્યાં અંદર તેણીએ બતીમાં ધારા મુજબ સલગાવી, ને અંધા આરડા તપાસ્યા. બધું જેમ તે મુકી ગઇ હતી તેમજ સલામત હતું, ને તેણીને, તેથી, બહુ ધીરજ વધી. યુલોબી મંજેલનો બારેલોજ હતો.

તેણીએ હવે તેથી, ધીરજ પામીને આગણું આરણું “વધતું કીધું,” ને પછી બીજાંણાં અધાં હંમેસ મુજબ પાંચરીપુથરીને તૈયાર કીધાં.

તે હવે નીરાંત પામેલી સુવા જવાની તૈયારી કરતી હતી. દીના સાથ જરા ઉચે મોંહનેજ તે છુટ્ટી પડી હતી ને તેથી તે મનથી જરા દીલગીર હતી સહવારે પણ અગરમાં જતી વખતે તેને ધર ફેરો મારીને તેને પાછી સમજાવી લેવાને દોસ્તી કરી નાખવાની તેને ઉમીદ હતી.

“ઉપરવાલા”ની હીલચાલ એ દરમ્યાન કાંઈજ સાંભળી શકાતી ન હતી, હંમેસ તે અત્યારે જમીને ખાધેલું જેવવા આરડામાં ફરવા કરતો હતો, જે તેનાં પગલાંના સહુસારા નીચે અરાખર સંભળાતા હતા; આજે ઘણું “કચાએટ” હતું, પણ, મતીન બળતી હતી ને આરણું પર આરણું નાખી મુકેલું હતું હતું અલગજ અંધ કરેલું હતું તેથી એમજ નકકી થતું હતું કે તે વાંચવા બેઠેલા હશે, ને તે બગતો હતો તેટલુંજ તે ગરીબ અનાથ છોકરીને તે ધરનાં એકાંતમાં નીચે હીંમત આપવાને પુરતું હતું. બધું તમામ શાંત ને ચુપ હતું. આરડાનાં આરણાની અરસાખમાં એકાદ કસારી તેણીની (નજીની) હીલચાલનો સહુસારો શાંત થતાંજ કીચ—કીચ—કીચ કીચ બોલ્યા કરતી હતી તેથી જ્યાં ત્યાં કાંઈ અવાજજ થતો ન હતો,

પેલાંઓ નવજોત જોભરવા ગયલાં હજી પાછાં ફર્યા ન હતાં. રાત ઘણી ગુજરી હતી, ને એમજ લાગતું હતું કે ત્યાંથી પરબાડાં કાઢ નાટક જોવા કે સીનેમેટોગ્રાફમાં તેઓ કહડાયાં હોય. તેણીને ઘણું દુખ આવતું હતું. તેને તેઓ કડી કેથે પોતા સાથે લઈ જતાં ન હતાં. હીરાજી માસા ને ખસરૂભઈનો જીવ તેને વરે થોડાક કાંઈ કાંઈ વખત બલતો ખરો, પણ તેઓ જો તેણીને સાથે લેવાનું કેહતાં તો આવાંડોસાં તે બેઠને હવારીજ ખાતાં. ધરમા રાજ આવાંડોસાં હતું, અને જો કે અરેખર તો તે તેવણનાં મરનાર બહેનની માથે બાપ વગરની બેટી હતી, ને માથે ને માસી એકજ કેહવાય, તોબી ડોસાંને તે પોરી માટે કરો પ્યારજ ન હતો. તેઓ તેને ધરમાં કામ કરવા ખાધા બદલ રાખેત્રી એક મજુરડીથી જ્યાં જાણુતાજ ન હતાં, ને ગરીબ નજીનાં દીલમાં એ માટે અવારનવાર ઘણું ઉઘાયા કરતું હતું.

અને હવે “ઘાદારજી માહરાં સારાં રસાં કરજો મરં,” કરીને

તે બરડો હજી તો પોતાની ખાતરી પર નાંખવા જાય તેટલાંમાં તે મોટી દહાત ખાઇને ચમકી ઉઠી. કોઇએ બાહરનું બારણું ધણી ભેસથી ખખડાવ્યું. “મરે, એ કોણ અત્યારે?” તે બીહીધેલી મનસે બખડી, કેમજે તે તેનાં ધરના પાછાં ફર્યાં હોય એવો લાગતુંજ ન હતું. તેઓ એમ બારણું ગમકાવેજ નહી, ને આવાંડોસાં આવી મોડી રાતે આવે તો મોઢોલસા જાગે તેમ મોટે સાદે વાત કરતાંજ આવે.

તેણીએ “એ કોણ છે?” કરીને અંદરથીજ પુછ્યું.

“ખોસો, અમે પોલીસવાલા હય,” બાહરથી જવાબ મળ્યો — ને નજીનું આંગેઆંગ ધુજ્યું.

“ઓ માંય, પોલીસ કાંએ આવી હોશે?” તે પોતાને ધુજવા પડી. “માસી કંઇ તરામ તરે ભચરાઇતો નહી ગયાં હોશે.”—અને તેણીએ બીહીતાં બીહતાં બારણું જરા ઉઘાડ્યું.

ત્યાં બારણું બાહર ખરેખર એ દુરીમ ધરીમ જેવા “જંગલા” ઉભેલા હતા, ને નજીતો થયરીજ ગઇ. તેનાં આંગમાં સાડી ન હતી. ઘેરમાં સાડી પહેરવાને તેણીને હુકમજ ન હતો, કે જેમ કમભાગ્યે હજી ધણીએક ગરીબ વર્ગનાં ને વચલે વાંધેના પારસી ઘરોમાં હોય છે.

“કામ કાજમાં તે વરી સારી કેવી પહેરવાની?” એ તે ધરના વડાં વડોરાઓની તકરાર રહે છે, ને જીવાંન બચ્યાંઓ સારો દહાડો ધરમાં સાડી વગર એમહવાજ અવતારથી દમકયા કરે તેનો તેમને કદી ગમ કે ખેદ થતો નથી! માન્યું કે સાડીઓ ધરનાં કામકાજના વરવપડાસમાં ધણી ફાટે છે, ને ધણીક ગરીબ ધરને તે પાળવે નહી, પણ પારસી અજાણોનાં એ પેહરણુ એટલું ઇજજતદાર અને એવું હીમાયત કરવા ભેગ છે કે જેઓ છોકરીઓને એ એમહવાજપણામાં આગળ રહીને ઉત્તેજન આપે છે તેઓ એક ધણીજ ગંભીર તકસીરનાં જવાબદાર બને છે. એટલા માટે જો જીની રેમમી સાડીઓ ધરમાં પેહેડવાનું બોજ નહી તો તે કોઇ કારણુ નથી કે ધરમાં સુતરાઉ સાડીઓ કાં ન પહેડવામાં આવે? ગરીબાઇ એ કોઇ દોષ કે પાપ નથી, ને તેથી ગરીબાઇનાં બાંહણા હેઠળ લેધરતી બાળાઓને તેમનાં સ્વમાનમાં આછી ઉધારવી એ કાંઇ ઇનસાફ નથી. સમજદાર જવાંનું છોકરીઓ નિર્દોશતામાં ભુજ આંધણાં પોતાનાં માઆપની એ

શુભભરેલી રાજનીતીને ધણીખરી તામે થતીજ નથી, અને જેઓ પલંગખરથી પગ કાઢવા સાથે વરતજ સાડીથી સજ્જ થઈ રાતરે સુવા જતાં સુધી એ અદ્યતી સજ્જતમાં માનવાડીઓ છે તેમને માટે આપણે સાચાં દીલનાં સામાશનોજ એક સુખન અતરે ફાળળ કરશું.

પણ આપણે આપણી અસલ ખામદથી બહુજ વેગલે ઉતરી ગયા. નજીનાં દીલમાં—અમોએ કહ્યું તેમ—સાડી ન હતી અને તેથી તે એકદમ ખારણુ ખુદી બાહર ન આવી. તેણીએ ખારણાંની ફાટમાંથીજ ચીમાઈને પુછ્યું; “હ કયા મંગતા ? કીસકુ પુછતા ?”

“ઓ જાંહગીરજી નરીમાન જે ઉપર રેહતા હોતા વોહ અબ બી ઇધર રેહતા હય ?” તેણીને સવાલ પુછવામાં આવ્યો.

“હ, હા. રેહતા હએ, પણ હ કયા હુવા ? એ કોઈ ખરાબ આદમી હય ?”

“તુમ ડરો મત; કુચ્છ નહીં” હુઆ. તુમ કયા—મકાનમાં એકીલા હએ ?”

“હાજી; અધાં બાહાર નવજેત ખાવા ગીયાંજ,” નજીએ ફીકરતી મારી અરધી રડી દઈને યુજરાતીમાંજ જવાબ કર્યો.

“તુમ ડરો મત. તુમ બંધ કરો તુમારા દરવાજા,” તે પોલીસ અમલદારે માયાથી કહ્યું. “દેખો એ તુમારા દરવાજાકી પાસ હમ એન્સીપાઇકુ ખડા કરતા.” — અને પછી પુકારીને—

“ઇધર જમાદાર ઇધર ખડા રહો એ અચ્ચાં ડર જાયગા.” — અને પછી પોતાના જોડીદાર તરફ ફરીને, “નાકે, કમ અલોંગ, જેક.”

તેઓ ઉપર ગયા. ઓરડામાં બની બગીચી હતી; ને ખારણુ હજી અલગ્યું બંધ હતું તેથી તેમને ધણી ઊમીદ આવી.

તે બંને પેલા કોટેક્ટીવ ફોર્સના નામચીન પોલીસ અમલદારો જેક બટર્સ ને વેલ્થમ જોન્સ હતાં. વડી પોલીસ ઓફીસમાં રાતરે ઓડેથી પીરમહમદનાં ખુનનો રીપોર્ટ આવ્યો ત્યારે એ એ “ગોરાઓ” અકરમાતે ત્યાંજ હતા, ને ખુનની રાતરે કોઈ “જાંહગીરશાહના” નામનો પારસી જલ ઝવેરીને ઘર મરનાર જોડે જમ્યો હતો એ જાણતાંજ બટર્સ અને જોન્સનું ખ્યાલ એજ જાંહગીર પર દોડ્યું હતું.

એમ છતાં, પીરમહમદનાં ખુનનો આ બનાવ એક એવો બન્યો હતો કે જેમાં કમઅખત જાંહગીર નરીનો હાથ હોવાનું આવવા પેરે જેમ શકાતું હતું, અને પોતાના શક પરથી કમીશનરનું વોરંટ લઈ જ્યારે રાતોરાત બટર્સ તેની ઘર પકડ માટે પહેલનાં તેનાં રેહઠાણ પર આવ્યો ત્યારે જેન્સ પણ જરા નવરો હોવાથી જીણાસુ તેની સાથે આવ્યો હતો.

એ ઘણો નસીબવાન સંજોગ થયો કે પીરનું ખુન થયલું જાહેર થવા પછીથી વડી પોલીસ ઓફીસ પર તેનો ઓફીસલ રીપોર્ટ રાતરે છેક એટલો મોડેથી આવ્યો. જલ્લ ઝવેરી ઘરમાં નહીં મલવાના કારણથી એ જીલ્લાની પોલીસને પુછ પરછ કરી જરૂરી સાર મેલવતાં ઘણાં ધક્કા પછાડાનાં કારણથી ઘણું મોડું થયું હતું, અને તેવાજ જાંહગીર નરીને, આપણે ઉપર જેમ આવ્યાં તેમ, ન્હાસવાનો લાગ હાથ આવ્યો હતો: બાકી જે પાંસરેપાસરું બધું વખત ખોડવા વનાજ કામ લેવાયું હતે તો ઘણુંજ બનવા જેમ છે કે જાંહગીરની ન્હાસવાની તૈયારી થવા આગમ્ય કે તે તૈયારીઓનાં દરમ્યાનમાં તે જરૂર ઝીલાઈ જતે !

અને એ મુજબ રાતના છેક અગ્યાર વાગવા આવ્યા હતા. સાડા દશ વાગતે તો નજીક પાછી ફરી હતી—કે જ્યારે આ એ ઓફીસરો હીરાજીને ઘર આવ્યા હતા. તે આગમ્ય જાંહગીર, જે ખુનનો તકસીરવાર હશે તો, ખચ્ચોત ન્હાસી ગયેલાજ હોતો જેમએ એ તેમની ખાત્રી હતી, પણ જ્યારે દાદરને મથાલેના તે આરડામાં તેઓએ બતી બળતી જેમ ત્યારે તેમને થોડાંક ઉમેદ અરપા થઈ એ તો ખરું.

તેઓ તો સર ભોમ ઉપરજ જતે, પણ તે કાયદાપુર્વક ન હતું. આગળ સુપ્રીન્ટેન્ડેન્ટ જેન્સ એજ ઘરમાં એજ માળપર જાંહગીરને, એક વાર આવીને મઘી ગયો હતો એટલે તેને બધું માલમ હતું, છતાં તેઓએ કાયદાની રાહે જમને તેજ ખારણું ઉંઘડાવવાનો જેખમ કર્યો નહીં. બનવા જેમ હતું કે જાંહગીર ત્યાંથી ખાલી કરી ગયો હોય ને હાલ ત્યાં કોઈ ત્રાહીતજ વસ્તું હોય ? જેન્સે, તેથી, પેહલાં નીચે ઘરવાળાનું ખારણું થોડી પરપુછ કરવાનું બટર્સને સૂચયું હતું.

ને તેજ માર્ગ સદ્લાહકારક ને સલામતીભર્યો હોવાથી બટર્સ તે વાતને ખુશીથી એકમત થયો હતો, એ ઉપરથી તેઓએ આરણ્ય થોડી નજીથી નકડી કરી લીધું કે ઉપર જાંહગીરજ હજી રહેતો હતો, ને વળી તે ધરમાંજ હતો, અને ત્યારે તે આતમીને આધારે તે બંને અમલદારો એકદમ હવે ધસારા સમેત જાંહગીર નરીમાનની ધરપકડમાં ઉલટમાં અનેલો દાદર ચઢી ઉપર ગયા.

પ્રકરણ ૪૦ મું.

—:—:—

આની અન્યબીજ એ હતી કે જાંહગીર નરી હજી ધરમાં હતો. જો તે નીર્દોશ ન હતો તો આટલો બધો ફાજલ વખત મલવા ક્યાં ન્દાસીજ કેમ ન ગયો? જો “કદાચ આગપર આવશે હં, વીલ્કમ,” જેક બટર્સ દાદર પર ચઢતાં તેના કાન પર પડી કહ્યું.

“મુનયલો માનની જીવપર આતીને શું નહીં કરે તે કાંઈ કહેવાય નહીં.” અને એમ કહતાં તેણે ગજવાંમાંથી ભરેલી રીવોલ્વર કાઢીને હાથમાં તૈયાર રાખી. તેઓએ આરણ્યને પછી દાંદરને મથાલે જમને નરમ આંચકો મારી નેયો, ને તે તડાક દેતું ઉંઘડી ગયું, જે ઉપરથી એક કુદકા સમેત તે બંને પેદાશવાનો છાંંગ મારી તે આરડાના મધ્ય ભાગમાં જઈ ઉભા!

“અરે, એ તો ધોંટાયલો છે!” અંદર જમને માંજણું નેતાજ જેક બટર્સ તાબુખી વચ્ચે પુકારી ઉઠ્યો.

“ધોંટાયલો? નહીં મામલો વધારે ગંભીર લાગેજ,” વીલ્કમ જો-સે પેલી લાશ પડી હતી તેની છેક નજીક ધસી જતાં જવાબ કર્યો. “સુલેલો આદમી એમ કંપતીટ. બાહર જવાને વારતે દરેડ અપ હોયજ નહીં.”

તેઓ હવે હજી વધારે નજીક ગયા, અને તે આદમીની આંતી પર હાથ મેલી તેમજ નસ્કોરાં આગલ હાથ ધરી તપાસ્યું. શ્વાસોશ્વાસ ચાલતો સમુળગો બંધ હતો!

“હેં જ છટ ઝોલ!” બટર્સ ખીજવાયલો ફફડ્યો. “એ તો મરી ગયોજ! એને જીવતો પકડી આપીને માન ખાટવાની આપણી બધી

ખાજી બીગડી ગઈ ખેર, તું જમને એક ડાક્ટરને તેડી લાવ, વીલ્યમ. તેટલાં હું અહીંજ છેઉં. પછી પાંજરામાંથી ઉડી ગયું'છ એમાં કોઈજ સંદેહ નથી, તોખી આપણને કાયદાસર બધું કામ લેવું જોઈએ.

“ગરીબ કમખખત !” વીલ્યમ જોન્સ જે, આપણે યાદ કરશું કે દીલનો ધણોજ ભલો અને અગત્ય જેવો દયાલુ હતો તે એ દરમ્યાન તે ઓરડાની કંઠાદયતમાં ચોપાસ નજર દોડાવી દીલસોજીથી પટપટ્યો મગર જેક બટમમાં એ સદગુણો કશા હતાજ નહી તે તો બલાપો કરી કરીને એટલોજ કરતો હતો કે આ ખીલુ જીવતો હાથ આવ્યો નહી.

તેણે ટેબલ પરથી બની લીધી ને તે લાશની લગોલગ લઈ જઈ તે એહરો ધણાં ધ્યાનથી તપાસ્યો.

અરે બેયું કે વીલ્યમ !” તેણે પુકાર્યું કેથો ન્હાસવાની તદ્દન તબ્યારીમાંજ હતો ! એનાં મોઢાં ઉપરતો મોટી ભરાવદાર મુછ હતી જો-જો, મુછ બોડી નાખેલી છે ? સદાયટ કરી રહ્યા પછીજ અચબુચ કેથો સધાવી આંચોછ ?

“ત્યારે તો આપઘાત નહીજ કરેલો હોવો જોઈએ ?”

“નહીજ; હું હવે તો ધારૂં કે હાટું ફેલ્યોરનોજ કેસ છે.” જોકે જવાબ કર્યો. “તું જા ને મે કહ્યું તેમ, કોઈ ડાક્ટરને લઈ આવ. કમીશનર કને કોઈને દોડાવીને રીપોર્ટ ખી મોકળાવતોજ આવજો.” —અને વીલ્યમ જોન્સ એ ફરજો અદા કરવા હવે તરતજ દાદર ઉતરી ગયો.

હવે એકલા પડેલા જોકે તે ઓરડાની જુસ્તેજો લેવા માંડી. તે પણ તેની ફરજનો એક અંગભાગ હતો. તેણે લાશને મુતલગ હાથ લગાડ્યો નહી. ડાક્ટરોને લાશ તપાસવા પછી જુરી ને કોર્ટો સાંમે જખાની આપવી પડે છે, જેથી કોઈ આરોપી મુવો હોય તેજ હાલતમાં તેની લાશને ડાક્ટરો તપાસવા પામે એ વાતને કાયદામાં ધણી અગત આપેલી હોવાનું એ જુના કાયદાને સારી રવેસે માલુમ હતું તેણે, તેથી, આસપોસની ખીજી તેહકીકા કરવા ને તેની નોટસ ઉતારી લેવા માંડી.

તેણે સાંકડની ટેબલ પર હજમતની સામગ્રી જોઈ. પાણીનાં ગ્લાસમાં પેલાં મુછના બાલ ઉતારવા હતા તે પણ તેણે તપાસ્યું, ને

સાબુનું શીણ હજી તાણું હતું.

“ફક્ત ઘણું તો એ ત્રણ કલાકની હજમત છે,” ને મનથી પટપટયો. “તાણુમ એ છે કે એ આખો દાહડો ધરમાં થસી રહ્યો. તરતજ નાહડો કેમ નહીં હોશે? શું રાત પડવાની વાર જોતો જોઈ હોશે? અથવા શું પોતે નહીંજ પકડાઈ તેવું પાકું કામ કરેલું હોવાના સંખ્યારાથી આખો દાહડો અત્રે ટકી રહ્યો હશે, ને રાત થતાં હીંમતની આટ થઈ ગઈ હશે?”

તેણે કખટ ખાણ્યાં ખુશ્લાં ને બધાં કરકાગળ્યાં તપાસ્યાં, પણ તેમાં આ ખુનના અપરાધ સાથે તેનું એતકરાર જોડાણ કરી શક્યા એવી ખાતમી કે પુરવારી એક જી મત્તી નહીં. તે ધારતો હતો કે જે કીમતી ઝવેરાતની ચોરી ખુનનાં સંબંધમાં થઈ હતી તેમાનું કદાપી કાંઈ મલી આવે, પણ તેવું કશું હાથ આવ્યું નહીં. પોલીસનું અનુમાન જડગીર નરીના સંબંધમાં ફક્ત એટલુંજ હતું કે તેના ખુનમાં આ હાથ હતો. તે દોસ્તીના દેખાવથી પીર સાથે મોડી રાત્રે તેને ઘેર ગયો, ને તેણે કાંઈ ખુની લુટારા કે પીંઠાનાની ટાળીને રસ્તો કરીને ધરમાં દાખલ કરી હોય કે જેણે પાછલથી જરૂર થઈ પડનાં આ ખુન કર્યું હોય. હવે એમ હોય તો તે મોટી લુટમાંનું કાંઈ જાહગીરને મનેહું નો હોવું જોઈએ? ન જો કદી તેવો જોખમ પકડાઈ આવવાની શીકરથી તે સાથે ન રાખે તો તે જે અતી-ધણે લુખ્ખો સુકો ને તલ્લાંઝાતક હતો તેના સ્વાધીનમાં ખાસ્સો કાંઈ રોકડ અવેજ તો મલવો જોઈએ?

તેને એ સોધ જોળ દરમ્યાન એક જી શંકા કે ડર થયો નહીં. એ ધંધા વાલાઓની છાતી તદ્દન પથ્થર જેવી ઘાડી થઈ રહેલી હોય છે, ને તેથી એક મરણ પામેલા આસામીની લાશ સાથે મોડી રાત્રે તે ઉપલા મજલાના એ ઓરડાનાં એકાંતમાં એકસો હતો તેનો તેને કશોજ ખેદ થયો નહીં, અને તે પોતાનાં એ અનુમાનો ને જુસ્તેજમાં રોકાયેલો હતો તેટલાં દાદર પર પગલાં વાગ્યાં. સુમીન્ટેડંટ જોન્સ એક ગોઆનીસ ડાકરને લઈ પાછો ફર્યો.

તે ડાકરર એ જીહલામાં મોટી પ્રેક્ટીસ ધરાવનાર ને ધણે પંકાઈ ગયેલો ડા. ફરનેનડીસ હતો. તે ધણે ખાહોસ કેહવાતો હતો. તેણે તરત લાશ પાસે જઈ તેની તપાસ કરી ને મરણ હાટ ડીઝીઝથી

અણું અથગ્ય નીપજેનું જડેર કર્યું. તેણે ને પછી પોતાની ચોપડીમાં જરૂરી નોટીશ ઉતારી લીધી, ને તે ચાલતો થયો.

એ પછીજ તે પોલીસવાલાઓએ મરનારનાં ખીસાં પાકીટ તપાસ્યાં, ને પેહલીજ પેલીસા સોની બે નોટીટસ મલી આવી કે જેની પછવાડે મરનાર પીરની સહી હતી.

“પકડું !” જેક અટર્ને હાથ પર હાથ અદાલી કહ્યું; “આએ ખુનમાં આએ બાંગડ શમીક હતો એ માહરં અનુમાન હવે તદન પકડું થયું. અફસોસ એટલેજ કે એ જીવતો હાથ નહીં આવ્યો ! હા, જે એ જીવતો હોતે તો આએ ખુન મુદ્દા સમેત પકડવાની, અમ્યા વીલ્યમ, આપણે મોટી નામના કરી શકતે !”

એ નોટશ ઉપરાંત મરનારનાં ગજવામાંથી ‘મીઝુ’ ધણુંએક મલી આવ્યું. પેલું તેને કેદમાંથી છુટ્ટો કરવાનું લાઇસન્સ, થોડુંક રોકડ રૂપાં નાણું, ચાવીઓ ત્રિગેરે. વળી જાંહગીર જેમાં કાગળ્યાંઓમાં એક મીઠી કુમીનું મીઠકું પ્યારં કાગળ હતું. તેને જેલમાં કુમીએ લખેલું, જયારે કે તે અમ્યું તો એમજ જાણતી હતી કે તેણીના આપ તો દુર દેસાવર કામચધે ગયતો હતો ! તે “માહરા વાહલા પપા” થી શરૂ કરેલું હતું ને “તમારી સદાની હેતવંતી બેટી કુમીથી સમાપ્ત થતું હતું. એતો વાજાલી કુમીની મીઠી યાદમાં અમ્યીત કરીને તે પોતાની કને સાચવીજ રાખને, ને એમ કહી બી પાછલ છોડી જતે નહીં; પણ ઉતાવજા ગઝરાતમાં તેણે અધાં કાગળીયાંઓ સાથે તે પણ જેમીનાં ગજવામાં થેલવી દીધું ત્યારે તેને એ પ્યારાં કાગળનો ખ્યાલ રહ્યો હતો નહીં.

હવે પોલીસવાલાઓને વાસ્તે તે અધું દીવા જેવું અજવાણું હતું. મરનાર પીરમહમદ હુમ્મજા જલ્લ ઝવેરીની કલખનો ને તેનો દોસ્તદાર હતો. આગલા વખતમાં વલી જલ્લ નરીમાનનો બી દોસ્તદાર હતો. તેણેજ નરીને અને પીરને જમવા બોલાવ્યા હતા, ને ત્યાં એ બેની દોસ્તી રીતે પીછાંબું ને દોસ્તી થઇ હતી. ત્યાર પછી જુખાનીઓથી પુરવાર થતું હતું તેમ જાંહગીર મરનાર પીર સાથે તેને અંગલે થયો હતો.

મગર ખતવા જેગ હતું કે એ સવળું છતાં બી તે નોટસ, પીરની સહીની, પ્રમાણીકપણેજ જાંહગીર મેલવી હોય ! અનવાજેમ હતું કે તેઓ જુગાર રમ્યા હોય ને તેમાં જાંહગીર અવેજ જીત્યો

હોય ને પીરમહમદે મજકુર નોટસ તેને આપી હોય ? પણ ત્યારે તે ન્હાશવા કંઈ તૈયાર થયો ? તેણે મુછ બાંધી નાખીને પોતાની અસ-લ્યાત છુપાવાનું કંઈ કર્યું ? એ બધું તો મજબુતીથી સામું પુરવાર કરવું હતું કે એ ખુનમાં તે શરીક હતો, અને આતે, તેથી, તેજ મતલબનાં સેવટ પર આવી. તેને લગતી બધી શુકસમાં નોટસ લઈ, દાદરનાં આરણ્ય પર લાશ તપાસવા એ સીપાઈઓનો પાહરો છોડી તે પોલીસ-વાલાઓ ત્યાંથી ચાલીપર પાછા ફરયા.

પ્રકરણ ૪૧ મું.

—:૦:—

યારે હીરાજ કાચમેનવાલી ધણીવણયાણીની પારટી સગાંને ત્યાંથી નવજેતની ધધુખર ને ધામધુમથી ફારેગ થઈ ઘર પાછીફરી ત્યારે છેક મધરાત થતા આવી હતી. હીરાજ પોતે ખામ પીને સારી પેટે ટે થયલા હતા અને ખાધાનાં કરતાં બી જલ્દી પીધાની અરકતે

તેવણુ થોડાક લપેડા વીક ખાતા રસ્તા પર ચાલતા હતા, કે જ્યારે આવાં ડોસાં તેમને ધરતાં ધરતાં ને સમાલતાં સમાલતાં મરવા પડ્યાં હતાં. તેઓને સારાં નસીબે છેલ્લી ત્રામ મલી ગઈ હતી, ને તેથી એ સાહજન માહજન ભોંછવાડા લેનમાં નાકેથી ત્રામમાં ઉતરીને પાંઉધ્યાંદુજ દાખલ થયું હતું.

પણ આવાંડોસાં ઘર થોડેક છેટે તેમ તે બાળુ આજે રાત્રે ધણી અસાધારણ મરજડ સરજડ જોષને હજતી ગયાં. તે મોહલામાં અત્યારે કાલું કુતરું બી ન હોય, ને આજે હજી દુકાણે ખુલ્લી હતી, ને આટલે આટલે ને રસ્તે રસ્તે ખાતાં ગરુયાનાં ટોલાં ઉભાં રહી પાત કરતાં હતાં !

“ઓ વહીરે માએ, એ શું ?” આવાં ડોસાં હલતાયાં;
“વચૂત પેરો રે તમે ધીયતા પીતા, હીરાજ ? મરે જોવાની, પેલી

પોરીએ કંઈ લોખાણ કરતાં આપરં ઘેર તો કોઈ દુશ્મેનનું નહીં સળગાવી મેલ્યું હોય ? ”

“ તું તો ગાંડી મુઠક, આવાં, હીક ! ” હીરાણ જેવણે સદરા પર ડગલી ખાંધે મારી લીધી હતી, અને માથાં પર પાંતછેરયાં જેવું ખીનખબતુ મોટું પાથોટું પેહડી લીધું હતું તેવણે અડગરીએ વચ્ચે જવાખ ને ગુસ્સો કર્યો. “ આએ આખ ખી ગલી લોકોથી વહાએડી છે ને તોભી આગ લાગે તો આલીઆલી તાહરેજ તાંહાં કાંચે લાગેરે હે ? હીકાં વરી ધર અચ્ચિવું કે પેલી પોરી હાથે કંઈ કંઈને મહે મારવાનું તુંને હુર છુપટું આહે ? તું બી જભરી ! તાડીને ખમીર ચહરે તેમ તાહરાં આચે પખાલ જેવાં મોટાં પેટમાં કકરા ઉઠતાં હોહે, ને મરાઈ પરવાના તુંને બાહણાં મલતાં હોહે— એમજ ની ? ”

પણ જ્યારે પોતાનાં ધર આગળ આવતાં ત્યાંજ લોકોની એક સાથી મોટી મેદતી જમા મલેલી હીરાણએ જેમ ત્યારે ડોસા ખી બાડક્યો, ને તેના દારૂની ખુમારી એકદમ ઉડી મઠ, જ્યારે આવાં ડોસાને તો સમજ ખી પડે નહીં કે મોટે સાદે રડી પડવું, કે છાતી પર ધરાધર ધપકાશ લેવાનું શરૂ કરવું, કે બેહોસ થવું, કે એ બધું સામટુંજ કરી નાખવું ! !

અંતે ખબર મલીકે એતો ખુન થયું હતું ને ખુતી હીરાણ કોચમેનના ધરમાંજ રહેતો હતો, અને ત્યારે મુવાં આવાં ડોસાંનો શું મજારાટ ! તેવણું ધણ મન થયું કે પોતે એમજ માની લીએ કે તે તેવણું પોતાવુંજ ખુન થયું હતું, તે ખુન તેવણના ઉપરવાલા બાહુતેજ કરયું હતું, અને તેથી ત્યાં ને ત્યાંજ પોતાવું ને તે “ મુવા ઉપરવાલા ” ને નામનું પાથરણું માંડીને બેઉને નામનું એકદું ત્યાંજ ધબરધબર કુટે; પણ તે બનવા જોગ ન હેખાયું ત્યારે ખીચારા હીરાણ પર ઉખડીને તે ડોસાનો ઉધરો બેવામાંજ તેવણે તુરત વેલા સખર માનવી પડી.

“ આચે હાંબયર ? ” તેવણે ખીજમાં ને ખીજમાં હીરાણને એક ધમેલો વડીક લગાવી કાઢીને કહ્યું, કે જેવણ એ અજબ ને

મનવામાં નહીં આવે એવા બનાવથી બીજકુલ બેઆખરાજ બની ગયા હતા; “મારૂં તો માનેજ નહીં” તે ! મુવાને માર બારે આપેલો ને આપેલો માહરું પેટમાં તો ધારના જેવો ધહકકો પચેરો જે મુવો કોઈ હારૂં મનીષ લાગતો નથી, ને તેજ અંતે ખરૂં પચરૂં કતી ?”

પણ હીરાણએ તે બકવા કે તે ધમોત્રા પર કશુંજ બ્યાન આપ્યું નહીં. તેવણ ખરી મનસનીથી તે ઉપરવાલા વાસ્તે સાફજ માનતા હતા, વાસ્તે તે ખુની તરીકે પકડાયો હતો ને તેના પર બે સીપાઇનો પાહરો બેઠો હતો એ વાતથી તેવણના બધા હોસકોસ સેવાઇ લુટાઈ ગયા.

હવે નજીને સાહદ મારવાથી તેણીએ ધુજતાં ધપકતાં દીવે બારણું ઉઘાડ્યું, ને ત્યારે આવાં ડોસાંને ધકલો મારી અંદર ધકેલી દબને હીરાણ નજીને હીંમત આપવા નીચે તેવણનાં બારણાં પર રાખેલા સીપાઇદાદથી બધી વીગત જમા કરવા લાગ્યા; અને ત્યારેજ નજીએ ને બધાંએ ખરી વાત જાણી કે તેણે કોઈ મુસલમાન શેઠયાના છોકરાનું પેડર રોડ પર ખુન કર્યું અથવા કારાબુનું હતું, ને પોતે ન્હાસવાળી તૈયારીમાં હતો તેટલાં હાટ અંધ થઈ જવાથી મરણ પામ્યો હતો !

“મરી ગીયો ! અરે, મરેરે ! મરી બી ગીયો ?” નજીએ સાંભળી લગભગ રડી દબને અતવત કરી ; “ને મરે હું ફરવા મછ ત્યારે તો કેવો સાંભે તાંભે ને ખુશખુશાલ ઉતો !”

“તું ફરવા ગેઇ ?” આવાંડોસાંએ જીર જીકાટી નાખ્યો.

“હા, માસીમાય, માફ કરો રે, માફ કરો ! બીચારો કેવો ભયો. મને ત્રણ રૂપ્યા સૌ આપી દીધા !”

તે સિપાઇ દાદાએ, એ સાંભળતાં, ધણી હુશ્વારી મારીને આંખ ઢંચી કરી. આ નવું અજવાલું હતું, ને તેણે એ બધી વાતની નોટસ લઇને પોતાના વડાને રીપોર્ટ કરેલા જોઇએ. તેણે, તેથી, નજીને પટાવીને અને દમ બીગાવીને બધું પુછી લાધું. તે સાંતેકને શુમારે ફરવા મચલી છેક ૧૦૧ વાગતે ઘેર પાછી ફરી હતી, ને તેણે તેણીને ફરવા જવાને એરોહો સાંભળી તેને ત્રણ રૂપ્યા ભેટ વડીક આપ્યા

હતા. ને મેચીસ માંગવા નીચે ઉતરી આવ્યો હતો. એ મુજબ તે ત્રણથી સાડા ત્રણ કલાક ઘરમાં એકલોજ હતો, કે જે દરમ્યાન જે કાંઈ તેની મુલાકાતે આવ્યું હોય તો તે બનવાનું જ હતું—જે કે તે વાતની જુઝાની કશીજ મોજુદ ન હતી.

હવે નજીતો જાણતી હતી કે એમ ઘર મુકીને “ત્રામરેટ” માં ફરવા જવાના તેના ગુનાહ વાસ્તે તેની ઝોહાક જેવી જાલીમ માસી તેને કાચી ને કાચી ખાઈજ જવાની; પણ નહીં. તે ડોસી આ હેતુતાવનારા બનાવથી ખરેખર એટલી લખરઈ ગઈવી ને લીધેલી ખાધેલી બની ગઈ હતી કે નજીએ એ તકસીર કરેલી હોવાનું તેને તો પુરં બાણ વટીક ન રહ્યું, ને જોયા તપાસ્યા વગર એવા એક ને ઘર બાડે આપવા વાસ્તે તેણે તો ગરીબ બચારા હીરાજી પરજ રણ ને ત્રણ પાડવાં ચાલુ રાખ્યાં, ખસરજાણતો છેક મોડેથી નાટકશાલાઓ છુટવા પછીજ ઘર આવ્યો. તે તો નવજેત ખાઈને પાછો ગાડી પર ગયો હતો, ને તેને તો કાંઈ ખબર બી નહીં. તે તો પોતે પોતાની ખુશ ખબરે આપ પાસ લાવ્યો હતો.

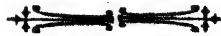
“હમણાં નાટકમાંથી મને નેપ્થનસી રોડનું બાકું મલેલું, બાપા” ખશરૂએ કાંઈક ખુશાલીથી કહ્યું, “ને તે હું હાંકી ગીએલો ને જેઉં તો પેલા ખરસેદજી લશકરીના બંગલામાં બંધી ધમધમ લાખટ ખરે. મોટી રાત થયેલી છતાં બી હજી તો બધાં જાગતાં યેઠલાં. પછીથી હું ખાલી ખાલી પાછો આવતોતો તે વારે મેં ગારી ઉભી કરી ને બહાર દરવાજા પર એક બે નોકરો ઉતા તેને પુછી લીધું તે કહે જે મોટા શેઠે રાત્રે દશ વાગે આત્રીને પોતાના બંગલાનું પજસન લીધેલું. હવે હું કાસે સહવારે, તેથી, પેલું એનું કાગલ લઈને એને મક્કવા પાછો જવા, ને ખોદ્ય જેવા ફાતાર છે તો—”

“હા, જજે, જજે,” હીરાજીએ કહ્યું, “પણ આપ આપરા ઘેરમાં હું ધાર ધધરેલી તે કંઈ હાંબયઈ કે નહીં?”

“નહીં; તે વરી શું છે?”

અને હીરાજીએ ત્યારે ઉપરના બાકુતને લગતી તે બંધી દીલ ધુમ્બવનારી કેશ્યત પોતાના ઘરના એકનાએક તેરાશન ચેરાગ ગાદી-વારસને

કહી, જ્યારે તેને બરપા થયલી અગ્નિયખી ને ગભરાતનું શું ખ્યાન કરવું ?

પકરણ ૪૨ મું.

—:—

ચી ફરીરો ને જલ ઝવેરી બને શાથે મંચીની આશીસમાં ગોઠગાઠ કરતા બેઠા હતા. મંચીને તો પીરનું ખુન થયલું હોવાની વાત કાંઈ ખબર બી નહીં. તેણે તો ખુનની રાત પછીની બડી ખામદાદે “સમાચાર” સરેસ્તા મુજબ ખોલ્યું ને વાંચ્યું,

અને તે હલતીજ થયો—પણ અમો લુલ્યા; હલતી નહીં પણ હર-ખાઈ ગયો! આ તો ધર બેઠે ત્રણ લાખની પાદશાહી અનામત બીજકુલ નહીં વડી રાખેલી કીસમે તેના ખીસામાં અચખુચ ને એકદમ કિતરી આવી હતી! એવી તેને કાંઈજ ઊમીદ ન હતી. એક થોડાક હજાર ધીરીને એ લુલ્યાએ જલ ઝવેરીની ઉરકેરણીથી રૂ. ત્રણ લાખની મોટી ધરખમ પોલીસી તે પોરયાની જાંદગીની કિતરાવી લીધી ત્યારે તે જવાન એટલો જલ્દી ‘મુલકે અદમ’ સીધારશે ને નફામાં પોતે નેહાલ થશે એવી તો કાંઈ ગણતરીજ તેમણે કરી ન હતી.

પણ જલ ઝવેરી પોતે એ બનાવ વિશે શું ધરતો હતો ? તેણે તો ગઈ રાત્રેજ એ ખુન વિશે જાણ્યું હતું. તે કલખમાં જમીને મોડી રાત્રે ધર આવતો હતો ત્યારે પેલો “વધારો” જે આખી મુઆઈમાં મોકલાસથી વેચાતો ને વેંદ્યાતો હતો તેની એક નકલ તેના જુણા મોઠા ગભરાત વચ્ચે તેનાં વાંચવામાં આવી હતી, અને તે તો વાંચીને થસજ થઈ ગયો હતો. હજી તો ગઈ રાત્રે એજ વખતે મરનાર તેને ધર હતો, ને આ રૂઝ કલાકમાં તો નજદીક રર કલાકોનો તે મરણ પામેલો જાહેર થયો હતો !

તે ગભરાયેલો ધર ગયો. ત્યાં બી ગરબડ સરબડ હતી. પોલીસ આશીસરોનાં જરૂરી પરપુછના ઉપરાસાપરી ફેરાઆટીથી કુમલો મધરડો ને શીરીન બેઠે ઘણું ગભરાઈ ગયત્રાં હતાં, ને તેને બેતાંજ શીરીન તેના કને ઉરકેરણીમાં દોડી આવી.

“ઓ જલ !” તેણીએ ગભરાત કર્યો, “તમે સાંભરીનેજ આયા કેની ? આજે શું આપરે મોહકાણુમાં પરયાં ! પેલો કાલે તમારી

સાથે જે આપરે ઘેર જમી ગયો તે પીરમહમદનું ખુન થયલું છે, ને તેની સાથે પેટો કાપ જાગીરશાહના કરીને ખીન્ને આપોતો તેને લગતી પુછપરછ ખાસ્તે તમને મળવા પોલીસના સીપઇ કોનસ્ટેબલો ઉપરાસાપરી આપરે બંગલે આવ્યા કરેછ તેની આસેપાસે ઘણીજ ચકચાર થઈ રહીછ! મુઠું કુઠું નક્કારં ખી લાગેછ!”

ખલ્લે નેચુ ફેરવી નાખ્યાં. કુમતો મધરડો સદરા લેંગા પર, સદરાની બોચે તેની રીત ને ખાસ્તત મુજબ ખર્ચા ઉપર ચલાવતો, એ વાતમાં ઘણો રસ લેતો વરંડા પર શીરીન સાથે બેઠેલો હતો તે તેને જર. થઇને ગમ્યું નહીં, અને તેથી શીરીનનો હાથ પકડી તે તેને ખેતાના સીટીંગ રૂમમાં ધસડી ગયો.

“હું આપો ત્યારે તું તાહરા બાપ સાથે એ શું તાહેલાં કર-તીતી, શીરીન?” તેઓ ત્યાં એકલાં પડવા પછી જાહેર ગુસ્સાથી સવાલ કર્યો.

“મરે, કંઈ ખી તો નવીં ! હું પોતે ખી કાંહાં ઘેરમાં ઉતી જે તેની વાત ? હું ખી તો હમણાંજ આવી !” શીરીને ખુલાસો કીધો; “હું તો આજે મેહરવઘદવાલાંઓને ત્યાં જમવા ગેઇતી, ને આવીને જોઉં છ તો આજે બધું રોખરું ચાલતું. બાવાએજ બધી વાત માહરી આગળ તો કીધી !”

“ને તેં બાવાને શું શું કહ્યું ? એ જાહંગીરશાહના તે જાહંગીર નરીમાન છે એમ ખી ખુલાસો કરી કીધોછ કે ?”

“ઓ મરે, નહીરે ! હું પોતેજ લુલી ગયલી ! આજે તમે યાદ આપોછ ત્યારેજ !” શીરીને મજરાઇને કહ્યું.

અને તે ખરીજ વાત હતી. જાહંગીર નરીમાન પેહલવેહલ્લેહો ગ્રીન એન્ડ રીડને ત્યાં જાહેર મળ્યો ત્યારે શીરીન તેની સાથે હતી, ને તે કદી તેને પાછો પોતાને ઘેર જવા પામે તો આલખે ને વેહ-માએ, તેથી સાહુએતી તરીકે આગળી સ્થાંજે જાહેર શીરીનને તો ખરૂં કહીજ દીધું હતું કે “જાહંગીરશાહના નામે તેજ આદમી આજ રાત્રે માહરી સાથે જમવા આવવાના છે.” એમ છતાં શીરીન મેહરવઘ-દવાલાંઓને ત્યાંથી આવી ને તેજે તે રોખરાંની વાત સાંભળી ત્યારે તે છોકરી ખરે મને એટલી બધી મજરાઇ મળ કે જાહંગીરશાહના તે જાહંગીર નરીમાન નામનો પારસી છે એમ તેને યાદજ નહીં થઇ, ને

તે માટે તે વિશે તે અત્યાર તક કાંઈ આગળ કાંઈ બોલીજ ન હતી.

“એટલું ત્યારે ઠીક છે,” જલે નરમ પડતાં કહ્યું.

“પણ, જાણી ડીયર, તમે ધારોછ—તમે ધારોછ કે એ પાર-સીએજ એ બીચારા બોળનું—”

“હું ધારતો તો નથી, પણ કેમ કેહવાયે?” જલ જ પોતે પુરતો ગભરાયેલો ને ફગવાયેલો હતો તેણે પોતાનાં મનની અસ્વસ્થ હાલત વચ્ચે અગરમ અગરમ જવાબ કર્યો; “મુશ્કેલ તો એ છે, કારણીક,” તેણે વિચારવાંત કીસમે અરધું મોટે—અરધું મનસે કહ્યું, “કે હવે પોલીસને તો માહેરે એનું ખર્ચ નામ આપવુંજ પરસે, કેમજે હું જો તે છુપાઈ ને એ લોક પોતાની જુસ્તેજીમાં તે સાદવી કાઢારી શકે તો આપરે વધતી ફસાવત ને આપદામાં આવી જાય.”

અને તેવામાં તો કુમરો મચરડો હાંફતોહાંફતો તેઓ બેઠાં હતાં ત્યાં અંદર પાછો દોડી આવ્યો.

“આવો, આવો,” તેણે ઉતાવળ કરી; “પોલીસને ગોરો કીનેસટપાલ તો પાછો આવેલો! તમેનેજ મલવા માંગે, જલજલ!”

જલે એ સંભળીને શીરીન અને કુમલાને બાહેર મોકળી દીધાં, ને તે ઇનસ્પેક્ટરને પોતે બેઠો હતો ત્યાંજ બોલાવ્યો.

તેણે તો આવતાં સાથે તેના દોસ્ત જાંહગીરશાનાનું આપું નામ ને ઠેકાણું માંગ્યું. વળી તે ઇનસ્પેક્ટર જોઈએ એટલો સભ્ય પણ નહીંજ હતો. ખુદ જલની પોતાની હીલચાલ પર આ ખુનના સંબંધમાં પોલીસને મજબુત સુબેહ હોય એવું કાંઈક તેની વર્તણૂકમાં પ્રગટ દેખાયું, ને જલ અંદરખાને ઘણેજ તરખાયો. હવે તે નામુ-કકર કેમ જાય ને ના શું કહે? તે જો એમ દહે કે જાંહગીરને તે પુરોપાધરો ચાલખતો ન હતો, ને તેનું કામ ઠેકાણું જાણુનો ન હતો તો તે કાંઈ ચાલે? તેણે તેને જમવા નોતરયો હતો તેજ શું તેમના વચ્ચે ઘણા ધરોચો ને દોસ્તીનું નાતું હોવાનું પુરવાર નહીં કરતું હતું? વળી હાલ તે કઠાપી કાંને હાથ મેલે, પણ પછી જો પોલીસ પોતાની તેહકીકમાં જાંજુવા પામે કે જલ બધી બાતમી જાણુતો હતો, ને તેણેજ જાંહગીરની પીર સાથે ઓઢખાંણ કરાવી તેની નોકરીમાં તેને રખાવ્યો હતો તો બધું કાંટાનું કટેસરજ થઈ જાય કેની? તેણે, તેથી, એક ઝટકે પોતાની તમામ મુશ્કેલીઓ જોઈ

લીધી, ને તે ઇનસ્પેક્ટરની તેહકીકના જવાબમાં બધા સાચાં જવાબો આપ્યા.

“એનું ખર્ચ નામ તો જાંહગીર હૈનરીમાન છે,” જાલે, તેથી, જાંજો પોલીસને મદદ કરી હેસાંન કરતો હોય તે હપે કહ્યું; એ પેલોજ છે, ફોરજરીના વાંક વાસ્તે પકડાયો હોય ને સાત વરસ દેશતરીપા-રની સગ્ગ બોગવી આવ્યો હતા.”

“ઓ, ત્યારે તેનું ઠામ કેકાંણું તો અમારા ચોપડાના પર છે,” તે ઇનસ્પેક્ટરે તુચ્છકારથી કહ્યું--અને વધાર્યું, “અને એ તો ત્યારે ચોકકસજ છે કેની કે તે અને મરનાર બેઉ તમારે ત્યાંથી જન્મવા પછીથી સાથેજ નિકળ્યા હતા?”

“હા.”

“અને પછી ક્યાં ગયા તે તમને કંઈ ખબર છે?”

“તે હું કહી શકતો નથી” જાલે કહ્યું. “તેઓ વચ્ચે સારી દોસ્તી જામી હતી, ને તેથી અમારે ત્યાંથી તો બેઉ ઘેર જવા સાથેજ નિકળ્યા હતા.”

અને હયાં જાલે પેલાને થોડોક પંપ કરવા માંગ્યો. તે પોતાની સલામતી માટે એ ખુન સંબંધી થોડીક જરૂરી ખાતમીઓ મેલવી લેવા ચાહતો હતો, પણ તે પોલીસવાલો બારે ગાંઠ સલામત હતો. તેણે એક કગરસ બી પોતાનો બેદ આપ્યો નહી. “હું પોતે તો કાંઈ જાણતોજ નથી,” તેણે કાંને હાથ મેટ્યા; “મને તો ફક્ત તપોને મલીને એ જાંહગીરશાનાના સંબંધમાં ઇનફોર્મેશન લાવવાને હુકમ થયેલો છે તેટલુંજ.”—અને પછી તરતજ “ગુડનાઈટ” કરી તે પોલીસમેન ટોપી લઈ ચાલતો થયો, ને જાલ પાછો એકલો પડ્યો.

અને તે, એકલો પડેલો, વિચારના વમલમાં બિતરી ગયો. એ શું બનવા ને માનવા બેગ હતું કે પૈસાના લોભને ખાતર જાંહગીરે રાતોરાત પીરને તેના પોતાના બંગલામાં ધાર માર્યો હોય? જાલ તે માનીજ નહી શક્યો. તેણે કેટલી આંતીકાંતી ને આનાકાનીથી આંચે નોકરી કબુલ કરી હતી તે જાલે યાદ કર્યું. તેને ખરેખર તો એ “કમીશન” ગમતુંજ ન હતું તે ફક્ત વાખાનો મારેલોજ તે એ જોખમ માટે બડી મુશ્કેલીથી એકમત થયો હતો; અને ત્યારે તે એટલી હીંમત કરીજ કેમ શકે? “કદાપી એમ બન્યું હોય કે તેઓ

એક કોઈ તકરારમાં મરણ પડ્યા હોય, " તેણે મનથી વમાવ્યું; " કદાપી પીરે જાંઘીર અસલમાં કાણુ હતો, તે કોઈ ભૂકીયથી સાહોધી કાઢ્યું હોય, ને એ હોજતોજમાં જાંઘીરે પીરને મારી નાખ્યો હોય ? એમ નહીં હોતે તો તે આજે આખા દાહરામાં મને એક વખત બી પાછો મલતે તો ખરો ? "

વળી તેને બીજી ફાલ એ પડી કે મંચી ફકીરો ત્રણ લાખની પોલીસીને દાવો તરતજ તેના હંમેશના લોભી ખવાસ મુજબ વીમા-વાલાઓને ત્યાં રજુ કરવાનો, ને એ પોલીસી ઉતરાવામાં તેની (જલની) શામીલગીરી ને હાથ હતાં એ વાત જો કોઈ એતેશકથી પોલીસને કાને જાય તો ખાનાખરાખી પર ખાનાખરાખી મવાની, ને પોલીસ જરૂરજ તેને એ ખુનમાં શરીક ને શામીલ માનવાની !

તેણે તેથી, બીજી સહવારે બડી ફજ્જર મંચી ફકીરાને મલવા જવા કરાવ્યું, એ ઘણું અગત્યું હતું. આવી એક મોટી ધરખમ રકમ માટેની મરનારની જાંઘીની પોલીસી મંચી મારવાડીના લાભમાં ઉતારી લેવામાં આવી હતી તેજ પોલીસને વેહેમાવા વાસ્તે તેની વિરૂધ્ધ એક ઘણું મજબુત કારણ પુરું પાડે એમ હતું; અને ત્યારે એ વાતમાં ઘણી સંજાલથી કામ લેવાય એમ જોવા તે એકદમ ફકરમંદ થયો. પરીણામમાં, તે બીજી સહવારે બડી ફજ્જર ઉઠ્યો ને મંચીને તેને ધર મલવા ગયો, કે જ્યારે તે એ લુચ્છાએને એ મુજબ મંચીની આંખીસમાં એકઠા મલેલા અને ગોઠગોઠ કરવા પડેલા આપણે આ પ્રકરણની શરૂઆતમાં વાંચી આવ્યાં છીએ.

મંચી એ વખતે તરતનોજ " સમાચાર " વાંચીને પરવાડ્યો હતો, કે જેમાં તેણે પીરમહમદનાં મરણના અતી હરખાવનાના વર્તમાન વાંચ્યા હતા, અને તેવામાં જલ્લ જવેરો મલવા આવ્યો, જેણે તે લોભી અને મખખીચુસ મારવાડીની ખુશાલી અરધીઅરધ ઉડારી મેલી ! તેણે જે વાંચ્યું હતું તેમાં જપાદા એટલુંજ હતું કે " પોલીસે મોટી રાત્રે ઘણી મજબુત ખાતમી મેળવેલી છે, અને ખુનની આપ-ધાતથી કે એતીજ કોઈ રીતે મરણ પામેલો મળી આવેલો છે. હવે બન્નેની લાસ ઉપર આજે સહવારે જુરી ભરવામાં આવનાર છે, કે જે વખતે ઘણી ચોકાંવનારી વીગતો રજુ થવા ને જાહેરમાં આવવાની વક્રી છે. "

હવે, તેથી, મંચી તો જલ સાથે લડીજ પડ્યો. જલે પોતાની ફરે કહીને મંચીને ધીલો હથ કરી નાખ્યો, એટલે તેણે કાઈ પર ખી ખાર તો કાઢાડવો જોઈએ? સાથી પહેલો ખાર, તેથી, તેણે જલની પોતાની પરજ કાઢ્યો !

“તુંજ મોટો ગવેરા છે. ને એ જે થયુંછ તે તાહરીજ મુર-ખાઇનું પરીણામ છે.” તેણે બખાલ્યું; “મને તો એ આદમીને તે પીરતી નોકરીમાં રખાવ્યો ને રખાવ્યો ગમ્યુંતુંજ નહીં. એ આખર ફેરે પણ એક મોટી જલજત્રાએ જઇ આવેલો બદમાસ. આપણને તો એવા એક ધીરજવાંતા અને શાંત મગજના આદમીનું કામ હતું કે જે મરનારને અત્રેથી કોઇ દુર દેશાવર લઇ જઇને ધીરજથી ત્યાં તેનો કાંટો કાઢારતે, અને આપરા ત્રણ લાખ મીઠા કરાવતે. આએ તો કમજતે બધું અહીં ને અહીં બારી દીધું, અને પોતાનો અને પોતાની સાથે આપરા ખી ધાંણ કાઢરી નાખ્યો !”

“પણ હવે જાંહગીર મરી મર્યોછ ત્યારે હું નથી ધારતો કે આપુને એટલું બધું ખીલીવાનું હોય? આપુને જો કાઈ ખી એ પોલી-સીના સંબંધમાં હિમ્મતથી ઉંધારા પારી શકતે તો તે એ જીવપર આવેલો જાંહગીર નરીમાનજ હતો, અને તેજ તો મરી ગીયોછ એટલે આપરે હવે ખીલીવું શું કામ જોઈએ?”

“પણ હજી છાપાવાલાઓ ખુનીનું નામ જાહેર કરતા નથી,” મંચીએ તકરાર લીધી; “એ તો સંજોગો મેલરી જોઇને તું ને હું એ અનુમાન પર આપાછ કે જાંહગીર નરીમાનજ તે હોવો જોઈએ, ને તેજ મરી ગયેલો છે.”

“એમાં ફેર નથી પરવાનો, મંચી,” જલે ખાત્રી આપી. “એ હતોજ એવા ધુન્દરો ને કાચોપોચો, ને ખુનીનું મરણ જાહેર થયું છે ત્યારે તો હું એવરી મજબુતીથી માનુંછ કે તે જાંહગીરજ હોવો જોઈએ.”

“ને તું ધારેછ કે એ ખુન તેનુંજ કાષિયું હોશે?”

“ગઈ રાત્રે મને લાગતુંતું, પણ આજની આએ વીગતો જે છપાયલી છે તેમાં ખુનની સાથે આવાં ક્રીમતીકરેશનોની ચોરીની ખી વાત છે તાહરે હું નથી ધારતો કે એ એનું કામ હોય,” જલે સહ-મજ આપી. “આએ તો બધું આગળથી રાંધી રાખેલું જણાયછ.”

ખેર, હાલ તો એ બધી વાત જવા દે. હાલ તો “સમ સમજી સમાધો—મય મેરી ફેડતા હું!” જેવો માહરો હાલ છે! મને જુરીમાં જરૂર બોલાવવામાં આવશે, કેમજે એ તે પુરવાર થયતી વાત છે જે મેંજ પીર સાથે એની ઓળખાણ કરાવી, અને એ લોક બેઠ માહરેજ ત્યાં જમીને માહરે ઘરથી સાથેજ બાહર પડયા હતા.”

“પણ તેથી એમ કેમ પુરવાર થાય કે ખુન એ જાંહગીરેજ કીધું?”

“એકજ વાત છે કે ખુન જે એણે નહી કીધું હોતે અને એ બેઠ છુટા પરયા પછીજ જે ખુન થયું હોતે તો તે વાતની જેમ આપુને નહીં પરી તેમજ તેને બી કાંઈજ ખબર પરતે નહી, અને ગઈ કાલે આખા દાહરામાં ત્યારે એક વખત બી મને તે મળવા આવવો જોઈતોતો. શું ગોઠવણ થઈ તે મને તેણે કહેવા પાછો આવવું તો જોઈતું કેની?”

“પણ વાંદ, વીમાવાલાઓ આપરી રકમ ગુપચુપ તોલશે કે તે લોકો બી કંઈ હિલ્લાબાહણી કાઢારશે?”

જલ જલેરીએ ખભાં ચઢાવ્યાં.

“આપરો કેસ એવો કતીબર છે કે હું નહી જોતો કે વીમા કંપની કેમ વાંધાસાંધા કરી શકે,” તેણે જવાબ કર્યો. “તેણે આપરી પાસે લોન લીધી, અને પોતાની ખુશીથી આપરી ફેવરમાં એક ધરખમ પોલીસી ઉતરાવી આપી. એ પછી તેનાં ઘરમાં ખાતર પરચું અને ચોરે અથવા ચોરોએ તેને જાનથી મારી નાખ્યો તેમાં આપરો ચારો શું? જે ખુનનો બાએસ પકરાયો નહિ હોતે તો દીગર વાત હતી. ગઈ રાત્રે ખરેખર આપરો કેસ સીધા લાગતોતો, પણ આજે એ ખુનનાં સંબંધમાં બધી ડીટેલ્સ છપાછછ તે ધ્યાનથી રદડી કરવા પછી મને એવું કંઈ જોખમ જેવું ઘણું લાગતું નથી. અલબત્ત, હું પોતે થોડા ઘણા જોખમમાં છેઉં ખરા. એવા એક “કાનરીકેટ” (કેડી) ને મેં પીર સાથે આરખાબ્યો ને મેલ્યો એ ઘણું ખોટું થયલું છે. માહરે તેનું કાંઈ કારણ તો આપવું જોઈશે?”

“તેમાં તે શું મોટી વાત છે?” બાંગડ મંચીએ સુચ્યું; “તું તાહરે સોમંદ પર સાફ કહજે કે એ આદમીએ રીતતરીને માહરી મદદ માંગી, અને સુધરીને સારોજ માણસ થવાના કસમ પર કસમ

લીધા, જેથી મેં પીરને બોલાવથી સધળી ખરી વાત કહી દીધી, અને પીરે પોતેજ તે છતાં તેને એક ચાન્સ આપવાનું પ્રતીતી પોતાને માથે લીધું !”

“કંપીટલ ? ઘણોજ નાદર બચાવ !” જલ પ્રશ્નાલીથી પોકારી ઉઠ્યો; “બચ્ચા મંચી, તું લુચ્છો નહીં પણ લુચ્છાઓનો પીર છે હો !” — અને તે હસ્યો.

“વરી પોલીસીના એસાઈનમેન્ટમાં બી માહરં એકલાનું નામ છે અને તાહરં નામજ નથી એટલે હું ધારંછ કે એ બાબદમાં બી કાંઈ ગરમર થવાની નથી,” મંચીએ જારી રાખ્યું. “હવે એટલુંજ કે તાહરે માહરે ત્યાં આવવાનું. એકદમ કમ કરી નાખવું. આપુને એને કાંઈ બી સંબંધ છે એવું પોલીસને જણવાજ નહીં દેવું જોઈશે.”

“રાઈટ, કવાઈટ રાઈટ !” જલ તરત એકમત થયો.

“હું તો ધારંછ કે તાહરે આજે સહુતારે અત્રે મને મળવા બી નહીજ આવવું હિતું,” લુચ્છા મંચીએ તેને જારતી બીહીધગબ્યો. “એ બી તે એક મોટા જોખમજ કર્યો. ધાર કે પોલીસનાં બોસ્થાં તાહરી પુઠે પરેલાંજ હોય તો આજે તાહરં અત્રે આવવાનું આપુને એકિને ઘણું મરમ પરશે. મને કાંઈ પોસ્ટમાં હવે હાલ કાગલ પતર બી લખતો ના. જો જરૂરનુંજ હેય તો તારથીજ બધી વાતચીત કરજો. તેજ વધારે સલામતી — — — — —”

પણ તેટલાં તો મંચીનું આગળું બારણું જોરથી થોકાયું, અને મંચી અને જલ એકે એકકી વારે મોટા મજરાત વચ્ચે તે સાંભળીને અમકી ઉઠ્યા !

પ્રકરણ ૪૩ મું.

—:૦:—

આચ્છે પાસેના ચોરડામાં જતો રહે, ” મંચીએ ગભરાત કર્યો; “હું જાઉં છું ને જોઉં છું કે કાણુ છે. તું ને અહીં કાષ્ટએ આવતાં જોયોજ નથી એ ઠીક છે. ચાર છે જે મારો મેહેતો મનસુખ ખી હજી કામ પર આયો નથી. જે પોલીસજ હોય તો હું તુંને બાહાર બોલાવજાજ નહીં, ને તું અંદરના ચોરડામાંથી માંજણું જેમને પાછલે બારણે તરત બહાર તીરી જજે. ”—અને એમ ઉતાવલે કહેતાં જલને પોતાના રહેવાના (અંદરના) ચોરડામાં ધકેલી ઈર્ષ મંચીએ જેમને બારણું પાછું બંધ કરી લીધું, ને પછી તે બાહરે જઈ આવ્યો.

તે જરા વારમાંજ પાછો ફર્યો, ને ત્યારે તેનો ગભરાત ધણો સમી ગયલો હતો. તેણે આવતાં સાથે જલને બારણું ઉંધાડી પાછો પોતાની આંશીસમાં લીધો.

“ મકુજે, જાલ, એ આચ્છે પારસી જે પીરનું ખુન કરીને મરી ગીયો ને જને તે પીરની નોકરીમાં રખાવ્યોતો, ” તેણે પુછવા માંક્યું, “ તે—”

“ આચ્છે જાંહગીર નરીમાનજ કેની ? ”

“ હા; તેને તો મકુજે તે જલમાં ગીયો તેની આગલ ખી હું આરખતોતો કેની ? ”

“ હા; કાંચિ ? ”

“ તે એ પરણેલો હતો કે ? ”

“ હા; એક છોકરી ખી હતી. ”

“ ને તુંને છોકરીનું નામ યાદ છે ? ”

“ નહીં; નામની મને શું ખબર હોય ? ”

“ વાર, ત્યારે એને એ મોટી સગા થવા પછી તે માચ્છે લીકરીનું શું થયું ? ”

“ મને કંઈ ચોક્કસ ખબર નથી, ” જાલે યાદ કરતી ઢપે કહ્યું,

“પણ મને લાગેછ કે તે માએ દીકરી કાઢ સગાને તાંહાં વેચાવા રહવા ગીયાંતાં.”

“તેજ !” મંચીએ ખુશાલીથી હાથ પર હાથ અદાલી કહ્યું.

“તેજ ? કાણુ તેજ ? એ બધું તું શું બોલેછ ને શું પુછેછ ?”

જલે અજબ થતાં સવાલ કર્યો; “તું તો મને કેહતો બી નહીં કે બાહાર કાણુ છે ને બારણું કાણુ થોકયું ?”

મંચીએ જવાબ દીધો નહીં. તે ગુપચુપ પોતાની ડુંક આગળ ગયો, ને તેમાંથી તેણે એક ન્હાનો રેશમી રૂમાલ કાઢ્યો. એ તેજ મધમધતો રૂમાલ હતો કે જે મધુરી કુમી આગલે દિવસે એ કુચ્છાની બોરીસમાં પોતાના મામા સાથે આવેલી પોતાની ખુરસી પર લુલી મધ હતી.

“એ આએ,” મંચીએ જલના ગલરાતલકયા ને તેને અજબ કરનારા સવાલોના જવાબ કરવાને બદલે તે રૂમાલ તેને પાસ કરતાં કહ્યું; “જે, ખુલ્લામાં ઘણાદાર ફેનસી હરફમાં એ રૂમાલ જેનો છે તેનું નામ છે.”

જલે અજબ થતાં તે વાંચ્યું; “કુમી નરીમાન !” તેણે અજબ થતાં પુકાર્યું.

“તેજ,” મંચીએ કપટથી હસીને કહ્યું—અને અવાજ જમાદા ધીમે કરી નાખી વધાર્યું, “એ છોકરી ગઈ કાલે મને અત્રે મલવા આવી હતી !”

“તુંને ?”—અને જલ હદ વનાનો અજબ થયેલો દેખાયો.

“હા; એના ઘરડા મામા સાથે ગઈ કાલે અત્રે આવી હતી, ને હાલમાં તેજ ડોસો બડી ફજઝર મને પાછો મલવા આવેલો છે,” મંચીએ હસીને કહ્યું.

“પણુ તે જાણીને આયો હોશે ? જાંહાંગીર મરી ગયેલો હોવાની વાત એ લોકને ખબર હોશે ?”

“તું દીવાનો તો નથી થયો, પોશ્યા ?” મંચીએ ગુસ્સો કર્યો; “જાણીને કેમ આવે ? હજી જાહેરજ ક્યાં થયુંછ કે ખુંતી જાંહાંગીર નરીમાન હતો ? પીરમહમદનું ખુંત કરનાર અથવા ખુંતમાં શામીલ હોનાર મુલેલો મલી આવ્યો છે એટલીજ હકીકત હજી સુધી તો ખરપા થવા પાંખી છે તેજ નહીં જેતો ?”

“ત્યારે એ ડોસો તાહરી સાથનાં કાંઈ માંગતાં લેહણાંના સંબં-

ધર્માજ તને અત્રે મલવા આવેછ એમ ? ”

“ હા; તેથી હાલ તો તું અહીંથી ખસી જા, ” મંચીએ કહ્યું; “ પાછલે બારણેજ જા. ડાસો વેટીંગ રૂમમાં બાહર બેઠેલા છે. તેણે બી તુંને અત્રે જોવો નહીં જોઈએ. પછી કાંઈએ સંબંધમાં બી જાણવા જેવું હશે તો—”

“ જાણવા જેવું શું ? તું ખચ્ચીતજ આજનો દાહરો ત્યારે તો એ લોકને આવ્યે તરફજ થોડજા, ” જાલે ઉલટમંદ સલાહ આપી; “ સ્કાંજ સુધીમાં તો ખુની કોઈજ નહીં પણ જાહંગીર નરીમાન હશે તે આખી મુંબાઈ જાણશે, ન ત્યારે એ લોક બી જાણશે ! ”

“ પણ તેથી આપુને એ લોકને આજનો દાહરો અત્રેજ બોબા-રવામાં શું લાભ થવાનો છે ? ” મંચીએ ગુસ્સામાં ધુસ્કીને અજબેબી વચ્ચે સવાલ નાખ્યો.

“ તે કેમ કહેવાય ? એમાંથી તો કંઈનો કંઈ રંગ નીકળી પરે ! ” જાલે સુચવ્યું; “ તું માહર માન, ને છતાં એ લોક ઘેર પુછતાં આવા કટોકટ ઐયામમાં આપરા સપાટામાં આયાંછ ત્યારે તો એક એ દહારા એ લોકને અહીં રોકીજ રાખજે; ને ચાલ હવે ત્યારે જતે; સાહેબજી : ”—અને જાલ એમ સળગરી મુકી પાછલે બારણે ચાલતો થયો. તેને મંચીનાં ધરવાલાંઆ સાથે બી ઘણું ધરવટ થઈ ગયું હતું, ને તેથી તેને મંચીને ત્યાં જાહેર તેમજ ખાનગી “ આંટી ” બનેતો અધીકાર મલેલો હતો !

તેના ગયા પછી મંચીએ ઓશીસરૂમ ને વેટીંગરૂમની વચ્ચેનું પેલું રૂમીંગપર ઉઘડતું બારણું ઉઘાડી ખાનખહાદુર અદુબા વીમાદલાલ જે બાહર ખોટી થતો હતો તેને અંદર લીધો.

તે ડાસો આજે સ્વભાવ ઠંડો રાખવાના દરાવશીજ અત્રે પાછો આવ્યો હતો. તે જમાનેખાધેલ બુઢો આ મંચી મારવાડીમાં એક વાજખાઉ માત્ર નહીં પણ એક લખાડ લફજો વટીક જોતો હતો, ને પોતાના દીકરાની મુરખાઈથી પોતાને તેના હાથપર સાબુત વેચાયલો જોઈ તે હવે ખરાં દીલનો ડર ખાઈ ગયો હતો.

તેને કુમીએ પછીથી ઘણા વારયો ને મનાવ્યો હતો. મઘ કાલે તેણે અત્રે આવીને ઘણું અતેડ કર્યું હતું, ને પોતાના સ્વભાવપર કાણુ મુતલબ તે સાચવી ન શક્યો હતો તે વાસ્તે સકુમારી કુમીએ

અત્રેથી જવા પછી એક હેતવંતી દીકરીને શોભા આપે એવી કાલજીવી
તેને ધણો ખર્ચેવો હતો, અને તેથી આજે તે નરમ થી જેવો
મંચીને મળવા પાછો આવ્યો હતો.

તેઓ ગર્ભ કાલે અત્રેથી ગયલાં ફલી આગળજ પાધરાં ગયાં
હતાં, જે તેના ધરડા બાપે તેની કરજી નાદાન્યતની બધી કેફયત
જાણેલી હોવાથી અત્યંત ગમખાર થયો હતો. તે છોકરાને, એમ છતાં,
મામલો વધારે ખારીક ને ગંભીર થઇ પડેલો હોવાનો તો સ્વપનો પણ
ન હતો, પોતાના બાપની સહી તે હુન્નજીએ હુંડીની પછવાડે તેના કને
કરાવી લીધેલી હોવાથી તે હવે તેના પર તેના પીતાની સહીની
ફારજરી કરવાનો ગંજીય આરોપ ચાલવવા માંમતો હતો એ ચોંકા-
વનારી વાત તો જ્યારે અદુબાએ તે પારસી મારવાડીને મલી આવીને
તે કેવા એક અધમ જુરાને બસ પડ્યો હતો તે તેને અસરકારક
રવેસે કહી સમજાવ્યું ત્યારેજ તેણે જાણ્યું, ન તે જાણીને તે પોતે
તદન અકળાઇ ગયો.

વધારે જુરું તો એ થયું કે બાપે ઠરાવી ને પુછ્યું કે તેનું
કરજ એ ન એટલુંજ હતું કે બાહેર બીજી બી કાંઇ હતું ત્યારે તે
તકનો લાભ લઇ એ બેવકુફ છોકરાએ બધું સાચુંજ કહી નહીં
દીધું. તેને છુટક છુટક બીજા આસરે ચઉદસો રૂપીઆ બાહેર દોરત-
આસનાઓમાં દેવા હતા તે આ ગરમાગરમીના અધધામમાં કયુજ
કરી દેવાની તેને જાતી ન થઇ ને તેણે, તેથી, ધરડા અદુબાને જુદો
સંખ્યારો ને ખાત્રી આપી કે એ સીવાય તે બાહેર બીજા કાંઇનો
દેવાદાર હોતોજ નહીં. તેનાં મનમાં કે તે રકમ જુદા જુદા આદમીઓ
માગતાં હોવાથી મોટી થઇ હતી ખરી, પણ ખરેખર તો ન્હાની
ન્હાની રકમો તેણે ફરતા ફરતા પાસ લીધેલી હોવાથી તે હવે
પોતાની આએપતમાંથી થોડું થોડું બચાવી તે સંધળાનું જરપાઇ કરી
શકશે. તેને આ લેસન મોડું મધ્યું હતું, ને એ લપડાક પડ્યા પછી
હવે તે એ અંધાપાના પેશામાં પાછો જોડાવે એ તો જનવા જોગ ન
હતું એટલે તેને પોતાની કુમકપરેજ હીંમત હતી.

તે બાપે અધાર સુધી એ દીકરાથી મોટી મોટી ઉમીદો રાખી
હતી, તેથી તેની કેળવણી પાછળ ખરચ કરવામાં તેણે કદી કશી
બખીલાઇ આજ તક કરી ન હતી. તે જે ઔશીસમાં હતો ત્યાંની શી

ખુશીથી તે ભરતો હતો એટલું જ નહીં પણ ફક્ત મુંબાઈ રહેવા ને તે સુખથી ને ધન્યતાથી રહી શકે વાસ્તે તેના બીજા ખર્ચો પુર્ણ પાડવા ઉપરાંત દર મહીને ગજવાં ખર્ચના રૂ. ૫૦ તે ખાસ અજા-
હેદા મોકળતો હતો. તેનાં મનમાં કે એ ડહોયો દીકરો સોલીસીટર થઈ જરૂર તેનું દલદર ફેડશે, અને તેથી આ ઘાટકી અઘાત સમેત તેની ઉમીદનો એ અમલો જમીનદોરત થઈ ગયો એવાથી તે જઈ પીતાને ધણો ગમ ખરપા થયો. તે છોકરાને મંચીના ફાજવારીના એરાદાથી ઘટે એ કરતાં જાસ્તી ડરાવ્યો ને દબાવ્યો. તેવણે ફક્ત તે સીતાર હતો એ કરતાં બી ધણો સીદા જતાવ્યો, ને તેની ચકુનમ ને બેજલલ તે છોકરાને એટલી મોટી લાગી કે તેનો બાપ આટલું મંચીનું પતાવી દે પછી પોતે બાપને માથેનો બોજ સદંતર દુર કરવાની નેક દ્યાનતથી પોતાનું રહેકાણુ બદલી, તે છુપાવી, બધાંથી તે એકદમ તદ્દન અલગ થઈ જવાનો તેણે કરદ કર્યો. “હું માહર હવે ભોગવી લેવશ,” તે દુખી દેમાગથી એકલા એકલો મનસે પટપટ્યો; “મારી પર હેફ પડજે કે મેં એવણની જઈશીમાં એવણને એટલા બધા ખાડામાં ઉતાર્યા ! એનો રસ્તો એજ છે કે હું જ્યાંવેર મોટી કમઈ કરીને એવણનો એ મોટો અવેજ પાછો ભરપાઈ કરી નહીં શકું, ત્યાં વેર માહર એવણના રસ્તાથી બીલકુલ અલગ થઈ જવું !”

પણ હયાં તેને એક ચમટો ભેસથી તુટ્યો. તે બધાંથી અલગ થાય, પણ તેનાં મનની માનીત ફેનીથી એવા સંજોગમાં તો તેણે તેનીથી બી અલગ થવું જ ભેષ્યે, અને તેથી એમ અલગ થવા આગમ્ય તેણે એકજ ને છેલ્લીજ વાર ટોમ નાટકવાલાની તે સકુમારી બેટી ફેનીને રૂબરૂ મલી લેવા ડરાવ કર્યો.

તેણે પોતાના બાપને લણી કાકલુદી ભર્યો. માણીની તલબગારીનો રડતી આંખોએ એક કામળ બી લખી નાખ્યો. “હું તમે જેવા નેકબખ્ત બાપનો બેટો કેહેવાવાને બીલકુલ નાલાયક છેઉં, બહાલા પપાજી,” તેણે લખણું હતું “આજથી, તેથી, તમે મને મુવેલો માનજો. હું હવે તમારે રસ્તે આવવાનો નથી ને તમેને જ્યાં જાજો થવાનો નથી. માહરી કશીજ સોહોધ જોલ બી કરતા ના. હું જ્યારે પોતાને તમે જેવા અસીલ બાપને મોહું જતાવાની સ્થિતિમાં મેલાયલો ભેવશ ત્યારે ને ત્યારેજ તમે મુરખીજના પગ પર માથું મુકવા

તમારી આગલ પાછો આવશ. તેટલાં પાક ખુદા તમે સાહેબની દરેક ફેસલાલ કરે” વિચેરે.

અને, અલખત, અદુખાને તો ફલીના એ હેમક ઝિરાદાની કાંધજ ખખર ન હતી. તેઓને તો તેમનાં એકાંત વેસાવાની એકાંત બંગલી વખર આ ગરબડયાં મુંબાઇમાં જરા એ કલ વલતી ન હતી, જેથી બને એટલી સીતાબીથી તેઓ પાછા વેસાવે ન્હાસવા માંખતા હતા. તેવણુ બીચારા એવા સંજોગમાં રાત્રે એક જપ સુષ વટીક સકયા નહીં, ને બડી ફજ્જર તે બીજી સહવારે મંચીને રૂખા બાલી દેવા તેને ધર પાછા ફરયા તે આપણે ઉપર વાંચી આવ્યા.

તેવણુ તો ધારતા હતા કે મંચી આજે હવે સરયામ દમસમ-થીજ કામ લેવાની સરખાત કરશે, પણ તે તો કેથો તેથી હલકું ઠોડા આધરુદ્ધીમ જેવો થઇ ગયલો ! તેણે ધણા અદખ ને ધણી નરમાસથીજ અદુખા સાથે વાત કરી, ને વળી આગલે દિવસે તેણે જે થોડીક ટુંદી બતાવી હતી તેની મારી વટીક માંગી ! અદુખા અજબ થયા. એ શું ? તેવણુ શું જાણે કે બાંગડ મંચી આ બી એક બાજીજ ખેલતો હતો.

હું ફક્ત માહરા દસ્તાવેજ મુજબના રૂ. ૧૭૫૦ લઇને આ બધા ઝમોલાની માંડવાલ કરા,” મંચી ચીગો થયો. મેં રાત્રે ધણો વિચાર કીધો, ને મને લાગું કે જે આપ સરખા મોટા માણસ સાથે નજીવા વારફેર વાસ્તે માહરે બીગાઠ કરવો પાલવશે નહીં.”

અદુખા રાજી થયો.

“લેઓ ત્યારે,” તેણે પોતાના મોટા ડગલાનાં મોટાં ગજવા-માંથી રબરબેન્ડે બાંધેલો નોટોનો એક ચોડો ખેંચી કાઢતાં હિલટમંડ કહ્યું, “અને—”

“હું હમણાં અવેજ લઇ નથી શકતો, ખાનબાહાદુરજી,” મંચીએ ફજેત જેવું જરા શીકકું હસીને કહ્યું; “અસલ વાત એમ છે કે ગઇ કાલે આપ આવી સીધારયા બંજી હું ચુસ્સામાં ઉડીને માહરા સોલીસીટરનું મત કરવા તે હુંડી લઇ ગયો. તે બાહેર ગયલો હતા, એટલે ત્યાંજ બેસીને બધો કેસ તેનાં મતને સાફ મેં લખી નાખ્યો, ને હુંડી બી તેજ કવરમાં તેને જોવા સારૂ ખીડી. પંજી મધ રાત્રે મને ઘેર આગલ તેનો જવાબ

આખો જે રાતની ગાડીમાં તેને ધંધાનાં જરૂરી કામસર પુના જવું પડ્યું છે, ને હુંડી તેણે પોતાની ખાનગી ત્રીજેરીમાં ઉચી ફાંધેલી છે, એટલે તે એક બે દિવસમાં અતરે પાછો ફરશે તેવો મને બોલાવશે, ને સલાહ આપશે.”

ખાનખાહદુરે ખીજવાતથી તે નોટાનું બંડલ દુરો કરીને હાથમાં લયડી નાખ્યું, ને ફફડાટથી પાછું ખીસાને સપુદું કર્યું.

“ત્યારે હવે તમે કેહવા ને કરવા શું માંગો છો ?” તે ડોસાણએ આ નવા પેતરાથી નારાજ થતાં બાઉમેદીના ધુંધવાતથી પુછ્યું; “એમ કાંય કરતા નહીં—હુંડીનો અવેજ ચુકવી લેઓ. મને રસીદ આપો, ને હુંડીનું ખોખું તમારે હાથ આવે ને તમે મને બરપદ કરી મોકલી આપશો એટલે આજે તમારી રસીદ હું તમને પાછી પોસ્ટ કરશ ?”

“તે નહીં મને, સુરખખી,” મંચીએ હજી ઘણાં નમાનાંપણાં ને નમનતાર્કના દેખાવથી કહ્યું. “હું ખીજનેશમાં એમ જરા ખી વાંકા-ચુંદ્રા ચાલતો નથી. ખીજનેસ છજ ખીજનેસ.”

“પણ ત્યારે તમે કેહવા શું બેઠા છો !

“મકુ”ને એક બે દહારામાં કાંઈ ખાતુ મોડું થતું નથી,” મંચીએ તાબેદારીની ઢપે માંગી લીધું. “આજે તમે સીધારો, ને હું ખખર આપું ત્યારેજ તરદી લઈ પધારજો, હું તો ધારું છું જે મારેલા સોલીસીટર પાછો આવી જશે, ને તે આવે કે તરતજ હુંડી હું પાછી લઈ લેઈ આપને ખખર આપશ, આપ કાંઠાં ઉતરેલા છેઓ ? જરા મને ઠેકાણું લખાવશો ?”

અદુખાએ ચેહરામાં ગુસ્સાથી તેમજ નાચારીથી લાલ થતાં લખાબું, તે ડોસો બડી મુસ્કીલથી પોતાને ક્રોધ છાતીમાં સમાવતો જણાતો હતો, પણ મંચીએ તે કાંઈ સમજતોજ ન હોવાનો આખા દેખાવ કર્યો.

“અહીં જોવો, મનચેરલ,” તે ડોસાએ હવે થથરાવીને કહ્યું; “મને જાસ્તી નીચવવાનો આજે જે કાંઈ તમારો નવો તાગરો હોય તો તેમાં સત કરીને જાણજો કે તમે ગંબીર ભુલ કરશો. હું માથાનો અરધો ગીએલો છું. એક વખત માહરું માથું ફર્યું તો હું ઠેક વેર લરશ, ને તમારાં બોપાલાં ઉંધારાં કરીને તમારાં પીછરેપીછરાં વેરી નાખશ. હવે તમારે ગમે તેમ કરો. હાલ તો હું, તમારા કેહવા મુજબ એક બે દહારા હજી અતરેજ ચોખશ, ને તમે મને બોલાવશો તેની

વર નેવશ. સાહેબજી.”—અને મંચી જે જવાબમાં લાંબું ચોર કાંઈ બોલવા જતો હતો તે સાંભળવાની દરકાર વટીક ધરાવતો ન હોય તેમ ધરડો ખાનગાહાદુર તેની અસલ દમામદાર અદાથી તરત ખારણું અદાલી બાહર ગયો, ને તે પલીદ મુકામમાંથી ચાલતો થયો.

“જખ મારેછા તેના ગયા પછી મંચી એકલો તુચ્છકારથી પટપટયો, બચ્યા, તું જે તો ખરો—દાવ ધેવાની અમારીજ વારણુ આવશે હાલ તો તું મુંબાઇની ઠંડી ઠંડી હવા ખા, ને સ્હાંજ સુધીમાં હોઝારાથી મુંબઇ બધી ધમધમી રેહશે કે તાહરો બંધવી ખુન કરીને આપઘાતથી આવ્યે જેહાંનથી છુટડો પામ્યોજ, ને ત્યારેજ દાવ લેવાનો માહરો ખરો વખત આવશે !

એ પછી તે નાહવા ધોવા ને નાસ્તો કરવા અંદર ગયો, અને પરવારી સરવારીને દસ વાગતે જમારે પોતાનીજ આશીસમાં પાછો આવ્યો ત્યારે રસ્તાપર “સમાચારના વધારા”ની ઝુમ પડતી હતી. તેણે તે સાંભળી એક પૈસો આપી તરત મનસુખને બાહર દોડાવ્યો, ને તે એક વધારો લાવ્યો, જે ચક્ષુ ચઢાવી તેણે ઘણી ઉલટ સાથે નિચે મુજબ વાંચ્યો:—

“સરદાર કરીમખાન સી. આઇ. ઇ. ના જવાંન બેટા મીંઠ પીરમહમદનું આગલી રાતરે તેઓના પેડર રોડના બંગલા ઉપર જે બાયલીટ ખુન થયલું જાહેર થયું છે તેમાં અનરેનાં એક અસલવારેનાં માનપામેલાં ને જાણીતાં પારસી કુટુંબનાં નખીરાનું અપરાધી તરીકે નામ સંદોવાયલું અજવાલામાં આવ્યું છે એમ જાહેર કરતાં ઘણો ખેદ થાય છે. મેસર્સ નરીમાન એન્ડ સન્સને નામે થોડુંક પર અતરે જે પેહડી મરહુમ શેઠ નહનાબાઇ નરીમાનના વખતમાં ઢીક ચાલતી હતી, અને તેઓના મુવા બાદ તેમના બેટાઓ જાંહગીર ને જમશેદ ચલાવતા હતા તે પેહડીના એક વારના સુખી ને શ્રીમંત મીંઠ જાંહગીર નરીમાનને ફોરજરીના ગંબીર ગુન્હા વાસ્તે સાત વરસના દેશ તરીપારની ઘણી સખખત સજા થયલી વાંચનારા સાહેબોને યાદ હશે. એ ટેક પુરી કરીને મજકુર પારસી હાલમાં અત્રે પાછો ફરેલો પરેલ ભોઇવાડા ક્ષીટમાં હીરાજ કાયમેન નામના ગાડીઓ ભાડે ફરવનાર જરથોસ્તીનાં ધરમાં ભાડું ભરી રહેલો હતો, જ્યાં શક ઉપરથી ઉપલાં ખુનના સંબંધમાં પોલીસ તેની ધરપકડ કરવા ગઇ ત્યારે તે મુવેલો મળી આવ્યો છે.

“એ બંને લાશે પર આજે ભુરી ભરાશે, જ્યારે ઘણી ચોકાવનારી ખીનાઓ જાહેરમાં આવવાની વધી રાખવામાં આવે છે.”

આ રીપોર્ટ અધુરો હતો, પણ મચીને વાસ્તે એટલુંજ ધણ હતું. અત્યારમાં તો ત્યારે ખાનખાહદુર ખી પોતાના નેકનામ અનેવીની એ બધી કારનાજીને લગતી માહિતી મેળવી લેશે, ને મરનારની દીકરી કુમી ખી એવા સંજોગમાં હાલમાં તે ડોસાની સાથે મુંબાઇ આવેલી મુંબાઇ હતી તે, પેલા જલ ઝવેરીનાં કેહવા મુજબ, એક ઘણા બાગ્યશાળી જોગ થયો હતો !”

પ્રકરણ ૪૪ મું.

—:૦:—

હગીર નરીમાન તે સહવારે નેખ્યન સી રોડપરના તે મોટા બંગલાના કુશાદે બેડરૂમ માંહેલા પોતાના સુખકર બિછાંણાંમાં જહુ અસુરો જાગ્યો ને ઉઠ્યો. પેહલલાં તો આંખ ખુલતાં તે પોતે ક્યાં હતો તે આસપાસ નજર દોડાવતાં તે સમજી વટીક શક્યો નહીં, પણ ખીજીજ પળે વિજળીક ધસારાથી આગલી રાતના સઘળા બપંકાર બનાવોની તેને પાછી યાદ થઇ, ને તેના બાઇ જમશેદના હક થવા પછી જોઆ-સબર્ગવાલા લખપતી ખરશેદજી લક્ષ્મીને નામે તેણે પોતે અતરે આવી જમશેદના તમામ પૈસાટકા ને અસકેયામતનો હર્મિતથી કળ્જે લીધો હતો એ વાત મગજમાં તાજી થતાં તે છલાંગ મારી ઉઠ્યો, ને બિછાંણાંમાંથી બાહર આવ્યો.

તે આગલી રાતરે જહુજ મોડો સુવા ગયો હતો, તે આવ્યો ત્યારે તેને સઘળા નોકર નફરોએ મોટાં માનથી પોતાના નીમકપરવર ને નવા માલેક તરીકે દરવાજાપર ઝુઝુકીને સલામ કરી આવકાર આપ્યો હતો, ને હેડ બટલર જે બેઠી બાંધણીનો, અધકચરા પાકેલા બાલનો, આંજો

બરેલો સભ્ય દેખાવેલો એક ગોઆનીઝ હતો તેણે તે “શેઠયા” ને તે આખો બંગલો રાતો રાત ફેરવીને બતાવ્યો.

તે એક મોટું દમામદાર હવાવાહું કુશાદે મકાન હતું. પાછલા વરંદાની મુખડે એક વિશાળ કંપાઉં હતો, કે જેની નીચી દીવાલને ભરતીનાં પાણી અથડતાં હતાં, અને હાલમાં પણ ભરતી હોવાથી તેના દુખી દેમાગને ઠંડક આપતી જે એક ઠંડી લેહડી દરયાની પીઠ પર થઇને બંગલામાં નાચતી કુદતી દાખલ થતી હતી તેની રાહત ઓખવતો તે એ બાળુની મોટી પુરસીમાં જરા વાર આરામ કરતો બેઠો.

આયારમાંજ રાત ઘણી ગુજરી હતી, પણ તેણે, એમ છતાં, એકદમ સુવા જવાની તૈયારી કરી નહીં. સર્વેને માલમ હતું કે આ તેઓનો શેઠ અત્રેનો રહીશ નહીં હતો. તે જેઆન્સબગથી મોટો શ્રીમંત ને માલદાર થઇને પાછો ફર્યો હતો, ને, અલાદીનના જુદા જાનસથી કામ લેવાતું હોય તેમ, પૈસાના તલેસમથી પોતાના સોલી-સીટરો મારફતેજ સઘળું કામ લઈ અત્રે આ મોટી રાત્રે આજે બંગલાનું પહેલન લેવા આવી લાગ્યો હતો. કાષ, તેથી, જરાએ એ સંબંધી અજબ થતું હતું નહીં તે અભણ નોકરવગેને વટીક એમાં અકુદરતી કશું જણાયું નહીં. ને તે સુવા જવા ત્યાં સુધી નોકર નફરોનું મેઝરું પોતાને લગતા વીભાગમાં તેને પૈસાટકાના પ્રમાણુ વિગેરેની લગતી અટકલના ઓરંગાઓ લગાવતું જાગતું બેસી રહેલું હતું.

તેણે, પછીથી, જ્યાં તેના બધા અસખ્યાલ લાવવા ને ગોઠવવામાં આવ્યો હતો તે ઓરડો જોવા માંગ્યો. એ ટુકાણેથી અસખ્યાલ ચુકતે ત્યાં આવ્યો હતો. એકતો એ ગાડાં ભરીને જેઆન્સબગથી પરભાડો આવેલો, ને બીજો જમશેદ ઉતર્યો હતો તે હોટેલમાં થી તેજ સ્થાને રવાના કરેલો. મરનાર એ પોતાના બાઇ જાંહગીર ને મલવા આગમય તે હોટેલનું બધું ચુકતે કરી એ અસખ્યાલ બધા આજે તરફ રવાના કરીનેજ આવ્યો હતો. આપણે વાંચ્યું તેમ, જાંહગીરને મલકીને તે એજ મુજબ અત્રે પાધરો પહેલન લેવા આવનાર હતો.

તે હેડબટલરે મદદ કરી. “મારે રાત્રે સુવા આગમજ એક બે અમતના દસ્તાવેજે તપાસી લેવાના છે,” જાંહગીરે કહ્યું— અને તેણે તે પેટીઓ વિગેરે સીલબંધ બંધાવવા પડેલી હતી તે જાંહ-

ગીરને છોડી બાપી એટલે તેણે તેને રૂખસાદ કરી. તે પછી તેણે દરવાજા અંદરથી તપાસીને બંધ કર્યો, ને એક પછી એક કુમ્મીઓ બગાડીને તે ત્રંકસ એક પછી એક ફાવત થતી ગઇ તેમ જોઇ. તેને તુરત વેલા ફક્ત જરૂરી કાગળ્યાઓ જોઇ લેવાનાં હતાં ને તેથી જે કટકા ગળ્યાં મળ્યાં તે બધા સ્વાધીન લઇને એ ત્રંકસ તેમજ તે આરકાનું બારણું સંભાળથી પાછું બંધ કરી તે પોતાના સુવાના આરકામાં ગયો. તેણે નોકર નફરોને હવે સુવા જવાનો હુકમ આપ્યો, ને પોતે તે બેડરૂમનું બારણું બંધ કરી તે બધું વાંચવાનું લઇને બેઠો તે બધું થાકવી નાખનારું હતું, મગર તેને તે વાંચતાં વાંચતાં બધુંએક અજવાળું મળ્યું.

તેણે મોટી રાત થતાં સુધી તે કાગળ્યાંઓ વપાસવાનું જરી રાખ્યું. તેણે જેમીનું વીલ જોયું, ને પોતાની ખાત્રી કરી કે મરવા પહેલાં વીલ તેણે તેનીજ (જાંઘીરનીજ) ફેવરમાં ફરેલું હોવાનું તે જો બોલ્યો હતો તે બીલકુલ બરહકને ખરું હતું. વળી તેણે બહુ જરૂરનું એ જાણ્યું કે મરનારે જોઆન્સબર્ગથીજ એક પારસી સેક્રેટરી નામે મીં શીરાજ શેઠના, એમ. એને પોતાની નોકરીમાં રાખ્યો હતો, જે વળતી સહવારે પોતાના એમ્બાને ચાર્જ લેવા હાજર થનાર હતો, ને એ માહિતી મલતાં તે સજજડ તરખાયા! જો તે આ પ્રપંચ પારખી કાઢે તો? તેણે જો મરનારને બરાબર જોયલો ને આલખેલોજ હોય તો?

તેણે ખુદાને સોંપ્યું. બીજું તે શું કરે? મરનારના ને પોતાના એકરમાં કાલ જે અકસર મલતાપણું થઇ પડ્યું હતું તે ઉપર તે આધાર રાખી બેઠો. કાલ છે ને સાહેબ છે. તેને શું ખબર હોય કે એ જવાન તેની મીડી કુમીની મોહબતને પરસ્તાર બી બન્યો હતો?

તે નાસ્તાપાણીથી પરવાર્યો ને દરામંચ રૂમમાં આવ્યો ત્યારે નવ વાગી ગયા હતા નાસ્તાપાણી યા પરવરહેગાર, તેની હાલતમાં મોજે-છત ફેરફારો થતા હતા. આવો નાદાર નાસ્તો તેણે તેનાં બહાલાંઓથી વીખુટો થયા પછી આજ તક આ આગમચ કદી જાણ્યો ન હતો. પૈસા ટકાનો આવો વૈભવ તેને કેવળ નવીન નહતો, પણ એ વૈભવ પરસો તક તેનાથી રીસાઇ બેઠો હતો. મઇ કાલે તો રાત સુધી તે હીરાજ કાયમેનની કંગાલ છાપડીના એક ન્હાના આરકામાં મુકલીસ મોહતાજ હતો. તે બધું પોતેજ પોતાનું ફાટી લેતો હતો! કચરો

પુંખે, સામન સાફ કરવાનું, દીવા બતી વિગેરે મોટે ભાગે તેને એકલે હાથે પોતાનેજ કરવું પડતું હતું, ને આજે ! આજે તેની મેઢરબાની જીતવા, તેના હુકમનો એક સુખન સાંભલવાને આજુબાર તેનો પડતો બોલ મોટાં માન સાથે ઉચ્ચાડી લેવાને ઉમેદવાર તેના ખીદમતગારો ને નોકરનફરોનો એક મોટો બેન્કર રસાલો મોજીદને હાજર હતો !

નાસ્તાની ટેબલ પર થોડાક ટપાલ હતો; ને તેમાં એક કાગળ “ બેન્ક બેન્ક ”ના મેનેજર તરફનું હતું. તેમાં ખરસેદજી બી. લશ્કરીને નામે તેને ખબર આપવામાં આવી હતી કે બ્રિટિશ સર્વિસની તેની એસ્ટેટનો બાકી હીસાબ પચી હવે આના પાંચ સીકકે ચુકતે એ બેંકમાં આવી ચુક્યો હતો, ને તેણે તેથી મેઢરબાનીની રાહે પોતાની સહીનો નમુનો બેંક બુકમાં નોંધવા વાસ્તે તે દિવસે બેંકમાં હાજર થવા તરફી લેવી.

તેણે આ મોટા છુટકારાથી વાંચ્યું. જમી બેંકમાં ગયેજ ન હતો ને પોતાની સહીનો નમુનો બેન્કમાં આપીજ ન આવ્યો હતો એ સંભેમ કેટલો બધો તેને વાસ્તે સલામતીભર્યો ને નસીબવાન હતો ! દયાલુ ખુદા જાણે તેને મદદ કરવાજ માંગતો હતો.

તેણે હેડબટલરને બોલાવી હુકમ કાઢ્યો. “ મને એકાંત પસંદ છે, ” તેણે ફરમાવ્યું. “ મને જે મલવા આવે તે બધાંનેજ માફરે મલવું નથી. ચોક્કાદારને હુકમ આપજે કે માફરી મરજી વગર જે આવે તેને મલવા આવવા નહીં દે. ”

તે બટલરે જવાબમાં સખ્ત તાબેદારી કહી સંભળાવી, ને માલિકની તેનાપર ખાસ મેઢરબાની ઉતરેલી જોષ તે જોઆનીએ તેના બાપદાદાની ખાસીઅત અને રીત મુજબ જરા વધતો “ ફીમીલીઅર ” થવાની પોતે પોતાને રજા આપી. તે ચીખો થયો. ટેબલ પર રજી થયલાં પેપર્સ હજી ખુદયા વનાનાં એમનાં એમ પડેલાં જોષ તેણે પોતાના શેઠને વેશ્લી ને પેહલ્લી ખબર કરવાની ઉલટ દર્શાવી.

“ આપણા લતામાં એક લશ્ચું કમકમાતભરેલું ખુંન થયું છે, મુરખી સાહેબ, ” તેણે કહ્યું. “ અહીં જરા આગલ પેડર રોડ પર સરદાર સાહેબ કરીમખાન કરીને એક મોટા સરકારી આધેધાર રહેઝ તેવજીના જવાન બેટાનું આગલી રાત્રે કોષએ ખુંન કરેલું ગઈ રાત્રે જાહેર થયું છે. ”

જાંહંગીર નરીમાને પીસેલા હોઠથી એ વાત સાંભળી. તે એ સુશ્વવા ને નીરાંત કરવા માંગતો હતો, જ્યારે આ બટલર નિર્દોષ બોલાવમાં તેજ વાત તાજ કરતો હતો; અને તેને શક નહીં જાય માટે જાંહંગીરને તે ઘણી ઉલટથી સાંભળવાના ફરજયાત ઢોંગ કરવા પડ્યા. તે બેદરકારી બતાવીજ કેમ શકે? લગોલગના લગ્નામાં એક ખુન થય્યું હોવાની વાત કોણની જાણા ન ઉઠેકરે? એટલાવારને તે બટલરને તે તેની બકબક વચ્ચે રોકી શક્યો નહીં.

“ પાલીસે મુદ્દો પકડેલો છે, સાહેબ, ” તેણે આગળ ગળડાવ્યું. “ કેહે જે પરેલના ભોષવાડામાં કાંઈ પારસી લુચ્છો ગેલેનોતો તેનો એ ખુનમાં હાથ છે. મોટી જેલજાતો ભોગરી આવેલો કાંઈ અવલ નાંખરનો બદમાશ છે. પછીથી આપવાન કરીને મરી ગયો. ”

“ ખરાબ ! ઘણું ખરાબ ” જાંહંગીરને એકમત થવા ફરજ થઈ પડી; “ કંઈ નહીં, તું હવે જા. પેપરમાં બધો રીપોર્ટ હશે. હજી મેં પેપરો વાંચ્યાં નથી. હું વાંચી લેવશ. ”

“ જી, હા, મુરખી સાહેબ, ” તે ગોઆનીએ તાગેદારી ને માનથી જરાબ કર્યો.—અને તે જવા કરતો હતો તેટલાં એક બીજા બીદમતગાર ઘણા અદ્યતા દેખાવથી બારણાં પર આંગણાં અફાલી અંદર આવ્યો, ને હેડબટલરના કાનમાં કંઈ કહ્યું.

“ કાંઈ આપ મુરખીને પુછેછ, સાહેબ, ” તે બટલરે તેને સાંભળી લઇને જાંહંગીર તરફ ફરીને કહ્યું; “ કાંઈ બાકુતી વીક્ટોરિયાવાલો છે. ”

“ બાકુતી વીક્ટોરિયાવાલો મને પુછે ? ” જાંહંગીર અજાબ થયો, “ શું કહેછ જે ? ”

“ આપ સાહેબ તેની ગારીમાં કંઈ સુતી ગયલા તે પાછું આપવા આવોછ, મુરખી, પેલા નોકરે હવે આગળ પડી જવાબ કરેલો. ”

“હું તો કંઈ સુતી ગીયોજ નથી”. જાંહંગીર પોતે પોતાને સુલી જતાં કેહવાની સુત ખાધી;—અને પછી તરત તે તો તેના મરનાર બાઇનો બાગ બજવતો હતો એ વાતની માફ થતાં તેણે વધાર્યું, “ તું જાબરદી, ને બધું પુછી પરછીને તલ્લાસ કરી આવ. ”

બરદી—હેડબટલર—પેલા બીજા નોકર ભેગો, એ કુકમ સાંભળતાં, નમીને ગયો, અને જાંહંગીર એકલો પડ્યો, કે જ્યારે તેને આએ

જાતનાં જોખમોના ધડકાજીરના પાવથી ધુજરાં લાગતા માડ્યાં. જોઆન્સજયગથી આગ્યા પછી જે એ ચાર દિવસો મરનાર મુખાષ્ટમાં હતો તે દરમ્યાન એવું તો ક્યકંઈ જન્યું હશે કે જે વારતે તે (જાંહગીર) કરીજ માહીતી ધરાવતો ન હતો, અને રખે એવા કોઈ ઘોંટાલાથી તેની આ મોટી ઠગાઈ અજવાલામાં આવી જાયે !

અરટી પાછો આવ્યો,

“ કંઈ કાગળ છે, મુરખી, ” તેણે કહ્યું. “ આપ સાહેબ એની વીક્ટોરીઆમાં કાંઈ કામળ લુપ્તી ગયલા છો, જે તે છોકરો આપને હાથોહાથ આપવાની બોહોસ લઈ બેઠોછ.”

“ બોલાવ ! ” જાંહગીરે હુકમ આપ્યો.

તેણે તે ગાડીવાનને મલતું ને તે કાગળ જોવું તો જોઈયે ? મરનારનું તે કાંઈ એવું કામનુંજ કાગળનું હોય કે જેનો એક જાણવાનું તેને માટે કદાપી લાભકારકજ થઈ પડે ? તેણે, તેથી, તેને અંદર બોતાવાનો એ મુજબ હુકમ આપ્યો, એક તેમાં બી જોખમ તો હતોજ. તે ગાડીવાન પોતે જેને હાંકી ગયો હતો તે એ નહીંજ હતો એમ પારખી કાઢે તો ? પણ વળી તેને લાગ્યું કે એ જનવાજોગ ન હતું. જાડુતી ગાડીવાળાઓ રોજના અનેક બાડાંઓ હાંકી લઈ જાય છે, ને તે બધા ગ્રાહકને કાંઈ ચીપી ચીપીને જોવા ને ટીકી ટીકીને બોલખ હૈયામાં ઉતારવા એસતા નથી, અને એ સંખ્યારા પર તેણે હીમત જમા કરી. હવે તેણે ખાંડડ્યામાં માથું આપ્યું હતું તો ધપકારાથી બીહીવું શું ? એવા તો કાંઈક કડવા અનુભવો સામે તેણે બળવતરીથી ટકવાનું હતું !

તે ગાડીવાન અંદર આવ્યો. તે બપોરમાં દરેક થયેલો હતો. માથેની ટરકી ટોપી સફા બસ કરેલી હતી, ને તે સાંપડેથી એકી હાંચી પેહોડેલી હતી કે ડાબી બાજુમાં સફા હોલેલા બાલનો સીધા સેટો પાડેલો પ્રગટ જોઈ શકાતો હતો, ડગલાનાં ઉપલાં હોલમાં વળી બપોરથી એક ગુલાબનું “જટનહોલ” થેસવેલું હતું.

તેને જોતાં જાંહગીર એકાદ પદ અભરાતથી અવાચક થઈ ગયા. તે તો, વાંચનાર આ આગમય ચેતીજ ગયાં હશે તેમ, તેના ધરવાળા હીરાજી કાચમેનનો છોકરો ખસરખાઈ હતો ! શું તે તેને બોલખી કાઢશે ને તેની ઠગાઈ પકડી આપશે ?

પ્રકરણ ૪૫ મું

—:—

રબ્બી સાહેબને સેવક નમેચ,” તે બટલર તેને દાખલ કરી બારણું પોતા પછવાડે ધારા મુજબ ખેંચીને બંધ કરતો અદબથી બાહર ગયો. એટલે ખસરભઈએ નમીને નાટકી ઢપથી સલામ કરતાં નાટકીજ તોરે કહ્યું. “આપ સાહેબે ચાર દાહરા

પર રાખ્યાછ ટાવર આગળથી સેવકની વીક્ટોરીયા બાઉ લાધીતી તે મુરબ્બીજીને યાદ હોશે; ને આપ ઉતરી જવા પછી મને આપનો એક દસ્તાવેજ ગાડીમાં પડી ગયલો મઘી આવ્યો.”

જાંહગીરના જીવમાં જીવ આવ્યો. દેખીતી રીતે ખસરએ તેને પોતાનાં આપનાં ઘરના ઉપરે મજલેના બાકુત તરીકે ચોક્કસપણે ન હતો. ક્યાંથી ચોક્કસ? આગલ અમે કહ્યું છે તેમ, જાંહગીરે હવે માફ કર્યું કે, ખસર ગાડીપર સહવારે બડી ફઝર જતો હતો, ને શત્રે ઘણો અસુરેથી પાછો ફરતો હતો. એમ તો એક બે વાર તેઓ રમર થયા હતા ખરા, પણ ત્યારે બી ખસરએ તેને એવો અડછતોજ નોયલો કે હાલના ફરફારો છતાં તે તેને જાંહગીર નરીમાન તરીકે ચોક્કસપણે શકે એ બનવાબેગ લાગ્યું નહીં.

“દસ્તાવેજ ? બા, શાનો દસ્તાવેજ ?” જાંહગીર એ મુજબ હીમત આવતાં જરા જીવ ઠેડવી પુછ્યું; “જેઉં વાઈ ?”

ખસરએ ગળવામાં ફાંફાં મારવાંના હોમ કરતા કાન ખુલ્યા.

“લગ્નો અગતો દસ્તાવેજ છે, શેડજી,” તેણે કહ્યું. “હું પોલીસપરજ પાંધરો લઈ જતો, પણ મેં જોયું કે આપ સરખા ઉમરાવની એવી કાઠ ખાતગી વાત એમ પોલીસમાં બહાર થઈ ગય તે સાર નહીં. મને કંઈ ઇચ્છેજનું ઝાઝું ગીલીયાં નથી, પણ જરા દટપ વાંચી જાણુંછ તેથી મેં જોયું કે કાગલ—કાગલ જેટલે એવો સારો નથી. કાઠ બાઈ મનીખનો લખેલો છે. હવે તમોને યાદ તે આવીજ ગીયું હશે?

“હં-હા-હા,” જાંઘગીરે તોલ્લો માર્યો. તેની જાણે બહા કે બહા કંઈ દીશાએ આવતો હતો, ને આ પોરથો બકવાત કરતો હતો તે કાગળ શા વીશે હશે! “હવે મને યાદ આવ્યું ખરું. ત્યારે તે કાગલ પોલીસને નહીં આપતાં અત્રે અહીં પરબાડું લાવવા વાસ્તે તમોને ઇનામ જોઈશે એમ?”

“ખરું કહ્યું, મુરખીલ!” ખસરૂ શીકડું હર્યો. “અમે ગરીબ રોજ રૂપો બે રૂપા વાસ્તે જાંઘગી બર બાડાં કરીને મરી જઈએ! એ તો આવો કોઈ ચાનસ આવી જાય ત્યારેજ અમે બે પૈસાનું મોહર જોઈએ. આપને વાસ્તે તો તુઝા વાત, પણ મને ગરીબને તો—”

“પણ લાંબોની, કાગલ તો બતાવતા નથી?”

“આએ રહ્યું, માહરા મેહરઆન.” અને હવેજ ખસરૂએ પેલી જરમન અબળા કથેરાઈનનું મરનાર જોયું કાગળ કાઢી આપ્યું. તેણીએ—તે અદરાયત્રી પ્રીયાએ—જેમીનું ખુન કરવાના સપત લીધા હતા તે જાહેર કરનાર તે એક કરપીણ કાગળ હતું. જેમી તેના નીદોષ જરમન બહાલા મેક્સ ફ્રેડીઆથ સાથે જોઆન્સઅરગ ખાતે લખંકાર દગો રમ્યો ને તેની ખસતે ખોહારી પર પોતાની આબાદીનો અમલો ઉઠાવી માલદાર થયો. પછી છેક બે વરસે તેણીએ તેને જોઆન્સઅરગ ખાતે એ કાગળ લખ્યો હતો, કે જેને લખતું સઘળું સવિસ્તાર આપણે વાંચી આવ્યાં છીએ.

જાંઘગીરે તે કાગળ ઉતાવલે વાંચી લીધું,

“દમ વગરની વાત!” તેણે તે વાંચી લખને સમો સમાવી ચતુરાઈથી કહ્યું, “માહરી પાસ જુઠો દમ કશીને પૈસા કહરાવાની આવે તો કોઈ હલકી વર્તણૂકની ઓરતની કોશિશ છે! એ કાગલ પોલીસના હાથમાં જતે તો હું કંઈજ પરવાહ કરતે નહીં, પણ હવે તમો ચાહીને એ અહીં સુખી લાગ્યા છેએ ત્યારે હું તમોને એના ઇનામના દશ રૂપા આપું.”

ખસરૂનો ચહેરો ઉતરી ગયો.

“મેં તો—મેં તો વણીજ મોરી ઉમીદ રાખીતી, મુરખીલ,” તેણે અંખવાણો ચતાં કહ્યું; “મેં તો ધાર્યું તું કે આવું એક કાગળ લાવી આપવાનાં ઇનામ તરીકે મને કમમાંકમ રૂ. ૫૦૦) મલશે. આપ સરખા લખપતીને ૫૦૦ કીયા હીસાબમાં?”

જાંહગીર નરીમાન ગંબીર થયો. તેણે તે કાગળ વધતાં ધ્યાનથી પાછું વાગ્યું. તેને લાગ્યું કે કાગળ ખરેખર ધણો ગંબીર હતો. તેમાં જેમીપર ધણા બયબીત આરોપ રજુ કરેલા હતા, ને સરખસર તેના જન લેવાનીજ તે ઝતુની જરમન અબજાએ ખુલ્લે ખુલ્લી તેમાં ધમકી લખી વાલી હતી. સરાંશ, આપું એક કાગળ જેમી જે હૈયાત હતે તો કદી કોઈના ખી હાથમાં જવા નહીં દેતે, ને ૫૦૦ તો શુ' પણ ૧૫૦૦ ખી તેની કીમતના તે આ પોરયાને આપવા ખચીત કરીને ખુશી થતે!

“હું એટલો બધો એમાં કંઈજ દમ જોતો નથી,” જાંહગીર એપરવાહીના દેખાવથી પાછું કહ્યું, “પણ તમે જરથોસ્તી છેઆ એટલે તમોને ના ઉમેદ નહી કરવા હું તમોને આના રૂપા દોહોરસો આપશા.”

“જે આપ મુઃખીજીની મરજી હતો તાબેદાર શુલામ છેઉં,” ખસરૂએ પછી નમીને સલામ કરી; “માહરાથી તકરાર કરાય?”—અને તે પુરતો સંતોષ પામેલો દેખાયો, કેમજે આરી મોટી રકમ તદ્દન નહીં ધારેલી એક નજીવા અકસ્માતના પરીણામમાં તેના ખીસામાં ચાલી આવતી હતી! તેને લાગ્યું કે ખુદા આપવા માંગેજ તો એ બધા તેના રસ્તા છે.

“આજે હું એ રકમ તમોને આપી નથી શકતો,” જાંહગીરે કહ્યું; “તમે કાલે આવજો. હજી મને બેંકમાંથી અવેજ ડરો કરવાના છે—”

“મને એક આપોતી, મુરખીજી?”

“હું જોઆ-સખર્મથી નવોજ આવેલો છેઉં, ને હજી માહરે માહરી ગોઠવણો કરવાની છે,” જાંહગીરે તે પોરયાની અધીરતા જોઈ મુજમાં હસીને કહ્યું; “હું હજી એક બુકસ ખી લાગ્યો નથી. તમે કાલે આવજો. તમારે નામનું એક કવર, અંદર ૧૫૦ ની નોટસ મુકીને, હું માહરા હેડક્વટલરને આપી રાખશા, ને તેની પાસે તે તમે લઈ લેજો.”

“આ ધણી મેહરઆની, મુરખી સાહેબ !”

“તેટલાં તમોને વિસ્વાસ નહીં આવતો હોય તો લાલે આએ કાગળ કાલ સુધી તમો તમારાજ સ્વાધીનમાં રાખો.”

“અરે કંઈ સાહેબ—સાહેબ કરો, સાહેબ—સાહેબ કરો, મુરખી સાહેબા!” ખસરે જાસ્તી ચીઝો થયો. “હું કાલે આવસજી. માહરે નામનું કવર —”

“તમારું નામ શું છે? મને લખાવો,” જાંહગીર અજાણ્યો થયો—અને ખસરેએ નામ લખાવ્યું, જે તેણે પોતાની નોટ છુકમાં નોંધી લીધું, અને ખસરે તે પછી ઘણી ઘણી નરમીની સલામપર સલામ ફેંકતો પાછલે પગે બાહરે પડ્યો.

તેના જવા પછી જાંહગીર પેલી અખળાનો તે જામકાર ધમકીનો કાગળ પાછો વાંચ્યો. તેની ખાત્રી થઈ કે એ મરનારનું કાંઈ નવું કાણું ધોણું હોવાનું જ નેહાયું. એ લખાવતમાં સમ્યાય ને વળુદ નહીં હશે એવો તેને લાગ્યું નહીં. જમશેદની જાંહગીર દગા ફટકામાંજ ગુજરેલી હોવાનો તેને પુરતો દુખદાયક અનુભવ હતો, અને તે જરૂર માનતો હતો કે જોઆ-સખર્ગમાં તે જરમન જોડે બી મરનારે એવી કાંઈ નેકનામી કરેલી હોવી જ નેહાયું. એથી તે ધણું દુઃખ પામ્યો—તે કે જે પોતે લખાવતનીજ એક મુરતી હતી! અભાગ્યો તો તેને એમ તો ફકર થઈ જ નહીં—ખ્યાલ નહીં થયો કે જેમીના અવતારમાં હોવાથી તે જરમન આરતનાં સીનામાં પેદા પડેલો કીનાનો ભોગ તેરજ હવે થઈ પડવાનું હતું ?

ખમુસ કરીને તે એ વાત ભુલી ગયો તેનું વધારે કારણ એ હતું કે જે ઘેરમાંથી પોતાના લાઇનું રવાન એકલું છોડીને પ્રકત થોડાજ કલાકની વાત પર તે પોતે આવ્યો હતો તેજ ઘરમાંથી ખસરે હાલ આવ્યો હતો. તે, અલખત, બધી બીના જાણતો હોવો જ નેહાયું, અને ખરેખર તો તેને બહુ પુછી લેવાનું તેનું ધણું મન થયું, પણ તેની હીંમત થઈ નહીં તે બીધો કે એવી જાણસા બતાવા જતાં તેનું પોતાનું પોગલ કદાપી હિંચડી જાય !

તે ઘણી તે થોડો વધારે શાંત થયેલો દેખાયો. ખસરે તેને જાણબી શક્યો નહીં તેથી તેને ખચ્ચીતકરીને વધતી હીંમત આવી. અલખત, જોખમ કાંઈ એ અને એકજ ન હતો. હજી તો એવા ઘણાક ધડક ધુન્નરામાંથી દીસ્તી રીતે તેને પસાર થવાનું હતું, અને તેને લાગ્યું કે તેણે એ મોટો જોખમ કર્યો હતો ત્યારે તો પોતે ઘણી હીંમત રાખતી ધણું સમ્મવાર હતું.

ખરેખરો જોખમ તો તેના બાપની લાશ ઉપર જુરી ભરવામાં આવે ત્યાં સુધી ધણો વધારે હતો. જુરી આગળ થું જુથાનીઓ રજુ થાએ અને થું નવું અજવાળું પડે તે કાંઈ અત્યારે કહી શકાય નહીં. એક વાર જો મરનારને જાંઢગીર નરીમાન તરીકે જુરી આગળ કબુલ રાખવામાં આવે, અને લાશની વ્યવસ્થાની રજા મળી જાય તો તેને ધણી નીરાંત થઈ જાય. તે પછી પેહેંલુ જે તે કરે તે પોતાના લખ્ખો વડે વહાલી મેહરાં અને ડારલીંગ કુમીને સુખમાં રાખવાનું કરે. અલખત, તે પોતે જાહેર થઈ શકે એમ તો કાંઈ હતુંજ નહીં, પણ કાંઈ પ્લાન શોધી કાઢીને કાંઈ બીજાની મારફતે તે એ વહાલાં-ઓને તેમની હાલની ઓશીઆલી સ્થિતીમાંથી બચાવીને પૈસાટકાના સુખમાં રાખવાનો એરાદો ધરાવતો હતો. એ પૈસા ખરા હકથી તેના પોતાના હતા. જેમનું વીલ તેણે તપાસ્યું હતું, અને તે વીલ તેનીજ દેવરમાં હોવાથી, જેમીનાં મરણનાં કારણથી, તે મરનારની તમામ દોલતનો પોતે એકલો, ખરો ને હકદાર માલીક હતો, એટલાવાસ્તે એ પૈસાની પોતાને ગમતી રીતે વ્યવસ્થા કરવાને વાસ્તે તે ખુદાનાં ધર સુધીનો છુટો હતો. વળી તેને બીજા અરમાન લુચ્છા મંચી મારવાડી અને દગલખાજ જાલ ઝવેરીને કાંઈ તરફીયથી ઉંઘાડા પાડવાનો હતો. તેઓપર તેને ધણો ખાર આવતો હતો, અને પોતે જાહેર થવા વગર તેઓને જો તે પોલીસના સપાટામાં સપડાવી શકે તો તેને ધણો સખ્યારો મળે તેમ હતું, તે પોતે તો, અલખત મુજબથી કાંઈ દુર દેશાવર જતો રહવા ચાહતો હતો. તેને મુઆઇમાં રહેવું હતું નહીં. તે એ રીતે અત્રે એટલું સમાધાન થઈ જાય ત્યાર પછી વરસો બાદ મુઆઇ પાછો ફરવા માંગતો હતો, અને તેટલાં તેને જે કરવું હોય તે પોતે શ્રવતો હોવાનો પોલીસને કે તેનાં સર્ગા વાંહલાંઓને એક દુરનો ખ્યાલ વરીક નહીં થવા પામે તેવી કીસમે ધણી સંજાળથીજ કાંમ લઈને કરવા માંગતો હતો.

અફસોસ એ હતો કે તેનું મોહત જાહેર થતાં તેની વાહલી મેહરાંને નવેસરથી નહીં ખમાય એવા કારી જખમો થનાર હતા ! વળી કુમીનો બી ખ્યાલ કરવાનો હતો. તે બોલીબાલી નિર્દોશ કુમારીકા અત્યાર સુધી પોતાના બાપની બપંકાર નામોશીની વાત કશીજ જાણતી ન હતી, તેને તો એમજ સમજાવવામાં આવ્યું હતું કે તે ધંધાપે દેશાવર ખાતે ગયેલા ત્યાંજ મરણ પામ્યો હતો; અને

અરે, હવેજ તે જાણુશે કે ખરેખર તો સાત વરસની જીવમગાર જેલની સગ પાંમેલો તે બાપ એક બદમાશ હતો, કે જે વળી એક નિર્દોશનાં ખુનમાં હાથ ખરડીને શરીર અને સામેલ થયેલો આપણાં આપણાં તની નામોશીમાં ખતમ થયો હતો ! !

એ ખ્યાલો ધણી દીન ધુળવનારા હતા, અને એ ખ્યાલોને ખાતર તેણે આહુત્યું કે તેણે જે કર્યું તે નહીજ કર્યું હોતે ! જો તે હીંમતથી પોલીસ પર જતે અને ખરી હકીકત કહી દેતે તો બનવાજોગ છે કે તે કદાપી પોતાનો કેસ પુરવાર કરી શકતે, અને આવી નેહસ્તમાનેહસ્ત કલંક તેને કપાલે ચોંટતે નહીઃ પણ હવે ધણું મોડું થયું હતું. હવે પાછો હઠવા કે પાછો હઠવાનો ખ્યાલ વટીક કરવા વાસ્તે જોઈએ તે કરતાં ધણું વધારે અસુકં થયું હતું. હવે તો તેને છાતીપર પાહડ ઉઠાવી જે થાય તે તુરત વેળા દાંત પીસીને ખમવાતું હતું. પંછીથી એકજ માર્ગ તેને વાસ્તે ખુલ્લો હતો, અને તે પોતે છુપો રહીને પીરમહમદનાં ખુનીઆની બાલ કાઢવાતું હતું. પૈસો શું નહી કરી શકે ? તેની પાસ ખુદાના આપેલા પૈસા હાલમાં બેથુમાર ને બીશ્યાર હતા, તો ખરા ખુનીઆનો પતો મેળવી તે લોકને જાહેર કરી શકે, અને પોતાનાં કપાલે ચોંટડેલો કલંક ધોઈ નાખી શકે ત્યાં વેર તેને હાલ તો ખુદા પાસ જામર માનવાની હતી. પંછીથી બી તેનાં વાહલાંઆ તો તેને મુવેલોજ માનવાનાં, પણ ખુન જેવા એક અતી ઘોર અપરાધ વાસ્તે તે કલંકીત મુલો ન હતો એમ તો જાણુશે ?

તેનો જીવ અકળામ આબ્યો. એ બધા આગલા પાછલા વિચારો ક્યાં કરતાં તેનું માથું ચક્રમ ફરી આવ્યું, અને તેથી એ ખ્યાલોના જીવમગાર બસથી બચવા તે બાહેર જવા તૈયાર થયો. તેને બાહેર જવુંજ હતું બોમ્બે બેંકના મેનેજરે—આપણે જાણીએ છીએ તેમ—તેને પોતાની સહીનો નમુનો બેંક બુકમાં જતે હાજર થઈને આપવા વાસ્તે બેંકમાં તેડ્યો હતો, અને તેથી તેણે ત્યાં જવા ગાડી જોડાવી. તેણે બ્રોહામનો હોકમ મોકલ્યો, અને એકજ ઘોડો જોડવાની આગ્રા કરી.

તે પુરતી સાવચેતી સાથે તૈયાર થયો હતો. બેંકમાં ખરશેહજ લસ્કરીનાં નામની સહી આપવા આગમ્ય બેહસ્તી પોતે એ સહી કેવી

રીતે કરતો હતો તે તેણે મરનારનાં કાગળ પત્રોમાં બેઠા લીધું હતું, અને હુમલુ તેજ જાતની વળાણની સહીની નકલ કરવા, માડીનો હુકમ આપવા આગમય, તેણે પોતે પુખ્ત અભ્યાસ કરી લીધો હતો.

તે એક સાદી તોપણ ઈંગ્રેજ બનાવટની દેખાવડી ઓઢામ હતી, અને તેને બેઠેલો ઘોડો ધણેજ મનહર દેખાવેના, ઉંચી ગરદનનો, એક શુદ્ધ સફેદ ચરખ હતો.

તેણે તે ગાડીમાં બેઠક લીધી. સર્પણે તેને પરેલોજ જોતાં નમીને ખારણું ઉઘાડી આપ્યું અને પછી વાંદરની કીસમે કાચબોકસ પર કુદીને ચાલતી ગાડીએ કાચમેનની બાજુમાં તે ચઢી બેઠો એટલે તે તેજ અરપને છોડી દેવામાં આવ્યો, અને ગાડી ધમધમાટ સાથે આગળ વધી, કે જ્યારે જાંઘરી નરીમાન હતી દુઃખી દેમાગે એ પોતાની બદલાયલી સ્થિતિ વિશે અંદર હરેક પ્રકારના વિચાર કરતો બેઠો હતો. તેણે જોયું કે જેમણે ખરીજ કુનેહવાંતની કારસાણથી બધું કામ લીધું હતું. પોતાના બાઈને મળીને પોતાને માથેનું લયનું વાદલ લીખેરી નાંખી શકે ત્યાં વેર તે, મુંબાઈ આવેલો છતાં, પોતાના સોલીસીટરોને વટીક રૂઝર મલ્યો ન હતો, અને તોપણ જેમ બેહાન-સર્પગથી કાગળપત્રો મારફતે તે સમગ્રી બંદોબસ્તીઓ કરતો રહ્યો હતો તેમજ મુંબાઈ આવ્યા બાદ પણ તે કરતો ગયો હતો, અને છુટ્ટે હાથે પૈસો વેરીને તેજ સોલીસીટરો મારફતે તે આ આખો બંગલો સળવી તેમજ રાયરચીલાં અને આવા ગાડી ઘોડા સાથે આખો ધરખટલો વટીક ચાલુ કરાવી શક્યો હતો !

બેંકના મેનેજરે મોટાં આદરમાન સાથે પોતાના ઓરડાનાં ખારણાં તક આપીને, તેણે અંદર મોકળેલા કાડના જવાબમાં, તેને “ રીસીવ ” કર્યો.

“ હું ઘણો દલગીર છું તમોને એટલી બધી તસ્દી આપવાને વાસ્તે, મીંઠ લસકરી, ” તે મેનેજરે કહ્યું; “ પણ એક રૂઝર મીલા-કાતની ખરેખર ઘણી જરૂર હતી. અવલ તો આપ સાહેબની એટલી બધી મોટી રકમ અમારી બેંકમાં જમા આવી છે કે તેમાંથી આપ સાહેબ શીકરડ ડીપોઝીટ તરીકે તથા જમીનગીરીમાં કેટલું રોકવા માંગો છો, અને ઉંચક મેલ કરવાનાં ચાલુ ખાતામાં કેટલું રાખવા માંગો છો તે અમારે જાણવાનું ધણું જરૂરનું છે ”

“ તે વાસ્તે હજી હું કશાજ ઠરાવ પર આવી નથી શક્યો, મી. કાલ્ડન, ” જાંઘગીર નરીમાને હસીને કહ્યું; ‘ હું હજી અત્રે નવોજ છું, અને એ વાત વાસ્તે મને ઘણો પુષ્ટ વિચાર કરીનેજ મારે કામ લેવાનું છે. એટલાવાસ્તે હાલ તુરત તો તમે એ બધો અવેજ એમ ને એમ જમે રહવા દેઓ, અને એક માહરો ચાલુ દરોઝમ એકાઉન્ટજ આપન અને જારી કરો. ”

“ જેવો હુકમ, ” તે મેનેજરે તાબેદારીથી કહ્યું;—અને પછી તેણે હેડક્લાર્કને બોલાવ્યો, જે હુકમ મુજબ તાબડોતોબ “ સીમ નેચર બુક ” લઈ આવ્યો.

“ હવે મેહરબાનીની રાહે આજે બુકમાં તમારી સીમનેચરનો નમુનો અમોને આપશો? ” તે મેનેજરે વિનંતીની ઢપે કહ્યું; “ તમારા થેકો ઉપર જે જાતની સહી આવવાની હોય તે જાતની સીમનેચર જોઈશે. ”

હયાં જાંઘગીરને તે બુક આપવામાં આવી, અને સહીમાં બોળીને પૈન પાસ કરવામાં આવી, એટલે તેણે જરા પણ ખંચાયા વગર “ કે. એન. લશકરી ” ને નામની ફાંકડી ઊંચેજ સહી તે બુકમાં કરી આપી. તે જમશેદ જે રીતે સહી કરતો હતો તેના એક આખા નમુનોજ હતો.

તે હેડક્લાર્કે તેની પર સંભાલથી તરત બ્લોટીંગ માર્યું, અને પછી ચોપડી બગલમાં ઉપાડી ને તે અદખથી ચાલતો થયો, જે પછી જાંઘગીરને એક ચેકબુક આપવામાં આવી, અને તેણે પેહલોજ ચેક ત્રણ હજાર રૂપિયાનો ભરી આપ્યો, કે જે તે મેનેજરે તાબરનોખ કૃષ્ણ કરી મંગાવ્યો. તેણે તેને પોતાને કશીજ તસ્દી થવા દીધી નહીં. તેણે તે મોટા માણસની ધણી ખાતર કરી. તેને તેણે પોતાના આર-ડામાં પોતાની પાસે ખેસાડી રાખ્યો અને વાત કરાવ્યા કીંતી, જે દરમિયાન તે ચેક વટાવી લાવવા આપ્યો, અને પછીથી તે નાણાં લઈ, મેનેજરનો ઘણો ઘણો ઉપકાર માની જાંઘગીર ખેંકમાંથી પાછો બાહાર પડ્યો.

તે વખતે રહાજનાં પેપરો બાહર પડી ચુક્યાં હતાં. અને તેણે ધુજતા હાથે એક ધંચરેજ પેપરની નકલ ખરીદી લીધી. તે રહાજનાં પેપરોમાં પીરમહમદનાં પુત્રના બનાવનેજ તે હાડે મોટી અમત

આપવામાં આવી હતી, અને પેપર વેચનારા પોરીઆઓના હાથમાં અગતના બનાવનાં મથાળાં દેખાડનારા પ્લે-કાર્ડ હતા તેમાં પણ મથાલે એજ બતાવ હતો.

તેણે ગાડીમાંજ ધુમતાં મગજે ઉપર ટપકેતું થોડુંક વાંચી લીધું. મરણ પામેલા આદમીને જાંઘગીર નરીમાન તરીકેજ પોલીસે ઓળખાવ્યો હતો. અને તે વાચતાં તેનાં દીલમાંથી એક ઠંડી ધુજરી પસાર થઈ ગઈ.

તે પાધરો ઘર હંકારી ગયો. તે પોતાના આરડાનાં એકાંતમાં જલદીથી પાછો એકલો પડવા ચાહતો હતો. રખે કોઈ હજી બી ઓળખે, રખે કોઈ હજી બી પકડે તેની શીકરથી તે પોતાની બંધ ઓહામમાં વરીક ધુજ્યા કરતો પાંણી પાંણી થઈ ગયો હતો !

તે ઘર આવ્યો ત્યારે બટલરે તેને એક કાર્ડ આપ્યો.

“આમિ જેન્ટલમેન બે ફેરા આવી ગયા, સાહેબ,” તે બટલરે તે કાર્ડ તેને આપતાં કહ્યું; “તેવણ પોતાનો આએ કાર્ડ આપી ગયા છે, અને હમણાં પાછા આવવાના છે.”

જાંઘગીરે તે કાર્ડ વાંચ્યો. તે ઉપર “શીરાઝ એમ. શેઠના. એમ. એ.” એ નામ હતું. તેને તરત યાદ થઈ. એ પેલો સ્ટેટરી હતો કે જેને જમશેદે જ્ઞેઆનસર્ગથીજ પોતાની નોકરીમાં રાખી દીધો હતો. તેને મત્રવામાં બેશક જોખમ તો હતો. તે જો બરાબર જમશેદને ઓળખતોજ હોય તો તેનું તરકટ પકડી બી કાઢે ? પણ પકડ્યું તે તો પતજલવાનું હતું ! હવે તેને મથ્યા વગર કાંઈ છુટક હતો ?

તે પોતાના લાયબ્રેરીરૂમમાં ગયો, અને તે જેન્ટલમેન આવે ત્યારે તેને ત્યાંજ લાવવાનો તેણે હુકમ આપ્યો. એ પછી અરધા કલાકમાં તે આવ્યો, અને જાંઘગીરે તેને દાખલ કરવાની રમ્મ મોકળી.

તેઓ સામસામા મથ્યા-સુંદર નિર્દોષ કુમીનો પીતા અને તે પવિત્ર કુમારીકાનો પરસ્તાર શીરાઝ શેઠના.

શીરાઝ તેને જોઈને જરા પણ અજબ થયલો લાગો નહીં, અને જાંઘગીર તેથી પણ અજબ થયો.

“મી. લસ્કરી,” શીરાઝે ઉલટમંદ આગળ આવતાં કહ્યું, તમોને અત્રે પધારેલા જોઈને હું ધણો ખુશી થયો.”—અને તેણે શેક-હેન્ડમા હાથ આપ્યો. “આપ સાહેબને મેં છેલ્લા જેવા જેવા હતા તેવાજ છો. જોકે હું આપને લાંબે વખતે પાછા જોઉંચ, પણ—”

“તમે માહરામાં શું કાંઈજ ફેરફાર બેતા નથી?” જાંહગીરે તેને મમતાથી શેકહેન્ડ કરીને બેસવાની ખુરસી બતાવતાં અને પોતે બેસતાં મનથી ધણો અજબ થઈ જરા હસીને પુછ્યું.

“નહીંજ,” ફીરોઝે જવાબ કર્યો; “મગર આપ જાણોજ તેમ મેં તો આપ સાહેબને જોહાનસબગી ખાતે આપની ઔરીસમાં એકજ વખત ને વળી તે બી બે ચાર મીનીટજ ફક્ત બેયલા!”—અને ફીરોઝ હસ્યો. “તમે સાહેબે કંઈ બી વાંધાવીસ્તી વગર મને તમારા સંકેટરી તરીકે તરતજ રાખી દીધો અને મુંઝાઈમાંજ મલવાનો હુકમ આપ્યો, એટલે પછી મને ત્યાં ખોટી થવા જેવું હતુજ નહિ.”

“આ, યસ, હા!” જાંહગીરે સમો સમાવી કહ્યું—અને પછી પુછ્યું, “તમે ક્યારથી નોકરી પર આવવા માંગોજ?”

“હું તો આજથીજ આવ્યોજ, સાહેબ,” ફીરોઝે તાબેદારીથી કહ્યું; “મગર જેવો આપનો હુકમ.”

“હું પોતે હજી અત્રે જેવો બેઠ્યો એવો ઠર નથી પડ્યો, મી. શેહના,” જાંહગીરે કહ્યું, “તેથી માફરે હાલ કોરસપોન્ડન્સ જેવું ખાસ કાંઈ નથી, અને તેથી હું ધારૂંજ કે હજી તમોને એકદ અહ-વાડીઆં સુધીની છુત્તી હું આપી શકશ.”

“આ, ત્યારે તો ઘણી મોટી મેહરબાની!” ફીરોઝે પુશ્કળ ઉલટમંદ કહ્યું. “હું એક બે દહાડાની છુત્તી આપ સાહેબ પાસે અને તો માંગીજ લેવાનો હવો માહરાં ચોક્કસ ફ્રેન્ડ્સ બીચારાં કંઈ તબક્કામાં છે—”

“ખરેખર? કાંઈ દુઃખની વાતનો નથી?” જાંહગીરે સાધારણ દીલસોજથી સવાલ કર્યો.

“હું હજી કાંઈ ચોક્કસ પાંચે કહી કે સમજી નથી શકતો, મી. લશ્કરી,” ફીરોઝે કાંઈક દલગીરીના દેખાવથી જવાબ કર્યો. “આપ સાહેબ માહરા મુરબ્બી છે એટલે ખરી વાત કહેવામાં મને આનાં કાંતી નથી થવાની કે અત્રે મુંઝાઈ પાછો આવ્યા પછીથી હું આ જવાન ખાનનાં ભલામાં ધણો કાળજી ધરાવતો થયોજ.”—અને એ કહેતાં સુંદર કુમ્મીની યાદથી તે પ્રમાણીક જવાનના મોહક મુખડાન રોખસારો પર એકચુકી એકદમ એક યુગ્મથીખોર રતાસ ચઢી આવ્યો. “તે ખાન પોતાના મામા સાથે અચબુચ વેસાવેથી મુંઝાઈ આવે

આવેલી છે, અને આજે પેલા પેદર શાહના પુત્રના સંપર્કમાં મેં
એક એવું નામ વાંચ્યું છે કે જેથી મને કાંઈક ધણીજ મુશ્કેલી ઉભી
થઈ ને માહરો જીવ ધણો ગભરાયા કરે છે "

"કાણુનું નામ વાંચ્યું છે ?"

"પેલો જેની પર પોલીસને શક છે ને જે આપધાત કરી મરી
મરો તે પારસીનું—જાંહગીર નરીમાનનું ! "

"અને તમે જે જવાંન આંતની વાત કરો છો તે આંત કાણુ છે ?"
જાંહગીરે મોટી મુશ્કેલીથી ગુંગલાતા હમે જેમ તેમ પુછ્યું.

"વેસાવેલાલા ખાંનજાહદુર અદુઆ પીમાદલાલનાં બાલુજ ખીમ
કુખી નરીમાન !"—અને કમતાલે જાંહગીરને ખરેખર લાચુ કે તેમ
હમ એ ધ્યાઈ નામ સાંભળનાં ધુંટાતો અને આખર થઈ જતો હતો ! !

—:~::~~::~~:—

પ્રકરણ ૪૬ મું

—:~::~~::~~:—

રત્નર પીરમહમદની ભાષાપર ભરાયલી જુરી વખતે
આગેવાન સાક્ષી જલ ઝવેરી હતો. તેણે જે પોલી-
સમાં નોંધાવ્યું હતું તેજ કારોનર આમળ પાછું
કહ્યું. તે મરનાર જાંહગીર નરીમાનને વરજોડી
આળખતો હતો. તેણે તેની કને પૈસાની મહદ માંગી

હતી, અને પૈસાની હાડમારીને લીધે પોતે આપધાત કરવાની ધમકી
પણ આપી હતી. તેને (જલને) તેથી ધણી ઘ્યા આતી, ને તેણે
તેને મરનાર પીરમહમદ સાથે આળખાવ્યો ને મેળવ્યો. પીરમહમદ
તેનો કલજ ફેંડ થતો હતો. તે ધુરોપની સહેલગાદે જવા માંગતો હતો,
અને કોઈ આહોવા સંકેતરીની શોધમાં હતો.

" મેં પીરમહમદને બધી ખરેખરી વાત કહી લીધી, " જલે
પોતાની એ જુનાનીમાં જાહેર કર્યું. તે છતાં પીરમહમદે તેને નાખ-
તીથી મલવાજ માંગ્યું, એટલે મેં માહરે ત્યાં ડીનરખ બેઠાં એકઠા
કર્યા. " જાંહગીરશાહના " નું જોડું નામ ધારણ કરવાનું ખરેખર
તો એને પીરમહમદજ સુખડ્યું. તે એનાથી સજ થયો, અને તેને
પોતાની નોકરીમાં મજા જવા કહ્યું થયો. એમ છતાં, જે નામે જેને

કેદારી સળ શરૂ હતી તે નામ તેણે બદલી નાંખતું જોઈએ એવી તેણે પેહલેથીજ સરત કરી, અને માહરે ત્યાંનાં દીનરપર એ બધી બદોબસ્તીઓ પાડ્યા થતાં પછી તેઓ મેક બરે જવા માહરે બરથી તો સાથેજ ઉતર્યા હતા. ”

હયાં એક જુરરના સવાજના જવાબમાં તેણે કહ્યું કે “ પરજના ભોઠવાડા બીટમાં મરણ પામેલા પારસીની લાશ પોલીસે મને બતાવી છે, અને તે મજકુર જાંદગીર નરીમાનનીજ લાશ છે. ” કેદારનરનાં પુછાના જવાબમાં તેણે કહ્યું કે “ માહરે ત્યાંથી નીકળ્યા ત્યારે જાંદગીર પેહલાં પીરમહમદ સાથે તેઓને બંગલે જવાનો હતો તે વાતની મને ખબર હતી, અને તેની પાસેથી પીરમહમદની સહીની જે સા-સાની નાટો મતી આના છે તે બનવા જોગ છે કે પીરમહમદે પોતેજ તેને આપી હોય; કારણ કે જાંદગીર બહુ મોટી તંજીમાં હતો, અને તાકીદના ખરચ માટે પીરમહમદ કાંઈ તેને રાતોરાત આપવાનું મારી રૂબરૂ બોલ્યો બી પશુ હતો. ”

એ રીતે એ જાલ અવેરોની જુખાની લેવાઈ, કે બપોરે પોલીસની જુખાનીમાં નવું કાંઈજ નહીં હતું. તેઓએ એટલુંજ જાહેર કર્યું કે પીરમહમદનું ખુન કરનારજ તીજેરીમાંથી શ્રીમતી અવેરાતોની ઘોરી કરનાર હોવા જોઈએ, અને એ સમજી એક માણસનું કામ થઈ શકેજ નહીં જુરીએ, તે ઉપરથી, અભિપ્રાય આપ્યો કે “ મરનાર પીરમહમદનું ખુન થયું હતું, જે એક કરતાં વધુ આત્માઓએ કર્યું છે, પણ તે ખુનીઓ કોણ હોવા જોઈએ તે વાસ્તે જુરી સનમુખ કરી જુખાંતી પડી નથી. ”

જાંદગીર જોઈ શક્યો કે જાલની જુખાંતી બહુ મોલ મોલ હતી. તેની પોતાની ઉપર પોલીસને કસો સુમેદ આવે નહીં તેને વાસ્તે દેખીની બહુ સંભાલથી તેણે એ જુખાંતી રજુ કરી હતી; પણ પીરનાં મરણથી એક પારસી મારવાડીને ત્રણ લાખનો તડાલ પડવાને હતો અને એ યોજનામાં જાલ સામીલ હતો એ વાતની જો પોલીસને માહિતી મળેતો કાંઈ શક રહેતો નહીં હતો કે તે પણ આખા દસાવતમાં આવ્યા બના રહેજ નહીં!

પેપરમાં બીજી જે ચમકાવનારી ખીના હતી તે એ કે અનારની માલ યોગબવા મુજબની પોલીસે અંદેરીની પોલીસને તાર આપીને બેસાવેથી ગરીબ મેહરાં ને પણ જાણાવી હતી, અને એ વાંચીને

જાંઘીરને અણુદદ દુઃખ થયું. સારાં નરીએ મેઢરાં લાશ જોવા જઈ જ
શકી નહીં. તે ગરીબ આપડી પુરતી દુઃખી હતી, અને એ વધારાની
આફતના હેખતનાક સમાચાર સાંભળીને તે ધુજતી લખલખતી
મુંબાઈ આવી ખરી—કેમજે અદુબા અને કુમી હાલમાં મુંબાઈમાંજ
પ્રેક્ષાઈ રહેલાં હતા—પણુ આવતાં અને તેઓને મસતાં સાથે તે
એકદમ ધણી જાસ્તી બીમાર થઈ, અને લાશ જોવા જઈ શકી નહીં.
એટલા વાસ્તે ખાતબહાદુર અદુબાને ગરદન મારવામાં આવ્યા. તે
એસાજમે લાશ પીછાણવા લાઇ જવામાં આવ્યા ને તેવણુ ગયા ખરા,
પણુ તેવણે પોતાની ચકરજતી રીત મુજબ સોગંદ પર હા કેહવા સક્કા
ના કહ્યું. તેવણે સમજાવ્યું કે મેં માહરા બનેલીને નજદીક સાઠાસાત
વસરની વાતપર જોયેલો, ને તે વખતે તેનાં મોઢાંપર એક મોટી ભરાવદાર
મુછ અને સુંદર ફેન્ય દાઢી હતી, કે જ્યારે આ મરનારનાં મોઢાંપર
નતો દાઢો હતો કે ન તો મુછ હતી, અને, તેથી, તેવણુ સોગંદ પર
કેહવા તૈયાર નહીં હતા કે આજો મરનારજ તેવણુનો બનેલી થતો હતો!

પણુ એ વાતનો ફેસલો મુમીન્ટેન્ડ બટર્સ અને જોન્સ પોતેજ
કરી શક્યા. તે લોકોએ મરનારની ઓળખ પોતેજ મંજૂર રાખીને
નોંધાવી. તેઓએ તેને અનેક વખત જોયેલો હતો. છેલ્લી તેનાં
મોઢાંપર મુછ હતી ખરી, પણુ તે મુછ તો મોહન નીપજ્યું તેની
ચોડાક વાર આગમચજ તેણે બોડી નાંખેલી હતી, અને તેમ તેણે
કર્યું હોવાની સાહજતો તેઓ પોતાની જુસ્તેજેમાં પકડી શક્યા હતા.
વળી મરનારનાં દીલપરનાં કપડાં બી કાટમાં રજુ કરવામાં આવ્યાં, અને
તેના કાટના ગજવામાંથી કુમીનો પેલો પોતાના આપ જોમો કાગળ જે
મળી આવ્યો તે ઇન્ટરપ્રીન્ટરે મોટે સાદે પેદદસા અસલ હતો તેમ
જુજરાતીમાં વાંચી સંભળાવ્યો ને કારોનરના હુકમથી જુરીને પગીથી
તેનો તરજુમો કરી સંભળાવ્યો. વળી તેને જેત્રમાંથી છુટો કવનું
અને હર મહીને પોલીસ ચોડીપર જઈને તે ચિટીશ હદમાં રહે ત્યાં
મુધી પોતાનું ઠામ દેકાણું નોંધાવવાનું જે સરકારી લાઇસન્સ આપવામાં
આવ્યું હતું તે પણુ તેના ગજવામાંથી મલી આવેલું પેલીસે રજુ
કર્યું, અને જુરીએ ત્યારે એક બી આનાકાંતી વગર અકમતે તે
લાશ જાંઘીર નરીમાનનીજ હોવાનો અભિપ્રાય આપ્યો વળી ડાક્ટરે એ
પોલીસનાં અનુમાન સાથે અકમત યજને વધારામાં જાહેર કર્યું કે

“મરનાર એ પીરમહમદનાં ખુનમાં સંડોવાયેલા હોવાનું જોઈએ, જેની ફકરથી પોતાની મુજબ ઘાટી નાંખીને નાહસવાની તૈયારી કરતો હતો તેવામાં એ બધી ઉરકેરણીઓનાં કારણથી તેનું હાટું બંધ થઈ ગયેલું હોયું એમ જાણ્યું, અને તેજ તેનાં મોઢાંતનું કારણ છે. ”

અને દુઃખનાં એક ડચકાં સાથે આ બધી વીગતવાર હેવાલ જાહેરી નરીમાને વાંચીને તે પેપર બાબુ મુક્યું. તે કમકમ્યે. તેની વાહલી મેહરાં અને નીરોંશ કુમીનાં નામ પણ એટલી હદ સુધી આ જુરીની તપાસમાં સંડોવાયાં હતાં તેથી તે ઘણું દુઃખ પામ્યો. તેના આગળા અપરાધનાં ખુબી નવેસરથી પાછાં ટુંકાયાં. તે જુના જખમે નવી રવેસે પાછા તાજ થયા, અને તે ઉપરાંત ખુનનાં માહ જખુન અપરાધનો નજીસ મુખેહ વધારામાં તેને માથે લટકતો થયો અને લટકતો રહેતો હતો !

પ્રકરણ ૪૭ મું.

—:૦:—

રોઝ શેઠનાં પોતાની નોકરીનો અખત્યાર સમાલી લીધો. તેણે જોયું કે કામ ખીલકુલ દમ વગરનું હતું. તેના શેઠ મીં ખુરશેદજી લરકરીએ કેટલાંએક કાગળો તેને જવાબ કરવા આપ્યાં ખરાં, પણ તે બધાં ઘણાંખરાં જેવજુદ ને વગર કામનાંજ હતાં.

તેનાથી જાહેરી પોતાનાં વાહલાંઓને લગતી ખરી હકીકત જાણી લેવાની કુચી ફેરવી. તેણે ઘણી મુરખીગીરી ને દીલસોજીથી પૂછતો હોય તેમ તેને સવાલ કર્યો. “પછી પેલો પારસી મરી ગયો તેના ડોકરાંઓ સાથે તમેને સારું છે તે બીચારાંઓની ત્રાસનું શું થયું ? ”

“ ઘણુંજ ખરાબ થયું, સાહેબ, ” શીરોઝ શેઠનાં શોકાતુર અદાઓથી જવાબ કર્યો; “ આપ સાહેબે પેપરમાં બધું વાંચ્યું તો હશે ? જે જવાબ આપતું વારતે આપને હું કહતો હતો તે એજ મરનાર ખુની પારસીની દીકરી માલમ પડી ! ”

“ ઘણાં દુઃખની માત છે એ, ” તે લખપતીએ દેખીતી દીલસોજીથી

જવાબ કર્યો; “તમે તે બાઈઓને પહોંથી પાછા મળ્યા હતા ખરા કે ?”

“નહીં સાહેબ, ખાનબહાદુર અદુબાજ મને મળ્યા,” શીરાજે જવાબ કર્યો. “બાઈઓ તો ખીચારી મત્લી શકીજ નથી. એ ‘શોક’ થી મેહરબાઈ ખીચારી ખાટલે પડેલી છે, અને કુમીને, તેથી, તેવણની આગળજ રોકાઈ રહેવાનું થયેલું છે. વળી અધુરામાં પુરું—ખીચારા ખાનબાહદુરને ભેવડો સંતાપ થયો. તેવણનો એકનોએક છોકરો કેમ જતો રહેલો છે !”

“જતો રહેલો ?”

“હા; કંઈ પૈસાટકાની તેની ગરબર રહેવાય. મને ખાનબાહદુરે એ વિશે છેલ્લું પોતા જોયું આવેલું એક કાગળ બતાવ્યું. ધણીજ માયાથી બાપની ધણી માંદ માગીને છોકરાએ લખેલું છે, અને પોતે વધારે વખત બાપને બોલે નહીં થવાના નોકીબરયા હેતુથી કેમ જતો રહેવાનો હોવાનું તેમાં જણાવેલું છે.”

“અને પેલી જીવાંન બાંનું—થું નામ, કુમી તમે જુદો છો—તે કુમીને પોતાના બાપની નામોશીની બધી વાત ખબર પરી ખરી કે ?” જાંઘીરે અચકી અચકીને પૂછ્યું.

“હા; માએ તે મામાએ તો તેને અંજણી રાખવાનું થયું આહયું, પણ તે બની શક્યું નહીં.” શીરાજે કહ્યું. “તેના હાથમાં એક પેપર આવી ગયું જેમાં પોતેજ એ સંબળો હેવાત તેણીએ વાંચી લીધી. તેના મરનાર બાપ જેલમાં હતો તે વખતે એ મુચીએ તેને બહાર ગામ મળેલો જણીને લાગણીભરેલું એક કાગળ લખેલું જુરીમાં રજુ થયું હતું તે પોતાનું કાગલ પાછું વાંચીને મરીબ ખીચારી છોકરી ઝરઝર રડી ! ખચ્ચીત મોટાં દુઃખની એ બધી વાત છે, સાહેબ.”

“ખચ્ચીતજ ધણી મોટાં દુઃખની વાત,” જાંઘીર વક્ષ ખાતાં બીતરે એકમત થયો;—અને તે પછી તે થોડોક વાર વિચારવંત અને ચુપ બેસી રહ્યો. ત્યાર પછી શીરાજના એઢરામાં ટીકીટીકાને જોતાં નરમાશથી તેણે પૂછ્યું, “તમે થું તે જવાન બાનું સાથે અઢરાપણાં હોશો ?”

“નહીંજ, એવી કીયા હજી તો થઈ નથી, પણ અમે એકમેકને

ચાહીએછ, અને તેનાં ભણાં માતા મેહરબાઈ તેમજ મમ્મ
ખાંતબાઈદુર અદુબાંએ એ અમારી મુશ્કેલી પોતાની ખુબી બાહણી
આપેલી સમજાયછ, ” શીરાએ ખુલાસો કર્યો.

“ ને હવે ? ”

શીરાએ એક ઉડા નીસાસો ખેંચ્યો.

“ હવે મનેજ હરી જવાની ફરજ પડશે, સાહેબ, ” તેણે ધણી
ગમગીનીથી કહ્યું. “ છોકરી પોતે તો હું ધારૂંછ કે ખરે ખરી
નિર્દોશ ને ધણી ભલી છે, પણ આખર કરે પણ એક ખુનીનીજ
દીકરી, એટલે માહરે ધરનાઓનાં જી વિચાર તો માહરે રાખવેજ
જોઈએની ? ”

વળી જાંઘગીર પાછો વિચારના વમલમાં વીટલાયલો દેખાયો. “ મને
એ ગરીબ કુટુંબની તમારી વાતપરથી ધણી દયા આવેછ, ” તેણે
કહ્યું. “ હું કાંઈ એ લોકને મદદ કરી શકશ ? હાખલા તરીકે,
અદુબાનો છોકરો જો પાછો મક્કી આવે તો તેને મારી પાસે
બોલાવો. હું ધારૂંછ કે હું તેને વારતે કાંઈ કરી શકશ. ”

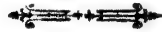
“ ઓ, ટૂંકી મોટી મેહરબાની ! ” શીરાએ ઉત્તરથી કહ્યું. “ બીચારા
અદુબા ધણી દુઃખી થયલા છે, ને તેવજુને એ આપ સાહેબના સંધ્યારાથી
ધણી હાંમલ મળશે. ”

“ સીક છે; તેનો એ છોકરો મક્કી આવે તો તેને જરૂર માહરી
પાસે લાવજો, ” જાંઘગીરે મુરખીમીરીથી કહ્યું; “ અને હવે તમે જાણ્યો
તમારું કામ ખલાસ કરો. ”

શીરાજ નમીને ગયો, અને લાયબ્રેરીરૂમમાં પોતાને કામે વલગ્યો,
કે જ્યારે જાંઘગીર નરીમાન એકલો પડ્યો. શીરાજના પેલા દયાહીણ
શબ્દો—“ આખર કરે પણ એક ખુનીનીજ છોકરી કેની ? ”—તેના
કાનમાં પાછા અને પાછા વાગતા હતા ! શીરાજ કુમ્મીને ચાહતો હતો,
અને તે છતાં ને પોતે એવું ધારવો અને બોલતો હતો, તો તાજુબ શું
કે આખી આલમ એમજ ધારતી અને બોલતી હોય ? તે ગરીબ નિર્દોશ
જન્મ ! તેણીનાં અવિધનો દેખીતી રીતે કેવો કચડાણ નીકળી ગયો
હતો ! ! લોક તો પેરેરો મારફતે પોતીસ જે જાહેર કરતી હોય તેથી
જ્યાદા શું જાણી શકે ?

તે માથે હાથ દબાવે વિચારમાં ગરમાવ બેઠો. તેણે પોતાની

આખરી હાથ — જેમાંની કુટા પાળી જે બન્યું હતું તે સપથું પાછું યાદ કર્યું. ભુખમરાનો મારેલો ગયાં વરસની આખેરીની રાત્રે તે દરયામાં નખાવી દેવાનો એરાદો કરતો હતો તે વાતની યાદ થતાં તેને અચ્ચુચ અત્યારે એક બીજી યાદ થઇ. તે યાદ તેવામાં ત્યાં પેલો બદમાશ મુસલમાન કરીમ કરમાલી — “રાખ” — તેને મળ્યો હતો તેની હતી. તેણે પેડર રોડ પર એક ઘર ફાડવાની વાત તેના કને રજુ કરીને તેની મદદની આજુ કરી હતી, અને એ યાદ થતાં સાથે ટેબલ પર જોડથી મુકી યુમાવીને જાંઘીર નરીમાત ચમકી ઉઠ્યો: “તેજ !” તેણે અરધું મોઢે પોકાયું; “ફાઇ સિક નથી કે એજ બદમાશ ત્યારે આંખે બંધી ખાનાખરાખી કરેલી છે, કે જેના બાજ નાહકમાં માહરી નિર્દોશ ગરદન પર હાલમાં છે !” — અને તે ધણો ઊંચેરાઇ આવેલો દેખાયો.

પ્રકરણ ૪૮ મું.

પ્રીનડેન્ટ વીલીઅમ જેન્સ પેલા ટોમ નાહકવાલાને ત્યાં દુરસદની એક પા કલાકની મુલાકાતે પાછો હાલમાં આવ્યો હતો. તે એમ અવારનવાર એ લોકને ત્યાં આવતો હતો તે આપણે પુરતું વાંચી આવેલાં છીએ.

વાત, અજાત, એ વખતે પેડરરોડ પરનાં ખુનનીજ ચાલતી હતી. ટોમ એ ખાનખાહદુર અફુખાને સારી રીતે ઓળખતો હતો. વેસાવાના દરયાકિનારે તેવણુનો પગ દબરાયો હતો ત્યારે કુમી તેનીજ મદદ શોધતી આવી હતી, અને તે ખાનખાહદુરનાજ સાથાએ આવો ઘોર અપરાધ કર્યો હતો તેથી ટોમને અને તેને ધરનાંઓને તે વાતમાં જોડતી હિમંમ આવતો હતો.

“મરીઅ બીચારા !” ટોમે તેનાં ચક્રમપણાની વાતની યાદથી હસીને કહ્યું; “તહરેવાર કદપીત ચભરાતો પોતાનાં મગજથી ઉભા કરી શકતા હતા, પણ આવી આપદા, મોટી જાહેર નામોશી ને ખાનાખરાખીનો તો બીચારાને સ્વપ્નો બી નહીં મયો હશે !”

“ જરી રૂથા ખાવાનું તો તેની ઘેરી ને છોકરીનું છે, ” બસા સુપ્રીન્ટેન્ડન્ટ જોન્સે કહ્યું, — અને પછી તરત વધાર્યું, “ પણ આપણી ફૂની કાંઠાં છે ? એ તો આજે મને મળીજ નથી ? ”

“ તે કાઢને મલતીજ નથી અને કઢીજ વાતમાં મળજ લેતી જણાતી નથી. ખુદા જાણે એ છોકરીને શું થયુંય ! ” તે બાપે દીલગીરીથી કહ્યું. “ ડાક્ટરને બતાવ્યોછ તો બીમારી કાંઈ કાંઈ પારખી શકતા નથી ? ”

સુપ્રીન્ટેન્ડન્ટ જોન્સે એ સાંભળીને ફૂનીને મોટે સાદે હાંક માર્યો—ને તે પાસેના ઓરડામાંથી જવાજ કરતી તરત દોડી બાહર આવી. તે જોન્સને જોઈને શીકકું હસી, અને સરેસ્તાનાં હેતથી શીક-હેન્ડમાં તેણે તેને પોતાનો હાથ આપ્યો.

બીજી ત્રીજી વાતચીત પછી પાછી વાત પેડર રાડનાં ખુનનીજ નીકળી. ટામનાં મનમાં એજ વાત જરતી ઘોલાયા કરતી હતી, અને ત્યારે ફૂનીએ સાદાથી પુછ્યું, “ તમે તેજ એ કાંઈ મીઠું જાંઘીર નરીમાનને હંમેશા નિરદોશજ માનતા હતાની, મીઠું જોન્સ ? અને હજી તમે તેને નિરદોશજ માનોછ કે ? ”

“ હા, બેટા, ” તે સાચ્યા સુપ્રીન્ટેન્ડન્ટે સમજાવ્યું. “ જોકે જીભાંની ઘણી મજબુતી સાથે તેની વિરુદ્ધ છે અને બટર્સનું ઘણું ચઢી વાગેયું છે, પણ હજી માહરી તો ખાત્રી થતી નથી. માહરો વેહેમ બીજોજ ટુકણે છે. “ રાજો ” કરીને એક મોટા મુસલમાન બદમાશ છે તેનો એ ખુનમાં હાથ હોય એવી બટર્સની પણ માન્યતા તો છે, પણ તે એમ ધારેછ કે પીરમહમદ સાથે પીછાંબુ પાડીને તેને ધરમાં દાખલ કરનાર એજ પારસી હોવો જોઈએ ! ”

“ પણ એ મરનાર તેવો હતો ? ” ટામે તાજુબીથી પુછ્યું. “ તમે તો કહેતા હતા કે એવા ઘેરફાડુઓ સાથે બેલાય ને સામેજ થાય એવો એ હતોજ નહીં ? ”

“ ખચ્ચીતજ નહીં, ” જોન્સે કહ્યું; “ હું તો તેથી હજી બી માનતો નથી. હું તો ધારુંછ કે જે કરન્સી નોટ પીરમહમદની સહીની એની પાસથી મળી આવી તે ખરેખર તો તેને પીરમહમદે પોતેજ આપેલી હોવી જોઈએ. જો તેણે ચોરેલીજ હોય તો એવી જોખમભરેલી સાહસત તે પોતાની પાસે લાંબો વખત રાખેજ નહીં.

તે અમે પકડવા મીયા તે આગમ્ય એ કેડે બી વટાવી લઇ શકતે. એક તેણે કરનસી એકમાં વટાવી ત્યારે બીજી બી કાંએ નહી વટાવી ? વળી તે નિર્દોશ હોવાનું મને બરતી એટલાથી લાગેછ કે હાર્ટ અંધ થઇ જવાનાં કારણથીજ તે મરી ગયેલો છ. આગલી રાત્રે તે પીરમ-હમદ સાથે હતો. તેણે પેપરના એક એકઆમાં તેનું ખુન થયલું વાંચ્યું, એટલે તે શોકથી તેનું મરણ નીપજ્યુંછ એમ માનવાનું મને વધારે કારણ રહેછ. એ ખુનને બગતો એક પેપરવાલાનો એકસ્ત્રા નીકળ્યો હતો તેની એક નકલ તેના ચારડામાંથી અમેને મળી આવેલી છે. ”

“ વારં, પણ કાઇ તે ‘રાજ’ ને તમે ત્યારે પકડતા કાંએ નથી ? ” મીસીસ ટામે અજબ થઇને પુછ્યું.

“ તેની ઉપર અમારો ડોળો તો ધણો મજબુત છે, પણ તેને પકડી લેવા જેવો હજી સમો આવ્યોનથી. તે ધણેજ બાહોશ બદ-માશ છે, અને કામ ધણી સફાઇથી કરીલું લાગેછ, ” જેન્સે સમજાવ્યું.

“ પણ કાંઇ ચોરાયલી મતા બી મળી આવેલી હોશેની ? ” ફ્રીનીએ પુછ્યું.

“ કાંઇજ નહીં, ” જેન્સે જવાબ કર્યો. “ એ લુચ્છાઓ એ જાતની જણસોનો તો બાંછ ફેડીને તરતજ રસ્તો કરી નાંખેછ. ”

“ તમારે ખચ્ચીત કાંઇ કરવું જોઇએ, બહા મી. જેનસ, ” ફ્રીનીએ ઘણાં દયાળુપણે તે બહા યુરોપ્યનના હાથ પર હાથ મેલીને આશ્રય કર્યો. “ તે મરનાર બીચારો નીરદોશજ હોય તો તમારે તેનાં નામને લાગેલો નાહકનો કલંક દયાને ખાતર જરૂર દુર કરવો જોઇએ. બીચારાની બેરી અને છોકરીને કેટલું મોટું દુઃખ અને કેવી મોટી હીણપરતી ! ”—અને જેન્સે તેનું માથું પસવારી પોતાનું એ બાબ-દમાં હજી બી બનવું કરવાને તે બહા બાળાને પ્રોત્સાહ કર્યું અને સંધ્યારો આપ્યો.

એ પછી બીજી સહવારે ફ્રીની જ્યારે રુકામાં જતી હતી. ત્યારે તેણે ઘણા ગભરાત, ખુશાલી ને અજબગાની અનેક તરાંહની મીશ્રીત લાગણીઓ વચ્ચે ફ્રીનીને તે ગલીને નાકે ઉભેલો જોયો, અને આશ્ચર્યના યુગલીખેર રતાસ તે ગેરા ગાસોપર તે વહાલા જવાનને જેતાં એકદમ ચઢી આવ્યો.

તે ઊંઘરાનો હાલ, મગર, મણી લેવાયલો હુટાયલો નગરે આવતો હતો. તે ધણો દુખી મર્યાદિત ગયલો દેખાતો હતો.

“ફરેની,” તેણે તેણીને મલતાં સાથે મદમદ કંઈ કહ્યું, “તમે મને ફરીથી એમ તમોને નહીં રોકવાની મના કરી હતી છતાં હું રોકાઈ ને આજે છેલ્લાંજ રોકાઈ, કેમજે હું મુંબઈ છોડીને આજકાલમાં કંથે જતો રહેવાનો છઉં. તમે અમારી નામોશી ને વીપતેની બધી વાત સાંભલી તો હશેજ ?”

હયાલુ ફરેની તેનો હાક્કરમાં જવાબ કરતાં ખરાં દીલગું દુખ પામેલી દેખાઇ.

“હા, મીઠી વીમાદલાલ,” તેણીએ ગમગીન શરોદે જવાબ કર્યો.

“કેટલું બયંકાર !” ફલીએ દેખીતી મોટી એન્જલતથી કહ્યું. “એવણે સાત વરસનાં જલની સજ થઇ હતી તે હીણુ-પરતી જણે અમારા વારતે કમ હોય તેમ હવે ખુનનો બી આરોપ એવણુપર પુરવાર થયો, ને જેવડી નામોશીમાં મરનાર અમેને ગરક કરીને ચાલતા થયા !”

“એવણે—એવણે—એ મરનાર જાંઘગીર નરીમાન તો તમારા પુવા થાયતી ?” શું કેહવું ને બોલવું તે સુઝતું ન હોય તેમ ફેનીએ અચકી અચકીને પુછ્યું.

“હા, કમખખત બીચારા !” ફલીએ અરધું રડી દમને જવાબ કર્યો; “મેં તેથી એવા સંજેગમાં સોલીસીટર થવાનો માહરો ચીરાદો પરતો સુકયોછ, ને બધી અત્યાર સુધીની માહરી ખરચેલી જેહમત ને પૈસાપર પાણી ફરી વલ્યુંછ !”

“ત્યારે તમે હવે શું કરશો ?”

“હું બાહારમાં કંઈ કામ ધંધાની સોહોધમાં મુંબાઇ છોડીને જ તો રહેવાનો છઉં.”

“ઓ, કેવું દીલગીરી બરેલું !” તે મધુરી બાળા દીવસા-છથી પટપટી. “અમે એ માઠો બનાવ સાંભળ્યા પછી મને તમારી ધણીજ યાદ થયા કીધી, જે હવે વમરની દીલગીરી લાગ્યા કીધી.”

“થેંક યુ. બીચારા માહરા જઈ જવાજનો તો સમુજા નાશજ થઇ ગીયો,” ફલી કેહતો હતો. “તેવણું મને નહીં જવા દશે કરીને

મેં તો એક ચીડી કાપીતી ને તેવણુને મલ્યા વગરજ હું મુંબઈ છોડી જવાનો હતો, પણ હવે આવા સંજોગમાં તો માહરે જરા પાછો તેવણુને મશીનેજ જવું પડશે.”

“જરૂર મલગ્ને,” ફેનીએ સદ્બાહ આપી. “મને તો ખીચારાં તમારાં કુષ ને કઝીનને વરે ખી ઘણુંજ લાગેછ. તે છોકરી ખીચારી કેમ એ ફટકો ખમતી હોશે !”

“તે તો અત્યાર સુધી આગલી આફતથી પીનમાહીતગાર હતી,” ફેલીએ ખુલાસો કર્યો. “તે તો પોતાના બાપને બાહરેગામ કામેકાળે ગયલો ને ત્યાં ગુજરી ગયલોજ જણુતી હતી; પણ બુરીએ માહરા પપાની બુમાની લીધી તેથી બધા ઘાંબુ ખગડ્યો. તેથીજ તેણે ને આખી આલમે એ અમારી મોટી નામોશીની વાત જણી. ખીચારાં માહરાં કુષ તો, કેહજે, એ સાંભળીને ખાટલેજ પર્યાંછ ને તદન મરેહાલ થઈ ગીયાંછ !”

“તમે કાંઠાં જવાના છોએ ?”

“તે કંઈ હજી મેં નક્કી કર્યું નથી,” ફેલીએ જવાબ કર્યો. “કેથે લાંબેજ જવશ. કદાપી ચીન જવશ. હવે માહરે ‘માહર’ ખોલી ખાવુંજ જોઈએ. માહરા ખાવા પર મેં માહરા ખી ખરચોનો વરસો તક જોજ નાખ્યો, પણ એમ તે કાંઠાં સુધી ચાલવા રહે ? અમે ખી ખરેખર તો ઘણાં ગરીબ છઈએ.—વારૂં, પણ ફેની, તમે ચુસ્તે તો નથીની ? આજે મેં તમારી મના છતાં તમોને મલી લીધું તેથી તમો માહરી સાથ નારાજ તો નથી થયાં ?”

“નહાં,” ફેનીએ નીચી નજરે જવાબ કર્યો—ને તેણીની આંખમાં તે જવાનને વાસ્તેની મોહનત પ્રકટ વાંગી લઈ ચકાતી હતી. તેણીએ અમગીન અડાઓથી તેને શેકફુંડમાં પોતાનો હાથ આપ્યો, જે ફેલીએ અરધી મિનીટ જરૂરી પકડી રાખ્યો.

“હવે તો બધું ઉલટાઈજ ગીયું ને બધી માહરી આશાઓ બ્રષ્ટ થઈ ગઈ,” ફેલી કેહતો હતો; “પણ ખરંજ કેહુંછ, ફેની, કે જે બધું સરખેસરખું ચાકરું હોતે તો હું તમારા બાવાજીને તમે કેહ્યું તેમ જરૂર મલવા આવતે.”

“ફરામગઈ !”—અને તેણીની આંખમાં દુઃખ વંચાણું હતું.

“હું હવે ફરી તમોને મલવાનો નથી,” તેણે જારી રાખ્યું.

“ફક્ત હું દુર દેશવાર જતો રહેવાનો છેઉં તે તમોને એક વખત રૂબરૂ મળીને કહી દેવા ચાહતો હતો. ખુદા તમો લોકને સુખી રાખે !”

“ફરાંમરોજ, તમારે એટલા નાઉમેદ થવું નહીં જોઈએ,” ફરેનીએ આતી ધણી મમતાથી કહ્યું. “ખુદા કદાચ એમાંથી બી સારંગ કરશે. હું તો નથી ધારતી કે તમારા પુત્ર એ ખુનમાં સામેલ હોય !”

ફક્ત એ સાંભળી ધણો અજબચલો દેખાયો.

“હું કાંઈ એ બધું અમથુંજ ધાવતી નથી,” તેણીએ જારી રાખ્યું. “સુપ્રીનટેન્ડન્ટ જોન્સ જેવજીના હાથમાં એ કેસ છે તે. અમારા બપ કાકા જેવા અમારી સાથે વધુ મેહરબાન ને પહોંચાવવા છે. તેવજીને મારા પપા સાથે નાટકમાં દોસ્તી પડેલાં છે, અને માહરે ત્યાં આવતા જતા છે. તેવજી આજે બી અમારે ત્યાં આવી ગીયા, અને મેં પુછ્યું ત્યારે જવાબમાં મને ખાત્રી આપી કે તેવજી તમારા પુત્રને એ ખુનમાં સામીલ ધારતા નથી. તેવજી હંમેશાં બેઠ્ઠી વાસ્તે ધણો સારોજ વિચાર રાખેલા છે. એક બીજા સુપ્રીનટેન્ડન્ટ મીં બટર્સ નામના છે તેવજી ધણા બોંડસે પડેલા છે. એક વખત જેલમાં જઈ આવેલાને વાસ્તે તેવજી કદી બી સાર માની શકતાજ નથી, તેથી જોકે તેવજી તો, કેહ જે, મરનાર મીં નરીમાનને ખુનમાં સામેલ થયલાજ ધારેછ, પણ મીં જોન્સ ના કહેછ. તેવજી તો હજી બી એમ ઉમેદ રાખેય કે એ નજીલ તકસીર વાસ્તે મરનાર કરીજ રીતે અપરાધી નહીં હોતા એમ હું પુરવાર કરી આપી શકશ, ને એમ થવું હોય તો જરૂર તેમ કરવા મેં ધણા કાલાવાલા કરીને તમારે ખાતરથી જઈ કાલે સાંહજે કહેવું છે.”

“આ, કવી તમારી મોટી મેહરબાંતી !” ફક્તીએ ઘણું હેસાંતથી કહ્યું. “માહરી ખાત્રી છે કે માહરે ઘરનાંઓને જો હું એ વાત કહેવશ તો જરૂર તે બેઠ્ઠાનાં મોટાં દુઃખમાં કાંઈક બી ઉમે દતો સધ્યારો પેલા પરશે.”

“હા, જરૂર કેહજો,” ફરેની તરત એકમત થઈ, “ગરીબ બીચારાં માય દીકરી !” — અને જરા થોભીને વધાર્યું, “ત્યારે તમે તો બાહરગામ જવાના ખરાજ કે ?”

“હા, હું ધારેય ખરો,” ફક્તીએ વિચારવંત જવાબ કર્યો; “મને લાગેછ કે તેજ ધણું બેઠ્ઠીર થશે; પણ હું જાહાં જાઉં ત્યાંથી તમોને કાગલપતર જરૂર લખશ. મને રખ છે ?”

“હા,” ફરેનીએ નીચી નજરે ને ધીમે સારે કહ્યું;—અને પછી ફરીથી તે એક શેકહેન્ડ કરીને તેઓ ધણી ગમગીની વચ્ચે છુટાં પડ્યાં. ફરેનીની આંખમાં આંસુ ચમકતાં હતાં, અને ફલી તેને ચાલી જતી પીઠેથી જોતો ધણી ગમખારી વચ્ચે કેટલોક વખત મુઠી થોપ્યો. તે પછી છાતીમાં ઉભાવું દુઃખનું એક દૃશ્ય જોરાવરીથી દર્શાવી દેખે તે ત્યાંથી ચાલતો થયો, અને પાંધરો પોતાના પીતાને જઈ મળ્યો.

ખાનખાહદુર અદુઆ તે વખતે કોઈ ગ્રહસ્થ સાથે બેસીને વાત કરતો હતો તે પોતાના બેટાને એમ અચબુચ પાછો ફરેલો જોતાં ખુશીમાં ચમકી ઉઠ્યો.

“આ, તું આવ્યો કે, દીકરા?” તેણે ખુશાલીમાં પુકાર્યું. “કાંએ રે તું મને બુદાપામાં એમ સ્વરાવીને કાંઠા જતો રહેવાનો હતો? અને તે બી વરી મારાં આવાં હાલનાં મોટાં દુઃખમાં? મને મધ્યા બેટયા વગરજ?”

“મેં જવાનો ઠરાવ કીધો અને તમોને તે મતલબનું કાગલ લખ્યું ત્યારે આપણાં કુટુંબને માથેની એ મોટી આફતની વાતની મને કાંઈ બી ખબર હતીજ નહીં, પપાણ,” ફલીએ નમ્રતાથી ખુલાસો કર્યો—કે જ્યારે પેલો પરાયો જે એ આવ્યો ત્યારે તેના બાપ જોડે બેસીને વાત કરતો તેના બાણી આનાકાંનીથી જોવા લાગ્યો.

ખાનખાહદુર સમજી ગયો.

“અચકા ના, બેટા,” તેણે કહ્યું. “એવલું પરાયા છે, પણ આપણાં કુટુંબના એક હોય તેમ આપરે તાંહાં પહેલાંટાઈ ગયલા છે. એવલું બધું જાણેછ. એવલું મીં શીરાઝ શેકના નામના અત્રેની યુનીવર્સિટીના એક પ્રેજ્યુએન્ટ અને ફેલો છે.”—અને પછી શીરાઝ તરફ ફરીને વધાર્યું, “લઈ શીરાઝ, બાએ મારો દીકરો ફરામરોઝ.”

શીરાઝે શેકહેન્ડમાં ફલીને હાથ આપ્યો.

“હું ધણોજ ખુશી થયો તમોને મલવાથી, મીં ફરામરોઝ,” શીરાઝે ઉલટમંદ કહ્યું. “ખરેખર તો, તમોને મલવા ને તમારા બાએ પુછવાને વાસ્તેજ હું હાલમાં તમારે ત્યાં આવેલો છે.”

“મને મલવા ને મારે વાસ્તે પુછવા?”—અને ફલી ધણો અજબ થયતો દેખાયો. તે એમ સમજ્યો કે આ કાંઈ વળી તેના કાંઈ માંગ નારને લમતીજ મોહકાંણુ હશે.

“ખરી વાત એમ છે કે જોઆન્સનના ખાતેથી આવેલા એક લખપત્રી પાસેથી મહસ્થને હું પ્રાપ્તવેડ સંકેટરી છેલ્લું,” શીરોઝ શેઠનાએ ખુલાસો કર્યો, “અને તેવણ સાથે વાતપરથી વાત નીકળતાં તમારે લગતી આજે મને વાત થઈ. તમારા પપાએ કાલે મને તમારું કાગળ વંચાવ્યું હતું, અને તમે સોલીસીટર થવાનું માંડી વાલીને પૈસાની તંગીનાં કારણથી આદરગામ જતા રહેવાના છેવો એમ જાણીને મને ઘણી દુઃખગીરી થઈ હતી. મેં, તે ઉપરથી, મારા શેઠ આગળ તમારી વાત કીધી, અને તેવણ તમોને મક્કા માંગેલ. તેવણ જરૂર તમારે વાસ્તે કાંઈ કરશે.”

ફલી ઘણેજ અજાણ થયેલા દેખાયો. તે તો સમજી નહી શક્યો કે આ કાંઈ પરાયો તેઓને ત્યાં એટલો પહેલાયેલો કેમ હતો ? તે કુમીનો પરસ્પર હતો એવો કાંઈ વેહેમ તે છેકરાને તુરત વળા એકદમ થયોજ નહીં. તે ચાલ્યો ચાલ્યો તેની સીધારસ વટીક તેના શેઠ આગળ કરતો થયો તે તેને એક ઉખાલ્યાં જેવું લાગ્યું.

“તમારી મારા પર ઘણી મોટી મેદરમાની થઈ,” તેણે વિચાર-વંત અદ્યોએ કહ્યું.

“ત્યારે તમે તે મહસ્થને મલશે ?”

“ઘણી ખુશીની સાથે; ક્યારે મધુ ?”

“કાલે સહવારે આગીઆર વાગે,” શીરોઝે કહ્યું. “હું તેવણને એ એપોઈતમેન્ટ કેદવશ નેપીઅન સી રોડ પર દરયા મેહેલથી થોડે આગળ જતાં “ધી રીટ્રીટ” નામનો એવણનો એ બંગલો છે.”

પ્રતીએ તે લખી લીધું, અને પછી એક ખ્યાલ થતાં ચીંતાથી વધાર્યું, “પણ તમે ધારોજ, મીં શેઠના, કે તેવણ આજે અમારી મોટી નામોશીની વાત જાણતા હોશે ? મને બીડીક લાગેજ કે જો તેવણ સાહેબ મારા એકસ્ટી કુરાને લગતી વાત જે જાણતા હોશે તે અમારાંજ કુટુંબની નામોશી છે એમ તેઓને ખબર પડશે તો કદી મને મદદ કરવાના નથી !”

“તમારી ઘણી લુલ છે, મીં દરામરોઝ,” શીરોઝે જવાબ ક્યો. “ખરેખર તો એ વાત જાણીનેજ એવણે તમોને ખોલાવ્યાજ. તમારા આવાજીતી તેવણે ઘણી મોટી કદર આપી, અને તેથી ખાસ તમોને ખોલાવેલા છે, તેવણ તમારું ઘણું બહુ કરી શકશે.”—અને એ સાંભળીને એક હાથ પર ફતીને જેમ ઘણી હોંમત મળી ને ખુશાલી

ઉપજી, તેમજ, વળી, ખીજી હાથ પર ધરડો અદુબા પોતે પશુ શીરોઝ શેઠનાની અને તેના શેઠ ખુરશેદજી હસ્કરીની એ અજબજેવી સઘળી જાલાઈથી કાંઈ ઓછો રાજ થયો નહીં.

પ્રકરણ ૪૯ મું.

રેલ મોઢવાણમાં લેનમા—અને અગતકસીને તે તરફનાં હીરાજી કોચમેનનાં ઘરમાં “ઉપલે મજ-લેના બાકુત”ને લગતો ગજરાત દિવસો તક ચાલુજી રહ્યો. આતાં ડોસાં મરતાં દષ્ટ પડ્યાં નહીં. ‘જેવા તપારયા વગર એવા એક મુવા રખરેલ પોસાગીરને ઘેર બારે આપી બેસવા”

વાસ્તે ડોસાંએ ઘરડા મગરડાજીને તાણાળાણીથી પાણી કરતાં પાટલા કર્યા, ને ગરીબ ખીચારા હીરાજી ગલે ગાંઠ ને મોઢે દુધે મારીને સઘળું સાંખતા ને સંભળતા રહ્યા.

આવાં ડોસાનાં મિજબનો પારો એકદમ ઉંચે ઝેલવા માટે રહેતો હતો કે તેવણુના જીવને એ મોટો માઠો બનાવ બનવા પછી જરા એ સુખકાર ન હોતો. પોલીસનાં લક્ષાં જાસતી જુસ્તેજે ને પરપુછ વાસ્તે રોજનાં લાગેલાં તેવણુનું ધર ખણી ખાતાં હતાં તે જાણે બસ નહીં હોય તેમ વળી જુદાં જુદાં પેપરના પ્રતીનીધીઓ વધારે વીગતો મેલવવા તેવણુને પોતાના “ઇનટરવ્યુ” ની ઇજાજત આપતા આવતા હતા. પેહલા સપાટામાં તેવણુ આવી ગયાં ખરાં. તેવણુ કાંઈ સમજ્યાંજ નહીં, ને બધી વીગતો સરસર (તેને કાઈ પોલીસ ડીટેકટીવ સમજીને) લખાવતાં ગયાં, પણ જ્યારે ખીજે દિવસે મજકુર ન્યુસપેપરમાં પડેરા જેવા હરફોના અનેક મથાલાંઓ સાથે, તેવણુના નામની ઉકમાઈ જોકે, તે હેવાલ વધારાના મરી મસાલા સાથે છપાયો ને ડોસાંએ તે જાણ્યું ત્યારે તેવણુ ધણાંજ કમકમ્યાં.

“ઓ વહીર માય !” તેવજી હેલત આધી; “મુવા ખુની છુટારા ઓની બાબુમાં મરી ગીયાએ માહર નામ છાપ્યું ? એ છાપતો મરે ! એની માય માસી કાઠ ઉતી કે નહીં કે વાહલાં મુંવાનો જણ્યો માહરજ ઘેર સોહોધતો આવ્યો ને મનેજ છાપી મારી!”—વિગેર;—અને પરીણામમાં, બીજા પેપરવાલા રીપોર્ટરો જે આવતા તે ફક્ત હડધુત થઇનેજ પાછા જતા હતા !

પણ તેવામાં ખસરજાઇ દોહસો રૂપ્યા કમાઇ આવ્યો ત્યારે ડોસાના મિળજનો થરમોમીટર એકદમ પાછો તાએ ગળડી પડ્યો. એ પેલાજ દોહસો રૂપ્યા હતા કે જે જાંહગીર નરીમાને પેલી કાઠ ઇલાશ્વન અબળાનાં કાગળ વારતે તેને આપ્યા હતા.

હીરાજ બી ધણા રાજ થયા. ર. ૧૫૦ ની રકમ તેઓનાં મરીજ ઘરમાં હાથીનો પગ, ને હાલમાં આવા ડોસાં પોતાના એ ઘેરશોભત એકનાએક જીભરાયાને વારતે કાજવરતારાં સોહોધતાં હતાં તેવા વખતમાં એ રકમ ઘરમાં આવેલી ધણા સારા સકન લેખાતા હત.

“તાહરે એ કાઠ નવો લખપતી મમલજમાં આવ્યેવો ખરો ?” હીરાજએ રાજ થતાં પુછ્યું—અને સ્હેજ ઉમેર્યું, “કેવોક છે જે ?”

“થું કેહું, બાપા,” ખસરજે અજાયબ થતાં જવાબ કર્યો, “નરો જાંજી આપરો ઉપરવારો મરી ગયો તેજ ! ! મેં તો તેને એકજ વખત દાદર ઉતરી જતાં જોયલો, પણ આ વખતે તેના એ આરાને જોતાં હું તો જાંજી અમયકો. મને બરાબર ધ્યાનમાં ઉતો મરનારનો એહરો; ફરક ફક્ત એટલોજ કે મોંદરાં પર હાલમાં મુછમુછ કંઈ નહીં મલે ?”

“ને એજી બી તો દોજખમાં ગીયાએ કેહજે મરી ગીયો તે આગમય મુછ બોરી કાહરેલી !” આવાં ડોસાં ખલડ્યાં.

“હઉવે તો, પણ એજી તો કેથી મુછ મરતી વખતેજ બોરી લાગેલી,” હીરાજએ મત આપ્યું. “પોલીસ આણીફા તેહકીક કરવા આવેલી તે સાંભે જોગ્યાના પીઠામાં બી તલાસ કરવા ગયલી, ને તાંહાંથી એમ ખાતમી મલેલી કે પોલીસ તેની ધરપકડ હાઈ આણીફા આવી લાગેલી તેની થોડુંક આગમય તો તે પોતેજ બીહીધેલો ગભરાયલો જેવો બરાનડીનની પેંટ લેવા એ દુકાણમાં ગીગ્યેલો, ને તીવારે તો એ લાંડારી કેહતો છે જે એના મોહનાં પર મુછ ઉતી !”

પ્રકરણ ૫૦ મું.

— :૦: —

જ ઝવેરીએ અદુખા અને કુમીને મુ'આઇમાંજ રાકી રાખ્યાં હતાં તેણે લુચ્છા મંચી ફકીરાને તેવી સદલાહ આપીને ઉશ્કેર્યો હતો. તે એક બી ગણત્રી વનાનુંજ એક કામ હતું. એમાં ખાસકરીને તેની મતલબ જેવું કશુંજ ન હતું. તેનાં મનમાં કે કોણ જાણે—આ ખુનમાં જાંહગીર શરીક હોવાનું જાહેર થતાં કદાપી કાંઈ એવું નીકળી પડે કે જેથી આ લોકને રાકી રાખેલાં બવાય ને એ પછસા પેદા કરવાનું થાય; પણ તેવું કશું નજ થઇ શક્યું ત્યારે નાચારીના મારવાએ તેણે મંચીને લખ્યું કે તે લોકનું હોય તે પટાવીદષ્ટને તેમને હવે જવા દેવાં.

તેણે જોયું કે હવે વધારે લુમકાપરજ હાલ તો તેણે નજર રાખવાનું થયું સગવાર થશે, અને તે મોટો લુમકો પેલો રૂ. ૩ લાખની મરનાર પીરમહમદની જાંઘીના વીમાની પોલીસીનો હતો ! જ્યાં વેર જાંહગીર જતો હતો ત્યાં વેર તે તેમની દગાખાજ જાહેર કરીને તે બદમાશોને કિંધાડા પાડે એ થયું સંભવીત નજરે આવતું હતું, પણ હવે તેટલી બી નડ વચમંથી દુર થઇ ગઈ હતી તો હવે વીમાનો આવેજ કુંપનીવાલાઓ પાસે હીમતથી “કલેમ” કરવામાં વાંધાજ શો હતો ? ને તે ગમખવાર ખુદો તરત આવ્યો જ્યારે મંચીએ ધણોજ અકરકદરનો થઇ ફક્ત અસલ હુડીના રૂ. ૧૭૫૦ લીધા ભલો માણસ કેની ? તેમાં અસલ રકમ તો રૂ. ૫૫૦ નીજ હતી જેના હાલ તે રૂ. ૧૭૫૦ આકાવતો હતો; પણ તે બી ગરીબ અદુખાએ તો હજારો ખુશીથીજ ભરી આપ્યા. આએ હીંગામમાં તે મામલો પોલીસની દેવડીએ જાય તે કેમ પરવડે ?

પ્રકરણ ૫૧ મુ.

હાં નરીમાનની એકવાર ખાત્રી થઈ ચુકી કે પીર-મહમદને ત્યાં ઘાડ પાડનાર ને ખુન કરનાર કરીમ દુરમાલી—રાજે—જ હતો એટલે તેનાં મનની અકડ વકડ ઘણી વધી ગઇ. તે કાઇખી રીતે પોલીસને એ ખાતમી આપવા આહતો હતો, પણ કેમ? કઇ રવેસે? પોતા પર જરા એ વહેમ ન આવે એવી કીસમે પોતે અલગ રહીને તે એ ખાતમી પોલીસને શી રીતે મોકલી શકે? એમ તો તે નનામું કાગળ લખી શકે; પણ પોલીસ એ વાતમાં ઘણી ચગોર ચાપ છે, ન ગમે એવા તે ડરવીને અને ફેરવીને હરફે લખે તે છતાં પોલીસ જો તેની કેહેર કાઢીજ શકે તો? વળી તે એક શુધ્ધો મહત્ત્વ હતો—સંજોગોનો ભોગ હતો તો શું થયું?—ને તેવા એકને નનામાં કાગળમાં અશરો સોહોધનારા નામદ આમલાઓને વરે ખરાં દીલનો ધીકકાર હતો, તો તે પોતેજ એવું અયોગ્ય કરીજ કેમ શકે? એ એક ખરી વાતમાં ને ખરા હકનું કરવાનું હતું, પણ તે ગમે એ સ્વરૂપમાં અયોગ્યજ હતું, જેથી તેવું કરવાને તે પોતાનાં મનને કમે કરતાં સમજતી શક્યો નહો.

નાચાર! તેને હજી તેથી સઘળું તકદીરનેજ સોંપવું પડ્યું. ખીજે ઉપાયજ ન હતો. અનન્ન જોગ હતું કે પોલીસને તે નાચીજ કમીના પર શકે હોય ખી, ને તે તેને મુદ્દા સાથે પકડવાનીજ અદ્વાલ-જીકમાં હોય? તે પોતે રાજને આર્જ કરતો જાય તે પણ ન બને. હાલ તો તેણે પોતાના પૈસા ને પોતાનું છુટાપણું ઘણુંજ સાચવવાનું હતું, કેમકે શ્વાસ ત્યાં તક આશ, તેમ તે છુટો હોય ને ગાંઠમાં ગરથનું જોર હોય તો સમો આવતાં હજી ખી તે પોતાનું નિરદોષપણું સાબીત કરી શકે એવી તેનાં મનમાં એક ઉમીદ ધોલાયા કરતી હતી. કાઇ એવો વિશ્વાસ મઠી ખી જાય કે જેની આગળ તે પોતાનો ખરો ભેદ ખુલ્લો કરે, ને ને જોડતે પોતાની તરફની આફતો હોય તેમ

પોલીસને ખાતમી આપી આવે; પણ એવા કાણુ ? એવા ક્યાં ?

અને તે એજ સવાલો પાછા ને પાછા પોતાના મનને કરતો પોતાના “રીટીટ” બગલાનાં એકાંતમાં એકલો એટલો હતો તેટલાં ફક્ત વીમાફલાલ તેને મલવા આવ્યો. શીરાજ શેઠનાએ તે એ વખતે મલવા આવનાર છે એમ તેને આગમયથી કહીજ મેંચું હતું.

તે—જાંહગીર—તેથી બી પુશ્કલ “નરવસ” હતો. તે આ શ્રીલાકાતની આતુરતાથી વાટ જોતો હતો. કાંઈ નહીં તો તેની મેહર ને કુમીની કાંઈ જાસતી ખજાર તો તેને મલશે ?

તે—ફક્ત પણ ધણો અજબ થતોજ આ કોઈ ત્રાહીત લખપતીને મલતો ને સોહધતો આવ્યો હતો. તેની અજબથીજ ભાગતી ન હતી. આવા કે ખુસીના અતલગના સગાને દયાથી દોરવાઈને આ ત્રાહીત શેકયો મદદ કરવા મેદાન પડ્યો હતો એ જલાઈ કાંઈ જેરી તેની જલાઈ કેહવાય ?

તેઓ—મળ્યા તે એ પુવા ભત્રીજા. જાંહગીર ધણે વરસે પોતાના સાલાના ઊકરાને રૂબરૂ પાછો જોતો હતો, અને તેને જોતાં સાથે સગાઈનાં નાતાંથી તેનું દીલ તે જવાંત તરફ મોહ્યતથી ધસડાઈ ગયું.

તેણે તેને, તેથી, ધણીજ માયાનો આવકાર આપ્યો, અને જરા વારમાં એવી રીતે તે તેને પોતાની પક્ષમાં જીતી લઈ શક્યો કે ફક્ત કાંઈ બી આંકારા વના તેને બધીજ પોતાની ખરેખરી વાત તરત કેહવા પડ્યો ! તેજ જાંહગીરે માગણી કરી. “તમો બધુંજ મને ખરું કેહજો, મીઠું નરીમાન, સારું કે માફું જે બી હોય તે ખુલ્લાં દીલ ને મોઝળાં મનનાં પ્રમાણીક પછે, ને તમો જોશો કે હું તમારું ધણું સારું કરી શકશ. —અને એ ખાત્રીથી તે ઊકરાપર ધણી અચર થઈ હતી.

અને એ પોતાની હકીકત દરમ્યાન ફક્ત એ જવારે મંચી ફકીરાતી તેના જોગી લુચાઈ ને બચકાર ઠગાઈની બધી વાત કરી ત્યારે શું જાંહગીર અજબ થયો ? જરા એ નહીં. તેણે માન્યું. કાફરકા મંચીને તે પોતે અઝી રવેસે એલખી ચુક્યો હતો : અને જવારે ફક્ત પોતાને લગતું સંધળું પ્રમાણીક પછે કહી રહ્યો ત્યારે તે બાંધ્યો—

“અને હવે, મુરબી સાહેબ, તમારો એ મુજબ માહરી બધી

બદલખતથી. વાકેફ છેઓ. હવે તમેજ કહો કે સોલીસીટર થવાનો લોભ મેં પડતો મેલ્યો તે શું વાજખી નથી? માહરા ગરીબ ધરમ આપને હું કેમ એમ એજ્ઞા થતો ખીચડો ખાયા કરે?”

“ખરીવાત છે.” જાંહગીર જાંહીરતાથી તુરવ વેલા એકમતકથયો.

“ખીચારા માહરા પપાને ખીજે ખી યોજે છે, જેમ આપ સાહેબ જાણોછ તેમ,” ફલીએ ઉદાસથી જણાવ્યું. માંહરાં કુછ ને કજીનનું વરસોથી તેવણને પુરું કરવું પરેછ!”

“હા, જાંહગીર કબુલ કર્યું, ને એ એકજ શબ્દમાં તેના સાહસ એવો મળ્યો ને અવાજ એવો ધુજ્યો કે ફલીએ અજાણખીમાં આંખો ખુલી. આ કાંઈ પરદેશી—સરયાંમ પરાયો કેમ તેઓના દુખે એટલો દાઝતો દેખાતો હતો?

પણ શું તમે બધાં ખરેખર એ તમારા જાંહગીરસગા—જાંહગીર નરીમાન—ને ખુની માનોછ?” તેણે જરા વારે અવાજ ઠેડવીને પુછ્યું.

અમે એમજ માનતા હતા, ” ફલીએ જરા અચકીને કહ્યું, “પણ—પણ પાછલથી અમારા વિચારો જરા બદલાયા છે.”

“અને તે કેમ?”—અને જાંહગીરના એ સવાલમાં જોષએ તે કરતાં જવાબ આપતો હતો!

“હું ખરું કેહું મીં લશકરી?” ફલીએ કહ્યું; “તમારાંમાં કાંઈ એવું છે કે તમારાથી હું કંઈ કુપાની શકતો નથી. ખરીવાત એટલીજ છે કે હું એક છોકરીને ચાહુછ. ધણાજ ગરીબ ધરની છે.”—અને તે કડવાસથી હસ્યો —“પણ હવે તો અમારી તે શું ચઢતી સ્થીતી છે? તે એક નાટકના એક્ટરની છોકરી છે, પણ છોકરી પોતે ધણી કેળવાયતી, ધણીજ સુદર ને ધણા સુધરેલા આમાર વિચારની છે.”

“વારું હીમત આપતી કીસમે જાંહગીરે હુંકરો આપ્યો.

“હવે તે એક્ટર હોવાથી થીએટરમાં તેની સુપ્રીન્ટેન્ડ જોન્સ સાથે જાલખાંણ પડેલી, જે એ માહરી સ્વીડીના ખાપનાં ઘેરનાં ઘેરમાં આવતો જતો છે,” ફલીએ જારી રાખ્યું. “હવે એજ સુપ્રીન્ટેન્ડ, તમે સાહેમે પેપરમાં વાંચ્યું હશે તેમ, આજે કેસમાં રોકાયેલો છે, ને તે છેલ્લો એ સોફાને તાંહાં આમી ગયો ત્યારે પોતાનું મત કહી ગયો કે તે મરનારને એ નીચ કામમાં સામીલ માનતોજ નથી!”

થું કહોછ ?”—અને જાંઘગીર ઉઘલીને લગભગ ઉભો થયો.

“તેણે મરનારને એ જખુન કામથી નિરદોશ કરાવાનું” બીકું ઝડક્યું, “ફક્ત એ તેની એટલી અધી એ ઉરકરણી નોટીસ કર્યા કે તેને જાવાર્થ સમજ્યા વગર આગલ ગળકાવ્યું, “અને અમો દુવા કરીયેછ કે અમારાં નસીબે ખુદા તેને હજી બી કતેહમંદ કરે !”

“આમીન !” જાંઘગીરે તે નેક દુઆનો પડધા પુકાર્યો—અને પછી તરત વધાર્યું, “હવે ત્યારે તમારી પોતાની વાત પર પાછા આવો, મીં વીમાદલાલ. તમો બાહરગામ જતા રહેવા ધરોય અમ ?”

“હા.”

“તે ખ્યાલ મને ગમતો નથી,” જાંઘગીરે કહ્યું,

“ત્યારે હું અહીં રહીને શું કરું ?”

“સોલીસીટરજ થાઓ,” જાંઘગીરે ઠરાવથી જવાબ કર્યો. “આટલી ઉંચી ફળવણી લીધી ને આટલું સુધી આરટીકલ કલાઈ થવાની જોહમત કરી ત્યારે હવે છોડી કેમ દેવાય ?”

“પણ—અમારી પાસે તેનો ખરચ નીજાવા જેવું જોર રહ્યું નથી, માહેબ,” ફક્ત કગલી પડ્યો.

તે જોખમ મેં માહરે શીર લીધો,” જાંઘગીરે મોટી મુરખીગી-રીથી કહ્યું. “તમે માહરી સાથે એટલી સમ્યાકથી વરત્યાછ કે માહરે બી સાચોજ થવુંછ, મીં વીમાદલાલ. ખુદાએ મને જોખમે તે કરતાં વધુ ખીશ્યાર આપ્યુંછ, ને માહરે માહરી દોલતનો કાષ્ટ સદઉપોગ કરવાનો છે. મને, તેથી, માહરા સેક્રેટરી મીં શેહના મારફતે તમો સર્વની હકીકતની માહીતી મળતાં સાથે તમારી દયા આવી, ને તમોને આફીને મદદ થવાજ મેં અત્રે જાણવી લીધા. તમો મને તમોને મદદ થવા દેશો ?”

“હું કેમ તમારું હેસાંન માની શકું તે મને સમજ પડતું નથી !” ફક્ત હેસાંનથી ગભરાઇને તોતરે બોખરો થયો; “પણ એવી એક ચેરીટી માહરા જેવા એકને વાસ્તે—”

“આલ રાઇટ, ચેરીટી નહીં ને લોન,” જાંઘગીરે બજાવ્યો. “હું એ તમારી લાગણી વખાણુંછ, મીં વીમાદલાલ, ને તેથી જો બહેન તરીકે નહીં તો એક ઉછીની લીધેલી રકમ તરીકે તમો મને એ મદદ થવાની રજા આપો; અને પછી જ્યારે તમો સોલીસીટર

માઓ ને તમને છક્કાં પડે ત્યારે ખુશીની સાથે એ આવેજ તમે મને પાછો બરજો, ને હું તેના કાષ્ઠ તે વખતે ખીન્ને એવોજ રહેઁ ઉધોગ કરશ.”

ફલી જવાજમાં કાંઈ બોલી શક્યો નહીં. આવી ઉદારતા, આવી બલાધથી તે મોહીત અને છક થયો, ને હેસાંનમાં તેની જાતી ઝુંગલાયા કીધી.

“હું તમોને ૩ ૩૦૦૦ નો એક એક હાલ ભરી આપુંજ, મી. વીમાદલાલ,” જાંહગીરે ઉઠીને રાષ્ટ્રીય ડેસ્ક આંગળ ગોઠવાતાં ને પોતાની એક—શુક બેતાં કહ્યું, “એમાંથી નજીક પંદરસો તો તમે ગણાવોજ તેમ તમારું સંઘળું કરજ આના પાંચ સ્ત્રીકે ભરી દેવા વાસ્તે તમને જોઈશે, ને બાકીની રકમ તમારો અબ્યાસ પુરો કરવામાં તમને મદદ થવા તુરત વેલા કામ લાગશે. રાષ્ટ ?”

“જે આપ મુરખખીજની મરજ,” ફલીએ હેસાંનમંદ તાણેદારી થી કહ્યું—અને જાંહગીરે ત્યારે તે એક તરત ભરી આપ્યો.

“તમે પુરતી છકકડ ખાધેલી છે, ને તેથી આ નહાની રકમનો તમે હવે ખરોજ ઉપયોગ કરશો. એવી મને સંપુર્ણ ખાતો છે,” જાંહગીરે તે એક તે છોકરાને સ્વાધીન કરતાં ચેતવણીનું કહ્યું. “જે માહું થઈ ગયું તે વાસ્તે તમે ખરાં દીલથી પરતાતા દેખાઓજ એટલે હવે પછીને વાસ્તેની તમારી નેકીમાં મને બરસો છે. લેઓ આએ તમે અથવા તમારા ઘરડા નેક પીતાજીએ કરીજ રીતે એ વિશે એાશકાતું કે આનાકાની કરવી નહીં. તેવજીને કહેજો કે તેવજી પોતાની કમનસીબ બેદન ને બાપ વગરનાં અચ્ચાંને પોતાનાંજ જાંણી વરસોથી સંપાવેજ ને હજી સંપાવશે તે બક્ષાઈ હું એક જરથોરતી તરીકે ઘણી કાંમતી જાણુંજ ને તે નેકી હું ઘણી વખાણુંજ, જેથી આએ ઉપરાંત ખીજી જે બી મદદ જોઈશે તે કહેજો કે હું ઘણાજ ખરાં દીલની ખુશીથી આપશ.”

“પણ હું એ કાંમતી આવેજ મને મળવા વાસ્તે એક ડીમાન્ડની ચીઠી તો પાસ કર ?” ફલીએ કાકલુદી કરી.

“તમે તે ઘેર આગળ જઈ ધીરજથી લખીને અત્રે પોરદ કરજો,” જાંહગીરે પોતાના બત્રીબને હવે માયાજી બજાવણાંથી એક નરમ હડસેલો મારી બારણાં બાહર કાઢતાં કહ્યું, અને તેણે હેસાંન

કે જેવા તરત તેને શેકહેન્ડો હાથ આપ્યા, જે મુંગા વખાણમાં
ખણાં હેતથી દાખીને ફલી ચાલતો થયો,

શુગર તે બારે હકતાલાના ! ” તેના જવા પછી જાંઘગીર
પુશાબ તખ્તથી એકલો એકલો પટપટ્યો, કે જે જાનની પુશાબો. ને
સંતોષ વરસોથી તેણે જાણ્યાંજ ન હતાં ને વરસોથી જે તેનાથી
અલગ થયલાં બેગાનાં બની ગયાં હતાં; “ શુગર તે બારેહકતાલાના કે
માહરાં કમનસીબ વહાલાંઆને મદદ થવાને રસ્તે હું ઉતરી ચુક્યોછ, ને
એક શુભ સ્વરઆત કરી શક્યોછ ! ”

વળી એજ કયાં તેના પુશાબો હતી ? ફલી કડી ગયો હતો કે
નેકાખત સુપ્રીન્ટેન્ડેન્ટ જોન્સ તેને બેથુન્દા માનતો હતો ને બેથુન્દા
પુરવાર કરવાની જેહમત ને ઉગીદમાં હતો, ને તે પણ શું આ તખ્તકે
તેને હર્ષાંત અને પુશાબ બનાવા કોઇ નહાનીસુની વાત હતી ?

પ્રકરણ ૫૨ મું.

—:૦:—

રહાર કરીમખાનનાં બેટાનાં ખુતનો તેમજ તેને ત્યાં
થયલી કોસતી ઝવેરાતની ચોરીનો બેદ મુંબાઈની
ખાહોશ પોલીસ સંતોષકારક રીતે કશોજ ઉકેળી શકી
નહી, અને, તેથી, સ્વતંત્ર અને આગેવાન પેષરમાં
“કામીનસ ઇનવેસ્ટીગેશન ડીપાર્ટમેન્ટ ” વિશ્વધ
સખતાઇ મુજાહેમત રજુ થતી રહી. આવા એક વગદાર સરકારી
ઓશીસર ને પેનશનરનાં મકાનમાં આવી ગંજવર રકમતી કીમતની
ચોરી થાય, અને ચોરો તે ઓશીસરનાં એકના એક જવાંત બેટાને
જાનથી મારીને ખુતનો જખુત અપરાધ કરેલો છતાં હજી સુધી
આસાનીથી છુટા ને મોજમાં મહાળતા રહે એ મુંબાઈની સુધારા
વધારામાં આગળ વધેલી અને કેળવાયલી પ્રજા ખમી શકે તે કરતાં
પણ વિશેષ મદદ પડ્યું.

પણ પોલીસ શું કરે—મરે? તેઓએ એ ચોરી તેમજ ખુનનો પતો મેળવવાને અત્યાર સુધીમાં કાંઈજ કમતી કર્યું નહીં હતું. સરદારને ત્યાંની ત્રીજેરીમાંથી જે કામતી દરદાગીના ચોરાયા હતા તેની એક વીગતવાર તપસીસ તેની કને મેળવવામાં આવી, અને છાપીને જાહેર કરવામાં આવી હતી—એવી રીતે કે ચોરા તેની વ્યવસ્થા કરવા જતાં હીરાઓ વિગેરે ઝાળખાઈ આવે ને તેઓ કીલાઈ જ્યાં વગર રહેજ નહીં; પણ સમજું વ્યર્થ! ચોરી અથવા ખુન અથવા તે બેઉનો પતો મસે એવી કાંઈ બી બાતમી મેળવો આપનારને સરકારે ક્યાં એક હામરનું હનામ આપવાનું વડીક જાહેર કર્યું હતું, પણ અત્યાર સુધીમાં ખાત્રીપૂર્વક સેવડ કશુંજ હાથ ચઢી શક્યું ન હતું.

પોલીસને એશક શક તો મજબુત હતો. ડીટેક્ટીવ ખાતાંના સુપ્રીન્ટેન્ડન્ટ મી. વીલ્યમ જેન્સ એને મી. જેક બટર્સના હાથ તો “રાખને” ને પકડી લેવા ને કેદ કરવા સવડસવડ થયાજ કરતા હતા; પણ તેને “ગીટી” કરાવા જોગી પાધરી જુગાની એક બી હતી મળી શકતી ન હતી, જેથી કાચે પાયે કામ લેવા તેઓ એકમત અને ખુશી ન હતા. તેને શકપરથી પકડીને તેને છોડી મુકવો પડે એ એવા મંબીર અપરાધનાં સંમધમાં સાનું પોલીસની હાસી કરાવનારું થઈ પડે તેથી તેઓ અચકાયા કરતા હતા.

“કાંએ, વીલ્યમ પછી શું ધાર્યું?” જેક બટર્સે એક રાત્રે પોલીસચોરીસમાં સુપ્રીન્ટેન્ડન્ટ જેન્સ સાથે એકસો પડતાં તેને તરત સવાલ કર્યો; “આજનાં “ટાઇમસ” માં પોલીસવાલાઓને સખ્ત ઝાડવાજ તે વાંચ્યું કે એસકે ધણું નરસ થાય છે!”

સુપ્રીન્ટેન્ડન્ટ જેન્સે માથું હલાવીને જવાબમાં એ તેના મત સાથે પોતાની એકમતી જાહેર કરી.

“મુશકેલ તો બહુજ છે,” તેણે કહ્યું; “ખુશી તો એ છે કે તું અને હું બન્ને જુદી જુદી લાઇના પર વર્ક કરીએજ, તે છતાં એ માંથી એકના બી હાથમાં આ તર કે પેલી તર મુઠ્ઠો સાચુત હાથ આવતો નથી!”

“તેજ ત્હારી બુલ છે,” બટર્સે કહ્યો. “તું મરનાર નરીમાનનો આગે ખુન અને ચોરીમાં હાથ હતો એ વાત માનતોજ

નથી એજ તારી સૈથી મોટી ભુલ છે. તું હાથે કરીને “બ્લોકહેડ” બનેછ. ઉમટું સાથે મલીને એકજ ધારણ પર જો આપણે બંને કામ કરીએ તો ફાવવાનાં ચાન્સીસ ખચ્ચીતકરીને વધારે રહે. જોની, મેં જ એક નવી ખાતમી પકડીછ તેથી તો મરનાર નરીમાન એ એક અપરાધો વારતે “ગીટ્ટી” હોવાનો માહરાં મનમાં હવે કશો દગદગો બાકું રહેતોજ નથી।”

“એમ ? એની તે એ તેં પકડેલી ખાતમી ત્યારે શું છે ?”

“મેં એમ શોધી કાઢાડયુંછ કે મરનાર પીર મહમદની જાંઘીના વીમાની ત્રણ લાખની વળી મોટી રકમની એક પોલીસી પેલા વ્યાજ ખાઉ મટલા ફરીરાની “ફેવર” ની ઉતરાવી લેવામાં આવી છે, અને બનજ ઝવેરી મટલાને એવાં કુલ સોધી લાવી આપનાર એક દલાલ છે.”

“વાર, તેવી શું થયું ? પીરમહમદ મટલા પાસે વ્યાજ રૂપ્યા લીધા હોય, અને સીકયુરીતી તરીકે ખીજું કાંઈ આપવાનું નહીં બન્યું હોય તો મટલાએ તેની જાંઘીના વીમાની પોલીસી ઉતરાવી લીધી હોય એ ખતવા જોગ છે કે નહીં ?”

“પણ તેમ નહીં હોય તો ?” બટર્સે જીકર કરી; “ધાર કે ફક્ત જો પાંચ પચીસ હજાર રૂપ્યા આપીને ત્રણ લાખની મોટી પોલીસી ઉતરાવી લીધામાં આવી હોય તો ? પીરમહમદનાં મોહોતથી મટલાને તો ફાયદો ખરો કે નહીં ?”

“બેશક, ” જોન્સ એકમત થયો.

“હવે આગળ ચાલ. મટલાને પીરમહમદનાં મોહોતથી ફાયદો હોય તો તે પીરમહમદનું ખુન ચાહે અથવા કરાવે એ ખતવા જોગ છે કે નહીં ?” જેક બટર્સે આગળ સમજાવ્યું. “મટલા આપણાં લીસ્ટપર એક “માર્કેડ મેન” તરીકે છે એ તો તું જાણેછ કેની ? વેલ, હવે તું ખાન પુગાડ કે ખુદ જલ ઝવેરીએ પોતાની જીખાનીમાં જુરી આગળ કહેલું છે કે પીરમહમદ સાથે જાંઘીર નરીમાનની આગખાણ કરાવનાર તે પોતેજ હતા. તેણે તેને આગળ રહીને પીરની નોકરીમાં વટીક રખાવ્યો હતો, અને માહરં અનુમાન, તેથી, એ છે કે પીરનો જન લેવાને વારતેજ એ ત્રણ મહત્ત્વાચ્છ મલી ગયા હતા.”

“કાણ ત્રણ ?”

“મટલો, જાંહગીર અને જલ. હવે દીસ્તુંજ છે કે ખુન કરવાનું એકલે હાથે જાંહગીરે પોતાને માથે નહીં રાખ્યું, અને “રાજા” સાથે જેલમાં તેને સારી દોસ્તી અને સારું થઈ મળ્યું હોવાને લીધે તે રાજાને અને રાજાના મહત્વાચ્ચને પછીથી મળ્યો હોય, અને તેઓને મક્કીને તેઓની મદદથી અથવા તેઓની મારફતે કામ સરંજામ કર્યું હોય. એ કબજાપલો અને બાહોશ આદમી હતો એટલે કામ તેણે એટલી બધી સફાઈથી કાઢ્યું કે ખામીયત કે ચોરીનેજ લીધે ચોરી કરનારાઓએ ખુન કાઢ્યું હોય એવોજ બધો રંગ લાગે, અને પોતે તદ્દન કોરો ને અલગજ રહી જાય. વળી ચોરીને લીધે ખુન થયું એમ જાહેર થાય કે મટલા ને જલ પર પણ કોઈ વહેમ લઈ જઈ શકેજ નહીં, અને તે બે બાગડો ઠંડે કળેજે રૂપ્યા ત્રણ લાખ મીઠા કરે ને જમી જાય. હવે તો પાનમાં આવ્યું ?”

“હજી ખી ન, સુપ્રીન્ટેન્ડેન્ટ જેન્સ અછદ થયો.

“ત્યારે તું તારી બેવકુફ જીદનેજ વળગી રહેવા માગેજ, એમજ કહેતી ?” બટર્સ ગુરસાથી ખભડયો.

“ત્હારી થીઅરી બેશક ઘણી અકકલમાં બેસતી આવેજ, જેક, ” તેણે તે પછી કહ્યું, “પણ મેં પોતે જ થોડીક બાતમીઓ પકડેલી છે તે એ ખોટીજ ઠરાવેજ !”

“હે, તેં ખી કાંઈ બાતમીઓ પકડીજ શું ? તેં શું બાતમીઓ પકડીજ ?”

“હું કબુલ કરુંજ કે જલ ઝવેરી જેવા લુચ્છાએ પીરમહમદ સાથે જાંહગીરની ઓળખાણ પોતાની કાંઈ ખાસ મતલબ કે મક્સદ વગર કરાવેલી હોવી એમજ નહીં, પણ જો એ ચોરી ને ખુનમાં જાંહગીર શરીરજ હતો તો તે બે આખા દહાડા વેર ઠંડે કળેજે પોતે જ્યાં રહેતો હતો ત્યાં ફરી ને બેસીજ શાંતો રહે ? વળી તેણે જે સો રૂપીઆની કરન્સી નોટ કરન્સી બેંકમાં વટાવી તે પર પીરમહમદની સહી હતી તે છતાં તે હિમ્મતથી એમ બેંકમાં જતે, અને તે નોટ વટાવતે એ તું માનીજ કેમ શકેજ ? શું—માફરી એ તકરારમાં વળુદ છે કે નહીં ?”

“ચાલતા દે; હું સાંભળુંજ, ” જેક બટર્સે દાઢી પસવારતાં મુરખખીગીરીથી કહ્યું.

“ વાઈ, આગળ ચાલ. આપણે જ્યારે જાંહગીરને પકડવા મોકલવા લેનારા એનાં ઘરમાં ગયા ત્યારે ત્યાં એક ન્યુસપેપરનો એકસા એ પીરનાં ખુન બાબેનો પડેલો હતો તે તુને ચાદ છે ? ”

“ હા ”

“ હવે એ એકસા વેચતો લેવા જાંહગીર જરૂરકરીને ઘેરની બાહર નીકળેલો હોવો જોઈએ, અને તેમજ છે. જે ઘાટી છોકરાએ પરેલમાં એ એકસા વેચ્યા તેના મેં પત્તો મેળવ્યો, અને તેને હું મળ્યો. તે પોરયો તદ્દન ખાત્રીપૂર્વક નથી, પણ યાદદાસ્ત પરથી કહી શકેછ કે એજ ઘેર આગળ તેણે એક સાહાજનાં કપડાંના કાષ્ટ પારસીને એ એકસાની એક નકલ વેચી હતી ખરી. તે ઘણીજ ઉતાવળમાં હતો, અને તેના હાથમાં એક દોઢયાંને ખદલે એક ઢગ્ગુ આપી બાકાતું દોઢયું પાછું લેવા પણ થોખી શક્યો ન હતો. તે પોરયાને વળી યાદ છે કે તેના હાથમાં તે વખતે દારૂની એક હકખંધ ખાટલી હતી, અને એ ખાટલી લઇનેજ એ ઘરની સાંમેની દારૂની દુકાંણુ પરથી નીકળેલો તે એકદમ દોડતો ધસી આવ્યો હતો. એ ઉપરાંત તેણે મને જાંહગીરનું પોતાની યાદદાસ્ત પરથી જે વરણન આપ્યું તે ઉપરથી બી મારી એવડી ને પકડી ખાત્રી થઇછ કે તે એકસાની નકલ વેચાતી લેનાર જાંહગીર પોતેજ હતો, અને પોરયો કેદછ કે તેનાં મોઢાંપર તે વખતે એક બરાવદાર મોડી મુછ હતી. એ ઉપરથી હું એ ઘેરની સાંમે જે બાંડારીનું પીડું છે ત્યાં બી ગયો. તે લોકો જાંહગીર નરીમાનને, સાંમે ને સાંમે રહેતો હોવાથી, સારી રીતે ઝાળખનાર છે. તેઓ કહે છે કે એ તદ્દનજ ખરી વાત છે કે જાંહગીર નરીમાન ધણીજ ગભરાતમાં ટ્રિન્ડી વેચાતો લેવા તે રાત્રે તેમની દુકાંણુ પર આવ્યો હતો, અને અમે તેને એક ફ્લાસ્ક વેચી હતી. તે વખતે આખી દુકાંણુના આદમીઓ કેદછ કે તેનાં મોઢાંપર બરાવદાર મુછ હતી ! ”

“ હોતીજ જોઈએ, “ બટર્સ એકમત થયો ” હાર્ટમાં દુખારો થઈ આવ્યો હોય, અને ઘરમાં ટ્રિન્ડી ન હોય એટલે સાંમે તે લેવા દોડ્યો હોય. અને પછીથી નાહસવાની, તૈયારી કરતાં મુછ મોડી કાઢ્યા બાદ દુખારો એકદમ વધી ગયો હોય અને મરી ગયો હોય ! ”

“ હવે ત્યારે ત્યારે મને મળતો થયુંજ પડશે ! આજે તો પુરવાર થયેલી બીના છે, ” બલ્લા સુપ્રીન્ટેન્ડન્ટ જોન્સે સમજાવ્યું, કે

છેલ્લે સુધી તેણે નાહસવાનો વિચાર કર્યો હોવા જોઈએ નહીં. પીર-મહમદનું ખુન થયું જાણવા પછીજ તે ખીહીધા અને નાહસવાની તેણે તૈયારી કરી એ ઘણી મજબુત પુરવારી છે કે તે પોતે તદ્દન નિર્દોશ હોવા જોઈએ, પણ પોતાને માથે નાહક વાદળ આવવાની શીકરથી તે ડરી ગયો હોય. જેથી મુછ ઉતારીને તથા વેશ બદલીને નાહસવાની તૈયારી કરવા જતાં એ બધા બુકડા ગમરાતના આગેસથી હાટનો દુઃખારો એકદમ વધી ગયો હોય, અને કાંઈની મદદ નહીં મળી શકવાથી અંતે આખર થન બયો હોય ! ”

“ પણ તેણે એમ ખીહીવું ને નાહસવું જોઈએજ શું કામ ? ”

“ કારણ કે ખુનની રાત્રે ખુન થયા આગમય તે જાલ ઝવેરીને ત્યાંથી નીકળેલો પીર મહમદ સાથે તેને અંગલે ગયો હતો, એટલે તે વાત અજવાલામાં આવતાં પોતા પર એ ચોરી અને ખુનનાં તોહ-મનો આવી જવાની તે ખીયારાને સ્વભાવીક ફકર થયલી હોવીજ જોઈએ, ” જોન્સે સમજાવ્યું. “ તે ત્યાં ગયેલો હતો, પીરમહમદની સહીની નોટ તેને અંગલેથી લાવેલો હતો, તેમાંની એક નોટ તેણે બેન્કમાં વડાવી હતી, અને એવું તો ખીજું ધણું ખી હશે કે જે હજી આપણી જાંઘમાં આવેલું નહીં હશે, જેથી પોતાનું નિર્દોશપણું પુરવાર કરવાને પોતાને કેવળ અશ્વકત થઈ પડેલો જોઈ એ મુજબ નાહસી જવા તે તૈયાર થઈ ગયો હોય એ તું શું માની શકતો નથી ? એ બધાં કારણથી માહરી પોતાની તો પુરી ખાતરી થાએછ કે એ નિર્દોશજ હતો, અને તેજ એનાં મોહતનું કારણ થઈ પડ્યું. તે ધણેજ ખીહીધા, અને હાટ નગલું હોવાથી શીકરનું મારયું હાટ બંધ થઈ જતાં મરી ગયો ! ”

“ પણ હજી એક પોર્ટ પાકા છે, ” બટર્સે યાદ કરાવ્યું ને જોન્સને ગુંગલાવ્યો. “ જો તું કેહછ તેમ એ પોતેજ જઈને પ્રિન્સીની ફ્લાસ્ક લઈ આવ્યો તો પછી તે ફ્લાસ્ક ગઈ કાંઠાં ? તે આપણને તેના રૂમમાંથી ખાલી કે બરેલી પાછી મળવી તો જોઈ પીતી કેતી ? ”

જોન્સ ગુંચવાયો. તેને આગે તકરારમાં ધણું વળુદ માત્રમ પડ્યું. મરનારના આખા ચોરડાની પોલીસે પછીથી ઝડપી લીધી હતી, અને જે કાંઈ મળી આવ્યું હતું તેની એક તપસીજ ઉતારી લેવામાં આવી હતી, કે જેમાં એટલું તો ખરું કે તે ફ્લાસ્કની નોંધ મુતલબ નહીં હતી. “ જોકે બટર્સ ફતેહવું હરથો.

“ જોયું, બહો ત્હારી એ ખાતમીઓનો અમલો તુડી પડે ! માહરી ખાતી છે કે તું ખોટો રસ્તો નીકળી ગયો છે. હજી, તેથી, તું મ્હારી સામકમાં આવ, અને જાંઘીર નરીમાને ગીદી માનીને મને એ ચુનેહગારોને પકડવામાં મદદ થા, તો આપણે એવડાં બળથી હજી બી ફાવશું અને ફરતેહમંદ થઈશું ! ”

મકરણ પડ મું

—:૦:—

પ્રીન્ટેડન્ટ વીલીઅમ જોન્સ, એમ છતાં, એ પછીથી પાછો હજી બી જાંઘીર નરીમાને “ગીદી” માનવા પોતાનાં મનને કેમ કરી સમજવી શક્યો નહીં !

“ માહરી ખાતીજ થતી નથી ! ” તે મનસે એકલો એકલો પટપટ્યો. “ એક આજ્યે પ્રિન્ડીની ફલાસ્ક એકજ પોઇન્ટ ધણું ચુંચવાવનારી છે, તે ગર્થ કાંડાં ? જો બંડારીઓનાં કેહવા મુજબ જાંઘીર પોતેજ તે ફલાસ્ક ખરીદી ગયો હતો તો પછીથીની આવી ચાંપતી જુસ્તેજોમાં તે પાછી મલીજ કેમ નહીં શકી ? ”

બીજા હાથપર સુપ્રીન્ટેન્ડન્ટ જેક બટસ પોતે પણ પોતાનાં અનુમાનોમાં વીલ્યમ જોન્સની ખાતમીઓ સાંભળવા પછી ધણો તરખાયો હતો. તે પોતાની, તેથી, તે સંબંધમાં થોડી જરૂરી ખાતી કરવા માંગતો હતો કે એ મુજબ પ્રિન્ડી વેચતો લખ આવનાર જાંઘીરજ હતો કે નહીં.

તે, એ ઉપરથી, બીજાજ સહવારે પરેલ ભોઈવાડા લેનમાં હીરાજ કોચમેનનાં ઘરની સામેની મજૂર ઘરની દુકાંણમાં ગયો. તે જોન્સને સાથે લખ ગયો નહીં. જોન્સે આપેલી ખાતમીઓની સરહદે છુપાછુપ અને એકલોજ કામ લખ તે પોતાની આ તર કે પેલી તર ખાતી કરી લેવા આહતો હતો.

તે બંડારી માલેક તેને જો વખતે સારાં નસીયે પીડાંમાંજ પોતાના મથકપર બેઠેલો મલી આજ્યો. તેણે ખાતર જમા આપી કે જાંઘીર પોતેજ આવીને તે પ્રિન્ડીની ફલાસ્ક ખરીદી લખ ગયો હતો. તે કાંઈ

તેના જીયુકનો ધરાક નહીં હતો; ખરેખર તો તે એ આગમય કાષ્ઠ
ખી દાહડે એ દુકાણમાં દારૂ લેવા આવ્યોજ નહીં હતો, પણ તે એ
સામેનાં ધરમાંજ રહેતો હોવાથી આવતો જતો હંમેશા નજરે પડતો
હતો, અને હીરાજી શેઠના એક ઉપલે મળલેના લાકુત તરીકે તે તેને
સારી રીતે જાણતો અને ઝોળખતો હતો. તે પ્રિન્ડી લેવા આવ્યો
ત્યારે તેનાં મોહડાં પર હંમેશા મુજબ બરાવદાર મુછ હતી.

“તેણે આનડી ત્હારી દુકાનમાં પી લીધી કે સાથે લીધી ?”

“સાથે લઈ ગયો,” તે લંડારીએ જવાબ કયો. “અમે વેલાતી
દારૂ અને છુટક વેચતા નથી. તે એક હકખંધ ફલાસ્ક હતી.”

“મને તેના એકનમુનો ખતાવશો ?”

તે લંડારીએ જવાબમાં તરત ઉઠીને કબટમાંથી એક હકખંધ
ફલાસ્ક કાઢીને દેખાડી, અને સુપ્રીન્ટેન્ડન્ટ અટર્સ તે જોઈને, એટલી
તેહકીક પછી, ત્યાંથી પાછો બાહર પડ્યો.

તે જાસ્તી યુંચવાયો. આ એક “પઝલ” હતું, અને તે કેસ
ઉઠાવવાને વાસ્તે તે એક અગતનું “પઝલ” હતું. જાંઘગીર નરી-
માન પોતે આવીને ત્યારે એક દુકાણમાંથી એ મુજબ ખરેખર પ્રિન્ડીની
એક ફલાસ્ક ખરીદી ગયો હતો, પણ પછી તે ફલાસ્કનું ત્યારે થયું
શું ? તે ગેપ ક્યાં અને કેમ થઈ ગઈ ?

આ તો દીસ્તુંજ હતું, ત્યારે, કે સુપ્રીન્ટેન્ડન્ટ જોન્સ તેનાં અનુ-
માનમાં ઘણી હદ સુધી ખરો હતો. જો તે ખુન અને ચોરીમાં શામી-
લજ હતો તો જીવ ટૂંકીને જો આખા દાહડા પોતાનાં ધરમાં તે રહે-
તેજ કેમ ? છેક છેલ્લી ઘડી સુધી—એટલે કે પોરમહમદનું ખુન થયલું
ન્યુસપેપરમાં એકલા મારફત તેના લતામાં જાહેર થયું અને તેણે તે
પોતે જાણ્યું ત્યાં સુધી તો તેનાં મોહડાંપર મુછ હતી એ એતકરાર
પેલા લંડારી જે તેને અચ્છી રીતે ઝોળખતો હતો તેની જીયાંનીથી
પુરવાર થતું હતું; અને ત્યારે તો એમજ થયું કેની કે એ ખુન થયલું
જાણીને તે પોતાને વાસ્તે ખીલીધો, અને પોતે નાહુકનો માર્યો જશે
એ ભયથી તાબરતોજ મુછ બોડી નાંખીને નાહસવાની તપાસી કરવા
જતો હતો તેટલાં એ હીકર ને ગજરાતથી તેનું હાઈ બેસી ગયું અને
તે મરણ પામ્યો ?

હવે એક ખીજો સવાલ રજૂ થતો હતો. પોલીસની જુસ્તેજીમાં
તે ફલાસ્ક નોંધાયેલી નહીં હતી એ યુંચવાડા ઉપરાંત એક ખીજો ખી

ચુંચવાડો મોજુદ હતો. જે મરનાર જાંઘરીર હાટના નબકો હતો, અને હાટમાં સખખત દુઃખારો થઇ આવવાથીજ ઘણા ગબસાતમાં તે એમ ટ્રેન્ડી લેવા દોડ્યો હોય તો તેણે વખત કેમ ગુમાવ્યો? દુકાણુમાં ને દુકાણુમાં કોક ખોલાવીને થોડો ટ્રેન્ડી પી લીધો કેમ નહીં? ખાટલી હકમચ લઇને શું કરવા ઘરમાં પાકો દોરી ગયો? એ સમજું ફક્ત એકમ અનુમાન પર હવે દોરવતું હતું કે જ્યારે જાંઘરીર નરીમાન મરણ પામ્યો ત્યારે તે એકલો એ ઓરડામાં હોવો નહીં જોઇએ. કાંઈ બીજું બી તેની સાથે ખચ્ચીત કરીને હોલુંજ જોઇએ, અને તે તેજ બુધ્ધીનો ડીટકડીવ ફોસનો નામાંકીત પોલીસઅમલદાર ઘણી વિચારવંત અદાઓથી પોલીસ તરફ પાછો ફરતાં પાછું ને પાછું પોતાનાં મનને પુછતો રહ્યો કે એ બીજું આસામી મરનાર જોડે તેનાં મોહોતની વખતે તે ઓરડામાં ત્યારે કાણ હોતું જોઇએ?

પ્રકરણ પઠ મું.

—:૦:—

આઇનાં વિકટોરયા ટરમીનસ પર કલકત્તા મેલ કુંદારાના એક મોટા ધમધમાન સાથે દાખલ થયો, અને તેના બેરાંબોના સેકન્ડ ક્લાસના એક કમપાર્ટમેન્ટમાંથી શીકકા ચેહરાની એક કોઇ યુરોપિયન અબળા કુરીને બાહર આવી. તે સુમારે ત્રીસથી પાંત્રીસ વરસની દેખાતી, અને તેનાં માર્યાના બાલ જરમન અબળાઓના બાલ ને બાલની રીતે એટલા બધા મલતા આવતા હતા કે કોઇ બી તેને એક જરમન અબળા તરીકેજ પેહચી નજરે જોતાં સાથે ઓળખી શકે! તે કંટાલેલી, કાંકરી અને કાહેલી દેખાતી હતી. તે ઠંડ કલકત્તાથી અંહી સુધીની લાંબી મુસાફરી કરતી આવી હતી. તેનાં હાથમાં એક ન્હાનો હેન્ડબેગ અને હીલપર બાંધવાના એક રંગનાં અંડલ સિવાય જરતી કાંઇજ ન હતું; અને તેની આંખો જ્યારે તેણીએ ઉંચકી ત્યારે જોઇ શકાયું કે તે ખરેખરી જરમન ખુબ આંખો હતી.

પણ એટલુંજ ન હતું. તે આંખોમાં કાંઈ જપાદા બી હતું. તેમાં એક સફાવ પુષ્કું વંચાતું હતું. જાણે જણે એક પુણ્યવંત કારણને

પોતાની જાંઘની ખમ્મસ અર્પણ કરી દીધી હોય અને જીવથી હાથ ધોઈ નાખ્યા હોય ! એક કોઈ મતલબ કે મકસદને બધા પોતાના જાન જાણે સમર્પિને, જેતાં દુઃખ પેદા થાય એટલી બધી સહનશીલતા ને ધીરજથી, પોતાની તે સ્વભોગી મતલબ કે મકસદ પાર ઉતારવા એક અનુકુળ તકની રાહ જેતાં જોયો ખોટી થઈ રહે છે તે ચેહરાનો આ એક હુમલુ આવનો હતો !

તે ત્રેનમાંથી બાહર આવીને “ લગેજ વૅન ” તરફ ગઈ, અને ત્યાં જે હગલાખંધ લગેજ ઉતારીને બાહર કાઢવામાં આવ્યો હતો તેમાંથી એક પોતાની પેટી બતાવીને તેણે લગેજ કલાકને રસીદ આપી તે સ્વાધીન લીધી. તે ત્રાંક પર એક લેખક હતું, જે પર “ કુથેરીન વેખર ” એ નામ વંચાતું હતું.

અને અહીં વાંચનારને ખુલાસો કરીને કેહવાની કાંઈ જરૂર છે કે એ પેલીજ જરમન અખળા હતી કે જેણે જોઆન્સજર્ગવાલા લખપતી ખરશેદજી લરકરી—ખરેખર તો મરનાર જેમી નરીમાન—ને, પોતાના ભવિષ્યના ખાવંદની તેણે કરેલી ખોહારી ને પામાલીનાં વેદમાં, જાનથી મારવાના કસમ લીધા હતા ? તે જેમી મુંબાઈ આવી લાગ્યો તેની આગમચળ મુંબાઈ આવી પુગી હતી, કેમજે તેણીએ જે રેડુઓ છોડ્યા હતા તેઓની મારફતે તેણીને ખર્લીનમાં સરેલા ખાતમી મળી ગઈ હતી કે ખરશેદજી લરકરી જોઆન્સજર્ગમાં ખધું પોતાનું વેચી સાતી મુંબાઈ પાછો ફરવાની તૈયારીમાં હતો; અને તેણીએ ત્યારે પોતે મુંબાઈ આવવાનો અને તેને જાનથી મારવાનો પોતાનો કરદ હાંમતથી એક દીલાવર કાગળ મારફતે લખીને તેને બહાર વટીકે ક્યો હતો !

એ કાગળ મળવાથી જેમી નરીમાન સખખત ખીલીધો અને તરખાયો હતો તે આપણને યાદ છે. તેણે મુંબાઈ આવવા પછી પોતાનાં મકાનનો કખ્ખો લીધા આગમચ જે એ કામ સરંજામ કરવાં ધાર્યા હતાં તેમાં એક તો પોતાનાં ભાઈ જાંહગીરને મળીને મતાવવાનું, અને ખીજું એ જરમન અખળાને કાઈ રીતે સમજાવી લેવાનું હતું. ખરેખર તો જે દાહડે તેણે “ ખસરખસ ” ની વીક્ટોરીઆ બાડે કરી લીધી હતી તે દાહડે એ અખળાનો પત્તો મેળવવા તે તેને મળેલી ચોક્કસ ખાતમીઓ મુજબ જમ પછી આવ્યો હતો, પણ તે તેને મળી શકી ન હતી. તે તેની આગમચ મુંબાઈ આવી હતી ખરી, પણ “ ખરશેદજી લરકરી ” હજી આવી પુગેલો નહીં હોવાથી તે એ તકનો

લાલ લાઠ તે દરમ્યાનમાં પોતાની કાઠ સગીને ત્યાં કલકત્તે ગઇ હતી, અને જમશેદજી તેને મળવા ને મનાવવાની ઉમેદ તેનાં આજ્ઞા મોહોત જોડેજ વેદલી કમરવાસ થવા પાંખી હતી એ વાતની, અલગત, એ કેથેરીન વેબરને કશીજ ખબર ન હતી તે તો હાલમાં, તેથી, પોતાના કસમ અદા કરવા કલકત્તાથી મુંબઈ પાછી ખસડાઈ આવી હતી.

અને તેજ હાલમાં તેજ મકસદથી કલકત્તાથી મુંબઈ પાછી ફરી હતી. તેને તેના એક અત્રે વસ્તા જતવાલાની ઘણી મદદ અને કુમક હતી તેનેજ તે નીગાહ અને તપાસ રાખવાનું પોતે કલકત્તા ગઇ ત્યારે સપુદ કરી ગઇ હતી અલગત પોતાના ખુની કરદ તેણે તે પોતાના જતવાલાને ખુલાસો કરીને કાંઇ જાહેર વટીક કર્યો ન હતો તે તો ફક્ત એક તેના પોતાના આત્મા અને તેણીના પરમાત્માનેજ દોશન હતો. તેણે પોતાના જતવાલાને તો ફક્ત એટલુંજ જણાવ્યું હતું કે ઘણાં જરૂરી કામે તેણીએ તે પારસીને તે મુંબઈ, આવતાં સાથે મળવાનું હતું, અને તેથી જ્યારે તે જ્ઞાનની તેહફાકનાં પરીણામમાં તેણે એમ જાણ્યું કે જિઆન્સબર્ગ વાલા તે લખખાપતી શેડ્યા ખરશેદજી લશ્કરીએ (જાહંગીર નરીમાને) મુંબઈ આવીને નેપીઅનસી રોડ પરના પોતાના જંગલાનો કબજો લીધો હતો અને તે ત્યાં રહેવા આજ્યો હતો ત્યારે તેણે કેથેરીનને કલકત્તા ખાતે તે મતલબનો મોઢમ તાર આપ્યો, અને તે અખળા ત્યારે પોતાનું કામ સરંજમ અને કસમ અદા કરવાના પક્કા એરાદાથી તાજરતોજ મુંબઈ પાછી ફરી હતી.

તેને તે તેણીની જતવાલો જરમન એ વખતે જાતે રોશનપર લેવા આજ્યો હતો, પણ તે સ્પષ્ટ મીનીટ મોડો થયો, જેથી જેની કેથેરીન પોતાના અલખાજ સાથે પોતાની ત્રંક સ્વાધીન લઇને બહાર નીકળવા ગઇ કે તેણી બંને રોશનના દરવાજામાંજ એકલા મગાં ગયાં. તે ઘણી ટુંક મુલાકાત હતી. કેથેરીને તેની કને લશ્કરીના જંગલાની એકકચ ઇલાણીઓ વીગેરે પુછીને પોતાની નાટ્યકમાં ઉતારી લીધું અને પછી તેણી છુટાં પડ્યાં. તે અખળા તે પછી પાંધરી પોતાના ઉતારાનાં મથક પર ગઇ.

તે કોટમાં મોડો સ્કીટમાં એક જરમન અખળાને હસ્તક ચાલતું એક ઘણું નાહતું અને ઉતરતા વાંધેનું હોટર હતું. છલ્લી કેથેરીન જ્યારે મુંબઈ આવી હતી ત્યારે તેના પેલા જન વાગાએ તેણીને હયાંજ ઉતારી હતી, અને તેથી હાલમાં પણ કલકત્તાથી પાછી ફરતાં

હયાનાંજ ઉતારાની બદોબસ્તીએ આગમયથી પાકડી કરાવી લઇનેજ તે અત્રે પાછી ફરી હતી.

તેણીએ હવે પોતાના બેંકસ ખોલ્યો, કે જે તેના ઓરડામાં તેની નાહતી પલંગડીની બાજુમાં એક ખુરશી પર મુકવામાં આવ્યો હતો. તેણે તે બેંકસમાંથી એક નાહતી રાઇટીંગડેસ્ક ખેંચી કાઢી, અને પછી તે લઇને તે વચમાંની ટેબલ આગળ બેઠી.

હવે તેણીએ તે રાઇટીંગડેસ્ક ખોલી, અને તેમાં જે કાગળોના દગલા વેરવાર પડેલા હતા તેમાંથી એક કાલી રીખડથી બાંધેલું કવર દુખના એક મોટા અને ઉંડા નીસાસા સાથે તેણીએ ખેંચી કાઢ્યું.

તેમાં એક સખી હતી. એક દોષ જોરાવર બાંધાના ધણી સોહામણા ને મરદાના દેખાવના જરમન જવાનની તે એક તસ્વીર હતી, અને કથેરીને તે કવરમાંથી બાહરે કાઢીને મુંગે વીલાપ કરતી આંખોએ કેટલોક વાર તે ટીકી ટીકાને જોઇ. ત્યાર પછી તેણીએ ધુજતા હાથો વડે તે હંચી પકડી. અને તે ઉપર ધણી માન ન હેત સાથે પોતાના હોઠો દાબ્યા.

“ મેંકસ, માહરા વાહલા ” તે એમ કરતાં બબડી, “ માહરા પવિત્ર કસમ મને યાદ છે. તે હું જુલો નથીજ ગઇ, અને તે હું જીનહાર જુલો જનાર નથી. તે કસમને ખાતર મેં માફ શહેર, ઘેર અને વાહલાં માખાપ સાથે અંગત ખેશ કુટુંબીઓને વટીક સદાનાં તજ્યાંજ ને ખોહ્યાંજ. હું, તેથી, એ તહારી ખોહારી કરનાર તાહરા હેરેમંદ શતરને જવથી મારીને તું વહાલા, મરનાર તરફની મારી એ સેવટની ફરજ અદ કરશ, અને તે પછી હું પોતે બી તરતજ મરીને સીધી પાધરી તું જ્યાં જઈ વસ્યોછ ત્યાં તને આવી મલશ. ”— અને જ્યારે તે એકલી એકલી એ મુજબ પટપટતી હતી ત્યારે તેની આંખમાંથી એક ગરમ આંસુ છટકાને તે હાથમાંની સખી પર સરી પડ્યું !

પ્રકરણ ૫૫ મું.

—:૦:—

જાન ઝવેરી મુશકેલીમાં હતો. તેણે છેલ્લી એક સરતમાં ધણું મોટું નુકસાન કીધું હતું, જે આપતાં તે તમામ તથ્યાંગક થઈ ગયો હતો. વળી તેનો ધંધો પણ પડી ભાંગ્યો હતો. મંચી ફકીરા જેવા મારવાડી સાહુકારોને તે કુલ લાવી આપવાની દલાલીનો ધંધો કરતો હતો, પણ જાંઘીર નરીમાન જેવા એકની તેણે પીરમહમદને ભણાં મણુ કરી, કે જે વાતનો એકરાર તેણે જુરી આગળ પોતેજ કર્યો હતો અને તેથી લોકો તેને જોઈને અચુક અને પ્રગટ અણુગમો ખતાવતાં થયાં. આડકત્રી રીતે જાણે તેણેજ એ ખુન કરાવ્યું હતું એવી સાધારણ લોકોની વીક માન્યતા થઈ પડી, અને તેથી તેના દોસ્તો વટીક કલ્પમાં અને જ્યાં તેને મલત ત્યાં ખુલ્લી રીતે તેને “નો-કોઈ” કરતા થયા !

હવે, તેથી, તેનો અધો આધાર પેલી ત્રણ લાખની પોલીસીમાંથી તેને જે તેના હોસ્તો મને તે પર લટકેલો હતો. તે એટલો પુરતો હતો કે આ અણુગમાંતુ તુફાણ સમી જતાં સુધી તેને ધણી અછી મદદ કરી અને તરતો રાખી શકે; પણ તેમાંથી તુરત વેળા તો માહત થવાનું હતું ! મંચી ફકીરાએ રૂમસ હાલે તેને જાહેર કન્યું હતું કે વીમા કંપ નીવાલાઓ પોલીસીનાં નાણા તોલવા કાંઈ ને કાંઈ હીલ્લાખાણથી વામા ટામાં કરવા કરતા જણાતા હતા ! તે લોકોના મનમાં સુએહ ઉમેો થઈ ચુક્યો હતો કે પીરનું ખુન કરાવામાં આવ્યે પોલીસીની વધતી ઓછી આગેવાની હતી, અને તેથી પોલીસ એ ખુનનો બરાબર પલ્તો મેળવે અને નવી જુઝાનીથી કાંઈ બી ખુલાસેવાર સેવટનું અજવાળું પડી શકે ત્યાં વેર એ ત્રણ લાખનો તરતવાળો પગાર કરવાનું “તે હેરમંદોએ” રોકી રાખ્યું હતું.

તેનાં ઘરમાં બી મોહકાન મંડાઈ હતી! તેનો સસરો કુમલો મધરડો ભડકી ગયો હતો. લોકોની ચકચાર તે પણ માનતો થયો હતો કે આવ્યે ખુનમાં જાવનો હુલ્લ હતો અને હતોજ, અને તેણે તેજ મકસદના કાન બરી બરીને પોતાની બેટી શીરીન (મીસીસ જાન) ને પણ તેની સાંમે બંભેરી મેલી હતી. તે ડોકરી, પરીણામમાં, પોતાના આવંદ

તરફ એકદમ અને પુશકળ બેઠીલ હતી. જાણે તેને ધણું સમજાવયું પણ તેણીએ કશુંજ માન્યું નહીં. પીરમહમદને જાહેરીર સાથે મેળવવા પોતાને ઘેર તેણે જમવા બોલાવ્યો હતો ત્યારે વટીક તેણે ખસુસ કરીને તેણીને બાહેર જતી રહેવા અરજ કરી હતી, અને એ બીલાકાતની મકસદથી તેણીને પછીથી હંમેશા અધારામાં રાખી હતી તે ઉપરથી પણ પીરમહમદનાં લોહીમાં તેના હાથે ખરડાયલા ને શાનીલ હોવાનું તે છોકરી વધતા વિશ્વાસથી માની શકતી હતી. તે, એટલા વાસતે, ખર્સ દીવના કમકમાતથી તેનાથી બીજકુલ અડગ થઈ ગઈ. ખરી રીતે તો એવા એક કપાત્ર ને અધમ આદમીથી છુટા છેડા લાઇ લેવાનું વટીક કુમળો મધરડો પોતાની દીકરીને પુરતું શમજાવી શક્યો હતો, પણ કાવદો ફક્ત તેને મદદ કરે નહીં હતો એજ મુશ્કેલ હતું !

જાલ, તેથી, અત્યંત હાડમાર અને હૈરાન પરશાન થયેલો હવે મુંઝવણથી કેથે સરી જવાજ માંગતો હતો, પણ તેને વાસ્તે ખરચ જોગો પુરતો આવેજ હાથમાં મોજુદ જોઈએ કેવી ? તેણે, એ ઉપરથી, મટલા ફરીરા પરજ દ્યાંણુ કરવાનો કરાવ કર્યો. મટલો જાતને વાસ્તે એટલો ખર્ચ બીહીતો હતો કે તેણે તેને મલવા આવવા અથવા તેના જોડે કાગળપત્રોના વહેવાર સાચવવાની પણ તેને સખત મના ફરમાવી હતી, પણ આવા સંજોગમાં તે એ મના પર કેમ અમલ કરી શકે ? ઉલટું, તેને લાગ્યું કે તે જો છેડેચોક મટલાને મળવા જઈને સતાવે ને ગભરાવે તો પોત્તી-સનાં લકડાંથી પોતાની સલામતીને વાસ્તે બીહી જઈને તે જરૂર જે માંગે તે રકમ, વચમાંથી તેની કાસલ કાઢવા, તેને કાઢી આપે એ ધણુંજ બનવાજોગ લાગતું હતું—અને તે ગયો.

મંચીનો હિન્દુ ક્લાક મનસુખ ખરેખર તો પોતાના માલિકને ધણો ધિક્કારતો હતો. તે તેની (મંચીની) બધી હુમ્યાઇથી પુરતો આપાહ હતો. વળી તે ધણો “નીમકહલાલ” હતો. પોતાના શેઠ પર આવતાં કાગળો વટીક ધણી સદ્દાર્થથી ખુલીને વાંચ્યા બાદ પાછાં સદ્દાર્થથી તે બંધ કરી તેને પાસ કરવાનો પ્રપંચ તે કરતો રહેતો હતો, અને પ્રપંચી મંચીને તો તેના સ્વપ્ના એ નહીં હતો ! ડુંકમાં, તે છોકરો મંચીને વાસ્તે જે મોટો અભાવ ધરાવતો હતો તે કારણથી કાઢ કાઢે ફટકા મારી શકવાના સ્વભાવિક અટકાથી હોય તેમ તે મંચીની બધી હીલચાલથી પુરતો વાકેફ રહેતો હતો, અને અંતે તે ફટકા મારવાનો પ્રસંગ હવે હાથ આવ્યો હતો ખરો !

તેણે ટપટપ પોતાના શેઠના ઝાંરીસરખાનું ન્હાનું વચમાંનું પેશું સ્પીંગનું બારણું અડાવ્યું.

“હાંએ, મનમુખ ?” મંચીએ પોતાની ટેબલ આગળથી પૂછ્યું.

“હા, હું જરા ચા પી આઉં છું,” મનમુખે સરેસ્તાની તાબેદારીથી જવાબ કર્યો—અને તેના શેઠે જવાબમાં પોતાની બડી બરેલી ટુંકી ગરદન હલાવી હા કહ્યું એટલે તે તીરી ગયો.

એમ રોજ થતું હતું. મનમુખ સદ્યારે બુકનાચકો ધરથી ખાંડ લઇને સકાલે ઝાંરીસમાં આવી જતો હતો, ને પછીથી ખેતરે જ વાગે બાબુમાં જે “હિંદુ ઉપહાર ગ્રંથ” હતું ત્યાં ચા પી લેવાનો અને જે ચાર પુરીઓ ખાઇ લેવાનો તેનો ધાગો હતો. તે, તેથી, એ નાસ્તો કરતા અરધો કલાક રોજ એમ છુટી લઇને જતો હતો, પણ ક્યારે ત્યારે શેઠને કહીને ખજાર આપીનેજ જતું એવો મંચીનો તેને કાવમને માટેનો સખમત હુકમ હતો.

અને, એ મુજબ, આજ પણ રજા લઇને તે બાહેર પડ્યો ખરો, પણ આજે તે હંમેશા મુજબ સીધો પાધરો તે ઉપહાર ગ્રંથ તરફ ગયો નહીં. આજે તો તે સીધો તારદેવના પુત્ર બણી ચાલ્યો, અને ત્યાં પુણી તીચેતી સાંકડી ગલીને નાકે એક પોલીસ ઝાંરીસર (પોલીસના યુનીફોર્મમાં નહીં પણ સાદા પોશાકમાં તેની વાટ જોતો ઉમેત્રો) તેને મળ્યો. તે સુપ્રોટેંડન્ટ વીલીઅમ બેન્સ હતો.

બેન્સ આ પોરયા પર ગળા બીજાની હતી. આપણે આમળ વાંચ્યું તેમ, પોલીસવાલાઓને ત્રણ સાખી પેલીસીનાં કારણથી મંચી અને જાલ ઉપર મુઠેહ શર થઈ ચુક્યો હતો, અને તેથી બેઠતી ખાત-મીઓ પગલી જેવા તે સુપ્રોટેંડન્ટને આ વાંચ્યા કસાકંનો ખ્યાલ થયો, અને તેણે, તેથી, એક બડી બામદાદે પોલીસ સીપાઇને તેના ધરમાં મોકળીને તેને પકડી મંગાવ્યો હતો. પરીશામમાં તેણે એ પહેલી મુલાકાતમાં જ બેઠ લાંબું કે એ પાણીએ વાલ ચરશે ખરા ; મંચી માટે તે છોકરાને ધીક્કાર અને કમકમાત લે એ પહેલી મીલાકાતમાં જ બેઠ શક્યો, અને ત્યારે તેને પસવારી, પટાવી, હીંમત આપીને, એક મોટાં છનામની બાલચથી બેન્સ પોતાની પક્ષમાં જરૂરી ખાત-મીઓ વાસ્તે જઈ જ છતી લઈ શક્યો.

એ ખાતમીઓમાં તે ડીટેક્ટીવ અમલદાર એ તો તરતજ નકકી કરી લઇ શક્યો કે ત્રણ સાખી પોલીસીમાં તે ખંતેનો સગ હતો,

અને ત્યારે વધતી વીગતો ઐકડી કરી લાવવા તેણે ને પોરવાને સોંપેલું હોવાથી હાલમાં તેઓએ આજને વાસ્તે મીઠાકાતની આ જગ્યા નક્કી કરી હતી.

“કેમ, છોકરા,” તેને મક્કતાં ને ભેતાં સાથે સુમીન્ટેન્ડે જોન્સે મીઠાસથી હસીને પુછ્યું, “કાંઈ નવું છે ?”

“હા, સાહેબ; આજે જાન ઝવેરી આવી ગયો,” મનસુખે હિત્તમંદ જવાબ કર્યો. “અને બે લોક વચે એક મોટો કળખો બી પણ આજે તો થયો. મારી બેઠક આગવનું મોટું બારણું અંદરથી અપટ બંધ કરાવેલું હતું તેથી બહુજ કાંઈ મને અલગત સંભળાયું નહી, પણ મેં બારણાંપર કાન નાખી મુક્યો હતો, જેથી તે લોક ઉસ્કરણીમાં જેટલું મોટે સાદે બોલ્યા તેટલું બહુ મને બરાબર સંભળાયું.”

“પણ શું મતલબનો એ કળ્યો હતો ?”

“મતલબ તો એ હતી, સુમીન્ટેન્ડે સાહેબ,” મનસુખે જવાબ કર્યો, “કે જાન ઝવેરી પોલીસીના અવેજને પેટે કાંઈ માંગવા આવ્યો હતો, અને મારા શેઠ એક દોઢયું બી પરખાવા ચોખ્ખી ના કહી. તેણે તો ઘણું મોટે સાદે બખાલ્યું કે જાનહીર નરીમાન જેવા એક ગંધેડાને અંદર લઈને તેં તો સાંમુ બહુ માહરાં કામનું એવું દોહાર દોહવી નાખ્યું ને નખખેદ કાહાડી નાખ્યું છ કે પોલીસીનાં નાણાંમાંથી એક પાઈ બી આપણને મને ત્યારના વધામણા જાણવાના છે.”

“અને પરીણામમાં ?”

“જાને પરીણામમાં હું ધારૂં, સાહેબ, કે જાન ઝવેરીજ જાણ્યો,” મનસુખે કહ્યું, “કેમ જે પછીથી બારણું ઉઘાડીને શેઠ મને પાંચ હજારનો એક એક કાટમાં જઈને બેંકમાંથી વટારી લાવવાને આપ્યો, અને તે અવેજ હું જઈને લઈ આવ્યો પછીજ જાન ગયો. દેખાતી રીતે મારા શેઠ એ એકના રૂપીઆ પાંચ હજાર તેનેજ આપેલા હોવાજ નેહાય.”

“ઠંડુ; તને સાબાસ છે ! એટલુંજ હાલ તો બસ થયું,” સુમીન્ટેન્ડે જોન્સે તેને સાબાશી આપી. “એમ છતાં તું હજી બી બારીક નીગાહ રાખતોજ રહેજે, અને વળી પાકું મને જાણવા બેઠું કાંઈ બી જણાય તો તુરતજ મને ખબર આપતો રહેજે.”—અને એ

રીતે તેઓ છુટા પડ્યા. મનસુખ એ પછી પોતાની ઓશીસમાં પાછો ફર્યો, જ્યારે મી. જોન્સ તેને રસ્તે ગયો.

રસ્તે જતાં, મગર, બની શકે તો તે જસ્ટી ગુંથવાયો. આટલી તો વાત ખાત્રીપૂર્વક નક્કી થઈ ચુકી હતી કે પોલીસની રકમમાં જાલનો પણ ભાગ હશે, પણ જાલને એ તબક્કે ઐટલા પરથીજ પકડીને પહોંચ કરવાનું હજી તેણે સંભાલકારક માન્યું નહીં. તેના પર અપરાધ સાબિત કરવા જેવી પાધરી જ્યાંતી એક પણ હજી હાથ આવી ન હતી. ઐટલામાટે પોલીસે તેના પર હાથ તરત તો ચાંપતી નીગાહ રાખવા અને તેની હિલ-ચાલો બારીકથી તપાસવા કરવાનોજ ઠરાવ કર્યો. સાદાં કપડાંના એક ટીટેકરીવને તેની પુઠે મેલવામાં આવ્યો, જે જાલને કશોજ વેહેમ ન જઈ શકે તેમ સીકત અને સંભાળથી કામ લઈ તેના ઓઢાની સાફક તેની પુઠેપુઠે લમતો રહ્યો. મતલબ કે જાલ જો મુંબાઈ મુકીને નાહ-જવાની વાત કરે તો તેને તેજ વખતે ધરી લેવા અને પહોંચ કરવાનો સોદો હતો !

બટર્સ અને જોન્સ ત્યાર બાદ તેજ સહાજે પાછા મળ્યા, અને છેલ્લાએ પેહલા આગળ જાલનો પોલીસમાં ભાગ હોવાની વાત પુરવાર થયલી હોવાનું કહી સંભળાવ્યું.

“એ તો આપણે જાણુતાતાજ,” બટર્સે હસીને કહ્યું; “એમાં નવું કાંઈજ નથી.”

“પણ તે પોતે કાંઈ પ્રોવેસ કર્યોજ વાર ?”

“ધણેજ મળદનો ને ધણેજ મળ્યુત !” બટર્સે સિકમા-ધથી કહ્યું.

“મને તો કહે—તે શું ?” જોન્સે ઉલટથી પુછ્યું; “પ્રિન્ડીની ફારકનો કાંઈ પત્તો મળ્યો ખરો ?”

“લગભગ તેવુંજ !” બટર્સે હસીને જવાબ કર્યો. “મેં તુંને કહ્યુંની કે મારું ચોક્કસ અનુમાન હતું કે જાંહગીર જ્યારે ખરી ગયો ત્યારે તે એ આરડામાં એકલો હોયો નહીંજ જોઇએ ?”

“અને તે વાત ખરી આવીજ ?”

“ખરી આવીજ ઐટલુંજ નહી પણ તે મરણ પામ્યો ત્યારે તેની આગળ એ કાણ હતું તે વટીક હું શોધી કાઢી શક્યોજ ! !”

“ જો કેમ ? ”— અને જોન્સ ધણી અજબ થયેલા દેખાયા.

“ આજે પેપરવાલાઓ બી બાજે વખત આપણને આપણાં કામમાં બોલાઈથી ધણી સંગીન મદદ કરેછ, ” બટર્સે સમજાવ્યું. “ હું ઈન્ડિની ફાર્સકની તલાસ કરવા પરેલના બોઈવાડા સ્કીટમાં પેલા રાધાબા બંડારીની દુકાણે એક હેરીયું લઈ આવ્યો, અને અને પછીથી મેં અનુમાન કયું કે જાંદગીર મરી ગયો ત્યારે સાથે કોઈ તેના રૂમમાં તે વખતે તેની આગળ હોવાનું જોઈએ, જે બીના “ બોમ્બે એજેન્ટ ” માં પ્રગટ થવા પામી, અને પરીણામ એ થયું કે તે બાહરે એક ટુકાણે વાંચવામાં આવતાં તે મીલાકાતી એ વખતે કાણુ હોવો જોઈએ તેની ખાતમી મને ઘેર બેઠાંજ પુગાડવામાં આવી !! ”

“ ખરેખર ? તે કાણુ તરફથી ? ”

“ કાટમાં એક માઇવેટ “ એનકવાયરી ઓફીસ ” છે, જે આપણાં પોલીસનાં ખાતાં જેવુંજ લગભગ કામ કરેછ—બદ્દે પોલીસની સાથે મળીનેજ કામ કરેછ, અને તેનો મેનેજર મી. વૅસ્ટન મારો દોસ્તદાર હોવાથી તેણે મને તેડાવ્યો ને બધી ખાતમી આપી દીધી, ” બટર્સે ખુલાસો કર્યો. “ કેહજે એ જાંદગીર નરીમાનનું એદરેસ પુછતો ને સોહોધતો એક કોઈ બાહારગામથી આવેલો પારસી શેઠયો તે કોકોને ત્યાં ગયો હતો, અને તે જાંદગીરને મળવા ધણોજ હિતાવડો અને અને આતુર બનેલો દેખાતો હતો. તે જાંદગીર જે રાત્રે મરી ગયો તેજ દાહડે બપોર પછી એ ઓફીસમાંથી જાંદગીરનું કામ ટુકાણું મેલવી લઈ ગયો હતો, જેથી સૌ વસા તો તેજ આસામી જાંદગીર મરી ગયો ત્યારે તેની આગળ હોવો જોઈએ. ”

“ એમ તું ધારેછ ? ”

“ હા. ”

“ પણ ત્યારે આટલો વખત સુધી મી. વૅસ્ટન કાંઠાં સુધી રહ્યો હતો ! ” જોન્સે અજબેથી બતાવી.

“ તે મુંબઈમાં નહીં હતો, ” બટર્સે સમજાવ્યું. “ તે તો કોઈ જરૂરી કામે ધણા દિવસોથી મદ્રાસ ગયેલો હતો, જ્યાંથી કાલેજ આવ્યો અને આવતાં સાથે એ બધા કેસ વાંચ્યો કે તેણે મને ખાસ એ ખબર આપવા ટેલીફોન કરીને પોતાની ઓફીસમાં બોલાવ્યો; અને તે પછીથી મને માહરી જાસ્તી જુરતેજોમાં એમ માલસ પડ્યું કે એ મીલા-

કાતી કોષ્ટજ નહીં પણ જાંઢગીર નરીમાનનો એક જમશેદ નરીમાન જે મોટા ફોડ કરીને એ લોકોનું દર્મ ફેલ થયું ત્યારે મુંબાઈથી નહાસી ગયો હતો તેજ હતો !”

“તાબુઅ !” જોન્સે ખરતી અજબ થતાં કહ્યું; “પણ તું એ બધા ત્હારાં અનુમાનોપર કુદકે ને ભુરકે એમ આગળ વધેછ તેમાં કાંઈ મજબુતી છે કે એમજ ?”

“દરેક કદમની મજબુતી !” ખટસે ખાત્રીના ભારથી કહ્યું. “એ તો મેં તુંને હજી ફક્ત આડેલાઈનજ કહી સંભળાવીછ, અને હવે તું જો તો ખરો—હું એક એ દિવસમાં શું નવો રંગ જમાવી આપુંછ તે !”

અને કમનસીબ જાંઢગીર નરીમાન ! એ રીતે હાલ તો તે ખીચા-રાનું વાહાણ ખીલકુલ ભર દરીએ ઝોલા ખાતું હતું. એક હાથ પર પેલી ઝુતી જરમન અબળા કચરીન વેઅર તેને ખરશેદજી લશ્કરી માતી લઈને જાનથીજ મારવા તેના જાનપર ટાંપતી અત્રે આવેલી હતી, અને ખીજી તરફથી આ પોલીસવાલો હવે તેની સંજગી દબાઈનું પોગલ પકડી આપે એવો સંજગો સંભવ ને જીવસતોસત મામલો દેખાતો હતો; અને ત્યારે આપણે દયાથી દાઝીને પુછ્યું કે એ એવડા જોખમમાંથી કમઅખત જાંઢગીર નરીમાન હવે કેમ બચી શકવાનો છે ?

પ્રકરણ પદ મું.

મીની માતા મેહરાં બહુ સખખત ખીમાર થઈ. પોતાના ભરથાર જાંઢગીર નરીમાનને “ફારજરી” ના અપરાધ સાફ જોલની જુલામગાર સજા થઈ ને થઈ તે જવાન ખાંતુની તખ્યત સદાન્તર લઈડી ગઈ હતી, પણ તે જોમ તેમ પોતાનાં એ એકતાંએક બચ્ચાંને વારતે મન મોટું કરીને જીવપર જોગવરીથી જીવી હતી. એવામાં જાંઢગીર નરીમાનનાં મરણના માહા સમાચાર મળેર થયા, જે દુઃખ તે ગરીબ અબળા ખમી શકે તે કરતાં બહુ જયાં થઈ પડ્યું.

આગળી હીણુપસ્તી જાણે બસ નહી હોય તેમ મરનાર એક મોટે ઘેરના મોહુમેદન છોકરાનું ખુન કરવામાં શરીક હોવાની દીક્ષ તોડીજ નાખનારી બેઠજળતી સાથે અચબુચ હાથે બંધ થવાથી મરણ પામ્યો, અને તે સાંભળી ગરીબ મેહરાં ખીન ખીન દુખ પામી.

તેને વેસાવે તો મુઘ્ન કહી દેવામાં આવ્યુંજ નહી. તેને તો કાંઈ ખબર ખી નહી. વાંચનાર યાદ કરશે કે મંચી ફફીરાનાં દગલખાજીબરખાં કાગળનાં પરીણામમાં અદુઆ કુમીને લઇને મુંબાઈ આવતા રહ્યા હતા, જેવામાં મુંબઈ ખાતેજ તેઓએ એ સવળી હીણુપસ્તી ને સત્યા નાસીના સમાચાર સાંભળ્યા, કે જ્યારે તેવણે દુરઅંદેશ દાનાઈથી ખાસ આદમી મોકળીને મેહરાંને પણ વેસાવેથી મુંબઈ બોક્ષારી લીધી. તેવણે મેહરાંને તો તરત વેગા એમજ જાણુવા દીધું કે તેવણનો દહરાયલો પગ વધારે વેદના કરતો હતો, જેથી તેવણ મુંબઈમાં કુમી સાથે શેકાઈ રહેલા હતા, અને તેણીને ખી. સાંજ બોક્ષાવતા હતા.

અને ખરેખર તો મેહરાં કાંઈક શંકાશીલ અને અજાણ થતી મુંબાઈ આવ્યા પછીજ પોતાના બરથારની જરતી પાયામાલી ને નવી સત્યાનાસીની એ માડી ખબર સાંભળવા પામી. સમાલી સમાલીને અદુઆએ પોતેજ તે તેણીને કહી સંભાળાવ્યું. બેહસ્તીનાં મરણને લગતી જુરીમાં તેણીની શાક્ષીની પોલીસ જરર માનતી હતી તે વાત અદુઆએજ તેને સમજાવીને કહી, અને તેણીએ તે સાંભળતાં ચીસ પાડીને કાંને હાથ મેલી ના કહ્યું.

તે ખરેખરી ખીમાર થઇ. એ “શોક” તે બલી ઘણ્યાણીને વાસ્તે કાંઈ જેવો તેવો નહી હતો, અને તેનાં પરીણામમાં તે એટલી બધી ખીમાર થઇ કે એ ડાકટરોએ સ્વતંત્રપણાંથી સરરીરીકેટો લખી આપીને તેણીને જુરીમાં હાજર થવાની જાગ્રતથી મુક્ત કરાવી. એથી થડું એમ કે જુરીમાં જુવાંતી આપવા મેહરાંને બદલે ઘરડા અદુઆનેજ જવું પડ્યું.

સકુમારી કુમીને તો કાંઈ સમજાજ પડ્યું નહીં. તે તો એમજ

જાણતી હતી કે તેના પીતા પરદેશ કામેકાજે સીધારેલા ત્યાંજ બેહસ્ત પામ્યા હતા, જેથી જ્યારે તેણે આએ બધા દીકધુજવનારા મોડી નામોતીના હેવાલો ઉપરાસાપરી પેપરમાં વાંચ્યા અને કાંતોકાંત સાંભળ્યા ત્યારે તે જાણે તે વાત માંની ખી પણ શકી નહી. તે

બીચારીએ બાપનું શુભ તો ઘણું કમ જોયું હતું. નવ દશ વરસ તકની ન્હાની ઉમ્મર સુધીમાં, એમ જુદાં, તેણીએ જે કંઈ જોયું હતું તે એટલું યાદગાર રહી ગયું હતું કે તે ખરા હેતવંતા બાપની. ચીડી યાદ તે સમજી થવા પડી પણ તેને હરહાલ સંતાની રહી હતી, અને તેજ તેનો બહો પીતા જેવની નામોશી અને એક કરપીણ ખુનમાં શામેલ હોવાની હીનપરિતો જવાબદાર હતો ? એ વાત પી હવે પાછળથી ખાતરી થતાં તેનો જરાંન જાણે સરખસર કરમાઇ ગયો.

તે, તોપણ, છુપીરીતે શુકરચુખરીની એક ખરાં દીવની અંદની લણી. શુકરચુખરી એટલા માટે કે ખુનનો ચાર્જ તેનાપર આવે, તેની તપાસ થાય અને તેને શંસીની સજા થાય તે બાગમચ તેને ખુદાએ પોતાની પાક જનાયમાં તેડી લેવાની દયા કરમાવી હતી, અને તે મરનારની તેમજ તે જનાઓની જાણના નામોશીનું એ રીતે ટુકડેથીજ જાણે સેવક આપી શક્યું હતું.

પણ તેથી કંઈ તે થોડું દુઃખ પાંતી નહી. અગતકરીને વધારે તો પોતાની મેહુર્યાન માતાને વાસ્તે તેણીનું છગર ચાક ચાક થઇ જતું હતું. તેણીએ, તેડી, તે બહી માણી મોટી ખીમારીમાં કાઢી બી કાત્રછવંત અને ખરી હેતવંતી બેટીને શોખા આપે એટલી બધી ખંતથી ખીદમત કરી. તેણીએ તે માપી બાગમ તો પોતાનું મોઢું ખસુસકરીને હીંમતથી હંમેશા હરખુંજ રાખ્યું. તેણીએ તેને ઘણી ઘણી હીંમત અને ઘણો ઘણો સંધારો આપ્યો. તે એ પોતાની દુઃખી અને ખીમાર માતાનાં ખીજાંણાં બાગમથી ચોસીસ કલાકમાંથી બાગમેજ એ ચાર કલાક જીવન અત્યંત ઘઈ શકતી ! ખરેખર તો તે મા બેટી આ પોતાનાં પાઠક જેવાં મોટાં દુઃખમાં એકમેકનાં સંધારા માંજ સખર શોધતા અને દીલાસો માનતાં હતાં!

શીરોજ શેઠના અવારનવાર તેમને ઘર તેઓને મત્રવા ને તેમની ખખર લેવા આવતો હતો, પણ તે ખાનમાહદુરનેજ મળીને બાહરોગાહર પાછો જતો. તે કુમીને મત્રવા મનથી ઘણું ચાહતો હતો. પણ પોતાની મોટી નામોશીના તાજા ધા વચ્ચે કુમી તેને મત્રવા હાલમાં ખુશી ન થઇ શકતી, જેથી મેહુરાંની મોટી ખીમારીનું આયુ તેઓને અગમ રેહવા અને અગમ રાખવા વાસ્તે ઠીક કામ આવતું હતું. તે બહા જવાંનને એ દરમ્યાન એકજ ઉમેદ હતી કે હજી ખી ખરા ખુનની પકડાય અને તેની ગરીબ કુમીનો બાપ નિરદોશ હશે. તે બુદ્ધાવના એ

લાંબા ખરસા હરખાંન કુતીને જરાદા ચાડતો થયો હતો કેમજે ખરો ખ્યારને તો બુદ્ધાઈજ વધારે માઠો કરી શકે છે. તેણે, તેથી, એ કુટુંબને વધારે ચાહતો થવા પાછલથી અદુઆના દીકરાફલીને જાંહગીર સાથે મેળવ્યો હતો જે તેનો પુત્રો થતો હતો એવા એક બી ખ્યાલ વગર તે છોકરો જન્મને જાંહગીરને મળી આવ્યો હતો તે અત્રે પાછું યાદ કરી શકાયે. તે (ફલી) તો તેને સાઉથ આફ્રીકાથી આવેલા લખખોપતી શેઠયા ખરશેઠજી લસ્કરી તરીકેજ મળી આવ્યો હતો, કે જ્યારે પોતાનાં વાહલાંઓને મદદ થવાની છુપી દયાનતથી જાંહગીરે ભજાઈના ઢોંગ સાથે તેનાં કર્મને ભરપાઈ કરવા અને અભ્યાસ આમળ વધારવા તેને રૂપ્યા ત્રણ હજારના એક મોટી રકમના એકની બખશેશ કરી હતી.

શીરોઝ શેઠના પણુ એજ સાચું માનતો હતો. તે પણુ પોતાના શેઠને ખરશેઠજી લસ્કરી સિવાય બીજા કોઈ જાન્યુતોજ ન હતો, જેથી અદુઆનાં કુટુંબ ઉપરનાં સંકટને સમયે તે ફરી મારફતે આવી દીલાવરીથી તેમને મદદ થતો હતો તે જોઈને તે પોતે પણુ ખુશીજ થતો હતો.

“ધણે નેકીભર્યો અને ખરોજ ભત્રો આદમી છે, ખાનખહદુર સાહેબ,” તે અદુઆને કહતો હતો: “હું તો એવણને માલેક તરીકે માન આપતાંજ નહીં પણ ચાહનાં બી રીખેતોજુ. જેતાં સાથે કાઇનું બી દીલ જીતી લઇ શકે એટલા બધા ભજા છે ! જાણે પોતે ધણા દુઃખી હોય અને તે દુઃખની યાદ ભજાઈનાં કામકાજથી ભાંજવા કે ભુલવા માંગતા હોયની એવુંજ કાંઈ, મને તો લાગ્યા કરેછ ! પૈસા તો એશુમાર છે એમાં કાંઈ સંદેહ નથી, અને અજમ જેવું તો એ છે કે મુંબાઈમાં કાંઈ એવણનું સગુંવાહણુજ નથી !”

અને એ “શેઠયા” ના સંબંધમાં અદુઆએ જાસ્તી તો ત્યારેજ જાણ્યું કે જ્યારે ફલી પોતે તેની તરફનો રૂપ્યા ત્રણ હજારનો એક લખને બધી હકીકત ખ્યાંન કરતો અને તેની વખાણમાં જોશથી બોલતો તે ડોસાને મક્કવા આવ્યો.

“એવો ભત્રો તો કાંઈ થઇજ નહીં શકે, પપા,” તેણે બોટા ઉરસાહથી કહ્યું.

“તેણે થું તુને કાંઈ સારી જોતી નોકરી અપાની કે ?” તે આખે અજમ થઇ પુછ્યું.

“નહી રે, નોકર શાંતી આપાવે ? તે વાતની તો તેવણુ અશ નાજ કહેછ,” ફર્લેએ ખુલાસો કર્યો; “તેવણુ તો માહરે સાલીસીટર થવું એજ વાતને વારતે બજદ થાયછ !”

“પણ તે તો તે વિચાર માંડીજ વાલ્યોતો, ને તું તો કાંઈ નોકરીજ શોધવાનો હતોની ?”

હા, કેમજે હું તમોને બોલે થવા નહી ચાહતો હતો. માહરોં કરભેનો એક મોટો ભાગ તમોને આપવો પડ્યો હતો તેની નામોશર્થી હું હીંમત હારી ગયો હતો. પપા,” ફર્લેએ સમજાવ્યું.

“ત્યારે હવે વળી પાછો બોલે થવાનો વિચાર એકાએક કેમ થયો ?” તે બાપ વધતો ગળગળ થયો. આપણી નાણાં સંબંધી હાલત તો તે જે વખતે એ વિચાર કીધો તે વખતે જે હતી તેજ છે, બદલે હાલના સંજોગોમાં તે વધારે બીગડેલી છે ? એમ છતાં ત્યારે જે અબ્યાસજ હજી આગળ ચલાવવો હોય તો હું કરડી કુટીને બી તેટલો ખરચ તો તુંને આપશ, મગર તે જે બીજા કાંઈ કરજે માહરાથી છુપાવેલાં હોય—”

માહરા નેક પપા, મને માફ કરો, ફર્લેએ મગર દીલસાજીથી કહ્યું. “હું તમોને જરા બી ઠગવા માંગતો નથી, અને હું તમોને બોલે બી થઈ પડવા ચાહતોજ નથી. મને એ શેઠ્યાએ બધો માહરો ખરેખરો હાલ પુછ્યો, અને મને મદદ થવા આવ્યે ત્રણ હજારનો એક લખો આપ્યો !”

“ત્રણ હજારનો એક ?” અદુબાએ ગુસ્સાથી ગગડાત કર્યો, અને ગુસ્સામાં તેની ધરડી આંખો લાલ થઈને બાહાર નિકળી પડી ! તે છોકરાએ આપવા કહેજો એક તે ડોસાએ હાથ લાંબો કરીને પોતાના હાથમાં લીધો વટીક નહીં. એક પશયો આદતી તેના જેવા એક ખાન્દાની અને મોટાં માણસના દીકરાને એમ બીમ અથવા બખ્શીશ આપે. અને તે છોકરો એ આસ્થાનું હાથ આગીને મંજુર કરે તે હીણપટ્ટી એ ખાંબાહદુર ખમી શકે તે કરતાં બધી જયાદા થઈ પડતી હતી !

“તું જે એ બીમ લેશે ને કણુલ રાખશે તો હું તારૂં માથું ભાંજી નાંખશ,” તેવણુ જોશથી બખાધ્યું. “તું શું બીખારી છે ? ત્યારે બાપ શું કાઠલોબધો આસ્થાલો છે ? તે શું મરી ગયોછ ?”

એ નહીં ધાર્યું, પોરયા કે ત્હારી બધી બદબાલ ઉપરાંત ત્હારામાં એ ઝોશ્યાલું ખમીર બી આમેજ થવા પામ્યું! હવે ત્યારે એમ બી ને એમ બી ઉધરાણીનાં લીસ્ટ કાઢાર, અને કાકલુદીની ચીઠીઓ લખતે ઘરઘર ને બારણે બારણે બીખ માંગવા નીકળ ? ”

ફલી એહરામાં હદ વગરનો લાલ થઇ ગયો.

“તમે સમજ્યા વગર અમથા એટલા ગરમ થાઓછ. બાવાજી,” તેણે કાકલુદીથી કહ્યું. “મેં કાંઈ એ એક માંગ્યોજ નથી. હું તે લેવાને ખુશીજ નહીં હતો, પણ મીઠા લસકરીએ બલ્લદ થઇને કહ્યું કે “ઓલ રાષ્ટ્ર ત્યારે ઉછીના લઇ જા; મને ડીમાન્ડની ચીઠી લખા મોકલજે અને તું કમાએ ને ત્હારા હાથમાં આવે ત્યારે મને પાછા આપજે.” તેથી મેં તો લીધાજ. મને લેવાની બાંહે તેવણે ફરજજ પારી ! પણ એમ છતાં લેઓની—તમોને નથીજ ગમતું તો હમણું ને હમણું તે એક તેવણને હું પાછો પોસ્ટ કરી દેઉં છ ! ”

ખાનબાહદુર ઠંડો પડ્યો. જ્યો જલદી ગરમ થાએ છે તેઓ જલદી પાછાં ઠંડા પણ થઇ શકે છે એ જગજાહેર ખીના જગ જાણીતી છે.

“નહીં, તું ના મોકળતો,” તે ડાસાલએ તે એક હવે પોતાના હાથમાં લઇ તેની ધડી વાલીને પોતાના ખોસાને સપુદ કરતાં કહ્યું. “હુંજ જઇને માફ માંગીને તે હાથોહાથ તેવણને પાછો આપી આવશ. તે કાંઈ દેખીતો બલો આદમી છે, અને તેની લાગણી દુઃખવી નહીં જોઇએ. પણ સખર, મને સમજવા દે. તું એ ત્રણ હજાર લખ આવ્યો એટલે શું ? શું હજી ત્રણ હજારનાં ત્હારા દેવાં ભરવાનાં બાકી બરેલાં છે ? ”

“નહીં, બાવાજી, મારાં કુલે બાકી દેવાં તો હવે ફક્ત પંદરસોનાંજ ને બધાં ન્હાની ન્હાની રકમનાં છે, અને કશી રીતે પ્રેસીંગ નથી,” ફલીએ પ્રમાણીકપણે કહ્યું ; “પણ એવણે માન્યું નહીં, એવણે કહ્યું કે પૈએ પૈ દેવાં પેહલે ભરી દે, અને પંદરસો અબ્યાસને વાસ્તે એલાહેદા રાખ ! ”

“વેલ, તે કરજના બાકી પંદરસો બી પેટ પર પાટો બાંધીને ત્યારે આપણેજ ભરશું તે આપે ચુકાદો આપ્યો, “પણ એ પરાયાના પઇસા તો લેવાયજ નહીં. એ એક તો માહરે લખ જઇને તે શેઠ્યાને પાછો આપવોજ જોઇશે. ”

ફલીની આંખમાં પાંણી આવ્યાં.

“જેવી તમે મુરખીની મરણ,” તેણે તાવેદારીથી કહ્યું. “ખરૂંજ માનજે કે માહરાં બાકીનાં દેવાંને વાસ્તે હું જરાખી એકસ્યસ નથી, અને હું કશીજ રીતે તમોને બસતી બોલે થવા માહતો નથી. તે તો હું કમાઇ કમાઇને પાછળથી ભરશ. તેજ મતબબથી તો મેં તમારાથી તે છુપાવ્યા હતાં. મુવો હું! તમારે માથે બુદ્ધાપાનાં વખતમાં આજાં દુઃખ છે કે હું ખી તેજ વખતે તમોને નરતો પરતો. દુઃખ આપવા વાસ્તે ‘ઉમો થયોશ?’—અને એમ બોલતાં તે છોકરાએ ખરા દીલથી દુઃખ પામીને પોતાનાં માથાંમાં જોસથી એક મુકકી મારી.

ખાનબાહદુર પર તેથી ઘણીજ ગંભીર અસર થઇ. એકદમ એ જોતાં તેવણનો ગુસ્સો તમામ સમી ગયો. તેવણનું હૃદયું ભરાઇ આવ્યું. ખરેખર તેઓ બધાં પુરતાં દુઃખી હતાં. તેવણે ફલીને પોતાની પાસે બોલાવ્યો, અને હાથ પ્રસારી ગોદમાં લઇ પેટમાં દાખ્યો. “હવે આજે હાથ તો હું જમીને તે પારસીને ત્યાંને એક પાછો તેને આપી આઈ,” તેવણે કહ્યું; “પછી આપણે બાપ બેટા કાલે પાછા સાથે બેસીને આગળ શું કરવું તેનો ધીરજથી વીચાર કરશું.”

પ્રકરણ ૫૭ મું.

—:૦:—

બાહીર નરીમાન પોતાના બંગલાના લાયબ્રેરી રૂમમાં રોકાયેલો હતો. તે એકલોજ હતો. તે પોતાના મરનાર લાઇનાં કાંઇ આચર્યાં યાંઓ ખ્યાનથી તપાસતો હતો, જેવામાં એક નોકરે આવ્યાંને તેને ખબર કરી કે “વીમાદલાલ શેઠ” મલવા આવ્યા હતા.

ખાન બાહદુર મલવા આવ્યો હતો. તેના દીકરા સાથે ઉપલાં પ્રકરણમાં થયેલી જોડવણ મુજબ તે પેલા રૂમ્યા ત્રણ હજારનો એક તે દલાલ આફ્રીકાથી લખપતી થઇને મુંબઇ આવેલા શ્રીમંત પારસી શેઠવાને હાથોહાથ પાછો સપુર્ણ કરવા આવ્યો હતો; પણ બંગલામાં આવ્યા પછી તેણે જોયું કે તે પોતાનો કાર્ડકેસ છુટી આવ્યો હતો, જેથી તેણે નોકર પાસે ફક્ત “વીમાદલાલ”નું નામ અંદર બાહીર પર મોકળી આપ્યું.

એમ નામ મંજાવવાનો જાહેરીયો કર્યો હતો. તે બધાજ તાઇતંબોલી જે મલવા આવે તેને મલવા નહીં હતો. તેની પાસે નામ લઈ જવામાં આવતું, જ્યારે ઘણું કરીને તો તે મલવા આવનારો આવે પોતાના સેક્રેટરી શીરાજ શેઠનાનોજ હવાલો આપતો હતો, અને જેની જાતે મલવા જેવી જરૂર હોય તેનેજ શીરાજ પછીથી ખાસ એપોઇન્ટમેન્ટ આપીને તેના બેડે મેજવતો હતો.

હવે ખાંભાહદુર આવ્યો ત્યારે શીરાજ કાંઈ જાહેરીયાત કામે બહાર ગયો હતો; પણ જ્યારે તે ઓફીસમાં હતો તોપણ એ નામનો હવાલો તો કાંઈ શીરાજ પર મોકલી આપવામાં આવતોજ નહીં. નોકરના કહેવાથી જાહેરીયો સમજ્યો કે નામનો વીમાદલાલ—ફલી—કાંઈ કહેવા પાછો આવેલો હોવો જોઈએ, જેથી તેણે માયાથી કહેવડાવ્યું કે “જરા બેસો; હું થોડુંક હાથમાંનું કામ આટોપી લઈને તરત તમોને અંદર બોલાવજા.”

તેને એ પોતાનો ખાંભાહદુર અનેક અદુઆ આવી લાગેલો હોવાનો તો સ્વપ્ન એ થયો નહીં ! તેને તો ફલીજ મલી ગયો હતો, અને હાલમાં બી ફલીજ પાછો આવેલો તે ધારતો હતો. તે પોતે પણ તેને મળવા ઘણો ખુશી હતો.

તે જાસ્તી બીડી ગયો હતો. પોલીસ ટ્રેન્ડીની બાકી ફલાસ્ક વાસ્તે પરચુક કરવા હીરાજ કાયમનનાં ઘરની સાંમનાં પીકામાં ગઈ હતી, અને ત્યાંથી ફેટલીક ચોકકસ ખાતમીઆ તેણે મેળવી હતી એ વાત પેપરમાં આવી મયલી તેણે વાંચેલો હોવાથી તે જરા વધારે તરખાયો હતો. એટલા વાસ્તે સુપ્રીન્ટેન્ડેન્ટ જોનસ ને કરીમ કરીમાલી (રાજા) ને પમલે પ્રેરવા તે ચાહતો હતો. અને તે આ બે છોકરાઓ મારફતેજ કદાપી થઈ શકશે એમ ધારવાથી તે ફરીને પાછો મલવા આવેલો સમજીને મનથી વધારે રાજ થયો હતો. તે જરાંનરીની ફલાસ્ક જે હુસ્વારી રાખીને તે આરડામાંજ તે છોડી આવતે તો આટલો વધારાનો ઘોડાસો કદાપીને પછી તે નહીજ થવા પામતે, પણ તે પેલા નયુસપેપરનો “વધારો” લઈને પોતાના આરડામાં પ્રોહાંચ્યો, અને જમશેદ તેવામાં મરણ પ્રાંચ્યો એટલે તેણે ઉતાવલા ગમરાતમાં તે ફલાસ્ક તુરત વેલો પોતાના ડમકાનાં મોઢાં મજવામાં અરધાં એ ખાંખણે મેલી દીધી હતી, અને તેથી તે ફલાસ્ક અત્રે પોતાની સાથે

લખ આવ્યો હતો. પણ પછીથી પોતાની મુલ જણાઈ આવતાં તેણે તે ફલાસ્કનો રસ્તો કાઢ્યો હતો. તેણે તે ઉપરનું લેખલ ઉમેરીને ખાલી નાખ્યું હતું, અને ખાલી ફલાસ્ક થાવી ઉઘી કરી દીધી હતી.

એટલા માટે પોતાના હાથમાં હાથમાં જે કામ હતું તે જરા નિષ્ણ લખને તેણે તરત ઉચું કરી નાંખ્યું, અને પછી ફરીને ચોલાવા ચંગ વગડ્યો. પરીણામમાં, ધરડો અદુખા જ્યારે અંદર આવ્યો ત્યારે તે આચર્યાં પોતે તીજેરીમાં મુકતો હોવાથી જાંહગીરની આરજી તરફ પીક હતી, પણ જેવો તીજેરી બંધ કરીને તે અદુખાની સામે થયો તેવા એક મેકને રૂબરૂ નિષ્ણને તે સાલા અનેવી અને ઘણાંજ ગભરાટમાં ચોક્યા અને ઉછર્યા, કે જ્યારે જાંહગીરે અસાધારણ સમયસુચકતા સાચવીને એકજ પળમાં પોતાનાં મનનું પાણું સમાધાન કરી લીધું.

“તું કોણ છે? તું કોણ છે?” અદુખાએ તેને આગળીને ઉત્તરેણીથી આખાં તનમદનમાં ધુજતાં ફાટેલાં ઢોળ જેવા ખોખરા અવાજે પુછ્યું; “તું કોઈ ખરશેદજી લશ્કરી છેજ નહીં! તું કોઈ ઠગારો છે! હું તુને આગળુંજ ને પુછુજ કે તું કોણ છે?”

પણ જાંહગીર એ દરમ્યાન, ઉપર કેહવા મુજબ, પુરતી હીંમત પાછી જમા કરી લઈ શક્યો હતો, અને તેણે, તેથી, સમો સમાજીને પુરતી હીંમતથી આગળ વધી કહ્યું, “મેહરબાની કરીને ચપી જાએ; ગરબ ના કરો, હું તમારા મરનાર અનેવી જાંહગીરનો ભાઈ જમશેદ નરીમાન છેઉં!”

“જમશેદ નરીમાન!” તે ડોસાએ ખરડ્યું; “હું તો જુદુંજ સમજ્યોતો. હું તો તુને જાંહગીરજ સમજ્યોતો!”—અને હયાં તે ડોસાજી એક તડાકે યાદ કરી શક્યા કે તે બંને જોડ ભાઈજો હતા, અને ચેહરામાં એકમેકને એક અજાનગેરી હલ સૂધી મલતા આવતા હતા.

“ત્યારે તે તુંજ છે! ત્યારે તુંજ તે બદમાશ જમશેદ નરીમાન છે કે જેણે તારા ભાઈની તમામ સત્યતાની કરી મેલી, અને પોતાની એકપુરી બહેનને લુટીને બીચારીને કમોહોતે મરવા વડીક દીધી? તે તુંજ છે? તું લખપતી થઈને પાછો ફર્યો? હું ઠગારો, તે તુંજ છે?”

“હા, ખાનખહૂર સાહેબ,” જાંહગીરે માથું નમાવીને કહ્યું; “માહરાં પાપ ખેશક ધણું જમુન છે, પણ હું તેના બની શકતા

બહુ વાતચાત લખ્યોતો. ધણી થઈને અને પાછો ફરેલો છું. મેં તેથીજ તમારા દીકરાને મદદ કરી, અને તેમ કરીને લગ્નાષ્ટની નાબતી શરૂઆત કરવાનું કીધું. મેં તમારા જાંહગીરને બહો લુટ્યોજી, જેથી હવે તેની બધરી છોકરીને તમે સાહેબને બની શકતી મદદ કરવા હું ખરાં દીલથી ખંતી છું.”

“ધુટ, નહીં જોઈએ!” તે ડાસાએ પોતાની રૂપેરી મુઠની જાડી લાકડી ટેબલ પર જોડેલી અફાળીને જુરસાથી કહ્યું. “લે ત્હારો આંચે ચેક પાછો! મને ત્હારા પાપી પઈસામાંની એક પાંચતી બી મદદ નહીં જોઈએ.”—અને તે સાચા સદ્ગુણસ્થે બહુ પ્રમાણીક તુચ્છકારથી જાંહગીર ઉભો હતો તે બાળુની ટેબલ પર તે ચેક પાછો ફેંક્યો.

“તમે એમ ના કરો, સાહેબ,” જાંહગીર એમ છતાં કમળ્યો. “જાંહગીર પર તમારું કમ હેસાંન નથી. તેની બધરી છોકરીના તેઓનાં આવા મોટાં સંકટ વચ્ચે તમે સદાના વાળી થયા, અને તેઓએ વરસો તક તમારો ખસમાનો ખાધો છે !”

“તે મારી બેઠન ને દીકરી હતી,” ખાંબાહુરે મગરૂરીબથી તોરથી જવાબ કરતાં કહ્યું, “અને મેં જે કીધું તે કરવાને ખોદાનાં ઘેર સુધીની માહરી ફરજથી હું બંધાયેલો હતો !”

“તે હું મંજુર કરુંજી,” જાંહગીરે આગ્રહ કર્યો, “અને હવે ત્હારે જરા મોટું દીલ બતાવીને તમે સાહેબ આંચે વખત આવ્યાજી ત્હારે મને માહરી ફરજ બી બજાવવા દેઓ ! જો જાંહગીર જીવતો હતો તો મારા પસ્તાવાની તોજેશના આવેશમાં તેને હું જે આપતે તેજ હું મેહર ને કુમીને આપવા દેવાની તમે કને કાકુરી કરુંજી. રાજ આપો, ખાંબાહુર સાહેબ, અને માહરી તમામ દોષન તમારા અને તે લોકનાં નામ પર જે કંઈમાં જમા આપવા હું ખરી મનસનીથી ખડે પજોતઈયાર છું. માહરી વીનંતી ફક્ત એટલીજ છે કે એ રીતે માહરી ખરી લાગણીને વારતે તમારી એક વાર જો ખાત્રી થાય તો મને મેહરબાઈને એકાંતમાં થોડો વખત મળવા દેજો. માહરે તેવજી આગળ વધારે ખુલાસો કરીને તેવજીની ફરી માશી માગી લેવાની છે.”

“તે નહીં બનશે,” બુદ્ધિએ તોરથી કહ્યું. “ત્હારા ચહેરામાં બહેસ્તીના ચહેરાને મનવું એકમત્તપણું એટલું બધું છે કે તુંને જોઈને તે માહરી ગરીબ બેઠન ધુજી પડશે ! તે તુંને કદી બી માફ

કરી શકવાની નથી. તેં કરેલી સત્યાનાશીની મોહકાણુમાં તાહરો ભાષ જંગમમાં ગીયો એટલીજ હીણપરતી અમે ખમીને એહાં નથી. તે છેલ્લે એક કરપીણુ ખુની વટીક થયો—”

“તે ખોટી વાત છે,” જાંહગીર ઉશ્કરણીથી કહ્યું; “હું તે માનતો નથી. મારી ખાત્રી છે કે તે ખીલકુલ નીર્દોશ છે.”

“ખોદા કરેને તેમ હોય !” ડોસાણએ દુઆ કરી. “એટલી છેલ્લી હીણપરતી ખી અમારે વાસ્તે બચે તો કાઢાંનું કાઢાં, પણ તે કદી નીર્દોશ ખી હોય તો હવે પુરવાર કેમ કરી શકાય ?”

“પુરવાર થવુંજ જોઈશે. એનાં નામને લાગેલો એ મોટો કલંક આપુને ધોઈ કાઢવોજ જોઈશે,” જાંહગીર જગરતી ઉશ્કરાયો.

“પણ તે કાણુ કરી શકે ?”

“હું કરીશુંકુ !”

“તું ? તું કેમ પુરવાર કરશે ?”—અને ખાનખાહદુર, ધણેા અજબ થયેલો, જેને તે “જમશેદ નરીમાન”જ ધારતો હતો તેને ધારી મારીને જોવા લાગ્યો !

“જાંહગીર મરી ગયો ત્યારે પરેલનાં ભોષવાડા સ્ત્રીઠનાં એનાં ઘેરમાં હું એની સાથે એની આગળ હતો,” જાંહગીર શ્વાંતીથી જવાબ કર્યો.

“તું એની સાથે ? એની આગળ ? તે મરી ગયો ત્યારે ?” ડોસાણ અકળાઈ ગયા.

“હા,” જાંહગીરે કહ્યું. “તે કાંઠાં રહેતો હતો તેની મેં ખબર મેળવી, અને હું તેને મળવા ગયો. ને રાતનો વખત હતો. અમે ભાષ ભાષાએ વચ્ચે પહેલાં તો અત્યંત ટપાટપી ધણી થઈ, પણ છેલ્લે તેણે મને માર કીધું. એવામાં પેલા પીરમહમદનાં ખુનને લગતી ખબરના એકલા ત્યાં વેચાવા આયા, અને જાંહગીર દોડીને એક નકલ વેચાતી લઈ આવ્યો. તે પછી તે તેણે વાંચ્યો, અને વાંચીને ધણેા ઉશ્કરાયો તેણે પ્રછી બધી માહરી આગળ માંડીમેલીને વાત કીધી. તેણે પોતે તદન નીરદોશ હોવાની મને ખાતમી ને ખાત્રી આપી, અને એમ કરતાં તે એટલો બધો ઉશ્કરાયો કે વાત કરતાં કરતાં હાટ અચાનક એસી મથું ને ખીચારાએ જીવ મુકી દીધો !”

“અને, માધ ગોડ! તે છતાં તું મરનારની લાશને ત્યાં એકલી મુકી નાહસી ગયો?” તે ડાસાણ તો આ સાંભળીને એકદમ પાછા છેડાયા ને પ્રવારે ગયા; “હીચકારા, બેશરમ, બાયલા કોઇ એક કુત્રાની લાશને એકલી નહીં છોરે ને તું જરથોસ્તી જેવો જરથોસ્તી ત્હારા માએજવયા બાઇનાં રવાનને મુંખાઇ જેવાં શહેર ઘેરમાં પરતું મુકીને નાહસી ગીયો? નાહસીગીયો તો અરજાહનમ, પણ તેનાં નામને કાલી ટીલી પોંદ્યેલી છે એમ જાણવા છતાં તે બનામીમાંથી તેને બચાવાની વટીક તુંને જરા થઇને ઉલટ નહીં થઇ! તુંને જરથોસ્તી કોણ કહે? તું બઇ નહીં પણ એક કસઇ એક દોજખી શેહતાન છે!”

જાંહગીર બકળાઇ ગયો. આ શું વળી નવું કાંટાનું કટેસર! હવે તેનું ઘણું મન થયું કે આદુબાને તે. વિશ્વાસમાં લે અને પોતે જમશેદ નહીં પણ જાંહગીરજ હતો એમ બધું ખરેખર કબુલ કરી દે, કે જેથી કેવા સંજોગમાં પોતાના મરનાર બાઇનાં રવાનને એકલું મુકી તેને નાહસી જવું પડ્યું તે વાતનું વાજખીપણું તે તેઓને સમજાવી શકે; પણ તે હીમત કરી શક્યો નહીં. તેને ખબર હતી કે તેના બનેલી માથાનો ગેપ અને બેજાનના ફાટેલ હોનો. તે ખરાનો ખાં એવી બચકર ઠગાઈમાં શરીક અને શામીલ થવા નાજ પાડી બેસે તો? તેણે તો હાલ કલેવલેજ કામ લેવાનું હતું. તેણે તો હાલમાં પોતાનાં નામપરની કાળી ટીલી ઘોષ કાઢી નાંખવાની હતી, જેથી આદુબાની એ સખ્ત તાંણાજાણી છતાં હજી કાચે પાચે પોતે જાહેર નહીંજ થવાનો તેણે મનથી તરત પાછો ઠરાવ કરી લીધો.

“કાએ, ચુપ કેમ થઇ ગીયો? સીવઇ કેમ ગીયું?” ખાનખાહદુરે પાછું બખાલ્યું. “તે બીચારો એક ખુન વારતે નાહેકમાં વગોવાયો એમ તું જાણતો હતો છતાં તે તેનું બિચુનદાપણું પુરવાર કરવા ખી જાહેર નથી પડ્યો? શરમ છે! હેક છે ત્હારી પર!”

“તમે જુઠા જુઠા ઉરકેરાવોજ, ખાનખાહદુર સાહેબ,” જાંહગીર અંતે નમ્રતાથી સમજાવ્યું. “તમે જુલો જાઓજ કે જો હું ખાહર આવતે તો હું ખરશેદજી લરકરી નહીં પણ જાંહગીરનો ભાઈ જમશેદ નરીમાન છેકે એમજ બધું જાહેરમાં પકડાઇ આવતે, અને હું મુંબઈથી નાહસી ગીયો ત્યારે જે કીમીનલ વોરંટસ મારે માટે નીક

જેમાં હતા તે તાબરતોમ લોભ રીન્યુ કરાવી લેતે. તમે સુલીજ નાઓછ કે મેં પેહડીમાં માહરા ભાષ જાંહગીર અને એહન નાજનાજ આવેજો ઉચાપત કયાં નહીં હતા પણ ખીજાં ખી ઘણાકના ડીપાઝીટ આવેજો હું ખાકને નાહસી ગયો હતો।”

“એ હું માનતો નથી,” ડાસાણે માથું ફરકાવીને કહ્યું. “ત્હારા જેવા હીચકારાઓ જીવવા જોઈતાજ નથી. ત્હારે ગમે એ જોખમે ખી જાહેર થવુંજ જોઈશે, અને ત્હારી ભોખાઈ અને ભત્રીજીની ઇજાજતને ખાતર મરનારનાં નામ પરતી એ મોટી કાલી દીલી ધાષ કાઢવામાં અમોને મદદ કરવીજ પડશે।”

“તે મદદ કરવા હું ખુશી છું-જે તમો મને ખ્યાલો ને મદદ કરો તો।”

“હું તુને મદદ કરું? હા; અલખત; હમણાજ! અખધડી હું પોલીસને બોલાવી લેઉછ અને ત્હાર પખર પકરાવી દેઉછ।”

તે ડાસા ખરાં દીવરી ઉશ્કેરાયતો હતો. તેને ઘણુંજ ઝનુન છુટતું હતું. આ આદમીએ તેની એકનીએક એહેનતી જાંહગીનો શરયામ કચડાણ કાઢી નાખ્યો હતો એ ખ્યાલ તેને ગુસ્સાથી ઘેલોજ કરી નાંખતો હતો, અને તે કીનાનો તક્ષગાર થઈ ગયો હતો! તે જે મોટો ભવ્ય મેહક જેવાં જંગલમાં આલીશાન ફર-ફરનીયર સાથે મોજ કરતો રહેયો દેખાતો હતો તે જોઈને તેની આંખમાં વધતું ખુન આવતું હતું. તે પ્રમાણીક આચારવીચારના જઘ્ઘ આદમીને લાગતું હતું. કે એ એક જાહેર નાલેશી હતી.

“ત્યારે તમો તમારું સુખ્યું કરો” જાંહગીરે હવે દમ કર્યો. “તમે જે મને પકડાવશે તો હું જાંહગીરને જોડતાહ કરાવી શકા વાનો નથી. તમે મને મળતાથશે, છુટતો રાખશે ને મદદ થશે તોજ આપણી શાવત છે. હું એકલો એમ કહું કે જાંહગીર મરને દમે માહરી આગળ પોતાનું નીરહોશપણું જાહેર કરી ગયલો છે તો કાચ દામાં તે કાંઈ ચાલવાનું નથી, અને તેટલાંથી તમાર ને માહર કાંઈ વલવાનું નથી. એ તો જ્યારે ખરા તકરીરવારને આપણે પકડાવી આપી શકશું ત્યારેજ જાંહગીરની નીરહોશના આપણે એતકાર પુરવાર કરશું.”

“ને તેમ તું કરી શકશે! તેમ તું કરી શકવાની મને ખાત્રી આપેછ!”

“હા, જાંહગીરે મને આપેલી ખાતખી મુજબ પોલીસને હું ખરે રસ્તે પારવા માંગુછ.”

“ત્યારે તું પોલીસમાં જતો કાંઈ નહીં?”

“માહરેથી જવાબ નહીં. હું તમોને તેના સમયો સમજાવી મુકયોછ.”

“ત્યારે તું ત્હારે બહેને હું જાકે?” ડોસાલએ પાછો ગુસ્સો કર્યો.

“તમે બી નહીંજ. તમે ફક્ત અંદરુંજ કરો, ખાતખડાદુર, કે ઘેર જઈને તમારા દીકરા ફત્તીને માહરી પાસે અંત્રે પાછો મોકલો,” જાંહગીરે માંગી લીધું.

“ફત્તીને? તે તું કરી શકવાનો છે?”

“તે માહરો પ્શ્ન હું અત્યાર તમોને બધો સમજાવા માંગતો નથી. તમારે મારી પર ઠીકસાસ સમયો નેહરો,” જાંહગીરે બજી દીધો. “મેં જે પ્શ્ન મનમાં ધારી રાખ્યોછ તે મુજબ હું કામ લેવશ તો હું તમોને ખાતર જમા આપુંછ કે જાંહગીરને આપણે જરૂર નીરદોશ કરાવી શકશું.”

તે ડોસા ધમધમ થયો. તેને લાગ્યું કે આ માણસ ખરું કહેતો હતો. તેની પાછળા કરચી વાસ્ત તે પુરતો પસ્તાતો હતો તે અ પર થીજ પુરવાર થઈ શકતું હતું કે તેણે ફત્તીને ત્રણ હજારનો એક એક બી કરી એ આત્મકાંતી વગર સામું અસ્ટમ પરટમ સમજાવીને આપ્યો હતો. તેણે તેથી—તેને લાગ્યું કે—ઊતાવલે કશું દોહર નહીં કરવું નેહર. તે તેને જે કરવું હોય તે કરવાનો તખત આપી બેવા ચાહતો હતો.

“ઠીક છે, હું ફત્તીને ત્યારે ત્હારી આગળ ઘર જઈને મોકળો આપુંછ.” તેણે અંતે નરમ થઈ જઈ કહ્યું. “માહરી ગતીન એકત અને ગાય મોસ્પદ જેરી કુખીને ખાતર હું જાંહગીરની નીરદોશના પુરવાર થયતી જોતા ધમ્મી ચાહુંછ, અને તું જો તે કરી આપો શકશે તો કદાપો હજુર બી હું તુને માંદ કરી શકશ.”—અને એમ કહીને, ગુસ્સામાં ને ગુસ્સામાં ને ધમકમાં ને ધમકમાં, સલામ શેકહે-નડના કથા બી તાઝીમતવાઝ વગર તે ખાતખડાદુર શુદો તે ઓરડા છોડી ગયો, અને તે ઘરમાંથી બાહર પડ્યો.

હવે ખાનખાહાદુરે પોતાના દીકરા ફલી આગળ જઈને તે બધી વાત કરી અને તે લખપતી શેઠયો કાઠજ નહીં પણ પોતાના પુવાનો બાઈ જમશેદ નરીમાન હતો એમ જાણી ફલી પોતે થોડો અજબ થયો નહીં એમ છતાં એ પછી પોતાના ખાનખાહાદુર આપના હુકમ મુજબ તે તરતજ જાહગીરને મળવા તેને અંગણે ફોડી ગયો.

જાહગીરે તેને તરત અંદર ખોલાવ્યો તે તેના ચેહરાપરથીજ, પાંખી ગયો કે તેના બાપે તેની આગળ બધી વાત કરેલી હતી.

“તમારા બાવાએ તમારી આગળ માહરે લગતો બધો ખુલાસો કરીધો?” તેણે એમ છતાં પુછ્યું.

“હા; ને એવણે એમ કેહ્યું કે તમે કાંઈ મારી મદદ માંગો છો?” ફલીએ અજબ થતાં કહ્યું. “હું એમા શું કરી શકવાનો છઉં?”

“તું ધણું કરી શકશે, બેટા!” જાહગીરે હિમ્મત આપીને કહ્યું. “તેં મને પેલા કાંઈ નાટકવાલાની ‘છોકરીની સાથના ત્હારા પ્યારની વાત કહેમી છે. વળી તેં એમ બી કેહ્યું છે કે તે ફેમીલીને સુપ્રીન્ટેન્ડન્ટ જોન્સ સાથે ધણી પીછાંણુ ને ઘેરવટ છે, અને મી. જોન્સ તે લોકને છેલ્લાં મલકા ગયો ત્યારે કહી ગયો કે મરનાર જાહગીર ખુનમાં શામીલ હોવાની વાત તે હજી બી માંની શકતો નથી?”

“હા; એમ મને ફેમીલીએ કેહ્યું ખરું.”

“હવે એ સુપ્રીન્ટેન્ડન્ટની માહરે ખાત્રી કરવી છે કે જાહગીર તદ્દનજ નિરદોશ હતો,” જાહગીરે સમજાવ્યું. “તેને જાલ જવેરીએ ફસાવવા માંગ્યો હતો, અને રાત્રે તે પીરમકમલ સાથે તેને અંગણે શું કરવા ગયો હતો તે બી બધો ખરો ખુલાસો એ સુપ્રીન્ટેન્ડન્ટ આગલ થવો જોઈએ.”

“અને ત્યારે મને તો સુપ્રીન્ટેન્ડન્ટને કેહવુંજ પડે કે તમે કાણ છે?” ફલીએ સંકાશીલ પુછ્યું; “મારા પુવા યુજરમા ત્યારે તમે તેવણને આગળ તે ચારડામાં હતા એમ તો જાહેર થવુંજ જોઈએ કેની?”

“નહીં, હું કેહું તેમ કર. એ સુપ્રીન્ટેન્ડન્ટને હું આજખુંજ તે ખરેખર બધું દયાળુ ને બલે માણસ છે,” જાહગીરે સમજ આપી. “હવે ત્હારે એટલુંજ કરવાનું છે કે તું તેને જઈને મલ,

અને તેની પાસે પેહલાં વચન છે કે એક આદમી એ આખું તરકટ પકડી આપવામાં તમને મદદ થવા માગેછે, પણ સરત એ કરેછે કે તે આદમીનું નામ તમે જરા બી જાહેરમાં લાગે નહીં ”

“ને તે એ સરત કબુલ રાખશે !”

“બહુ ખુશીથી કબુલ રાખશે. તે તો એ પોલીસવાલાઓનો ‘ધારોજ છે,’ જાહેરી સમજાયું. “તું ફક્ત એમ તેને ખાતો આપશે કે એ ખમર આપનારને ખુન સાથે કશુંજ લાગતું વળગતું નથી, અને તે ફક્ત પોતાનું નામ એ વાતમાં છુપું રાખીનેજ આખું તરકટ તમને જાહેર કરવા ને પકડી આપવા માગેછે તો ધણું બનવા જોય છે કે તે એ સરત એકદમ આપણ કરશે. ”

“અને જો તે એ સરત કબુલ કરે તો હું તેને અહીં લઈ આઉં ?”

“હા, —જો તે એ સરત કબુલ કરે તોજ !”

“પણ હું કાંઈ તે સુપ્રીન્ટેન્ડન્ટને જાણખતો નથી. મં તો કાંઈ દહાડે તેને જોયા બી નથી ?”

“તું ફરેલીની મારફતે તેને નહીં મળી શકે !”

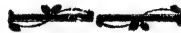
“પણ ફેનીને ઘેર કાંઈ હું જતો નથી. તેનાં માયખાપ કાંઈ અમારે કચેરી એ વાત હજી નચુતાંજ નથી. તેમ કહેવો તો હું પાધરો પોલીસપરજ જાઉં ને તેને મળું ?”

“નહી, તે ધણું ઠીક નહીં પરંતુ,” જાહેરી જરા વિચાર કરી લખને કહ્યું. “તાલકરી સાથે બીજા એક જરથોરતી હોય તો કામ વધારે પકડું થશે, અને ફેની જેવી એક બહો ઓકરીની શામેલગીરીથી આપણા હાથને વધારે મજબુતી મલશે. આટલા વારસે ધણું ચાહવા જોય છે કે તું પહેલાં ફેનીનેજ મત્ર અને તેની સાથે બંધી વાત કર, જેથી પછી ફેની ને તેના આપની મદદ લખને તું સુપ્રીન્ટેન્ડન્ટ જોનસને મળી શકે. ”

હુંકમાં, ફેલીને જાહેરી ધણે વાર પોતાની પાસે એસાડીને કમ કામ લેવું તેની બંધી ખારીક સમજ આપી, અને પછીજ ફેલી મયો. જાહેરીને તેથી ધણીજ ધીરજ મળી. એ તે જોનસને બી ધાખરવા માંગતો હતો કે તે જાહેરી નહીં પણ જમશેદ હતો, અને બનવાજોય હતું કે તે એકમલતા ચેહરાની તાસીરથી તે જમ

અદુઆને હાપ આપી શક્યો હતો તેમ સુપ્રીન્ટેન્ડન્ટ જોનસને ખી આપી શકે! ખરી વાત હતી કે અદુઆએ તેને છેલ્લો જોયો તે પછી તે વચમાં વરસો વહી ગયાં હતાં, કે જ્યારે જોનસે તેને ઉપરાસાપરી અને વળી ધણાજ થોડા દહાડાની વાત પર જોયેલો હોવાથી તે કદાચ એ તરકટ પકડી ખી કાઢી શકે પણ એવા એક જોખમ ખેડ્યા વગર હવે ખીને ઉપાયજ શું હતો?

જો જોનસ માની જાયકે કે તે જમસેદ હતો તો તે કારણ બધું સહેલ અને સરલ થઈ જવાનું હતું. તે પહેલાં મંચી ફફારાને અને જાલ જવેરીને પકડવા માંગતો હતો, અને પીરને મારવા નહીં પણ પીરને તારવા ને ગયાવા તેણે તેની નોકરી કબુલ રાખી હતી તે બધું પુરવાર કરી આપવા માંગતો હતો. વળી એ ખુન કરનાર “રાજો અને તેના સાથીઓજ હોવા જોઈએ એવા જ તેને સુખેહ થયો હતો તે પણ તે પોલીસને જાહેર કરવા માંગતો હતો. એપોલો બંદરની નવાં વરસની આગલી રાત્રે “રાજો તેને મળ્યો હતો, ત્યારે પેડર રોડ પર એક માલદાર ખેળા ગ્રહસ્થનું ઘર ફાડવા તેણે તેની શામીલગીરી માંગી તે પુરવાર કરતું હતું કે તે લોકો જો ચોરી કરવા ગયલા હોય. અને તે વખતે પીરમહમદ તરતનોજ ઘેર પાછો ફરેલો હોવાથી જાંગતો હોય તો અપાઝખી ચતાં ચોરાઓજ તેને જાનંથી માર્યો હોય. એજ આબાદ બેસતું આવતું, અને એ બધી વાત અને ખાતમીઓ તેણે જાણે મરણ પામેલા જાંહગીરની મારફતે મેળવી લીધી હોય તેમ તે સુપ્રીન્ટેન્ડન્ટ જોનસને કહીને પાલરવા માંગતો હતો;

પ્રકરણ ૫૮ મું

—:૦:—

ટસન હોટેલનો ના પેલો એક પોરચુગીઝ વેટર મારટીન “લાયબલા” હોટેલ ના એક ખીજા જરમન વેટરનો જીવેજન દોસ્તદાર થતો હતો, અને તેણેજ તેથી તે જરમનને ખરશેદજી બરાકરીને પાછલથી જાણખાવ્યો અને બતાવ્યો હતો.

વાંચનાર યાદ કરશે કે જમશેદ સાહેબ આફ્રીકાથી પાછો ફરવા ખર-
શેદજી લશકરી ને નામે થોડા દહાડા વૉટસન હોટેલમાં રહ્યો હતો,
વૉટસન હોટેલમાં રસયો હતો, જ્યાં એ મારટીન તેની ખીદમતમાં
હતો; અને વેટરો પોતપોતાનાં કુળોને લગતી એવી વાત અરસપરસની
દોસ્તીની મીલાકાતો થતાં એકમેકને ઘણી કહે છે તે તો જણીતી
ખીના છે.

અને એ એતેકાક થયો કે આ જરમન વેટરનીજ મદદની તેની
જાતવાલી પેલી કેથેરીન વેબરે આજુ કરી હતી. તે જરમન અબળા
ખરશેદજી લશકરીનો જાન લેવા કલકત્તાથી પાથી ફરી તે એ વેટર
તેણીને ત્યાં આપેલી ખાતમીનુંજ પરીણામ હતું. એ સઘળું આપણે
આગળ વાંચી ચુક્યાં છીએ. તે જવાન જરમન કેથેરીનનો ખુની
પ્રપંચ ખીચારો કરીજાળ જાણુતો નહીં હતો. તે તો એમજ જાણુતો
હતો કે કાંઈ મદદ માંગવા કે એવાંજ ખીજાં કાંઈ કામકાજને વાસ્તે
કેથેરીન તે લખખોપતી શેઠયાને મલવા માંગતી હતી, અને તે એમ
ધારીનેજ તે અબળાને એટલી બધી મદદ કરતો હતો.

તે રટેજનપર કેથેરીનને મલ્યો હતો, અને તેણીની ફરમાસ મુજબ
પછીથી તે જ્યાં મેડોઝ સ્ટ્રીટમાં ઉતરેલી હતી ત્યાં તેને પાછો
મલવા આવ્યો.

“હા, ઝોટો?” તેને જામને તે જરમન અબળાએ ખુશાલીથી
પુકાર્યું. “તું ખરેખર ઘણો બલો છે. તું કેટલી બધી મને મદદ કરેછ?”

“હું જે કરી શકતો હોવશ તે ઘણી ખુશીથી કરશ, ખાંતુ, ”
ઝોટોએ જવાબમાં તાબેદારીથી કહ્યું.

“એસ ત્યારે; હું તુંને માહરી મતલબ સમજાઉં,” કેથેરીન
પોતાના પાટયાં ગોઠવ્યાં,—અને ઝોટો ખેટો. “તેં મને પેલા પાર-
સીનું એડરેસ આપ્યું તે મુજબ એ વખત હું તેના બંગલાપર ફેરો
મારી આવી, પણ તે તો મલતોજ નહીં.”

“તમારે તેને જરૂર મલવુંજ—એમ?”

“હા, જેઆન્સબર્ગમાં માહરા અદરાયલા સાથે એ પારસી હતો,
અને તેઓ વચ્ચે ઘણું સારું થઈ ગયું હતું, એટલે એ મને ઝાળ-
ખસી તો જરૂર કાંઈ ને કાંઈ મદદ કરશે,” કેથેરીને સમજાવ્યું. “પૈસા

ઐની પાસે બધા પુરતા છે, અને મને મદદ થવા ચાહશે તો બધી સારી મદદ કરશે ! ”

“ પણ ત્યારે તમને મલી કેમ નહીં શક્યો ? ”

“ તે કાંઈને મલતોજ નથી, ” કેથેરીને નાઉમેદીથી જવાબ કર્યો.

“ તે પોતાના સેક્રેટરીનેજ બધાના હવાલો આપેછે, ને માહરે સેક્રેટરીને તો મલવુંજ નથી. માહરે તો રૂબરૂ તેનેજ મલવુંછે. ”

“ પણ ત્યારે હું શું કરી શકું ? ”

“ તું મેહરબાનીની રાહે એટલુંજ કર કે માહરી સાથે આવ અને તેને બતાવ અને આગખાવ, ” તેણીએ માંગી લીધું. “ બીજુ તુંને કાંઈજ કરવાનું નથી. મેં તેથીજ તુંને અગ્રે દીવા થયા પછી આજે પાછો મને મલવા બોલાવ્યોછે. ”

“ પણ હું તમોને ક્યાં લઈ જઈ ? કેમ આગખાઉં ? ”

“ તેના બંગલાપર. આપણે બંને જણ ત્યાં જઈને ઉઘાં રહીશું તો તે બંગલામાંથી જતો આવતો મળી જશે. ”

“ પણ આજે રાતને વખત ? ” આટો અજબ થયો; “ કાલે સહવારે જઈશું. ”

“ સહવારે નહીં, ” કેથેરીને હજી બહુ થઈ. “ હમણાંજ. આજેજ. રાત્રેજ. હું બધું નકકી સાંજળીનેજ આવેલી છું. એક નોકર કાંઈને કહતોતો કે શેઠ રહાંજે તો ફરવા જવાના છે ને બરાબર સાડાસાત વાગતે બંગલે પાછા ફરવાનાં છે તે મેં બરાબર સાંજળી લીધેલું છે. આપણે તેથી ત્યાં જઈને ઉઘાં રહીએ, અને તે ફરીને પાછો બંગલે આવે ત્યારે તું મને તેને દુરથી બતાવજે ને આગખાવજે. પછી હું તેની આગળ દોડી જઈને તેને જરા થોભાવશ ને માહરી વાત કરી લેવશ. ”

“ મને તો એ પ્લાન કાંઈ બહો ગમતો નહીં, ” આટોએ કંટાળો કર્યો. “ એ તો કાંઈ ચોરી છુપીથી કામ લેવા જેવું લાગશે. સારું નહીં લાગશે. તેનાં કરતાં તમે કેહો તો હું કાલે સહવારે તમારી સાથે આઉં, અને શેઠ તમોને પોતે મલે એવીજ કાંઈ બંદોબસ્તી કરી આપું ? ”

“ નહીં, કાલે નહીં, ” કેથેરીને હજી બહુ થઈ. “ કાલે બીજી જઈને તે મલે કે નહીં બી મલે ? એમ મીઠાકાત થવાની નથી, અને

વાર માહરેથી વેઠાતી નથી. આજનો મોક્ષ મહારે સુમાવેલો નથી, કેમજે આજે તો આપણે ચોકકસ પાપે જાંપયેછ કે કેટલે વાગે તે ઘેર પાછો ફરનાર છે. માહરે માન. તું જો તોહરી ગરીબ જાતવાલીને મદદ થવાજ આહનો હોય તો એટલી મારી આજને વાસ્તેની અરજ કબુલ રાખ.?"—અને ઑટો, શરમ નહીં છંડાવાથી, ધણી મુશ્કેલી પોતાની મરજ ઉપરાંત એ વાતને એકમત થયો, અને તેઆ ગયાં.

* * * * *

જાંહગીર નરીમાન કાંઈ રોજ ફરવા જતો નહીં. તેની શીયર— કે રખે તે ઝાળખાઇ આવે ને પકડાઇ ધરાઇ જાયે તે તેને હજી એ સુખથી જરા થઇને જાંપવાજ નહીં દેલી હતી. તે દિવસે તો બનતાં સુધી ધણું જરૂરનું નહીં હોય ત્યાં સુધી કંથે ખાડેર જતોજ નહીં, અને રાત થવા આવ્યા પછી ફક્ત પોતાને જાંમલેથી નિકળેલા વરલી સુધી, પાંજીયાદો, એકલો કે પોતાના સેકરેટરી જેડે લાંબી લટાર લઇ આવતો.

તેના માડી થોડા હાલ તો બધા ખાલી જોવાના ને લપકાતા હતાં. તે તેના ઝાઝો ઉપયોગ કરી શકતોજ નહીં હતો. કાંઈ ન છુટકે દીસે જવાનું હોય તોજ તે એકાદી માડી જોડાવતો. તે નોકરે નફરોને એમજ સમજવા દેતો કે સાફથ આફ્રીકાથી હજી તરતનોજ આવેલો હોવાને લીધે તે કામમાં રોકાયેલો ધણું રહેતો હતો.

તે દહાડે સહવારે બી ખુની ઐરાદાથી તાંપતી ફેથેરીન વેબર તેના બંગલમાં એક ફેરો જઇ આવી હતી, પણ જાંહગીરે પોતાના સેકરેટરીનોજ હવાલો કહી મોકળવાથી તે તેની આગળ જવા પાંખી નહીં. હવે એ વખતે અનાયસે એક નોકરે કાંઈ બીજા મીલાકાતીને રાતનું એપોઇન્ટમેન્ટ આપ્યું, જે તેણી કાનોકાંન સાંભળવા પાંખી હતી. તે મીલાકાતીને કહેવામાં આવ્યું હતું કે “શેઠ જ વાગા પછી તો ફરવા જશે, અને પછી બરાબર સાડા સાતે બંગલે પાછો ફરશે” તે માહીતીને તેણે સાંભ લીધા. તેણીએ, લેથી, સાંજે ઑટોને પોતાની કને મદદ થવા બોલાવી મંગાવ્યો. એમ તો તે એકસીજ જતે, પણ તેણીને મથ થયો કે ફરીને તે એકલો જો ધર પાછો નહીં આવે અને સાથે જો ત્રણ બીજા બી હોય તો તેઓમાં અરશેહજ લસકરી—તેણીના જાતીમ છાનાનો ભોમ—કયો તે તેણી એ ત્રણી શકવાની નથી, અને તેથીજ ઑટોને તેણે ઉપર મુજબ સાથે લીધા હતા.

તે જરમન જવાન પાતાની જાતવાલીની એ ખીદમત કરવાની મતલબથી (તેણીએ તેને વિનંતીથી કહી મેલ્યું હતું તેમ) મરનાર જેમીને તેની હૈયાતી દરમ્યાન એક વાર રૂબરૂ મળ્યો વીકીક હતો, જેથી તે તેને બરાબર ઓળખતો હતો. એ ઓળખમાં વધારે પકડું થવાનું તો એ હતું કે મરનાર જેમીને તે વૉટસન હોટેલમાં ત્યાંના પેલા પેરચુ-ગીઝ વેટર મારતીન મારફતે મળ્યો ત્યારે તેના જોડે તે બેઆન્સબર્ગવાલા લખપતી શેઠ્યાએ જરમન ભાષામાં વાત કરી હતી. તે (આટો) તેની કને નોકરી માંગવાના ઢોંગ કરતો ગયો હતો, અને એ બરાબર તેજ માણસ હતો કે કેમ તે નક્કી કરવા (કેથેરીને કહી મેલ્યું હતું તેમ) તેણે તેના જોડે જરમન ભાષામાં વાત કરી હતી. તે સાકિથ આફ્રીકામાં જરમન ભાષા અચ્છી રીતે શીખી ગયો હતો, અને કેથેરીનના અદરાયલા જોડે વરસોનો પરીચય થવાથી તે એ ભાષામાં લગભગ પાહવરડો થઇ ગયો હતો; અને એ સઘળું જાણેલું હોવાનાં કારણથી તે ખુની અબળાએ આજ સાંજ માટે તે પારસીને ઓળખાવા આટોને ખાસ કરીને સાથે લીધો.

તેઓ બંને તે પછી જાંહગીરનાં બંગલા પર રાત્રે સાડાસાતેકને થુમારે આવ્યાં, અને કંમપાઉન્ડની બાહર એક અંધારાં ખુણાંમાં દબાઇને ઊભાં. રાત ઠંડી હતી, અને એ બાજુએ બધા બંગલાઓ મોટા ઊંડાં કમપાઉન્ડનાજ આવેલા હોવાથી રસ્તાઓ પર લોકોની આવન જાવન ઝાઝી કરી હતી નહીં.

તેઓને ઝાઝું ટપવું પડ્યું નહીં. તેઓએ જાંહગીરને અને શીરોઝ શેઠનાને થોડા વારમાં બંગલા તરફ આવતા જોયા, અને આટોએ કોપરચું મારીને કેથેરીને સચેન કરી. “ પેલો તે ! ” તેણે જાંહગીરને બતાવીને કહ્યું; “ પણ તમે ઊભાં રહેો. હું જરા વધારે મારી ખાતી કરું. ” અને જેવા બંગલાના દરવાજામાં જાંહગીર અને શીરોઝ દાખલ થવા જતા હતા તેવો તે ધસીને જાંહગીર આગળ ગયો.

જાંહગીરે એક મોટો ઓવરકોટ પહેડેલો હતો, અને સરદીથી બચવા તેનો કોલર છેક ગલાં સુધી ઉંચે ચઢાવેલો હતો. માથે એક ધંબ્લીક કૅપ પહેડી લીધી હતી.

તે વેટર તેની આગલ ધસી જઇને જરમન ભાષામાં તેને કાંઈક કહ્યું, જે જાંહગીર, અલખત, સમજ્યો નહીં. તે ઉભો રહી ગયો અને

તેણે બેયું કે તે કાંઈ બીજારી ન હતો પણ વેટર જેવા હતો એટલે તેણે તે શું કહેવા માંગતો હતો તે નરમાસથી તેને ઇંગરેજમાં પુછ્યું.

“હું જરમન નથી સમજતો, હાલા આદમી, તું શું કહેવા માંગેછ ?” તેણે ઇંગરેજમાં તે વેટરને કહ્યું:—અને એટલામાં તે ફથેરીન ઑટોનું ધ્યાન નહીં એવાય તેમ ધીમે ધીમે આલીને તેમની હેઠ લગોલગ આવી પીઠ ઉભી રહી. તેણીએ એક મોટો કલોક આંધ્રી લીધેલો હતો, અને માથે એક શૉલ લપેટીને તેમાં પોતાનું મોઢું અરધું ઢાંકી દીધેલું હતું. તેણીએ વળી પોતાનો જમણો હાથ તે કલોકની અંદર છુપાવી દીધો હતો, અને તે હાથમાં કલેજું આરપાર એક લહેજમાં ચીરી નાખે એવી એક વહેતી કારી કટારી અંદરથી ઘણીજ મજબુતી સાથે પકડેલી હતી.

ઑટો ઘણો અજબ થયો. એમ કેમ ? વૉટસન હોટેલમાં તે એજ આસામીએ તેની સાથે જરમનમાં સડસડાત વાત કરી હતી, અને આજે તે કાને હાથ કેમ મેલતો હતો ? તેણે તેથી, અજબ થઈને તેજ સવાલ જરમનમાં પાછો તે શેઠયાને પુછ્યો.

“મેં તુને કહ્યુંની કે મને જરમન નથી આવડતું ?” જાંહ-ગીરે હવે જરા તરડાઈને કહ્યું,—અને શીરાઝ ત્યારે ગુસ્સાથી તરત વચ્ચે પડ્યો.

“તું શું કરવા શેઠને રોકી રાખેછ ?” તેણે તેને ધમકાવ્યો; “બાબલું હોય તો ઇંગરેજમાં કેમ નથી બેસતો ?”

હવે ઑટો ગલરાઈ ગયો, ને જાંહગીર ને ફીરાઝ ત્યાં જનસ્તી થોળવાની ફરકાર કરવા વના હમામથી અંદર ચાલતા થયા. તેઓ કંઠાલો ખાઈ ગયા. તેઓને લાગ્યું કે આ કાંઈ ઘેલો અથવા લુચ્છો હતો.

મગર ખુની ફથેરીનની ધીરજ એટલામાં તમામ ખપી ગઈ. તેણીએ, તેથી, ઝનુનથી એક પલમાં પેલી કટારી બાહર ખેંચી કાઢી, અને જાંહગીરની પીઠમાં તે આરપાર ભોંકી દેવાની મક્કદ્દે એકદમ તેની પછવાડે દોડવાનું તે કરતી હતી, જેવામાં ઑટોએ સારાં નસીએ વિજળીની ઝડપથી તે તેણીની ખુની હીલચાલ જોઈ અને પકડી લીધી ! તેણે તેણી અવાજ નહીં કરે વાસ્તે વધતા ગલરાઈમાં તેનું મોઢું વઢીક પકડીને દાબી દીધું ! !

“તું એવું કરવા અહીં આવી ને મને બી સાથે લાવી, કેમ જન ?” તે જરમન વેટરે મોટા ગુસ્સાથી કહ્યું; “એ તે સાઉથ

આફ્રીકાવાલો પારસી છેજ નહીં. એ કાઈ બીજોજ છે ! એ જરમનનો એક હરફ બી જાણ્યો નથી । ”

પણ તેવામાં તો વળી પછવાડેથી કાંઈ બીજાએ આવીને તે કટારી સાથેના કેથેરીન વેપરનો હાથ મજબુતીથી પોતાના હાથમાં પકડી લીધો, કે જ્યારે ઓટોએ ગભરાઈને જોયું કે તે દેખીતી રીતે કાઈ પોલીસ ઓફીસરજ હતો ! તે એ ઉપરથી તેને બી તે ઓફીસર પકડે કે રોકે તે આગમ્ય કેથેરીનનો પલ્લો પડતો મુકી તીરની ઝડપે ત્યાંથી નાહડો, અને અંધારામાં અલોપ થઈ ગયો !

તે ઓફીસરે તેને જવા દીધો. તે કાંઈજ નહીં પણ પેલો સુપ્રીનટેન્ડન્ટ જોન્સ હતો, અને તેની સાથે ફલી હતો. તેઓએ બંનેએ દુરથી આવતાં કેથેરીનનાં ખુંતી હુમલાની કાશેશ જોઈ હતી, અને જોન્સે એક વાધના કુદકાથી ઉંઝટી આવીને તે અબજાનો હાથ ઉપર મુજબ પકડી લીધો હતો, કે જ્યારે તે હાથમાં આવી ચુકી હતી તેજ તુરત વેળા પુરતું માનીને તેણે પેલા વેટરની પુઠ પકડવા કે પકડાવા જેવું જરૂરતું માન્યું નહીં.

મગર તાજુબ તો એ હતું કે જાંદગીર કે ફીરિઝ શેદનાને એ બાહેરની એટલી બધી ગડબડની કશીજ માહિતી થઈ નહીં, તેઓ તો તે ગડબડ થવા પાળી તે પેહલાં સીધા અંદર ચાલી ગયા અને પોતા પોતાના ઓરડાઓમાં જતા રહ્યા હતા.

પણ સુપ્રીનટેન્ડન્ટ જોન્સ અત્રે એ ટકાટક વખતે ક્યાંથી આવી લાગ્યો ?

તેને ફલીજ તેડી લાગ્યો હતો. તે તેને પોતાના “પુલાના લાઇ” સાથે મેળવવા ચાહતો હતો. તે છોકરો જાંદગીરના કહેવા મુજબ ફેતી અને ટોમની મારફતે એ સુપ્રીનટેન્ડન્ટ જોડે મળ્યો હતો. તેઓએ પોતાને એક તાકીદની ચીઠી લખી તેને ખાસ તેડી મંગાવ્યો હતો, અને તે લખેા ટોપીવાલો તરત આવ્યો હતો, કે જ્યારે જાંદગીરે શીખવી રાખ્યું હતું તેમ ફલીએ પેહલાં તે સાચ્યા યુરોપિયન પાર્સી વચન લઈ લીધું. એ વચન તેણે ધગી ખુશીથી આપ્યું. જે માણસ પીરનાં ખુંન બાએ સવળા ખાતમી આપનાર હતો તેને પોતાને એ ખુંન સાથે સીધી કે આડકતરી રીતે કાંઈ સંબંધ નહીં હોવો જોઈએ એ કજીલાત પર તેણે મજકુર વચન તરત આપ્યું, અને પછી તરતજ

તે આતમી આપનારને મલવા માગ્યું. એ કાંઈ નહાની વાત નહીં હતી. આવાં એકમોટાં ખુનનાં બેદી મુકરમ્માતો મુદ્દે પકડી આપવાનું માન તેને માટે પોલીસનાં આતાંમાં કાંઈ જવું તેવું નહીં હતું; જેથી મી. જોનરો તરતજ તે અભય વચન આપ્યું, અને જરા બી વખત નહીં ગોડવાની મતલબથી તેજ રહાંજે ફક્ત તેને જાંહગીરના અંગલાપર લાવ્યો હતો.

“અને તેઓ કેટલા કટોકટ વખતે આવી લાગ્યા તે આપણે ઉપર વાંચ્યું. ફક્ત બોટમાથો તો પ્રથમ કાંઈ સમજ્યાજ નહીં; પણ જોનસ દુરથી જોતાં સાથેજ તરત સધળો ખરો મામલો સમજી ગયો. કેથેરીનના હાથમાંની કટારી તે આશુની ગેસલાઇટની રોશણીમા એક દમ ચમકી હતી, અને તે અંદર ઝનુનથી દોડવા કરતી હતી તેટલામાં પેલાંએ તેને મજબુત પકડીને રોકી રાખી, અને ઉતાવલા ગભરાતમાં તે તેને કાંઈ સમજાવતો હતો એટલુંજ તે અચ્ચત્ જોહનના પોલીસઓફીસરને વારતે ખસ હતું. તેણે, તેથી, વાણતી એક છલાંગથી ઉછાલો મારી આવીને તે જરમન અળખાતો હાથ પકડી લીધો, ને ઓટોને નાહસી જતો પડતો મેલોને ફક્તની જોડેજોડ તે ખુનતી કરદની અળખાને લઇને અંદર (અંગલામાં) દાખલ થયો.

તેઓને જાંહગીરે તરતજ પોતાના ઓરડામાં બોલાવ્યા. તેને નોકરે અંદર ધસી જઇને ગભરાતમાં તોતરો બોલ્યો ચતાં પોતે બાહર બનેલું જે સાંજળ્યું હતું તે કહ્યું, ત્યારે જાંહગીર પોતે કાંઈ બાહર તરખાવો કે કમતી અજબ થયો નહીં. તે સાજનસાહબોલો તેવામાં અંદર આવ્યો, અને જાંહગીર ડોળા પ્રાડીને તે જરમન અળખાને જોતો હતો; પણ તેટલાં તો સુપ્રીન્ટેન્ડ જોનસે તેને જોઇને બચતી એક મોટી ખુમ પાડી, ને ગભરાતમાં કેથેરીનનો હાથ પકડેલો છોડી વટીક દીધો !

જાંહગીર એ જોતાં પોતાની કમખખતી તરત પામી ગયો ! તેણે જોયું કે જોનસે તેને આજખ્યો હતો ! એમ છતાં તેણે હીંમત પકડીને કહ્યું, “મી. જોનસ, મેં આજે જવાંન ગ્રહસ્થથી સાંજળ્યું કે તમે જાંહગીર નરીમાનને મરતાર પીરમહમદનાં ખુનનો જવાબદાર માનતા નથી, એટલે તમેને ચોક્કસ આતમીઓ—”

“પણ પેહલાં મને કહો કે તમે પોતે કાણ છેઓ ?” તે સુપ્રીન ટેડન્ટે મગઝટ કર્યો.

“હું ખરશેદજી લશકરી છું,” જાંહગીરે અવાજ ગોઠવીને જમ-તેમ જેહમતથી કહ્યું. “તમે મને જોઇને અજાણ થયાછ તેનો ભેદ હું તમોને ખાત્રીપૂર્વક સમજાવી શકશ, પણ આજે આરત કાણ છે ? એને જવા દેઓ !” —અને તેણે કંથેરીન વેચરને બતાવી.

“એ અત્રે તમારો જાન લેવા આવી હતી,” મીઠા જો-સે કહ્યું, “પણ—”

“એ જુઠો છે !” કંથેરીને હયાં વચ્ચે પોકાર્યું. “મારી ખાત્રી કરવામાં આવીછ કે એ સાઉથ આફ્રીકાવાલો ખરશેદજી લશકરી છેજ નહીં, ને માહરે એને તેથી મારવો નથી. ખરશેદજી લશકરી તો જરમન ભાષા સારી રીતે બોલી જાણેછ, ને આજે માણસને તો તેનો એક હરફ બી ખબર નથી. મને જવા દેઓ ! મને છોડી મુકો !” —અને તે તરતજ પીઠ ફેરવીને એમ કેહતાં બારણાં તરફ દોડી ! આ, અજાણત, ગેરકાયદે હતું, ને તે સુપ્રીન ટેડન્ટ તેને પકડવા તેણીની પુઠે દોડવાનું કરતો હતો, પણ જાંહગીરે વળી વચમાં પડી તેને રોકી નાખ્યો !

“એને જવા દેઓ,” તેણે માંગી લીધું. “જે એને તમો પકડશો ને એની સામે કેસ ચલાવશો તો મહારે વચમાં સંદોવાવું પડશે, અને તમોને જરૂરની ખાતમી એ પીરતાં ખુન ખાખેતી આપવા માંગુંછ તે ત્યારે આખી શકશ નહીં.” —અને કેહવાની જરૂર છે કે એ હરમ્યાનમાં તો કંથેરીન તે પોલીસ ઓફીસરની ઢીસી દોરીનો લાભ લઇ ક્યાંતી ક્યાં વટી ગઇ ને પસાર થઈ ગઇ ?

“પણ તમે ખરશેદજી લશકરી છેઓજ નહીં !” તે ઓફીસરે વળી ગુસ્સાથી પાછું કહ્યું. “તમે—”

“હું કયુલકંઈ કે હું ખરશેદજી લશકરી નથી, જાંહગીરે કહ્યું. હું પેલી આરતનાં દેખતાં એ વાત કયુલ કરી નહીં શક્યો હતો. હું તો જાંહગીર નરી માનતો જેડયે ભાષ જમશેદ નરીમાન છેઉં, ને સાઉથ આફ્રીકાથી ખરશેદજી લશકરીનાં જુઠાં નામે અત્રે આવેલો છેઉ !”

“તે બી હડડતું જુઠું છે !” તે ઓફીસરે જરૂરી મગઝટ કર્યો—અને તેના ચેહરામાં ધારી ધારીને જોઇને તાઅરતોજ વધાર્યું. “તમે મને તે કેહો પણ હું તમોને તમારા અવાજ સુધાં ઓલખી શકુંછ.

આએ એરત બી નાજ કહી ગઈ કે સાઉથ આફ્રિકાથી આવનાર તમે નથી, તેને જરમન આવડતું હતું કે જ્યારે તમે જરમન બાણતા નથી. હું તમને તેથી એકદમ મારા આજ્ઞામાં લેઉં છું! તમે જાંહગીર નરીમાન પોતે છેઓ.

કમખખત જાંહગીર નરીમાન! તેનાં ગલાંમાંથી એ સાંભળતાં દુખનું એક સૂકડું દયકું કરજ્યાત બહાર પડ્યું. જોયું કે આ મોટા બેખમ તેણે ખેડ્યો તે તેણે મોટી મુરખાઈ અને ભુલ કરી. હવે, તેથી, જરતી લેપડા બગાવવાની તેનામાં કશીજ કુનેહ કે હીંમત નહી રહી, ને તેનું માથું તેની છાતીપર ઘુમી પડ્યું.

“હું કયુલ કરું છું!” તેણે મોટાં દુઃખથી હવે સરયામ નાચારી વચ્ચે કહ્યું; “હું કયુલ કરું છું કે હું જાંહગીર નરીમાન છઉં!”— અને તેને મોઢેનો આ એકરાર સાંભળતાં બાણમાં હિંમતો ફરી વીમા ફલાલ વરીક હજાતી ને થયરી મયો! શું આ તેના પુત્રો હતો? શું આ મેહરનો આવંદ ને કુમીનો આપ હતો? શું તે હજીયાત હતો? ગજબ થયો!

પ્રકરણ પદ મું.

—::—

હગીર નરીમાન,” એ પછી સુપ્રોનટેડનટ (નેનસે થસ્સાથી કહ્યું, “તું માદરો બંધવો છે! આએ જવાન ગ્રહથને મેં વચન આપ્યું હતું કે પીરમહમદના ખરા ખુનીઓની જે મને ખાતમી આપે તે પોતે જો એ ખુનના અપગ્રાધથી તમામ નિર્દોશ હોય તો અને તોજ હું તેને જતો મેલશ; અને, એટલાવાસ્તે, હું એ મેં એવજુને આપેલાં માદરાં વચનથી હવે મુતલગ બંધાયેલા નથી. પીરમહમદના ખરા ખુની તું છે. ત્હારી એ ખુન વાસ્તેની શામેલ-ગીરી જાહેર અને પુરવાર થઈ ચુકેલી છે, અને હું, તેથી તુને સત્તાવાર રીતે કેદ પકડું છું!”

“મમર જરા મને સાંભળજો, મી० જોનસ ?” કમનસીબ જાંઘગીર નરીમાને હાથ જોડીને કાકલુદીથી કહ્યું: “તમે હંમેશા માહરી તરફ જાણ હતા, અને માહરી કમનસીબી પર તરસ ખાનાર છો. જે અપરાધને વારતે હું જીલ્લામગાર જેલની સજા બોગવી આવ્યો છું તે વટીક કયા સંજોગમાં થયો, અને તેના સંબંધમાં બી હું ખરેખર તો કેટલો બેચેન હોઉં તે સમજી તમોને રોશન છે, તો આવ્યે એટલી એક વખત વધારે માહરી પર દયા કરો ને મને મદદ કરો !

“દયા કરે ? મદદ કરે ?” સુપ્રીન્ટેન્ડન્ટ જોનસે અપાસ્યું; “એક ખુનીને તેના આરોપ ને અપરાધમાંથી છટકવા દેઉં ? તું શું તારાં મનમાં માહરે વારતે ધારતો હશે ? તું જીવી જાએછ કે હું એક પોલીસઓફીસર છું અને મને માહરી ફરજ—”

“હું તમોને તમારી ફરજ ઉપરાંત કાંઈ બી કરવા કેહતો કે વિનવતોજ નથી,” જાંઘગીરે વિનંતીથી માંગી લીધું. “હું તમારી મારફતે એ ખુનના ખરા અપરાધીઓને પકડાવા માંગુછ—બીજું કાંઈજ નહીં !”

“તે બધું તું કોર્ટને કેહજે,” તે શુદ્ધિ સુપ્રીન્ટેન્ડન્ટ અલ્લહ થયો; “એ તારા ખુલાસાઓ સાંભળવા ને ચુકવવાનું માર્કામ નથી.”

“જો તમે મને પકડી જશોતો હું એ કથુજ પુરવાર કરી શકવા નો નથી.” જાંઘગીરે હજી એ મીનતજરીથી માંગી લીધું. “માહરે કોઈ માનવાતુંજ નથી ! મેં આવ્યે માહરા જેડલાઈનાં સ્વરૂપની ઠગાઈમાં આશરો લીધો કારણજે હું જાણતો તો કે પોલીસ માહરે માનવાતી નથી. ખ્યાલ કરો જાણ મી० જોનસ કે મેં પોતેજ તમોને આવ્યે જવાન ગ્રહસ્થ પાસે અહીં સુધી તેડી મંગાવવાનો જોખમ કર્યો. તેજ તમારી ખાત્રી નહીં કરશે કે એ ખુન સાથે મને પોતાને કાંઈજ લાગતું વલગતું નથી ?”

તે સુપ્રીન્ટેન્ડન્ટ જાણ્યારા ધન્યુપદ્ય થયો. તેને કાંઈ સમજીજ નહીં પડી. જાંઘગીર નરીમાન તો ગુજરી ગયો હતો, તેની લાશ પર જીરી વટીક લગાઈ હતી, ને તે લાશને અવલમંજલ પોંદ્યાડવામાં આવી હતી; તે છતાં તે તો અત્રે જીવતો હતો ! તેને, તેથી, થોડીક આગળ તેહકીક કરવાનું મન થયું.

“ત્યારે તારા આરડામાં અમને જે લાશ મત્રી તે કાઢતી હતી ?” તેણે ચમચાવીને પુછ્યું.

“માહરા જોડ્યા ભાષ જમશેદની.” જાંહગીર આતુરતાથી ખુલાસો કર્યો. “તે મને મલવા આપ્યો. અમારા વચ્ચે થોડીક તકરાર થઈ, અને તે વચ્ચે તથાઈન બેઠતાં હાઈદીઝીઝ હોવાથી ટપ દબને ગુજરી ગયો. તે અમે અર્ધા સાથે દમલખાણ કરીને સાથે આફ્રીકા તાલસી ગયેલો ત્યાંથી લખપતી થઈને અત્રે પાછો ફરેલો હતો, અને તે હજી અત્રે કોઈને મલ્યો નહીં હતો. તે વાતનો મેં લાજ લીધો. તેણે મને વચ્ચે પરજાવાથી ખાત્રી આપી હતી કે પોતાનાં મોહોત બાદ તે સધલું મનેજ આપી જવાનો હતો, અને તેજ મતલબનું તેણે વીત્ર પણ કીધું હતું, જેથી મેં તેનાં મરણ પછી મારા બચાવને ખાતર જમશેદ નરીમાન તરીકેનો અત્રે કબ્જો લઈને ફાવી જવાની હીમ્મત કાઢી!”

સુપ્રીન્ટેન્ડન્ટ જોનસ અકબ્રથી હેરાત રહ્યો. તેના પોલીસ-ખાતાના ચીત્રવીચીત્ર લાંબા અનુભવમાં તે વચ્ચાએક ઓચંબા બરેલા બનાવોના સમાગમમાં આવી ચુક્યો હતો, પણ આખે એક પારસીના સંબંધમાંના બનાવો તો એક સ્વપ્નના જેવો હોય તેમજ તેને બધા લાગતા હતા.

અને જાંહગીર એ તેની નરમાશનો લાભ તરત કાલજથી લીધો. તેણે હવે તેને બેસાડ્યો, અને પછી પોતે બેસીને બધું માંડીમેલીન તેને કહ્યું. તેણે કાંઈજ છુપાવ્યું નહીં. મંચી ફરારા અને ખલ ઝવેરીએ ભાગમાં પીરને થોડોક નહાનકડો અવેજ ધીરીને તેની જાંઘીના વીમાની ત્રણ લાખની મોટી પાદશાહી પોલીસી ઉતારવી લીધી હતી, અને તેઓ તેના જીવ પર ટાંપતા હતા ત્યારથી તેણે શરૂ કર્યું. એ પીરમહમદ યુરોપની મુસાફરીએ જવા માંગતો હતો અને એક સંકેટરી શોધતો હતો, જેથી સંકેટરી તરીકે તેઓએ તેને મોકળવા કાઢ્યો હતો તે કહ્યું ને અકસમાતથીજ મરણ થયું હોય એવી રીત દુર દેશાવરોમાં તેની સાથે જઈને તે બે પીરમહમદનું કાટલું કાઢી નાંખે તો તેને પચીસ હજાર રૂપ્યા આપવાની તે બે બહમાશોએ શરત કરીને લાલચ બતાવી હતી તે પણ સમજાવ્યું.

“અને તો એ નોકરી કયુલ રાખી હતી?”

“હા; પીરમહમદને મારવા નહીં પણ બચાવવા! હું પોતે અત્રેથી કંઈ જતો રહેવા ધણુંજ આહતો હતો, અને મને એ તક મળી અર્થ તે વચ્ચે લાંબી નીગાહ પુમાડીને મેં કયુલ રાખી મારી

મતલબ પુરાવા સીકડે એ જી ખુનીઆને પછીથી પકડવાની હતી, અને તેથી પીર સાથે પરદેશ જમને કાગળો લખી તે લોકોના જવાબોના પુરાવા મને મલે ત્યારે હું પીરમહમદ આગળ તેઓને ઉઘાડા પાડવાનો હતો.”

સુપ્રીન્ટેન્ડન્ટ જોનસે એ સબલ્ડ ગંબીર ધ્યાનથી સાંભળ્યું, ને પછી પોતાની તેહકીક જારી રાખી.

“તું ને એને જાણે પોતાને ત્યાં જમવા તેડયા, અને ત્યાં એક ખીજની ઓળખાણ કરાવી—એમ?”

“હા, મી. જોનસ,” જાંઘગીરે જવાબ કર્યો. “જાલ અને મંચી માહરા ફરેખના આંટામાં આપાદ આવી ગયા હતા. તેઓ પ્રમાણીકપણે એમજ સમજ્યા હતા કે હું ધણો મોહતાજ અને છવથી કંટાલેલો હોવાને લીધે પચીસ દુગ્ગરની મોટી રકમની લાલચપર પીર મહમદ સાથે જવા અને કાંઈ દુરદરાજ દેશાવરમાં તેનું ખુન કરવા ખરાં મને કબુલ થયો હતો. એટલાવારતે જાણે પછી પોતાને ખંગલે એ ખાતાંની ધધુખર કરી, અને ત્યાં અમોને એકઠા કર્યા અને મેલવ્યા.”

“અને પછી જમીને તમો લોકો જેઉ જાલને ત્યાંથી સાથેજ નીકળ્યા?”

“હા. પીરમહમદ ખીજે દાહડે કંઈ આખો દહાડો રોકાવાનો હતો, જેથી મને મારા પોતાના તાકીદના અંગત ખરચના ખસો ત્રણસો આપી દેવા તે મને પોતાની સાથે રાતોરાત પેડરશોડપરના પોતાને ખંગલે લઈ ગયો. અમે જેઉ ચાલતાજ ગયા. તમે જાણો છો તેમ જાલના ખંગલાથી એ પીરનો ખંગલો કાંઈ ધણો દુર નથી. ત્યાં તેણે મને સો સોની ત્રણ નોટ મલી રૂપ્યા ત્રણસો આપ્યા, અને હું ચાલતો થયો. એ પછીજ એ ખુન થયલું હોવું જોઈએ. મને તો કાંઈ તે વાતની ખબર તક નહીં! મને તો ખીજ રાત્રે જમશેદ મળવા આવ્યો, અને તેનો દમ ગુંગળાવાથી હું બરેનડી લેવા સાંમેની દુકાણે દોડ્યો ત્યારે તે વખતે એક પેપરનો એકત્રા મળી ગયો, અને ત્યારેજ એ કરપીણ ખુન થયલું હોવાની જાણકાર વાત પેહલીજ વખતે માહરાં તો જાણવામાં આવી!”

હવે સુપ્રીન્ટેનડન્ટ જોનસને બધું દીધા જેવું સમજ પડ્યું. તેણે ખાતરજમા સાથે જોષ લીધું કે જાંઢગીર ખુનના અપરાધથી ખરેખર ખીલકુલ બેચુનહા હતો, અને જાંઢગીરે તે તકનો લાભ લઈ તરત તેને રાજની ખાતમી આપી તે કરીમ કરમાલી (રાજે) તેને નવા વરસની આગલી રાત્રે ઐપોલો બંદર પર મલ્યો હતો ત્યારે પેડરશેડ પર એક ધનવાન જોનનો અંગલો ફાડવાની તેની યોજનામાં તેને મદદ થવા તેણે જાંઢગીરને કહ્યું હતું તે તેણે મીઠા જોનસને હમણાં પાછું યાદ કરાવ્યું, અને તે બધું પ્રસંગોપાત અને પુરતું થઈ પડ્યું. વાંચનાર યાદ કરશે કે લુચ્છા રાજાએ ઐપોલો બંદર ઉપર જાંઢગીર કને એ દરખાસ્ત રજુ કરી ત્યારે વટીક કરમસંજે સુપ્રીન્ટેન્ટ જોનસ તેઓની બાબતમાં જાણેલો હતો. અને પછીથી જાંઢગીરે મહીનાની આખેરીએ પોલીસમાં પોતાનું કામ ઠેકાંથી નહીં મેંધાવવાની ગફતત કરી તે વાસ્તે એ સુપ્રીન્ટેનડન્ટ હીરાજી કાયમેનવાલાં ઘરમાં તેને ચેતાવવા ગયો ત્યારે પણ એ બાબતની વાત થઈ હતી. જ્યેઠલાવાસ્તે હવે અનુમાન ખીલકુલ સેહલ હતું કે જાંઢગીર પીરના અંગલામાંથી બાહર પડ્યા પછી રાજે અને તેના મલત્યાઓ એ અંગલાપર ફક્ત ચોરીનો ધસારો લઈ ગયલા હોવા જોષએ, અને તે વખતે પીરમહમદ તરતનો આવેલો અને ઘરમાં જાગતો જોષેલો મળી આવવાથી તે કરપીણેએ હોજતોજમાં પોતાની સલામતીને ખાતર તેને જાનથી મારીને પેલી મોટી તીજેરીમાં તેની લાશને ડેસવી દીધેલી હોવી જોષએ. તેઓ તીજેરી ફાડવા તો આવેલાજ હતા, અને તેથી કીમતી ઝર ઝવેરાત વીગેરે છુટી લીધા બાદ તે લાશને તેમાંજ છુપાવવાનો તેઓને લોભ અને વીચાર થયેલો હોવો જોષએ !

અને ભલાંઓથી બહુજ થાય છે. સુપ્રીન્ટેન્ટ જોનસ બહો ભલો હતો, અને આએ કમનમીય આડમીની ખરેખરી દયા લાગી કે કીસમત અજબજેવી કીસમે જે ચોરવાસીનાં અકરમાં ગલાં સુધી ફસી પડેલા કમખખત સામે રહ્યું હતું, અને જે આ એ દારંગી દુન્યાનાં તોફાંલુમાં કાઈ અજબજેવી કીસમે હેરાંત પરેશાંત અને પાયમાલ થતો આવ્યો હતો. તેણે, તેથી, તેને પકડયો નહીં. તેણે હવે પેહલે રાજની અને તેની ટાળીની ધરપકડ કરીને ખરીવાત શું હતી તે અજબજાંમાં લાવવાનો નેહાકરવો લોભ અને કરદ કરવો એ

અલખત, તે એક મોટા જોખમ કરતો હતો કે તે એકદમ જાંઘીરને કેદ નહીં પકડતો હતો — એ તેની ફરજની હતી ઉપરાંત થતું હતું — પણ તેણે પેહલાંથીજ જાંઘીરની સચ્ચાઇને નેડીને વાસ્તે સાફ માન્યું હતું, અને તેનો તેને આ વખત પણ તે બહા આઢમીએ લલાઇથી લાલ આપ્યો. તેણે પોતાના મનને સમજાવ્યું કે પીરના ખરા ખુનીઆને પકડવાને વાસ્તે જાંઘીરની મદદ અને શાખીલગીરીની જરૂર હતી, અને તે જો જાંઘીર છુપ્યો અને છુટો હોય તોજ થઇ શકે. જાલ ઝવેરી અને મંચી ફકીરાને પકડવામાં જાંઘીરની જુખાનીની ઘણી જરૂર પડે અને તે વખતે તો, અલખત તેને જાહેર કરવો પડે; પણ તે આગમચ રાજ અને તેની ટોળકીને પકડીને તે એ આસામીની મજબુર ખુનમાં કશીજ શાખીલગીરી નહીં હતી એ વાત પહેલાં પુરવાર થયલી જોવા ચાહતો, જેથી તેણે જાંઘીરને તુરત વેલા જતો મેલ્યો.

“માહફૂ ખી પગે લાગીને એટલુંજ માંગી લેવાનું છે,” જાંઘીરે વીનંતીથી કહ્યું; “પછી માફ ગમે તે થાય તેની મને પરવાહ નથી. મારી મોહરદાર અને એકના એક બચ્ચાંની પાક છબજ-તને વાસ્તે હું આજે ખુનમાં કશીજ રીતે શરીક નથી એટલુંજ જાહેર રીતે પુરવાર થયલું જોવા હું તલખગાર ને તલખાપડ—છેઉ. —” અને, ટુંકમાં બધા જ્ઞાન ગોઠવીને અને બધી સંપુર્ણ વાતચીત કરીને સુપ્રીનટેન્ડન્ટ જોનસ ફલી સાથે જાંઘીરના બંગલામાંથી જાંઘીરને પકડ્યા વગર, તે રાત્રે પાછો બાહેર પડ્યો ત્યારે છેક મધરાત થઇ ગઇ હતી ।

પ્રકરણ ૬૦ મું.

—:~:—

પ્રીનટેન્ડન્ટ બટર્સ એ દરમ્યાન ફાંદામાં પડેલો પોતાની કાશીશ ઘણી ખંતથી આગળ વધારતો ગયો. તેનો બધો આધાર હવે જાંઘીર નરીમાન મરી ગયો તે વખતે પરેલના ભોમવાડા લેનમાંનાં તેનાં ઘરમાં તેની આગળ કોણ હતું તે સોધી કાઢવામાં

સમાધાઈ હતો. તેટલી જ તે બાતમી મેલવી શકે તો તેને લાગ્યું કે બાતમી તો અચ્ચાની રમત જેવું સહેલ હતું. “ઝેનકવાયરી ઝોરીસ” ના તેના મિત્ર મી. વેસ્ટન મારફતે (આપણે આગળ વાંચી આવ્યા તેમ) તે એટલું તો નક્કી કરી શક્યો હતો કે સાઉથ આફ્રીકાથી મોટા દલ્લો મારીને આવેલો કાષ્ટ પારસી જાંહગીરની ખબર કાઢવા આવ્યો હતો, અને જે દહાડે જાંહગીર મરી ગયો તેજ દાહડે તેનાં કાંમ ઠેકાણાંના પતો તેને ત્યાંથી લઈ ગયો હતો; અને એ ત્યારે બેસતું આવતું હતું કે જાંહગીર મરી ગયો ત્યારે તેની પાસે તે લખપતી પારસીજ હોવા જોઈએ.

મગર તે કાણુ હતો? તેણે મી. વેસ્ટનને તે કેવા એહરાનેા અને કેવાં રંગરૂપનેા હતો તે બધું બારીકાથી પુછ્યું હતું, અને જે જતાંત તેને જવાબમાં કેવામાં આવ્યું હતું તે ઉપરથી તો એ બાહોશ હીટકટીવને માનવાને લાલચ થઈ કે જમશેદના જોડલાઈ અત્રેથી ધણાં એક વરસોની વાત પર કાણું ધોણું કરીને દુરદેશાવર નાહસી ગયો હતો તેજ એ હોવા જોઈએ ?

કમનસીમે બોધવાડા લેનમાંથી કાષ્ટ એ વાતની બાતમી આપી શક્યું નહીં. કાષ્ટએ એ મીલાકતીને જાંહગીરને મલવા આવેલો જોયોજ ન હતો. હીરાજ કાયમેનને ત્યાંનાં તો બધાં ધસડાઈને તે રાત્રે કોટમાં માણેકજી શેઠની વાડીમાં નવજોન ખાવા ગયા હતા, અને રહી સહી નજી જે એકઠી ઘરમાં રહી હતી તેને બી સહીનીતા સાથે પરેલથી કોલાબા સુધી ત્રામમાં એક લટાર મારી આવવાનું શીફર થઈ આવ્યું હતું !

બટર્સ એમ છતાં, એ વાતની પાછી ને પાછી જુસ્તેજો કરવા એ લતામાં અને ખાસ કરીને હીરાજ કાયમેનનાં ઘરમાં ઉપરા સાપરી ધકેલા ખાયા કરેા હતા, અને આવાં કોસાંના શુસ્સાનેા થરમામીટર, તેથી, વધારે ને વધારે ઉંચો ચઢેા રહ્યો હતો । તેવણુ કંટાળી ગયાં હતાં એ ખુનની અને એ પારસી તેજાને ઘર મરી ગયો હતો તેની તે વાત તેવણુનાં ઘરમા એટલી ઉપરાસાપરી થતી રહી અને થયા કરતી હતી કે તેમણે એ વાત જમતાં જમતાં તેવણુનાં ઘરમાં કદી કાષ્ટ કાઢેજ નહી એવો ખાસ “બુલેટીન” કાઢ્યો હતો એમ છતાં નજીએ વાત ઉપાડી જે દહાડાને વાસ્તે અમો હાથમાં

લખીએ છીએ તે દહાડે પલ્લુ બટર્સ આવી ગયો હતો. એતેશાક જ્યારે કાંઈ ધરમાં નહીં હતું ત્યારેજ તે દહાડે તે એ પરપુષ્ક કરવા આવ્યો હતો, ને રાત્રે બધાં સાદરીપર ગોઠવાઈને પેટની પુખ્ત કરવા બેઠાં હતાં ત્યારે નજીએ તે વાત યાદ આવતાં બધાંને કહી સંભળે એ થયો હતો કે તે દહાડે બટર્સ આવી ગયો ત્યારે નજી ધરમાં એકલીજ હતી. આવાં ડાસાં મોહલામાં રવાન થયું હતું ત્યાં બેસવા ગયાં હતાં. તેવણુનો તો તે ધારોજ હતો. આખાં પરેલમાં કોઈખી મરી જાયે અને અને તેવણુના ખજુવામાં આવે તો સાદેલો વીંટાડી આવળ વેરતું માથુ બાતું તતરાવી તથા શોભાને વાસ્તે એક કાસો રમાલ કપાલપર પાંધીને બેસવા જઈ આવવાનો અભખરો તેવણુને હંમેશ ધણો રહેતો હતો તેવણુની તકરાર એ હતી કે એમ કરીએ તોજ આપણે પોને મરી જઈએ ત્યારે આપણું પોતાતું પાથરાણું બી બરચક ભરાય, અને આપુને ધણી શોભા લાગે !

અને નજીએ જાહેર કર્યું કે પોલીસવાળો ગોરો ” આજે બી આવ્યા ગયો હતો. તે તો નાંખી નાંખીને હવે એમજ પુછેછ કે એ મરી ગયો તે પારસીના ચેહરાનાજ મલતા ચેહરાના કાંઈ પારસીને તે રાત્રે અત્રે મલવા આવેલો કાંઈએ જોઆતો કે નહીં.

તેનાજ જેવો ચેહરાવાલાને ? ” ખસરમાઈએ મોઢાંમાં ઢાખી દેવાનો જે એક માટો દણુસો તવાર રાખ્યો હતો તે હાથ રોડી રાખીને થોડો વખત થોખી જતાં પુછ્યું. તે પલ્લુ આજે જલદીજ ઘેર પાછો ફર્યો હતો. પેલી જરમન અબળા કેથેરીન વેબરતું કાગળ બાંહગીર નરીમાનને આપીને ને એકડી વારે રૂપ્યા દોહસેનો તડકો મારી આવ્યો હતો. ત્યારથીજ તેવું ધડપર ધડ નહીં રહેતું, અને માએ હવે એ કમાડિ પુતને કાંઈ સારે ઘેર પરણાવા અદરાવાતાં કાજ વસતરાર શોધતી હતી તેની ખુશાલીમાં કાંઈ નહીં તો તે વાતને લગતી કાંઈ ને કાંઈ નવી જુની સાંભળવા તે રોજ ઘેર ઉલટમંદ જલદીજ પાછો ફરતો હતો. અલખત નજીતું ધણું કોહી જતું હતું. તેને પોતાનો એ મરવાઈ બાઈ ખસર ધણો ગમતો હતો, અને તેની આંખમાં ગમતી થવાના તે પોરીએ ધણા પછાડા માર્યા હતા. એટલાવાસ્તે કોમ ને કોઈ સાથે બાહરો પાહર ખસરતું નકકી થતું તેવું તેણીને ધણું ઝેર લાગતું અને તેથી તે ધણું ઝેર ફાકતી.

તે ધણું કરીને તો અધાઓ સાથે એ વાતને વાસ્તે રીસાઇ બી રહેલી, પણ આજે પેલો “ પોલીસવાલો એરો ” આપ્યો તે કાંઈ તે લોકને કડવા વના ચાલે? તેથીજ નેણે આવાં ડોસાંની આડલી બધી મના છતાં જમતાં જમતાં હીમ્મતથી તે વાત ઉપાડી હતી.

“ શું નજી, શું ? ” ખસરએ તે સાંભળીને ઉપર કેહવા મુજબ એક મોટા દણુસાવાલો હાથ અગ્નયયેબીમાં રોકી નાખતાં સવાલ કર્યો;—અને પછી પોતાના આપ તરફ ફરીને વધાયું, “ આપા, આએ નજી કેહ તે સાંભળો કે ? કેહજે પોલીસવાલો પુછી ગીયેલો જે આપરો ભારત મરી ગીયો તેજ એહરાનો કાંઈ પારહી અહીં આવી ગીયલો કે નહી ? ”

“ હા, પણ તેવું તું હું કેહે ? ” હીરાજી ખબડ્યો. તેવણુને કાંઈ ખાતાં ખાતાં રોકે કે વાત કરાવે તે કાંઈ ઝાઝું ગમતું હતું નહીં.

“ યે, હવે તો તમે અધુ લુગીજ જયા કરો, બાવાજાન ! ” ખસરએ છણુકો કર્યા. “ હું રૂપ્યા દોહરસો પેલાંને કાગલ આપીને મરી લાવેલો ત્યારે મેં આવીને તમારી આગર બધી વાત કીધેલી કેની ? ”

“ પણ બહી દેની હું વાત કીધેલી તે ? એમ પીછેરીમાં બાલીને પથરા હાતા ફેંક્યા કરે ? ” હવે આવાંડોસાં ઉખડ્યાં.

“ મને કાંઈ યાદ નથી ! ” હીરાજીએ ચુસ્તો કર્યો.

“ મને યાદ છે, માસાજી, ” નજી વળી પાછી હયાં વચ્ચે હોમાઇ. “ એવણે આવીને આપરી આગળ વાત કરેલી જે જેને કાગલ એવણુ આપી આયા તે તો જાણે નરો નરો આપરે તાંહાં જે મરી ગયો તેજ ! ”

“ તમ્મારા હમ—આપા, ખરેખરો તેજ ! ” ખસરએ ધણુ જુરસાથી કહયું, “ માહારી તો અગ્નયયીજ નથી ભાગતી મેં તો આપરો ભારતને એ ત્રણ વખત તદ્દન અછરતો જોયલો, પણ તોબી ખદાયનાં બંદા હોતો તો માતજે કે હું જેવારે આએ અખપતી પારસીને પેલું કાગલ આપવા ગીયો ને મેં તેને બરાબર જોયો તાહરે મને તો જાણે એમ લાગેશું કે દખમાંમાંથી તેજ જાણે પાછો ઉડી આવેલો ! ”

“ આ જુહુંરે, એવી વખત એ વખત વાતનાં કરતાંએને ને કરવાવાલાં એનો આવાં ડોસાંએ એ સાંભળીને પોતાના મોઢા રાથોડીસાંહે

ખરાડ મારી ! દખ્ખામાંથી રવાના હોઈ આવે એવી અધર્મી વાત સાંભળતાં તેવણુને અશોભણ બહુજી કમકમ્યો, અને તેવણુની મના છતાં એ વાત કાઢવા વારતે નહીં પર તેવણે પુદ્યાં પુદ્યાં જેવો ડોળો કાઢ્યો ! “તું મરે વાતની કરતી ને કાઢરતી ! હું કરું જે તરેલા બીંડાનાં ધીમાં હાથ લપટાયલા છે, નહીં તો હમણાં હપાત હપાતે મારીને તારો ખરડો હલકો કરી નાખતે !” —અને, અલખત, ધરમાં ડોસાનો તહરાસ ઝાઝો એટલે સૌ તુરત વેલા દમ મારી ગયાં, અને એ વાત ત્યાંજ દબ પડી.

પણ ખસરના જીવને એ પછી કલ વલતી ન હતી. તેને લાગ્યું કે પોલીસ એનાજ કોઇ ચેહરાના આદમીની જુસ્તેજેમાં હતી તો કાંએ નહીં જઈને તે પોતે પોલીસને ખાતમી આપી દીધી કે તેણે એવા ચેહરાના એક આદમી ફાંણે ઠોકાણે જીવલો છે ? ને છોકરાને લાગ્યું કે ન્યાયને મદદ થવા દરેક પ્રમાણીક શેહરીની ફરજ છે, અને તેથી તેને પોલીસને એ ખાતમી આપવીજ જોઈએ.

બીજી સહવારે, તે ઉપરથી, વીકટોરીઆ જોડીને તે લોકું કરવા જ્યારે બહાર પડ્યો ત્યારે પેહલે પાધરો ખાપખલાની વડી પોલીસ પોલીસ પરજ ગયો તેણે ત્યાં જઈને સુપ્રીન્ટેન્ડન્ટ બટર્સને મળવા માંગ્યું, અને બટર્સ અજબ થતો તેની આગળ આવ્યો, જ્યારે તેણે તેને સઘળી હકાકત જ્યાં કરીને કહી. ફક્ત તે કાગળમાં શું હતું તેજ નહીં કહ્યું. રૂપ્યા દોઢસો તેણે તેની કીમતના આપેલા હોવાથી તેને લાગતું હતું કે તે પારસીની એટલી વાત તો તેણે લજાઈથી ખ્યા વવીજ જોઈએ તેણે ફક્ત એટલુંજ કહ્યું કે તે મહરથ ખરશેજી લશ્કરીને નામે “જેલમોત વીલા”માં નેપીઅનરી રોડ પર રહેલો છે. કે જેને એ કાગળ ને આપી આવ્યો હતો, અને તે લખપતી પારસી આપેલું તેનો લોકુત જાલગીર નરીમાન જે તેજા ધરમાં મરી ગયો તેને મલતો આવતો હતો.

અને સુપ્રીન્ટેન્ડન્ટ બટર્સ આ ખરેખર બહુ અગતની ખાતમી મળી જવાથી બહુ ખુશ થયો. તેણે કેટલાક વિલટપાવટ સવાલો કરીને ખસરના જશરી જવાબો અને તેનું નામ ઠોકાણું પોતાની નોટશુકમાં દપકાવી લીધું અને પછી તેને બહુ ઠોક કરીને શેકહેનડમાં પોતાનો હાથ આપ્યો—ત્યારે ખસરને લાગ્યું કે તે સીધો પાધરો બેહસ્તમાં પુગી ગયો આવો એક મોટો બોશીસર તેના જેવા એક મરીજ

વીકટોરીઆવાસાને શેકહેનડ કરે એ—તેને લાગ્યું કે—તેના તમામ ધંધાદારી ખીરાદરોએ ઘણું મગરૂરી માનવા લેવું જ હતું.

“આએ તો ત્યારે પુરવાર કરેછ કે જમશેદ નરીમાન પાછો મુંબમમાં આવેલો હોવાજ નેહએ,” ખસરના જવા પછી ચાલમાંની ખારી આગળ ઉભો રહીને મુખીનડેનડ બદલે એકલો એકલો વીચાર કરવા લાગ્યો; ‘પણ ત્યારે સવાલ એ છે કે તે લખપતી કેમ થયો, અને ખરશેદજી બક્ષીનું બલતું નામ ધારણ કરીને શું કરવા આવી મુવોછ? ગમે તે હોય, પણ જાંહગીર મરી ગયો તેજ રાત્રે એ તેનો બાપજ તેને મલવા ગયલો હોવો નેહએ, અને તે એ વાત જાહેર કરવાની હીંમત નથી કરતો, કેમજે દેખાઈતુંજ છે “કે તેને જમશેદ નરીમાન તરીકે રખે કાંઈ એળખે તે વાતથી તે ખીલતો હશે. હવે માહરે ત્યારે અને મલવું નેહએ, પણ સમાલીને કામ લેવું નેહએ. લખપતીએને કાંઈ કચરપતીઓની કાંતી છેડી મુકાય નહી. હું તેને ખંગલામાંથી જતો આવતો પકડું ને વેસ્ટનને દુશ્મી બતાડી, અને વેસ્ટનજે નેહને ખાત્રી આપી શકે તેની આશીસમાં જાંહગીરની ખબર કાઢવા આવેલો એજ આસામી છે તો પછી જાંહગીરને ચાકકસ પાવે, પીરમહમદનો ખુની દરાવવા વાસ્તે કાંઈજ મુશકેલી પડવાની નથી, અને આપણે એ એક નવી કીર્તી ખાટશું !”

પ્રકરણ ૬૧ મું.

—:૦:—

ખીન્ટેડન્ટ બેન્ચ પછુ તે રાત્રે ઘણા ઉંડા વીચારમાં ગરક થયો. તેણે બેયું કે એ આદમીઓ ખાત્રીપુર્વક જાણી ગયાં હતાં કે ખરશેદજી લરકરીને નામે “એલમોંટ વીલા”માં રહેલો પારસી સાઉથ આફ્રીકાવાલો જમશેદ નરીમાન નહીજ હોતો, એ એ આસામીમાં એક તો પેલી જરમન

અબળા અને ખીબે પેલો તેની સાથે આવ્યો હતો તે એમ છતાં મનીમત એ હતું કે તેઓ અને તો પોતાની સલામતીને ડર કરીને નાહસીજ ગયાં હતાં, અને તેથી તેઓ હાલમાં કાંઈ ખગાડ કરી શકે

એમ ન હતું. તેઓ એક ખુની હુમલો લાગતાં પકડાઈ ગયાં હતાં, એટલે પોલીસથી બીધેલાં હવે તો તેઓ પોલીસથી નાહાસ્તાંજ કરવાનો નક્કી સંભવ હતો.

અને બીજી સહવારે તે બેડ ડીટકટીવ દોરતો એકમેકને મળ્યા. એ ખસડ આવીને બટર્સને મળી ગયો તે પછીની વાત છે. અને એક બીજાની આગળ પેતપોતાની કરેલી શોધોની વાત કરીને પેટ ખાલી કરી નાખવા ટાંપીજ રહેલા હતા.

“કેમ, વીલ્યમ, કાંઈ તારી તરફનું નવું?” એક બટર્સ તેઓ એકલા પડતાં સાથે સવાલ કર્યો.

“બધુંજ જાણુવા જેવું છે, વીલ્યમ.” જોન્સે જવાબ કર્યો, “અને મને તાહરી તારીફની મદદ જોઈશે. હવે તો આપણને સાથે મળીનેજ કામ લેવાનું છે.”

એક બટર્સ મોટે સાદે હસ્યો.

“તે મેલવેલી ખબરો મેં મેળવેલી ખબર જેટલું વળુદ ધરાવતી હોય એ હું માની નથી શકતો, વીલ્યમ,” એક બટર્સ બજાવ્યો; “તું બધો અજબ થાય વાઈ જે હું તુંને એમ કેહું કે જાંહગીર મરી ગયો ત્યારે તેની આગળ કાણુ હતો તે મેં આખા પકડી શોધી કાઢેલું છે તો?”—અને વીલ્યમ જોન્સનાં પુછ્યા વગર એક પોતાના સધળાં સ્ટુપીડ અનુમાનો તેને કહી સંજાળાવ્યાં, કે જ્યારે વીલ્યમે તો તેની એ વાત બધી તે માનતો હોય તેવુંજ ડાળ બાધ્યું, અને તેની બાહોશીની ઘણી તારીફ કીધી. તે હાલમાં જાંહગીરને બેડ પોતાના એ ગોઠવાને બી કેહવા કે જાહેર કરવા નહીજ સાહતો હતો. તે બંને આદમી જાંહગીરને અને તો અચાવાજ બધો ખંતી થયેલો હતો.

“હવે એ વાત પડતી મુક, ને એક મને બીજાં કામમાં હાલ તો મદદ કર, વીલ્યમ” જોન્સે સમજવ્યું. “હાલ તો તું એ લશ્કરીની વાતમાં કાંઈજ પગલાં ના બર. મને એટલું પ્રોમીસ કર. હાલ તો તાહરી બધી મદદ મારે વાસ્તે સાચવી રાખ. મેં ચોક્કસ ને મજબુત ખાતમી મેળવીછ કે પીરનું ખુન કરનાર પેલા રશીઅન “રાજો” છે, અને માહરે તેને ઝીલી લેવો છે. હું તુંને એ માહરી કીર્તિમાં બાગ આપવા ને સાંમેશ કરવા માંગુછ. આપણે તેને પકડ્યું તો હું ખુન સાંખીત કરી શકશ, અને કેસ બધો અગતનો હોવાથી આપ-

જીને બેઠેને ઘણી સારી શોખા મલશે અને ઘણું સાફ પ્રોપોસન પેદા કરી શકશું.”

“એટલે, શું તું હજી તારી જીદ પકડી રાખવા માંગેછ કે મરનાર જાંહંગીરને એ ખુનમાં કશું લાગતું વલગતું હવુંજ નહીં ?”

“કશુંજ નહીં,” ડીટેક્ટીવ જોન્સે જોસથી કહ્યું; “તું ફક્ત એ રાજાને ઝીલી લેવામાં મને મદદ થા, અને પછી તું જો કે એ ખુન હું પુરવાર કરી શકું છ કે નહીં !”

“પણ માફરે તો આજે લસ્કરીને પેહલાં ગરદન મારવો છ ?”

“પેહલાં રાજાને; પછી લસ્કરીને !”

“વારું ચાલ, એમ તો એમ ! ક્યારે જવાનું છે રાજાની ધર-પકડને વાસ્તે ?”

“આજેજ રાત્રે ! મને એક ચોકકસ ખાતમી મેલેલી છે, જેથી રાજા અને તેનો મલત્યો દોરત અમદુ આજે રાત્રે કાંદાં મલાવાનાં છે તે હું જાણી આવ્યો છું. લતો બધી એજ જાતના ઘેરફાડુઓ ને બાદ માશોથી વસાયેલા છે.”

“પેલો માહલક્ષમીવાલોજ ?”

“તેજ ” વીલ્કમ જોન્સે જવાબ ક્યો; “આપણને ભરેલી રીવાલ્વરો લઈને જવું પડશે, અને સાથે બીજા અરધી ઇન્જન ઓટો-સરોને બી લેવા જોઈશે.”

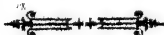
“પણ તુંને એ ખાતમી લાવી કેણે આપી ?”

“કેટ લેસલીને મેં એ કામ સોંપ્યું હતું,” જોન્સે જવાબ કયો. “આપણાં ડીટેક્ટીવ ખાતાંમાં એ અજળાને રોક્યા પછીથી આપણને ઘણી મદદ થયેલી છે. ગમે તે જાતના પોશ્ચાકમાં રંગરૂપ ફરવી ગમે ત્યાં એક અજળા તરીકે એ ધુસી જઈ શકેછ, અને ઘણી આબાદ ખાતમીઓ લાવી શકેછ !”

“વારું, ત્યારે આજે રાત્રે નવ વાગતે આપણને અહીંજ મળવુંછ એમ ?”

“હા, કદને બી મેં અહીંજ બોલાવીછ,” વીલ્કમે જવાબ ક્યો, “અને હું તારાં પ્રોપોસ પર વીસવાસ રાખુંછ કે એ કામ સરળમ થાય ત્યાં સુધી ખરશેદજી લસ્કરીનો સત્તાલ તું બીલકુલ પડતોજ મુકશે; નહીં તો બધી મારા પ્લાન ઉભટાઈ જશે.”

“ યુ હવે માર્ક વર્ડ કોર છે, વીલ્યમ, ” જોકે બટરફોર્ડ સંધ્યારે
આવી, — અને તે એ દોસ્તો રાત્રે નવ વાગતે નેક નામદાર રાજા અને
અમદુની ધરપકડને વારતે પાછા એકઠા મલવાતું નકકી કરીને તુરત
વેળા તો તે વખતે છુટા પડ્યા.

પ્રકરણ ૬૨ મું.

—:૦:—

નસાહત અદુબા જ્યારે જાંહગીરને જન્મશેઠ તરીકે
મલી અને ઝાળખીને પોતાના મુકામ પર પાછા
ફર્યા ત્યારે તેમની તબીયત હદ વગરની ઉત્કેશાશ્રી
હતી. તેવણે પોતાનાં ઉતારાનાં મુકામ પર આવીને
તરત ફલીને જોવાની મંગાવ્યો, અને શ્રીરાજ શેઠ-

નાનો તે સાઉથ આફ્રીકાવાળો લખપતી શેઠે કાઠજ નહીં પણ તેના
પુવાનો ભાષજ થતો હતો એમ તેની કને ખુલાસો કર્યો ત્યારે તે
છોકરો—ફલી—પોતે પણ કાંઈ થોડો અજ્ઞાન થયો નહીં. તેવણે તેને
કબુલ થઈ આવ્યા હતા કે હાલ તરત ઉછાછળું તેઓ કશું કરશે
નહીં, પણ ખરી રીતે તો તેઓનું પ્રમાણીક દીલ જોશ મારતું હતું
કે પોતે જઈને પોલીસને જાહેર કરે કે આ માણસ મરનાર જાંહગી-
રની નિર્દોશતા પુરવાર કરવાની સ્થિતિમાં હતો તે છતાં આવડાની
કાંતી અત્યાર સુધી દબાઈ રહેલો હતો ને બરાબા સંતાપા કરતો હતો.

પણ તેવણે મન માર્યું. “ જન્મશેઠ ” તેવણે ખાત્રી આપતો
હતો કે ફલી મારફતે કામ લઈને જાંહગીરનું નિર્દોશપણું તે જરૂરજ
સાબિત કરી આપશે, જ્યારે તેવણે તેને થોડાક વખત આપવા મનમાં
ગાંઠ વાલ્યો. તેવણે તુરત વેલા ફલીને સંધ્યા હમીકત કહી, અને
જઈને તે પારસીને પાછો મળી આવવા તાકીદ કરી—જોકે બોળા બાલો
ફલી એમાં શું કરી શકે તે કાંઈ તેઓને પોતાને સમજ પડી શક્યું
નહીં. ફલી પોતે જા અજ્ઞાન થયો કે માહરી મારફતે કામ લઈને તે
એ જાંહગીરની નિર્દોશતા કેમ પુરવાર કરી શકવાનો હતો ? વાંચનારે
ધ્યાન રાખવું કે આ વાત ફલી તેને પાછો જઈને મળ્યો, કે જ્યારે

ફેની મારફતે સુપ્રીન્ટેન્ડ જોન્સને મળીને તેની મીલાફતે તેને લઈ આવવાની જાહેશીરે તેને વરદી કરી તે આગમચની અમે લખ્યે છીએ.

અને પ્રલીને તેને મલવા મોકળીને ડાસાણ પાધરા પોતાની બી-માર બેઠનની ખખર લેવા તેણીની પાસે તેના આરડામાં ગયા. કુમ્મી એ વેલાએ તેની માયનો વખત સોહવાડવા તેણી આગળ તે દિવસનું પેપર વાંચતી બેઠી હતી. તે તાજ રાતા ગુલાબ જેવું ખચ્ચું બી તમામ કાહેલી અને જાંબલી બની ગયલું નજરે આવતું હતું, અને પોતાના હેતવતા મામાને આવતા જોઈને તે સરેશ્તાનું જરા હસી કે જે, મગર, તદન શીકડું ને ઉદાસીત હતું.

“ જોવાની મામાજી, ” તેણીએ ફરયાદ કરી; “ આજે તો ડાક્ટર કહી ગયા કે હવે જરા જરા ઉઠીને ફરો. ગમે તો નીચે હોટેલના કમપાઉન્ડમાં જરા ઉતરો, પણ મમા માફક માનતાં નથી ! ”

“ હા, પણ કાંએ નહીં ઉઠતી તું, મેહરી ? ” તે ડાસાણએ એ સાંભળીને જરા ચુસ્તો કર્યો; “ એમ ઘોઘ્યોજ પકડી બેસવાથી શું શાયદો છે ? ”

“ માહરાથી ઉઠાતું નથી, અદુભઠ, ” જોતાં દુઃખ લાગી આવે એટલી બધી ઉદારીથી ગરીબ બહી મેહરાંએ જવાબ કર્યો, “ માહરાથી એ જુલાતુંજ નથી. કુમ્મી દીકરી તો ચેરી થાયછ. હું લોકોને માહરુંજ કઈ રીતે બતાઉં ? આ અદુબા, મને ને માહરી કુમ્મીને લખને કેટ દુરદરાજ નહીં તો નાહસી જાયોતી ? ”

“ મેહર, નાદાની ના કર્યા કર ! ” અદુબાએ તેનાં પાસાંમાં બેસીને તેનું માથું પસવારી તેને સમજાવી.

નહીં, માહરાથી ખમાતુંજ નથી ! માહરાથી જુલાતુંજ નથી ! ” મેહરે પાછી ફર્યાદ કરીધી. “ અહીં હું ખાટલાપરથી હવે ઉઠી શકવાનીજ નથી ! ” જોકે માહરું અંતર તો હજારોહજાર સાખ પુરેજ, અદુભઠ કે આખી આલમનાં લોક મુવાં જુઠાં છે ને માહરા વર કદી ખુની હોયજ નહીં હું જાણું કેની ? એવણ ખુન કરે એવા ઉતાજ નહીં. બીચારા જલ ભોગરી આયા તે બી શું કરતાં શું થયું અને કોણ મુવાઓનાં કરતુકે અમે ગરીબ માયોં ગીયાં ! માહરો ખરોજ નેક ધણી ! ”—અને તે બહી અખળા પાછી ફેફેફે રડી, કે જ્યારે કુમ્મી પણ તેને દીલાસો દેતાં ધોધમાર આંસુઓ રડતી હતી !

અડુબાનું ધણું મન થયું. તેવણે તેણીને ધીરજ આપવા હવે કહીજ દેવા ચાહયું કે હુઝો જન્મશેઠ હાલમાં મુંબાઈમાં હતો, અને બેહેસ્તી જે રાત્રે ગુજર્યો તે વખતે તેની આગળજ હતો, કે જ્યારે મરતાં મરતાં બેહેસ્તી ખાત્રી આપી ગયો હતો કે તે બીલકુલ બેગુનાહ છે. તેણે, એમ છતાં, એ વાત ન્હાની કુમીનાં દેખતાં કેહવા ચાહયું નહોં, અને કુમીને, તેથી, નીચે કમચાઉન્ડમાં પા કલાક ફરી આવવા વરદી કરી.

કુમી તરત ગઇ. તે ચાતુરી તરત ચેતીજ ગઇ કે મામાજીને તેણીની માતા જોયું કાંઈ ખાંતગી કેહવાનું હશે. તેણે પોતાની રકતી માતાને, એ ઉપરથી, માયાની એક ચુંમી લીધી, અને પછી પોતે બાહર ગઇ.

“તહારાં અનુમાન બધાં ખરાં છે, વાહલી મેહરાં,” કુમીના બાહર જવા પછી તે જૈફ લાઇએ પોતાની જવાં બેહનને સધ્યારે આપતાં કહયું. “બેહેસ્તી એ મોટી નામોશીના ગુનાહનો જવાબદાર નહીજ હતો એમ કદાચ હજી બી પુસ્તાર કરી શકાશે ખરં !”

“આ, કરી શકાશે ?” મેહરાં બીછાંબાંમાંથી ખુશાલીની મારી ચમકી ઉઠી ને ચીસ પાડતી બેઠી. “મને કેહો—કેહો, કેણુ કરશે ? તમે શા પરથી એમ ધારોછ, ભણજી ?”

“તું એમ જરા જરામાં ઉરકેરાઈ આવ્યા કરશે તો હું તાહરી આગલ કંઈ વાતજ નથી કરવાનો !” અડુબાએ ગુસ્સો કર્યો; અને પછી વળી નરીમાજીથી વધાયું, “હું એક આદમીને હમણાંજ મળી આવ્યોછ જે આપણી મોઢામાં મોટી ખરાબી કરનારો છે !”

આ, કેણુ ?”

“જન્મશેઠ !”

“જન્મશેઠ ? જન્મશેઠ અંહી કાંહથી આવ્યો ?”

“એ તહારી ખરાબી કરીને મુંબઈ મુકીને કહરાંમન પરેલો હમણાં અત્રે પાછો ફરેલો છે, અને લખપતી ઘષ્ટને આવેલો છે. તે અંહી હાલમાં મુંબઈમાં છુપે નામે રહેલો છે ?”

“પણુ તે શાપરથી આશા આપેછ, ભણજી ? તે શું કરી શકવાનો છે ?”

“બેહેસ્તી ગુજર્યો તે વખતે તે રાત્રે એ તેની આગળજ હતો ?”

“આ, ખરેખર !”

“ હા; એ કેહછ, અને એને જુડું કેહવાતું કંઈ કારણ નહીં હોય ? ”

“ પણ મુઘારે એ ! તાહારે મારા ધણી ગુજાર્યા ત્યારે આગળ હતો ને તે છતાં કાઢતે કંઈ કેહરાવ્યું બી નહીં. ”

“ એ કમળત પોતેજ બીહી છૂલ રહેલો ને જાહેર શું થઈ મરતોતો ? ” અદુબાચે ગુસ્સો કર્યો; “ હું કેહુંછ તે તું સમજેછ કેની ? એ તો છુપે નામે અહીં આવેલો છુપોછાંનો પોતાના લાઘને મળવા ગયલો ત્યારે જાહેર કેમ થઈ શકે ? અને એ કેહછ બેહસ્તીએ મરતે હમે ખાત્રી આપી કે તેને એ ખુન સાથે કંઈજ લાગતું વલગતું નથી, અને તે બીલકુલ બેચુનાહ છે. તેણે બધું પુરાવા સ્વીકે એને કહ્યું ને સમજાવ્યું. ”

“ ને તોબી તે વાત એ મુઘો જાહેર નથી કરતો ? ” મેહરાંએ કકલાત કીધી. “ એા હું કેમ ખમી શકું ? માહરા નેક મરનારનાં નામ પરથી એ કાલી ટીલી ધોષ કાઢારવીજ જોઈશે ! ભઈ, તમે હમણા ને હમણાં કંઈ કરો ! એ જોઈએ તો એનાં કીધાં કરતુકાની સજામાં નરખમાં જાએ, પણ તેથી માહરા નેક ધણીનું નામ કાંઈ જુડું થવું જોઈએ ? માહરં એકનું એક બચ્યું કાંઈ જનમોજનમ લજવાઇને વાજ-વરવું જોઈએ ? તમો પોલીસમાં જાએ ને એની ફેટ પકરાવો, કે પોલીસ એને ખરીવાત એકદમ જાહેર કરવાની ફરજ પારે ! ”

“ વરી તું એમ આકળી થઇ, મેહરાં ? ” ખાંનખાહદુરે પાછો ગુસ્સો કર્યો; “ હું માહરં બનતું કરુંછ. હાલ તો આપુને હજી કલે-વલેજ કામ લેવાતું છે. આપુને એનાં વચન પર વિશ્વાસ રાખવો જોઈશે. એ પ્રોમીસ કરેછ કે હું જાહંગીરની બદનામી દુર કરી આપશ ! ”

“ હા, પણ ત્યારે જરા મને તો તેની સાથે મેળવો ? મને તો એને એ વાત કેહવા ને સમજાવવા દેઓ ? ” મેહરાંએ બેઉ હાથ જોડીને માંગી લીધું. “ માહરા બેહસ્તીની છેલ્લી ધડીએ એ આગળ હતો તો હું તો જરા એને મળું ને બધું જાણું ? માહરા વાહલાએ બીયારાએ કેમ કેમ પોતાનો કાજખરો જીવ કાઢારવો હોશે, અને છેલ્લે છેલ્લે મરતાં હમે શું શું કેહ્યું હોશે તે હું તો જરા સાંભરું ? ”

“ કંઈ લેલી થઈછ, મેહરાં ? ”

“હા, હું ઘેલીજ થઈ જવશ, લઈજી, જે તમે દયા કરીને તરત મને નહીં લઈ જશો તો !” મેઢરાંએ વધતો કંકલાટ કર્યો. “જીવતાંજીવત ખી તો લઈ ॥ બધી એણેજ ખરાખી કીધીજી તો હવે તેના મુઠા પછી તો કહીએ જે તું એટલી બલાઈ કર ? હું તેને બધું એ કેહવા માંગુજી. હું તેને જાહેરમાં ખુલાસો કરવાની ફરજ પારવા માંગુજી. !”

“પણ તે બધું હમણાં નહીં અને !”

“હમણાંજ ! આજેજ, અહુઆ !” મેઢરાંએ કહી નહીં કીધીલી એટલી બધી આજે હઠ કીધી; “તમે નહીંજ લઈ જશો તો હું પોતેજ જવશ. હું માહરી કુમીને લઈને જવશ ! હું પોલીસમાં જવશ ! હું કંઈ ખી કરશ !”

“વાઈ ચાલ, જરા ધીરી પર,” તે બાઈએ ધીરજ મનાવી; “લે, હું તુને વચન આપુંજ કે કાલે સહવારે હું તુને તેની આગલ લઈ જવશ ને હું મેલવશ.”—અને ગરીબડી મેઢરાંને એ વચન પર ફરજયાત સખર માનવી પડી !

ખીજી સહવાર પડી. એ સહવાર તે આગળી રાત પછીની સહવાર હતી કે જ્યારે—આપણે આગળ વાંચી આવ્યાં તેમ—સુપ્રીન્ટેન્ડન્ટ જ્નેન્સ ફલી સાથે જાંહગીરને તેને જામતે મળી ગયો હતો, અને તે પોતે જાંહગીર હતો અને જમશેદ નહીં હતો એવો એકરાર તેના કને કરાવી ગયો હતો. તે આખી રાત જાંહગીર એક જરા સુતો નહીં હતો. છેક મધરાતે જ્નેન્સનાં જવા પછીથી તે જેમ તેમ મન મોટું કરીને સુવા ગયો હતો ખરા, પણ તેની ઊંઘ ઊડી ગઈ હતી, તે જાંહગીર તરીકે ફરજયાત પકડાઈ આવ્યો હતો અને તેના ઉપર પીરમહમદનાં ખુનનો પોલીસને સુચેહ હતો એટલે તે હઠ વગરનો પાછો એકરાર ને ફકરમંદ બની ગયો હતો. જ્નેન્સ તેને વખત આપવાનું વચન આપ્યું હતું ખરું, પણ તે બુજ્જતો હતો કે બટર્સ જે જાણુવા પાંમશે તો તે તેને જરા એ જપવા દેવાનો નથી. સંજ્જેજો જે કોઈ ખી કાસમ જરા પાછા ઉલટાઈ જાએ તો એવડી સત્યાનાશી અને હજારો નામોશી સિવાય ખીજે તેના કોઈ ચારોજ ન હતો.

તે સહવારે નવેક વાગતે તૈયાર થઈને આશીસરૂમમાં આવ્યો ત્યારે તેનો સિકેટરી શીરોજ શેઠના તરતનો આવીને કામે વલખેલો હતો. તે, અલખત, ગઈ રાતના બનાવો વિશે કશુંજ જાણતો નહીં હતો. તે તો

રાત્રે જમને ધારા મુજબ સહવારે પાછો કામ પર આવ્યો હતો, અને પોતાના શેઠને આવતો જોઈને સહવારના દપ્રાસમાં આવેલાં તેજ શેઠના જોમાં કાગળોના એક નહાના ઢગ સાથે તે અદ્ભુતથી તેની આગળ દોડી આવ્યો. એવા મોટા માણસોને અનેક તરાહના કંઠાલાનાં કાગળો રાજ મોટી સંખ્યામાં આવનાં રહે છે તે તોરનાં ધણીએક તે કાગળો હતા.

જાંઘળીરે કંઠાલાથી આડો હાથ ધર્યો. “માહરી તબીયત સારી નથી,” તેણે કહ્યું; “તમે હમણીં જોયા, મીઠા શેઠના, બપોરે આવજો, મને હાલ તમારું કાંઈ કામ નથી.”—અને શીરોએ ઝટ જોઈ લીધું કે ખરેખર તેનો શેઠ આજે કાંઈ ધણો નાદુરસ્ત અને નાસખર બનેલો નજરે આવતો હતો. તેને, તેથી, તેને જ્યાં કાંઈ કહેવા કે પજવવા ગમ્યું નહીં. તે હવે પોતાના શેઠને અચ્છી રીતે જાણખી ગયો હતો. તેણે તરતજ પોતાની ડેસ્ક ચુપચુપ પાછી બંધ કરી, અને તેને હુકમ મેલ્યો હતો તેમ ટોપી લઈને તે ત્યાંથી ચલતો થયો.

જાંઘળીર એ પછી પાછો એકલો પડ્યો. તેના વસવસતા જીવને એક પળની રાહત કે નીરાંત નહીં હતી. જોન્સ શું કરતો હશે? તે કેમ કામ લેતો હશે? તે તેને ફસાવે તો નહીં? તેણે કાયદાથી ઉલટા જમને તેને આગળી રાત્રે તો જતો મેલ્યો હતો ખરો. પણ કદાચ તેના વિચાર ફરી ખી જાય? કદાચ તે એ ઠગાઈ આપવા દેવાનો જોખમ નહીં ખી કરવા માગે? કદાચ તે હોમ્મત હારી ખી જાય?

તેનું હૃદય થરથર ધુરળ્યા કરતું. કેઈ ખી પહે પોલીસઝાશી-સરો ધસી આવવાની તેના જીવને ચાલુ હજાતપસક થયા કરતી હતી!

તેણે નાસ્તો વટીક, ક્યો નહી. નાસ્તો ટેબલ પર તૈયાર હતો તે બટલરે કહેવા આવ્યો. અને તે મન સમજાવતું જમવા ગયો ખરો, પણ તે એક નવાલો ખી ખાઈ શક્યો નહી. તે ફક્ત ચંચેરીને તરત પોતાના લાયબ્રેરીરૂમમાં પાછો આવ્યો.

હવે દસ વાગવા આવ્યા હતા. તે ઇંગ્લીશમાં અકરવકર કરતો. હાથમાં ન્યુસપેપર લઈને તે ખાલી ટીકતો પડેલો હતો, તેટલાં એક નોકરે કહેવા આવ્યો કે ખાંબજાંદુર અફુયા શેઠ મલવા આવ્યા હતા, અને તે અમકી હિલ્યો. તો કાછની સાથે ખી વાતમાં પડીને પોતાની ફરજીયા પીસરવા ચાલતો હતો, અને તેના બનેલીજ તેને તે વખતે

મળવા આવતો હતો તે તેને જાસ્તી મમ્મું. તેણે “બોલવ !” નો હુકમ આપ્યો.

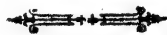
તે (ખાંનબાહદુર) અંદર આવ્યો, પણ તે એકલો ન હતો. તેની સાથે વીધવાના પોશાકમાં, બોરી કાળી સાડી પહેડેલી, એક જવાન અબળા હતી. તેણીના હાથ, તે ખીચારી અંદર આવી ત્યારે દીસ્તી રીતે ધુજતા હતા.

જાંહગીર તેને જોતા ગમરાઈ ગયો. તે ધસીને તેની આગળ ગયો.

“ જમશેદ ” તે અબળાએ આવતાં સાથે બોલવા માંડ્યું, અને પછી આખ ઉંચકીને જાંહગીરના ચહેરા સામું જોયું તો તેણીએ એક મોટી ભયભીત ચીસ પાડી !

“ એ જમશેદ નથી ! ” તેણીએ પુકાર્યું; “ એ તો માહરા જાંહગીર છે ! એ જાંહગીર, માહરા નેક જાંહગીર ! માહરા વાહલા ખાવંદ ! ” અને ખીજીજ પહે તો જાંહગીરની પનાહ આપતી જોદમાં તે ખરી હેતવંતી ને વફાદાર પરણેતર બેહોસ થઈ પડી !!

આહા, એક ભલી ને સાચી ઓરતનો પોતાના ભરથાર બેગો ખરો જુલંદ, વફાદાર, અમર પ્યાર ! તેની સીફતમાં આપણે શું કહીએ ને શું લખ્યે ? તે પ્યાર અને પાક વિશ્વાસ વરસોની જુદાઈ છતાં કદી મરતો કે કમ થતો નથી, અને પતીવરતા મેહરાંએ, વરસો બાદ મળવા ને જોવા છતાં પોતાના ચહેલા ધણીને તેજ એક પાક નિવાહથી જોયલો તેજ પહે જોતાં સાથે ઓળખી આવ્યો તે વાસ્તે શું આપણે અજબ થઈશું ? દયાલુ ખુદા એવી ખરી સાધવી ધર્માંવતાર ને સતી સન્નારીઓ પર તું દુખનો એક એલો ખી ઉતરવા ના દેતો !

પ્રકરણ ૬૩ મું.

—:—:—

ટાળાનાં અંદોરવાલી માહલસામીની પેસી મશહુર ગલી કે જેમાં નામદાર ઇંદુ બાંઝરીનું નમુનેદાર પીઠું આવેલું છે, તે ગલી અને તે પીઠાંને લગતી સઘળી જરૂરી વીગતો આગળાં એક પ્રકરણમાં અમેએ આપેલી છે તે વાંચનારાં સાહેબો જુલી ગયાં નહી

હશે. તે આખીજ ગલી બધાં એવાં ગલીય લોકના અધમ તેટલાજ ગીય વસવાતની છે, અને ચોરા અને ધરપકડુઓના વસવાતનો તો તે આજે પણ એક ખાસ મોહલોજ કેહવાય છે. ખરેખર તો પોલીસના આસામીઓ એક બેની સંખ્યામાં એ તરફ કદી જતાજ નથી, જે વાત જયારે સુપ્રીન્ટેન્ડન્ટ જોન્સે રાજની ધરપકડને વારતે એ મોહલોમાં ધાડ પાડવા જવાની પોતાના ગોઠ્યા બટર્સ સાથે ગોઠવણ કરતો હતો ત્યારે તેણે તેના કને કહેલી અને કરેલી આપણે વાંચી આવ્યાં છીએ.

જાંહંગીર નરીમાને કરેલા અંકરાર હરમ્યાન આપેલી બાતમી પરથી એ ધરપકડ મીંડ જોન્સ નકકી કરી શક્યો હતો. તેણે પેહલાં રેક્યુઓ છોડ્યા હતાં, જેમાં એક સ્ત્રી ડીટેક્ટીવ નામે મીસ કેટ લેસલી ધણું અચ્છી બખવી આવી હતી. તે મુસલમાની પોશાકમાં એ પીઠાં આગળ ભમ્યા કીધી, અને રાજએ અમદુને તે ધરપકડની રાત્રે જે ધરમાં તેણીએ જોન્સને અબાદ પત્તો લાવી આપ્યો હતો.

અને અમદુની રાજ સાથની તે રાતની નકકી થયલી એ મીલાકાત શી મતલબની હતી ? છેલ્લાં આપણે પીરમહમદના બાપના બંગલામાં ધાડ પાડવા ગયલા એ નામદારોને મર્યા હતાં તે એક ધણી મોટી ને નામી ચોરી હતી, અને સંજોગે એવા બરપા થયા કે ચોરી હરમ્યાન પીરનું ખુન કરવાનું પણ તેઓને વારતે ફરજયાત થઇ પડ્યું હતું. એ પછી તેઓ જે કાંઈ હાથ મારી આવ્યા હતા તે ઇંદુ બંગારી પાસે લાવ્યા, જેણે તે બધી કીમતી અવેજ પચાવી પાડીને રાજને અને અમદુને તે મોઢાંદાત જર જવેરાતની એક નજીવી કીમત આપી ને ખેરવી નાખ્યા હતા ચોરેલાં જરજવેરાતની કીમત તો હંમેશા આછીજ આવે છે, કેમજે ચોરીનો માલ રવાધીન લેનાર પોતે જ મોટો જોખમ કરે છે તેનાં પ્રમાણમાં પોતાનો લાભ બી મોટોજ રાખવાની સંજાલ લે છે; પણ આ કેસમાં તો સરદાર કરીમખાનને લાંબું જે કીમતી જર જવેરાત રાજે અને અમદુ હાથ મારી આવ્યા હતા તેનો લુચ્છા ઇંદુ બંગારીએ છેકજ ગેરકાયદે લાભ લીધો હતો. તેણે તેઓને, ઉપર કેહવા મુજબ, ધણું દમ વગરનું થોડું પરખાવ્યું હતું, અને તેથી ન તો રાજે કે ન તો અમદુ સંતોષ પામ્યા હતા. વધારે અસંતોષ તો એટલામાટે બરપા થયો હતો કે તેઓ ફાંસીનાં બાકીનાં જોખમ

કરી આજ્યા હતા એક સાધારણ ચોરીનો જોખમ હતે અને આટલું થોડું મલતે તો બરબહનમ, પણ તેઓએ પીરતું ખુંન કર્યું હતું— તેઓને પોતાનો અચાવ અને સલામતીને વાસ્તે ખુંન કરવુંજ પડ્યું હતું ! અને તેથી તે ખુંન જે પકડાય તો ફાંસીનાં લાકડાપર હવામાં હીચકા ખાવા પડવાનો જે જીવસતેસત જોખમ માથે હતો તેને મુકાબલે આ કમાઇ ઘણીજ ટુંક અને ઓછી હતી. જેમાં જમ આવવું એ એક વાત હતી, અને ફાંસીને લાકડે મરવું ખીજ; પણ તે છતાં તેઓ ઇંદુ સાંમે લાંબીટુંકી કરી શક્યા ન હતા. એ ખુંનથી—તે મોટે ખાંચરેના સરકાર દરબારમાં ધણું માન પામેલા સી. આઇ. ઇ. સરદારના એકનાએક બેટાનાં એ ખુંનથી—આખું મુંબાઇ ગમરાતમાં ચક ચટી રહ્યું હતું, અને ઇંદુ બંડારી તે બેની એ નેકનામી જાણતો હોવાથી તેનો લાભ લઇ તેણે એ બન્નેને ઘટે એ કરતાં ઘણુંજ ઓછું આપ્યું હતું, જે ઓછું હતું તે કરતાં ખી ધણું ઓછું પડવા ને લાગવા છતાં ‘તેરી ખી ચુપ અને મેરી ખી ચુપ’ કરી તેઓ બન્ને ફરજવાત દમ મારી ગયા હતા.

“રાજો” ઘણો મીઠાં માણસ હતો. તે સમો સમાલીનેજ ચાલનારો હતો. તેથી, આ વખત જરા એ ગડબડ કરી નહીં ઉઠતું, પોલીસનું વાદલ વીખેરાઇ જાય ત્યાંવેર તે તો પોતાના ઘેરાં છોકરાં સાથે એક ઇજ્જતદાર આદમી બદકે એક સાધુ સન્યાસીનીજ શાંત છાંદગીએ પોતાને ઘેરબારે ગુપચુપ ગગડી રહ્યો. બરેબર તો તેની ઘેરી ખી તેથી ઘણી અજબ થઇ. તે રાત થાય ને રોજ ધંધેધાપે સિધારનારો અને ધરની બાહરે નીકળનારો તેનો ધન ધન ધોરી ઘણી ગરીબ બોકરાં જેવો થઇને લાગત કેટલા દિવસોથી ધરમાં કેમ ગગડી રહ્યો હતો એ તેણીની પણ ઘણી મોટી અજબખી થઇ પડી; પણ તેણીને કાંઇ ખી પુછવાનો હક કે હોકમજ નહીં હતો. પુછે તો હાડકાં બાંજરાનો ન થેાપરાં રંગાવાનો સોદો થઇ પડે !

પણ પેલા હાથપર અમદુ રાજ જેવો ધીરજવાંતો કે સમજદાર નહીં હતો. તેને પોતાની નાઉમેદી ઘણીજ હુંચે ચઢતી રહી હતી. અને તે ઇંદુપર, તેથી, બહુજ ખીજવાયા કરતો હતો—તે એટલે સુધી કે એક હાહડે ઇંદુને ત્યાં પીને જ્યારે ચીકાર થયો ત્યારે દારતી જુમમાં તેણે તેની સાથે કળ્યો વેચાતો લીધા, અને એવી રીતે મજકુર કીમતી ચોરીનો મોટો ભાગ જમી જવાની સરકશી વાસ્તે તે પોરવાએ તે

માલદાર જાડારીની ખુબ ખખડાવ્યો. તેણે એટલે સુધી ખુલ્લું કરીને કહ્યું કે “હું ફાંસી જાઉં તો જાહનમસર, પણ તારી એ લુચ્છાઈ પોલીસને જાહેર કરીને તુંને પકડાઉં તોજ હું માહગ ખાપની હલાલ બુન્નાદને ખેટો ખરો !” અને ધડુ એથી તદ્દન તરખી ગયો. તેણે બેયું કે આ પોરયો કાષ દાહડો દારૂની ઝુમમાં નવતું દોઢ જરર વેતરી નાંખવાનો ! એ તો નસીબદાર હતું કે આજે જયારે એ બધું તે બકી બોલી ગયો ત્યારે પીકું બંધ કરવાનો વખત હતો અને ત્યાં કાષ બાહેરનું હતું નહીં એટલા માટે તેણે બીજે જ દીવસે રાજને પોતાને મલવા બોલાવી મંગાવ્યો અને તેની આગળ મરી મીકું બહારાવીને અમદુની એવી રીતે ફરયાદ કરી કે રાજે પોતે પોતાની સલામતીને વાસ્તે તે સાંભળીને એક દમ દહેરત ખાઈ ગયો. તેણે બેયું કે અમદુ જે એવુંજ કેટલું બંને કેથે રહી પકી દેવાની નાદાનયત કરે તો આ વખતે ફાંસી સિવાય બંને કાષ તેને પોતાને છુટકે જ નહીં હતો, જેથી તેણે કાષથી બેખમે બને એમ જલદી હવે અમદુને વચ્ચેથી નીકાળ કાઢી નાંખવાનો એકદમ દરાવ કર્યો. તે, તેથી, અમદુને બીજે દહાડે રસ્તામાંજ મર્યો ત્યારે એક મુસલમાન બખીલતું ઘર ફાડવાની ચોખનામાં મદદ કરવા તેને તેણે કહ્યું, અને અમદુને ખાત્રી આપી કે આ વખતે બધા રોકડનોજ હાથ મારવાનો છે, અને દર દાગીનો કરશે નહીં હોવાથી ધડુને તેમાં ભાગ આપવા બેયું કશું હતુંજ નહીં. અમદુ, તેથી, ખુશી અને એકમત થયો. તેને ધડુ પર બહુજ ખાર આવતો હતો, અને તેને આ વખતની તેઓની ચોરીમાંથી ચરવાનું કાંઈજ નહીં મળવાનું હતું તેથી તે રાજ થયો. એ પછી તે ઘર ફાડવા જવાને વાસ્તે ક્યાં એકઠાં થવાનું તે રાજએ તેને બરાબર સમજાવી લીધું. એ મોહલામાં એક ચેહલી રોકું મોડું ઘર હતું, જે “સરકારી ટંકસાલ”ને નામે એ બધા લુચ્છાઓ વચ્ચે ઓળખાતું હતું કેમકે તેમાં બધા “સરકારી સાહુ ચોરજ વસતા હતા, અને ત્યાં રાજએ પણ હીડી હીડી ખાતર પોતાને વાસ્તે એક ચોરડો ખાસ રાખેલો હતો. ત્યાંજ મળીને ત્યાંથી સાથે નીકળવાનું તેઓએ આપસ આપસમાં નક્કી કર્યું.

ખરી રીતે તો વાંચનાર સમજી શકશે કે આ સઘળું પોલાણ હતું. એવી ચોરી કાષ કાંઈ કરવાની હતીજ નહીં, પણ અમદુને

પોહતો કરી મુકવાનો રાજ્ય એ પોતાની સલામતીને વાસ્તે ધણો મજબુત ધરાઈ કર્યો હતો—એક ખુન કરવા પછી બીજું ખુન કરવાને આપણે ધારી શક્યે તે કરતાં હમેશ વધારે સહેલ થઈ પડતું કહેવાયછ—અને તેથીજ આ ટંકશાળમાં મળવાનું તેઓએ પોત પોતા વચ્ચે નક્કી કરી લીધું હતું. એતેશક, એ ગોઠવણ તેઓ કરતાં હતા ત્યારે એક છાકટી મુસલમાની તેઓ આગવથી જવા મઠ, અને લપેડો ખાઈને બાબુમાની દીવાળને અટ્ટેળી પડી, પણ પેલા બે પોતાની વાતચીતમાં એટલા ગીરફતાર હતા કે પેલીએ ત્યાંજ થોમીને બધું સાંભળ્યું અને શું ગોઠવણ થઈ તે જાણી લીધું તેનું તે બેમાંથી એકને બી બાન થયું નહીં !

એ પેલી ડીટેકટીવ કેટ હતી, અને તેનીજ મદદથી જોન્સ આપંદા એ ટંકશાળ માહેલા રાજના ઓરડાની બહાર પાસેના ઓરડામાં ભરાઈ રહેવાની ગોઠવણ કરી શક્યો હતો. ધણો પૈસો વેરીને બધું કામ બધી સીફતથી અને સંભાળથી એ પોલીસવાલાઓ ઉતાવળે આટોપી લઈ શક્યા હતા, અને એ ગોઠવમાં બધી આગેવાની કેટનીજ હતી. પરીણામમાં, જે રાત્રે જે ઓરડામાં અમદુને બાલાવીને રાજ્યે તેને જાનવી મારવાનો તાગડો રચ્યો હતો તેની બે કલાક આગમયથી બરાબર લગોલગના એક ખાલી ઓરડામાં જોન્સ, બટસ અને બીજા છ પોલીસઆરીસરો ભરેલી રીવાલવરો સાથે હથયાર બંધ આવીને ભરાઈ રહ્યા હતા. તેઓએ એ ટંકશાલના ધરવાલાનેજ જીતી લીધા હતા, અને એક પછી એક જુદા જુદા પોસાકમાં તેણે એવી રીતે એ પોલીસવાલાઓને સારાં નસાવે તે વખતે તે ખાલી પડેલા ઓરડામાં પોતે આગળ રહીને દાખલ કરીધા હતા કે એ ટંકશાળવાલી ચાલીનાં બીજાં બરબાડુતોને તો એવી એકાદી મોટા પાયા પર હીલચાલ થી હોવાનો દુરનો એક સ્વપનો બી થયો નહીં હતો !

એ બે ઓરડાઓની વચમાં એક બારણું હતું, અને તે બલમણસાઈ ભરેલા મજબુર ધરવાલાએ એવી તરફીબથી કામ લીધું હતું કે બારણાંની રાખની બાજુની સાંકળ અલગી થયલી હોવાનો રાખને કાંઈ ખ્યાલ વરીક હતો નહીં, જેથી પ્રસંગ આવતાં પોલીસને ધસારો લઈ જવાનું બચ્ચાંની રમત જેવું સહેલ થઈ પડ્યું.

તેઓ મથ્યા. પહેલાં રાજેજ ત્યાં આવ્યો અને પછી જરા વારે અમુક આવી લાગ્યો.

“જરાખી ખીલવા જેવું નથી, અમદુ,” રાજાએ ધર ફાડવાનાં પોતાના હથયારોનો પોટલો અમદુને ખાત્રી આવે વારતે તેને વાત કરાવતાં આગળ ખેંચી કહ્યું “એક ખચ્ચું ખી કરી આવે એવું આ એ વખતનું તો સહેત્ર કારણ છે.”

“તું કંઈક બધું રોકડ છે તે ઘણા મોટા સંખ્યારની વાત છે,” અમદુએ જવાબ કર્યો. “મને આખે ઇંદુને ખી ભાગ મળે તે હવે જેર જેવું થઈ પડ્યું છે. એણે ગઈ વખતે આપણને મજબુત હાથ તાલી આપી. પેલા પોરને જનની મારીને ફાંસીના લાકડાંના જેખમ તો તે ને મેં કાધી, અને તે છતાં બધું જમી તો એ લુચ્ચોજ ગીયો!”

“હું જાણું છું,” રાજા એકમત થયો. “તુને લાગે છે ને મને નથી લાગતું એમ? મગર આજની આખે નવી ચોરીની વાત તો તેની આગળ કાંઈ કરવાનીજ નથી.”

“મને તો એ ઇંદુ કમજત પર કાંઈ એવો ખાર આવે છે?” અમદુએ બખાળ્યું, “કાંચે નહીં આપણે એક રાત્રે એનાં ધરમાં જરાઇને એનેજ પોંડતો કર્યે? એ ઘણો માલદાર છે, અને એને ત્યાંથી કાંઈ કમ દરલો આપણે હાથ મારવાના નથી. કાંઈ નહીં તો હજારોનું તો આપણીજ તરફનું એને પચેલું ત્યાં મોજુદ હોવું જોઈએ! શું કંઈક તું એ માહરી દરખાસ્તના જવાબમાં, રાજા?”

“ઘણો અચ્છો વિચાર છે એ,” રાજા તરત એકમત થયો. “તાજુખ એ કે તું ને મને આજ તક એ સુઝ્યું કેમ નહીં? પીરને જો આપણે જાનથી માર્યો તો એવા એકને મારવામાં—હા, પણ આખે ગડબડ શું?”

તે (રાજા) ચમકી ઉઠ્યો, અને તરત તેણે ખારણું ફાડવાનો લોખંડનો નડો સળયો મજબુતીથી પોતાના હાથમાં પકડી લીધો. તેજ વખતે પાસેના ચોરડામાંથી ખારણાં પર એક મજબુત હથોડો પડ્યો, અને તેનાં નખળાં મીળગરાંઓ પર ખારણું ચકરડી ખાતું કચડાણુ થઈને ઊંઘડી ગયું, એટલે ખીજીજ પક્ષે જરેલી રીવાજવરો સાથે બે જણ અંદર કુદી પડ્યા.

“ખજારદાર!” રાજા જે તેઓપર ધસારો કરવાનો એરાહો કરતો હતો તે જોતાં તે બેમાંના એકે હિંદુસ્તાનીમાં ખુમ પાડી; “જરા ખી હાલચાલ કરશે તો અમો તરત રીવાજવર છોડશું, અને આખે ગોલી તાહરાં મસ્તકમાંથી આરપાર ચાલી જશે.”

“ ચંડાળ કમીના, જો ! આએ બધી ફસાવત તાહરીજ લખાવ કરતી લુલીતી છે ! ” હયાં રાજાએ ઘણાં કપટી અને ખારીલાં ઝતુ- નથી અમદુ તરફ ફરીને કહ્યું. — અને તે કાંઈ જવાબ કરે, અથવા ખુદ પોલીસઓરીસરો તેની તે હીલચાલ સમજ શકે તે આગમચ નો તે ખુની ચંડાળે પોતાના હાથમાંનો બારી સથો ઉપાડી, દાંત કચકચારી, એટલાં બધાં જોરથી અમદુનાં માથામાં માર્યો કે તેવું માથું ફાટી ગયું, અને દુઃખનાં એક દૃશ્ય સાથે ખીજી પળે તે મરણુતોળ જમીન પર પછડાઈ પડ્યો ! તેને (રાજા) ને એમજ લાગ્યું હતું કે અમદુએ કેટલી ખુનીની વાત કરી હોયલા હોવી જોઈએ, અને તેથીજ પોલીસના આ તાગડાની ફસાવતમાં આવી પડ્યો હતો; અને ત્યારે મરતે હમે ખી તે પોતાની ખોહારી કરનાર પર કીનો નહી લે એવો બલો તે કેમ થઈ શકે ?

પણ ખીજી પળે તો સુપ્રીનટેન્ડન્ટ જોનસ તેના અંગ પર ધસી ગયો, અને તેણે તેને (રાજાને) ગલચીમાંથી પકડ્યો, જ્યારે બટર્સે તેના હાથમાંનો સથો જુટાવી લીધો, અને તેઓની સાથવાળા ખીજીઓએ તરત દોડી આવીને તે ખુની બદમાસના હાથમાં બેડી નાંખી હવે તેથી ફરસુદ પામીને રાજાએ જોનસ અને બટર્સના ચેહરમાં બેયું અને તેઓને તરત આગળ્યા.

“ આએ કમીનાએ મને ફસાવ્યો ! ” તેણે લોહીનાં ખખ્ખામાં મુરદાં જોવો અમદુ પડ્યો હતો તેને કપટથી હજી ખી પાછી જોરથી એક લાત મારીને કહ્યું; “ ને એનેજ પેહલે મારવાનું ઝતુંન મને બરુપા નહી થયું હતે તો તમારી ફસ રીવાજવરની ગોળીઓના જોખમે ખી તમારામાંથી એક બેને હું માહરા મુવા આપને શોધી આપવા એનીજ સાથે મોકળી આપી શકતે ! ”

હવે કરવાનું કાંઈજ બાકી રહ્યું હતું નહી. જોનસ અને બટર્સે હથ્થાર બીડેલા એવી પુરતી મદદ સાથે અને આ ધસારો લાગ્યા હતા કે રાજાએ બેયું કે શોહર મંચારીને તે ઢંકસાણ મા રહેતા ખીજી તેના જીવવાલા હીમાયતીઓને પોતાની મદદે બોલાવવાનું વરીક હવે ખીલકુલ બેકાર હતું ! “ તું એક અવાજ કર, અને તેજ પલે એક ગોળી તાહરા બેજાના પુરચેપુરચા ઉડારી નાંખશે ! ” તેને તેવી એકાદ હીલચાલની મના કરતાં સુપ્રીનટેન્ડન્ટ જોનસે પોતાની

રીવાસરતું ઠંડું મુદું તેના કપાલની લગ્નલગ્ન દાખી રાખતાં કહ્યું—
અને, તેથી, તે તાલે થયો. તેણે તેમાંજ શાંતિપત જોઈ.

ગાડીઓની નીચે તૈયારજ હતી, અને, તેથી, પછી ત્રણ જણાઓ
જયારે રાજ સાથે એક વિઠોરીઆમાં ધમન ચઢાવીને ચઢી બેઠા
ત્યારે બાકીના પોલીસઅમલદારોએ અમદુને ઓસ્પીટલમાં લઈ
જવાની ત્રેવડ કરી, કેમકે હજી તેનો દમ થોડો થોડો ચાલતો હતો.
તેના માથાંની ખોપરી ફાટી ગઈ હતી ખરી, અને તે બધે એવું
કાંઈજ દેખાતું નહીં હતું, તે છતાં હાલતો તે જીવતો હતો. જનસ
અત્રે કહેતું ઘટે કે, અમદુ સાથે ઓસ્પીટલમાં મથો.

તે જખમી પોરયાને સર જમશેદજીની ઓસ્પીટલમાં લઈ
જવામાં આવ્યો, જ્યાં હાઉસ સરજયને તરત હાજર થઈને તે
કમખખત ઉપર તાકીદતું ધ્યાન આપ્યું, તેણે, એમ છતાં પોતાની તપાસનાં
પરીણામમાં જણાવ્યું કે તે પોરયો બચવાનો કશોજ સંભવ ન હતો.

“પણ એ મરવા આગમ્ય જરા બી સુદ્ધીમાં આવી શકશે ? એને
સુદ્ધીમાં લાવવાનું કાંઈ કરવું જોઈએ,” જનસે ધણી આતુરતા બતાવી.
“માહરે એનો મરતી વખતનો એકરાર નોંધાવી લેવાનો છે. એ
ધણુંજ જરૂરનું છે.”

“તે જરૂર થઈ શકશે,” હાઉસ સરજયને જવાબ કર્યો. “તમે કોઈ
બી મેજિસ્ટ્રેટને બોલાવી મંગાવો અને તો લાગેછ કે જે વખત જયજ
તેમાં મરવા આગમ્ય એ સુધ્ધીમાં આવવોજ જોઈએ.”

“કેમ, હવે તું તાહરી શીકરત કબુલ કરેછ કે હજી બી નહી,
જેક?” સુપ્રીન્ટેન્ડન્ટ વીલ્ક્યમ જનસે બીજી સહવારે પોલીસ ઓફીસર
જેક બટર્સ સાથે પાછો એકઠો થતાં તેના બરડાપર ખુશાલીની એક
જેશથી છાપટ લગાવતાં કહ્યું “હવે બી હારયો કે હજી બી નહી?”

“હવે હારયો ખરો !” જેક બટર્સે ફજેત જેવું હસીને કહ્યું;
“ના કેમ કહી શકું ? તુ જીત્યો ને હું હારયો ! અમદુએ મરતી વખતે
મેજિસ્ટ્રેટ કને જે એકરાર નોંધાવ્યો તે અત્રે કમીશનરપર આવી
બયલો છે, અને મેં તે વાંચી લીધેલો છે.”

“હું તે વખતે આગળજ હતો,” જનસે હસીને કહ્યું. “તેણે
કસમપુર્વક મરતે દમે કબુલ કર્યું કે જાંઘગીર નરીમાનને આપ ખુન
કે ચોરી સાથે કથુંજ લાગતું વલમતું હતું નહી. તેની બુખાની તદ્દન

સંતોશકારક હતી. જલને ત્યાંથી નીકળેલા તે પીર સાથે તેને ઘરે આવ્યો હતો. પીરમહમદ યુરોપની મુસાફરીએ જવાની તૈયારીઓ કરતો હતો, અને જાંહગીરને તેણે જલની સમજવતથી પોતાની નોકરીમાં રાખ્યો હતો, વાસ્તે તાકીદના જરૂરી ખર્ચના રૂપ્યા આપવા વાસ્તેજ જાંહગીરને પીર પોતાને બંગલે એ રાત્રે લાવ્યો હતો. તે આગમચના એ બે બદમાશે તો ત્યાં આવીને બરાયલા હતા, અને જાંહગીરનાં જવા પછી તેઓ ચોરી કરવા અંદર ઘુસ્યા ત્યારે પીર સાંભો થઇ ગયો, અને સ્વબચાવમાં તેઓએ તેને માર્યો. એ અમદુનો એકરાર છે.”

વળી તે બલા સુપ્રીન્ટેન્ડેન્ટ હવે પોતાના ગોઠવાથી કશુંજ છુપાવ્યું નહી. તેણે પોતે જે જે ખીજ બાતમીઓ મેળવી હતી તે સઘળી તેણે તેને પુર વિશ્વવાસમાં કહી સંભળાવી. જાંહગીર નહીં પણ જમશેદ નરીમાન મરી ગયો હતો, અને જાંહગીર પોતાની નિર્દોશતા કાઠ માનવાનું નથી એવી દેહસ્તથી ગભરાયેલો. જમશેદનું નામ ધારણ કરીને તેને બંગલે જઈ રહ્યો હતો તે પણ તેણે તેને કહ્યું, અને તે બલાં માણસને કશીજ રીતે જયાદ નહીં સતાવવા તે બંને સુપ્રીન્ટેન્ડેન્ટ પોતપોતા વચ્ચે બલાઈથી એકમત થયા. જેક બટર્ફ જેમ્સ એટલે બલો નહીજ હતો, પણ તેને ખી સુપ્રીન્ટેન્ડેન્ટ જેન્સે પોતાની બલાઈના પ્રતાપે શુદ્ધ બનાવ્યો. અને બલાઈથીજ જીવ્યો, કે જે જાંહગીરને વાસ્તેનાં પોતાનાં સઘળા લુલ્લભરેલાં અનુમાનોમાં પોતાને છેક શરમ-ભરેલી હદ સુધી ખોટા આવેલો જેમ્સ ચાંપ પડી ગયો હતો, અને તેથી હવે બણી નાખતી અને તાબેદારીથી જેન્સને હરેક વાતમાં સાચાં દીક્ષથી એકમત થયો હતો.

“ એ યુરો માણસ હતોજ નહીં ને છેજ નહીં, ” જેન્સે પોતાની ફતેહમાં કુમક શોધીને તેને વધતાં બેશથી સમજાવ્યું. “ મેં તો એા જેતાં સાથે પોછાણ્યો. એણે ફારજરી કીધી હતી ખરી, પણ બલાઈની જુલમાં પોતાનાં વડાલાંઓનું સાફ વાંચવા જતાં જે હેમકા પોતાની હીણી સરજતને લીધે બાજે વખત ઠાપ ખાઈ જાય છે તેમાંના આ એક કેસ હતો. તેને તેના નાલાયક હમશરીકોએ ભોલવ્યો, પુરવ્યો, ફસાવ્યો અને ખોટો રસ્તો દોરવ્યો ! વળી જલમાં ગયલાંઓ બહુખરા વધારે ખીજડીનેજ ત્યાંથી પાછા ફરે છે ત્યારે આએ ખફ ખાન્દાની

ખમીર ધરાવનાર આસામી વધારે સમો થઈનેજ બહાર પડ્યો. ખરી રીતે તો પેલો મંચી ફકીરો કે જલ જવેરી મોટા બાંગડ બદમાશો છે, અને રાગનું આંકડું મીઠું થઈ ચુક્યું છે ત્યારે એજ હુઝાઓપર આપણને વધારે નીચાડ રાખવાની છે. જાંહગીર એ લોકના સંબંધમાં કહ્યું જાણેછ, અને જે પોતાના ભાઈનું નામ ધારણ કરવાનું એનું તરકટ (કે જે આસપાસના સંજોગો જોતાં તો કહ્યું નજીવું છે) તે ઉંધાડું નહીં પડી જાયે તેવી તરકાબથી એની જુમાંનીથી તે જે હુઝાઓને આપણે ઝીલી કાઢ શકતા હોઈશું તો આપણે જરૂર તેમ કરશું.

પ્રકરણ ૬૪ મું.

— :: —

હગીર નરીમાન ખુશાનીની એક ચીસ સાથે ચમકી ઉઠ્યો. બલા સુપ્રીન્ટેન્ડન્ટ જોન્સે તે ખુન અને ચારીના વાંકને વારતે ખીલકુલ નીર્દોશ હોવાનું તેને આપેની ખાતમીથી આપંદા પુરવાર થયેલું હોવાની તેને આવીને વખાણ કહી સમજાવી હતી.

જાંહગીરને જમશેદ જાણીને તેની પરણેતર મેહરાં તેને ખમલે મળવા આવી, અને તેણીએ જોતાં સાથે એક હેતવંતી સતીની પવિત્ર પ્રેરણાથી તેને જાંહગીર તરીકેજ ઓળખી આપ્યો ત્યાં આપણે છેલ્લા અંકમાં એ વર બેપરને છોડી આવ્યાં છીએ. જાંહગીરે તે પછી તેણીની આગળ બધું કમુલ કયું, અને ત્યારે પોતાના વાહજા ભરથારને ખીલકુલ બેચુનાહ માનવા છતાં તે હજી જે બચબીત બેખમમાં હતો તે વારતે તે બધી બારબા ધુજી પડી. જાંહગીરે, એમ છતાં, તેને કહ્યોજ સધ્યારો આપ્યો. તેણે બહા સુપ્રીન્ટેન્ડન્ટ જોન્સની કને બધું ખરેખર કયુલ કરીને તેને સધળી ખાતમીઓ આપી હતી તે વાત પર તે પોતાની સલામતીનો કહ્યો અમલો ઉઠાવતો રહ્યો હતો.

અને અરે, જે ભરથારને તે સરખસર ગુજરી ગયેલો અને મુવેલોજ જાણુતી હતી તેને જીવતો જાગતો મલવા ને પાછો જોવાના

બલી મેઢરાની વહાલાર વાહલ અને સાચ્યા દીકરી ખુશાલીની વીમતો અમે કેમ જ્યાં કરી શકયે? તેણીનાં સુખની સીમાજ ન હતી! વરસો પછી તે વરબૈયર પાછા મધ્યાં હતાં—જુલમગાર હાંદસાચો અને દીક્રા તોડી નાંખનારી જુદાઇનાં વરસો પછી—અને મેઢરાંચે તો, હવે તેથી, તેણે એક બી પત્ર પાછો વીહજો મુકીને તેનાથી અલગ થવાની બજાઇથી સકા નાજ કહી! જાંહગીરે, મગર, ઘણાં હેતથી તેને સમજાવી હાલ તે જમશેદ નરીમાન તરીકે ઓળખાતો હતો તેવામાં તેણીએ તેની જોડે રહેવાનો જોખમ નકીજ કરવો જોઇએ એમ જાંહગીરે ઘણાં હેતથી તેનાં હૈયામાં ઉતાર્યું, અને અદુઆ બી તેજ વાતને એકમત થયા. તે ખાંત્યાહદુર જુદો પેહલાં તો તેની રીત પ્રમાણે ઘણો ઉચ્ચ-રાયો ને પવરે ગયો હતો, પણ જ્યારે જાંહગીરે તેને સવળું સમ-જનીને કહ્યું ત્યારે તેનાં તમામ નીર્દોશપણાં વીશે તેની પોતાની પણ પકડી ખાતી થઇ, અને તે મનાયો. ત્યારેજ તે જાંહગીરનો પાછો મીત્ર થયો. અને મીત્ર થયો ત્યારે તેની રીત પ્રમાણે ખરાં જીમરનોજ મીત્ર થયો! સુપ્રીન્ટેન્ડેન્ટ જોનસ હવે સવળું સારું કરી શકશે એવી તેને પોતાને બી ઘણી હાંમત અને ઉમેદ આવી, અને મેઢરાંને સમજાવીને પુરત વેળા તે, તેથી, પોતાની સાથેજ પાછી લઇ ગયો. પુરત વેળા તો કુમીને બી તે આપ સાથે નહી મેઢરાંને વાસ્તેજ તે સવળાચો પોતપોતા વચ્ચે અરસપરસ એકમત થયાં. પુરત વેળા જાંહગીર જમશેદ નરીમાન તરીકે (ખરી રીતે તો ખરશેદજી કશકરીજ તરીકે) અત્રે રહેતો હતો તેમજ તેણે રહેવું એજ તેઓ નકકી કરી ઉઠ્યાં. ફક્ત સવળો ભેદ જાણી ગયતો હતો ખરો, પણ તેને બી અદુઆએ પોતાનાં મકાન પર જતાં સાથે બોઝાલીને ચુપ કરી નાંખવો એમજ હાલતો નકકી થયું, અને મેઢરાં જ્યારે અદુઆ સાથે પાછી ગઇ ત્યારે તે પુરતી ઉમેદવાંતી અને ખુશાલ હતી, અને એ ખુશાલીનાં કારણથીજ તેણીની અરબી બીમારી આત્મારથીજ દુર પણ થઇ ગઇ હતી !!

એટલામાં તો બીજાજ સહવારે બન્ને સુપ્રીન્ટેન્ડેન્ટ જોનસ તેને ઉપર મુજબ વધાઇ કેહતો તેને બંચવે આવ્યો, અને ત્યારે જાંહગીર ખુશાલીની એક ચીસ સમેત, અમેએ ઉપર કહ્યું તેમ, પોતાની જાકમાંથી ચમકી ઉઠ્યો. તેણે મેઢરાની મીઠાકાતની તે ભક્ત પોલીસ આપીસર કને વાત કરી, અને પોતે પોતાની બૈરી છોકરી આગળ

હવે હીંમતથી જાહેર જવાની તેણે તેના કને રજા માંગી.

સુપ્રીન્ટેન્ડ જોન્સે મગર, લાંબી ગંભીરાઈથી માંયું હજાંબું.

“હજી નહી, મી. નરીમાન,” તેણે કહ્યું. “એ હજી જોખમ કરેલોજ કેહવાશે.”

“પણ હવે કદી લોકો જાણે ખી કે હું ખરશેહજી લશ્કરી કે જમશેદ નરીમાન નથી પણ જાંહગીર નરીમાન પોતે છેકં તો અડચણ થું છે? જાંહગીરે તકરાર કરી; હવે તો પોલીસનું કાંઈ લકડું થઈ શકે એમ નથી કેની? હવે જો આપણે ખરી વાત કદાપી જાહેર ખી થવા દઈએ કે જમશેદ મને મગરા આવ્યો અને અમેા જો વચ્ચે તકરાર થતાં તે ઉસ્કેરાવાથી તેનું હાર્ટ ફેલ થઈ ગયું ને તે ગુજરી ગયો, જે પછી હું અહીં તેને નામે આવી રહ્યો તો ખોટું થું છે?”

“હા, પણ તેને નામે તમોને અહીં આવી રેહવાનો હકજી થું હતો?” જોન્સે તકરાર લીધી.

“કાંએ? વીલ મોજુદ છે કેની?” જાંહગીરે યાદ કરાવ્યું. “વીલ તદન કાયદા પુરકે થયલું માહરા સ્વાધીનમાં છે, અને એ વીલની રાહે હુંજ એ મરનારની તમામ ફોલતનો હકદાર માલેક છું, એટલે જે પાછલથી માહર પોતાનું થતે તે માહરી નિર્દોશતા કાઠ માનવાનું નથી ને હું ફક્ત જવશ એ શીકરથી જરા વધારે વેહલો આવીને મેં માહરે સ્વાધીન લીધું એમજ કેની?”

“તોખી એ વાત આસ્તે આસ્તે લોકોમાં પસરતી ને જાહેર થતી રેહ એજ વધારે ચાહવા જોયું છે,” જોન્સે પ્રમાણીકપણે મત આપ્યું. “કાયદાથી હવે તમોને ખીલીવાનું બેશક જરાખી નથી એ હું કબુલ કરું, તોખી તાતે ધાએ લોકોમાં એ વાતની ચરચા નહી થવી જોઈએ. હું તમારાં બલ્લામાં છું, અને તેથીજ હું તમોને એ સદલાહ આપું, માહરં તો મત છે કે ચાર છ મકીના હવે તમો તમારી ઘેરી છાકરીને લખને મુંબાઈથી કંઈ બાહાર જતાજ રેહો, ને અહીં એ બધી ચર્ચા નરમ પડી જવા દેઓ. પીરમહમદનાં ખુનમાં કે તેને ઘેરને લગતી ચોરીમાં જાંહગીર નરીમાનનો કશોજ હાથ નહી હતો એ રાજની તપાસ વખતે સેસનમાં પુરતું જાહેર થવા દેઓ, અને લોક એ બધી વાત જાણશે ને તમારી નિર્દોશતા કબુલ રાખશે એજ હાલ

ને કાજ તો બસ છે. તમારી પાસે હવે ખોદાનું આપેલું બીસીયાર છે”—અને તેણે હસીને વધાર્યું—“હું ધારૂં કે બધી તમારી રંજનો બહોળો ખોદાએ તમોને એ બેસુમાર ગંજથી વાળી આપેલો છે તો હવે તમોને અત્રેથી ફેટું ચાલી જવામાં હરકતજ થું છે?”

“કાંઈજ નહીં” જાંહગીરે ખુશીથી તરત એકમત થયો.

“હું તેજ કારણથી એટલે તમોને જાહેર નહીં કરવા પડે તેથીજ તો જાલ ઝવેરી ને મંચી ફકીરાને પકડી શકતો નથી,” મીં જોન્સે ચીંતાતું કહ્યું. “આ ત્રણ લાખની પોલીસની કમાઈ જે તમે મને કહી સંભળાવીછ તે વાસ્તે અને તેઓ પીરનાં મોહોતપર ટાંપતા હોવાથી તેજ ખુન કરાવવાની મતલબને વાસ્તેજ જાલે તમોને મરનારની નોકરીમાં રખાવ્યા એ બધા વાંક કાંઈ નહાનામુના નથી, અને જોકે એ ઘણુંજ નસીબદાર થયું છે કે પીરનાં ખુનને એ પોલીસની ફરીઅત સાથે લાગતુંવગતું કાંઈજ નથી, તોથી મંચી ને જાલના અપરાધો જે છે તેજ તે લોકને દેશતરીપાર મોકલવાને વાસ્તે જોઈએ તે કરતાં વધારે પુરતા છે!”

“હું એ બધું કબુલ કરુંછ, જલ્લા મીં જોન્સ, અને મને બને એટલો બચાવનો હાથ આપવાની તમારી એ ખરાં દીલની અને નેક દયાનતની બતાઈનાં હંસાનમાં માહરે અત્યારે થું કેહવું અને થું કરવું તેજ જાણે હું તો સમજી શકતો નથી!” જાંહગીરે ખરાં દીલથી ઉફકેરાઈને કહ્યું.

“વેલ, વેલ, તેવી કોઈ વાત કરવાનો આએ વખત નથી,” તે સુપ્રીન્ટેન્ડેંટે માયાથી હસીને કહ્યું. “હું માહરી પાક ફરજ બજાવી શક્યોછ તેજ સંતોષ માહરું મોટામાં મોટું ઇનામ છે, મેં પેહલાંથી તમારે વાસ્તે સાઈં માન્યું હતું—જ્યારે હું ફોરજરીનાં વાંક વાસ્તેતું તમારા સામેનું વોરંટ બજાવતા પેહલવહેનો તમારે બંગલે આબ્યા હતા, અને મેં તમોને ત્યાં જોયા હતા. ત્યારથીજ તમે એક ગ્રહસ્થ માણસ હોવાનો મેં માહરાં મનથી જાણે ગાંઠ વાળી મુક્યો હતો અને એ માહરાં અનુમાનો અતે ખુદાની દયાથી ખરાંજ આબ્યાં છે એ વાતની માહરી ખુશાલી ઘણાંજ ખરાં દીલની છે.”

વાંચનાર જાણેછ તેમ જાલ ઝવેરીની હીકયાવપર તકેદારી રાખવા પોલીસ તરફથી રેપુઓ છોડવામાં આબ્યા હતા, અને ઉપલું સધલું

ખનવા પછી બીજેજ દહાડે તો પોલીસમાં વાત આવી કે જલે ચીનના મેલમાં સીંગાપોર જવાની પેસેજ લીધી હતી ! એ ઉપરથી સુપ્રીન્ટેન્ડન્ટ જોન્સ તરતજ પોતાના વડા સાથે મત કરવા દોડ્યો.

“એ બેડે લુચ્છાઓ છે એ વાત આપણે કબુલ બી રાખ્યે, તોબી શા આધારે આપણે જલને આપ્યે તબકકે સીંગાપોર જતો અટકાવ્યે કે પકડી શક્યે ?” તે વડાએ તકરાર લીધી. “પીરની જીંદગીની તથા લાખની પોલીસી જે એ લુચ્છાઓનાં સ્વાધીનમાં છે તે કાંઈ કાંઈ ફેજાદારી યુનાહ કદવાય નહીં. મરનારે થોડોક અવેજ લીધા, અને તેના બદલામાં ગમે એ રકમની તેણે પોતાની જીંદગીના બીમાની એ બંને એક પોલીસી ઉતરાવી આપી. તે તો ફક્ત એક લેણુ દેણુનું કામકાજ છે, અને જોકે તેમાં નીતીની રાહે ખોટાઈ થણું બી હોય તોબી કાયદાની રાહે ખોટું કાંઈજ નથી. હા, જો પીરનું ખુન થયું તે વાતને એ લોકો સાથે કશી બી નીશપત હતે તો આપણે થણું બી કરી શકતે, પણ મરનાર અમદુએ મેજસ્ટ્રેટ આગળ નાંધા વેલા એકરારથી તો તદ્દન ખુદનું પુરવાર થઈ ચુક્યું છે કે એ ચોરી અને ખુન સાથે એ લોકોને આડકત્રો કે સીધો કાઠજ સંબંધ નહીં હતો, ત્યારે હવે કરવું કેમ ?”—અને જોન્સ તેમજ પછીથી બટર્સને પણ કબુલ કરવા વના ચાલ્યું નહીં કે તેમના વડાની એ તકરારમાં થણું વણુદ હતું, અને જો જાંદગીરને લોકચરચાથી બચાવવો ને છુપો રાખવોજ હોય તો જલને જતો મુકવા વના ચાલે નહીં એમ હતું !

પણ ખુદાનું કામ ખુદા આસાન કર્યો જાય છે ! નેહીને જેમ વધતી આછી કસોડી પછી નવાજનાર તે એક આલીનીરાજ છે, તેમ વળી બદકારોને તેમના પાપના ઘડા ભરાતાં, જતાં નહીં મેલનાર હાકેમોના હાકેમ બી તેજ છે;—અને જલ અને મંચીના બાબમાં તેજ થયું. બટર્સ અને જોન્સ એ બે લુચ્છાઓના સંબંધમાંની એ પોતાની નાચારી ને નાઉમેદની વાત કરીને હજી તો છુંદા પડે તેટલોમાં એક જમાદારે આવીને કાયદાપુર્વક ટપથી જાડીને જોન્સને કહ્યું કે કાંઈ હિંદુ છોકરો તેને તાકીદનું મલવા માંગતો હતો.

જોન્સ તરત ગયો.

તે પેલા મનસુખ હતો.

પોતાની છુપી તેટલીજ જરાવર તેહકીકનાં પરીણામમાં હાલમાં અતે
જીવીજ એક મજબુત પાતળી પકડીને જો-સને શોધતો આવ્યો હતો !

“હવે એ લોક જરાજર તમારા હાથમાં સપડાયલા છે, મીઠો
જો-સ સાહેબ,” તે પોરયાએ કહ્યું—અને તેનો ચહેરો એમ કેહતાં
ખુશાલીની ઉસ્કેરણીથી લાલ થયેલા નજરે આવતો હતો.

“તે કેવી રીતે ?” જો-સે આતુરતાથી પુછ્યું.

“આજે એક વાણ્યો—અમારીજ જાતવાલો—તોફાંણ કરતો
હમારા શેઠની ઓપીસમાં આવ્યો,” મનસુખે સમજાવ્યું. “ અમારી
જાતવાલા કાંઈ દારૂ પીતા નથી, પણ આએ પોરયો ખુબ ધીમીનેજ
આવેલો હતો. તેણે મારા શેઠ પાસે ઘણો મોટો તકાજો કરીને
જાસ્તી રૂપ્યા માગ્યાં. તેને બી રૂથો જાલજ લાંવેલો અને જાલજ
તેની માફરા શેઠ સાથે ઓલખાંણ કરાવેલી. કેયું થયલું એમ તેના
કાકાનો દીકરો ખહીથી ખવાઈ રહેલો તેને નામે જાલ અને મંચીએ
પચીસ હજારની એક પોલીસી જીંદગીના વીમાની એની પાસે ઉતરાવી
લીધેલી, અને વીમા કરાવતી વખતે ડાક્ટરની તપાસમાં પેલા
બીમારને નહીં પણ એ વાણ્યાનેજ આગળ કરીને બધી ઓટી
વીગતો નોંધાવેલી. એ વાણ્યાએ તે લોકોને પંદર હજારની લોનની
એક જુદી ચીઝી બી લખી આપલી, અને ચીઝી બી તે મરવા સુતેલા
કાકાના છોકરાનાં નામની સડીનીજ હતી. પરીણામમાં, જ્યારે તે
કાકાનો છોકરો એટલે જેને નામનો એ જુઠો વીમા હતો તે મરી ગયો
ત્યારે તેના મરણની સત્તાવાર સરટીફિકેટ મેલવીને મંચીએ વીમા
કંપની આગળ રજુ કરી, અને પચીસ હજાર કંપનીને જે પેલો ધાભરી
આવેલો તે રકમ એ ત્રણે જણે વેંદચી લીધેલી. અલબત્ત તેમાં મોટા
સીંદનો હીસ્સો તો મંચી પોતેજ ગરપ કરી ગયેલો, પણ જાલને જે
મથું તે કરતાં બી આએ વાણ્યાના પોરયાને તો બહુ ઓછુંજ
મથેલું, જે ખરચી ખાઈને દારૂની ઝુંમમાં મંચીને ત્યાં બીજાં દોઢાં
ઓકાવા તે પાછો આવ્યો હતો. એમ કરતાં તે બે વચ્ચે બંધ બારણેજ
મોટો કજયો થયો તે મેં બારણાંપર માન કરીને બધો સાંભળી લીધો
અને તેથી એ તરફ બહુ આખું મારી જાણમાં આવ્યું અને પકડાઈ
ગયું. વાણ્યો મોટે મોટે અંદર એ બધી બની ગયેલી વાતની મંચીને
ચાદ કરાવતો અને તકાજો કરતો હતો, અને તે જો બીજા બે હજાર

તેને તરત નહીં આપે તો સપડાવાના જોખમે બી એ બેને સપડાવાની તેને ધમકીઓ કહી સંભળતો હતો, જે મેં સાંભળી લીધું, અને પછી ચોપડામાંથી એ વીમા કરનારનું નામનીસાથ વગેરે ઉતારી લઇને હું તમો સાહેબને ખજર આપવા દોડ્યો અને આવ્યો છું”

જોન્સ એ સાંભળીને, ધણોજ ખુશી થયો ને સંતોષ પામ્યો.

“અને આવ્યે વખત બી મંચીએ એ પોરવાને કાંઈ નવું ઝટકું ખરું કે ?” તેણે તે પછી પુછ્યું.

“હા, સાહેબજી; પાંચસો રૂપિયા લીધા ત્યારેજ તે મર્યો,” મનસુખે જવાબ કર્યો.

એ પછી જે થયું તે વીગત સાથે બ્યાંન કર્યાં વના ચાલશે. જોન્સ જઈને પોતાના વડા આગળ રીપોર્ટ કર્યો, અને સાંજ પડવા આગળ તો મંચી અને જાત્રા બંને એ તેઓના મોટા ઘેર અપરાધને વાસ્તે જેલખાનામાં ચાંચડ મારતા થયા ! મંચીનું રડનારું કુટનારું તેને તેની આંશમાંથી પકડીને લઈ આવ્યા ત્યારે આગળ કામજ નહીં હતું, એટલે ત્યાં તો કશો “સીન” થયો હતો નહીં. ત્યાં જે “સીન” થયો તે એટલોજ હતો જે મંચીને વોરંટ બતાવતાં તે જમીનપર ફસડાઈ પડ્યો. તેના બધા સાંધેસાંધા ધીસા થઈ ગયા. તે કે જે ધણો કરપીણ હતો, તે કે જે પોતે જનમ જીવવાનો હોય તેમ બને એટલા પૈસા મારી લેવાના નજીસ લોકમાં ધણાંઓનાં લોહી ચુસી ચુક્યો હતો, ધણાંઓને પાયમાલ કરી ચુક્યો હતો, ધણાંઓના જીનપર વટીક ટાંપી ચુક્યો હતો તે પોતાના જાનપર બની આવી ત્યારે તે વખાલથી હદ વગરનો ડર અને દેહસ્ત ખાઈ ગયો, અને તેને ગાંસડાપોટલા પેરે ઉંચકીને ગાડીમાં નાંખવા પડ્યો. ત્યારે મનસુખ બાજુમાં ઉભો રહીને તાઢાં કર થઈ ગયલાં કલેમનથી કપટનું હસતો હતો !

જાલને ત્યાં મગર, વધારે દયામણો દેખાવ થયો. કુમલો મધરડો, જે આપણે જાણ્યેજ તેમ કામજ નહીં પણ આગળ “બાઈને કરકરયા” ને “શેઠને કરતર” કરતો એક કરછો મારનાર બાવરચી હતો તેણે જખારે જાણ્યું કે જાલ એવો મુજ, પાછ ને કરપીણ હતો ત્યારે તેણે પોતાનાં “ચાપદાસનાં અસલવારેનાં માન પામેલાં નામને” ધણી ઢીણપસ્તી પોંદ્યેલી જાહેર કરીને મોઢે છુત્તી ગાલથી જાલની બધી

ધલપીલ ઘામ કાઢી, કે જ્યારે શીરીન ને બદમાશને તોટે વલગીને દીલ દુરી જાએ એટલું બધું રહી. તેનું કલ્યાણ ખરું અને ખરા દીલનુંજ હતું. તે પોતાના આગળા ભરથારનો મોટો દલો લઇ આવેલી જાલને બીજવર પરણી આવેલી હતી. અને તે જાલને ખરાં દીલથી ચાહતી હોવાથી તેણે તો તેને વાડી જંગલે રાખીને સુખી સુખ્યારો બનાવી આપ્યો હતો, પણ હેમકે કમજબત જાલના લોભનો થોભ નહીં હતો, જેથી પરીણામ આપેલા બેજ થયું! અકસોસ એટલોજ હતો કે એવા પત્નીદ પ્રપંચ કરનારાઓએ અને “જરથોસ્તીઓ” હતા, અને તે આખા રાંક જરથોસ્તી ટોળાને ઘણું શરમાવનારું હતું! પણ કાંટા વગરનો યુવાન કાઠીએ કદીબી જાણ્યો છે?

પ્રકરણ ૬૫ મું

—:૦:—

આ વાંડોસાંતી બેઠનની દીકરી નજની મુરાદ અંતે બર આવી. તેનો “સોદામણા ખસરભાઈ” માં ડોળો ખુબ ખેંચાયેલો હતો. તે એ ખસરભાઈને ખુશ રાખવા અને રાજ કરવા બધો પોતાનો જાન પટકી નાંખતી હતી, અને અંતે તેનુંજ ધાર્યું થયું ખસરભાઈ માથું ફેરવીને બેઠો. આવાંડોસાંતી ઘણા બી જીવ જીકાટયા ને ઘણાં બી માથાં ફેરવ્યાં, કેમકે તેવણુ તો ખસરભાઈનાં આહરોઆહર કાજ વસતારાં શોધતાં હતાં, અને પોતાના એ એકનાએક “પોપરા” ને સારે ને મોટે ઘેરજ પરણાવવાનો તેમણુનો મોટો ને મુસ્તકામ લોભ હતો. તેવણુની તકરાર એ હતી કે ગાડોપર હાંકવા બેસે તો ગાડી ફાવી રહે અને રસ્તે ચાલે તો બધો દસ્તો શોભી રહે એવા એ તેવણુના ધનધન-ધારી દીકરાપર તો પાંચ પંદર હજારની ગાંસડી સાંભી લઇનેજ મોટે ઘેરની કાંઈ છોકરી આવવા કુદી પડે! પણ એવી છોકરી કાંઈ આવી બી નહીં ને કુદી બી નહીં, એટલે અંતે બીયારા ખસરભાઈએ કાપર થઇને નજપરજ નજર દોડાવી, અને ઘરડા હીરાજીએ બી તેજ વાતને ટેકો આપ્યો, એટલે એ પોપરાંઓ પગીથી પરણીને પાર પડો ગયાં!

એ બધું આગલાં પ્રકરણોમાં સમજાવ્યું છે. બનાવોની ધણી પછીની વાત છે. જાંહગીર નરીમાન પીરમહમદના ખુની તરીકે એ હીરાજી કાચમેનનાં ઘરમાં એક અપજ્ઞા મોહતે મરી ગયો તે વાતનો જરમ કોર્ટ અને પેપરો મારફતે ધણું જાણી ગયો હતો, અને ત્યારે હીરાજી કાચમેનનું પોતાનું ધણું ચઢી વાગ્યું હતું. તેવજે હંમેશા એ ઉપર મજલેનો ભાડુત કોઈ ખરો મદસ્થ માણસજ હોવાની આથ બીડી હતી, કે જ્યારે જીલ્લામગાર આવાં ડોસાં તેથી ઉલટું જ ધારતાં ને માનતાં હતાં, ને પરીણામમાં જ્યારે તે એક ખુની હોય ત્યારે બીચારા હીરાજીને એ બાપત્રાખાનાં આવાંડોસાંનાં ધણા જાંસા ખમવા પડ્યા હતા. એટલામાટે હવે હીરાજીની વારણ આવી હતી ! પીરનું ખુન કરનાર તે. એ જાણીતા મુસલમાન ધરશાહુઓ હતા, કે જે માહે-લો એક એસ્પીટલમાં અને બીજો ફાંશીને લાકડે મરીને પોતાનો હિસાબ પેલી જેહાંન ચુકતે કરવા ચાલ્યા ગયા હતા તે વાત આખાં મુંબાઈમાં પછીથી જાહેર થઈ ચુકી હતી, અને જાંહગીર નરીમાનની નિર્દોષતા બેતકરાર પુરવાર થઈ ચુકી હતી, જે વાત જ્યારે હીરાજી કાચમેનનાં ઘરમાં પોહ્યાંથી ત્યારે એકલાં સીકસ્ત પાંખેલાં આવાંડોસાં સિવાય સમજાં ધણાં અજબ અને ખુશ થયાં. સમજાંએ તેને વારતે સાઈજ માન્યું હતું; અને જ્યારે અમો એ હીરાજી કાચમેનનાં ન્હાનાં ફેમીલીથી આ વારતાઓના સદ્માં હવે શેવટની રૂપસદ લખએછ ત્યારે એ ન્હાનકડાં કુટુંબને-અમોએ શિશ્વ્યાતમાં ઓળખાવ્યું તે કરતાં પણ હાલ આખાહી વધારે છે. હીરાજી પોતે તો નજ્જાનાં નાપાક દુઃખથી વધતાઓછા હેરાંન હોવાને લીધે લગભગ ધંધાથી રીટાયર થયેલા છે, પણ ખસરએ પરણવા પછી પોતાનો બાપોડો ધંધો ધણો વધારેલો ને આખાદ કરેલો છે. હીરાજી પોતાની સીમામનું ખડખડ્યું જે ભાડે ફેરવતા હતા તે તેણે વેચી નાંખેલી છે, અને તેને બદલે પોતાની ફાંકડી વીક્ટોરીઆ જેવી બીજી ચાર નવી વીક્ટોરીઆ અને છ નવા ઘોડા લઈને તેણે કામ ધણું બેઠકાવ્યું છે. એ બધી ગાડીઓનાં કંત્રાકત આપી દઈને હાલમાં તે ધણું અચ્છું પેદા કરે છે. તે બી.એ, કે એમ. એ. થયેલો નથી, અને કંકા જાઓ નહીં કુરી મારેલો છતાં પોતાના એ પ્રમાણીક ને સ્વતંત્ર ધંધામાં તે ધણું મોટું પેદા કરે છે, અને નજી સાથે પુરતો સુખી છે. આવાંડોસાં, અલખત, આગળ કરતાં ધણાં વધારે કલાંદ અને કન્યાખાજ થયાં છે. પણ હવે

તેઓનું ઘરમાં ઝાઝું રાજ કે ચલણ નથી. હવે તો તેવણુ ખી વધતાં-
આછાં રીટાયર થયલાં છે. નજીને ખીચારીને પાછલી રાત્રે ચારને ટકારે
ધમેલો મારી જગાડવા કે ટાંડીઓ પકડી તેની પલંગડીમાંથી ખેંચી
કાઢવાના તેવણુના ઝોહાડી દોરના દાહડા પુરા થઇ ગયા છે, અને
હાલમાં એ ન્હાનાં કુટુંબમાં નજીજ હવે ખરેખર તો સર્વોપરી છે.
“ સો દાહરા સાસુના તો એક દાહડો વહુનો ” એ બાવાઆદમને
વખતની અસહવારેની જાણીતી કેહતી નજીના બાબમાં ખરી આવી
છે. જાંઘીર નરીમાન પછી તે ઉપરની બંગલી તેઓએ કાઢીને બાડે
આપીજ નથી, અને હાલમાં તે આપણા એ હપદાર્યા ખસરભસ અને
ચકચકનાં નવાજખાઇના પોતાનાજ સ્વાધીન અને વપરાસમાં છે.

પ્રકરણ ૬૬ મું.

સેવટ.

સુરીની દીક્ષચર્ય હીલને “ Queen of Hills ”
ની ઉપમા મળેલી છે, અને તે અમારાં મતથી ઘણીજ
ખરી છે. તમારાં માથેરાંન, માહબ્દેશ્વર, દારજ-
લીંગ, ઉતાકમંડ, સીમલા, નેનીટાલ, અણુ, તારાગર,
મરી વિગેરે વિગેરે ટેકડીઓમાં મસુરીનો પહાડ આમો-
હવા અને ઘણીજ રમણ સીનરીને લીધે એક આલા દરજ્જાની ખુશ-
સુરતી પામેલો છે, અને ત્યાં ઉંચાણમાંના એક ઘણા નામી બંગલાના
કુશાદે આગલા વરંદાપર એક પારસી જોડું તે બાજુની ખુદરતની એ
અનુપમ મજાહ ભોગવતું અને બેમીસાલ સીનરીની મોજમાં માહકતું
બેઠેલું છે. તે અખળા નજદીક ચાલીસ ઉનાળાઓ જોઇ ચુકેલી છે,
પણુ તોખી હાથમાં હજી તે જોવાજોઇ હદ સુધી સુંદર નમ્ર, સબ્ય
અને મીઠી દેખાય છે ।

“ જાંઘીર ડીઅર, ” તે પોતાના ઘણીને કેહતી હતી, “ જો-
વાની સામેની મોટી ખીણમાંનું બધું ધુમસ નીકળી જવાથી એ તરફ
હવે કેટલું બધું જોવાજોઇ ને સુખકારક લાગે છે । ”

“એમજ છે, માહરી મેહર, ” જાંહગીરે તેનો હાથ હેતથી હાથીને જવાબ કીધો; “એ અધી તોફાંણ પછીની શાંતી છે, અને તોફાંણ પછીની શાંતીનાં સુખની તો સીમાજ નથી ! ”—અને તે એમ કહેતો હતો ત્યારે જોકે તેની આંખો તે સામેની ખીણતી દાલપઝીર સીનરી-પરજ દીકાયલી હતી, તોપણ તેના વિચારો તો પાછા ને પાછા, બજદ હડીવાપથી, તે જે ચેરવાસીનાં ચકકરમાં પકડાયલો હતો તેને લગતા પેલા દેહસ્તનાક હાદેસાઓપર દોડતા હતા, કે જે હાદેસાઓમાં એ કમ-બખત કાંધ ધણું અજબજેવું જલેમ ખમ્યું હતું. તે આજનાં સુખ વચ્ચે જાંહગીરને અને મેહરાંને સઘળું સ્વપ્નવત લાગે છે ! બલા સુપ્રાંતેન્ડન્ટ જોન્સની સલ્લાહ મુજબ છેલ્લાં ત્રણ વરસથી જાંહગીરે મુંબઈ તજેલું છે, અને તે આખાં હિન્દુસ્તાનમાં ફરવા નિકળેલો હાલમાં આખી સીઝન માટે મસુરી ખાતે મુકામ કરી થામેલો છે. તેણે આખાં મસુરીમાં સૌથી દીવચરપ સ્થળપરને એક મોટો, લંચાણમાં આવેલો બંગલો ધણાં મોંઘાં ભાડાંએ આખી મોસમને માટે ભાડે રાખેલો છે, અને ત્યાં તે પોતાનાં ન્હાનકડાં કુટુંબ સાથે હાલમાં અમનચમન કરતો રહેલો છે. તેને ખુદાવંદતાલાએ તેનો ખુદાપો ઠેરવવા બેયું પુરતું અને ખીસ્યોર આપેલું છે, જે, મી. જોન્સ કહેતો હતો તેમ, તેની હજારો “રંજનો બદલો ગળ” છે !

અને ગરીબ, સાધરી સતી મહરાંએ શું આણું ખમ્યું છે ? કેવી રીતે અદુઆતી વેસાવે ખાતેએ ન્હાની બંગલીમાં પોતાના પ્રજ્ય પતીનીજ પવિત્ર યાદમાં તન મનની નહી હોતી ખીમારી વચ્ચે તેણીએ જલેમ જુરાપા ને રંડાપાના વરસો ગુજ્યાં હતાં તેની એક યાદજ આપણું દીલ દયાથી ભરી નાંખશે, કે જ્યારે હાલમાં તે પોતાના ખરાજ નેક અને શીરછત્ર ધણીની પવિત્ર પનાહ હેઠળ પાછી પુરતી સુખી છે એ જોષને કાણ દુષ્ટ દુર્માંગી તેણીની અદેખાઈ કરી શકશે ?

જાંહગીર પોતાને હસ્તકના પોતાના લખખોનો ધણો રૂડો ઉપયોગ કરી જાંણે છે. હજારો, એ દરમ્યાન, હાજતમંદ અને જરૂરી પારસી ચેરીટીને મદદ થવા ક્રુપે નામે તે આખી ચુક્યો છે, અને તે મદદ મેલવનારાં રૂડો અત્યંત તાજુમ કરે છે કે એ ઉદાર બખશેશો કાણ તરફથી અવારનવારની આવતી રહેલી હોવી જોષએ. કાંઈ તે જાંણતું નથી. કાંઈજ નહી, સિવાય તેના પ્રાઇવેટ સેક્રેટરી શીરોઝ શેઠના । તે હાલમાં બી તેની સાથેજ છે, અને તેનું સેક્રેટરીથીપને બજાવતો રહેલો

છે. તેણે આ અહસ્તને જોયો ન જોયો એને વાસ્તે તેને ધણું માન બરપા થયું હતું, અને બધા ખરો ખુલાસો થવા પછી, એટલે કે જ્યારે તેણે જાણ્યું કે જોઆન્સેઅર્ગ ખાતે તેને નોકરીમાં રાખનાર ખુરશેદજી લસ્કરી એ નહીં હતો પણ એ તો મજકુર મરનાર જમ-શેદ નરીમાનનો બેડબાર્થ જાંહગીર નરીમાન, અને તેની બહાલી કુમીનો બાપ હતો ત્યારથી તે તેને વધારે વફાદારીથી આહતો થયો છે.

અને હાલમાં, ઉપર કહ્યું તેમ, જાંહગીર અને મેહરાં તે મોટા દીલખુશ બંગલાનાં ઉંચા વરંદામાં બેઠેલાં હતાં, કે જ્યાંથી તે બંગ-લાના દરવાજા સુધી પોંહાયતો બેઠે અતરાફના વીશાળ બગીચાઓની વચ્ચેના એક “સ્લોપ” બેઠે શકતો હતો, અને હવે તે “સ્લોપ” ચઢીને એક ધણી સુંદર મસ્તાની છોકરી “મમા-પપા !” “મમા-પપા !” ના દીલજીત પોકારો કરતી ઉપર દોડી આવતી હતી તેના પર તેઓ બંનેનું જ્યાં જ્યાં થયું. તે સુંદરીના ગોરા ગોરા ગાળો પર સરખસર ગોલાબોજ ફળકતા હતા, અને તે લાલ સાડીમાં ધણીજ ભેવા ભેગ હલસુધીની મનોહર દેખાતી હતી. તેનાં માથાં પરથી સોડ નીકળી ગયલી હતી, અને એક ભરાવદાર બાલનું માથું, સાર્ધ કોમ્સથી સજ્જ કરેલું, તે અજબજેરી દીવકસ સુંદરતામાં ધણી ઉમોરો કરતું હતું. તે કુમી હતી.

તેની પછવાડે તેનો ભરથાર શીરોઝ શેકના આસ્તે આસ્તે તે સ્લોપ ચઢી આવતો હતો. તેણે કુમીનો આવરકોટ અને છત્રી ધણી દેખીતાં હેતથી પોતાના હાથમાં ઉંચકેલાં હતાં; અને વળી તેઓની છેક પછવાડે અરધા ઘસડાતા અરધા ફસડાતા, હાંફતા અને કાંપતા, પેલા અરધા ધસેલા ડોસાજી અદુઆ વીમાદલાલ આવતા હતા.

“મમા, પપા !” કુમી તે ઢલ દોડતી ચઢીને હસ્તી હસ્તી તે કુશાદે વરંદા પર આવી લાગી ત્યારે હાંફતી હાંફતી બોલી, “હવે મામા-જીને અમે અમારી સાથે ફરવા લઈ જવાનાં નથી. પુછોની પીલુને એવણુ તો જહાં બી કોઈ ખીતની કીનારી પર જઈને અમેને નીચે ડોકા-વીને ભેવા દેતા નથી ! પોતે એટલા પીહેજ કે બસ જરાજરામાં પરી જવજ ને દુશ્મેન મરી જવજનીજ વાત ! હજી બી આગળનીજ કાંતી કંઈ ઘેલાગાંડા જોખમેની ઘેલી ગાંડી વાતો કરેજ, ને ત્યારે બી ચાલ્યા માલ્યા પોતાના દુશ્મેનનાં ગેહસારણીની હકીકત સુધી હાંકી બચજ !”

—અને તે રમુજ પામેલી, ધણી હસતી હસતી, બાબુમાંની એક ધત્રી-ચેરમાં થાંકી ગયલી બેસી ગઇ.

“આજે તું ધણીજ હસીછ, હં કુમ્મી !” પછવાડે આવતા શીરાએ તેવામાં ઉપર આવી લાગતાં કાલજીવંત હેતથી કહ્યું. “મને લાગેછ કે તું હાલમાં એટલી બધી મસ્તી કરેચ કે જરૂર ખીમાર થવાની છે !”

એવામાં તો વળી અદુબા પોતે તે વરંદા પર આવ્યા.

“હવે કંઈ આપરે તમારાં આંચે બે ચરકુલાં પોરયાંચો સાથે ફરવા બરવા જવાના નથી !” તેવણે પોતાનાં એહેન બનેવી કને ફરી-યાદ કરી. “આંચે પોરી તો કાંઈ સમજતીજ નથી. અકેક કુટકા ભુરકાજ એવા મારેછ કે કોઈ ખાહી ખીલુમાં ગખરી બખરી જશે તો હાડકા પાંસરી ખી હાથમાં નથી આવવાની ! હું કેહુંછ કે બાપુ ખીલુની સાંધડે ના ચાલો ને જરા પાહડની કંઠણે કંઠણે ચાલો, ત્યારે સતમ ખીલુની કીનારી પરજ ચાલીને માહરં પાકવેછ, અને વળી આંચે કાકરીઆ કુમાર જેવા પોતાના વરને હાથ પકડીને નીચે ખીલુમાં ઉતરવા ખી જાયછ, ને મને ખીજવાતો એધને હસી હસીને લાલ ભુત જેવી થઇ જાયછ ! એ એવી નહી ઉતી જો, જાંદગીર ! એ માહરે ત્યાં માહરે ઘેર વેસાવે તો ધણી ગરીબ ને કહયાગરી ઉતી, પણ તેં એને આંચે છેલ્લાં ત્રણ વરસમાં ધણીજ છગાવી મુકેલી છે !”

“જા, બા, મામાજી, એમ ના બોલો,” કુમ્મીએ ચરકું રડી દધને કહ્યું,—અને પછી તરત જધને ઉઠીને તેણીએ પોતાના વાહલા બાપનાં ગઢાંમાં ધણીજ હેતથી હાથ નાખ્યા, કે જેણે વળી તેને વળતાં હજારો હેતથી પાછી ને પાછી પેટમાં ચાંપી. મેહરાં પણ એ દરમ્યાન પોતાના બાઇ તરફ જોધને ધણું ખુશ મિમ્મજે હસતી બેઠી હતી.

“ઉં : ઉં : ઉં : એ પોરયાંચો સાથે આપુને ખીલકુલ નહી પાળવે,” અદુબાએ પાછું કહ્યું. “એઉ ધણીજ હારરાં પોયાં છે. એ લોક ઘોરા પર જાયછ ત્યારે તમે જરા જોવો તો ખરાં ! ઘોરાઓ એવા મારી મુકેછ કે નથી જોતાં રસ્તાની ચહર કે ઉતર, કે નથી જોતાં પાહર કે ખીલુ ! તે દાહરે હું એક ખીલુ આગળ બાંક પર બેસીને “ટાઇમ્સ” વાંચતોતો ત્યારે એઉ ઘોરાઓને એવા માહરાં દીવપર હાંકી લાયાં કે હું ઘોરાઓના પગ તલે છુંદાઇ મરતો મરતો જરામાંજ બચ્યો ! આંચે પોરીએ પોતાના વર ચતાને કહ્યું તે મેં બરાબર

સાંભળ્યું કે ‘ચાલો, જરા અદુભામાને ખીલધરાબે !’ હવે એનું ખીલ-
ધરાવવાનું ને હસવાનું કરવાનું તો વચૂત પરચું, પણ હું ધરકું. દાર-
ને અહીં મરી બરી જાઉં તો રૂવાંન રઝરીજ જાએ કેની ? તમેજ વિચાર
કરો ! અહીં ભેરવારા કાંઠાંથી આવે ને માહરો સચકાર કાણ કરે !
મેહરી, તું મને અમથો ઉંચકી અફારીને સાથે લાવી. મને તો માહરું
વેસાવુંજ ઠીક છે. ચાલ, ભાષ, ચાલ. તમે રેહતાં હોવ તો રેહો પણ
મને હવે મુંબઈ પાછો જવા દેઓ. ”

“ એ શું, અદુભઈ, ઘેલાં કાહારયા કરોછ ? ” મેહરાં હેતથી
હસી;—અને તરત વધાર્યું, “ પછી ફલીને બી તમે હવે અહીં આવવા
લખ્યુંછ કે ? ”

“ હા, લખ્યુંછ તો ખરું, ને એની ફેની બી, એ લખેછ કે,
અને આવવા કુદી રહેલી છે. હવે એ વર બૈયર બી આવશે તો આજે
ચંડાળ ચોકરીની મજાહમાં પછી કાંઈ બાકીજ નથી રહેવાનું.
દારજીવીંગમાં થેઈ થેઈ કીધુંતું એ લોક ? ”

“ પણ ત્યારે શાંને વારતે એ લોકો હજી મુંબઈમાંજ રોકાયા
કરેછ ? ” જાહંગીરે ચુસ્સો કર્યો.

“ હજી માહરા વેહવછની તબીચેત સારી નથી, ” અદુભાએ
કહ્યું; “ પેલો સુફાણો વેહવાષ—તમે લોકોએ મહને બોહોંસ હોંસ
કરીને અપાબોછ તે ? ”

“ ટોમ નાટકવાલો ! ” શીરાએ ડોસાજીનું પાકવ્યું.

“ વરી તમે એમ બોલ્યા, મામાજી ? નાટકવાલો છે તો શું
થયું ? ” કુમીએ ધમકાવ્યા. “ આદમી ઈજ્જતદાર હોય ને કાષ્ટ બી
ધધો કરતો હોય તેમાં શુંકે છેજ શું ? ”

“ માહરો તો એ ટોમ પુરાણો દોસ્તદાર થાય; મેં તમે લોકને
કહેલુંની ? ” શીરાએ યાદ કરાવ્યું; “ હું સાઉથ આફ્રીકા મથો તે આગ-
મય નાટકો ધણા જોતો હતો, અને ત્યાંજ એ ટોમની સાથ મહને
બોળખાણુ પરેલી ! ”

“ કેટલું અજબજેનું, પીણ ! ” કુમી હસી. “ વેસાવાને દરીએ
કિનારે મામાજીનો પગ રેતીપરથી લપસી ગીયોતો, ને હું ગભરાયલી
તમે બે જણાઓની દોરતી દોરતી મદદ માંગવા આવીતી ત્યારે કાણે

જાણ્યું તું કે તમે માહરા વર અને તે તમારા દોસ્તદાર માહરા એજ મામાજીના વેદવાઇ ચલાના છે ! ખુદના ભેદ બી કેવા ન્યારા થાય છે ! તમેને યાદ છે કેની, મામાજી, ડીઅર, ”—અને કુમી જમને હવે તે ડોસાના ખોલામાં બેસી, અને તેનાં જૈફ ગલામાં તેટલાંજ હેતથી હાથ નાખ્યા.

“ ખુદનું કામ બધું ખુદએ પાર ઉતાર્યું, માહરાં બહાવાંઓ, ” જાંહગીરે કહ્યું. “ સૌ ચિતપોતાની લાયક ફજતેજ પોંદ્યું છે એ ખુદના શુકર છે. પેલા એ કમળનો જલ જરેરી અને મંચી ફફીરા બી વારાની ચુંગાલમાંથી બચ્યા નહી તેનો મને સતોષ થયો છે. પેલા ખુંબી “ રાજ ” ફાંટીને લાકડે લટકી ગયો તે જેટલું ખુદવાજબી થયું છે તેટલું છે એ બે લુચ્છાઓ જે લોકોને ધોળો દીસે લુટતા હતા તેઓની સવા પોહરની પાદશાહીનો બી છેડો આવી ગીયો એ તે માલિકની કંઈ કમ મેહરબાની નહી કહેવાય. તેની લાકડીને અવા-જજ નથી. ”

“ એ બધી બહાઈ, જુનું રાહસા, એમ છતાં, ખરું પુછો તો હું તો હંમેશ કહું છું તેમ બહા સુપ્રાન્ટેન્ડન્ટ બે-સનીજ છે, ” બલી મેહરાંએ કહ્યું.

“ માહરા! પચાસ હજારનો ચેક કંઈ કંઈ ખુસીમતેજ એણે બાહજ રાખ્યો, ” જાંહગીરે હસીને કહ્યું. “ મને એની ખાત્રી કરતાં થણી મુશ્કેલ પરી કે એ તો તેની નેડીનું એક છનામ ખરેખર તેને થણું ધટારત હતું—જોકે પંદર હજારનો જે ચેક મેં બટર્સને મોકલ્યો તે તેણે તો એક બોલે લખ્યો કીધો. ”

“ તેનું કેહવું બી તરફ જાજબી હતું, બાવાજી, ” શીરોએ કહ્યું. “ એ કાંઈ સરકારી નોકર તરીકે તે લોકો લાંચ નહી લેતા હતા, પણ બધું વહી વીતી જવા પડીથીનું એક છનામ કે અખશેશ તરીકેજ એ રકમ તે લોકોને મચી તે લેવાને તે લોક બેશક છુટા ને વાજબી હતી. ”

“ માહરાં બી તેજ કેહવું છે, ” જાંહગીરે એકમત થયો.

નાસ્તા પછી છોકરાંઓ પાઝ બાગમાં ઉતર્યા હતાં, જ્યારે અદુમ । વરંદાપરની તેમની માતીતી “ હૈમક ” (ઝોળી) માં આરામ કર-

ક. વાડિયા
હીરાના વેપારી.
આનંદશેડ.

માવતા હતા. જાંઢગીર અને મેહરાં એ વખતે વળી પાછાં વરંદા પર હતાં, અને છોકરાંઓ નીચે મેલ અને પ્યાર કરતાં ઝડોની એથેના એક બાંક પર ગોઠવાયલાં હતાં તે મોજથી જોતાં હતાં.

“જે, મેહર, પરજેલાં છે તોખી જાંજુ હલ “લવર્સ” હોય ની તેમજ વાહરાં છોકરાંઓ વરતેછ !” જાંઢગીર હસ્યો.

“ખરું હેત ધરાવનાર ધણીધણીઆંણીઓનો તરીકો જદા એજ થાયછ, વાહલા,” મેહરાં નરમાસથી બોલી; “વરસોનાં પરજેલાં હોય તોખી જદાનાં ‘લવર્સ’ !”—અને તે જવાબમાં ઉંચા ઉંચકાયલા મનોહર મુખડા પર, ત્યારે, એ વાહલબર્વા મીઠા એકરારના મુંગા સ્વિકારમાં જાંઢગીર નરીમાને વાંકો વળીને એક ધણું હેતનો બોસો લીધો !

ઇરાન અને ઇરાકમાં યુસાફરી

અખતાર કુંવરખાજી માણેકજી ધાલા (કરાંચી)

ઇરાન અને આપણને ગાંધી લાગે છે, અને એક વખતનાં આપણા આગામીનાં એ વહવાં વતનને આપણે વીસરી શક્યાં નથી. સેંકડો મિત્રો ઉપર આપણે એ દેશ લેખ્યો છે અને આજે સેંકડો આપણે તેવાથી દુર રહીએ છીએ, પણ તેવું પતોતું નામ આપણાં મનમાં હંમેશા રમ્યા કરે છે અને આપણાં હૃદયમાં આર લગે જગ્યા પરાવે છે. લાલુજી પોતાની હાલમાં એક વખત ઇરાનની મુલાકાત લેવાની હોંશ અને હમ્મજા ધરાવે છે, યા તે તેની ચોપડી વાંચવા ઉશ્કેરતો હોય છે તેથી માટે આ પુસ્તક અતીશ ઉચ્ચેથી છે.

આ પુસ્તક રાવલ સાહેબનું ૧૫૦ પાણાંનું અનેકું હોવા ઉપરાંત એમાં પુરાતન ખંડીઓને લેવાની અને સમજવાને સહેલ પડે તે માટે મુખ્ય ખંડીઓનાં વર્ણનનાં ૫૬ ચીત્રો ઉચ્ચાં આદી પેપર પર છાપી પુસ્તકમાં આપ્યાં છે અને ૨૪ પ્રકરણો સામે રાતે દરશાવેલાં છે.

ચોપડીની સરખામણમાં “અરો” ગરથેમન પાદશાહ યુસ્તાસ્પની રખામણ” નું ચીત્ર નહીં રંગીન સહીથી છાપી ચોપડીની શોભામાં ખારે રાખાયું આપે છે. કીમત રૂ. ૫-૦-૦

ZOROASTRIAN CIVILIZATION

by

(Karachi) DASTUR DR. M. N. DHALLA, M.A., Ph.D.

from the Earliest Times to the Downfall
of the Zoroastrian Empire 316 A.D.

Containing the following periods:—

THE PISEDADIAN, THE KIANIAN,
THE MEDIAN PERIOD, THE ACHAEEMENIAN
THE PERIOD OF STAGNATION
and THE SASSANIAN PERIOD

This book contains 68 Chapters, and of 400
pages Royal Octavo Size on Superior thick
Antique Paper and rich gilt binding.

An ideal book for presentation.

Price Rs. 10

N. T. ANKLESARIA, L. Parsi Bazar, FORT, BOMBAY

Day & Night Ban

સેન્ટ્રલ બેંકની "હોમ સેવાંગ સેંટ્રલ"

મુલ સ્વીચ તમારી આગળજ દેવાથી ખારે ભાડે
તમારી સેવામાં હાજર રહે છે.

હમારી આ સેવાગાની રૂપે દર મહિને રૂ. ૧
અથવા વધારી આ વરસમાં તમે રૂ. ૧૨૦૦ જેટલો
દાકેશો. અને દર મહિને રૂ. ૨૫ અથવા વધારી વર્ષ
વરસમાં તમે રૂ. ૧૧૦૦૦) તો સ્વલેક થશો.

વધુ માટે લખો:

શ્રી સેન્ટ્રલ બેંક ઓફ ઇન્ડિયા

લીમીટેડ,

અરુણેશ રોડ, કાઠ—મુંબઈ

